300.714

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

106/107
20071
2008

FŐSZERKESZTŐ

TORBÁGYI MELINDA

SZERKESZTI

TÓTH CSABA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI

BUZA JÁNOS
L. KOVÁSZNAI VIKTÓRIA
FITZ JENŐ
NAGY ÁDÁM
V. SZÉKELY GYÖRGY

CVI–CVII. ÉVFOLYAM

2007–2008

KIADJA
A MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT

BUDAPEST, 2009

TARTALOM

Kovásznai Viktória 65. születésnapjára (Torbágyi Melinda) ... 3
Szöllőssy Enikő: Gondolatok Viktória születésnapján ... 3
Szubjektív köszöntők L. Kovásznai Viktória születésnapjára (Gáti Gábor, Keszthelyi Katalin, Soltra E. Tamás, ifj. Szlávics László) ... 4
L. Kovásznai Viktória műveinek bibliográfiája ... 7

ÉREMMŰVÉSZETI TANULMÁNYOK KOVÁSZNAI VIKTÓRIA SZÜLETÉSNAPJÁRA
Lagerqvist, Lars O.: Gösta Carell (1888–1962) ... 13
Nagy Ildikó: Lugossy Mária érmei ... 23
Baranyi Anna: Életrajzi, zenei, irodalmi, tudományos és filozófiai inspirációk Várnagy Ildikó éremművészetében ... 43
Pallag Márta: Magyar festőművészek érmei ... 59
Enzsöl Imre: Az érem határvidékén ... 69

TANULMÁNYOK
Petrányi Gyula: Which name represents the eponymous magistrate on the drachms of Apollonia and Dyrrhachium? ... 75
Óvári Ferenc: A Philippus család antiochiai antoninianusai 244–249 ... 83
Buza János: Tescheni három krajcárosok voltak a „fejes, apró poltúrák" ... 97
Raýman János: Szükségpénzek Esztergomban 1919–1924 ... 101
L. Kovásznai Viktória: Ferenczy Béni éremművészete 1890–1967. ... 115
Makai Ágnes – Sallay Gergely Pál: Emlékezés a Mária Terézia Rend alapításának 250. évfordulójára . 151
Berényi Zsuzsanna Ágnes: Az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyárban készült iskolajelvények katalógusa (6. rész) ... 171
Pohánka Éva: Éremlopás a Pécsi Püspöki Könyvtárban 1803 és 1804 között ... 203
A Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárának új szerzeményeiből 1998–2007 ... 211

KISEBB KÖZLEMÉNYEK
Prohászka Péter: Híradások egy barbaricumi késő római solidusleletről ... 219
Gedai István: Megjegyzések Szent István Huszár No. 2. denárának ábráihoz ... 223
Újszászi Róbert: II. Lajos ismeretlen verdejegyű obulusa ... 225
Enzsöl Imre: Mária Krisztina főhercegnő és Albert Kázmér herceg házassági emlékérme (1766) ... 227
Berényi Zsuzsanna Ágnes: A „Madách" szabadkőműves páholy jelvénye ... 230
Berényi Zsuzsanna Ágnes: A „Veritas" páholy jelvénye ... 232
Prohászka László: Az egyetemi zászlóaljak emlékjele ... 233

Könyvismertetések ... 235
Társulati élet 2006–2007 ... 246
Magyar Numizmatikai Bibliográfia 2005–2006 (Balogh Éva – Baloghné Ábrányi Hedvig) ... 251

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

FŐSZERKESZTŐ

TORBÁGYI MELINDA

SZERKESZTI

TÓTH CSABA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI

BUZA JÁNOS
L. KOVÁSZNAI VIKTÓRIA
FITZ JENŐ
NAGY ÁDÁM
V. SZÉKELY GYÖRGY

CVI–CVII. ÉVFOLYAM

2007–2008

KIADJA
A MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT

BUDAPEST, 2009

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

INHALTSVERZEICHNIS

Zum 65. Geburstag von Viktória L. Kovásznai (Melinda Torbágyi) 3
Szöllőssy, Enikő: Gedanken an dem Geburstag von Viktória L. Kovásznai 3
Beglückwünschungen zum Geburstag von Viktória L. Kovásznai (Gábor Gáti, Katalin Keszthelyi, Tamás E. Soltra, László Szlávics jun.) 4
Bibliographie der Schriften von Viktória L. Kovásznai (Hedvig Balogh Ábrányi) 7

MEDAILLENKÜNSTLERISCHE STUDIEN ZUM GEBURSTAG VON VIKTÓRIA L. KOVÁSZNAI
Lagerqvist, Lars O.: Gösta Carell (1888–1962) 13
Nagy, Ildikó: Medaillen von Mária Lugossy (deutsches Resümee) 23
Baranyi, Anna: Biographische, musikalische, literaturische, wissenschaftlische und philosophische Inspirationen in der Medaillenkunst von Ildikó Várnagy 43
Pallag, Márta: Medaillen von ungarischen Malern (deutsches Resümee) 59
Enzsöl, Imre: Auf dem Grenzgebiet der Medaille (Eigenartige „Handvollskulpturen" von Ferenc Lebó, Bildmauer und Medailleur) 69

STUDIEN
Petrányi, Gyula: Which name represents the eponymous magistrate on the drachms of Apollonia and Dyrrhachium? 75
Óvári, Ferenc: Antoniniani of Philippus Family minted in Antiochia 244–249 (zweisprachig) 83
Buza, János: Die Dreikreuzer des Herzogtums Teschen waren die „köpfigen, kleinen Dreipölker" in Ungarn (deutsches Resümee) 97
Raýman, János: Notgelder in Esztergom 1919–1924 (deutsches Resümee) 101
L. Kovásznai, Viktória: Die Medaillenkunst von Béni Ferenczy (1890–1967) (Text zweisprachig) ... 115
Makai, Ágnes – Sallay, Gergely Pál: Erinnerung am 250. Jubiläum der Gründung des Militär-Maria Theresien-Ordens (deutsches Resümee) 151
Berényi, Zsuzsanna Ágnes: Katalog der in der Ersten Ungarischen Emailleabzeichen-Fabrik hergestellten Schulabzeichen (Teil 6.) (deutsches Resümee) 171
Pohánka, Éva: Münzdiebstahl in der bischöflichen Bibliothek in Pécs zwischen 1803 und 1804 203
Pallos, Lajos – Torbágyi, Melinda – Vida, István: Aus den Neuerwerbungen des Münzkabinetts des Ungarischen Nationalmuseums, 1998–2007 211

KLEINERE STUDIEN
Prohászka, Péter: Nachrichten über einen spätrömischen Solidusfund aus dem Barbaricum (deutsches Resümee) 219
Gedai, István: Bemerkungen zu den Bilder des Huszár No. 2. Denars von Stephan dem Heiligen 223
Ujszászi, Róbert: Obole von Ludwig dem Grossen mit unbekanntem Münzzeichen 225
Enzsöl, Imre: Medaille zur Vermählung von Maria Christiana und Albrecht 1766 227
Berényi, Zsuzsanna Ágnes: Das Abzeichen der Freimauerloge „Madách" 230
Berényi, Zsuzsanna Ágnes: Das Abzeichen der Freimauerloge „Veritas" 232
Prohászka, László: Das Denkzeichen der Universitätsbataillone (deutsches Resümee) 233

Literatur 235
Gesellschaftliches Leben 2006–2007 246
Bibliographie der ungarischen Numismatik 2005–2006 (Balogh, Éva – Balogh Ábrányi, Hedvig) 251

Kovásznai Viktória 65. születésnapjára

Társulatunk alelnökének, a kiváló művészettörténésznek, a kortárs magyar éremművészet legkiválóbb ismerőjének, egyben barátunknak és szeretve tisztelt kollégánknak tisztelgünk a Numizmatikai Közlöny jelen számában a néhány modern, sőt kortárs éremművészettel foglalkozó tanulmánnyal. Az írások csekély száma is elárulja, hogy itthon milyen kevesen foglalkoznak az éremművészet ezen ágával, és egyben árulkodik arról is, hogy Kovásznai Viktória szerepe milyen óriási jelentőséggel bír a művészek számára is. Az igazi köszöntőt – kérve és kéretlenül is – ők írták, akik a legjobban tudják, érzik mi az, amit Viktóriának köszönhetnek és köszönhet a magyar éremművészet. Kovásznai Viktória több évtizedes munkásságának eredményeiről a legfényesebben az ő szavaik mellett megjelent művei tanúskodnak.

Mi, numizmatikusok, amatőrök és hivatásosok, kollégák és Társulati tagok, sok szép és boldog évet kívánunk, további izgalmas feladatokkal, egyben kívánjuk és kérjük, hogy figyelő és bíráló tekinteted, segítő kezed továbbra se vedd le a művészekről, se az őket értékelő művészettörténészekről.

Isten éltessen sokáig!

Torbágyi Melinda
A Magyar Numizmatikai Társulat elnöke

Gondolatok Viktória születésnapján

1985-ben Stockholmban rendezték a XX. FIDEM Kiállítást és Kongresszust, s mint delegátus vehettem ezen részt. Nagyon megörültem mikor megláttam Viktóriát a vonaton Berlin előtt, s a hátralévő utat együtt töltve, lehetőségem nyílt arra, hogy hosszasabban beszélgessek vele. Ott derült ki számomra először igazán, hogy Viktória mennyire ismeri a mi munkáinkat, nyomon követi a magyar és a nemzetközi érmészet területén történteket, s fontos neki mindaz, ami minket, mint érmészeket foglalkoztat.

Ebben az időben láttuk a FIDEM kiállításokon, hogy az éremművészetben Magyarország a legjobbak között van. S ezt nemcsak mi mondtuk, gondoltuk így, de a külföldi résztvevőknek, illetve látogatóknak is ez volt a véleménye. Magyarország mellett a többi kelet-európai ország is bizonyított, láthattuk a csehek, a lengyelek, a szlovákok érmeit, s elemeztük, hogy mi lehet ennek a virágzásnak az oka.

Azt tudjuk, hogy a XX. században a nyugat-európai országokban az éremművészet nagyon háttérbe szorult. Nálunk viszont éppen ebben a században ért el kiemelkedő eredményeket. Hogy a mi életünk idejéről beszéljek, a 60-as évektől kezdve hosszú ideig a kísérletezés rendkívül alkalmas terepe volt. Ennek oka többek között, hogy a szobrászok nagy méretekben nem kísérletezhettek, de ez a tenyérnyi műfaj egyrészt nemes anyagban is kivitelezésre alkalmas tárgyakat hozott létre, másrészt kiállításukra több lehetőség nyílt. Ahhoz, hogy ezek a kísérletek köz- és elismertek legyenek, persze szükség volt arra, hogy legyenek, akik ezeket a művészi értékeket felismerik és méltatják. Viktória teljesen nyitott volt mindezen technikai és műfaji kísérletek iránt és sokat tett és tesz azért, hogy a magyar éremművészet eredményei ismertté váljanak itthon és külföldön egyaránt.

Rendszeresen írt és ír cikkeket a The MEDAL című folyóiratba, amely az angol BAMS (Angol Éremművészeti Társaság) lapja, minden FIDEM-tag megkapja, ezáltal az ott megjelenő cikkek, valóban a világ minden részére eljutnak, Ausztráliától Kanadáig. Ezek a cikkek vagy egy-egy művészt ismertetnek, vagy egy-egy kiállítás kapcsán születnek. Sok magyar művész vált ismertté ezen cikkek által. Természetesen magukon a FIDEM kiállításokon való részvétel és a Kiállítások katalógusai is ezt a célt szolgálják. A katalógusokban a magyar kiállítók listája és fotói elé az előszót mindig Viktória írta, beszámolva a legutolsó két év eseményeiről az érmészet területén. Feltétlenül kell erről szólnunk, hiszen a FIDEM az a szervezet, s a The MEDAL az a folyóirat, amin keresztül a magyar művészek nemzetközileg ismertté és elismertté váltak, sok esetben nyertek díjakat a

FIDEM kiállításokon, illetve a Seixal-i Érembiennálén, s ma elmondhatjuk, hogy a világ összes jelentős múzeumában, illetve magángyűjtőjénél szerepelnek érmeik. Mikor 1994-ben a budapesti FIDEM-et szerveztük (a Kongresszus fő szervezője Keszthelyi Kati volt), Viktória munkája volt a fantasztikusan jól megrendezett, nagysikerű XXIV. FIDEM Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában.

A FIDEM kiállítások zsűrizésénél tapasztaltam, hogy Viktória mennyire értékorientált, tapasztalt bíráló. Ugyanakkor tapintatos, megfontolt, a művész emberi méltóságát s művészi munkáját mindenkor tiszteletben tartó zsűritag.

Ugyanez mondható el a Magyar Nemzeti Bank által kibocsátott érmek esetében meghirdetett pályázatok zsűrizésénél is.

Minden magyar érmész folyamatosan érezhette, érzi, hogy Viktória folyamatosan figyeli a munkánkat, kiállításainkat. Pontosan tudja, hogy ki milyen utakat járt be, s milyen új utakon indul el, s amikor helyesnek tartja, bátorítja ezeket a kezdeteket. Amikor tehette, vásárolt a Magyar Nemzeti Galéria Éremtárának az általa legjelentősebbnek tartott művekből. Olyan gyűjtemény jött létre ez által a Galériában, amely valóban teljes keresztmetszetét adja az utóbbi évtizedek éremművészetének.

Személyesen találkozhattam vele valamennyi Érembiennálén Sopronban, vagy az érem szempontjából fontos kiállításokon. Őt kértem fel a Semmelweis Múzeumban rendezett kiállításom megnyitására. Hálás voltam, hogy elvállalta, s hogy annyi figyelemmel, érdeklődéssel és értéssel fordult nemcsak az érmeim, hanem a szobraim felé is. Ezt a megnyitó beszédét később beillesztve egy nagyobb cikkbe, megjelentette a MEDAL folyóiratban is.

Többször találkoztunk, s beszélgettünk az érmekkel kapcsolatos ügyekről. Mindig tiszteltem azt a hihetetlen pontosságot, figyelmet és igényességet, amit minden egyes cikknél, kiállításnál, szövegnél tanúsít. Legutóbb, mikor Ligeti Erika könyvét készítette, volt alkalmam megfigyelni, hogy mennyi gondot fordított minden egyes éremre, szoborra akár évszámról, akár méretről, akár gondolatiságról volt szó. Soha nem alkudott meg, nem elégedett meg bizonytalan adatokkal, érvelésekkel. Mindennek utána járt, s épp fenti könyvnél láttam, hogy milyen fontosnak tartja a művész életének eseményei és az azonos időben készült érmek kapcsolatát. Irodája valódi szellemi műhely, mindig jól éreztem magam abban az elhivatottságot sugalló atmoszférában, amely körülötte kialakult.

Köszönjük Viktória az elmúlt évtizedek munkáját, személyesen köszönöm a FIDEM-delegátusi munkámban való sok segítségedet és kívánok Neked további sikeres éveket

a magyar FIDEM-tagok és az MKISZ Éremszakosztály tagjai nevében

Szöllőssy Enikő

Szubjektív köszöntők L. Kovásznai Viktória születésnapjára

Kedves Viktória!

Talán tudja, talán nem, hogy milyen sokra becsülöm azt a munkát, melyet az éremművészetért folytat. Erről nem volt alkalmam beszélni korábban. Ha valamit megbeszéltünk az mindig konkrét szakmai kérdés volt, ily esetben pedig nem illik előhozakodni ilyesmivel. Azt gondolom, hogy egy születésnapi köszöntőben ezt meg lehet tenni.

Először is megköszönöm azt a munkát, amit a Magyar Nemzeti Galéria Éremtárában mint annak vezetője végez. A gyűjtemény igényes, gondos és kitartó gyarapítását.

Köszönöm könyveit és cikkeit melyekkel hírünket növeli itthon és a világban.

Köszönöm igényességét és szigorát.

Köszönöm, hogy másoké mellett figyelemmel kíséri az én éremművészetemet is. Köszönöm tapintatát, ahogy tévedéseimet kezeli, és igen büszke vagyok

néhány dicsérő szóra melyeket Öntől kaptam.

Kedves Viktória. Vigyázzon az egészségére, szükségünk van magára.

Isten éltesse!

Gáti Gábor

Kedves Viktória,

Nem tudnám időhöz kötni ismeretségünk kezdetét; annyi bizonyos, hogy az éremművészet hozott össze bennünket időről- időre.

A FIDEM második budapesti kongresszusának köszönhetem, hogy munkakapcsolatunk szorossá vált. Mint a rendezvény egészéért felelős Kongresszusi Iroda vezetője, nagyon sokat köszönhettem Neked, és fontos szereped volt abban, hogy a mai napig elismeréssel és baráti szavakkal emlékeznek az 1994-es FIDEM-re külföldi barátaink.

Visszaemlékezve azokra a hosszú hónapokra, tudom, hogy az előkészítés során bizton támaszkodhattam tapasztalatodra, amelyet a korábbi kongresszusokon szereztél. A kiállítás jó kezekben volt Nálad: élve a Galéria biztosította helyszín adottságaival, és a rendező ország korlátozás nélküli kiemelt bemutatkozási lehetőségével, a magyar művészeket reprezentatív kollekcióval szerepeltetted, amely 205 érmet sorakoztatott fel, és ismertetett meg a világ minden tájáról hozzánk érkező érmészekkel, szakértőkkel. A kiállítás nemzetközi anyagát is hozzáértéssel rendezted el, a konfliktusok elhárításában fáradhatatlan, és diplomatikus voltál. Mint a tartalmas katalógus szerkesztője, a legapróbb részletekre is kiterjedt figyelmed.

Nagy öröm, hogy a budapesti rendezvény után – csakúgy, mint korábban – aktív részese voltál a kétévenkénti FIDEM kiállítások magyar anyaga válogatásának, méltatásának, és bízom abban, hogy e közreműködésedet az éremművészet továbbra is élvezheti.

Barátsággal köszönt

Keszthelyi Kati

Kedves Viktória!

Elgondolkodtató, hogy egy olyan időtlen műfajban mint az érmészet, az idő léptéke is felvillan, egy páratlanul kerekedő időpontban, Viktória születésnapján.
E jeles nap éremnyi térfogatú köszöntője felidézi a találkozás körívét, melynek első betűi a XVI. Érembiennále kapcsán vésődtek.
A lépcsőn érkező fotókkal terhelt megnyúló táska alakja, már szívósan kimunkált előzményeket sejtetett. A kérdések sebészi pontosságával eltöltött órákat, plasztikus párbeszéddé csiszolta az érmek szellemi kavics jellege.
A tenyérnyi adat, feljegyzés, és egy pohárnyi ásványvíz elegendőnek bizonyult a meghatározó gondolat formába öntéséhez.
A tárlók üvegszarkofágja előtti töprengő csend, a megreccsenő patinás parketta ritmusa, a végleges rend belső igénye, a megindító szakmai alázat élményének emléke a körívet záró peremre kívánkozik.....

– Viktóriának – Szeretettel – Köszönettel – SET – 2008 –

Soltra E. Tamás

Kedves Viktória!

L. Kovásznai Viktória írásával egy kis könyvben találkoztam először. Ez a kötet Czinder Antal alkotásairól szól. Akkor még nem sejtettem, hogy lesz alkalmam a szerzővel megismerkedni. A személyes találkozás azért maradt emlékezetes számomra, mert az érmeimet látva meglepő lelkesedéssel bátorított a megkezdett úton való haladásra. Az érmekkel való foglalatoskodásom során idővel egyértelművé vált számomra, hogy Viktória az éremművészetet olyan mélységig ismeri, és az éppen zajló folyamatokat olyan rendkívüli érzékenységgel követi, ami páratlan ezen a területen. Így, amikor a munkáimról az első kis könyv megjelenésének lehetősége elérhető közelségbe került, pillanatra sem volt kétséges, hogy őt fogom felkérni a tanulmány megírására. Az már közel sem volt ennyire biztos, hogy el fogja vállalni. Nagy öröm és megtiszteltetés volt számomra, hogy végül időt és energiát szánt erre a feladatra. Később több alkalommal is volt módom vele együtt dolgozni. A közös munkák során világossá vált számomra, hogy mi az ő „titka". Magas fokú történeti, művészettörténeti tudásra és muzeológusi precizitásra alapozott tudományos igényesség, párosul az újdonságok iránti nyitottsággal, érdeklődéssel és empátiával, ami lehetővé teszi számára, hogy a legújabb, legmerészebb tendenciákat is higgadtan értékelni tudja, a részrehajlás legkisebb kísértése nélkül. Csak remélni tudom, hogy a magyar éremművészek tisztában vannak azzal a nyilvánvaló ténnyel, hogy a világ művészeti életében elfoglalt előkelő helyünk L. Kovásznai Viktória nemzetközileg is méltán elismert tevékenysége nélkül elképzelhetetlen lenne. Bízom benne, hogy mindannyiunk örömére még hosszú időn át folytatja rendkívül értékes munkáját!

ifj. Szlávics László

L. Kovásznai Viktória műveinek bibliográfiája*

Bibliographie der Schriften von Viktória L. Kovásznai

L. Kovásznai Viktória nagyívű pályájának legékesebb bizonyítéka szakirodalmi munkássága. A bibliográfia időrendi sorrendben összegyűjti önálló műveit, tanulmányait, katalógusait, melyek a legtöbb esetben monográfia értékűek. A tételek könyvek esetében tartalmazzák a mű magyar és idegen nyelvű címét, a megjelenési helyet, a kiadót, az oldalszámot, az illusztrációt, illetve – amennyiben sorozatba tartozik – a sorozatcímet és sorszámot. Tanulmányoknál a forrást, folyóiratokban és hetilapokban megjelenteknél az évfolyamot, a megjelenési évet, a sorszámot és az oldalszámot, továbbá az illusztrációt. Oldalszámozás nélküli tanulmányok esetén az oldalszámot szögletes zárójelben közöljük. Külföldi folyóiratoknál kerek zárójelben jelöljük a megjelenési helyet is. A kisebb közleményeket, katalógusokat a szerző csoportosítása alapján külön fejezetben, a címek betűrendjében tesszük közzé, megjegyezve, hogy ezek – bár esetenként rövidebb lélegzetűek – feltétlenül tanulmány- és forrásértékűek.

1972

Reményi József gyűjteményes kiállítása Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1972. január-február. = Retrospective de József Reményi. Galerie Nationale Hongroise, Budapest Janvier-Février 1972. – [A kiállítást rendezte, a katalógust írta és összeállította]. – [Budapest] : Főv. Ny. – [30] fol. : ill.

1974

Ungarskoto plaketno i medalno izkustvo. = Numizmatika (Szófia), 6. (1974). 3. p. 23–31., ill.

1976

Borsos Miklós gyűjteményes kiállítása. Magyar Nemzeti Galéria Budapest, 1976. augusztus-szeptember. = Retrospective de Miklós Borsos. Galerie Nationale Hongroise Budapest, aout-septembre 1976. – [A kiállítást rendezte, a katalógus előszavát írta és összeállította]. – Budapest : Magyar Nemzeti Galéria. – [120] p. : ill.

Miklós Borsos at seventy. = The New Hungarian Quarterly, 64. 1976. Winter. p. 52–56., ill.

1977

A XX. századi éremművészet úttörő generációja. – Budapest : Képzőművészeti Alap Kiadó. – [MNG vezető. Leporelló]

Festmények a pénzeken – pénz a festményeken = Oeuvres d'art sur les monnaies – monnaies dans les oeuvres d'art. Magyar Nemzeti Galéria és Országos Takarékpénztár közös kiállítás. 1977. október-november. – A kiállítást rendezte és a katalógust összeállította. [A bevezetőt írta Rapcsányi László]. - Budapest : Magyar Hírdető. – 19 p. : ill.

The Pioneering Generation of Medal Art in the 20th Century. – Budapest : Képzőművészeti Alap Kiadó. – (MNG vezető. Leporelló)

Reményi József művészi pályája. = Művészettörténeti Értesítő, 26. 1977. 3–4. p. 241–260., ill.

1979

A századforduló művészete a Magyar Nemzeti Galériában. – Budapest : Képzőművészeti Alap. – 30, [1] p. : ill., színes + 18 db mell. – (Az én múzeumom). – A mellékletek a kötet illusztrációi. Bibliogr.: p. [31].

1980

Czinder Antal. - Budapest : Képzőművészeti Alap. – 46 p., 16 t. : 15 ill. részben színes. – (Mai magyar művészet)

Reményi József éremművészete : Leíró katalógus : 1903–1977. – Budapest : Akadémiai Kiadó. – 115 p., [24] t. : ill.

* Lezárva: 2008. december

1984

Changements de contenu et de forme dans l'art de la médaille contemporaine en Hongrie. = Médailles (Paris), 1984. p. 77–79., ill.

New tendencies in the Art of the Medal = The New Hungarian Quarterly, 95. 1984. Autumn. p. 169–172., ill.

1985

Csíkszentmihályi Róbert Szentendrén. = Kritika, 1985. 1. p. 32–33., ill.

Gli aspetti francesi delle medaglie ungheresi di stile Liberty. = Medaglia (Milano), 20. 1985. p. 107–126., ill.

L'art de la médaille et la société hongroise de nos jours. = Médailles (Paris), 1985. p. 41–49., ill.

Der Medailleur Lajos Berán und seine künstlerische Laufbahn. = Numismatische Zeitschrift (Wien), 99. 1985. p. 63–70, t. 16–20.

Reményi József éremművészete. = A Magyar Numizmatikai Társulat Évkönyve, 1978. (Bp. 1985). p. 87–98., ill.

1986

Beck Ö. Fülöp, Borsos Miklós, Ferenczy Béni, Fémes Beck Vilmos, Kövesházi Kalmár Elza, Lányi Dezső, Moiret Ödön, Murányi Gyula, Pongrácz (Popper) P. Szigfrid, Simay Imre. In: 20. századi magyar festészet és szobrászat. - Főszerkesztő: Csorba Géza. Szerkesztette: Szinyey Merse Anna és Egry Margit. – Budapest : Képzőművészeti Kiadó , 1986. – p. 105–108., p. 118–120., p. 153–156, p. 149–151, p. 202–203, p. 251–252, p. 205, p. 227–228, p. 229–230, p. 267–268. – (A Magyar Nemzeti Galéria állandó kiállításainak katalógusa)

A századforduló éremművészete. – In: Lélek és forma : Magyar művészet : 1896-1914. Katalógus. – Budapest : IPV, MNG. – p. 36-39. : ill.

Ungarn : Medaillen. In: A Survey of Numismatic Research 1978–1984. – Vol. 2. – London : International Numismatic Commission. – p. 870–880.

1987

Hungarian medallic art at the turn of the Century. = The Medal (London), 11. 1987. Summer. p. 39–45., ill.

1988

XIX. századi magyar festészet és szobrászat a Magyar Nemzeti Galériában : Vezető az állandó kiállításhoz / [szerk. Csorba Géza]. - Budapest : Magyar Nemzeti Galéria. – 39 p., 22 t. : ill. (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai ; 3.)

1989

Borsos Miklós. – [Fotó Susits László et al.]. – Budapest : Képzőművészeti Kiadó, [1990], cop. 1989. – 313, [10] p. : [201] ill. főként színes

1990

Hungarian medallic art in the last third of the 19th century. = The Medal (London), Vol. 17. 1990. Autumn. p. 45–53., ill.

Über einige frühe Medaillen auf Franz Liszt. = Geldgeschichtliche Nachrichten (Frankfurt), 136. 1990. März. p. 97–98., ill.

1991

A Magyar Mérnök és Építész Egylet Ybl érme. In: Ybl Miklós építész 1814–1891 : Katalógus. – Budapest : Hild-Ybl Alapítvány – BTM. – p. 165–166., ill.

1992

The Eighth National Biennial of Medallic Art at Sopron. = The Medal (London), 20. 1992. Spring. p. 77–81., ill.

1993

Kolme Muotokuvaa eli Unkarin nykymitalitaiteen suuntauksia. = Mitali-Medaljen (Helsinki), 1993. 2. p. 26–31., ill.

A modern magyar éremművészet főbb törekvései : 1896–1924, 1945–1975 = Majors Trends in Modern Hungarian Medallic Art : 1896–1924, 1945–1975. – In: Modern magyar éremművészet I. 1896–1975 a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményéből : Katalógus. – Budapest : Magyar Nemzeti Galéria – 139 p. : ill. – (A Magyar Nemzeti Galéria Kiadványai. 1993/1.) – [Tudományos műtárgyjegyzék is]. Bibl.: 16. p.

Telcs Ede éremművészete. = Arter, 4. 1993. 1. p. 5–8., ill.

1994

Három portré, avagy a jelenkori magyar éremművészet vonulatai = Drei Porträts oder Tendenzen in der ungarischen Medaillenkunst der Gegenwart. = Numizmatikai Közlöny, 92–93. 1993–1994. p. 5–12., 2 t. – Magyar és német nyelven

1995

Csúcs Ferenc művészi pályája. = The artistic Career Ferenc Csúcs. In: Csúcs Ferenc szobrászművész : Katalógus. – Budapest : Hadtörténeti Múzeum. – 6–13 p. : ill.

Eredendően új kifejezési forma keresése – Budahelyi Tibor. – In: Budahelyi [Tibor] : [Katalógus]. – Budapest : Budahelyi Tibor, 1995. – [p. 21–22.] : ill. – magyar és angol nyelven

Losses to Hungarian medallic art : Walter Madarassy and Kálmán Renner. = The Medal (London), 27. 1995. Autumn. p. 62–67., ill.

Meszes Tóth Gyula szobrászművész, a IX. Országos Érembiennálé, Sopron, 1993 Ferenczy Béni-nagydíja nyertesének önálló éremkiállítása. = Gyula Meszes Tóth Bidhauer, eigenständige Kammer-Ausstellung der Béni Ferenczy –Presiträger der IX. Ungarischen Medaillen-Biennale Sopron 1993. = Exhibition of medals by Gyula Meszes Tóth the Béni Ferenczy grandprice winner of the 9th National Biennial of Medal Art, Sopron 1993. In: X. Országos Érembiennále. = X. Ungarische Medaillen-Biennale : Sopron, Lábasház 17. Juni – 10. September 1995. = X. National Biennial of Medal Art : Sopron, Lábasház 17. June – 10. September 1995 : Sopron, Lábasház, Orsoly tér 5. 1995. június 17 – szeptember 10. / szerk. BARANYI Judit. Sopron – Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzata. – p. 8–20 : ill. – (angol és német nyelven is)

1996

Gli aspetti tedeschi delle medaglie ungheresi di stile Liberty. = Rivista Italiana di Numismatica (Milano), 97. 1996. p. 261–296., ill.

Mood and space in the medals of Antal Czinder. = The Medal (London) 28. 1996. Spring. p. 97–106., ill.

The tenth Exhibition of Hungarian medals in Sopron. = The Medal (London), 28. 1996. Spring. p. 115–119., ill.

1997

Die Entwicklung der ungarischen Medaillenkunst vom Klassizismus bis zum Historismus. = Numismatische Zeitschrift (Wien), 104–105. 1997. p. 187–193., t. 31–34.

Ifj. Szlávics László. elektronikus dok. pályakép vert érmektől anti-érmekig.A career from struck medals to anti-medals. Von den Geprägten bis zu den Anti-Münzen. Tableau d'une carrière allant des médailles frappées jusqu'aux „anti médailles". / [Közread. az] Art '95 Bt. – [Budapest] : Art '95 BT, [1997]. – 1 CD–R.

Ungarn : Medaillen. In: A Survey of Numismatic Research 1990-1995. – Berlin : International Numismatic Commission ; International Association of Professional Numismatists. – p. 687–693. – (Special publications, 13.)

1998

Border lines. Two views on unconventional medals in Budapest. = The Medal (London), 32. 1998. Spring. p. 84–94., ill.

Hungary. In: Modern Art Medals : A Retrospektive. FIDEM XXVI : Katalógus. – Leiden ; Scheveningen. – p. 145–156., ill.

1999

Czinder Antal érmeiről. In: Művészérmek : 1955–1999 : Czinder Antal. – [Budapest] : [Magánkiad.]. – p. 9–14. : ill.

Fejezetek a magyar éremművészet történetéből. – [fotó Magyar Jánosné, Szepsi Szűcs Levente] [közread. a] Magyar Numizmatikai Társulat. – [Budapest] : Argumentum : Magyar Numizmatikai Társulat. – 168 p. : ill.

A magyar szecessziós éremművészet nemzetközi előzményei. In: Emlékkönyv Bíró-Sey Katalin és Gedai István 65. születésnapjára / [szerk. Bertók Krisztina és Torbágyi Melinda] ; [közread. a Magyar Nemzeti Múzeum, Magyar Numizmatikai Társulat]. – [Budapest] : Argumentum. – p. 431–452. : ill.

Palotás József érmeiről = Über die Medaillen von József Palotás. In: Tanulm. ... Feledy Balázs [et al] ; [szerk. Szölke László]. – Szentendre : Szölke. – p. 16–17, 126–127. : ill.

2000

Ifj. Szlávics László kultikus ős-pénz sorozata, 1996-1997 = A Cycle of Cultic Proto-Money by László Szlávics Jr., 1996-1997. - [Budapest] : Art '95 BT, 2000.- [36] p. : ill., színes

A Series of Ritual Pronto-Money by László Szlávics Jr. = The Medal (London), 36. 2000. Spring. p. 75–81., ill.

2002

Az éremművészet és a társadalom kapcsolata a 19–20. században. In: A numizmatika és a társtudományok IV. : konferencia Esztergomban, 1999. október 1–3. / [szerk. Torbágyi Melinda] ; [rend., közread. a] . Magyar Nemzeti Múzeum, Magyar Numizmatikai Társulat. – [Budapest] : Argumentum : Magyar Nemzeti Múzeum : Magyar Numizmatikai Társulat, [2002] . – p. 177–187. : ill.

2003

Borai Viktor : 1881–1914. = Numizmatikai Közlöny, 100–101. 2001–2002. 2003. p. 267–269., 4 ill.

Ungarn: Medaillen. In: A Survey of Numismatic Research 1996–2001. – Madrid, 2003. – p. 861–867. – (Special publications, 13.)

2004

The exquisite medals of Edit Rácz. = The Medal (London), 44. 2004. Spring. p. 80–86., ill.

A modern magyar éremművészet főbb törekvései 1976-2000. = Majors Trends in Modern Hungarian Medallic Art 1976–2000. In: Modern magyar éremművészet II. 1976–2000 a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményéből . – Budapest : Magyar Nemzeti Galéria, 2004. – 142 p. : ill., részben színes. – [Tudományos műtárgyjegyzék is].

2005

Határesetek az éremművészetben III. = Borderline cases in medal art III. : Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége : Budapest, 2005. május 20 – június 1. – Katalógus előszó. – [Budapest] : Magyar Képzőműv. és Iparműv. Szöv. Érem Szakoszt., [2005]. – p. 3–5. : ill. – magyar és angol nyelven

Vert érmek a magyar éremművészetben 1896 és 1938 között. = Prägemünzen in der ungarischen Medaillenkunst 1896–1938. – In: In memoriam Ludovici Huszár / szerk. Bíró[né] Sey Katalin et al. – Budapest : Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat, 2005 .– p. 352–361. : ill.

2006

A hagyomány és a modern szellem válaszútján. In: Lebó Ferenc névjegy. – [Győr] : [Magánkiadás], [2006]. – [24] p. : ill., színes

Az idő és tér ifj. Szlávics László újabb munkáiban : 1995-2005. = Time and Space in Recent Works by László Szlávics jr. : 1995–2005. – Budapest : Art '95 Bt., 2006. – [53] p. : ill., színes

New Directions in Contemporary Hungarian Medallic Art. = The Medal (London), 49. 2006. Autumn. p. 43–52., ill.

Sandor Zicherman's medals. In: Sandor Zicherman, Paintigs, Medals. – Togliatti, 2006. – p. 194–197., ill.

2007

A hagyomány és a modern szellem válaszútján. In: Lebó Ferenc : ab ovo. – [Győr] : [s.n.], [2007]. – [6–14,] p. : ill., színes

A női akt a magyar érmészetben a 20.század elején = The female Nude in Hungarian Medallic Art in the Early 20th Century. = Numizmatikai Közlöny, 104-105. 2005–2006. [2007.] p. 115–124., ill. – [magyar és angol nyelven]

Soltra E. Tamás éremművészeti pályaképe. In: XVI. Országos Érembiennále : Sopron, Lábasház, ... 2007. június 17 - szeptember 9. / [a katalógust szerk. ... Keszthelyi Ferencné] ; [a katalógust összeáll. ... Vasas Edit]. – Sopron : [Polgármesteri Hiv.], 2007. – p. 9–23. ; u. a. In: Soproni Füzetek 2007. p. 83–87.

Time and space in recent works by László Szlávics Jr. = The Medal (London), 50. 2007. Spring. p. 53-63., ill.

2008

A kitapintható idő és tér. Ifj. Szlávics László éremmunkáiról. = Magyar Iparművészet, 2008. 2. p. 51–54., ill.

Ligeti Erika :1934–2004. – [közread. a] Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége. – Budapest : MKISZ, 2008. – 132 p., ill.

2009

Ferenczy Béni éremművészete. Die Medaillenkunst von Béni Ferenczy. = NK, 106–107. 2007–2008. p. 115–150., ill. [magyar és német nyelven]

Kisebb cikkek, könyvismertetések, katalógusok:

A XV. Országos Érembiennále Sopron = Soproni Füzetek, 2005. p. 214–215., ill.

Bokros Birman Dezső önéletrajza, levelezése, művei. = MTA Filozófiai és Történettudományi Osztálya Közleményei, 26. 1977. 3. p. 353–354.

Borsos Miklós kiállításáról. = Magyar Hírek, 29. 1976. 16. (július 31.)

Borsos Miklós Széchenyi emlékérméről. = Az Érem, 45. 1989. 2. p. 31–32.

Coins and Medals. – In: Hungarian Painting and Sculpture in the Nineteenth Century. – Budapest, 1989. – p. 35–37. : ill.

The Collection of Coins and Medals. – In: The Hungarian National Gallery. – Budapest, 1994. – p. 14–15, 90–91, 139–140. : ill.

The Collection of Medals. In: The Collections of the Hungarian National Gallery. - Budapest : Hungarian National Gallery, 2001. – p. 45–47. : ill.

Czinder. = Budapest, 20. 1982. 6. p. 23., ill.

Az első világháború és a magyar éremművészet. In: A hazáért : Honvédelem és hazafiság a magyarországi művészetben II. : 1848–1918 : Katalógus. – Budapest : Ernst Múzeum, 1988. – p. 40–42. : ill.

Emlékérmek. – In: „Fényesebb a láncnál a kard..." Katalógus. – Budapest : Hadtörténeti Múzeum, 1999. – p. 153–155. : ill.

Éremművészet. – In: XIX. századi magyar festészet és szobrászat a Magyar Nemzeti Galériában. Budapest : Magyar Nemzeti Galéria, 1988. – p. 33–35. : ill.

Az Éremtár. In: A Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményei. – Budapest : Magyar Nemzeti Galéria 1987. – p. 27–28. : ill.

Az Éremtár. In: A Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményei. – Budapest : Magyar Nemzeti Galéria, 2001. – p. 45–47. : ill.

Éremtár. - In: Magyar Nemzeti Galéria. – [Budapest] : Corvina, 1993. – p. 14–15, 90–91, 139–140. : ill.

Évszázadok kincsei. = Textilélet, 1969. 46. (november 14.)

Felszabadulás után. [A modern magyar éremművészet II. világháború utáni időszaka] = Élet és tudomány, 1980. 37. (szeptember 12.) p. 1182., ill.

FIDEM '94 XXIV. Kongresszus és Nemzetközi Éremművészeti Kiállítás : Congress and International Exhibition of Medals Budapest, 1994. március 11 – június 19. [rend., a katalógust összeáll. és szerk.] [közrem. Kajetán Endre et al.] [a fényképeket kész. Sepsi Szűcs Levente] [közread. a] Magyar Nemzeti Galéria. – [Budapest] : Magyar Nemzeti Galéria, [1994]. – p. 10–11 ; 160–161. : ill.

Hagyomány és megújulás. = Kisalföld, 1982. 150. (június 29.), ill.
A hónap műtárgya a Magyar Nemzeti Galériában. [Deák-Ébner Lajos: Hajóvontatók]. = Népszabadság, 42. 1984. 24. (január 29.) p. 7.
A hónap műtárgya. Szénagyűjtők. Csók István festménye. = Művészet, 29. 1988. 7. p. 62–63., ill.
Hongrie. – In: FIDEM Congrés, XXV : Exposition internationale de médailles d'art contemporaines au musée d'art et d'histoire de Neuchatel (Suisse), 13 juin – 20 Oct. 1996. – Neuchatel : Musée d'art et d'histoire Neuchatel, 1996. – p. 103–104. : ill. – Katalógus.
Hongrie. In: FIDEM 2002 du 23 au 27 septembre 2002 á la Monnaie de Paris. – Paris : Monnaie de Paris, 2002. – p. 86. – Katalógus. – angol nyelven
Hungary. In: FIDEM XX. Congrés, Stockholm, 1985. : Utstellning/Exposition. Modern medaljkonst. Stockholm, [Byggnadsstyrelsen], 3–28 juni, 1985. – Stockholm, 1985. – p. 50., ill.
Hungary. In: Art medal world congress = Congresso mundial de medalhística : FIDEM XXIX. 2004 Seixal Portugal. – Seixal : Centro Internacional de Medalha Contemporanea Camara Municipal do Seixal ; Seixal City Council, 2004. – p. 275–276. – Katalógus. – portugál és angol nyelven.
Hungary : In the Round . – In: FIDEM XXIII Congress, London, 16–19 Sept. 1992. – London : FIDEM, 1992. – p. 120–121. – Katalógus.
Kárpát-vidéki ikonok a XV–XVIII. századból. = Új Magyar Hírek, 1. 1991. 11. p. 41.
A két világháború között. [Az időszak éremművészetének elemzése és a periódus éremművész-nemzedékének bemutatása] = Élet és tudomány, 1980. 32. (augusztus 8.) p. 1019., ill.
Kunvári Lilla. Bozóky Mária: Kunvári Lilla kötetének ismertetése = Numizmatikai Közlöny, 82–83. (1983–84). 1985. p. 142.
Die Medaillenkunst. – In: Ungarische Malerei und Bildhauerei im 19. Jahrhundert : Führer durch die Ausstellung der Ungarischen Nationalgalerie. - Budapest : Ungarische Nationalgalerie, 1989. – p. 41–43. : ill.
Die Medaillensammlung. – In: Die Sammlungen der Ungarischen Nationalgalerie. – Budapest : Ungarische Nationalgalerie, 2001. – p. 45–47. : ill.
Medaillensammlung. – In: Die Ungarische Nationalgalerie. – [Budapest] : Corvina, 1994. – p. 14–15, 90–91, 139–140. : ill.
Megújulás a századunk elején. [A francia éremművészet fellendüléséhez kapcsolódva] = Élet és tudomány, 1980. 28. (július 11.) p. 891., ill.
Mészáros Andor ismét Budapesten. = Új Magyar Hírek, 1. 1991. 1. p. 40.
Napjaink éremművészete. = Élet és tudomány, 1980. 41. (október 10.) p. 1307.
Suvremena madarska medalja iz blaga Madarske Nacionale Galerije = Jelenkori magyar érem a Magyar Nemzeti Galéria kincseiből. Melléklet az Ivo Kerdic harmadik emlékkiállításához. Osijek, 1987.
A változás jelei. = Új Magyar Hírek, 1. 1991. 4. p. 41.
Ungarn. In: XXVII FIDEM 2000 Internationale Medaillenkunst. – Berlin ; Weimar : Deutsche Gesellsschaft für Medaillenkunste, 2000. – p. 370–372. – angol és német nyelven. – Katalógus.
Ungheria. In: XIX Congresso F.I.D.E.M. Firenze 1983 : esposizione internazionale di medaglie contemporanee : Palazzo Medici-Riccardi 10 ottobre–13 novembre 1983. – Milano : Stabilimento S. Johnson, 1983. – p. 337. – Katalógus.

Összeállította: *Baloghné Ábrányi Hedvig*

GÖSTA CARELL
(1888–1962)

In the autumn of 1951, when I was very young, I began to work at the Royal Coin Cabinet in Stockholm, then a department of the Museum of National Antiquities. There were not only coins from all over the world and paper money and tokens among the objects, but also medals. I soon had to learn, that medals were works of art and that several artists in that field worked in Sweden. One of them soon became a friend of mine, although he was 41 years my senior. It was the boisterous and temperamental Gösta Carell, who often visited our museum, and also had friends in my chief, Nils Ludvig Rasmusson (1904–1973), and his predecessor, soon Director General of National Antiquities, Bengt Thordeman (1893–1990). He made medal portraits of them both. In 1945, Thordeman had arranged an exhibition of his works. But let us begin with Carell's biography.

Gösta Carell was born in Stockholm, where he was baptized and received the names Gustaf Imanuel. His parents soon moved to the Swedish province Dalarna (Dalecarlia), which gave Gösta his typical intonation of the local dialect. After school, he went to Malmö in Southern Sweden, where he studied at the technical school. He was employed at a company now called Skanska, where he made façade decorations; he shortly studied in Copenhagen. In 1913, he went to the USA, where he remained until 1920. Further studies followed, i.a. at the School of Beaux Arts. There he met the American (born in Russia) medal artist Victor David Brenner (1871–1924), who employed him and gave him his artistic education.

After his return to Sweden Carell stayed two years in Malmö, and then moved to Stockholm, where he remained for the rest of his life. Few Swedish artists have received their education in the US, but on the other hand Carell's teacher, Brenner, was a pupil and great admirer of Oscar Roty and the French medal impressionism. And for some years Carell worked in this style as well. His first works, portraits, reliefs for funeral monuments etc., are elegant but unmistakably in the turn-of-the-century style.

He made his debut as a medal artist in 1925 with a portrait medal. But soon he made a volte-face. He now – as many other artists of that period – became an admirer of the Renaissance style, using a higher relief, a more simplified rendering of the motifs, a preference for the cast medal instead of the struck massproduction. It was all an understandable reaction against a more and more shallow medal impressionism. His first medal in this "new" style was a gift to his mother, uniting – as Rasmusson wrote – a heavy massiveness with a tender characterization. As the years passed, he gained a considerable freedom of expression, and could use simplified motifs on his medal reverses. His medal in 1930 of the orthopedist Patrik Haglund *(Fig. 1)* is often and rightly used as an example, both of his massive portraiture and of his genial reverse with the pruned tree.

In 1930 Carell divorced Emmy Borgstrand, his wife since 1914. Not so much bitterness remained, it seems, when he five years later made an oval, cast medal with her portrait, a flower on the reverse and the inscription *„In memory of the past" (Fig. 2)*. How many artists have created a medal in honour of a divorced wife? In 1942, he married a second time, with Hjördis Moberg, with whom he had four daughters. He moved to a small house in Bromma, a nice suburb of Stockholm, and there he lived for his remaining days.

Carell had to make a living. Thus he started to work with the medal manufacturer C.C. Sporrong & Co. Inc., in Stockholm, and soon became one of the most popular medal artists in Sweden. This company, founded in 1666, have made medals, tokens, buttons etc. since the mid-19th century. Carell was much appreciated by the customers and the company had to put up with his temperament and with his very determined ideas about metal alloy, patination and so forth. They also had to accept his demands concerning the high relief, which made it necessary to strike the medal several times, with the inevitable reheating between the blows. A couple of his works from the 1930's and 40's are illustrated here *(Figs. 3 –4)*. But when necessary, he could also use the low relief, as the coin-imitating medal the Swedish Numismatic Society had struck for the king's 80th birthday in 1938 *(Fig. 5)*.

When Carell made a medal depicting someone he admired you can almost feel it. The famous radiologist Gösta Forssell was one of them. He even made two cast medals, one which was ordered, one which he made himself as an homage *(Fig. 6)*. He also sculptured a bust with an excellent likeness (I had met Forssell, a relation on my mother's side, several times). A later example of his kindness is i. a. the medal of Karin Thordeman and several others.

Carell was a confirmed left-wing liberal and a republican. As some of his predecessors, it became his duty to make portraits of royalties, not only the one recently mentioned. His excellent portrait in 1944 of prince Wilhelm, duke of Södermanland (younger son of king Gustaf V), always made him remember a joke made by his auguste model about Carell's choice of cigarettes (the prince smoked too), which he did not appreciate *(Fig. 7)*. And the long story of Caryl Chessman's expected and finally carried out execution in a US prison (1960) inspired him to make a cast medal of the (in his eyes) innocent victim with a rather overloaded reverse, showing Iustitia, the balance of Justice, a manipulating devil etc.

Let us return to his daily toil. Other medals were made for the Swedish Numismatic Society, in the historical series as well as the 1948 jubilee, with the three foremost founders in 1873 portrayed on the obverse; on the reverse many coins, medals etc. are depiced, among them Carell's self portrait *(Fig. 8)*. In 1954, he depicted Nils Ludvig Rasmusson, who celebrated his 50th birthday. Representatives of firms, institutions, hospitals, sporting societies and many others used his services. He took part in several exhibitions (of which we have mentioned one in our museum in 1945). FIDEM, the International Federation of Medal Art, he heard of through his colleague Léo Holmgren at the Royal Mint, and sent medals to them all until one year after his death: Paris 1949, Madrid 1951, Rome 1953, Stockholm 1955 (of course!), Paris 1957, Vienna 1959, Rome 1961, and The Hague 1963.

The Stockholm exhibition of 1955 was preceeded by a free Medal Art Competition, whose main objective was to inspire young artists to try their hands at medal modeling. It was quite successful. Of course, older medallists were not forbidden to participate – quite impossible, since everything handed in had to be anonymous. Gösta Carell attended with a cast medal, made in bronze, „Prehistoric times", in a quite different style *(Fig. 9)*. He got one of the prizes, but not the three first ones, which annoyed him visibly…

When the competition took place, I had known Carell since a couple of years. He visited us quite often, arriving on his motor-bike, dressed in leather from top to toe. His voice was loud and he could be heard in the museum corridors, far away. How he looked can be gathered from a portrait made by the sculptor and medal artist Axel Wallenberg (1898–1996), where Carell can be seen on his bike on the reverse *(Fig. 10)*. Axel was a pupil of Carl Milles and a friend of Gösta for several years. Axel once told me, that Carell had said to him: „Acke, you can't make portraits, but your reverses are damned good. Let us cooperate, I make the portrait, you make the reverse"! Not quite seriously, of course.

I can add a personal experience. In the 50's, I received a phone call from Gösta. Our conversation became agitated (I had some temperament in my youth), although I can't remember the subject of our quarrel. In the end, I banged the receiver back and ended the conversation. Fifteen minutes later, Gösta stood at the door. He had immediately taken his bike and motored to the museum, at least 5 kilometers. An outstretched hand, and all was forgotten…

The last two years Carell arrived in a Volvo PV 444, gone was the motor-bike. He had made a medal for Volvo! One of his last medals was made in memory of the UN general secrtetary Dag Hammarskjöld *(Fig. 11)*, who had died in an air accident in September 1961, and struck in an unheard number in 1962, I think a million, in favour of a foundation in Hammarskjöld's name. Then our friend Gösta became ill. In the early spring of 1962, Rasmusson and I went up to the hospital at Kungsholmen in Stockholm, where he had been operated for cancer. He came in a dressing-gown, limping a bit, but in good spirits, and accepted with a smile and a grunt a bottle of Scotch. It was the last time we saw him. He died in May.

Carell made a self-portrait in 1938, cast in bronze. On the reverse, a hand is reaching for a star. The inscription, translated into English, says: *„His work does not show what he wanted"*. But, as one of his friends said, *„he was salt and ginger in the usual water-gruel„*.

***

1951 őszén, nagyon fiatalon kezdtem el dolgozni a stockholmi Királyi Éremtárban, ahol nem csak a világ minden részéről származó fizetőeszközök, hanem emlékérmek is voltak. Hamarosan meg kellett tanulnom, hogy az emlékérmek egyben művészeti alkotások is, és a műfaj számos képviselője dolgozott akkoriban Svédországban. Az egyikük hamarosan a barátom lett a köztünk lévő nagy korkülönbség ellenére. Ő volt a féktelen és temperamentumos Gösta Carell, aki gyakori vendége volt a múzeumnak, lévén az Éremtár vezetőjének, Nils Ludvig Rasmussonnak (1904–1973), sőt elődjének, Bengt Thordemannak (1893–1990), aki aztán az egész múzeum főigazgatója lett, is jó barátja. Mindkettőjükről készített portréérmet is. Thordemann pedig 1945-ben kiállítást rendezett munkáiból.

Gösta Carell Stockholmban született, ahol a keresztségben a Gustaf Imanuel nevet kapta. Szülei hamarosan vidékre, Dalarna tartományba költöztek, onnan eredt Gösta jellegzetes tájszólása. Az általános iskola elvégzése után a dél svédországi Malmőben tanult tovább és egy ma Skanska-nak nevezett cégnél dolgozott, ahol homlokzati díszítéseket készített. Majd nemsokára már Koppenhágában tanult, 1913-ban pedig az USA-ba utazott, ahol 1920-ig tartózkodott. További tanulmányok következtek, pl. a Szépművészeti iskolában, ahol az orosz származású amerikai éremművésszel, Victor David Brenner-rel (1871–1924) találkozott, akinek alkalmazásában egyben művészi képzést is kapott.

Svédországba visszatérve két évig még Malmőben maradt, majd Stockholmba költözött, ahol aztán hátralévő életét leélte. Kevés svéd művész rendelkezett amerikai képzéssel is, de Carell tanára, Brenner egyben tanítványa és csodálója volt Oscar Rotynak és a francia impresszionista éremművészetnek. Néhány évig Carell is ebben a stílusban dolgozott. Első munkái, portrék, síremlékek domborművei stb. elegáns, de félreérthetetlenül a századforduló stílusában készült alkotások.

Éremművészként egy portréeremmel debütált 1925-ben. De hamarosan pálfordulás következett, és ő is – mint annyi más művésze a korszaknak – a reneszánsz csodálójává vált, a magasabb plasztikájú, de egyszerűbb motívumkincsű öntött érmeket részesítette előnyben a tömegesen gyártható vert érmekkel szemben. Ez érthető reakció volt az egyre sekélyesedő impresszionista érmészetre. Az első „új stílusban" alkotott érmét édesanyjának szánta ajándékként, egyesítve ebben – mint Rasmusson írta – a súlyos tömörséget a finom karakter ábrázolással. Amint múltak az évek, tekintélyes kifejezésbeli szabadságra tett szert és megengedhette magának, hogy érmei hátlapján egészen leegyszerűsített motívumokat használjon. 1930-ban készült érmét Patrik Haglund *(1. kép)* ortopéd orvosról gyakran idézik – és joggal – e korszakának példájaként, a masszív portré és a finom hátlapi ábra a megmetszett fával.

1930-ban Carell elvált feleségétől, Emmy Borgstrandtól, akivel 1914 óta éltek együtt. Úgy tűnik azonban nem maradt benne sok keserűség, mert 5 évvel később egy ovális, öntött érmet készített az egykori hitves arcképével és egy virággal a hátlapon „A múlt emlékére" felirattal *(2. kép)*. Ugyan hány művész készített elvált felesége tiszteletére emlékérmet? 1942-ben másodszor is megnősült, Hjördis Moberget vette el, akitől négy lánya született. Brommába, Stockholm egy bájos külvárosába költözött és aztán ott is élt haláláig.

Carellnek dolgozni kellett a megélhetésért. Így aztán egy éremkészítő manufaktúránál helyezkedett el (C.C. Sporrong & Co) Stockholmban, és hamarosan Svédország egyik legnépszerűbb éremművésze lett. Az 1666-ban alapított cég érmeket, zsetonokat, gombokat és ehhez hasonlókat gyártott a 19. század közepétől. Carellt igen nagyra becsülték a megrendelők, és ezért a cégnek el kellett tűrnie Carell temperamentumát és igen határozott elképzeléseit a fémötvözetekről, patinázásról és ilyesmikről. El kellett fogadniuk a magas relief iránti igényeit is, ami miatt az éremre többször kellett ráütni, elkerülhetetlen újra hevítéssel az ütések között. Álljon itt illusztrációként néhány 1930-as és 1940-es években készült munkája (3–4 képek) Amikor azonban szükséges volt, alacsony domborműveket is tudott készíteni, mint a Svéd Numizmatikai Társulat pénzérmét utánzó emlékérme, amelyet a király 80. születésnapjára vertek 1938-ban. *(5. kép)*

Amikor Carell olyan valakiről készített érmet, akit nagyra becsült, akkor benned, a nézőben is majdnem ilyen érzést kelt. A híres radiológus, Gösta Forssell is ezek egyike volt. Még két öntött érmet készített, az egyiket megrendelésre, a másikat tisztelgésül *(6. kép)*. Alkotott egy mellképet is tökéletes élethűséggel (A szerző többször is találkozott Forssell-lel, aki anyai ágon rokona.) Az ő kedvességének, szívélyességének egy későbbi példája a Karin Thordemanról készült érem, de számos más is.

Carell határozottan bal-liberális és republikánus érzelmű volt. Mint jó néhány elődjének, neki is kötelessége volt portrét készíteni a királyi család tagjairól. 1944-ben készült kiváló portréérme Vilmosról, a södermanlandi hercegről (V. Gusztáv király fiatalabb fia), amely mindig a felséges modell egy viccére emlékeztette őt Carell cigaretta választékát illetően (a herceg is cigarettázott), amelyet nem méltányolt. *(7. kép)* És Caryl Chessman várt és végül végre is hajtott kivégzésének hosszú története 1960-ban egy amerikai börtönben egy öntött érem készítésére inspirálta az (ő szemében) ártatlan áldozatról egy meglehetősen túlzsúfolt hátlappal, amely Iustitiát, az igazság istennőjét, egy manipuláló ördögöt stb. ábrázol.

Térjünk vissza a mindennapi munkákhoz. Készített érmeket a Svéd Numizmatikai Társulatnak, az 1948-as jubileumra az előlapon a három alapító 1873-as portréjával, a hátlapon pedig sok pénz és érem szerepel, köztük egy Carell önarcképével *(8. kép)*. 1954-ben Nils Ludvig Rasmussont mintázta meg 50. születésnapja alkalmából. Cégek, intézetek, kórházak, sportegyesületek képviselői és sokan mások vették igénybe szolgálatait. Számos kiállításon vett részt (ezek egyike volt a már említett 1945-ös múzeumi). A FIDEM-ről Léo Holmgrentől, a Királyi Éremverdében dolgozó kollégájától hallott először, és aztán mindig küldött nekik érmeket: Paris 1949, Madrid 1951, Róma 1953, Stockholm 1955, Párizs 1957, Bécs 1959, Róma 1961 és végül már a halálát követő évben Hága 1963.

Az 1955-ös stockholmi kiállítást megelőzte egy szabad Éremművészeti Verseny, amelynek fő célja a fiatal művészek ösztönzése volt, hogy próbálkozzanak éremkészítéssel. Nagyon jól sikerült. Természetesen nem tiltották meg, hogy az idősebb művészek is részt vegyenek a versenyen, ami egyébként is lehetetlen lett volna, mivel névtelenül adták be a műveket. Gösta Carell egy öntött bronzéremmel szerepelt „Ősidők" címmel teljesen más stílusban *(9. kép)*. Meg is kapta az egyik díjat, de nem a három első egyikét, ami szemmel láthatóan bántotta is őt.

A verseny idején egy pár éve már ismertem Carell-t. Igen gyakran meglátogatott bennünket, motorkerékpáron érkezett tetőtől talpig bőrbe öltözve. A hangja erős volt és a múzeum folyosóján már messziről lehetett hallani. Hogy hogy nézett ki, az kiderül egy portréról, amit Axel Wallenberg (1898–1996) szobrász- és éremművész készített róla, a hátlapon pedig Carell motorbiciklin látható *(10. kép)*. Axel Carl Milles tanítványa volt és sok éven át Gösta egyik barátja. Axel egyszer mesélte nekem, hogy Carell azt mondta neki: „Acke, te nem tudsz portrét készíteni, de a hátlapjaid átkozottul jók. Dolgozzunk együtt, én készítem a portrét és te a hátlapot!" Persze nem volt egészen komoly a dolog. Hozzá kell tennem egy személyes tapasztalatomat is. Az 50-es években Gösta felhívott telefonon. Beszélgetésünk heves vitává fajult (fiatal koromban én is temperamentumos voltam.), bár már nem emlékszem a vita tárgyára. Végül én lecsaptam a kagylót és befejeztem a beszélgetést. Negyedóra múlva Gösta állt az ajtóban. Azonnal motorra pattant és bejött a legalább 5 kilométerre lévő múzeumba. Kinyújtotta a kezét, és minden el volt felejtve …

Az utolsó két évben Carell egy Volvo PV 444-ben érkezett, a motoros korszak véget ért. A Volvo-ról is készített egy érmet! Utolsó érmeinek egyikét az ENSZ főtitkárának, Dag Hammarskjöld *(11. kép)* emlékére készítette, aki egy légi szerencsétlenségben hunyt el 1961 szeptemberében. 1962-ben hihetetlen mennyiségű példányt vertek belőle – gondolom úgy egy milliót – a Hammarskjöld nevét viselő alapítvány javára. Aztán Gösta barátunk beteg lett. 1962 kora tavaszán Rasmusson és én meglátogattuk a Kungsholmen-i kórházban, ahol rákkal operálták. Hálóköntösben, kissé bicegve jött, de jó hangulatban volt, és egy mosollyal nyugtázta az üveg skót whiskyt. Ekkor láttuk utoljára. Májusban meghalt.

Carell 1938-ban készített egy önarcképet, öntött bronzérmet. A hátlapon egy csillag után nyúló kéz látható. A felirat valahogy így hangzik magyarul: A munkája nem mutatja azt, amit akart. De amint az egyik barátja mondta, *„ő volt a só és a gyömbér a szokásos vizes zabkása levesben"*.

Lars O. Lagerqvist
Stockholm

Literature / Irodalom

Antonsson, O.: *Nutida svensk medaljkonst.* Konstrevy 1937.
Gösta Carell. *Retrospektiv utställning.* Kungliga Myntkabinettet. Stockholm 1945.
FIDEM XXVI. *Modern Art Medals. A retrospective.* Museum Beelden aan Zee, Scheveningen. Den Haag 1998, pp. 259, 297.
Lagerqvist, L.O.: *Axel Wallenberg. Medaljer.* Stockholm 1978.
Rasmusson, N. L.: Carell, Gösta. *Svenskt Konstnärslexikon* I. Malmö 1952.
Rasmusson, N. L.: Gösta Carell. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* (1962) 101–104.
Wahlstedt, A.: Minnespenningar over svenska män och kvinnor. Numismatiska Meddelanden (Stockholm) 29 (1937–1943):1–2. Carell's portrait medals up to 1937 are depicted here / Itt találhatók a Carell önmagáról 1930-ig készített portéérmeinek képei

List of Pictures / Képjegyzék

Fig. 1 The Swedish orthpedist Patrik Haglund. Cast medal 1930 in bronze. 90 mm. The Royal Coin Cabinet, Stockholm (as the following).
Patrik Haglund svéd ortopédus. Öntött bronz, 1930. 90 mm. Királyi Éremtár, Stockholm

Fig. 2 Emmy Carell, born Borgstrand, divorced from Gösta Carell in 1930. Cast in bronze, 1935. 54 × 62 mm.
Emmy Carell, született Borgstrand, Gösta Carelltől 1930-ban vált el. Öntött bronz, 1935

Fig. 3 Professor Ludvig Stavenow. Struck in bronze, 1939, 56 mm.
Ludvig Stavenow professzor. Öntött bronz, 1939. 56 mm

Fig. 4 Axel Gauffin, Director of the National Museum of Fine Arts, Stockholm. Cast 1942 in bronze, 101 mm.
Axel Gauffin, a Nemzeti Szépművészeti Múzeum (Stockholm) igazgatója. Öntött bronz, 1942.

Fig. 5 Gustaf V, his 80th birthday in 1938. Struck in silver, 39 mm.
V. Gusztáv 80. születésnapjára, 1938. Vert ezüst, 39 mm

Fig. 6 Homage to Gösta Forssell. Cast in bronze, 70 mm.
Hommage á Gösta Forssell, öntött bronz

Fig. 7 Prince Wilhelm, duke of Södermanland. Struck in 1944. Bronze, 56 mm.
Vilmos, Södermland hercege, vert bronz, 1944

Fig. 8 The Swedish Numismatic Society 75 years in 1948. Reverse showing i.a. Carell's self portrait. Struck in bronze, 56 mm.
A Svéd Numizmatikai Társulat 75 évére, 1948. A hátlapon Carell saját megát is megmintázta. Vert bronz, 56 mm

Fig. 9 "Prehistoric times", obverse showing the heathen god Thor. Cast in 1955, bronze, 100 mm.
„Ősidők", előlapján a pogány Thor isten látható. Vert bronz, 1955

Fig. 10 Axel Wallenbergs cast bronze medal in 1966 of Gösta Carell, on the reverse dressed in leather with his motor-bike and his mottoe, "Man ä' som man ha' vurti" [= "One is as one ha' been maketh"], 115 mm. Also struck in 1967 by Sporrong, 45 mm.
Axel Wallenber Göta Carellről 1966-ban öntött bronzérme, a hátlapon bőrruhában a motorjával látható, körülötte jelmondata: „Man ä' som man ha' vurti"[= "One is as one ha' been maketh"], 115 mm. Sporrong 1967-ben szintén leverte, 45 mm

Fig. 11 Dag Hammarskjöld. Struck in bronze in 1962. 45 mm.
Dag Hammarskjöld, Nobel-békedíjas diplomata, az ENSZ második főtitkára. Vert bronz, 1962, 45 mm

PATRIK HAGLUND
VÄNNER PÅ 60-ÅRSDAGEN DEN 27 NOV 1930

Fig. 1.

ELISABETH CARELLNÉE BORGSTRÖM
IN MEMORY OF THE PAST

Fig. 2.

AXEL & UFFIN
19 – 42
LUDVIG STAVENOW HÄVDATECKNAREN LÄRAREN VÄNNEN
12·10
1939
VETENSKAPENS VIDSYN RÄTTRÄDIGHETENS ANDA PRÄGLA DIN GÄRNING

Fig. 3.

DE SKÖNA
KONST- ÄRNAS
VÄN OCH
VÅR- DARE

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 7.

SOCIETAS
NUMISMATICA·SVECICA
AD·MCMXLVIII·LUSTRIS·XV·PERFUNCTA
STIERNSTEDT·SNOILSKY·LAGERBERG
CONDITORIBUS·ET·SOCIIS
BENE·MERITIS
SUIS

Fig. 8.

RERUM
GESTARUM
SPECULA

Fig. 9.

ENGRAVER SCULPTOR
COSTA CARELL
1963

MAN'S FOR MAN HA
JUKTE

Fig. 10.

DAG·H·A·C·HAMMARSKJÖLD
1905 – 1961

Fig. 11.

Lugossy Mária érmei

Medaillen von Mária Lugossy

Lugossy Mária 1968 és 1973 között tanult a budapesti Iparművészeti Főiskola ötvös szakán, majd 1973–1975 között a főiskola Továbbképző Intézetének hallgatója volt. 1973-tól szerepel kiállításokon. 1977-ben egy krómacél éremsorozattal vett részt az I. Országos Érembiennálén Sopronban, és azonnal díjat is nyert. Az eddig megrendezett 16 biennále közül tíz alkalommal állított ki, és hatszor kapott díjat, 1981-ben nagydíjjal tüntették ki. 1979-től hét FIDEM kiállításon szerepelt: 1992-ben Londonban a nagydíjat, 1998-ban Hágában a Finn Éremművész Szövetség díját nyerte el. Számos további nemzetközi éremkiállításon vett részt és nyert díjat, 1990–1992 között pedig a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Éremszakosztályának vezetője volt, mégsem mondhatjuk róla azt, hogy éremművész.

Érmei – immár harminc éve – minden kiállításon feltűnést keltenek, és élményt jelentenek, holott megjelenésükben nagyon is különböznek az érem hagyományos fogalmától, miközben a funkciónak maximálisan megfelelnek. Lugossy-érmet kapni valóban kitüntetés, bár ritkán készít kifejezetten díjérmet. A hagyományos funkció és a merészen újszerű forma együttese jellemezte már diplomamunkáját is, és ilyenek azok a nagyszabású emlékművei is, amelyek az utóbbi években készültek. A hagyományhoz való viszonya tehát kettős: a formai, technikai, műfaji újításoknak a művészet klasszikus értékeiről vallott hit a fedezete. Mindennek pedig olyan – a szó tradicionális értelmében vett – szép és megrendítő művekben ad testet, amelyeknek a mégoly frivol és cinikus mai néző is behódol.

Diplomamunkája egy négy méteres, álló omega formájú, elektronikus szerkezetű „óra-szobor" volt 1973-ban, amely az akkor épült Győri Közlekedési és Műszaki Főiskola számára készült, kísérő tanulmánya *„Az időmérő ember"* címmel nyomtatásban is megjelent.[1] Ebből kitűnik, hogy a maga választotta témát a megformáláson túlmenően elméletileg is kidolgozta. Az időnek és az idő mérésének a történeti, filozófiai vonatkozásai foglalkoztatták, hogy az általa készített óra ne csak mérje, hanem szimbolizálja is az időt.

Már ez az első munkája is jól mutatja szándékait: egyrészt azt, hogy minden tárgyat plasztikai formaként, szoborként értelmezzen, másrészt azt, hogy minden műalkotás mélyén megkeresse a releváns filozófiai utalásokat, művével magára a létezésre kérdezzen rá. Ezek a karakterjegyek egész munkásságát meghatározták, és ma is eleven inspirációt jelentenek számára.

Az ötvös diploma és a szobrászi pályakezdés természetesen vonta maga után, hogy érmeket is készítsen, de kellett hozzá az alkalom is, amelyet az 1977-ben első ízben megrendezett soproni Országos Érembiennále jelentett. A Biennále jelentőségét és hatását a modern magyar éremművészetre aligha lehet túlbecsülni. Nemcsak arról volt szó, hogy egy nagy hagyományú, a magyar művészetben jelentős, és akkor már közel száz éve európai színvonalú műfaj képviselőit fogta össze, hanem sokkal inkább arról, hogy lehetőséget adott egy új generáció bekapcsolódására az éremművészetbe, és ezáltal arra a paradigmaváltásra, amelyet ez a generáció magával hozott. A váltás lényege az volt, hogy a fiatal művészek egy csoportja az éremművészetet nem a műfaj hagyományai, hanem a modern szobrászat új irányai felől közelítette meg és értelmezte.

Az első biennálén az újítás már az érmek anyagában is szembetűnt. A hagyományos bronz (és ezüst) mellett megjelent a krómozott sárgaréz és a krómacél, ez utóbbi Bohus Zoltán és Lugossy Mária munkáin. Rajtuk kívül Csiky Tibor, Laczák Géza és Szöllőssy Enikő képviselték az évtized magyar szobrászatának geometrikus – konstruktivista irányát, azt az új szellemiséget, amelyben a műalkotás rendező elve nem a kompozíció, hanem a konstrukció vagy a struktúra, megjelenési formája pedig a sorozat.

Az 1970-es években kibontakozó magyar új-geometrikus művészet csak fenntartásokkal és jobb híján nevezhető konstruktivistának, mert lényegében tér el a 20-as évek avantgárd irányzatától. A klasszikus konstruktivizmus alapja a szintézis, a jövőbe – természetesen egy utópisztikus jövőbe – vetett hit, amelyben az ember ura és formálója a világnak. Az új konstruktivista irányoknak ez a hit már nem adatott meg. Nekik már csak az analízis jutott: nem a teremtés, hanem a regisztrálás, a megismerés. A művek nem világmodellek többé, hanem egyszerű mozgások, szabályosan ismétlődő rendszerek, folyamatok logikusan következő fázisait mutatják be, tiszta formákkal, elemi kapcsolódásokkal és elmozdulásokkal. Olyan minimális történések ezek, amelyek során

[1] LUGOSSY Mária: Az időmérő ember. *Művészet* 14 (1973) : 12, 38–39.

egy kezdő helyzetből elinduló mozgás apró, következetes változások során hoz létre egy új helyzetet. A ráció öröme, a logika igazsága a művek hatásának alapja – ez válik vizuális élménnyé. Ezért olvashatunk olyan címeket az I. Országos Érembiennále katalógusában, mint: *Geometrikus mozgás I. – II., Az anyag mozgása I. – VIII.* (Csiky Tibor) vagy *Oldható kötés I. – III.* (Bohus Zoltán).

Lugosssy Mária a *Változó dimenziók I.– V.* című sorozattal *(1. kép)* szerepelt ezen a kiállításon.[2] A mű jól reprezentálja a magyar új-konstruktivizmus sajátosságait. A sorozat darabjain egy meredeken lefutó, derékszögben többszörösen hajlított, plasztikus vonal öt fázison keresztül fokozatosan negatívba fordul át, miközben a forma nemcsak mélyül, hanem ki is szélesedik. Így, bár az érmen a pozitív és a negatív minőségek felcserélődnek, a motívum változatlanul főszereplő marad, a hangsúlyok tolódnak el. Ez a rendkívül puritán, szűkszavú formai történés különleges pontosságot kíván a művésztől. A mozgás elindul egy pontról és logikus fokozatokon át el kell jutnia egy másik pontig, de úgy, hogy a hatás, a végeredmény mégis meglepő legyen. Itt nemcsak az érmek sorrendje kötött szigorúan (mert ez természetes), hanem a beállításuk is, amit a rendezők és a fotósok gyakran eltévesztenek.[3]

Az új-konstruktivista periódus Lugossy művészetében 1980-ig tartott, és alapvetően két szempontból vizsgálható: az anyagok és a plasztikai formák szerint. A periódus fő anyaga a krómacél. Keménysége és csillogása megfelelt a belőle kialakított, éles vonalakkal határolt formáknak, a logika és az egyértelműség igényének. Mellette azonban már 1977-ben megjelent az optikai üveg, majd a plexi is az érmeken, de még nem főszereplő egyik sem. Ezek a transzparens anyagok ekkor még nem bontják meg az egyértelműséget, csak megnyitnak egy teret, és ebben a gesztusban már felsejlenek a következő periódusban kiteljesedő formai, térbeli és érzelmi tartalmak. Az évtized végén a *Csend I.*-ben (1980) felhasznált kvarcittal és a *Térkristály*-ba (1980) foglalt galenittel belépnek az érmek világába az ásványok, azok a természet-darabok, amelyek a továbbiakban meghatározóak lesznek Lugossy érmein, és döntően átformálják egész világát. A *Térkristály* című műben egy krómacél rudacskákból alakított „kristály"-os konstrukció vesz körül egy kis darab ásványt. Az anyagoknak ez a fajta szembesítése sajátosan jelentkezik az *Hommage à Pogány Frigyes* érmen (1982), amely sárgaréz és pirit. Kemény, fémes hatású ásvány szembesül itt a melegebbnek, „lágyabb"-nak tűnő fémmel. (Az anyagok hatása annyira megtévesztő, hogy a JPM leltárában az érem anyagaként bronz és krómacél szerepel.) A nyolcvanas években néhány érmen felhasználja a krómozott rezet, majd a kilencvenes években a fémek közül a bronz lesz az állandóan visszatérő anyag. Az anyagválasztás szorosan összefügg az érmek sugallta tartalmakkal és formai megoldásokkal, az egymásra hatás kölcsönös.

A *Változó dimenziókkal* egyidőben készült a *Mikroszkopikus metszet I. – V.* című sorozat *(2. kép)*. Darabjainak mindegyikén azonos osztást figyelhetünk meg, a metszések egy függőleges és egy átlós vonal mentén történnek. Az I. számú érem háromrétegű, ragasztott krómacél, a plasztikai játékot a feltáruló rétegek mélységei adják. A II. és III. számú érmek felső rétege optikai üveg, ami a fényhatások révén elbizonytalanítja a formákat és a tereket. A IV. érem két optikai lencséből áll, a metszések mentén kis krómacél csíkokkal. Csillogásuk „megbolondítja" az egyébként is vibráló felületeket. Az V. érem tulajdonképpen ugyanilyen, de a felső lencse domborúbb, az érem magasabb. (Valószínű, hogy ez a darab később készült, mert a sorozat bemutatásakor csak négy érem szerepelt a kiállításon. Ezek együtt kerültek be a Galéria gyűjteményébe 1983-ban, míg az V. számú csak 1989-ben.) Az érmek elkészítése nemcsak pontosságot, hanem kivételes türelmet is követel (az optikai lencse nagyon kényes, gyémánttal vágják, nagyon lassan), de a megmunkálás igényessége a művek hatásában bőven kamatozik. Az optikai üveg révén a sorozaton feloldódik a geometrikus osztások keménysége, a látvány behízelgőbb lesz. Hasonló oldódást figyelhetünk meg néhány további érmen is. A *Diagonális mozgás I–III.* (1979) darabjain az egymáson lévő két krómacél réteg közül a felső egy átló mentén felhajlik. Ez a hajlás, vagy inkább lendület, finom kis eltéréseket mutat az egyes érmeken. A felhajló ívek megnyitják az érmet a mélység felé. Az ily módon felkínálkozó teret a *Konvergencia és a Divergencia* érem-páron (1979) plexi tölti be. A felhajló finom ívek lekerekítettek, az érmek formavilága a geometrikustól az organikus felé mozdul el. Az *Organikus struktúra I–V.* (1979) sorozat címében is kifejezi ezt a törekvést. Az I. és V. számú darabok krómacélok, a II., III., IV. számúakon a krómacélhoz plexi társul. Az érmeket hullámzó formák osztják, meglehetősen rafináltan. Az V. darab három, egymáson elcsúsztatott krómacél korongból áll, amelyek rögzítettek, nem mozdíthatók. A fedőlap sima, a hullámmozgás az érem oldalán tér vissza.

Az 1970-es évek végén Lugossy Mária több díjéremre kapott megbízást. A kulturális munkáért járó *KISZ-díjból* (1977) sok példány készült. Rétegesen ragasztott „üvegdoboz" foglal magába egy, vele egybeépített, gömbölyű, krómozott réz tárgyat, mely a doboz felnyitásakor maga is felnyílik, és két, egymásba illő pozitív-negatív plasztikát mutat meg. A díj becsukva is szép, az üvegen áttetszik a belsejébe zárt érem. A *Szilikátipari*

[2] Bár a kiállítás katalógusában csak a sorozat első négy darabja van feltüntetve, a teljes sorozat volt kiállítva. Az öt darab egyszerre készült, így teljes a mozgássor.

[3] Az érmek helyes sorrendjét és pontos beállításukat az a felvétel mutatja, amely az *Élet és Irodalom* 23 (1979) : 10, 4. oldalán látható.

nívódíjon (1979) egymással szembefutó, majd felhajló 3-3 krómacél szalag fog közre plexivel kitöltött tereket, hasonlóan a *Konvergencia* éremhez. Az *Ipari formatervezési nívódíjhoz* három variációt *(7. kép)* készített (1980). Az egyszerűbbet és elegánsabbat fogadták el, ez került sokszorosításra. A II. számú változat *Erőhatások (8. kép)*, a III. számú *Reflexiók (9. kép)* címen szerepelt kiállításokon. Ezek az érmek, de még inkább a *Zemplén Jolán-díj* érem (1980, kétrétegű krómacél korongra helyezett prizmák) az évtizedet lezáró nagy térinstalláció, a *Gyorsuló tér* témáját és formai megoldását készítik elő, akárcsak a *Csend I. (3. kép)* és a *Csend II. (4. kép)* (1980). Közös vonásuk, hogy a négyzetes vagy kerek alapra helyezett, meredeken emelkedő formák az egyik oldalon egy pontban futnak össze, határozott irányú, dinamikus mozgás képzetét keltve. Közülük ötöt *(Térkristály, Csend I., Csend II., Reflexiók, Erőhatások)* be is mutatott 1981-ben a Dorottya utcai kiállítóteremben a *Gyorsuló tér* installáció kísérő darabjaiként. Az érmeket úgy is felfoghatjuk, mint a nagy műhöz készült kis modelleket.

A Gyorsuló tér „rámpa módjára emelkedő, egymás mellé sorolt romboid, később háromszög alaprajzú hasábok aszimmetrikus építménye. Tendenciájuk egy pont irányába tör fölfelé, hogy az élek végül egyetlen közös csúcsban találkozzanak." – írta le a művet Frank János.[4] Az installáció anyaga feketére festett fa, vas, alumínium, üveg, fény; ebben a sorrendben, vagyis a súlyostól haladva a könnyű, a sötéttől a világos felé. A mű alapgondolatáról így írt naplójában a művésznő: *„A felfogható létezés peremén történt Ős-Robbanás hevében kristályosodott ki Tér – Idő – Mozgás prizmánk. (...) Kiállításom célja a Tér – Idő – Mozgás megragadása. Az egymásra torlódó elemek a felhasadó Tér részei. Az anyagok váltása és térbeli, időbeli egymásutánisága a gyorsulás kifejezési szándéka. Az Energiával feltöltött Tér kisülésének pillanata dermed látvánnyá, azaz a robbanást megelőző, feszültséggel teli állapottá."*[5] Lugossy Mária mindig is érdeklődött a természettudományok iránt, gyerekkorában csillagász akart lenni. Ebben a műben egy olyan fiktív kozmoszt szimbolizált, amelyben a természettudomány ihletése egyesül a transzcendenciával. A mű fordulatot hozott egész művészetében, és így az érmeiben is.

Az 1970-es évek végére kiürült a konstruktivista kelléktár, de még inkább kiveszett mögüle a rációba vetett hit, az a fedezet, amely a karteziánus gondolkodás utolsó fellobbanásaként az új-konstruktivista tendenciákat éltette. Ha eddig Lugossy a logika, a rend, az egyensúly, a szabály, a perfekció kifejezésére törekedett, ezután magára a létezésre – mindenfajta, biológiai és kozmikus létezésre – kérdez rá. Az új kérdésekhez új anyagot is választ. *„A kizárólag fémmel való munka után szükségem volt az új szituációban egy olyan anyagra, amely nemcsak a külvilágot tükrözi vissza, nemcsak egy formát képes megmutatni, hanem be tud hatolni a dolgok legmélyére, utat enged oda a pillantásnak, és átlátható. Fokozatosan kerültem közel az üveghez."* – mondta egy interjúban a művésznő.[6] Az 1980-1989 közti, általa „Genezis" korszaknak nevezett periódus fő anyaga az optikai vagy a rétegesen ragasztott (csiszolt, homokfúvott) üveg. Fő témája pedig a keletkezés, a kozmikus jelenségek és azok lenyomatai. A szobrok olyan címeket viselnek, mint *Autogenezis, Keletkező lét, Őssejt, Őskőzet, Tektit,* és az érmek, a maguk kisebb formátumában, szintén hozzájárulnak ehhez a kozmikus világhoz.

Az új korszak jellegzetességei az egymásban élő formák. Kezdetét a *Vénusz születése (5. kép)* (1980) és a *Vénusz gyermeke (6. kép)* (1980) érmek jelentik. Hátterük egy személyes élmény: lányának születése. *„Átitatódtam és azonosultam a terhességemmel, a várakozással, a meglévő és a születendő gyermekkel, az elkövetkezendő, rám váró eseményekkel."* – mondta a már említett interjúban.[7] Az érmeken megjelenik egy jellegzetes hullámvonal, amely több más darabon is visszatér (*Zárt sejt,* 1983; *Nyitott sejt,* 1983.), és az organikus világ, az élet, a születés szimbóluma lesz. Üveglencsében üveghabokból születik meg Vénusz – egy őssejt a tengerben – , az ő gyermeke pedig két optikai lencse által bezárt, kis higanytavacskában úszkáló acélgolyó. Ez az együttes olyan különös és olyan szuggesztív, hogy minden anyagot más entitásként élünk meg: a higanyt víztükörnek, az acélgolyót gyöngyszemnek.

A korszakot a lekerekített formák jellemzik, az üveglencsék és korongok kisebb lencséket vagy ásványokat zárnak magukba. A kulcsszó a zárvány, a nagyobb formába rejtett másik forma, amelyet az üveg kemény, de vízként átlátszó közegén át érzékelünk. A *Folyamat I.– II.– III. (10. kép)* (1981 vagy 1982) azt mutatja meg, hogy mi történhet ebben a bezártságban. Az I. számú érem belsejébe higanyt és egy ásvány darabot tett. Előzőleg erről az ásványról két bronzöntvényt készített (azonos méret, azonos forma), és a másik két érmen ezeket tette a higany mellé. A higany az érmek belsejében „dolgozni" kezdett, a bronzot idővel széttördelte, „megette", de az ásvány épségben maradt.

Az üvegbe helyezett ásvány felidézhet geológiai alakzatokat, képződményeket (*Geoda,* 1984), és az üveg önmagában kifejezhet csodálatos tájakat. 1985-ben háromrészes sorozatot készített *Debussy: A tenger* című szimfonikus mű vázlatai alapján. Amilyen érzékletes a zene, olyan kifejezőek ezek a – már nem is érmek, hanem

[4] FRANK János: Lugossy Mária: Gyorsuló tér. *Művészet* (1983) : 6, 27.
[5] FRANK János: i. m. 26.
[6] Óra – üveg – idő. Beszélgetés Lugossy Máriával. (kérdező Gyárfás Péter). *Mozgó Világ* (1987) : 1, 115.
[7] Óra – üveg – idő. i. m. 115.

inkább – kisplasztikák. Az üveg varázslatos anyag, megmunkálása révén képes arra, hogy megjelenítsen hullámzó vizet és meredek sziklafalat, az onnan visszacsapódó tarajos hullámokat, vagy a parti fövenyt. Ezek a művek természeti mozgásokat fejeznek ki, egyszerre poétikusan és erőteljesen, képesek arra, hogy egy-egy pillanatba kimerevítve megidézzék nekünk még „a tenger és a szél párbeszédét" is. De az üveg megidézheti a világűrben keringő égitesteket is. A *Planéták* (Planéta I. – II. – III., 1987) lapos, homokfúvott korongok, bennük kicsiszolva kis lencseformák, a harmadikon a homokfúvott rész átlyukasztja a korongot.

Ebben az eget – földet – tengert egybefogó üvegvilágban egyszer csak újfajta zárvány jelenik meg: az emberi test. Az emberi test hordozza a sors, a történelem, a létezés terhét. Nyomában a varázslatos üveg-világ elhomályosul. Más lesz az üvegnek, mint anyagnak a hatása. A zöld, tiszta, transzparens üveg a keletkező életet foglalta magába, de most átlátszatlan, sötét üveg lép a helyébe. *„Amíg zöld és átlátszó, addig üveg az üveg, amikor sötét, akkor már olyan, mint a kő."* – mondta a művésznő egy interjúban.[8] A szépség mellé társul a dráma, a tragédia, a fenséges vagy keserű bukás.

A gondolat szobrok, emlékművek során érlelődik. Az első mű 1989-ben készült, az 1956-os forradalom mártírjainak emlékére kiírt pályázatra. A szoborterv: sötét üveghasábból kitörni akaró, egyszerre emelkedő és zuhanó bronz figura. A következő művek a történelembe zárt ember emlékművei. Sötét tömbökből előbukkanó, behunyt szemű arcok (*Kristályéjszaka: Anna Frank emlékére,* 1991), vagy üveghasábban eltűnő, belevesző áldozatok menete (*Minden idők áldozatai,* 1991–1992). Corpusok, ember-piramisok, rabszolgák különféle alakzatokba rendezett, személytelen sorai idézik meg a mindenkori történelem örök kárvallottjait, de az arctalan, fenyegető tömeget is (*Klónok,* 2003).

Az érmek, akár csak a korábbi periódusokban, a kis méret adta lehetőségek között követik a gondolatot, és éppen ebből adódóan alkalmasak arra, hogy a transzcendencia irányába vezessék azt. A történelem idővé lényegül, amelyben az emberi élet végessége előhívja a legfőbb kérdést: létezik-e megváltás?

A válasz talányos, de inkább keserű. Az *Időbe zárva I. – II.* (1989) még csak az arcot mutatja meg, amint egyre mélyebbre merül az érem sötét üvegében. Az emberi test az *Emmanuel I. – II. – III.* (1991) sorozaton jelenik meg. Az első darabon két, füstszínű üveglencse zár magába egy fekvő emberi torzót. A következő érmen az üveghéjak, mint egy kagyló, finoman felnyílnak. Bár a torzó mérete mindig azonos, itt nagyobbnak látszik, mert a lencsék nagyítóként működnek. Az utolsó darabon a két lencse teljesen elválik egymástól, már nem is érintkeznek, a test áll, „feltámadt." A *Purgatórium I. – V.* sorozat *(11–12. kép)* (1992) figurájának nem adatik meg az üdvözülés. Az I. – IV. darabok egy-egy világos és sötét üveglencséből állnak, („menny és pokol"), a bronz emberalak négy fokozaton át lebeg köztük, míg az utolsón, az V. érmen elnyeli a sötét félteke, csak a kontúrja rajzolódik ki. (Az üveg és a bronz határán szilíciumkarbid réteg van, ami különleges csillogást ad az éremnek.)[9] Más érem is készült még a sötét-világos féltekék közé zárt ember témájára (*Menny és pokol,* 1997), mígnem a *Kafkai világ I. – II. (14. kép)* (2003) ismét visszatér a földi pokolba.

Nem vigasztalóbb az *„1000 év" I. – V.* sorozat sem *(13. kép)* (1998). Az első darabon a négy égtájat jelképező négy sarok között egy lepellel letakart formát látunk, mely a következőkön fokozatosan kiterjed, és az V. érmen élesen bukik ki a megkövesedett csont. (Az érmek üvegből készültek, a megkövesedett csontot egy ásványborzén vette.)

Az ásványok évtizedek óta foglalkoztatják. *„Egyszerre organikusak és geometrikusak. Az idő formálja és rombolja őket."* – mondta Lugossy az irántuk érzett vonzalmáról a fenti interjúban.[10] Mindig érintetlenül hagyja őket, úgy építi bele az érembe, hogy hozzájuk igazítja a formát, megteremti a környezetüket. Míg a figurális sorozatok elsősorban megrendítőek, ezek az érmek szemet gyönyörködtetőek. Alkotó és néző gondtalanul belefeledkezhet a természetes és a mesterséges szépség, a füstkvarc és a sötét üveg hasonlóságába és különbözőségébe (*Asteroid,* 2003 *(15. kép)*, vagy a *Kristálylét I. – IV.* (2007) sorozaton a szinte meteorként becsapódó ásvány (sárgás kőzetben meglapuló gránit) és a vele egybeforrt, változatosan kialakított üveglencse összetartozásába.

Lugossy Mária pályája egy nagy, elektronikus órával az „időmérő ember" jegyében indult, és az elvont „idő" kifejezésével folytatódott. A kozmosz, a keletkező élet, a geológiai korok lenyomatain át a történelmi időhöz érve, ma az ember időbe-vetettségéről szól. Ezt a nagy ívű gondolatsort követhetjük nyomon szobrain és érmein egyaránt.

Nagy Ildikó
Magyar Nemzeti Galéria

[8] A megtévesztő szépség. Interjú Lugossy Máriával és Bohus Zoltánnal. (Kérdező: Nagy Gergely.) *Műértő* (2000) : július – augusztus, 31.

[9] A sorozat első három darabja szerepelt a FIDEM XXIII. kiállításán Londonban, 1992-ben, ahol a művésznő elnyerte a nagydíjat. A II. számú érem a British Museum tulajdona.

[10] A megtévesztő szépség. i. m. 31.

LUGOSSY MÁRIA ÉRMEINEK JEGYZÉKE

Lugossy Mária érmei szétszóródtak a világban, különféle köz-és magángyűjteményekbe kerültek. Őrzési helyük felkutatása, minden adat összegyűjtése, egyelőre beláthatatlan feladat. A jelen összeállítás a feltüntetett katalógusok, illetve a művésznő személyes közlése alapján készült, és kiindulópont kíván lenni a további kutatáshoz. Néhány mű besorolása (érem vagy kisplasztika) vitatható. Az éremkiállításokon bemutatott műveket éremnek tekintettem, egyetlen kivétellel. Ez a *Változatok szorongásra* című sorozat, amelynek a Nemzeti Galériában lévő darabjait nem az Éremtár tartja nyilván. Ezúton köszönöm meg Foki Lívia és Nemes András (Soproni Múzeum), Polgár Katalin (Szombathelyi Képtár) és Nagy András (JPM) szíves segítségét.

Rövidítések:

Album	Maria Lugossy. Medals and Plaquettes. (1980 – 1999) Fotóalbum, összeállította: Lugossy Ferenc.
Berlin 1988	Konstruktion – Struktur – Utopie. Der Neue Konstruktivismus in Ungarn. Berlin, Haus der Ungarischen Kultur. Kiállítás: 1988. október 26. – december 2.
Dorottya 1981	Lugossy Mária kiállítása. Dorottya utcai kiállító terem. 1981. június 2. – 21.
Ernst 1984	Üvegszobrok. Kiállítás az Ernst Múzeumban. 1984. augusztus 23. – szeptember 23.
Helikon Galéria 1985	Válogatás negyven év érmeiből. Kiállítás a budapesti Helikon Galériában. 1985. március 21. – április 14.
I.	Irodalom
IKM	Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár
J.	Jelezve
JPM:	Janus Pannonius Múzeum, Pécs
K.	Kiállítva
K. sz. n.	Katalógus szám nélkül
London 1984:	The Modern Hungarian Medal. Medals and Anti-medals. London, The British Art Medal Society. Kiállítás négy helyszínen: Wolverhampton, Art Gallery, 1984. február 18. – március 24.; London: Goldsmiths' Hall, 1985. április 5. – április 19.; Oxford, Christ Church, 1985. május 6. – június 4.; Gateshead, Shipley Art Gallery, 1985. július 21. – augusztus 19.
Ltsz.:	Leltári szám
MKISZ	Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége
MMÉm II.	Modern Magyar Éremművészet II. 1976 – 2000. Kiállítás az MNG-ben. 2004.
MNG	Magyar Nemzeti Galéria
O. É. B.	Országos Érembiennále
Pécs 1981	VII. Országos Kisplasztikai Biennálé, Pécsi Galéria, 1981. július 12. – augusztus 30.
Pécs 1983	VIII. Országos Kisplasztikai Biennálé, Pécsi Galéria, 1983. július 10. – augusztus 14.
Pécs–Kaposvár 1985	Lugossy Mária és Bohus Zoltán kiállítása. Pécsi Galéria, 1985. január 11. – február 3.; Kaposvár, Somogy Képtár, 1985. február 8. – március 3.
PIM	Petőfi Irodalmi Múzeum
PIM 2003	Érem és Irodalom. Kiállítás, 2003. január 30. – március 20.
Sopron 1982	A III. O. É. B. díjazottjainak kiállítása, Sopron, Lábasház.
Stúdióüveg 1993	Stúdióüveg. Kiállítás a Szentendrei Képtárban. 1993. május 4. – július 4.

MEDAILLEN VON MÁRIA LUGOSSY

Resümee

Mária Lugossy (1950), Goldschmied, Bildhauer, Medailleur, beendete ihre Studien 1973 an der Hochschule für Angewandte Kunst, nimmt seither an Ausstellungen teil. Ihre ersten Medaillen fertigte sie 1977 und zeigte sie im selben Jahr auf der I. Landesbiennale für Medaillen in Sopron. Sie gewann auch gleich einen Preis mit ihnen. In der Folgezeit nahm sie an zahlreichen ungarischen sowie internationalen Ausstellungen teil und gewann Preise, unter anderem 1992 in London den Großpreis der FIDEM-Schau. Ihre bildhauerische und medailleurkünstlerische Tätigkeit ist von Anfang an eng verbunden.

Am Anfang ihrer Laufbahn war sie eine markante Persönlichkeit jener jungen Künstlergeneration, die in der ungarischen Bildhauerkunst die geometrische, neu-konstruktivistische Richtung vertraten und dem Minimal Art nahestanden. Die ersten Medaillen von Lugossy bilden Serien, bei denen man die Phasen irgendeines elementaren Geschehens, Bewegung verfolgen kann. Logische Veränderungen, puritaner Formen vermitteln dem Zuschauer die Freude und Wahrheiten der Ratio (Változó dimenziók / Sich verändernde Dimensionen I.-V., 1977; Diagonális mozgás / Diagonale Bewegung I. – III., 1979). Hauptmaterial der Medaillen war zu jener Zeit der Chromstahl, den ergänzt bald das optische Glas und Plexi. Ende des Jahrzehntes erscheinen die Kristalle (Csend / Ruhe I., Térkristály / Raumkristall – beide 1980), die eine völlig neue Formenwelt mit sich bringen, und die Medaillenkunst von Lugossy bis heute bestimmen.

Die konstruktivistische Periode schloss eine großangelegte, einen ganzen Raum ausfüllende Installation (Gyorsuló tér / Beschleunigung des Raumes, 1981) ab. Der Gedanke und die Formensprache der aus Prismen gebauten, asymmetrischen Komposition reifte auf Medaillen (Térkristály / Raumkristall, Csend / Ruhe I. und II., Reflexiók /Reflexionen, Erőhatások / Kraftwirkungen – alle 1980), die im Ausstellungssaal neben dem großen Werk auch vertreten waren.

Die ersten Medaillen der neuen Periode entstanden ebenfalls 1980, aber bereits im Zeichen der organischen Formgebung. Ihr Hauptmaterial ist das Glas (optische Linse beziehungsweise laminiertes, verklebtes Glas), ihr Hauptthema ist das Leben, die Geburt, die ineinander lebenden Formen (Vénusz születése / Geburt der Venus, Vénusz gyermeke / Kind der Venus – beide 1980; Zárt sejt / Geschlossene Zelle, Nyitott sejt / Offene Zelle – beide 1983). Eine weich geschweifte Wellenlinie erscheint auf ihnen, die das Symbol des organischen Lebens ist. Die Medaillen charakterisieren abgerundete Formen, die Glaslinsen und Scheiben schließen kleinere Linsen oder Minerale ein (Planéta / Planet I.-III., 1987; Folyamat / Prozess I.-III., 1982). Das Thema der Einlagerungen durchzieht die Werke der nächsten Jahrzehnte und kann genauso geologische Formen zitieren (Geóda / Geode, 1984), wie die Planeten des Weltalls (Asteroid, 2003). In den 1990er Jahren erscheint aber als neuartige „Einlagerung" auf den Medaillen: der menschliche Körper. Die in die Glasformen eingebauten kleinen bronzenen Menschenfiguren tragen die Last des Schicksals, der Geschichte und des Seins. Die wunderbare Welt der Medaillen wird düster, zur Schönheit gesellt sich das Drama, die Tragödie. Lugossy interessiert sich für die äußersten Fragen des menschlichen Lebens, und die Antwort führt zwangsläufig zur Transzendent (Emmanule I. - III., 1991; Purgatórium / Purgatorium I. - V., 1992; Menny és pokol / Himmel und Hölle, 1997) Die Medaillen von Lugossy zeugen nach den Abdrücken des Glaubens an die Ratio, des Kosmos, des entstehenden Lebens, der geologischen Epochen jetzt vom Menschen in der Zeit.

LUGOSSY MÁRIA ÉRMEINEK JEGYZÉKE

1. **„1000 ÉV." I.**, 1998.
Réteges, ragasztott, homokfúvott üveg. 130 × 130 mm.
K.: XII. O. É. B. Sopron, 1999. Kat. sz.: 165.

2. **„1000 ÉV" II.**, 1998.
Réteges, ragasztott, homokfúvott üveg. 150 x 150 mm
K.: XII. O. É. B. Sopron, 1999. Kat. sz.: 166.

3. **„1000 ÉV" III.**, 1998.
Réteges, ragasztott, homokfúvott üveg. 130 × 130 × 80 mm.
K.: XII. O. É. B. Sopron, 1999. Kat. sz.: 167.

4. **„1000 ÉV" IV.**, 1998.
Réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg. 130 x 130 × 60 mm
K.: XII. O. É. B. Sopron, 1999. Kat. sz.: 168.

5. **„1000 ÉV" V.**, 1998. *(13. kép)*
Réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg és megkövesedett csont. 130 × 130 × 80 mm
K.: XII. O. É. B. Sopron, 1999. Kat. sz.: 169.

6. **ASTEROID**, 2003. *(15. kép)*
Füstkvarc, réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott sötét üveg. Átm.: 140 mm
K.: XIV. O. É. B. Sopron, 2003. Kat. sz.: 160. (Az anyag megjelölése téves); „Határok és határesetek", Párizs, 2003. Kat. sz. n.; MKISZ éremszakosztályának kiállítása. Budapest, Árkád Galéria, 2006. Kat. sz. n.

7. **ASTEROID II.**, 2004.
Füstkvarc, réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg. 135 × 70 mm.
K.: XXX. FIDEM kiállítás. Colorado Springs, 2007. Kat. sz.: HU 29.

8. **ASTEROID III.**, 2007.
Füstkvarc, réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg, 140 × 80 mm.
K.: XXX. FIDEM kiállítás, Colorado Springs, 2007. Kat. sz.: HU 30.

9. **BARABÁS (BARABBAS)**, 1995
Réteges, ragasztott, homokfúvott üveg és bronz.
K.: XXIV. FIDEM kiállítás, Budapest, MNG, 1994. (R.: a katalógusban másnak a nevén, és teljesen rossz beállításban)

10. **CSEND I.**, 1980. *(3. kép)*
Krómacél, plexi, kvarcit, 110 × 110 mm, magasság: 45 mm
J.: a hátoldalon: LM '80
Sopron, Soproni Múzeum. Ltsz.: 83.19.1.
K.: Dorottya 1981. Kat. sz. n.; Sopron 1982. Kat. sz.: 6.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 19.; London 1984. Kat. sz.: 148.; Helikon Galéria 1985. Kat. sz. n.; Pécs – Kaposvár 1985. Kat. sz. n.; Berlin 1988. Kat. sz.: 49.

11. **CSEND II.**, 1980. *(4. kép)*
Krómacél, plexi, 110 × 110 mm, magasság: 50 mm
J.: a hátoldalon: LM '80
Sopron, Soproni Múzeum. Ltsz.: 90. 10. 1.
K.: Dorottya 1981. Kat. sz. n.; Sopron 1982. Kat. sz.: 7.; IV. O. É. B. Sopron, 1983. Kat. sz.: 20.; London 1984. Kat. sz.: 149.; Berlin, 1988. Kat. sz.: 50.
(Feltehetően ez is Sopronban van.)

12. **DIAGONÁLIS MOZGÁS I.**, 1979.
Krómacél, 120 × 120 mm.
MNG ltsz.: MM 83.106.
K.: XVIII. FIDEM, Lisboa, 1979. Kat. sz.: 684.; III. O. É. B. Sopron, 1981. Kat. sz.: 136.; IV. O. É. B. Sopron, 1983. Kat. sz.: 17. (összevonva a sorozat II. számú darabjával); London, 1984. Kat. sz.: 143.; MMÉm II. MNG 2004. Kat. sz.: 179.

13. **DIAGONÁLIS MOZGÁS II.**, 1979.
Krómacél, 120 × 120 mm
MNG ltsz.: MM 83.107. (a leltári karton III.-nak jelöli, de ez hiba)
K.: XVIII. FIDEM Lisboa, 1979. Kat. sz.: 685.; III. O. É. B. Sopron, 1981. Kat. sz.: 137.; IV. O. É. B. Sopron, 1983. Kat. sz.: 17. (összevonva az I. számú darabbal); London 1984. Kat. sz.: 144.; MMÉm II. MNG 2004. Kat. sz.: 180. (tévesen III. számmal jelölve).

14. **DIAGONÁLIS MOZGÁS III.**, 1979.
Krómacél, 120 × 120 mm
K.: XVIII. FIDEM Lisboa, 1979. Kat. sz.: 686.; III. O. É. B. Sopron, 1981. Kat. sz.: 138.; IV. O. É. B. Sopron, 1983. Kat. sz.:18.; London 1984. Kat. sz.: 145.

15. **DIVERGENCIA**, 1979.
Krómacél, plexi. Átmérő: 110 mm.
K.: XVIII. FIDEM, Lisboa, 1979. Kat. sz.: 683.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 16. (párja a KONVERGENCIA – lásd ott)

16. ELJEGESEDŐ VILÁG, 1995
Réteges, ragasztott, homokfúvott üveg és bronz
Fotó az albumban.

17. EMMANUEL I., 1991.
Réteges, ragasztott, homokfúvott, füstszínű üveg és bronz.
Átmérő: 180 mm, a bronz test: 100 × 80 × 50 mm
K.: VIII. O. É. B. Sopron, 1991. Kat. sz.: 181.
Magántulajdon

18. EMMANUEL II., 1991.
Réteges, ragasztott, homokfúvott, füstszínű üveg és bronz.
Átmérő: 180 mm, a bronz test: 100 × 80 × 50 mm
K.: VIII. O. É. B. Sopron, 1991. Kat. sz.: 182.
Magántulajdon

19. EMMANUEL III., 1991.
Réteges, ragasztott, homokfúvott, füstszínű üveg és bronz.
Átmérő: 180 mm, a torzó: 100 × 80 × 50 mm
K.: VIII. O. É. B. Sopron, 1991. Kat. sz.: 183.
Magántulajdon

20. ELSÜLLYEDT VILÁG I. (Eltűnt világ címen is), 2002.
Üveg, ásvány, 130 mm
K.: XXVIII. FIDEM kiállítás, Párizs, 2002. Kat. sz. n.

21. ELSÜLLYEDT VILÁG II. (Eltűnt világ címen is), 2002.
Üveg, ásvány, 130 mm.
K.: XXVIII. FIDEM kiállítás, Párizs, 2002. Kat. sz. n.

22. ERŐHATÁSOK 1980. (IPARI FORMATERVEZÉSI NÍVÓDÍJ – Variáció) *(8. kép)*
Krómacél, 150 × 150 mm, magasság: 70 mm
K.: Dorottya 1981. Kat. sz. n.; Pécs 1983. Kat. sz. n.
R.: Erőhatások címen: Művészet, 1983. XXIV. évfolyam, 11. sz. 13. old. Ennek alapján azonosítottam.

23. FOLYAMAT I., 1981 vagy 1982 *(10. kép)*
Optikai üveg, higany, ásvány. Átmérő: 100 mm.
K.: IV. O. É. B. Sopron, 1983. Kat. sz.: 22.

24. FOLYAMAT II., 1981 vagy 1982 *(10. kép)*
Optikai üveg, bronz, higany. Átmérő: 100 mm
K.: IV. O. É: B. Sopron, 1983. Kat. sz.: 23.

25. FOLYAMAT III., 1981 vagy 1982 *(10. kép)*
Optikai üveg, bronz, higany. Átmérő: 100 mm
K.: IV. O. É. B. Sopron, 1983. Kat. sz.: 24.

26. FÖLDRENGÉS I., 2004.
Rétegesen ragasztott, homokfúvott üveg, bronz, 142 × 75 mm.
K.: XXIX. FIDEM kiállítás, Seixal (Lisszabon), 2004. Kat. sz. n.

27. FÖLDRENGÉS II., 2004.
Rétegesen ragasztott, homokfúvott üveg, bronz, 142 × 75 mm
(Bár elküldték a fenti kiállításra, nem volt kiállítva, nincs benne a katalógusban)

28. GENEZIS, 1983
Optikai üveg, krómozott réz. Átmérő: 125 mm., magasság: 30 mm
K.: IV. O. É. B. Sopron, 1983.; Ernst 1984. Kat. sz. n.

29. GEODA, 1984
Optikai üveg, ásvány
Fotó az albumban

30. HOMMAGE A DEBUSSY (A Tenger) I., 1985
Rétegesen ragasztott, homokfúvott üveg, 140 × 137 mm, magasság: 60 mm
MNG ltsz.: MM.88.42.
K.: V. O. É. B. Sopron, 1985. Kat. sz.: 134.

31. HOMMAGE A DEBUSSY (A Tenger) II., 1985.
Rétegesen ragasztott, homokfúvott üveg, 135 × 135 mm, magasság: 87 mm
MNG ltsz.: MM.88.43.
K.: V. O. É. B. Sopron, 1985. Kat. sz.: 135.

32. HOMMAGE A DEBUSSY (A Tenger) III., 1985
Rétegesen ragasztott, homokfúvott üveg, 135 × 135 mm, magasság: 87 mm
MNG ltsz.: MM.88.44
K.: V. O. É. B. Sopron, 1985. Kat. sz.: 136.

33. HOMMAGE A HUXLEY, 2000–2003
Üveg. 125 × 125 mm, magasság: 65 mm.
K.: PIM 2003. Kat. sz. n.

34. HOMMAGE A LEEUWENHOEK, 1998
Üveg, 156 × 70 mm
K.: XXVI. FIDEM kiállítás, Scheveningen, Leiden. „Modern Art Medals. A Retrospectiv" – címen. Kat. sz.: 51. (a magyar kollekcióban)
Megjegyzés: a művésznő erre az éremre kapta a finn éremművész szövetség díját.

35. HOMMAGE A POGÁNY FRIGYES, 1982
Sárgaréz, pirit. 131 × 131 mm
J. n.
Pécs, JPM ltsz.: 85.179 (téves anyag megjelöléssel)
K.: IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 25.

36. IDŐBE ZÁRVA I., 1989
Homokfúvott üveg és bronz.
Fotó az albumban.

37. IDŐBE ZÁRVA II., 1989
Homokfúvott üveg és bronz.
Fotó az albumban

38. IPARI FORMATERVEZÉSI NÍVÓDÍJ, 1980
(7. kép)
Krómacél, plexi. 110 × 110 mm, magasság: 34 mm (más méretek is előfordulnak, ez az MNG adata)
J.: LM '80
MNG ltsz.: 2003.6. – P
K.: III. O. É. B. Sopron, 1981. Kat. sz.: 140.; IV. O. É. B. Sopron, 1983. Kat. sz.: 36.; London 1984. Kat. sz.: 147.; Berlin, 1988. Kat. sz.: 47. (téves datálással, más mérettel); MMÉm II. MNG, 2004. Kat. sz.: 183.
Megjegyzés: évente 25 példányt osztottak belőle. Egy példány a Szombathelyi Képtár tulajdona, tévesen Szilikátipari nívódíjként leltározva. Ltsz.: P. 85. 11.

IPARI FORMATERVEZÉSI NÍVÓDÍJ – Variáció, lásd: ERŐHATÁSOK

IPARI FORMATERVEZÉSI NÍVÓDÍJ – Variáció, lásd: REFLEXIÓK

39. JÖVŐ, 1999.
Üveg, bronz, higany, 180 × 200 × 110 mm
K.: XXVII. FIDEM kiállítás, Berlin/Weimar, 2000. Kat. sz.: 26. (a magyar kollekcióban) (Párdarabja a MÚLT)

40. KAFKAI VILÁG I., 2003.
Bronz, üveg. Átmérő: 140 mm
K.: XIV. O. É. B. Sopron 2003. Kat. sz.: 158.; „Határok és határesetek", Párizs, 2003. Kat. sz. n.

41. KAFKAI VILÁG II., 2003.
Bronz, üveg. Átmérő: 140 mm
K.: XIV. O. É. B. Sopron 2003. Kat. sz.: 159. „Határok és határesetek", Párizs, 2003. Kat. sz. n.

42. KISZ-díj, 1977.
Réteges, ragasztott, csiszolt üveg és krómozott réz. 110 × 110 mm, magasság: 50 mm
K.: IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 34.

43. KONVERGENCIA, 1979
Krómacél, plexi. Átmérő: 120 mm
MNG ltsz.: MM 89. 175
K.: XVIII. FIDEM kiállítás, Lisboa, 1979. Kat. sz.: 682.; III. O. É. B. Sopron 1981. Kat. sz.: 141.; IV. O. É. B. Sopron, 1983. Kat. sz.: 15.; MMÉm II. MNG 2004. Kat. sz.: 182.

44. KRISTÁLYLÉT I., 2007.
Réteges, ragasztott, homokfúvott üveg és ásvány. Átmérő: 150 mm , magasság: 70 mm
Serge Lechaczynski tulajdona
K.: XVI. O. É. B. Sopron, 2007. Kat. sz.: 108.

45. KRISTÁLYLÉT II., 2007.
Réteges, ragasztott, homokfúvott, füstszínű üveg és gránit (azzal a sárgás kőzettel együtt, amivel a természetben előfordul.) Átmérő: 150 mm, magasság: 70 mm
K.: XVI. O. É. B. Sopron, 2007. Kat. sz.: 109.

46. KRISTÁLYLÉT III., 2007.
Réteges, ragasztott, homokfúvott, füstszínű üveg és gránit. Átmérő: 150 mm, magasság: 70 mm.
K.: XVI. O. É. B. Sopron, 2007. Kat. sz.: 110.

47. KRISTÁLYLÉT IV., 2007.
Réteges, ragasztott, homokfúvott, füstszínű üveg és gránit. Átmérő: 150 mm, magasság: 70 mm.
K.: XVI. O. É. B. Sopron, 2007. Kat. sz.: 111.

48. KRISTÁLYSTRESSZ
Üveg, ásvány.
K.: Budapest, Műegyetem, Selye János kiállítás
Megjegyzés: a művésznő közlése

49. MENNY ÉS POKOL, 1997
Réteges, ragasztott, homokfúvott üveg és bronz.
Átmérő kb.: 200 mm
Fotó az albumban.

50. MIKROSZKOPIKUS METSZET I., 1977
(2. kép)
Krómacél, átmérő: 120 mm
J. n.
MNG ltsz.: 83.105
K.: Pécs 1981. Kat. sz. n.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 6.; Berlin 1988. Kat. sz.: 41.; Stúdióüveg 1993. Kat. sz.: 58. (egy számon összevonva az I. – IV. darabok); MMÉm II. 2004. Kat. sz.: 171.

51. MIKROSZKOPIKUS METSZET II., 1977
Krómacél, optikai üveg, átmérő: 120 mm

J. n.
MNG ltsz.: 83.104
K.: Pécs 1981. Kat. sz. n.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 7.; Berlin 1988. Kat. sz.: 42.; Stúdióüveg 1993. Kat. sz.: 58. (egy számon összevonva az I. – IV. darabok); MMÉm II. 2004. Kat. sz.: 172.

52. MIKROSZKOPIKUS METSZET III., 1977
Krómacél, optikai üveg, átmérő: 120 mm, magasság: 25 mm
J. n.
MNG ltsz.: 83.100
K.: Pécs 1981. Kat. sz. n.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 8.; Berlin 1988. Kat. sz.: 43.; Stúdióüveg 1993. Kat. sz.: 58. (egy számon összevonva az I. – IV. darabok); MMÉm II. 2004. Kat. sz.: 173.

53. MIKROSZKOPIKUS METSZET IV., 1977
Krómacél, optikai üveg, átmérő: 120 mm, magasság: 40 mm
J. n.
MNG ltsz.: 83.99.
K.: Pécs 1981. Kat. sz. n.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 9.; Berlin 1988. Kat. sz.: 44.; Stúdióüveg 1993. Kat. sz.: 58. (egy számon összevonva az I. – IV. darabok); MMÉm II. 2004. Kat. sz.: 174.
Megjegyzés: feltehetően a IV. sz. érem egy példánya van a Soproni Múzeumban. Ltsz.: 2008.28.1.

54. MIKROSZKOPIKUS METSZET V., 1977 (?)
(2. kép)
Krómacél, optikai üveg, átmérő: 120 mm, magasság: 55 mm
J. n.
MNG ltsz.: 89. 174.
K.: Berlin 1988. Kat. sz.: 45.; A magyar művészet századai a múzeumi gyűjtés tükrében. Új szerzemények a Magyar Nemzeti Galériában 1985 – 1992. MNG 1993. Kat. sz.: 330.; MMÉm II. 2004. Kat. sz.: 175.
Megjegyzés: több katalógus szerint a JPM-ben is van egy sorozat, de a múzeum közlése szerint nincs. Valószínű, hogy a sorozat V. darabja később készült, mint az I. – IV.
Mikrorétegek I. –II. címmel a Soproni Múzeumban van két darab a sorozatból, mindkettő jelezve bal oldalt: LM. (Az I. mérete: átmérő: 106 mm, ltsz.: 78.5.1.; a II. mérete: átmérő: 118 mm, ltsz.: 78.5.2.)

55. MÚLT, 1999
Üveg, bronz, 180 × 200 × 90 mm
K.: XXVII. FIDEM, Berlin/Weimar, 2000. Kat. sz.: 25. (a magyar kollekcióban.) Párdarabja a JÖVŐ

56. NYITOTT SEJT, 1983.
Csiszolt optikai üveg, krómozott réz. Átmérő: 137 mm, magasság: 30 mm
K.: IV. O. É. B., Sopron 1983. Kat. sz.: 29.; Ernst, 1984. Kat. sz. n.; Helikon Galéria: 1985. Kat. sz. n.
Párdarabja a ZÁRT SEJT.

57. ORGANIKUS STRUKTÚRA I., 1979
Krómacél, átmérő: 100 mm.
K.: II. O. É. B., Sopron, 1979. Kat. sz.: 128.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 10. (tévesen plexit is jelölve anyagként);

58. ORGANIKUS STRUKTÚRA II., 1979
Krómacél, plexi, szerelt. Átmérő: 98 mm
MNG ltsz.: MM 81.401. (tévesen I.-nek jelölve)
K.: II. O. É. B. Sopron, 1979. Kat. sz.: 129.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 11.; MMÉm II. 2004. Kat. sz.: 176. (tévesen I.-nek jelölve)

59. ORGANIKUS STRUKTÚRA III., 1979
Krómacél, plexi. Átmérő: 98 mm, magasság: 25 mm
MNG ltsz.: MM 81.402 (tévesen II. –nek jelölve)
K.: II. O. É. B. Sopron, 1979. Kat. sz.: 130.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 12.; MMÉm II. 2004. Kat. sz.: 177. (tévesen II.-nek jelölve)

60. ORGANIKUS STRUKTÚRA IV., 1979
Krómacél, plexi. Átmérő: 100 mm.
K.: II. O. É. B. Sopron, 1979. Kat. sz.: 131.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 13.

61. ORGANIKUS STRUKTÚRA V., 1979
Krómacél, szerelt. Átmérő: 114 mm, magasság: 35 mm
MNG ltsz.: MM 81. 403
K.: II. O. É. B. Sopron, 1979. Kat. sz.: 132., IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 14.; MMÉm II. 2004. Kat. sz.: 178.

62. ORGANIKUS ZÁRVÁNY, 1983
Optikai üveg, ásvány. Átmérő: 100 mm, magasság: 40 mm
K.: IV. O. É. B., Sopron 1983. Kat. sz.: 26.; Ernst, 1984. Kat. sz. n.

63. ORSZÁGOS SZILIKÁTIPARI TRIENNÁLÉ DÍJA, 1979
Krómacél, plexi. Átmérő: 110 mm, magasság: 30 mm
MNG ltsz.: 2003.5 – P

K.: III. O. É. B. Sopron 1981. Kat. sz.: 139.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 35.; London 1984. Kat. sz.: 146.; Berlin 1988. Kat. sz.: 48.; MMÉm II. 2004. Kat. sz.: 181.
Megjegyzés: egy példány a Szombathelyi Képtárban. Ltsz. (helyesen): P. 85. 12. (összecserélve az Ipari Formatervezési nívódíjjal.)

64. **PLANÉTA I.**, 1987
Réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg. Átmérő: 140 mm, magasság: 50 mm.
J.: Lugossy 87
Sopron, Soproni Múzeum. Ltsz.: 87.13.2.
K.: VI. O. É. B. Sopron, 1987. Kat. sz.: 179.

65. **PLANÉTA II.**, 1987
R éteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg. Átmérő: 140 mm, magasság: 50 mm.
J.: Lugossy 87
Sopron, Soproni Múzeum. Ltsz.: 87.13.2.
K.: VI. O. É. B. Sopron, 1987. Kat. sz.: 180.

66. **PLANÉTA III.**, 1987
Réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg. Átmérő: 140 mm, magasság: 50 mm.
J.: Lugossy 87
Sopron, Soproni Múzeum. Ltsz.. 87.13.3.
K.: VI. O. É. B. Sopron, 1987. Kat. sz.: 181.

67. **PURGATÓRIUM I.**, 1992
Bronz és réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg. (Az alsó fél füstszínű, a felső zöld, az egész sorozatban.) 155 × 60 mm
K.: XXIII. FIDEM, London 1992. Kat. sz.: 37. (a magyar kollekción belül)

68. **PURGATÓRIUM II.**, 1992. *(11. kép)*
Bronz és réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg, 160 × 150 mm, magasság: 50 mm
K.: XXIII. FIDEM, London 1992. Kat. sz.: 38. (a magyar kollekción belül)
A British Museum tulajdona

69. **PURGATÓRIUM III.**, 1992.
Bronz és réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg, 130 × 150 mm, magasság: 50 mm
K.: XXIII. FIDEM, London 1992. Kat. sz.: 39. (a magyar kollekción belül)

70. **PURGATÓRIUM IV.**, 1992.
Bronz és réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg.

71. **PURGATÓRIUM V.**, 1992. *(12. kép)*
Bronz és réteges, ragasztott, csiszolt, homokfúvott üveg.
J.: jobbra oldalt: LUGOSSY
A művész tulajdona
Megjegyzés: a művésznő az I. – III. darabokra nagydíjat kapott Londonban, a FIDEM kiállításon. (A sorozat reprodukálva az Új Művészet 1993. 9. sz. 51–52. oldalán, hibás sorrendben.)

72. **RABSZOLGASÁG**, 1993.
Üveg, bronz, 150 mm
K.: XXIV. FIDEM Budapest, 1994. Kat. sz.: 95. (téves reprodukcióval)

73. **REFLEXIÓK, 1980 (IPARI FORMATERVEZÉSI NÍVÓDÍJ – Varáció)** *(9. kép)*
Krómacél, üveg, 120 × 120 mm, magasság: 70 mm
K.: Dorottya 1981. Kat. sz. n.; IV. O. É. B., Sopron 1983. Kat. sz.: 33. (méret: 110 × 110 x 50 mm)

74. **REFLEXIÓK II.**
Üveg, 145 × 142 mm, magasság: 70 mm
Szombathelyi Képtár, ltsz.: P. 85.10.

75. **REFLEXIÓ**, 1980
Üveg, 110 × 110 mm, magasság: 65 mm
Az Ipari Formatervezési Tanács tulajdona.
K.: London 1984. Kat. sz.: 150.
Megjegyzés: feltehetően azonos a REFLEXIÓK - kal

76. **SEJTMETSZET**, 1983
Optikai üveg, krómozott réz, Átmérő: 200 mm, magasság: 70 mm
K.: Ernst, 1984. Kat. sz. n.

SZILIKÁTIPARI NÍVÓDÍJ: lásd: ORSZÁGOS SZILIKÁTIPARI TRIENNÁLÉ DÍJA

77. **SZIMBIÓZIS**, 1983
Üveg. Átmérő: 126 mm
K.: IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 30.

78. **TEREK I.**, 2003
Üveg, réz, 200 × 150 mm, magasság: 60 mm.
K.: III. Biennale internacional de Medalha Contemporanea, Seixal, Portugália. 2003. nov. 22. – 2004. jan. 17. Kat. sz. n.

79. **TEREK II.**, 2003
Üveg, réz, 150 × 85 mm.
K.: III. Biennale internaconal de Medalha Contemporanea, Seixal, Portugália, 2003. nov. 22 – 2004. jan. 17. Kat. sz. n.

80. **TEREK III.**, 2003

Üveg, réz, 150 × 80 mm.
K.: III. Biennale internacional de Medalha Contemporanea, Seixal, Portugália, 2003. nov. 22. – 2004. jan. 17. Kat. sz. n.
Megjegyzés: a sorozat egy darabja Kovács Gábor tulajdona, a másik kettőt a művésznő átalakította, figurákat rakott rájuk.

81. TÉR HÁRTYÁK, 1983
Rétegelt, ragasztott üveg. Átmérő: 120 mm
K.: IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 31.

82. TÉRKRISTÁLY, 1980
Krómacél, galenit. 150 × 150 mm, magasság: 50 mm
K.: Dorottya 1981. Kat. sz. n.; Sopron 1982. Kat. sz.: 5.; Pécs 1983. Kat. sz. n.

83. TÉRI RÉTEGZŐDÉS, 1983
Réteges, ragasztott, homokfúvott üveg, 120 × 120 mm
K.: IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 32.

84. VÁLTOZÓ DIMENZIÓK I., 1977. *(1. kép)*
Krómacél, esztergált, ragasztott. Átmérő: 100 mm
K.: I. O. É. B. Sopron 1977. Kat. sz.: 154.; Műcsarnok, Magyar szobrászati kiállítás, 1978. Kat. sz. n.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 1.

85. VÁLTOZÓ DIMENZIÓK II., 1977. *(1. kép)*
Krómacél, esztergált, ragasztott. Átmérő: 100 mm
K.: I. O. É. B. Sopron 1977. Kat. sz.: 155.; Műcsarnok, Magyar szobrászati kiállítás, 1978. Kat. sz. n.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 2.

86. VÁLTOZÓ DIMENZIÓK III., 1977. *(1. kép)*
Krómacél, esztergált, ragasztott. Átmérő: 100 mm.
K.: I. O. É. B. Sopron 1977. Kat. sz.: 156.; Műcsarnok, Magyar szobrászati kiállítás, 1978. Kat. sz. n.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 3.

87. VÁLTOZÓ DIMENZIÓK IV., 1977. *(1. kép)*
Krómacél, esztergált, ragasztott. Átmérő: 100 mm.
K.: I. O. É. B. Sopron 1977. Kat. sz.: 157.; Műcsarnok, Magyar szobrászati kiállítás, 1978. Kat. sz. n.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 4.

88. VÁLTOZÓ DIMENZIÓK V., 1977. *(1. kép)*
Krómacél, esztergált, ragasztott. Átmérő: 100 mm.
K.: Műcsarnok, Magyar szobrászati kiállítás, 1978. Kat. sz. n.; IV. O. É. B. Sopron, 1983. Kat. sz.: 5.
R.: Élet és Irodalom, 1979 márc. 10. XXII. évf. 10. sz. 4. lap. Ez a helyes beállítás.
Megjegyzés: a sorozat egy darabja a Soproni Múzeum tulajdona, ltsz.: 2006.7.1.

89. VÉNUSZ GYERMEKE, 1980 *(6. kép)*
Optikai üveg, higany, acélgolyó, átmérő: 120 mm
Székesfehérvár, IKM, ltsz.: J.82.2.1.
K.: Pécs 1981. Kat. sz. n.; IV. O. É. B. Sopron 1983. Kat. sz.: 21.; London 1984. Kat. sz.: 151.; Helikon Galéria 1985. Kat. sz. n.

90. VÉNUSZ SZÜLETÉSE, 1980 *(5. kép)*
Optikai üveg, csiszolt, homokfúvott. Átmérő: 200 mm., magasság: 80 mm.
J.: Lugossy 80
Düsseldorf, Kunstmuseum

91. VÉNUSZ SZÜLETÉSE II., 1980 (?)
Optikai üveg, csiszolt, homokfúvott. Átmérő: 200 mm
K.: London, 1984. Kat. sz.: 152.

92–93. VONZÓDÁS ÉS ELTASZÍTOTTSÁG I. – II., 1993
Üveg, bronz. Átm.: 150 mm
K.: XXIV. FIDEM kiállítás, Budapest, MNG 1994. Kat. sz.: 96.
Megjegyzés: a művésznő nem emlékszik arra, hogy ilyen című érme lett volna.

94. ZÁRT SEJT, 1983
Optikai üveg, krómozott réz. Átmérő: 125 mm, magasság: 30 mm
K.: IV. O. É. B., Sopron, 1983. Kat. sz.: 28.; Ernst 1984. Kat. sz. n.
Megjegyzés: a Nyitott sejt pártdarabja.

95. ZEMPLÉN JOLÁN DÍJÉREM, 1980
Krómacél, plexi. 100 × 40 mm
K.: IV. O. É. B. Sopron, 1983. Kat. sz.: 37.; XXVI. FIDEM kiállítás, Scheveningen/Leiden, 1998. „Modern Art Medals. A Retrospective" címmel rendezték meg. Kat. sz.: 29. (a magyar kollekcióban)

Összeállította: Nagy Ildikó

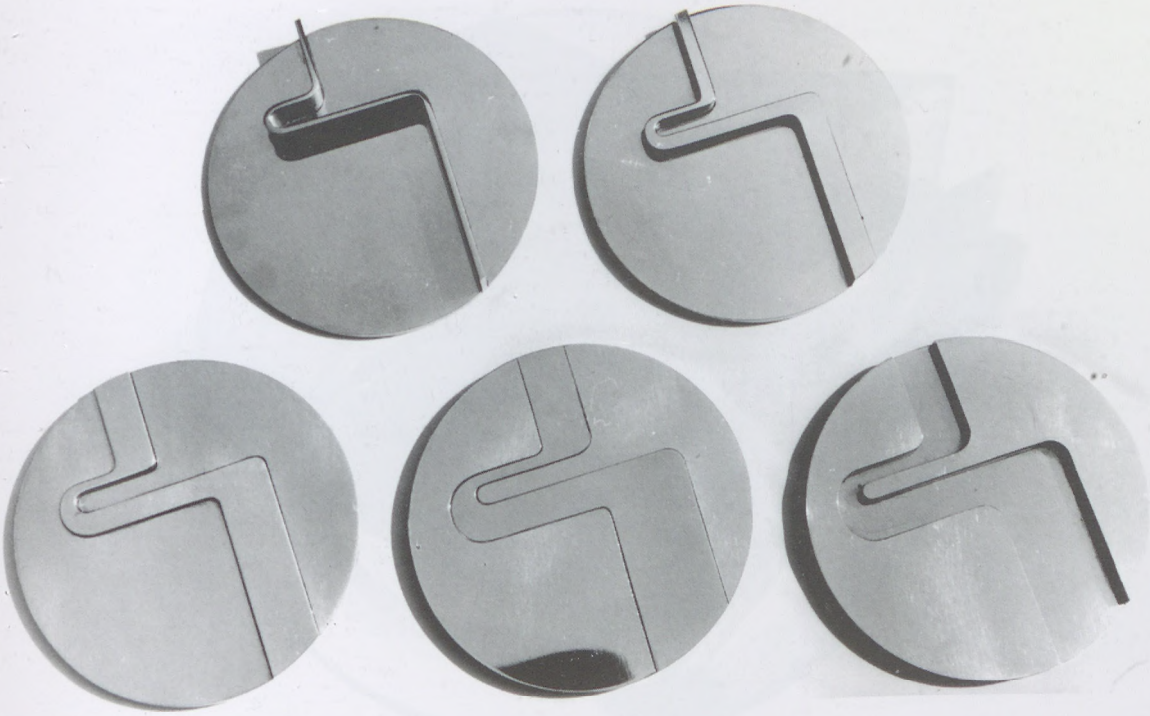

1. kép Változó dimenziók I–V. Kat. sz. 84–88.

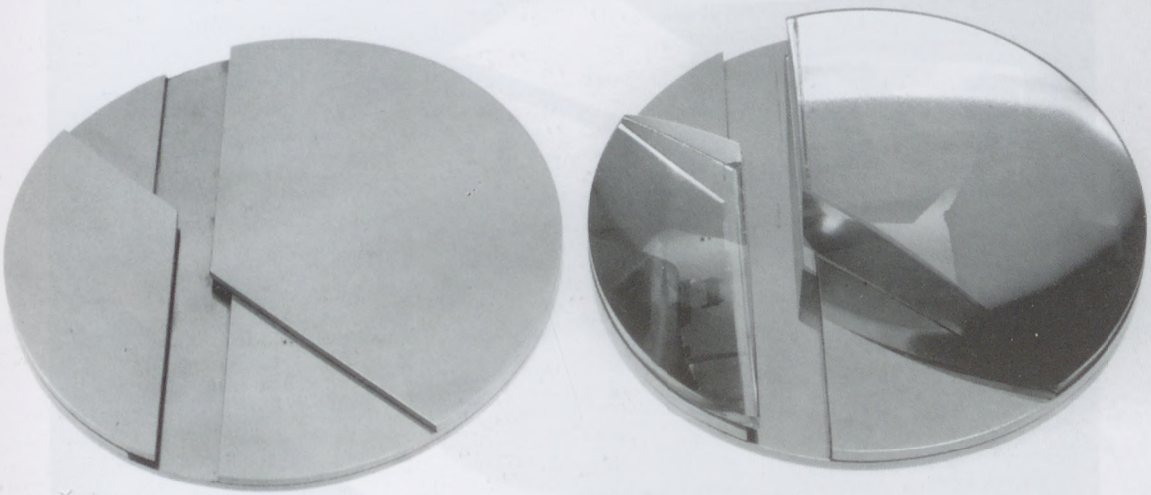

2. kép Mikroszkopikus metszet I. és V. Kat. sz. 50. és 54.

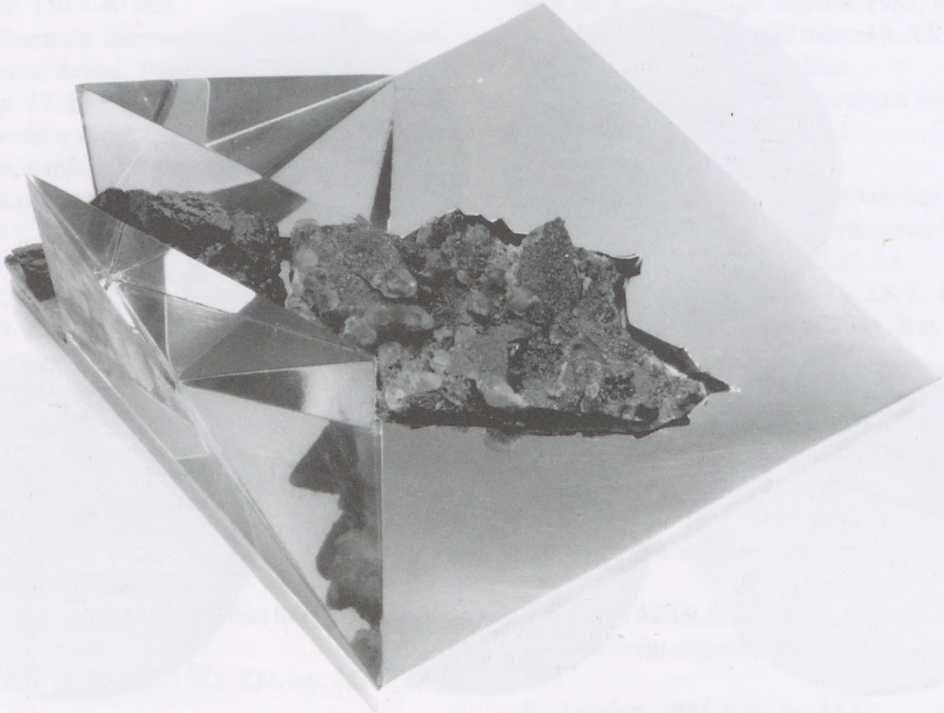

3. kép Csend I., 1980. Kat. sz. 10.

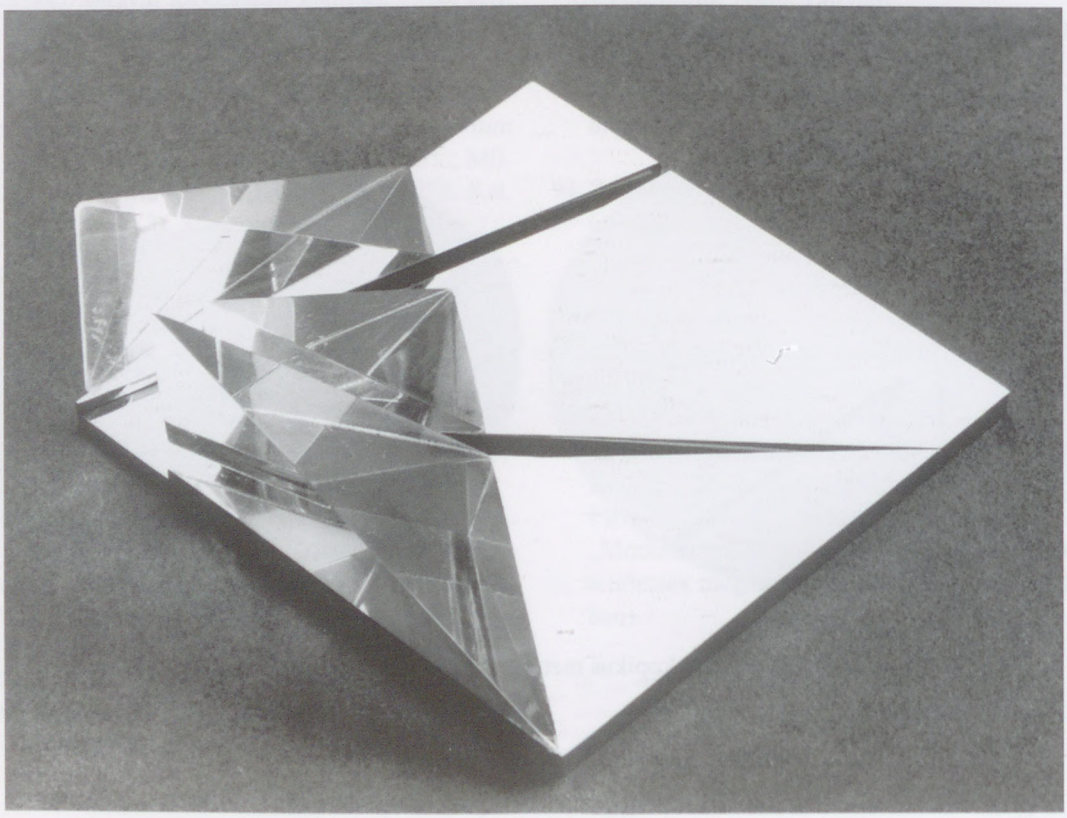

4. kép Csend II., 1980. Kat. sz. 11.

5. kép Vénusz születése, 1980. Kat. sz. 90.

6. kép Vénusz gyermeke, 1980. Kat. sz. 89.

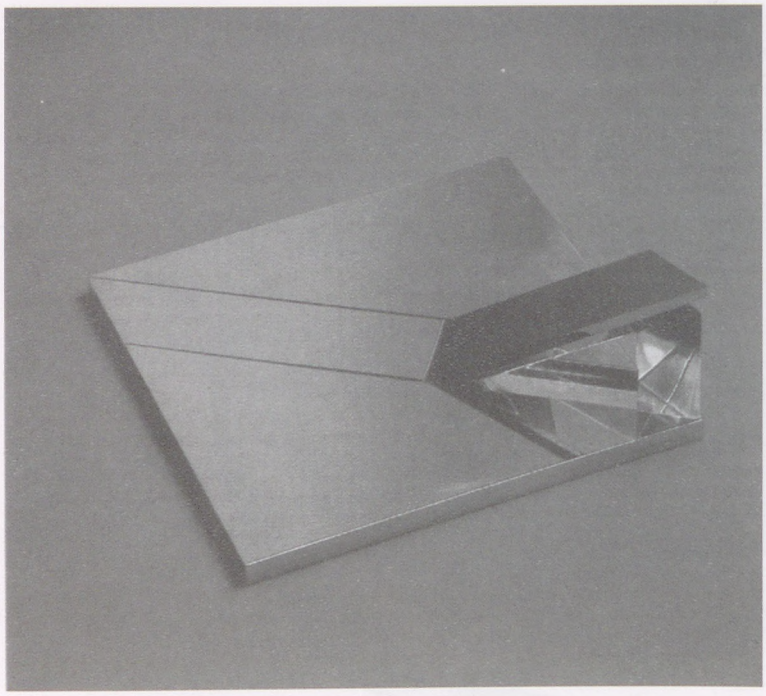

7. kép Ipari Formatervezési Nívódíj, 1980. Kat. sz. 38.

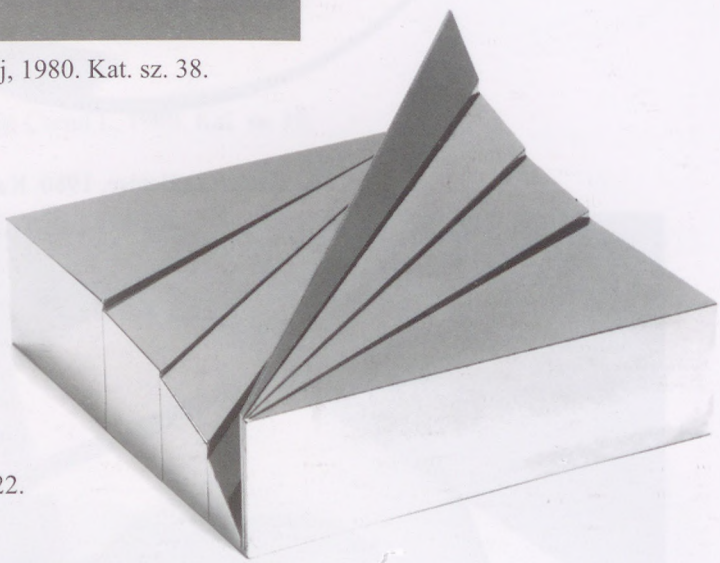

8. kép Erőhatások, 1980. Kat. sz. 22.

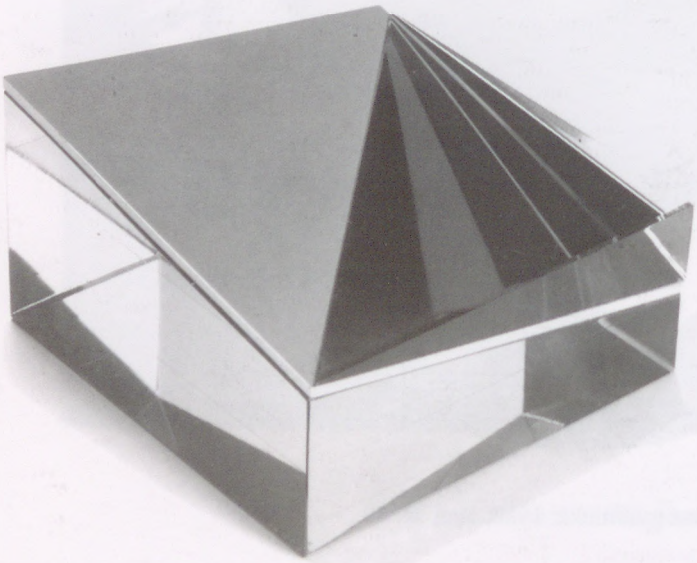

9. kép Reflexiók, 1980. Kat. sz. 73.

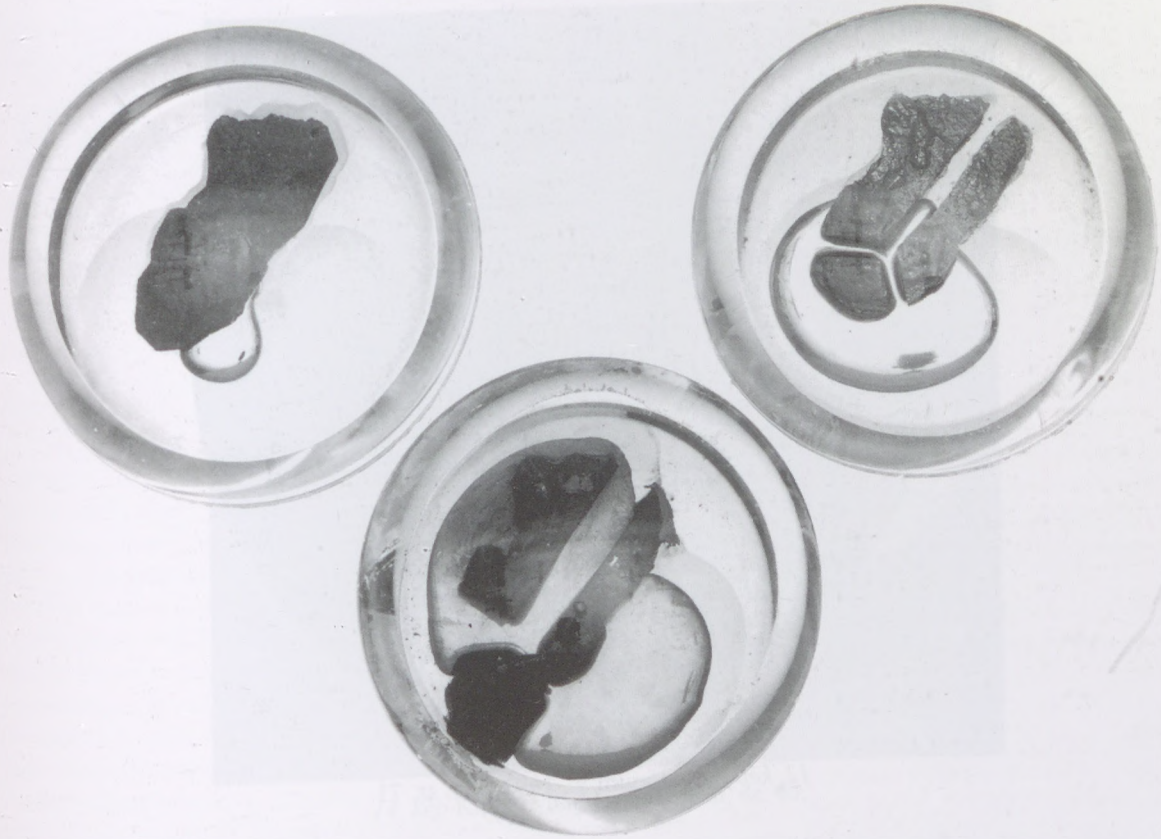

10. kép Folyamat I–III., 1981 vagy 1982. Kat. sz. 23–25.

11. kép Purgatórium II., 1992. Kat. sz. 68

12. kép Purgatórium V., 1992. Kat. sz. 71.

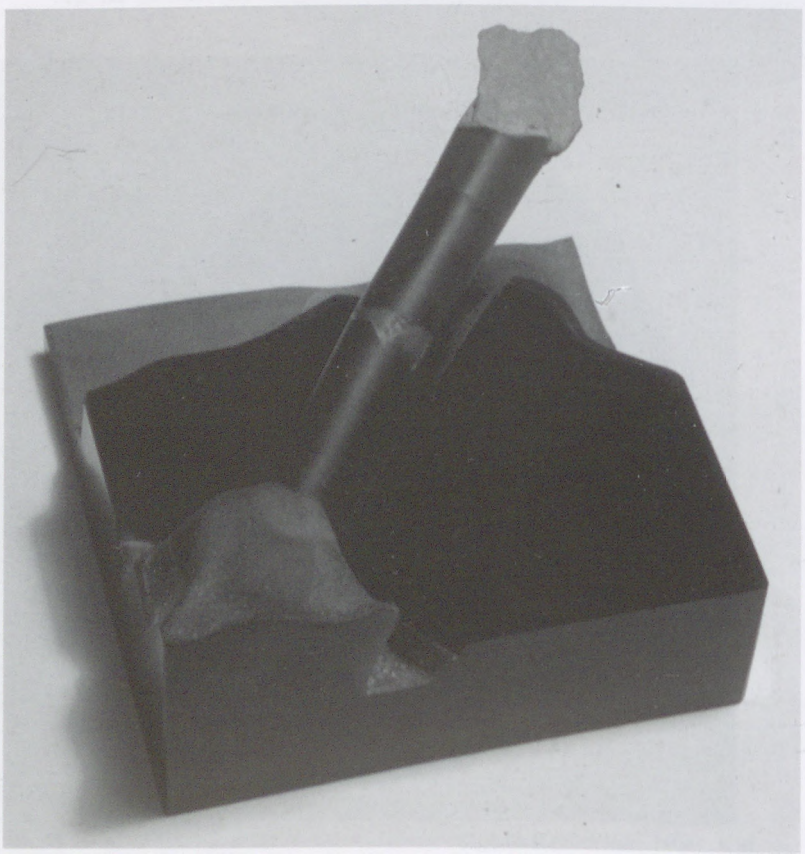

13. kép "1000 év" V., 1998. Kat. sz. 5.

14. kép Kafkai világ I., 2003. Kat. sz. 40.

15. kép Asteroid, 2003. Kat. sz. 6.

Életrajzi, zenei, irodalmi, tudományos és filozófiai inspirációk Várnagy Ildikó éremművészetében

Biographische, musikalische, literaturische, wissenschaftlische und philosophische Inspirationen in der Medaillenkunst von Ildikó Várnagy

Bevezető

Várnagy Ildikó éremművészetének bemutatását tematikus szempontból közelítettük meg, a jellemző motívumok, témák köré csoportosítva. Várnagy Ildikó témaválasztása különösen széleskörű – a személyes élményeken alapuló, a gyökerekből fakadó inspirációk mellett kiterjed a zene, az irodalom, a filozófia és a tudomány területére is. A különféle ismeretek összegzése végül mindig az anyagban jutott kifejezésre: *„valahol a legmélyén éreztem, hogy az anyagokkal kell magamat földhöz tapasztanom, ne szálldossak össze-vissza a világűrben"*[1]

Első fennmaradt érme a *Két táncos lány* 1956-ból származik, melyet még gyermekként készített. Az I. Országos Érembiennálén (1977) a *Nő háttérrel I–X* éremsorozattal vett részt – ettől kezdve rendszeresen alkotott éremsorozatokat, amelyek alkotómunkásságának szerves részét képezik. A művek egy része múzeumi gyűjteményekbe került,[2] némely sorozat több darabját barátainak ajándékozta, nagy részüket azonban műtermében őrzi. Az összes sorozatra jellemző, hogy a technikától függetlenül, mindössze egy példányban készültek. Így vannak sorozatok, amelyeket csak töredékükben ismerünk, mert a darabok egy része magántulajdonba került, például a *Nő háttérrel, Gyermekvilág, Tánc, Fekete idolok.*

A sorozatok egy-egy témát dolgoznak fel és a sorozatokon belül az egyes darabok különféleképpen kapcsolódnak egymáshoz. Van, amikor az érmeknek külön-külön címük van, például a *Gyermekvilág* sorozat a *Párosok, Az emberiség nyolc fő bűne* is. Máskor az érmek sorszámozva vannak, mint a *Nő háttérrel, Fekete idolok, Tibeti halottaskönyv, Pilinszky gondolatai* sorozatoknál, melyek darabjai szorosan összetartoznak, de mégis mindegyik akár különálló műnek is tekinthető, hasonlóan mint az előző esetben. A *Bartókra gondolva I–X,* az *Egy nő története I–X,* az *A-tól Z-ig I–X,* érmei azonban megbonthatatlan egységet képeznek. Végül a *Pillangó* és a *Vég* című, betűkből alkotott művek azok, amelyek a legszorosabban összetartoznak, mivel a sorozat egyes érmei egy-egy betűt jelenítenek meg, így ezek együtt alkotják a művet.

Várnagy Ildikó érmei, nemcsak a téma, hanem a művészi megfogalmazás szempontjából is teljesen eltérnek az éremművészet hagyományaitól, műfaji tradícióitól. Az éremművészet évszázadokon keresztül kitartóan ragaszkodott a hagyományokhoz, a forma, a képi ábrázolás és a dedikáció tekintetében. A magyar szobrászművészek a második világháború után gyakran a kevesebb anyagot és helyet igénylő éremben fogalmazták meg gondolataikat, kísérleteztek új megoldásokkal. Az érem ekkor már nemcsak a megemlékezés, a tiszteletadás szerepét töltötte be, hanem más képzőművészeti műfajokkal egyenrangúvá vált. A huszadik század végére pedig tovább változtak a műfaj jellegzetességei, így jött létre a *határeset* meghatározás, amely szerint: *„érem minden olyan szabad művészi objektivizáció lehet, amely valamiképpen – formai vagy tartalmi téren, gondolati síkon vagy akár csak gesztus-jelleggel – kapcsolatot tart a több évszázados, múltba nyúló tradícióval."*[3] Várnagy Ildikó munkássága az éremművészetnek ebbe a századvégi határesetnek tekinthető vonulatába tartozik.

Életrajzi inspirációk

Várnagy Ildikó már gyermekkorában szívesen szobrászkodott, ez volt a legkedvesebb foglalatossága. Először homokból, tésztából, forró szurokból, gyertyából, plasztilinből készített szobrokat. Tizenkét éves volt, amikor

[1] VÁRNAGY Ildikó: Éteri párbeszéd Kandinszkijjal. In: *Várnagy Ildikó: Művészeti írások 1973 – 1999.* AND Grafikai Stúdió, Budapest 2002. 106.

[2] British Museum, Magyar Nemzeti Galéria, MTA Zenetudományi Intézet Zenetörténeti Múzeum, Nyíregyháza Városi Galéria, Soproni Múzeum

[3] WEHNER Tibor: *Határesetek, kiállítási katalógus.* Budapest Galéria 1997,

édesapja elvitte egy szobrászhoz, aki agyagot adott a kezébe, hogy szobrokat készíthessen belőle. Ekkor készült a *Két táncos lány* (1956) című érem. Ezek a hagyományos felfogású korai művek sokáig kiégetetlenek maradtak. A munkák kiégetésére akkor nyílt lehetősége, amikor már a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumba járt, ugyanis az iskola közelében lakott egy idős asszony, aki kerámia hamutálakat készített, s ő égetette ki Ildikó munkáit is.

A Képzőművészeti Főiskolán (1963–1967) továbbra is főleg agyaggal dolgozott, és ezt követően is még egy ideig. Főiskolás volt, amikor a *Bika csillagkép* című érmet, amely saját állatövi jegye és a *Női torzó*-t (1963–67) mintázta. Szabálytalan tojásdad alapra helyezte a címadó motívumokra asszociáló szimbólumokat. Ezek az organikus érmek már Várnagy Ildikó egyéni kifejezésmódját jelzik. Ekkorra megszűnt a kapcsolata az idős nénivel és egy kerámiaműhely vezetőjével ismerkedett meg, aki vállalta, hogy ingyen égeti munkáit. Az agyagot Óbudáról, a téglagyárból kapta. Miután a kerámiaműhely vezetője meghalt, ismerkedett meg Halász Antal öntővel, aki Schaár Erzsébetnek is dolgozott. Halász a hungarocellt javasolta Ildikónak is, így kezdett 1973–1974-ben hungarocellel dolgozni. Először szobrokat alkotott ebből az olcsó anyagból. Később ezzel a technikával készült a *Nő háttérrel I–X* (1977) éremsorozat *(1. kép)*, mellyel részt vett az I. Országos Érembiennálén – ettől fogva rendszeresen állított ki az Érembiennálékon, majd a FIDEM (International Exhibition of Medals) kiállításokon is.

A *Nő háttérrel* érmek témája a nő, mely kiemelten fontos és rendszeresen visszatérő téma munkásságában.[4] A hetvenes években a nőknek még harcolni kellett az elismerésért, önállóságért, különösen a haladó gondolkodású, egyéni utakon járó művésznőknek. *„Gyermekként mindenben részt vettem, mert részt vehettem.[...] Ez volt a paradicsom. Tizenhárom éves koromban egy tanár űzött ki ebből a paradicsomból, ilyen kérdésekkel, nő létemre hogyan fogom bírni fizikailag a szobrászatot? Erre már akkor is így válaszoltam: a művészet az agyamban születik, a testem és az anyag csak eszköz.[...] A Főiskola végétől, 1967-től kezdődött elölről minden.[...] A szakma és a '70-es évek rám kényszerítették a választást. Úgy döntöttem, nő maradok, és megpróbálok formát adni ennek a női oldalnak. A nő itt már nem múzsa, modell, menedzser vagy samesz, hanem szabad, önálló, igazmondó ember."*[5]

A sorozat darabjain a kör alakú háttérre szerelt jelek dinamikus kompozíciókat alkotnak, utalva a küzdelemre, a tettekre de az önmegvalósításra, önkiteljesedésre is. Ekkor készült a *Jel abc*, egy 10 lapos grafikai sorozat is – a fogalmakat egy-egy pici jelben rögzítette. *„Jeleket szeretnék kidolgozni, melyek együttesen jelrendszert alkotnak. Értelmes, világos, emberi jelrendszert."*[6] Az éremsorozaton is jelekkel fejezte ki magát. A hátteret képviselő kör formátumot nemcsak az érem kör alakja miatt választotta; a körnek itt szimbolikus jelentése van: stabilitást, védettséget, harmóniát, állandóságot, rendet, szabályosságot fejez ki.[7] A művésznő mindezt önmagában találta meg, ennek a stabil belső háttérnek köszönhetően vállalta önmagát, női mivoltát.

Az érmek technikailag a kollázs hatását keltik. A kivágott hungarocell részeket összeszögelte, és az így keletkezett érmeket bronzba öntette. Öntéskor maradtak a szögek – ez adja az érmeknek a szereltség jelleget. A vastag alapra helyezett (szögelt), térbe hatoló, „durva" formák az érmeknek gazdag plasztikai hatást kölcsönöznek, inkább hasonlítanak kisplasztikára, mint hagyományos éremre.

Az öt éremből álló *Gyermekvilág* (1979) sorozattal *(2. kép)* a gyermekek életének jellegzetes témáin keresztül – *Csibevár, Korcsolyázók, Óriás, Mama, Hintázó* – a gondtalan, boldog, vidám gyermeki világot örökítette meg. A téma – énjének fontos részét taglalva – a gyökerekhez nyúl vissza, a gyermekkorhoz, amely számára *„szép, érdekes és szabad volt"*,[8] melyből a mai napig tud táplálkozni. Akárcsak a *Nő háttérrel* esetében, a *Gyermekvilág* darabjai is hungarocellből készültek, majd bronzba lettek öntve. Ezek is vastag, plasztikus érmek, melyeket térbe is lehet állítani.

Várnagy Ildikó mélyről jövő, ösztönös világát fejezik ki a *Fekete idolok* (1978) és a *Tánc* (1983) megnevezésű sorozatok. Ezek az organikus jellegű, kisebb méretű, könnyű érmek, hőkezelt műanyagból készültek. A *Fekete idolok (3. kép)* sorozat fényes, fekete érmeit, ősi, leegyszerűsített, jelszerű formák alkotják. *„Én azt hiszem, ősember vagyok, és idolokat kell gyártanom, meg jeleket..."*[9] A tánc nagy szerelme Várnagy Ildikónak. Négy éves korától táncol (balett, dzsessz balett). *„Gyerekkoromban táncosnő akartam lenni, de egy betegség kettétörte pályámat. Szerencsére találtam másik területet, de a tánc és mindenféle mozgás imádata megmaradt... Itthon sok Markó-balett*[10] *nézője voltam. Egy barátom sok fotót készített róluk. Én a fotók alapján éremsorozatot*

[4] *Az egy nő története I–X* (1997) éremsorozata a nő életét a nemiség előtérbe-helyezésével mutatja be. Anyaga hőkezelt műanyag és textil

[5] VÁRNAGY Ildikó: Nőművészek, művésznők, nőnemű emberek. In: *Várnagy Ildikó: Utazás befelé.* Kijárat Kiadó, Budapest 2005. 121–122.

[6] VÁRNAGY Ildikó: Interjúk, In: *Várnagy: Utazás befelé,* 24.

[7] JANKOVICS Marcell: *A nap könyve.* Csokonai Kiadó, Debrecen 1996. 16–17.

[8] VÁRNAGY Ildikó: Interjúk. In: *Várnagy: Utazás befelé,* 13.

[9] VÁRNAGY Ildikó: Éteri párbeszéd Gulácsyval. In: *Várnagy: Művészeti írások,* 109.

[10] Markó Iván (1947) táncművész és koreográfus. A Győri Balett egykori vezetője (1979–91). 1985-től a Bayreuthi Ünnepi Játékok állandó koreográfusa volt. 1996-ban Magyar Fesztivál Balett néven új társulatot alapított, mely azóta egész Közép-Európa legnagyobb magántársulata.

gyúrtam a Táncról."[11] A *Tánc* (1983) érmek *(4. kép)* anyaga is hőkezelt műanyag. A piros műanyag érmeken dinamikus, de puha formák érvényesülnek. Szabálytalan kör alakú alapra helyezte a plasztikusan megfogalmazott balettmozdulatokat, balettjelenetek részleteit ábrázoló kompozíciókat. A műanyag alkalmas volt a test kifinomult, művészi mozdulatainak, rendkívüli hajlékonyságának mintázására. Ebben a sorozatban, a saját élményeit és az ismereteket kapcsolta össze és formálta meg anyagban.

A *Nő háttérrel* sorozatból négy, a *Gyermekvilág*-ból egy, a *Fekete idolok*-ból három, a *Tánc* érmekből két érem maradt a művész tulajdonában, a többi múzeumi gyűjteménybe került, vagy elajándékozta. *„Egy időben sok pici szobrot készítettem azzal a céllal, hogy mindenkinek, akivel találkozom, adok egyet. Sok emberrel találkoztam, elfáradtam kicsit, abbahagytam az adogatást. Pedig jó játék volt. Ha egyszer az összes ember elhozta volna egy bizonyos helyre a szobrokat, dátummal, történettel, hogyan került hozzá... A képzőművészetben a koncept idején csináltak ilyesmit. Megírták egymásnak. Megírták egymásnak, mit csinálnak itt vagy ott, lerajzolták. Nem készítették el, mégis együtt dolgoztak. Ezt nem lett volna szabad abbahagyni!"*[12]

Várnagy Ildikó szenvedélyei közé tartozik a fotók gyűjtése, erről részletesen ír az *„Egy képzőművész fotógyűjteménye"* írásában. A jelentős emberekről készült fotókból egy izgalmas válogatás otthonában a konyhája falát tölti ki. A számára fontos emberekről és szituációkról készült dokumentumfotók alapján alkotta a *Párosok* (1987) című plakett-sorozatot, amely 13 porcelán[13] és 11 bronz plakettből áll. A porcelán *Párosok* között van például a különleges szituációt ábrázoló *Matisse festi Szent Domonkost.* A festő ekkor már távollátó volt és hosszú rúddal hosszabbította meg az ecsetet, amivel festett. A fehér porcelán alapon a kék szín dominál. A *Párosok* sorozat darabjai azonban általában két ember viszonyát taglalják. A bronz *Párosok* közül a *Virginia Woolf és édesapja* plakett lehetne akár Várnagy Ildikó és édesapja is. Várnagy Ildikónak több írásában is olvashatunk a gyermekkoráról, szüleiről, nagyszüleiről. Az édesapáról, aki fiatal korában fél évig szobrászatot is tanult, majd pszichológus lett, így ír: *„.. mesteremnek neveztelek.[...] A mester ilyeneket mondott; most lenyomlak a víz alá, hogy érezd, milyen nagy erővel nyom föl, és akkor nem fogsz félni a víztől. Nem félek. Most felmegyünk a hegy tetejére, előre nézz a cél felé, ne hátra, mert akkor esetleg megszédülsz és leesel. Nem estem le. A Föld olyan kicsi, mint egy labda a tenyeremben, mindig így gondolj rá és szeresd az egészet. Szeretem. Minden kicsi, apró, mozgó részekből áll, mégis vannak erők, melyek ideig-óráig ezt-azt összetartanak. Figyelj ezekre az erőkre, és ha lehet, légy te is ilyen erő. Figyelek. Próbáld szeretni azokat is, akiket nem szeretsz, nem azért, mert a Biblia azt mondja, hanem azért, mert így több energiád marad azokra, akiket igazán szeretsz. Ez a dolog még nem megy nekem, de igyekszem. Valószínűleg ebben is neked lesz igazad. Csak az van, amit tudunk, amit nem tudunk, az nincs, tehát tudj minél többet, tanulj, amíg csak élsz. Ne ösztönösen tudj, tudatosan tudjál! Azt hiszem, ezt teszem."*[14]

Az élet egyik nagy próbatétele volt számára az édesapja elvesztése. A távozására való felkészülés nehéz időszakában a Tibeti halottas könyvet olvasta, a keleti világ megismerése jelentette a segítséget, a megbékélést a sorssal. Ekkor keletkezett a *Tibeti halottas könyv* (1993) tíz éremből álló sorozata *(5. kép)*. Az érmeken a Köztes lét könyvének gondolatait fogalmazta meg, azét a létét, amelyben akkor tartózkodunk, miközben az életből a halál felé megyünk; ilyenkor különféle színű fényeket látunk, amelyek térbeli élmények is. A fények leírásai:

„A kék fény az ősállapotban föloldódott anyag összessége."

„A fehér fény a vizek tiszta formája."

„A harmadik napon a földelem ősformája tör elő sárga fény fényében."

„A vörös fény a tűzelem ősformája."

„ A levegő elem ősformája a zöld fény."

„A hatodik napon a négy elem (víz, föld, tűz, levegő) ősformáinak színei együttesen fénylenek."

„A hetedik napon a megtisztított hajlamok különböző színű sugárzása világít, ezzel egyidőben az állatvilág vak szenvedély és ostobaság szülte is fényösvénye sugárzik."[15]

A sorozat darabjai nem azonosak az idézetek számával. A tojásdad formájú öntött bronzérmek felületét plasztikusan kiemelkedő, hullámos, párhuzamos, szögletes, kereszt alakú, sugárszerűen elrendezett vonalak és pontok, pöttyök kompozíciója tölti ki. A kompozícióknak a festett részletek ünnepélyességet kölcsönöznek. Több érem festett húsvéti tojásra emlékeztet, ami a népszokások révén Krisztus feltámadásával kapcsolódik össze.

[11] VÁRNAGY Ildikó. Egy képzőművész fotógyűjteménye. In: *Várnagy: Művészeti írások,* 49.

[12] VÁRNAGY Ildikó: Régi és új játékaim. (Kezdetben volt a játék). In: *Várnagy: Művészeti írások,* 45.

[13] A Porcelán Párosok a Siklósi alkotóházban készültek

[14] VÁRNAGY Ildikó: Éteri párbeszéd Várnagy Lászlóval. In: *Várnagy: Művészeti írások,* 104–105.

[15] Az idézeteket Várnagy Ildikó jegyzetfüzete alapján közöljük.

Zenei inspirációk

A *Bartókra gondolva* (1981) tíz éremből – plakettből – álló sorozat *(7. kép)* a zeneszerző születésének centenáriumára készült. Várnagy Ildikó 5-6 éves korától hallgatta Bartók zenéjét, látta színpadi műveit, *A csodálatos mandarint, A fából faragott királyfit, A kékszakállú herceg várát*, Lakatos Gabriella, Fülöp Viktor, Székely Mihály előadásában. Húsz év múlva látta újból ezeket a műveket, ugyanazzal a díszlettel. Bónis Ferenc *Bartók élete képekben és dokumentumokban* (1980) könyve is hatással volt az éremsorozat keletkezésére. A képzőművészeti megfogalmazás szempontjából, mint előzmény említést érdemel a *Csavarsors* (1980), csavarokból, fémlapokból összehegesztett, festett sorozat, amelyek az anyagnak és a technikának köszönhetően konstruktívabb, racionálisabb felfogású érmek.[16] A *Bartókra gondolva* plaketteken is a konstruktivista jelleg dominál, a zeneszerző egyénisége miatt, bár Várnagy Ildikó munkásságára inkább az organikus megfogalmazás a jellemző.

A Bartókra gondolva sorozat *„... egyoldalas, festett, hegesztett vas plakettek. Életet és életművet fejeznek ki. A művész szerint Bartók Béla nem egy ember volt, hanem egy évszázad, egy évezred. Mindezt nem lehet belesűríteni egyetlen portréba. Nem lehet az élet fázisait követő portrék sorozatában sem megvalósítani. Bartókot a test ábrázolásával nem lehet kifejezni. Minden szempontból gyönyörű ember volt. Ellentét van szépsége, törékenysége, műveltsége, toleranciája és művei iszonyatos ereje, ösztönössége és ősisége és ugyanakkor modernsége között."* A sorozat valamennyi darabja egy-egy szimbólum, amelyek egymáshoz kapcsolódnak. A sorozat első és utolsó darabjai kisebb méretűek, a közbülső darabok kifejezetten nagyok. Sem méretük, sem sziluettjük nem egyforma, belső hullámzásuk van, mint az életnek. A látszólagos konstruktivista formavilág mögött élő vonulat rejlik. A formák Bartók jelleme és világa miatt kemények, miatta készítette konstruktívabbá, így próbált hozzá idomulni, így adta meg Bartók egyéniségének és életművének a tiszteletet.

Az első öt érem méretben fokozatosan növekszik, alakjuk is változatos; négyzetes, rombusz, háromszög, téglalap és két párhuzamos téglalap. A csavarok egyaránt emberjelentésűek és kottafej jelentésűek. Az első éremnél körbeveszik a még meg nem születettet, legyen az ember vagy mű. A másodiknál megszületik a gyermek, a majdani alkotó. A harmadiknál sok csavar együtt mozog, mint a néptáncban együttmozgó kisgyerekek. A negyedik érem családi asztal és népdalgyűjtő hely egyszerre. Az ötödik forma már korlátokat szab a csavar-élőlényeknek, mint a magasabb fokú iskolák és a magasabb zenei végzettség. Értelmezhetők csak zeneművekként is az érmek: az első kis négykezestől a *Fából faragott királyfiig.*

A hatodik éremtől nagy változások történnek. Már csak egy csavar-ember-kottafej szimbólum marad. A háttér egyre geometrikusabb és tisztább. A hetedik-nyolcadik, és a kilencedik érem még nagyobb mint az addigiak, és körülbelül azonos méretűek. A rajtuk és a bennük lévő formák egyre élesebbek, szúrósabbak, gyilkosabbak, vérzők lesznek. Olykor egymás ellen támadnak. Végül a tizedik érem, a sírhely, a megnyugvás, az életmű bekeretezése. A hatodik éremtől a tizedikig Bartók életének nagy változásai (1923-tól) és a nagy művek fogalmazódtak meg képzőművészeti formában a *Cantata profanatól* a *Concertóig.*[17]

Irodalmi inspirációk

Várnagy Ildikó a szépirodalom szeretetét szintén a szülői házban tette magáévá, elsősorban irodalomtanár édesanyjának köszönhetően. Két különböző irodalmi témájú sorozata más-más oldalról közelíti meg a témát. A Shakespeare érmek esetében az irodalmi művet, a Szonetteket a képzőművészet nyelvére fordította át, míg a Pilinszky érmek a költő munkásságára összefoglalóan utalnak. A Shakespeare Szonettek olvasásakor, a számára legjelentősebb gondolatokat először rajzban (1985) fogalmazta meg, majd érmeket készített. A *Shakespeare Szonettek* sorozat (1986), konkrét Szonett részleteket ábrázolnak *(8. kép):*

II. *„Ha homlokod negyven tél ostroma*
s szépséged kertjét mély árkok ülik,
ifjúságod, -e most csodált ruha,
nyűtt rongy lesz, mely alig ér valamit." (első érem)

III. *„Nézz tükörbe, s mondd az arcnak, melyet látsz*
most kell mását megszerkesztenie" (második érem)

XII. *„Tükröm hiába mondja, hogy öregszem,*
míg egy vagytok, te meg az ifjúság" (harmadik érem)

[16] Idős Sima Béla hegesztőtől ajándékba kapott egy doboz csavart, fém lapok is voltak benne. Ezekből a fém lapokból és csavarokból készültek a *Csavarsors* érmek.

[17] A. Baranyi Anna: Bartók Medals and Plaques. In: *Contemporary Hungarian Art.* Medailles 1999, Liszabon: FIDEM 2000, 93–98.

XXIII. *„Tanuld olvasni sok néma jelem?*
szemmel is hall az okos szerelem." (negyedik érem)
XXIV. *...keblemnek állított boltja, mely*
szemeiddel ablakozta magát. (ötödik érem)
XXXII. *tartsd meg, értem, s nem rímemért, mit oly*
könnyedén túlszárnyalnak a különbek.
...őt, amit átélt
azért olvasom, s mást a stílusáért. (hatodik érem)
XLIX. *A jövő ellen, ha jön oly jövő,*
hogy hibáimtól arcom komorul
[.....]
e jövő ellen sáncot verek és
értékem tudatába költözöm (hetedik érem)
LV. *tündöklőbb őreid e verssorok,*
mint vénségmarta mosatlan kövek. (nyolcadik érem)
LXIV. *rájöttem, e sok roncs mire tanít:*
jön az Idő s szerelmem elviszi. (kilencedik érem)
LXXI. *...szívem úgy szeret,*
hogy édes agyaddal a feledést
kívánja sajgó emlékem helyett. (tizedik érem)
CII. *Szerelmem, bár gyengült látszatra, nőtt?*
csak modora változott, ő soha?
[.....]
Kihagyok hát, mint a fülemile:
fél dalom, hogy fárasztalak vele.[18] (tizenegyedik érem)

A sorozat érmei ovális alakúak, némelyik maszkra emlékeztet, amelyen a hangsúlyos szimbólumok az érem felületét áttörik. Az áttört formák mellett, a felület síkjából kiemelkedő jelek és a festett motívumok alkotják a gazdagságot. A gondolatokat és érzelmeket, jelekkel kifejező kompozíciók, az ősi, primitív kultúrákat idézik.

Természettudomány és filozófia, mint inspiráció

Az emberiség jelenét és jövőjét érintő témákhoz köthető *Az emberiség nyolc fő bűne* és az *Intelligencia evolúciója* sorozatok.

Az emberiség nyolc fő bűne (1991) sorozatot Konrad Lorenz, a Nobel-díjas etológus írásai inspirálták *(9. kép)*. A világ aktuális problémáit fogalmazta meg, mint a túlnépesedés, az élettér elpusztítása, a versenyfutás önmagunkkal, az érzelmek fagyhalála, a genetikai hanyatlás, a tradíció lerombolása, a dogmák ereje és az atomfegyverek. Az emberiség nap mint nap érzi ezeket az önmagunk által előidézett, sújtó, vészterhes jelenségeket. A szögletes, kemény formákból épített, szinte kisplasztikának tekinthető érmek, térbehatoló érdes felületeire más-más színnel jeleket festett, így a színek szimbolikus jelentésével fokozta a művek tartalmi és érzelmi kifejezését.

Az intelligencia evolúciója I–X.(1997) érmeket Carl Sagan: *Az éden sárkányai, Tűnődések az emberi intelligencia evolúciójáról* (1990) könyv olvasásának hatására alkotta. Az öntött bronz érmekből álló sorozat darabjai legömbölyített fekvő téglalap alakúak. A jelekből álló kompozíciók a gondolkodásnak, az intelligenciának fejlődésére, jellegzetességeire utalnak. Idézünk Sagan könyvének azon megállapításaiból, amelyeket Várnagy Ildikó az érmeken ábrázolt:

„Magunkat és a világot három teljesen különböző mentalitás szemszögéből nézzük. Kettőből hiányzik a beszéd képessége. Három összekapcsolt biológiai computer. (Mind a három agynak megvan a sajátos intelligenciája, szubjektivitása, idő és tér érzéke, emlékezete, motoros és egyéb funkciói.)"

„A szertartás akárcsak a művészet, lényegébe a tapasztalat szimbolikus átalakításának aktív betetőzése."

„Az altruista viselkedés kezdetei a limbikus rendszerben rejlenek. Az emlősök és a madarak az egyedüli olyan organizmusok, melyek nagy figyelmet fordítanak kicsinyeik gondozására."

„Valószínűleg az ember az egyetlen organizmus a földön, aki viszonylag tisztán látja saját végének elkerülhetetlenségét."

[18] Az idézeteket Várnagy Ildikó jegyzetfüzete alapján közöljük.

„Sok ember a tudatos életében majdnem teljesen racionális, sok más ember pedig majdnem teljes egészében intuitív. Gondolkodásunk két különböző fontos és egymást kiegészítő módja miért hangolódik gyatrán össze egymással?"[19]

A filozófiai témák szobrászi megfogalmazásáról a *„Szobor Hamvas Béla teréről"* című írásában így ír: *„Filozófiából szobrot csinálni, számomra a legizgalmasabb dolog. A gondolat belemegy az anyagba és kialakítja a saját formáját, amiben én boldogan segédkezem."*[20] A *Heidegger: Lét és idő* (1992) sorozat *(6. kép)*, Martin Heidegger filozófus – a lét értelmét irracionalista módon nem a reális létben, hanem az ember belső élmény- és érzésvilágában kereste – *Lét és idő* (1989) könyvének olvasása közben a lap szélére jeleket rajzolt. Majd nagyméretű rajzokat készített. Végül az érmek mint sűrítmények keletkeztek (1992). A boldog segédkezést érezzük a *Heidegger* érmeken is. A könyv olvasása kapcsán ilyen gondolatok inspirálták:

„A meghalást minden egyes jelenvaló létnek mindenkor önmagának kell magára vennie."

„A jelenvalólét létszerkezetéhez lényegszerűen hozzátartozik az általában vett feltárultság, a belevetettség, a kivetülés, a hanyatlás."

„A kétértelműségről szól, ami összekeveri, illetve nem különbözteti meg a bennelét mibenjét és a világot mint világon belüli létezőt."

„A kijelentés elsődlegesen felmutatást jelent, de jelent prédikációt, közlést, kimondást."

„Azt a tekintetet, amely elsődlegesen teljességében az egzisztenciára vonatkozik, áttekinthetőségnek nevezzük. Ezt a terminust a helyesen értelmezett önismeret jelölésére választjuk."

„Odahallgatni csak az tud aki már megért"[21]

A *Heidegger* érmek a *Tibeti halottas könyv* érmeivel mutatnak hasonlóságot. Ezek is tojásdad alakú, öntött bronz érmek, felületükből geometrikus formájú jelek emelkednek ki, amelyek festéssel hangsúlyozottak.

2004-ben és az utána következő években a gondolkodás története is foglalkoztatta, ekkor előtérbe kerültek a betűk mint motívumok, így keletkeztek a *Thomas Mann: Doktor Faustus – Camus: Pestis, 1947* és a *Planck: Kvantum elmélet – Freud: Álomfejtés, 1900* művek. A kurzívval írt szövegek öntött bronz betűi arany színnel festettek. A 2005-ben keletkezett két érem *A változás örök (10. kép)* és az *Egyedi és általános (11. kép)* című festett bronz érmek szintén kurzív írással írt alkotások, melyeknek betűi piros illetve fekete színnel festettek. Ezek a művek is jelekből állnak, méghozzá minden olvasó ember számára ismert jelekből, azaz betűkből. A hagyományos éremművészetben a szövegnek nagyon jelentős szerepe volt. Egészen a 19. század végéig a köriratok, a szöveges méltatások elhelyezése meghatározott szabályok szerint történt. A szecessziós éremművészet kezdte szabadon, a kompozíció részeként alkalmazni a feliratokat, majd a második világháború után a szöveg mint önálló kompozíció is megjelent az érmeken. Várnagy Ildikó tovább önállósította a szöveget. Az alkotó nevéből, művének címéből, keletkezésének dátumából, vagy egy-egy gondolat írott formájából alkotta az érmet. A kompozíciókat az egymáshoz mintázott betűk formája, egymáshoz való viszonyulása, méretük nagysága alakította ki, amelyeken a színnek szimbolikus jelentése van.[22]

Várnagy Ildikó éremművészeti munkássága szervesen illeszkedik más képzőművészeti műfajokban alkotott munkáihoz. A következetesen sajátos témavilágú éremsorozatain a konstruktív és az organikus jelleg váltogatja egymást. Az anyag és a technika megválasztása a téma függvénye, néha azonban az anyag kínál témát, mint a talált tárgyak esetében. A műfaj hagyományaihoz pedig érmeinek intim jellegével kapcsolódik. Munkásságának mélyrehatóbb megismerését segítik a közelmúltban megjelent művészeti írásokat tartalmazó könyvei a *Művészeti írások 1973–1999* (2002) és az *Utazás befelé* (2005). Befejezésként Várnagy Ildikótól idézünk: *„Engem néhány felfedezésemnek az anyagokban történő újjászületése izgat: hogyan változnak a részletek, s mégis hogyan őrződik meg a lényeg. Rejtély és csoda ez számomra. Fejemből karomba áramlik az erő, az akarat; megformálja a gondolatot kőből, majd később áttűnik a vasba, terrakottába; bujkál a rajzokban, megíródik szövegben, és újra visszatér egy másik anyagban."*[23] *„Sokszor kérdeztem magamtól, miért nem elég nekem élni az életet és örülni, hogy élek, miért kell nekem mindent materializálnom, aztán meg kitenni magam mindenféle kritikának, hogy miért így és miért nem máshogy, és egyáltalán, miért"*[24]

Baranyi Anna
MTA Zenetudományi Intézet Zenetörténeti Múzeum

[19] Az idézeteket Várnagy Ildikó jegyzetfüzete alapján közöljük..
[20] VÁRNAGY Ildikó: Szobor Hamvas Béla teréről. In: *Várnagy: Művészeti írások*, 77.
[21] Az idézeteket Várnagy Ildikó jegyzetfüzete alapján közöljük.
[22] Az érmekhez hasonló felfogású szobrokat is alkotott 2006-ban.
[23] VÁRNAGY Ildikó: A lényeg formáinak végtelen számú variációja. In: *Művészeti írások*, 135.
[24] VÁRNAGY Ildikó: Éteri párbeszéd Schwitters-szel. In: *Művészeti írások*, 112.

Függelék

Várnagy Ildikó érmei és plakettjei időrendi sorrendben:

Két táncos lány (1956, terrakotta)
Bika csillagkép (1963–67, terrakotta)
Női torzó (1963–67, terrakotta)
Nő háttérrel I–X (1977, hungarocell, bronzba öntve)
Fekete idolok (1978, hőkezelt műanyag)
Gyermekvilág: Csibevár, Korcsolyázók, Óriás, Mama, Hintázó (1979, hungarocell, bronzba öntve)
Csavarsors: Fekvő hullák, Áldozat, Temető (1980, hegesztett festett vas)
Bartókra gondolva I–X (1981, hegesztett, festett vas)
Savas föld, Savas levegő, Savas víz (1982, öntött bronz)
Tánc I–VIII (1983, hőkezelt műanyag)
Ösztönök I–VIII (1985, fekete kőedényagyag)
Bölcsességek: Aiszkhülosz, Hérakleitosz, Demokritosz, Boethiusz, Lao-Ce I., Máté, Seneca, Biasz, Lao-Ce II., Gregoriusz, Valluvar, Marcus Aurelius (1984, öntött bronz), a teljes sorozat 20 darab
Shakespeare Szonettek II, III, XII, XXIII, XXIV, XXXII, XLIX, LV, LXIV, LXXI, CII (1986, festett, öntött bronz)
Rejtett dimenziók I–VIII (1987, viaszveszejtéses öntött bronz)
Párosok: Matisse festi Szent Domonkost, Ravel és Nizsinszkij zongoráznak, Olga és Csehov, Einstein és Thomas Mann Amerikában találkoztak, Max Ernst és Dorothea Tanning, Pilinszky és Bébé, Apollinaire és két múzsája, Rodin és Rose, Isidora Duncan és Craig, Indira Gandhi és Mahatma Gandhi, Block és felesége Ljubov, Thomas Mann és lánya (1987, festett porcelán)
Párosok: Virginia Woolf és egyik pótmamája, Virginia Woolf és zeneszerző barátnője, Levis és barátnője, Virginia Woolf és testvére, Virginia Woolf és apja, Brook és Grotowsky (1987, festett, öntött bronz)
A két Haxley, Tolsztoj és Csehov, Hans Arp és Max Ernst, Pilinszky és Sheryl (1987, viaszveszejtéses öntött bronz,)
Szöges keret I–III (1987, hungarocell, bronzba öntve)
Az emberiség nyolc fő bűne, (tisztelet Konrad Lorenznek): *A túlnépesedés, Az élettér elpusztítása, Versenyfutás önmagunkkal, Az érzelmek fagyhalála, Genetikai hanyatlás, A tradíció lerombolása, A dogmák ereje, Atomfegyverek* (1991, festett, hegesztett vas)
Heidegger: Lét és idő I–IX (1992, festett, öntött bronz)
Titkok I–IV (1992, hőkezelt műanyag)
Tibeti halottas könyv I–X (1993, festett, öntött bronz)
Pilinszky gondolatai I–X (1995, festett, viaszveszejtéses öntött bronz)
Az intelligencia evolúciója I–X (1997, öntött bronz)
Egy nő története I–X (1997, festett, hőkezelt műanyag és textil)
Érmek Erikának I–III (1997, hőkezelt műanyag)
A-tól Z-ig I–X (1998, porcelán)
Indiai érmek: Joni-Lingam, Szent fürdőzés, Halottégetés, Durga ünnep, Sadhu (2002, viaszveszejtéses öntött bronz)
Pillangó I–VIII (2003, festett porcelán, hollóházai edényfedő)
Vég I–III (2003, festett porcelán, hollóházai edényfedő)
Thomas Mann – Doktor Faustus, Camus – Pestis, 1947 (2004, festett, viaszveszejtéses öntött bronz)
Plank – Kvantum elmélet, Freud –Álomfejtés, 1900 (2004, festett, viaszveszejtéses öntött bronz)
Tálak: Nincs idő, Szobortalanság, Már nincs szárnyam (2005, festett porcelán, hollóházai tányérok)
A változás örök (2005, festett, viaszveszejtéses öntött bronz)
Egyedi és általános (2005, festett, viaszveszejtéses öntött bronz)
Szöges érmek: Sugarak, Rügyek, Szúrás (2007, festett fa, szög)
Négy jel: Rácsok, Sugarak, Szájak, Áthúzás (2008, festett, viaszveszejtéses öntött bronz)

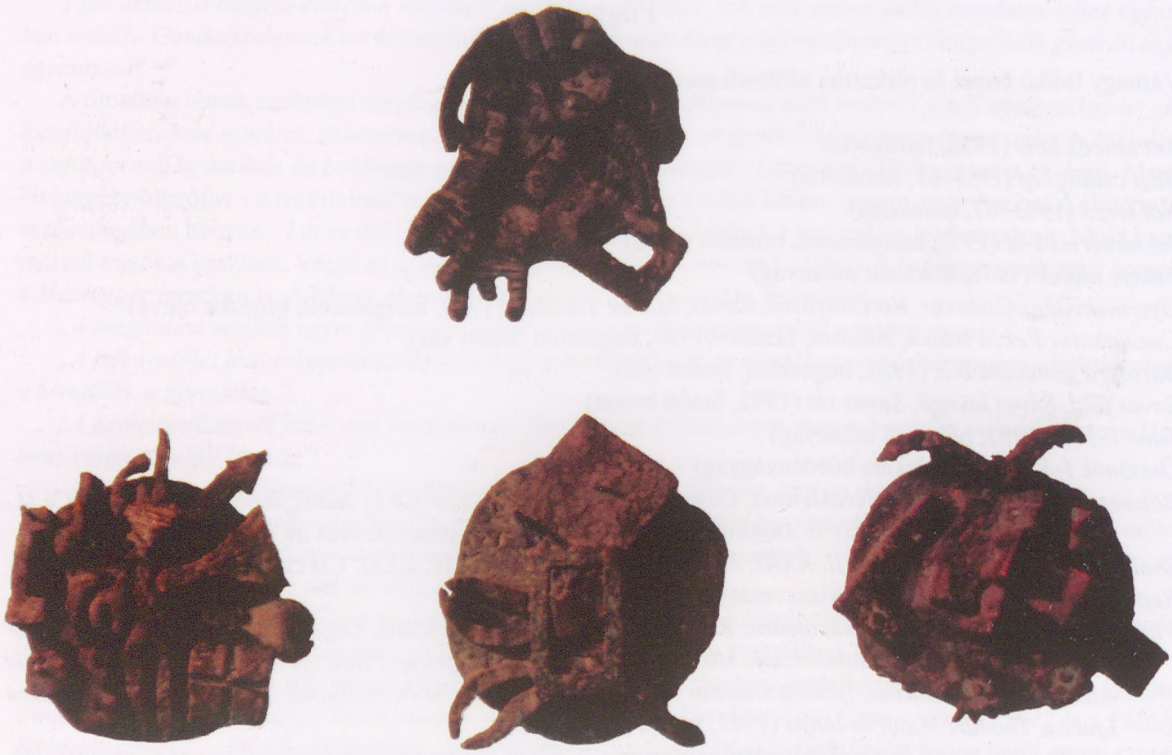

1. kép Nő háttérrel I–IV (1977)

2. kép Gyermekvilág: Hintázó (1979)

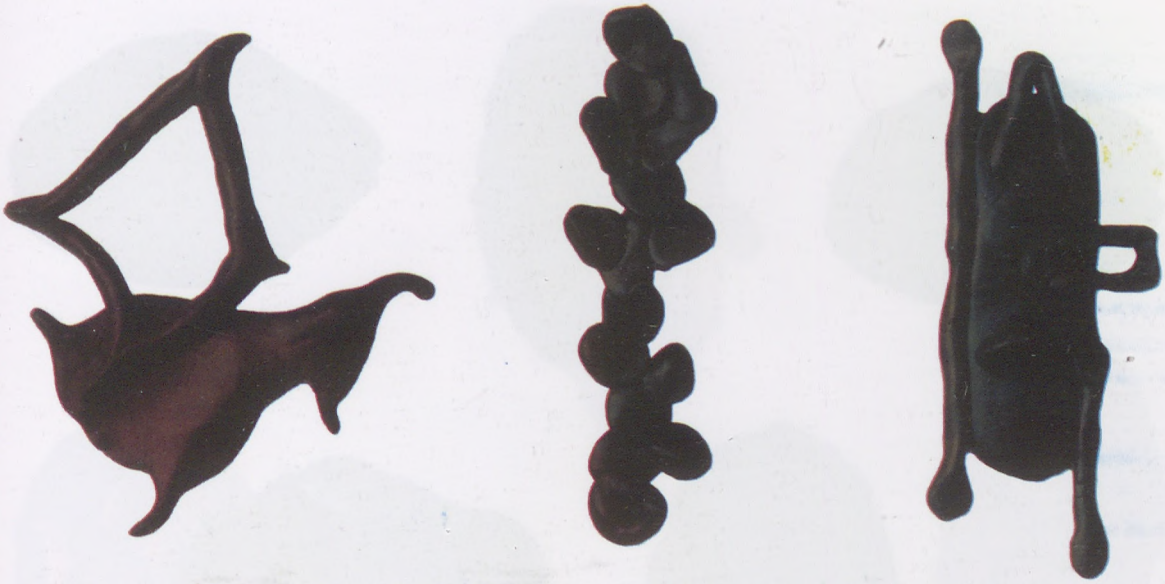

3. kép Fekete idolok (1978)

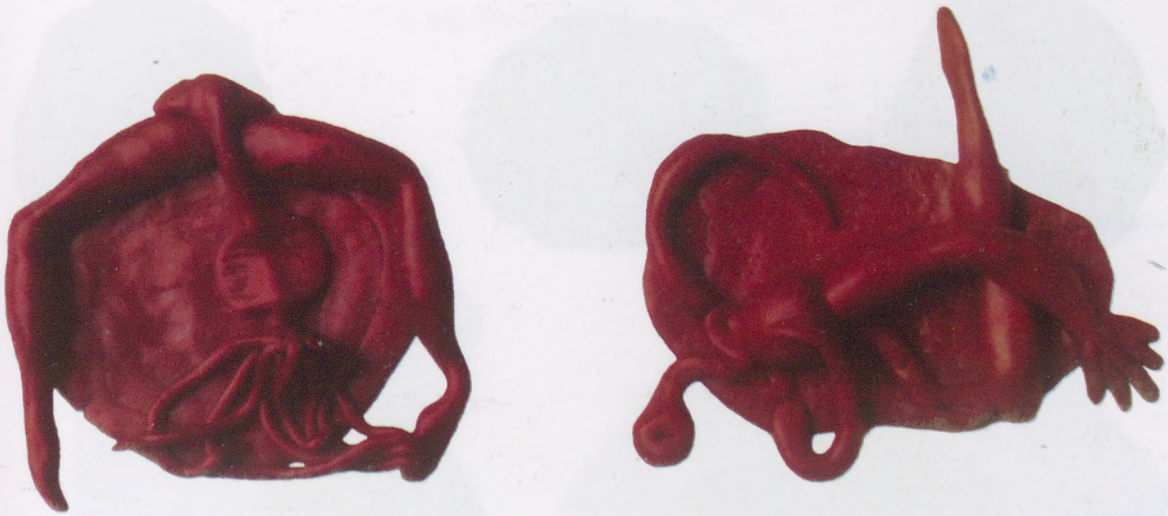

4. kép Tánc (1983)

5. kép Tibeti halottas könyv (1993)

6. kép: Heidegger: Lét és idő (1992)

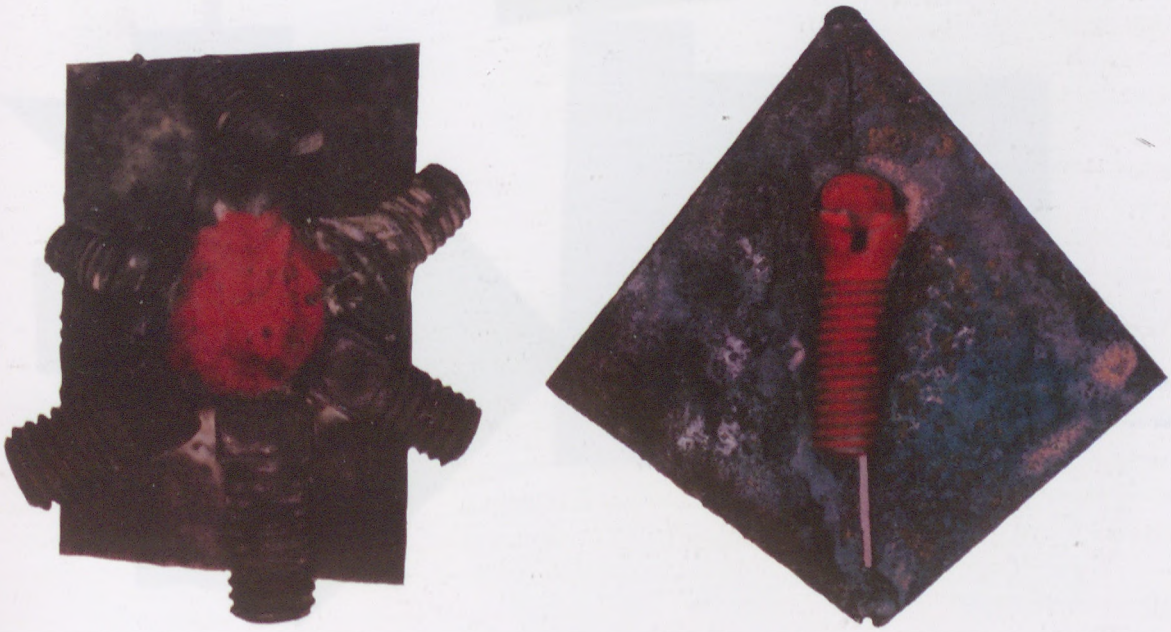

7a kép Bartókra gondolva (1981)

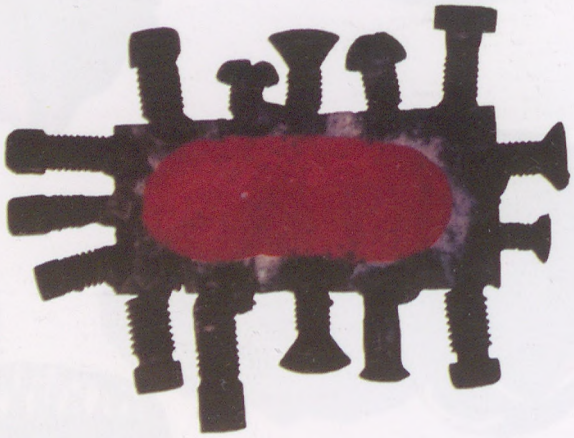

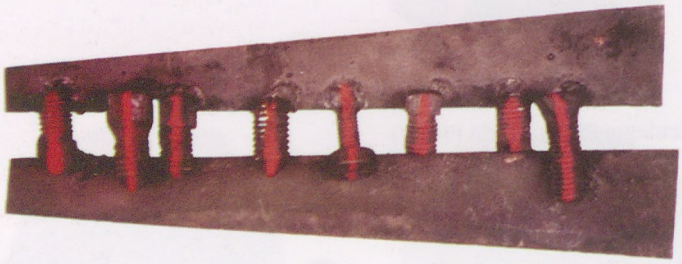

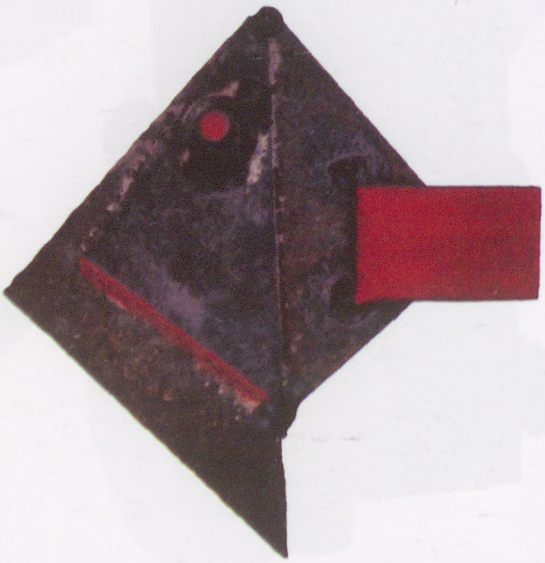

7b kép Bartókra gondolva (1981)

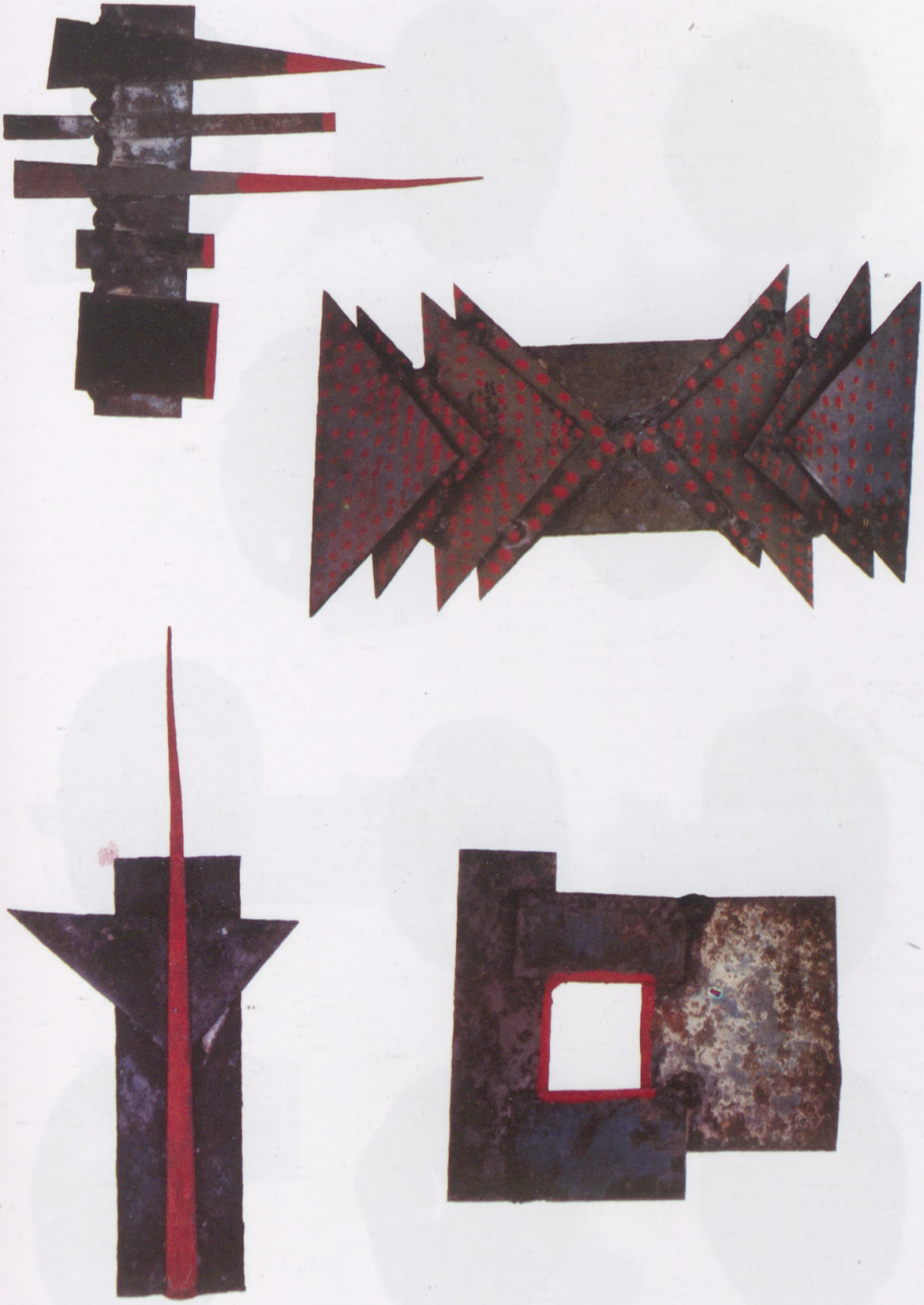

7c kép Bartókra gondolva (1981)

8. kép Shakespeare Szonettek (1986)

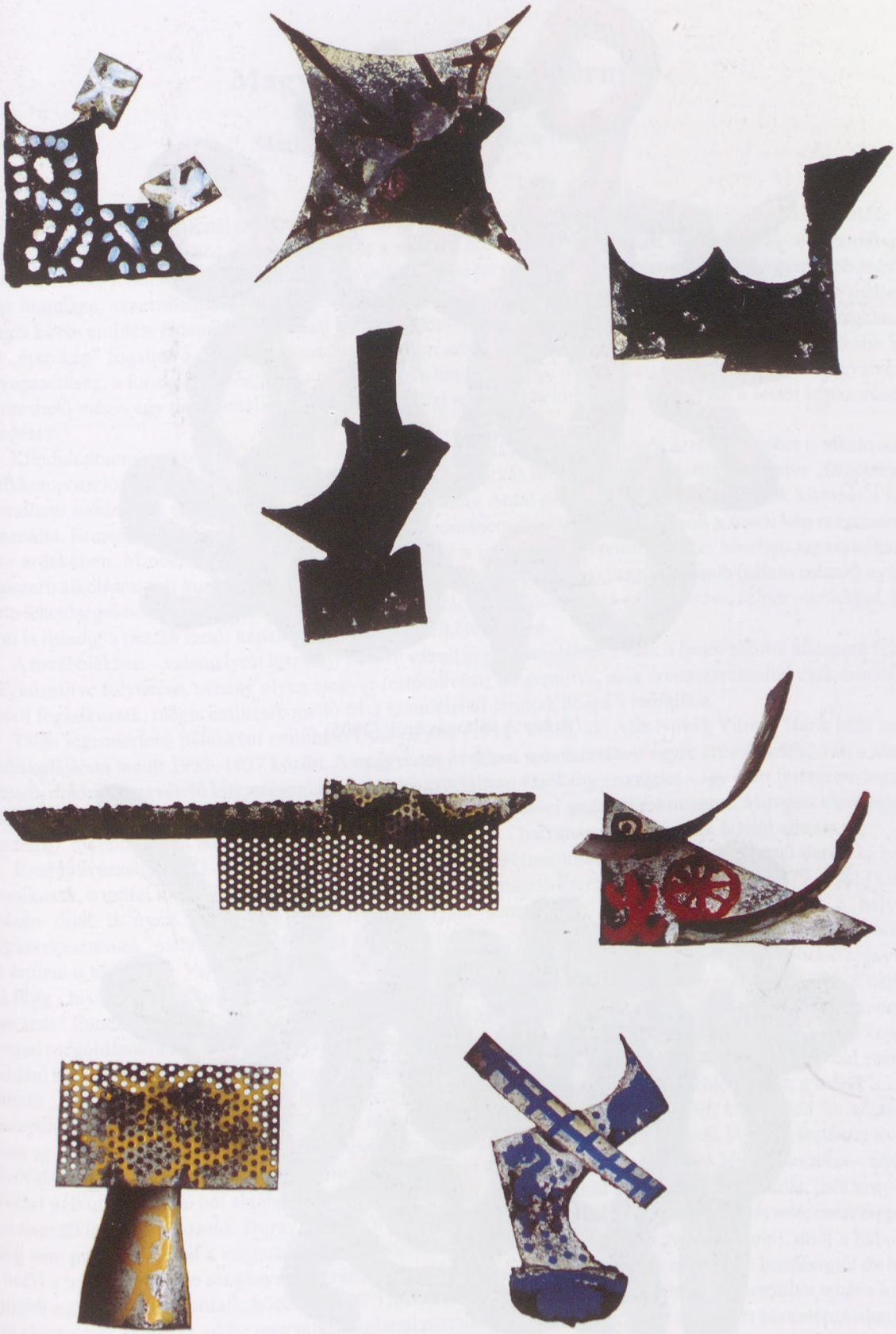

9. kép Az emberiség nyolc fő bűne (1991)

10. kép A változás örök (2005)

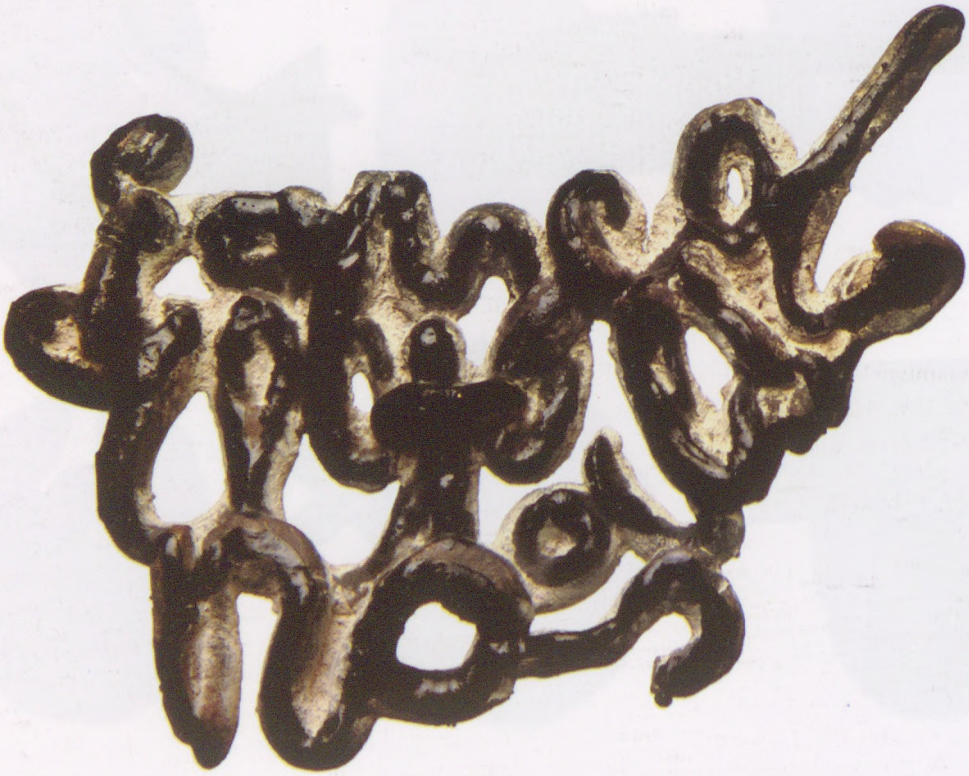

11. kép Egyedi és általános (2005)

Magyar festőművészek érmei

Medaillen von ungarischen Malern

Az éremművészet tradicionális műfaji besorolását sokáig kizárólagosan meghatározta annak alárendelése a szobrászat művészeti ágához. Azonban amióta a modern éremművészet birtokba vette a képző- és iparművészet különböző területeit, a szobrászi alakítás jellegzetességét magukon viselő érmek mellett egyre több izgalmas impulzus, experimentális törekvés érte az éremművészetet. A kutatás előterében álló jelenségek mellett mégis kevés említést érdemelt a szobrászi alkotói álláspontot jelentősen eltérő, tisztán képi elemek vizsgálata. Az „éremkép" fogalma a modern éremművészetben részben elvesztette jelentőségét, hiszen sokkal inkább az anyagszerűség, a formai lelemények, az újszerű tér-és tömegalakítási megoldásai kerültek előtérbe. Hogyan értelmezhető mégis egy tradicionálisan szobrászati műfaj területén belül a képszerűség, sőt a festői képszerűség kérdése?

Kiindulópontnak tekinthető ez esetben a figurális vagy nonfiguratív – lehetőség szerint színeket is alkalmazó – síkkompozíció jelenléte és meghatározó szerepe az éremalakítás folyamatában. Szándékát tekintve „festőinek" mondható módszerek alkalmazásának lehetőségét Czinder Antal például már az 1960-as évek közepétől kihasználta. Érmein színes patinát (Udvar, 1964) majd zománcot (Nizza, 1979) használt a festői kép megteremtése érdekében. Mindemellett meg kell említeni, hogy a mai magyar éremművészet körében tapasztalható képszerű alkotások már korántsem merülnek ki az ötvöstechnika (zománc) vagy a kerámia (színes mázak) nyújtotta lehetőségekben. Találkozhatunk színes textilapplikációkkal, üveggel és egyéb díszes, színes elemekkel, ha nem is mindig a tisztán festői képalakítás céljai által elkötelezetten.

A továbbiakban – valamelyest leszűkítve a fent vázolt gondolatmenetet – csak a festői alkotói álláspont felől megközelítve folytatom, néhány olyan magyar festőművészt megemlítve, akik éremművészettel csak érintőlegesen foglalkoztak, mégis említésre méltó friss szemlélettel járultak hozzá a műfajhoz.

Talán legismertebb példaként említhető Duray Tibor (1912–1988), aki Aba-Novák Vilmos Haris közi szabadiskolájában tanult 1933–1937 között. A negyvenes években művészetében egyre erőteljesebbé vált a sötét tónusú, drámai hangvételű kifejezésmód és egyfajta szociálisan érzékeny szemlélet – így érett festészete leginkább Derkovits Gyula és a német expresszivizmus művészi jegyeivel mutatott rokonságot. Művészi törekvéseit összegző, monumentális táblaképeit, pannóit és üvegablakait a hatvanas évek második felétől alkotta.

Éremművészettel 1941-től – festészeti munkásságával párhuzamosan – foglalkozott. Érmei derűsek, harmonikusak, a műfaj klasszikus mintáit követik. A soproni Országos Érembiennálé II. és III. (1979, 1981) kiállításán díjat is nyert. Duray egész művészi pályája során nagy jelentőséget tulajdonított a helyes képszerkesztésnek, melynek maradéktalan megvalósítására nemcsak festményein és monumentális pannóin, de érmein is törekedett. Vallotta, hogy a műalkotás monumentalitása nem a mérettől, hanem a kép belső arányaitól függ - hiszen, ha egy kompozíció szerkezetileg nem oldható meg egy gyufásdoboz méretében, akkor nagyban sem.[1] Ennek megfelelően találkozunk olyan átfedésekkel éremművészete és festészete között, ahol azonos formai megoldásokra lelünk. Az *Aranykor* (1968–1982) című monumentális, (tíz méter hosszú) frízszerű képén például két, valamivel korábban már éremképeken megvalósított jelenet is szerepel. Az egyik, a kép bal szélén látható „Európa elrablása", melynek kompozícióját az 1964-ben mintázott érméről kölcsönzött, a másik a kép közepén ábrázolt „gyermekkel játszó anya", melyet az 1955-ben készített érméről vett át. Kiérlelt formájában tehát az érmeken látható komplett, zárt kompozíciós megoldások tökéletesen alkalmasak voltak a festészet nyelvén való megszólaltatásra is. E példától eltekintve azonban szembetűnő, hogy érmeinek témaválasztása – szinte kivétel nélkül telt idomú női aktábrázolásokról van szó – a festett képeitől oly eltérően harmóniát, (női)szépséget és érzékiséget sugároznak. Duray számára a plasztika nyelve sokkal érzékibb, mint a festészeté, ezért érmein meg sem próbálta azokat a megszokott, szenvedéssel és drámaisággal telített témáit ábrázolni, mint a háború, a halál a betegség vagy a szegénység. Éremképeinek megfogalmazása azonban távol áll a festőiségtől és legfeljebb a grafika (mint műfaji „közös nevező") mentén érdemes párhuzamokat vonni. Felmerülhet tehát a kijelölt téma egyik alapvető, eddig megválaszolatlanul maradt kérdése, hogy a festői szemlélet átvitelére tudunk-e példát hozni? Ennek megválaszolásához szándékom szerint valamivel közelebb visznek a továbbiakban tárgyalt, két vérbeli kolorista alkatú, valamint jellemzően nonfiguratív képeket festő művész érmei.

[1] KRATOCHWILL Mimi: *Duray Tibor.* Corvina Műterem, Budapest, 1982, 23.

Gyarmathy Tihamér (1915–2005) az 1945–1948 között működött avantgárd csoportosulás, az Európai Iskola egyik alapító tagja volt, majd az ebből kiváló, nonfiguratív törekvésekhez és a modern természettudományokhoz kötődő művészek körének vezető alakjává vált. Festészete következetes művészi fejlődés eredményeként született. A lazúros festésmód által adott transzparencia lehetőségeit kihasználva, színdinamikai megoldásai irányították a képi építkezés folyamatát. Emellett nagy szerepet töltött be festészetében az a „szimultán térképzési mód", melyhez sem a perspektivikus illúziókeltés, sem az árnyékkal való modellálás eszközeit nem használta. Képszerkesztése példa nélküli összetettséget mutat, képi tereit jellemzően olyan nonfiguratív alakzatok borítják be, amelyek egymás mögötti térsíkokat jeleznek.

Ennek a tisztán festői rendszernek más médiumon való továbbélése szinte elképzelhetetlennek tűnik. Gyarmathynak mégis sikerült, hiszen már az 1954–1956 közötti időkből ismert ónlemez és bronz domborításai is ezt a törekvését igazolják.[2] Az elsősorban festőként számon tartott és méltán tisztelt művész alkotómunkásságának műfaji sokoldalúsága mégis kevéssé ismert.[3] A negyvenes évek végén és az ötvenes évek elején rengeteget kísérletezett különféle anyagokkal. Érmeket kevés számban, eseti alkalommal készített. Anyaguk mázas kerámia. Megjelenésük sok szállal kötődik a festészetben vallott elveihez. Érmeinek kis felületén igyekszik megvalósítani a szimultán térképzés felszabadult szín- és formalátását, légiesen áttetszőnek tűnő látomásait. Geometrikus absztrakt kompozícióit a kerámia máz áttetsző, fénnyel telített színei és az érem felületét gyakran karcolással vagy nyomhagyással megbontó díszei avatják egy autonóm vizuális gondolkodás műfaji határokat átlépő bizonyítékaivá.

A másik általam felhozott példa Papp Oszkár (1925) festőművész tekintélyes számú és eddig még feldolgozatlanul maradt érmei köréből származik. A szinte még gyermekfejjel, 1940-ben első mesteréhez, Berán Lajoshoz kerülő művész, a mester röviddel ezután bekövetkezett halálát követően fordult mind inkább a festészet felé. 1942-től már Bernáth Aurél tanítványai közt szerepelt, majd 1950-ben a Magyar Képzőművészeti Főiskola festő szakán szerzett diplomát. Festészete gazdag és változatos képet mutat, a népi realista kezdetektől jutott el a nonfiguratív absztrakcióig. A különböző műfajokkal és technikákkal bátran kísérletező művész látványszerű motívumokból alakította ki stílusát. Olajképei és grafikái mellett különösen jelentősek zománcfestékkel készített képei, zománcfrottázsai illetve tűzzománc képei. Emellett művészetelméleti munkássága is jelentős. A hatvanas évektől az absztrakt-szürreális törekvések, a magyar festészet Kállai Ernő és Hamvas Béla szellemiségéhez kötődő irányvonala határozta meg szemléletét, később a természet organikus és strukturális (szerves és szerkezetes) rendjének kutatása érdekelte.

Többségében patinázott gipsz érmei két alkalommal is láthatóak voltak a nyilvánosság számára. Először 1953-ban a Fényes Adolf terem tárlatán, másodszor 1986-ban az Ernst Múzeumban rendezett életmű kiállításon.[4] Festészetének fontosabb tendenciáit hűen követő éremművészete esszenciális formában számol be a művészi képalkotás mindazon aktuális kérdéseiről, mely az érdeklődése középpontjában állt. Korai, az ötvenes években készült érmei a tradicionális éremművészet formái és szabályai szerint jöttek létre, elsősorban társadalmi elhivatottsága üzeneteinek hordozójaként. Portréérmei (Anyám, 1949; Wagner, 1951; Mozart, 1953) kiváló plasztikai érzékről és reális karakterizáló képességről tesz tanúbizonyságot.

Festészetének formai jellegzetességeit követik nyomon későbbi, nonfigurális ábrázolású érmei is. A „Fejek", az „Átvalósulások", vagy a „Kristályszerkezetek" címet viselő éremsorozatainak tagjai az azonos címet viselő festményciklusaival párhuzamosan készültek. Az 1960-as évek elején induló, több évtizedet átölelő s az életművében jól elkülöníthető „Fejek" címet viselő festményciklus darabjain nem fiziognómiai jellegzetességeket, hanem elvont szimbólumértékkel ruház fel nonfiguratív festői jeleket. Az általa „pszichotípusoknak" nevezett fejképekben lélekállapotok tükröződnek és centrális szerkezetű absztrakt térképzetek valósulnak meg. Érmein bámulatos variációgazdagság, formai ötletbőség jelenik meg finom, plasztikus vonalrajzokkal érzékeltetve. Csakúgy, mint a Fejek sorozatain, úgy az Átvalósulások, vagy a Kristályszerkezetek darabjain is, az ábrázolt motívum szinte kizárólag semleges, üres háttérből válik ki, annak elvonatkoztatott közegét és pszeudofiguratív jellegét hangsúlyozva.

Gyarmathy Tihamér és Papp Oszkár festőművészek érmeinek közlésével egy viszonylag szokatlan gondolatmenetet követve törekedtem újabb, a modern magyar éremművészet izgalmas tendenciáinak sorába illeszthető jelenségkört vizsgálni. Érvelve amellett, hogy az eltérő alkotói szemléleteket nem mereven önmaga természetéhez idomító, hanem rugalmasan befogadó műfaj, az igazi kísérletező művészi kezdeményezések összegyűjtését, értelmezését, beillesztését egyik fontos céljának tarthatja.

[2] Kiállítva Gyarmathy Tihamér emlékkiállításán a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége kiállítótermében 2006. április 14-május 7-ig. (Jelenleg a Körmendi-Csák magán műgyűjtemény részeit képezik)

[3] Egyetlen esetben történt ennek megismertetésére irányuló, átfogó jellegű szándék: *„Kreatív Gyarmathy"* címmel 2005. nov. 3-dec.2-ig Budapesten a Múzsa Galériában volt látható Gyarmathy Tihamér nem festészeti alkotásaiból kiállítás.

[4] Papp Oszkár festőművész gyűjteményes kiállítása. Budapest, Ernst Múzeum 1986 febr.7 – márc. 9. A kiállítást rendezte Frank János, a katalógust írta: Mezei Ottó. (A kiállítási katalógusban 26 darab érem leírása szerepel)

Gyarmathy Tihamér érmei

Kompozíció I., é.n. (1960-as évek eleje) *(1. kép)*
E.: koncentrikus elrendezésű geometrikus formák, részleges halványkék és fehér színezéssel, középen kör alakú, fekete mélyedésbe foglalt, élére állított vörös rombusz
Mázas kerámia, vörös celofán, 80 mm
J.n.

Kompozíció II., é.n. (1960-as évek eleje)
mint az előző, de színezése kicsit sötétebb
Mázas kerámia, vörös celofán, 80 mm
J.n.

Kompozíció III., é.n. (1960-as évek eleje) *(2. kép)*
E.: szabálytalan elrendezésű négyzetes formák, részleges zöld színezéssel, középen kör alakú mélyedésben fehér alapon fekete festett kereszt.
Mázas kerámia, 80 mm
J.h.: Gy.

Kompozíció IV., é.n. (1960-as évek eleje)
E.: Fordított szív alakú érem, alul függőleges, két szélén vízszintes farkasfog díszítéssel. Középen zöld színű keretezésben mélyített formák. Fent középen szem alakú mélyedés, festett szemmel, alatta „u" alakú mélyedés sárga színezéssel, alatta latinkereszt alakú mélyedés vörös színezéssel.
Mázas kerámia, színes celofán, 80 × 85 mm
J.h.: Gy.

Kompozíció V., é.n. (1960-as évek eleje) *(3. kép)*
E: Középen kör alakú mélyedésben absztrakt vonalrajz, zöld színű, apró háromszög mintás keretezésben
Mázas kerámia, 80 mm
J.h.: Gy.

Kompozíció VI., é.n. (1960-as évek eleje)
E: zöld, sötétbarna és ezüst mázas négyzetek és téglalabok elszórva, középen barna színű, latinkereszt formájú üveg applikáció
Mázas kerámia, üveg, 90 × 90 mm
J.h.: Gy.

Ágnes, 1960
E.: Archaizáló jellegű, sematikusan ábrázolt női arc jobb oldali profil nézetből plasztikus vonalrajzzal, gyöngysoros fejdísszel. Kék színű alap, fekete kerettel.
Mázas kerámia, 80 mm
J.h.: Gy. / 1960 / Ágnes

Ifjú portréja, é.n. (1960-as évek eleje)
E.: Ifjú sematikusan ábrázolt portréja bal oldali profilból, koncentrikus körökbe foglalva, zöld színű, vízszintesen rovátkolt keretezésben.
Mázas kerámia, 80 mm
J.h.: Gy.

1. kép Kompozíció I.

2. kép Kompozíció III.

3. kép Kompozíció V.

Papp Oszkár érmei

Korai „népi-realista" érmek

Népitáncos, 1946
E.: Szemből ábrázolt, egészalakos táncoló, jobb térdét és jobb karját emelő férfi.
Patinázott gipsz, 115 mm
J.j.l.: mesterjegy, 46

Földműves I., 1946
E: Kapáló férfi
Patinázott gipsz, 150 mm
J.l.k.: mesterjegy

Anyám, 1949
E.: ANYÁM (felirat jobb oldalt). Női arckép jobb oldali profilból
Patinázott gipsz, 80 mm
J.l.k.: mesterjegy

Leányfej, 1951
E.: Fiatal lány arcképe jobboldali félprofilból
Patinázott gipsz, 40 mm
J.n.

Richard Wagner, 1951
E.: Richard Wagner arcképe bal oldali profilból
Patinázott gipsz, 80 mm
J.l.k.: mesterjegy

Richard Wagner: Tannhäuser,1951
E.: Zarándok alak, bal kezében keresztben végződő zarándokbottal.
Patinázott gipsz, 58 mm
J.l.k.: mesterjegy

Richard Wagner: Lohengrin, 1951
E.: Lovag dárdával és pajzzsal
Patinázott gipsz, 55 mm
J.l.k.: mesterjegy

Richard Wagner: Siegfried, 1951
E.: Üllő mellett álló kovács alakja, jobbjában kardot tart
Patinázott gipsz, 110 × 60 mm
J.k.(az üllőn): mesterjegy

Richard Wagner: Siegfried, 1951
E.: Álló férfi ruhátlan alakja, feje felé kardot emel. Mellette balra sárkány
Patinázott gipsz, 75 mm
J.l.k.: mesterjegy

Richard Wagner: A bolygó hollandi, 1951
E.: Fonó nő alakja (Senta alakja)
Patinázott gipsz, 55 mm
J.l.k.: mesterjegy

Richard Wagner: A bolygó hollandi, 1951
E.: Vitorláshajó
Patinázott gipsz, 55 mm
J.l.k.: mesterjegy

Richard Wagner: Rienzi, 1951
E.: Püspök elé letérdelő férfi
Gipsz, 55 mm
J.l.k.: mesterjegy

Férfifej, é.n. (1951 körül)
E.: Férfifej bal oldali profilból
Patinázott gipsz, 22 mm
J.l.k.: mesterjegy

Szatirikus érem, 1952
E.: NUNC EST BIBENDUM. Asztalnál ülő, ivó férfi
Patinázott gipsz, 65 mm
J.l.k.: 52 (a két számjegy között mesterjegy)

Táncoló menyecske, 1952
E.: Szemből ábrázol, egészalakos, táncoló menyecske.
Patinázott gipsz, 50 × 40 mm (ovális érem)
J.b.: mesterjegy, 52

Archeologia, 1952
E.: Két férfi és egy nő alakja, amint a földből kiásott leleteket nézik. Jobb oldali férfi kezében ásó, a másik férfi térdelve hajol a föld felé.
Patinázott gipsz, 70 mm
J.l.k.: 52 (a két számjegy között mesterjegy)

Földműves II., 1952
E: Talicskát toló férfi
Patinázott gipsz, 70 mm
J.l.k.: mesterjegy

Földműves III., 1952
E: Kapáló férfi
Patinázott gipsz, 60 mm
J.l.k.: mesterjegy

Szénbányászat, 1952
E.: Csillét toló bányász
Patinázott gipsz plakett, 37 × 64 mm
J.j.l.: mesterjegy

Szénbányászat, 1952
E.: Bánya falát légkalapáccsal bontó bányász
Patinázott gipsz, 55 mm
J.j.l.: mesterjegy

Szénbányászat, 1952
(mint az előző)

Szénbányászat, 1952
E.: Bánya falát csákányozó bányász
Patinázott gipsz, 62 mm
J.l.k.: mesterjegy

1514 emlékére, 1952
E.: Balra lépő férfi, kezében kiegyenesített kaszával
Patinázott gipsz, 55 mm
J.l.k.: mesterjegy

1848 emlékére, 1952
E.: Jobbra lépő lovas, kezében karddal
Patinázott gipsz, 58 mm
J.l.k.: mesterjegy

1919 emlékére, 1952
E.: Balra lépő katona, bal kezében szuronyos puska, jobb kezét ökölbe szorítva felemeli.
Patinás gipsz, 54 mm
J.l.k.: mesterjegy

Gerelyhajító, 1952
E.: Ruhátlan férfi, jobb kezében gerely
Patinázott gipsz, 75 mm
J.l.k.: mesterjegy

Bencze László, 1952
E.: 1952. III. 15. / emlékére / Japi (felirat három sorban középen). Festő palettával, mellette balra festőállvány, felette repülő angyal, kezében koszorúval. A koszorúban felirat: KOSSUTH-DÍJ
Patinázott gipsz, 55 × 60 mm
J.n.

Szent Ferenc, 1952
E.: Szent Ferenc a madaraknak prédikál
Patinázott gipsz, 40 × 30 mm (ovális)
J.n.

Mozart, 1953
E.: W. / A. / Mo- / Zart / 1756- / 1791 (felirat hat sorban jobboldalt) Mozart arcképe jobb oldali profilból
Patinázott gipsz, 50 mm
J.l.k.: 53 (a két számjegy között mesterjegy)

Népitáncos, é.n.
E.: Szemből ábrázolt, egészalakos táncoló férfi
Patinázott gipsz, 65 mm
J.l.k.: mesterjegy

Női alak, é.n.
E.: Szemből ábrázolt, egészalakos női alak
Patinázott gipsz, 65 mm
J.l.k.: mesterjegy

Meditáló, é.n.
E.: Meditáló Yogi figura vonalrajzos ábrázolása
Patinázott gipsz, 57 mm
J.l.k.: mesterjegy

Mitológiai sorozat

Orpheus, é.n. (1952 k.)
E.: Férfialak, lanttal a kezében
Patinázott gipsz, 10 mm
J.n.

A faun délutánja, é.n. (1952 k.)
E.: Nádasban ülő, furulyázó faun alakja.
Patinázott gipsz, 38 mm
J.n.

Orpheus, é.n. (1962 k.)
E.: Férfialak, lanttal a kezében
Patinázott gipsz, 100 mm
J.l.k.: mesterjegy

Mitológia I., é.n.
E.: Táncoló nő egészalakos, szemből ábrázolt alakja
Patinázott gipsz, 70 mm
J.l.k.: mesterjegy

Mitológia II., é.n.
E.: Ülő, ruhátlan lény, felette csillag ragyog.
Patinázott gipsz, 65-70 mm (szabálytalan kör forma)
J.l.k.: mesterjegy

Fejek sorozat

Fej I., 1970 *(4. kép)*
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 50 mm
J.l.k.: mesterjegy

Fej II., 1970
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 55 mm
J.l.k.: mesterjegy

Fej III., 1972

E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 185 × 133 mm (ovális)
J.l.k.: mesterjegy

Fej IV., 1974
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 140 mm
J.l.k.: 7 Papp O. 4

Fej V., 1974
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 45 mm
J.n.

Fej VI., 1974
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 70 mm
J.n.

Fej VII., 1974
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 65 mm
J.b.l.: mesterjegy

Fej VIII., 1980. április
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 70 mm
J.l.k.: mesterjegy

Fej IX., 1980
E.: Fej absztrakt formája
Gipsz, 65 mm
J.l.k.: mesterjegy

Fej X., 1980
E.: Fej absztrakt formája
Gipsz, 70 mm
J.l.k.: mesterjegy

Fej XI., 1990
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 55 mm
J.l.k.: mesterjegy

Fej XII., 1990
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 50 mm
J.l.k.: mesterjegy

Fej XIII, 1994
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 65 mm
J.n.

Fej XIV., 2000
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 70 mm
J.l.k.: mesterjegy

Fej XV., 2004
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 110x65 mm
J.l.k.: mesterjegy

Fej XVI., 2005
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 90 mm
J.l.k.: mesterjegy

Fej XVII., 2006
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 85 mm
J.l.k.: mesterjegy

Fej XVIII., (é.n.)
E.: Fej absztrakt formája
Patinázott gipsz, 65 mm
J.l.k.: mesterjegy

4. kép Fej I.

Átvalósulások

Átvalósulások I., 1979
E.: Absztrakt forma
Patinázott gipsz, 150 mm
J.l.k.: 79 (a két számjegy között mesterjegy)

Átvalósulások II., 1980. május
E.: Absztrakt forma
Gipsz, 70 mm
J.l.k.: mesterjegy

Átvalósulások III., 1992
E.: Absztrakt forma
Patinázott gipsz, 20 mm
J.n.

Átvalósulások IV., 2006
E.: Absztrakt forma (a Venyige (1959) című festmény formai variánsa)
Gipsz, 90 mm
J.l.k.: mesterjegy

Átvalósulások V., é.n. (1990-es évek)
E.: Gúla előtt álló, antropomorf gyökéralak. (A Piramisfa (1987) c. festmény formai variánsa)
Patinázott gipsz, 70 mm
J.n.

Kristályszerkezetek sorozat

Kristályszerkezet I., 1962 *(5. kép)*
E.: Absztrakt forma (hálós struktúra, karcolt vonalrajzzal)
Patinázott gipsz, 65 mm
J.l.k.: 62 (a két számjegy között mesterjegy)

Kristályszerkezet II., é.n. (1962 körül) *(6. kép)*
E.: Absztrakt forma
Patinázott gipsz, 55 mm
J.n.

Kristályszerkezet III., 1989
E.: Égő gyertya formájú absztrakt kép. (Ékes Ákos: Kulcsolt kígyók c. versciklusához készített linóleummetszet sorozat egyik motívuma.)
Patinázott gipsz, 62 × 53 mm
J.j.l.: mesterjegy

Kristályszerkezet IV., 1991
E.: Hálós vonalrajz (számsor motívum alapján), négy oldalt a Nap, a Hold és a csillagok ábrázolásával
Patinázott gipsz, 55 mm
J.n.

Egyéb és alakalmi érmek

1952 Karácsonya emlékére, 1952
E.: 1952 KARÁCSONY. Madonna gyermekkel. Gyöngysor szegély
Patinázott gipsz, 7 cm
J.l.k.: mesterjegy

1952 Szilvesztere emlékére, 1952
E.: Kéménysepő létrával
Patinázott gipsz, 22 mm
J.l.k.: mesterjegy

Néprajzi motívum I., é.n. (1952 körül)
E.: Páva alakja, felé hajló virággal. (sérült)
Patinázott gipsz, 38 mm
J.l.k.: mesterjegy

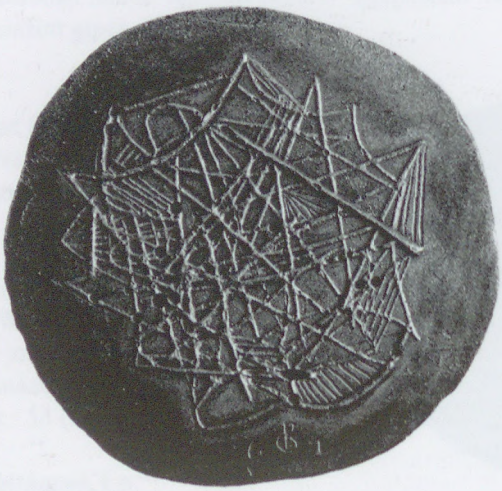

5. kép Kristályszerkezet I.

6. kép Kristályszerkezet II.

Néprajzi motívum II., é.n. (1952 körül)
E.: Virág (sérült)
Patinzott gipsz, 27 mm
J.l.k.: mesterjegy

Oroszlánfej, 1961
E.: Oroszlánfej baloldali nézetből. Gyöngysor szegély
Patinázott gipsz, 45 mm
J.l.k.: mesterjegy

Vízöntő, 1962
E.: Korsóból vizet öntő, térdelő angyal
Patinázott gipsz, 55 mm
J.n.

Vízöntő, 1962
(mint az előző, de glóriával)

Egyiptomi motívumok I., 1962
E.: Fáraó figura
Patinázott gipsz, 70 mm
J.n.

Egyiptomi motívumok II., 1962
E.: Szkarabeusz
Patinázott gipsz, 65 mm
J.n.

Egyiptomi motívumok III., 1962
E.: Repülő sólyom (Hórusz) ankkal
Patinázott gipsz, 62 mm
J.n.

Zodiákusok, 1973
E.: Fekvő oroszlán felett repülő, korsóból vizet öntő angyal
Patinázott gipsz, 70 mm
J.l.k.: 73 (a két számjegy között mesterjegy)

Krúdy emlékérem, 1974
E.: Postakocsi
Patinázott gipsz, 110 mm
J.l.k.: Papp O. 74

Szerelem I., 1974
E.: Fekvő, ölelkező pár
Patinázott gipsz, 114 × 160 mm
J.bl.: Papp O. 74.

Zodiákus, 1974
E.: Bika alakja (sérült)
Patinázott gipsz, 65 mm
J.n.

Pikulázó ördögfej, 1974
E.: Pikulázó ördögfej, szemből
Patinázott gipsz, 110 mm
J.n.

Család, 1979
E.: Szemből ábrázolt, háromtagú, álló alakos család képe. A középen lévő gyermeket szülei felemelik
Patinázott gipsz, 103 × 150 mm
J.n.

Család, 1979
E.: Szemből ábrázolt, háromtagú, ülő alakos család képe. Az anya ölében gyermek.
Patinázott gipsz, 100 × 124 mm
J.n.

Család, 1979
E.: Szemből ábrázolt, háromtagú, álló alakos család képe, középen a gyermekkel. Futó mozdulatot tesznek
Patinázott gipsz, 100 × 150 mm
J.n.

Szerelem II., 1980
E.: Ölelkező pár
Patinázott gipsz, 130 × 200 mm (nyújtott oktogonális forma)
J.n.

Szerelem III., 1980
E.: Térdelő, ölelkező pár
Patinázott gipsz, 70 mm
J.l.k.: mesterjegy

Szerelem IV., 1980
E.: Térdelő, ölelkező pár
Patinázott gipsz, 70 mm
J.j.l.: mesterjegy

Barokk parafrázis, 1980
E.: Férfi fej szemből, hosszú, göndör parókával és szakállal
Patinázott gipsz, 70 mm
J.j.l.: mesterjegy

1956 emlékére, 1980
E.: Lövéssorozat nyomait magán viselő téglafalon kirajzolódó emberalak sziluettje.
Patinázott gipsz, 70 mm
J.l.k.: mesterjegy

Születésnapi érem Pálos László orvosprofesszornak, é.n. (1980-as évek)
E.: IUSTITIA ET SCIENTIA POTESTATES SUNT.

Nyitott könyv, rajta égő gyertya, alatta ketté tört kard.
Patinázott gipsz, 110 mm
J.l.k.: mesterjegy

Előző érem variációja
E.: hasonló az előbbihez, de bezárt könyv szerepel rajta

Rózsakeresztes szimbólum, 1991
E.: Pelikán, mögötte kereszttel
Gipsz, 52 mm
J.n.

Charon, 1991
E.: Sima víztükrön úszó csónakban állva evező férfi, mellette balra a csónak másik végében görnyedő férfialak. Fent középen sugárzó Nap, melynek sugarai a vízen is tükröződnek
Patinázott gipsz, 11 × 123 mm (ovális)
J.l.k.: mesterjegy

Pallag Márta
Budapest
Magyar Numizmatikai Társulat

MEDAILLEN VON UNGARISCHEN MALERN

Resümee

In der Studie handelt es sich um die interessante Frage der bildähnlichen künstlerischen Formgebung im Bereich der Medaillenkunst. Bei der modernen Medaillenkunst verlor das Medaillenbild seine Rolle bis zu einem gewissen Maße und es wird viel mehr Wert auf die Materien, auf die erfinderische Formgebung und auf die neueren Ergebnissen der Raum- und Massengestaltung gelegt. Wie kann man doch das bildähnliche – sogar das malerische Bild im Rahmen einer traditionell plastischen Kunstgattung erklären?

Diesen Gedankengang zu beleuchten, beschäftigt sich die Studie mit drei ungarischen Malern -Tibor Duray (1912-1988), Tihamér Gyarmathy (1915-2005) und Oszkár Papp (1925), die auch einige Medaillen gemacht haben. Tibor Duray ist in Ungarn über seinen monumentalen Pannos wohl bekannt. Er war aber der Meinung, dass die Monumentalität eines Kunstwerks nicht von seinem Maß abhängt, sondern ab seiner inneren Proportion. Während seiner künstlerischen Laufbahn schreibt er große Bedeutung der richtigen Bildkonstruktion zu und verwirklicht seine Prinzipien nicht nur in seiner Malerei, sondern auch in seinen Medaillen. Er meinte: „wenn eine Komposition im Maß einer Zündholzschachtel nicht verwirklicht werden kann, kann auch nicht im großen Maße".

Tihamer Gyarmathy war ein echter Kolorist, und nonfigurativer Maler. Seine Bildkonstruktion und seine farbdynamischen Lösungen zeigen eine außerordentlich vielseitige Komplexität. Die Übertragung dieses rein malerischen Systems in andere Medien scheint fast unvorstellbar. Er hat nur einige Medaillen gemacht. Ihr Material ist glasierte Keramik, womit eine ätherisch transparent scheinende Vision verwirklicht wird. Allerseits zeigen die Medaillen eine autonom visuelle Denkart, wodurch die Grenzen der Gattung übertreten werden.

Der dritte Maler, Oszkár Papp hat aber zahlreiche Medaillen gemacht – fast alle aus Gips. Bevor er begann, Malerei zu studieren, hatte er zwei Jahre lang – von 1940 - bei einem berühmten Medailleur, Lajos Berán gelernt. Aber dann wandte er sich der Malerei zu und erwarb sein Diplom im Jahre 1950. Die Abweichung vom abstrakten Surrealismus spielt eine entscheidende Rolle in seiner Malerei. Die patinierten Gipsmedaillen von Oszkár Papp folgen konsequent den Tendenzen seiner Malerei – man kann sagen - in essentieller Form. Die frühesten Medaillen (sowie die Porträtmedaillen von Wagner, 1951; Mozart, 1953) zeigen Verwandtschaft mit der traditionellen Medaillenkunst. Die späteren Medaillenserien (mit den Titeln: „Köpfe", „Metamorphosen" und „Kristallbau") entsprechen den die gleichen Titel besitzenden Bilderzyklen, also nonfigurativ malerisches Zeichen und abstrakte Raumvorstellungen haben plastische Gestalt bekommen.

Am Ende der Studie wird daneben argumentiert, dass die Gattung auch verschiedene schöpferische Ansichten enthalten kann, und sie hält für ein wichtiges Ziel, die experimentalischen Initiativen einzugliedern.

(Übersetzt von Márta Pallag)

Az érem határvidékén

Lebó Ferenc szobrász és éremművész unikális „marokszobrai”

Auf dem Grenzgebiet der Medaille
(Eigenartige „Handvollskulpturen” von Ferenc Lebó, Bildmauer und Medailleur)

A bemutatatásra kerülő tíz érem válogatás a szarvasi születésű, de 1983 óta Győrben élő művész széles repertoárjának érett korszakából.[1] Lebó Ferencet konvencionális és vert érmei tették ismertté,[2] majd ezt követően lett szobrász, s foglalkozott mestersége széles területével.

A Kis-Alföld déli részén méltán tekinthetjük őt a legjobb plasztikával foglalkozó alkotónak, akire országosan és nemzetközileg is büszkék lehetünk. Jómagam két évtizede ismerem a kitűnő művészt, aki Mosonmagyaróváron is sokat dolgozott. 1989-ben a helyi piarista gimnázium 250 éves évfordulójára készített érmet, amelyet több más, a város jeles évfordulóira készített kiváló emlékérem is követett 1989 és 2005 között. 1992-ben itt állították fel Szent Lászlóról készített nagyméretű szobrát – talán az első igazán sikeres köztéri alkotását – amelyet aztán több is követett az ország más vidékein. Ugyancsak Mosonmagyaróváron áll Szent Istvánról 2000-ben készült bronzszobra. Lebó Ferenc végezte a Hansági Múzeum kőtárában őrzött anyag teljes restaurálását és rendezését 1989-ben. Városunk – részben lakóhelyéhez való közelsége miatt – a művész működési területének belső, szinte „hazai” részéhez tartozik.

A jelen írásban szereplő rendhagyó érmeket egyfajta sajátos gondolatiság és eredetiség fűzi össze, mely bizonyos mértékig kötődik a szobrászatban kifejtett, elismerten sikeres tevékenységéhez. Az itt leírt érmek talán közelebb hozzák a művész egyéniségének néhány finomabb, „intimebb” rezdülését. Ezek a perifériálisan kezelt, kevésbé ismert darabok többet árulnak el a mester gondolati és formavilágáról, mint ismertebb, míves érmei és szobrai. A bemutatásra kerülő „határvidék” érdekesen összegző területe eddigi életműnek.

1. Nincs más út, csak a szeretet, 2003.
Bronz, 115 × 60 × 20 mm

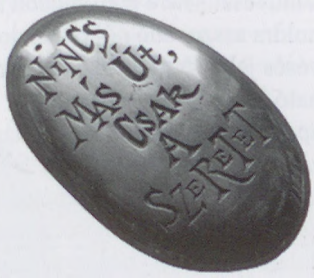

Tojásdad érem, amely a tenyér hajlatába tökéletesen beleillik. Ez utóbbi több bemutatásra kerülő darabról elmondható. A formát teljesen átalakítva, a *„szobrászati konvenciókat [.] talán csak az éremművészet ágazatában bontja meg, ahol elveti a megszokott, korong vagy szabályos geometrikus jellegű befoglaló formát, és autonóm kifejezését öntörvényű plasztikai formarendbe komponálva munkáit mintegy tenyérnyi plasztikákká érleli.”*[3] A művet a szöveg uralja.[4] A betű-kompozíció az előlapon „pogány módon” fogalmazódik meg, a hátoldal „keresztény” – a visszahajtott talpú kereszt által mezőkre osztott felületen a szavak szétszóródnak; a két kompozíció különbözősége még erőteljesebben közvetíti az ismétlődő szövegben rejlő üzenetet. Az alkotás felfogható – archaikus eredetű – lelki segédeszköznek, újabb kori kegyéremnek, modern búcsújárási emléknek; vagy csak egyszerű kavicsnak, amit az izraelita hitűek rokonaik sírjára helyeznek. A formáról akár a mindennapi kenyérre is asszociálhatunk, amelyet a keresztények megszegés előtt egy keresztvetéssel megáldanak, s amely így már nem csupán a testnek nyújt táplálékot. A mű magában sűríti a gondolat, a forma és az alkotói magatartás egységét. Feszültség és végtelen harmónia egy „bronzkavicsban”.

[1] Éremművész, szobrász, restaurátor, aki kifejezetten művészérmek és szobrok mellett megrendelésre is készít műveket különféle alkalmakra. Készít emlékműveket, emléktáblákat is. Főleg fémmel, de kővel is dolgozik.

[2] 1990-ben az USA pénzszépségversenyén a történelmi kategória I. díját, 1994-ben a FIDEM budapesti kongresszusán a legszebb magyar vert érem díját nyerte el.

[3] WÉHNER Tibor: Eszményszobrok In: *Lebó Ferenc Ab ovo usque ad malum.* Győr 2007. 60.

[4] Joseph Kossuth szobrász nevéhez fűződik a hangsúlyozottan szöveges érmek készítése, amely a háttértől és belegondolástól függően fejez ki valamit. Az 1970-es évek velencei biennáléinak újítása volt.

Kőből is készülhetett volna, hisz a művész ezzel az anyaggal is dolgozik, de érmeket kizárólag jó minőségű bronzból önt. Legtöbbször a legmunkaigényesebb, a mindent megmintázó és homokba tevő, „direktöntéses" technikát alkalmazza.

2. Meduna díj, 1994.
Bronz, 145 × 110 x 20 mm

A művész egyik legkorábbi határeset jellegű érme. Egy, a rendszerváltozás után tervezett, de meg nem valósult győri nemzetközi orvos kongresszus emlékérme. A „esemény"-ből csak a három angol nyelvű díjat készítette el a mester, amelyek az elmaradt, nagy kézfogás fennmaradt emlékei. Az ígéretek és remények korának művészi lenyomata. Két különböző forma nő össze: az érem kör alakja, és a kinyíló ajtószárny téglány formája. Az egyoldalas érem előlapján részben köriratként, részben az ajtón MEDUNA AWARD, illetve HUNGARY · GYŐR · feliratok olvashatók. A kompozíción több rétegű mondanivaló jelenik meg. A kitárt ajtón keresztül tájkép látható, melynek közepén a Tudás Fája áll, amely egyben egy neuron képére is asszociál. Az idegsejt és a Tudás Fája képileg és logikailag is rímelnek. A tekeredő kígyó a Tudás Fájának és Aszklépiosz-nak, az orvostudomány atyjának[5] egyaránt attribútuma. A fa gyökere idegvégződés formájú. A koronát alkotó sejt magjában a tudás almája látható. A háttérben dombos táj, ahol különböző természeti jelenségek figyelhetők meg: villámlás, éltető eső. A művész a kompozíciót tájképpé egészítette ki. Az ajtó alsó széle egy nyitott könyv egymást részben fedő lapszéleire emlékeztet. A vonalak egymást fedő rétegekre, egymásba nyíló ajtókra utalnak, melyek a nézőt a tudás különböző szintjeire engedik asszociálni. A kékszakállú herceg várához hasonlatosan, csak itt másféle tudás van elrejtve. Az érem hátlapja domborodó, leegyszerűsített forma, ahol a két alapforma, a kör és a téglalap egymásba megy át. A képileg talán zsúfolt előoldal sima, de míves ellenpontja a hátoldal. Bizonyos értelemben tehát kétoldalas műnek is tekinthető az érem.

3. Tojáséj – Hommage Weöres Sándor 2003.
Bronz, 65 × 50 × 50 mm

Weöres Sándor csodás szójátékú és összecsengésű egyszavas verse ihlette meg a művészt. (Ez a legrövidebb magyar vers, 1946-ból.) A tojásdad alapformából holdra asszociáló női profil domborodik ki, amelyen a szemet csillag alakú bevésés jelzi. A plasztika bal oldalán az antikvákkal szépen metszett vers olvasható. Lebó Ferenc kedveli, és mindig kidolgozza a feliratokat, ez is az aprólékosságra való hajlamáról árulkodik. A tojásforma „megbontása" hazánkban nem új gondolat. Az 1970-es években új hullámot képviselő magyar éremművészeink közül például Vígh Tamás készített hasonló érmeket számos változatban, olykor sorozatszerűen.[6] Lebó Ferenc művének egyedisége a gondolati és műfaji metamorfózis lehetőségének megtalálásán, megjelenítésének szinkronján alapul. A mű a nagy költő előtti tisztelgés az éremművészet nyelvén.

4. FIDEM éremterv 1994.
180 × 123 × 20 mm

Az éremterv a XXIV. Nemzetközi Éremkiállításra és Kongresszusra beadott pályamunka, amely rendezvényt ekkor másodízben tartották Budapesten. A pályázat nyertese, a FIDEM hivatalos érme Tornai Endre András munkája lett.[7] Lebó érmének előlapja pecséttel lezárt átkötött csomagforma, egyfajta „borítékból induló plasztika". A géz lenyomatát mintázó poncolással készített szalag négy részre osztja az érem felületét. A részekben

[5] Apollón és Koronisz fia, híres orvos, később az orvostudomány istene. Már az ókori művészetben botjára tekeredő kígyóval ábrázolták. ZAMOROVSKY, Vojtech: *Istenek és hősök a görög-római mondavilágban.* Budapest 2001. 68–69.

[6] Az 1970-es évek második felének kísérletező, formabontó, új kifejezési lehetőségeket kereső hazai próbálkozásaihoz sorolható.

[7] L. KOVÁSZNAI Viktória: *Magyar éremművészet* II. Budapest 1999. 56. (Tornai Endre András) A kötetben Lebó Ferenc neve nem szerepel.

és a pecséten jelennek meg a feliratok: balra fent – FIDEM, balra lent – BUDAPEST, jobbra lent – 1994, jobbra fent a „bélyegen" – COIN, a „pecsétlenyomaton" pedig: XXIV. A hátlapon a csomag „tartalma" – mélyen az anyagba ágyazott pénzérmék lenyomata – tárul fel. Érmeiben előszeretettel használja az antik formavilágot. A hat eredeti thaszoszi ógörög érme valóságos lenyomata az európai pénzverés korai, klasszikus korszakát idézi. A pozitív nyomatok egyfajta sajátos elrendezésben jelennek meg. A tradíció és az eredetiség keresése a művész sajátja, ami ebben a kompozícióban is megvalósul. Az érem hátlapjának kompozíciójában implicit módon jelen van az összetartozás, a kontinuitás fogalma, melyek gyakran visszaköszönnek Lebó művészetének más területein is. Lebó érmeit a *„többrétegű mondanivaló"* jellemzi, *„mellyel a különböző felkészültséggel és élményanyaggal rendelkező nézőt sikerrel szólítja meg. Így művei mind a fejlődés kívánalmainak, mind egy szélesebb közönség elvárásainak többnyire eleget tesznek."*[8] Ez az idézet voltaképpen Lebó egész eddigi életművére vonatkoztatható.

5. Aiolosz 2006.
Bronz, 115 × 95 × 30 mm

Aioloszt, a szelek urát ábrázoló érem tojásdad formájú. A *„Nincs más út"*-hoz hasonlóan a tenyér kagylójába illeszkedik. Az ábrázolás domború alapformába mélyed. Körben az égtájak magyar betűjelei láthatók. A bemélyített éremmezőben „duplán" Janus arcú Aiolosz[9] tekint a négy égtáj felé. A hátoldalon ugyanez a bemélyített arckompozíció jelenik meg, az égtájak kezdőbetűi nélkül. Az érem tiszta egyszerűségével hat; a Lebó több kritikusa és méltatója által emlegetett „játékosság" egyik jó példája.[10] Az antikvitásból kölcsönzött stílusjegyek alkatilag közel állnak hozzá, s jelentős sikereit az éremművészet területén is ezek felhasználásával aratta. A „modern" Aiolosz magyar égtáj rövidítések felé irányítja tekintetét, azonban a sokarcú „újkori antikvitásában" végeredményben magára marad. Ez az alkotás egy képzelt görög érem választékos kivitelezésű, esztétikus megjelenítése. A szélesen értelmezhető többarcúság elegáns megfogalmazása.

6. Jónás könyve – Hommage Babits 1998.
Bronz, 110 × 80 × 5 mm

Babits Mihály egyik legjelentősebb műve 1940-ben jelent meg először nyomtatásban.[11] A mű az ezredvégen ismét előtérbe került, múlhatatlan értékét aktualitása adja, melyet Lebó Ferenc is felismert. A *Jónás könyve* szintén irodalmi indíttatású érem, akárcsak a *„Tojáséj"*. Az előlapot kitölti a cet kitátott szája, amelyben Jónás próféta antik énekesként, lanttal jelenik meg. Szűkülő ellipszisek vezetik a néző tekintetét egyre mélyebbre, a cet feneketlen gyomra irányában. A száj mellett oldalt stilizált pikkely, uszony és kagylószerű motívumok, a faroknál L. F. monogram lát-

[8] L. KOVÁSZNAI Viktória: A hagyomány és a modern szellem válaszútján. In: *Lebó Ferenc Ab ovo usque ad malum.* Győr 2007. 15.
[9] Aiolosz, Hippotész fia, a szelek ura, az istenek kedvence. ZAMOROVSKY, Vojtech: *Istenek és hősök a görög-római mondavilágban.* Budapest 2001. 22.
[10] A játékos jelző a Győr káptalandombi állandó Lebó kiállítóhely megnyitásán hangzott el (1992). A Kisalföldben, amely lap a művész pályafutásáról a legtöbbet tudósít, többször feltűnik a nem konkrétan értelmezhető érmecsoport (művészi jelenség) megjelölésére.
[11] HEGEDŰS Géza: *A magyar irodalom arcképcsarnoka.* Budapest 1976. 327.

ható. A peremen fenn két orrlyuk, jobb oldalon a nagy has uszony még valószerűbbé teszi a tengeri szörnyeteget. A hátoldalon antikvákkal Babits ars poeticája olvasható: JÓNÁS IMÁJA / MINT · Ő · SÚGJA · / BÁTRAN · SZÓLHASSAK · / S · MINT · ROSSZ · / GÉGÉMBŐL · TELIK · ÉS · / NE · FÁRADJAK · BELE · ESTELIG / VAGY · MÍG · AZ · ÉGI · ÉS · / NINIVEI · HATALMAK · / ENGEDIK · HOGY · BESZÉLJEK · / S · MEG · NE · / HALJAK. / BABITS M. A „Tojáséj"-hez képest másfajta megjelenítés, itt a feliratnak dominánsabb szerep jut minden eddig bemutatott plasztikánál; a babilóniai törvénytáblák képét idézi fel. Megerősítő vagy felrázó, de belső, lelki színvallásra késztető érem. Megszívlelendő sorok az értelmiség számára, most és hat évtizede egyaránt.

7–9. Mezopotámiai háborúk I–III. 2004.
Bronz, 218 × 120 × 14 mm;
125 × 105 × 16 mm; 220 × 137 × 5 mm

A művész hármas éremsorozatokat is alkotott. A *Mezopotámiai háborúk I–III.* érmei tradicionálisabbak, korong és plakett alapformájúak.[12] A művet az iraki háború ihlette, alapmotívumuk a minden történelmi korszakban jelenlévő harc és háború. A sávokra osztott éremfelületeken különböző korok háborús jelenetei láthatók: vonuló babilóniai katonák, asszír harci szekerek, harckocsik és repülőgépek. Az iraki háború amerikai és „amerikaias" vonatkozását tudatosítja a pisztollyal felszerelkezve, gránátok között futó Miki egér alakja.

A *„Mezopotámiai háborúk I."* korong formán átfektetett, kibontott, a harci jeleneteket ábrázoló tekercsekből épül fel. *A „Mezopotámia háborúk II."* éremformájú, az érem felületéből kiemelkedő pecsételő hengerek a képsávok kivitelezésének archaikus módját idézik fel.[13] A véges számú tematikus motívum állandó ismétlése, valamint a kör és hengerformák önmagukba visszatérő vonalvezetése a végtelenség távlatait nyitják meg. A *„Mezopotámia háborúk III."* plakett formájú, a képszalagok száma ötre nőtt, az asszír harckocsimotívum keretként befoglalja a későbbi századok eseményeit, és a statikusság, lezártság érzetét közvetíti. Az archaikus, régészeti lelethez hasonló megformálás a jelen eseményeit is régmúltként mutatja be, amely immár lezárult; nem dinamikus történések sora, hanem lezajlott események krónikája. A pecséthengeres felvitelt imitáló technikai kivitelezés szintén az egykori mezopotámiai civilizációt idézi.

Az Egyesült Államokban (Colorado Springs) a sorozatot *„Pecsételő hengerek rekonstruálása"* címmel állították ki. A sorozat nagyon sikeres volt. A *„Mezopotámia háborúk III."* c. érmet a British Múzeum vásárolta meg.

[12] *Ab ovo usque ad malum* c. katalógusban: Ember és környezet, Hajlékok I–III., II. János Pál látogatása I–III., Genezis I–IV.

[13] A pecsételő, szövegátvivő agyaghenger kimondottan mezopotámiai (sumér) találmány, amelyet az ókorban széles körben alkalmaztak a „Folyóközben". A háborúval ezek is veszélyeztetettekké váltak.

10. Isten tenyerén – a mi Kárpát-medencénk, 2004.
Bronz, 20 × 18 × 3,5 cm

Egyoldalas, viaszvesztéses technikával készült érem. A Kárpát-medence domborzati térképére emlékeztető hegylánc egy tenyeret ölel körbe. Az egykor illetve jelenleg e területen élő népcsoportok latin elnevezésükkel szerepelnek: slovaci, rutheni, cumani, siculi, beseni, saxones, germanici, hungari, sloveni, croati, serbi. A magyarok neve – mint a terület legnagyobb lélekszámú nemzetisége – szerepel a legnagyobb méretű betűkkel. Az erős gyűrűnek ábrázolt hegységrendszer, az egy nyelven kiírt nemzetiségek, a talán gondviselő óriási kéz megmozdíthatja a fantáziát. A nemzettel kapcsolatos komoly témáit más műfajokban Lebó már többször megfogalmazta. (pl. a mosonmagyaróvári Szent László szobor) Csak első látásra fogalmaz harmonikusan, de mögötte ott van a feszítő diszharmónia. *„A korszakban leledző, a korszak ún. valóságával konfrontálódó Lebó művek – megteremtve sértetlennek tűnő harmóniájukat – tehát szükségszerűen elviselhetetlen feszültséget indukálnak."*[14] Az egyszerűen fogalmazó, kiegyensúlyozott mű, bár első ránézésre nyugodt, azonban gondolati feszültséget gerjeszt.

Lebó érmeiről, nehéz kategorizálóan nyilatkozni. Vizsgálataim arra mutattak rá, hogy készítőjük a tradíciót komolyan vevő, szélesen használó és újrafogalmazó, megújítva megőrző típusú művész. Sajátos stílust alakított ki az „érem határvidékén". Technikai szempontból és tematikailag is gyakran merít az ógörög, keresztény, mezopotámiai stb. hagyományokból.

A mondanivaló gyakran több rétegű. A harmónia - diszharmónia kérdésköre visszatérő probléma. A feszültség-teremtés magas intellektuális szintről árulkodik. Mindezt nagyon diszkréten és finom eszközökkel éri el. Műalkotásainak tematikája a kultúrtörténeti, irodalmi, történelmi művek legjavából merít. Ezeket új gondolati tartalommal tölti meg, igyekszik az (újra)értelmezésbe bevonni a nézőt is. A modern éremmé vált tradíció így önálló életre kel. E folyamat minősége a vizsgált művekben igen magas fokú.

Formailag Lebó Ferenc viszonylag kevés újítással élt, ámbátor előfordult, hogy *„a műfaj kötöttségein átlépve, annak határait kiszélesítve új megközelítésekkel próbálkozott."*[15] Találékonyan és intuitívan, az alapgondolatnak megfelelően alkalmazza a formai kelléktárat. Sajnálatos módon igen kevés számú a róla szóló, e tanulmányban is idézett, szakavatott műkritikusi megnyilatkozás.

Lebó munkáira, különösen a vert érmekre általában jellemző a mívesség. Gondolatgazdag és a játékosabb művei között az itt bemutatott érmek az előbbi felé hajlanak. Ilyeneket viszont csak az tud alkotni, akinél a magas szintű technikai tudás, a széleskörű műveltség, a mély gondolatiság, a beleérző képesség egyaránt jelen vannak. Művei gyakran nagyon mély értelműek, sorskérdéseket feszegetők; máskor a művész csak megmutatja fölényes mesterségbeli tudását, intellektusát a néző számára könnyedebbnek tűnő kis remeken. A művésznek a szobrászi gyakorlat is segítségére van ezeknek a rendhagyó érmeknek a megalkotásában. Az itt bemutatottakhoz hasonló érmekből kevesebb van, mint a hagyományos felfogású öntött és vert érmekből. A szentencia jelleg miatt választottunk ezt a különleges éremcsoportot. Igyekeztünk felvillantani valamit az „érlelés" fortélyaiból. Hiszen sok szempontból más ez, mint a mintegy „alapozásként" felfogható többi életműrész. Azonban ezek a művek is szerves részét képezik Lebó oeuvre-jének, amely igazodik a kortárs magyar éremművészet formabontó áramlataihoz.

Enzsöl Imre
Hansági Múzeum
Mosonmagyaróvár

[14] WÉHNER Tibor: Eszményszobrok In: *Lebó Ferenc Ab ovo usque ad malum.* Győr 2007. 63.
[15] L. KOVÁSZNAI Viktória: A hagyomány és a modern szellem válaszútján In: *Lebó Ferenc Ab ovo usque ad malum.* Győr 2007. 13.

Which name represents the eponymous magistrate on the drachms of Apollonia and Dyrrhachium?

Melyik a kibocsátás évét meghatározó hivatalnok neve Apollonia és Dyrrhachium drachmáin?

The cow/calf type silver drachms of the two Greek-Illyrian city-states, Apollonia and Dyrrhachium are very common in hoards and site finds throughout the North and East Balkan region. There have been many unresolved questions concerning this coinage: the beginning and the end of minting, the exact chronology of the emissions, the meaning of the symbols and monograms on the obverse, and the reasons why the late pieces can be found in territories far away from the site of production. Only one particular problem will be discussed here in detail: which of the two names found on the drachms of Apollonia and Dyrrhachium is of the eponymous magistrate who determines the year of issue?

The drachms of Apollonia and Dyrrhachium are similar in size and appearance. A cow suckling her calf is on the obverse, and a double stellate pattern is on the reverse. There are two names on all pieces: one on the obverse in the nominative case and another on the reverse in the genitive case. The coins have the ethnic attribute ΑΠΟΛ or ΔΥΡ also on the reverse. Nearly 600 different name combinations have been registered; three quarters of these came from Dyrrhachium, and the rest, from Apollonia. A name on the obverse may occur in combination with several different names on the reverse and vice versa. Some of the names occur in both towns. There is no documentary or archaeological evidence for who is who on these coins. The general assumption is that the coins were issued annually by the eponymous magistrate of the year and his name is one of the two, the other name must have been of another magistrate who should have been closer to the actual coin production, a moneyer for example. But what side of the coin shows the name of the eponymous magistrate?

Since the last century, both alternatives have had supporters.[1] Recent publications seem to accept the name on the reverse as that of the eponymous magistrate[2] and I sided with this opinion without hesitation.[3] However, the monograph on the Illyrian coins by Ceka arranged the list of the name combinations in the alphabetical order of the obverse names;[4] and this view re-emerged in a recent publication of Picard and Gjongecaj discussing Apolloniate hoards from Albania.[5] The authors also rejected my relative chronology of issues listed by the names on the reverse despite that was based on careful metrological and style analysis and comparison of hoard contents. This article warranted me that this question should be reviewed more thoroughly.

General considerations

Ceka's monograph contains the most complete list of the cow/calf type drachms and his catalogue numbers marked with C will be used to denote the pair of names found on the drachms. Hybrid coins combining the ob-

[1] GARDNER, P.: A catalogue of the Greek coins in The British Museum. Thessaly to Aetolia. Longmans & Co,(London 1883); HEAD, V.B.: Historia Numorum. A manual of Greek numismatics. New and enlarged edition, London 1911; MAIER, A.: Die Silberprägung von Apollonia und Dyrrhachium. *NZ* 1 (1912) 1–33; VISONÀ

[2] CONOVICI, N.: Noi contribuţii privind circulaţia drahmelor din Dyrrhachium şi Apollonia: aspectul metrologic. *BSNR* 80–5 (1986–91) 49–67; MØRKHOLM, O.: *Early Hellenistic coinage.* Cambridge 1991.153; TORBÁGYI, M.: Umlauf der Münzen von Apollonia und Dyrrhachium im Karpatenbecken. In: *Proceedings of the 11th International Numismatic Congress. Vol. I.* Ed. Tony Hackens, Louvain-la-Neuve 1993. 119–122.

[3] PETRÁNYI, G.: Relative chronology of the drachms of Apollonia and Dyrrhachium in the final period of minting. *NK* 94–5 (1995–1996) 3–18. Further refinements can also be found in: PETRÁNYI, G.: The Greek-Illyrian drachms of Apollonia and Dyrrhachium – Trade coins for the North-Eastern Balkan region in the early phase of the 1st century BC? *Bulletin du Cercle D'etudes Numismatiques* 43 (2006) 263–266; PETRÁNYI, G.: Cow-calf type Greek-Illyrian drachms: Problems and facts. In: *Proceedings of the 1st International Conference on Numismatic History and Economy in Epirus during Antiquity* (in press); and my website http://asklapiadas.ancients.info

[4] CEKA, H.: *Questions de numismatique illyrienne.* State University. Tirana 1972.

[5] PICARD, O.– GJONGECAJ, S.: Les drachmes d'Apollonia à la vache allaitant. *RN* 156 (2000) 127–160.

verse and reverse of different known issues cannot be regarded as official emissions and were excluded from the study like these from Apollonia: ΑΓΙΑΣ / ΑΙΝΕΑ (C1), ΑΓΙΑΣ / ΑΥΤΟΒΟΥΛΟΥ (C2), ΑΡΙΣΤΩΝ / ΕΠΙΚΑΔΟΥ (C26), ΑΡΙΣΤΩΝ / ΨΥΛΛΟΥ (C29), ΝΙΚΑΝΔΡΟΣ / ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ (C84). The distinctive symbols and monograms of the obverses which are coupled with the name on the reverse were published only in the Albanian prototype of this work.[6] Ceka's catalogue numbers will be followed by my chronological class; *Table 1* shows my most recent chronological classification of the cow/calf drachms. In cases where I think I managed to find the relative chronological order of the emissions towards the end of the production, negative numbers represent the year of issue calculated backwards from the last emission. The last emission is -1, the penultimate is -2, the pre-penultimate is -3 etc. Since my earlier publications I have excluded ΜΕΝΙΣΚΟΣ / ΦΙΛΩΝΟΣ (C330) from the last position in Dyrrhachium the numbers for Dyrrhachian issues used in my earlier publications should step forward one place (that is, -10 became -9, -9 became -8 etc). The new sequence will be used here.

We assume that the eponymous magistrate had been elected yearly. We don't know whether one and the same person could take this office repeatedly (a possibility that cannot be excluded) or could remain in the same appointment for another or more years in continuation (less likely) or the same person could undertake the other position in a different year (for example, whether the same ΜΕΝΙΣΚΟΣ on the obverse could become ΜΕΝΙΣΚΟΥ on the reverse in another year). The abundance of the name combinations, especially in Dyrrhachium, suggests that from time to time several moneyers worked in the same year and some of them could have remained in office for many more years. Ceka found that the two names cannot be related to one and the same person as his name and patronymic: there are too many combinations with certain names, which cannot come from the same family synchronously.

As already mentioned the symbols on the obverse are determined by and change with the name on the reverse. There are several reverse names, which occur with different sets of symbols on the obverse. Few examples: ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ reverse with vine branch in the exergue of the obverse can be seen on ΑΛΚΑΙΟΣ / ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ (C43), ΤΡΙΤΟΣ / ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ (C419, both Class 3), etc; head of Helios above the name on the obverse on ΑΛΚΩΝ / ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ (C61), ΗΡΟΔΟΤΟΣ / ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ (C214, both Class 4, year -52), etc. Even more varieties are found with ΚΑΛΛΗΝΟΣ on the reverse, for example: no symbol on the obverse: ΜΕΝΙΣΚΟΣ / ΚΑΛΛΗΝΟΣ (C321), ΣΩΣΤΡΗΝ / ΚΑΛΛΗΝΟΣ (C408, both Class 2); ear of corn with grapes in the exergue: ΑΛΚΩΝ / ΚΑΛΛΗΝΟΣ (C58), ΘΕΟΔΟΤΟΣ / ΚΑΛΛΗΝΟΣ (C223, both Class 3); cornucopia left in field and head of Helios in the exergue: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ / ΚΑΛΛΗΝΟΣ (C24), ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ / ΚΑΛΛΗΝΟΣ (C368, both Class 4, year -23). Hoard evidence suggests that those coins with the same name on the reverse but with different sets of symbols on the obverse must have come from different years; and many of the identical names cannot represent the same person due to the probable time gap. Such distinction is more difficult for the repetitive occurrence of the names on the obverse because there is no feature on the coins bound to a particular obverse name to identify this particular person on other emissions.

Grammar

Many Greek coinages use names in the genitive case to denote the issuing authority. If there are two names, one in the nominative and the other in the genitive case, it seems plausible that the name in the nominative case is a subordinate of the other one. The name on the obverse of the earliest Illyrian drachms is in a monogrammatic or abbreviated form while the name on the reverse is always spelt out in full, this could also point at his higher rank. Therefore, on grammatical basis the name in the genitive case appears to be of the issuing magistrate on the Illyrian drachms.

Coin issues from Apollonia

The arguments in the Picard – Gjongecaj article are based on the study of coins from Apollonia therefore I start the analysis with these. Repeated occurrence of the reverse names in Apollonia is relatively rare. P. Visonà described an interesting die chain among R-2 type coins, an obverse die link between ΦΙΛΩΤΑΣ / ΣΩΣΤΡΑΤΟΥ (C133) and ΦΙΛΩΤΑΣ / ΕΠΙΚΡΑΤΕΟΣ.[7] The reverse die of this latter coin is further linked to another coin,

[6] CEKA, H.: *Probleme të numismatikës ilire.* Universiteti Shtetëror i Tiranës, Tirana 1965.

[7] VISONÀ, P.: *Drachmai Apolloniatikai. A tentative chronology of the drachms of Apollonia Illyrici.* Paper on file in the American Numismatic Society New York 1979.

ΦΙΛΙΣΤΙΩΝ / ΕΠΙΚΡΑΤΕΟΣ (these last two coins were not known to Ceka). The link between the dies shows that they must have been produced shortly one after the other or even in the same year, but this does not tell if ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ and ΕΠΙΚΡΑΤΗΣ or ΦΙΛΩΤΑΣ and ΦΙΛΙΣΤΙΩΝ were the eponymous magistrates. Similar die chains cannot be expected from the later Apolloniate series where symbols were used on the obverse because these were linked to the reverse name – at least this is the case in Dyrrhachium.

There are few repetitions of the reverse names in the later classes. *Table 2* lists all Apolloniate emissions relevant here (also the repeat occurrences of the obverse names, which will be discussed later) with Ceka catalogue numbers, obverse symbols, mean weight, and occurrence in hoards in the order of my tentative chronological sequence.[8]

In an earlier publication I pointed out meticulously that the ΑΙΒΑΤΙΟΣ / ΧΑΙΡΗΝΟΣ (C8, Class Lc-1, -13) and ΞΕΝΟΚΛΗΣ / ΧΑΙΡΗΝΟΣ (C91, Class Lc-2a, -7) coins were produced years apart from one another.[9] The ΣΙΜΙΑΣ / ΑΥΤΟΒΟΥΛΟΥ (C98, Class Lc-2a, -11) and ΝΙΚΗΝ / ΑΥΤΟΒΟΥΛΟΥ (C88, Class Lc-2b, -5) issues are also different in style; they are very different in mean weight, and – most importantly – in their discordant occurrence in hoards. These two examples show that the same reverse name may not necessarily mean the same year. These repeated reverse names came from a relatively short time. If they represent the same person is not known.

Obverse name repetitions are more frequent. The majority of them are in the earlier half of the coinage (Class R, including those die linked mentioned above). Few hoards contain these early drachms;[10] the comparative hoard analysis is inconclusive; neither distinctive style patterns nor any other feature has been found so far to help establish the relative chronological order of these early issues. They seem to be unsuitable to answer the original question.

In the later (Class L) emissions four obverse names can be found in combination with more than one reverse name after the exclusion of suspect hybrids (see above). Picard – Gjongecaj regarded repetitive obverse names as synchronous; and also that ΑΡΙΣΤΗΝ and ΑΡΙΣΤΩΝ were variants of the name of the same person. I will analyse each case separately.

ΚΑΛΛΗΝ: ΚΑΛΛΗΝ / ΑΓΗΝΟΣ (C65, Lc-1, -19) and ΚΑΛΛΗΝ / ΠΕΛΛΙΟΣ (C66, Lc-1) have different monograms on the obverse; and only one common but nine separate occurrences in hoards. They couldn't come from the same year.

ΤΕΛΕΣΑΡΧΟΣ: The case is similar. ΤΕΛΕΣΑΡΧΟΣ / ΔΕΙΝΟΚΛΕΟΣ (C113, Lc-1) and ΤΕΛΕΣΑΡΧΟΣ / ΙΠΠΟΔΑΜΟΥ (C114, Lc-1) issues have several style differences, different symbols, and only a single common but four separate occurrences in hoards.

ΑΡΙΣΤΗΝ obverses are known with four different reverses in hoards. Three of these, ΑΡΙΣΤΗΝ / ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ (C19, Class Lc-1), ΑΡΙΣΤΗΝ / ΚΟΛΟΙΟΥ (C20, Class Lc-1, -15) and ΑΡΙΣΤΗΝ / ΨΥΛΛΟΥ (C22, Class Lc-1, -17) are similar in style but their rather discordant occurrence in hoards separates them in time. The fourth emission with this name, ΑΡΙΣΤΗΝ / ΜΝΑΣΙΑ (C21, Class Lc-2b, -1) is different in many aspects from the previously discussed ΑΡΙΣΤΗΝ coins: the style is different; ΑΡΙΣΤΗΝ / ΜΝΑΣΙΑ coins are known only from five hoards and none of them contains the ΑΡΙΣΤΗΝ obverse with a different reverse name; and their mean weight is very low. This issue seems to be the last produced in Apollonia.

ΑΡΙΣΤΩΝ obverses are known with three different reverse names. ΑΡΙΣΤΩΝ / ΦΙΛΟΔΑΜΟΥ (C28, Class Ls) belongs to the relatively rare Class Ls coins (cow to right but the stellate pattern is still in the original square with straight sides) therefore it is rather different in style from the other two ΑΡΙΣΤΩΝ issues. Only one ΑΡΙΣΤΩΝ / ΦΙΛΟΔΑΜΟΥ piece is known with its provenance but there were no other ΑΡΙΣΤΩΝ coins found. ΑΡΙΣΤΩΝ / ΛΥΣΗΝΟΣ (C27, Class Lc-2a, -8) and ΑΡΙΣΤΩΝ / ΑΙΝΕΑ (C24, Class Lc-2b, -3) differ from each other only in the style of the rays of the stellate pattern. They are known from numerous hoards. Despite their many common occurrences their discordant presence or absence in the voluminous Zaklopača (and also in the Bulgarian hoards) versus the Gjonmë and Čelopek hoards is a very strong argument against their synchronous issue. Their mean weights are also considerably different.

[8] Adopted from PETRÁNYI, G.: Relative chronology of the drachms of Apollonia and Dyrrhachium in the final period of minting. *NK* 94–5 (1995–1996) 3–18. The bibliography of the hoards can also be found there. The description of the Shkodra hoard can be seen in. PICARD, O.– GJONGECAJ, S.: Les drachmes d'Apollonia à la vache allaitant. *RN* 156 (2000) 127–160.

[9] PETRÁNYI, G.: On the position of the Aibatios / Chairenos issue in the sequence of Apollonian drachms. *SCN* 11 (1995) 59–63.

[10] The early hoards are: Bakërr (IGCH 559): CEKA, H.: *Studia Albanica* 1 (1972) 49–68. Bari (Italy?, IGCH 2054): BREGLIA, L.: *Boll-CircNumNapoletano* 16 (1935) 11–25. Durrës (Durazzo, IGCH 556): KERKISCH-STRASSOLDO H.: *MonatsblattNumGesWien* 4 (1898) 275–279. Jubicë (IGCH 557), Lezhe (IGCH 558): CEKA, H.: Iliria 1 (1971) 83–101. The most recent finds from Elea, Greece will be published in *Proceedings of the 1st International Conference on Numismatic History and Economy in Epirus during antiquity.*

The Picard – Gjongecaj hypothesis that ΑΡΙΣΤΗΝ and ΑΡΙΣΤΩΝ could represent the same person is based on a single coin in the Shkodra hoard deciphered as ΑΡΙΣΤΩΝ / ΜΝΑΣΙΑ, found together with three usual ΑΡΙΣΤΗΝ / ΜΝΑΣΙΑ pieces. The closer examination of the published picture reveals certain other irregularities suggestive for an imitation. This unusual variety is not known from any other source. Regardless of this single item, the rather discordant occurrence of the ΑΡΙΣΤΩΝ / ΑΙΝΕΑ and ΑΡΙΣΤΗΝ / ΜΝΑΣΙΑ issues in hoards is strongly against their synchronous minting even if they were produced only a couple of years apart. All other possibilities of the alternate use or ΑΡΙΣΤΗΝ or ΑΡΙΣΤΩΝ for the same person can be excluded upon arguments listed above.

Whilst this discussion clarifies that all name combinations represent different issues at least in the later phase of drachm production in Apollonia, it could not answer the original question therefore one has to look for evidence in the more abundant coinage of Dyrrhachium.

Dyrrhachium

There are three times more name combinations from Dyrrhachium than from Apollonia, and this includes many more repeated names. The majority of coins found in the Northeast Balkan region belong to the later chronological classes including Class 4 coins, which are characterised by the coupling of many obverse names with the same reverse name. ΔΑΜΗΝΟΣ reverse is known with 16 different obverse names with the same symbols: ear of corn in the field right and bunch of grapes in the exergue. ΦΑΝΙΣΚΟΥ is known with nine different obverse names, all have head of Juno above and ear of corn with grapes right in field. ΚΛΕΙΤΟΡΙΟΥ reverses are known with ten obverse names, which show wreath above the name, tripod right in field and a monogram in the exergue. The AMYNTA reverse is known with seven different obverse names of the same symbols, etc. Many obverses overlap between these reverses, for example, ΕΥΝΟΥΣ on the obverse is known combined with 11 different reverse names including all those listed in this paragraph, and all have different symbols.

Table 3 illustrates the complexity of the name combinations from Class 4 and 5. The names are arranged in the most probable chronological order: obverse names listed horizontally from left to right, reverse names listed vertically from up to down. Some rare obverse names occurring in Class 4 are not listed in this table for simplicity; the total numbers of obverse names for some reverse names are given above. Verified name combinations are shown with their Ceka numbers. Which axis indicates the eponymous magistrate who will determinate the year of issues – the vertical one (reverse name) or the horizontal one (obverse name)? *Fig. 1* shows coins with ΔΑΜΗΝΟΣ and ΚΕΛΙΤΟΡΙΟΥ reverse names, both with the same five obverse names. I chose these two reverses because of the striking style difference for easier perception but the same applies to any other reverse names which show the same symbols on the obverse: not only the symbols on the obverse but the style of both sides of the coins depend on the name on the reverse. On the other hand, coins with the same obverse feature a more or less different style if the name on the reverse is different. If the name on the obverse represented the eponymous magistrate it would mean that coins in many different styles were produced in the same year; and this co-existence of a variety of styles could be carried on for several years. Isn't it more conceivable that all coins of the same year were produced in a single style, with the same symbols on the obverse, determined by the name on the reverse and the style changed only next year with the new reverse name?

The same consequences can be drawn from the analysis of the mean weight of the coins in the last phase of coin production (Class 5) where there is a similar decline of coin weights as in the corresponding period in Apollonia. In Class 5, the names on the obverses are reduced significantly, usually only one obverse name can be found with a given reverse name. ΞΕΝΩΝ and ΜΕΝΙΣΚΟΣ obverses dominate. It had already been observed that ΞΕΝΩΝ coins are heavier than those of ΜΕΝΙΣΚΟΣ[11] but within these the mean weight also changes with the name on the reverse (see *Table 3*). If all ΞΕΝΩΝ (or ΜΕΝΙΣΚΟΣ) coins were produced in the same year then many different weight standards should have co-existed in that year(s) – hardly conceivable. The different ΞΕΝΩΝ (and ΜΕΝΙΣΚΟΣ) issues must have come from different years. Logically, the sequence of the emissions should follow the gradual decrease of the weight standard as shown in *Table 3*.

[11] PETROVIC, I.: *Starinar* 7 (1932) 40–65.

ΚΛΕΟΤΙΡΙΟΥ

ΔΑΜΗΝΟΣ

ΕΥΝΟΥΣ ΚΤΗΤΟΣ ΦΙΛΟΤΑΣ ΠΕΡΙΓΕΝΗΣ ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΣ

Fig 1 ΚΛΕΙΤΟΡΙΟΥ and ΔΑΜΕΝΟΣ reverses with ΕΥΝΟΥΣ, ΚΤΗΤΟΣ, ΦΙΛΟΤΑΣ, ΠΕΡΙΓΕΝΗΣ, and ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΣ obverses

Conclusions

The analysis of the complexity of name combinations, grammar, style and weight characteristics together provide enough support to accept the name on the reverse as that of the eponymous magistrate. This means that the issue of a given period (assumedly one year) is determined by the name on the reverse in combination with the actual symbols on the obverse. The similarity of the Apolloniate and Dyrrhachian coins should allow the extrapolation of this conclusion to the drachms of Apollonia where a similar analysis was inconclusive. In consequence until further archaeological or documentary evidence is found I feel reassured that the chronological order of the cow/calf type drachms of Apollonia and Dyrrhachium should be based on the names found on the reverse side.

Gyula Petrányi
Cyprus

MELYIK A KIBOCSÁTÁS ÉVÉT MEGHATÁROZÓ HIVATALNOK NEVE APOLLONIA ÉS DYRRHACHIUM DRACHMÁIN?

Összefoglalás

Apollonia és Dyrrhachium borját szoptató tehén típusú drachmáin a hátlapi névnek a kiadás évét meghatározó szerepét szögezi le a szerző a pénzek nyelvtani, stiláris és metrológiai jellemzői, valamint leletbeli előfordulásuk elemzése alapján, az ellentétes nézetet képviselő közleményben kifejtett érveket sorra megcáfolva. További régészeti, illetve epigráfiai bizonyítékok előkerüléséig, úgy érzi, hogy megnyugtatóan lehet a típus időrendjét mindkét város esetében a hátlapi nevekre alapozni.

Dyrrhachium (cow always to right)

Class 1. Obverse name abbreviated

1a. Abstract style

1b. Classic style

Class 2. Full obverse name; no symbols

Class 3. Full obverse name; symbol in the exergue

Class 4. Various obverse names with the same reverse, multiple symbols on the obverse

Class 5. One or maximum two obverse names with the same reverse

Apollonia

Class R: Cow to right

R-1. Obverse name abbreviated

R-2. Full obverse name, no symbols

R-3. Full obverse name, symbols

Class L: Cow to left

Ls. Sides of the stellate pattern are straight

Lc. Sides of the stellate pattern are inward bending

Lc-1. Symbols on the obverse. V-type alpha (Ⅴ)

Lc-2. No symbols. Monograms may be in the exergue. A-alpha (A)

Lc-2/a. Rays of the stellate pattern are similar to drumsticks

Lc-2/b. Rays are similar to petals

Table 1 Chronological classification of the cow/calf drachms

Class	Year	Emission	Ceka catalogue number	Obverse symbols	Mean weight	Cimpuri Surduc	Lipnica	Sadovec	Sieu Odorhei	Dieci-1	Dieci-2	Rupci	Bobaia	Tisa	N-W Bulg	Michailovgrad	Ram	Pianul de S	Zaklopaca	Békésgyula	Basarabi	Deva	Budoi-Marg	Sacalasau N	Sástelek	Tileagd	Cermei-S	Beius	Szilágys	Pecinci	Kostolac	Coronini	Gaiesti	Dragesti	Tasad	Draut	Vukovár	Tirana-1	Doboz	Shkodra	Tirana-2	Gjonme	Celopek
Ls	?	ΑΡΙΣΤΩΝ - ΦΙΛΟΔΑΜΟΥ	28	rudder	?	**1**																																						
Lc1	?	ΑΡΙΣΤΗΝ - ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ	19	crescent , star, caduceus	?						**1**																																	
	?	ΤΕΛΕΣΑΡΧΟΣ - ΔΕΙΝΟΚΡΑΤΕΟΣ	113	ΛΩ, star	?					**1**	**1**																																	
	?	ΤΕΛΕΣΑΡΧΟΣ - ΙΠΠΟΔΑΜΟΥ	114	ΛΥ	?		**1**	**1**			**1**				**1**																													
	?	ΚΑΛΛΗΝ - ΠΕΛΛΙΟΣ	66	YE	3.22							**1**							**1**	**1**	**1**																							
	-20	ΘΕΟΔΟΤΟΣ - ΑΡΧΗΝΟΣ	61		3.22			1	1	2	3		1		1																													
	-19	ΚΑΛΛΗΝ - ΑΓΗΝΟΣ	65	Φ, monogram (ΑΔΗΜ)	3.21			**2**		**4**	**3**				**2**					**1**																									
	-18	ΝΙΚΩΝ - ΑΡΙΣΤΙΠΠΟΥ	89		3.32			2		3	5	1	1		4																				1									
	-17	ΑΡΙΣΤΗΝ - ΨΥΛΛΟΥ	22	torch, wreath	3.21			**2**	**1**	**1**	**10**			**1**	**4**	**1**			**1**	**1**					**1**																				
	-16	ΣΩΤΕΛΗΣ - ΞΕΝΟΦΑΝΤΟΥ	111		3.22			1	1	7	8	1	2			1			3		1					1	1																	
	-15	ΑΡΙΣΤΗΝ - ΚΟΛΟΙΟΥ	20	none	3.29			**2**					**3**		**5**				**5**	**2**																								
	-14	ΜΟΣΧΙΛΟΣ - ΠΑΡΜΗΝΟΣ	80		3.31										6	1			6	2											4	1					1		1				
	-13	ΑΙΒΑΤΙΟΣ - ΧΑΙΡΗΝΟΣ	8		3.21								5		5	3			3		1										1	1											
	-12	ΑΣΚΛΑΠΙΑΔΑΣ - ΦΙΛΙΣΤΙΩΝΟΣ	31	monogram	3.19								6		10		2		18	1											1	1							1	1			
Lc2a	-11	**ΣΙΜΙΑΣ - ΑΥΤΟΒΟΥΛΟΥ**	98		3.30								7	1	35	7	1		71	3	3										2	1	1	1						1		
	-10	ΜΑΑΡΚΟΣ - ΛΥΣΑΝΙΑ	75		3.26										4	6	2		41	1	4	2	1	1									1		2				1	1			
	-9	ΝΙΚΑΝΔΡΟΣ - ΑΝΔΡΙΣΚΟΥ	83		3.13						1		1		5	23	5	6	122	2	13	6	4	7		14	7	6	8	1	5	9	1	6	6	3	10		9	4			
	-8	ΑΡΙΣΤΩΝ - ΛΥΣΗΝΟΣ	27	AP	3.14									**2**	**4**		**5**	**6**	**42**	**2**	**4**	**6**	**3**	**4**	**2**	**8**	**1**	**3**	**2**		**9**	**5**		**6**	**6**	**2**	**3**	**1**	**11**	**4**	**1**		
	-7	ΞΕΝΟΚΛΗΣ - ΧΑΙΡΗΝΟΣ	91		3.06											2	5	7	53	5	6	3	2	6	4	4	4	4	4	1	7	8	1	9	13	7	4	1	11	2	1	1	
Lc2b	-6	ΑΓΙΑΣ - ΕΠΙΚΑΔΟΥ	3		3.06													3	22	2	9	10	8	9	1	6	15	4	4	2		14	2	19	12	18	18		30	7	3	2	1
	-5	**ΝΙΚΗΝ - ΑΥΤΟΒΟΥΛΟΥ**	88		3.02												1	3	56	3	1	7	10	10	6	7	14	7	7	2	5	14		12	11	8	15		22	6	4	1	
	-4	ΤΙΜΗΝ - ΔΑΜΟΦΩΝΤΟΣ	115		2.94														3	5	5	4	3	5	2	4	21	15	6	5		11	1	33	7	7	18	1	22	10	4	2	
	-3	ΑΡΙΣΤΩΝ - ΑΙΝΕΑ	24	none	2.96																**1**	**4**	**4**	**4**	**4**	**1**	**8**	**20**	**9**	**2**		**1**	**2**	**28**	**4**	**3**	**17**	**3**	**21**	**1**	**2**	**1**	**4**
	-2	ΣΩΣΙΚΡΑΤΗΣ - ΝΙΚΩΝΟΣ	104		2.92																										1	1	1	2	1	1	1	1	3	112	13	10	408
	-1	ΑΡΙΣΤΗΝ - ΜΝΑΣΙΑ	21	none	2.99																																		**1**	**3**	**2**	**8**	**62**

Table 2. Characteristics of late Apolloniate coins

Chronological class	Year sequence	Reverse	Symbols on the obverse	Mean weight (g)	Obverse names	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	ΕΥΝΟΥΣ	ΚΤΗΤΟΣ	ΦΙΛΩΤΑΣ	ΠΕΡΙΓΕΝΗΣ	ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΣ	ΖΩΠΥΡΟΣ	ΜΟΝΟΥΝΙΟΣ	ΞΕΝΩΝ	ΜΕΝΙΣΚΟΣ	ΦΙΛΩΝ	ΣΙΛΑΝΟΣ
Class 4	-19	ΒΟΙΚΗΝΟΣ	torch, corn ear, vine branch	3,24		C22	C170										
	-18	ΔΑΜΑΓΕΟΣ	eagle on fulmen	3,31		C23	C171										
	-17	ΜΕΝΕΚΚΑ	eagle on fulmen	3,30		C27	C175	C279	C455								
	-16	ΑΜΥΝΤΑ	cornucopia, rudder	3,30			C168	C275	C445								
	-15	ΦΑΝΙΣΚΟΥ	head of Juno, corn ear, grapes	3,28			C177	C282	C458	C374							
	-14	ΚΛΕΙΤΟΡΙΟΥ	wreath, tripod, monogram	3,31			C174	C278	C454	C373	C431	C202					
	-13	ΔΑΜΗΝΟΣ	corn ear, grapes	3,30			C172	C276	C449	C372	C430	C201	C342	C357			
Class 5	-12	ΠΥΡΒΑ club	eagle	3,31										C360			
	-11	ΧΑΡΟΠΙΝΟΥ	eagle on sceptre, quiver	3,28										C363			
	-10	ΦΙΛΟΔΑΜΟΥ	eagle, hound	3,23										C362			
	-9	ΦΙΛΛΙΑ	caps of Dioscuri, ear of corn, torch	3,22										C361			
	-8	ΑΓΑΘΙΩΝΟΣ	eagle, rudder	3,19										C353	C316		
	-7	ΑΡΧΙΠΠΟΥ	rudder	3,19											C318		
	-6	ΦΙΛΩΤΑ	torch, hound	3,16											C331		
	-5	ΚΑΛΛΩΝΟΣ	flying Nike, thynderbolt	3,15											C22		
	-4	ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	raven	3,13											C320		
	-3	ΛΥΚΙΣΚΟΥ	female statue	3,13											C325		
	-2	ΜΕΝΙΣΚΟΥ	head of Helios	2,95												C438	
	-1	ΑΡΙΣΤΗΝΟΣ	thunderbolt	2,71												C433	C376

Table 3. Name combinations on late Dyrrhachian drachms

A Philippus család antiochiai antoninianusai 244–249

Antoniniani of Philippus Family minted in Antiochia 244–249

A jelen folyóirat 1989–1990. évi számában foglalkoztam a Philippus család antiochiai vereteivel. Ott megindokoltam, hogy miért nem sorolom I. Philippus RIC 4/3. 69–74. számú érméit az antiochiai pénzek közé. Az újabb kutatásaim soron megállapítottam, hogy a 114 féle különböző „késői" antiochiai érem között 38 típus „balra nézős" előlapú. Ugyanakkor a RIC 4/3. 69–74. számú érmék között még senki sem tudott felmutatni egyetlen „balra nézős" változatot sem, pedig ez a legjellemzőbb ismérve az antiochiai vereteknek. Ezért a jelen tanulmányomban ismét és csakis az úgynevezett „késői" antiochiai veretekkel foglalkozom. Ez a munkám az előzőnek egy továbbfejlesztett, bővített és javított változata, mely további 19 év tapasztalatait és kutatási eredményeit tartalmazza. Azért is döntöttem az átdolgozás mellett, mert előző munkámra jelentős számú külföldi hivatkozás történt. Ezek közül csak néhányat említek meg.[1]

Az Antiochiában vert példányok rendkívül ritkák összehasonlítva a Róma városi veretekkel, ezért megadom az ismert példányok számát. Ebben nagy segítségemre volt R. Bland munkája, melyet Jyrki Muona révén ismertem meg levelezés útján, mivel az eredeti Bland munka nem állt rendelkezésemre. Jelenleg már sokkal több darabról van adatom, mint 19 évvel korábban, de az egyes típusoknál, változatoknál konkrétan nem sorolom fel minden egyes darab fellelhetőségét, csak a darabok számát. A jelen összeállítás érdeme, hogy néhány kivételtől eltekintve minden típusról, változatról képes illusztrációt nyújt.

A táblázatról

Jelenleg a táblázatban 67 féle pénztípus található a két Philippustól. Ehhez jön még öt darab érem, melynek létezése számomra kétséges, mivel a katalógusok csak leírják őket, de ábrát nem közölnek róluk. Továbbá ide tartozik még hét pénz Otacilia Severától. Számos olyan pénztípus létezik, amelyet mindkét császár nevére vertek. Ez esetben mindig csak egy érem képét közlöm. A két császár pénze kizárólag csak a portré alapján különböztethető meg. I. Philippus pénzein a császár mindig szakállas. Akkor viszont már gond van, ha az érem kopott. Ilyenkor esetleg az arc és a nyak érintkezésénél felfedezhető szakáll nyomok alapján lehet eldönteni, hogy kiről van szó.

I. A táblázat legelső négyzetében elsőként szerepel egy szám. Ez az új katalógus szám. Ehhez illeszkedik egy vagy két nagybetű /A és B/. Az „A" jelöli I. Philippus érmét, a „B" pedig II. Philippusét. Csakúgy, mint az első közleményemben. Amikor mindkét császártól ismert az adott típus, akkor mindkét nagybetű ezt jelzi. A képi illusztráció azonban mindig csak az egyik császár pénzével jelenik meg. Amely császár jeleníti meg az adott típust, azt a betűt vastag szedés jelöli. Ha csak egyik császártól ismert a típus, akkor a nagybetű nem vastag szedésű.

II. A táblázat második négyzetében megtalálható az érmék előlapjának típusa. Ezeket kisbetűk jelölik. Hétféle előlaptípus ismert, de a hetedik csak leírásból. Az előlap típusok és jelöléseik a 82. oldalon az 1. táblázatban vannak összefoglalva.

III. A 3. négyzetben R. Bland katalógusszámai vannak. Ő külön sorolja a két császár érmeit. Az alacsonyabb számúak jelölik I. Philippust, a magasabb számúak a filiust.

IV. A 4. négyzetben a RIC katalógus számai találhatóak.

V. Az 5. négyzetben a Cohen, ill. a Seaby katalógusok számai állnak.

VI. A 6. négyzetben az én régi katalógus számaim vannak.

[1] LANZ, München 1994. június 6. Nr. 68 ff., MUONA, Jyrki: The Antoniniani of Philip the Arab. *The Celator* 16 (2002):február, 6–14., Lancaster PA. USA.
MUONA, Jyrki: The Imperial mints of Philip the Arab. http://www.snynumis.fi/antiikki/Philip_Arab.pdf
THIBAUT, Marchal coll. http://marchal.thibaut.free.fr/e_index.htm
http://www.beastcoins.com/RomanImperial/IV-III/PhilipI/PhilipI.htm

	a./ jobbra néző sugárkoronás mellkép, köpeny hátulról nézve. 49 típusnál van		b./ jobbra néző sugárkoronás mellkép, köpeny elölről nézve. 18 típusnál fordul elő
Bust, radiate, draped, r. seen from the back.		Bust, radiate, draped, r. seen from the front.	
	c./ balra néző sugárkoronás mellkép páncélban elölről nézve. 21 típusnál fordul elő		d./ balra néző, császár köpenyben elölről nézve. 13 típusnál fordul elő
Bust, radiate, cuirassed, l. seen from the front.		Bust, radiate, draped, l.seen from the front.	
	ae./ rövid előlap felirat. Köpeny mint a./-nál. 7-szer fordul elő		cs./ jobbra néző sugárkoronás mellkép, páncél elölről nézve. Csak I. Philip-nél 3-szor fordul elő
Short legend, bust, radiate, draped, r. seen from the back.		Bust, radiate, cuirassed, r seen from the front.	
	f./ Rövid előlap felirat, balra néző császár páncélban vagy köpenyben. Három típusnál fordul elő, ha egyáltalán létezik. R. Bland látta?		
Short legend, bust, radiate, cuirassed, l.			

1. táblázat. A két Philippus császár Antiochiában vert antoninianusainak előlapi típusai

VII. A 7. négyzetben az ismert példányok mennyisége van feltüntetve.

Az első négyzet alatt jelölöm az éremképek eredetét. Ezeket csak rövid jelek mutatják, melyek a következők:

P1 – Jim Shaffer http://ettuantiquities.com/Philip_1/Philip1-list.htm
P2 – Jim Shaffer http://ettuantiquities.com/Philip_1/Philip2-list.htm
OS – Jim Shaffer http://ettuantiquities.com/Philip_1/Otacilia-list.htm
TM – Thibaut Marchal gyűjteménye http://marchal.thibaut.free.fr/e_index.htm
ÓF – Dr. Óvári Ferenc gyűjtemény
JM – Jyrki Muona közlése
CNG – Classical Num. Group Inc. Nr. 62.
TRI – Triton I. aukció nr. 1610.

A katalógus számok alatt megadom a hátlapi feliratot, és a rövid előlapi feliratra is felhívom a figyelmet. Továbbá itt jelölöm a saját gyűjteményem darabjait.

A táblázat jobb oldalán láthatóak az érmék képei, de ahogyan fentebb rámutattam mindig csak egy császártól.

A Philippus császárok antiochiai veretein az előlap felirat: IMP M IVL PHILIPPVS AVG. Mindössze négy típusnál (hét esetben) találkozunk az úgynevezett rövid előlapi felirattal: IMP PHILIPPVS AVG.

Otacilia Severanak hét pénzét soroltam az antiochiai veretek közé, noha az irodalom még számos darabot javasol. Nem tartom antiochiainak például az AEQVITAS AVGG feliratú érmét, mivel az AEQVITAS fejdísze teljesen eltér a szokásos antiochiai stílustól. Nem beszélve a holdkaréj különleges alakjáról, mellyel a IVNO REGINA hátlapos barbár érmen is találkozhatunk. Ez utóbbi verőtőre megegyezik az AEQVITAS AVGG előlapjával. A hét Otacilia antoninianuson három féle előlapi legenda olvasható:

1. M OTACIL SEVERA AVG
2. MARCIA OTACILIA SEVERA AVG
3. MARC OTACI SEVERA AVG

Ez utóbbi feliratot a RIC és a Seaby egyaránt hibásan hozza, amikor „OTACIL"-t ír.

A Philippus császároktól összesen 114 féle antiochiai veretet különböztetünk meg. Igaz, hogy ezek közül öt csak leírásból ismert darab, aminek a létezése kétséges. (Lásd 68–72. sorszám.) Ezeket katalógusok ismertetik, de előfordulásuk ismeretlen. Ezekhez még hozzáadhatjuk az 52. és az 54. sorszámú darabokat is. A 114 típusból 57 db van I. és ugyanannyi II. Philippustól. Otacilia császárnőnek hét érmét soroltam az antiochiai érmék közé.

Köszönetnyilvánítás: Különösen sokat köszönhetek Jyrki Muona finn barátomnak, aki sok hasznos adatot és képanyagot bocsátott rendelkezésemre. Nagyon hasznosak voltak az internetről letöltött képanyagok (lásd fentebb), különösen a Marchal gyűjtemény, amely négy féle katalógust alkalmazott az érmék meghatározására. Legfőképpen köszönetet kell mondanom Csillag Tivadar barátomnak az önzetlenül elvégzett, pontos precíz számítógépes munkájáért. Köszönöm továbbá Jim Schaffer úrnak (Portland, Oregon, USA), hogy engedélyezte a gyűjteményéről készült képek felhasználását.

Antoniniani of the Philippus family minted in Antiochia

I have already discussed the Antiochian antoniniani of the Philippus family in NK 1989-1990. In that paper I had explained why I do not consider the RIC 4/3 69-74 coins to be of Antiochian mintage. During my research I have found, that 38 types out of the 114 types of „late" Antiochian coins have left facing busts on their obverses, but there is no variation with left facing bust of the RIC 4/3 69-74 types. Therefore in this paper I am only concerned with the „late" Antiochian coins. This is the improved and revised version of my earlier work summing up the observations and results of another 19 years, that I felt necessary to write because of the international interest in my previous publication.

Antiochian antoniniani are relatively scarce compared to those of the mint of Rome, so I note the number of the known examples, the work of R. Bland, that I had got to know with the help of J. Muona, was great help. Now I know much more coins that I knew 19 years ago, so I do not give the reference for all the coins, but only their number.

The Charts

There are 67 types of coins of the two Philippi. There are five coins as well, but their existence is doubtful, as I only know these coins from the description of catalogues, but I have never seen them in picture or in real(ity). There are also seven coins of Otacilia Severa. Several types were minted for both emperors, in these cases I present only one of the coins. The coins of the two emperors can only be distinguished on the grounds of the portrait, as Philip I is always bearded.

I. The first column is for the new catalogue number. Letter „A" marks, that the type was minted for Philip I, letter „B" stands for Philip II. If the type was minted for both emperors, the only one of the coins is illustrated. The bold letter marks which emperor's coin is shown.
II. The obverse type is marked in the second column by letters. I know of seven obverse types, but the existence of the 7th is not proven with picture.
III. The catalogue numbers given by R. Bland.
IV. The catalogue numbers of RIC.
V. The catalogue numbers of Cohen.
VI. My earlier catalogue numbers.
VII. Number of coins known.

The source of the images are noted in the 2nd line of the first column by the following abbreviations:

P1	Jim Shaffer	http://ettuantiquities.com/Philip_1/Philip1-list.htm
P2	Jim Shaffer	http://ettuantiquities.com/Philip_1/Philip2-list.htm
OS	Jim Shaffer	http://ettuantiquities.com/Philip_1/Otacilia-list.htm
TM	collection of Thibaut Marchal	http://marchal.thibaut.free.fr/e_index.htm
ÓF	collection of Dr. Ferenc Óvári	
JM	notification of Jyrki Muona	
CNG	Classical Num. Group Inc. 62.	
TRI	Triton I. auctió nr. 1610.	

The reverse legend can be read under the catalogue numbers, and the short obverse inscription is also noted here.

I classified seven antoniniani of Otacilia Severa as Antiochian coins, though the numismatic literature suggests some more coins as well. I do not think, that the coin inscribed AEQVITAS AVGG was minted in Antioch, as the head-dress of Aequitas completely differs from the regular Antiochian style. The crescent is also differently shaped, and is parallel to the crescent of the barbaric IVNO REGINA coins. There are 3 different obverse inscriptions on the 7 known Antiochian antoniniani of Otacilia Severa:

1. M OTACIL SEVERA AVG
2. MARCIA OTACILIA SEVERA AVG
3. MARC OTACI SEVERA AVG

The 3rd one is given as OTACIL by both RIC and Seaby in error.

There are altogether 114 types of antoniniani of the family of Philip I minted in Antiochia, but five of them are doubtful. Catalogues quote them, but their incidence is not known.

Out of the 114 types 57 were minted for Philip I, the same amount for Philip II, and 7 were struck for Otacilia Severa.

I would like to thank my Finnish friend, Jyrki Muona for helping me a lot with data and photos; and my friend, Tivadar Csillag for the lot of magnanimous computer work. I would like to also thank Mr. Jim Schaffer (Portland, Oregon, USA) for the permission to use the pictures of his collection.

Óvári Ferenc
Pannon Egyetem Veszprém
8200 Pf. 158

A Philippus család antiochiai antoninianusai 244–249
Antoniniani of Philippus Family minted in Antiochia 244–249

No		Av.	Bland	RIC.	Cohen	Óvári	Ismert pld. szám	Avers	Revers
1	**A**	a	12	–	–	Ó 1A	8		
	B	a	58	–	–	Ó 1B	4		
P1		Rv: ADVENTVS AVGG							
2	**A**	c	13	81	4	Ó 2A	11		
	B	c	59			Ó 2B	4		
P1		Rv: ADVENTVS AVGG							
3	**B**	a	–	–	–	Ó 3B	2		
ÓF		Óvári coll.							
		Rv: ADVENTVS AVG							
4	**A**	a	18	–	–	Ó 4A	41		
	B	a	65	240a	–	Ó 4B	38		
P1		Rv: AEQVITAS AVGG							
5	A	b	–	–	–	Ó 5A	2		
	B	b	64	–	–	Ó 5B	8		
P2		Rv: AEQVITAS AVGG							
6	**B**	ae	104	–	–	–	5		
JM		Av: IMP PHILIPPVS AVG Rv: AEQVITAS AVGG							
7	**A**	a	16	–		Ó 7A	43		
	B	a	61	–	1	Ó 7B	51		
ÓF		Óvári coll.							
		Rv: AEQVITAS AVG							
8	**A**	b	15	–	–	Ó 8A	8		
	B	b	60	–	–	Ó 8B	8		
P1		Rv: AEQVITAS AVG							

No		Av.	Bland	RIC.	Cohen	Óvári	Ismert pld. szám.	Előlap	Hátlap
9	**A**	c	17	–	8	Ó 9A	57		
	B	c	62	–	2	Ó 9B	14		
P1	Rv: AEQVITAS AVG								
10	A	d	–	–	8	Ó 9A	?		
	B	d	63	–	2	Ó 9B	22		
ÓF	Óvári coll.								
	Rv: AEQVITAS AVG								
11	**A**	cs	14	–	–	–	4		
P1	Rv: AEQVITAS AVG								
12	**A**	a	19	–	–	Ó 10A	17		
	B	a	68	–	–	Ó 10B	22		
P1	Rv: AETERNITAS AVGG								
13	**A**	b	–	–	–	Ó 11A	2		
	B	b	67	–	–	Ó 11B	10		
P1	Rv: AETERNITAS AVGG								
14	A	a	21	–	–	Ó 13A	6		
	B	a	72	–	–	Ó 13B	22		
P2	Rv: CONCORDIA AVGG								
15	B	b	71	–	–	–	1		
JM	Ashmolean museum only								
	Rv: CONCORDIA AVGG								
16	A*	?	–	83?	35?	Ó 14A?	8		
	B	d	74	241	8	Ó 14B	6		
JM	*Lehetséges, hogy mind II. Philip Needs confirmation								
	Rv: CONCORDIA AVGG								
17	A	c	22	83	35	Ó 14A	11		
	B	c	73	241	8	Ó 14B	11		
P2	Rv: CONCORDIA AVGG								

No		Av.	Bland	RIC.	Cohen	Óvári	Ismert pld. szám.	Előlap	Hátlap
18	A	a	–	–	–	Ó 15A	1		
	B	a	69	–	–	Ó 15B	2		
ÓF		Óvári coll.							
		Rv: CONCORDIA AVG							
19	**A**	c	20	–	–	–	8		
	B	c	70	–	–	–	1		
ÓF		Óvári coll.							
		Rv: CONCORDIA AVG							
20	B	a	75	–	10	Ó 16B	8		
P2		Rv: FELI / CITAS / IMPP							
21	A	c	–	84	41	Ó 17A	2		
	B	c	76	242	11	Ó 17B	7		
JM		Rv: FELI / CITAS / IMPP							
22	A	d	23	–	–	Ó 17A	3		
	B	d	77	–	–	Ó 17B	4		
ÓF		Óvári coll.							
		Rv: FELI / CITAS / IMPP							
23	A	a	24	84A	50v	Ó 20A	19		
	B	a	78	248	12	Ó 20B	12		
ÓF		Óvári coll.							
		Rv: FIDES EXERCITVS							
24	A	a	24a	–	–	–	1		
JM		Rv: FIDES MILIT							
25	A	a	25	–	–	Ó 23A	3		
	B	a	–	–	–	Ó 23B	2		
P2		Rv: PMTRP III COS PP							

No		Av.	Bland	RIC.	Cohen	Óvári	Ismert pld. szám.	Előlap	Hátlap
26	A	c	26	75	129	Ó 24A	2		
ÓF		Óvári coll.							
		Rv: PMTRP III COS II PP							
27	**A**	a	29	75A	130	Ó 25A	32		
	B	a	80	232	–	Ó 25 B	33		
P1		Rv: PMTRP IIII COS PP							
28	**A**	b	28	–	–	Ó 26A	6		
	B	b	79	–	–	Ó 26B	2		
P1		Rv: PMTRP IIII COS PP							
29	A	cs	27	–	–	–	1		
P1		Rv: PMTRP IIII COS PP							
30	A	a	30	76	–	Ó 28A	23		
	B	a	83	233	34	Ó 28B	26		
P2		Rv: PMTRP IIII COS II PP							
31	**A**	c	31	–	135	Ó 29A	35		
	B	c	84	–	–	Ó 29B	13		
P1		Felicitas Rv: PMTRP IIII COS II PP							
32	B	d	85	–	–	Ó 29B v	4		
P2		Felicitas Rv: PMTRP IIII COS II PP							
33	**A**	a	–	75B	132	Ó 30A	2		
	B	a	82	234	35	Ó 30B	4		
JM		Császár oltárral Rv: PMTRP IIII COS PP							

No		Av.	Bland	RIC.	Cohen	Óvári	Ismert pld. szám.	Előlap	Hátlap
34	A	b	81 de B	–	–	–	UNIQ		
TM		Thibaut Marchal coll. Császár oltárral Rv: PMTRP IIII COS PP							
35	A	cs	–	–	–	–	UNIQ		
TM		Thibaut Marchal coll. Császár oltárral Rv: PMTRP IIII COS PP							
36	**A**	a	–	–	–	Ó 31A	4		
	B	a	86	–	–	Ó 31B	3		
JM		Császár oltárral Rv: PMTRP IIII COS II PP							
37	A	a	32	–	–	–	8		
JM		Császár oltár nélkül / without tripod Rv: PMTRP IIII COS II PP							
38	**A**	c	33	–	–	Ó 32A	9		
	B	c	–	–	–	Ó 32B	2		
ÓF		Óvári coll. Császár oltárral Rv: PMTRP IIII COS II PP							
39	**B**	d	87	–	–	Ó 33B	7		
P2		Császár oltárral Rv: PMTRP IIII COS II PP							
40	A	a	37	156	–	Ó 41A	29		
	B	a	93	236	40	Ó 41B	58		
P2		Császár oltárral Rv: PMTRP VI COS PP							
41	**B**	b	92	–	–	–	7		
P2		Császár oltárral Rv: PMTRP VI COS PP							

No		Av.	Bland	RIC.	Cohen	Óvári	Ismert pld. szám.	Előlap	Hátlap
42	**A**	ae	51	79B	–	Ó 43A	9		
TM	Thibaut Marchal coll.								
	Császár oltárral Av: IMP PHILIPPVS AVG Rv: PMTRP VI COS PP								
43	A	a	–	–	–	–	UNIQ		
ÓF	Óvári coll.								
	P betű hiányzik /without P Rv: PMTR VI COS PP								
44	A	a	34	77A	–	Ó 36A	2		
ÓF	Óvári coll.								
	Rv: PMTRP V COS III PP								
45	**A**	a	36	–	155	Ó 37A	35		
	B	a	89	235	38	Ó 37B	42		
ÓF	Óvári coll.								
	Rv: PMTRP VI COS PP								
46	A	b	35	–	–	Ó 38A	3		
	B	b	88	–	–	Ó 38B	7		
ÓF	Óvári coll.								
	Rv: PMTRP VI COS PP								
47	B	d	90	235	39	Ó 39B	5		
P2	Rv: PMTRP VI COS PP								
48	A	ae	50	–	–	Ó 40A	5		
	B	ae	105	–	–	Ó 40B	4		
P2	Av: IMP PHILIPPVS AVG Rv: PMTRP VI COS PP								
49	**A**	a	41	80	157	Ó 45A	6		
	B	a	97	–	–	Ó 45B	12		
P1	Rv: PMTRP VI COS PP								

No		Av.	Bland	RIC.	Cohen	Óvári	Ismert pld. szám.	Előlap	Hátlap
50	B	c	–	238	42	Ó 46B	?		
JM		Kép: Kompilláció Rv: PMTRP VI COS PP							
51	B	d	–	–	–	Ó 46Bv	5		
P2		Rv: PMTRP VI COS PP							
52	A*	b	40	–	–	–	1		
JM		Kép: Kompilláció. Rv: PMTRP VI COS PP * needs confirmation							
53	A	a	38	–	–	Ó 47A	10		
	B	a	95	239	43v	Ó 47B	9		
P2		Rv: PMTRP VI COS PP Néha villám van az oroszlán szájában							
54	B*	b	94	–	–	–	1		
JM		Kép: Kompilláció. Rv: PMTRP VI COS PP * needs confirmation							
55	A	d	39	–	–	–	1		
	B	d	96	–	–	–	5		
P2 Tkalec 1992/381		Kép: Kompilláció. Csak Bland-nél Rv: PMTRP VI COS PP							
56	A	a	42	–	–	Ó 48A	6		
	B	a	98	251a	70	Ó 48B	11		
P2		Rv: ROMAE AETERNAE							
57	**A**	d	43	85	167	Ó 49A	8		
	B	d	99	243	71	Ó 49B	9		
ÓF		Óvári coll. Rv: ROMAE AETERNAE							

No		Av.	Bland	RIC.	Cohen	Óvári	Ismert pld. szám.	Előlap	Hátlap
58	B	c	99	243	71	Ó 49B	10		
P2		Rv: ROMAE AETERNAE							
59	**A**	a	44	–	–	–	3		
	B	a	100	–	–	–	7		
JM		ROMA elött oltár Rv: ROMAE AETERNAE							
60	**A**	d	45	–	–	–	4		
	B	d	102	–	–	–	5		
JM		ROMA elött oltár Rv: ROMAE AETERNAE							
61	B	c	101	–	–	–	2		
JM		ROMA elött oltár Rv: ROMAE AETERNAE							
62	A	a	46	–	–	–	2		
	B	a	–	–	–	–	2		
CNG		Rv: SAECVLARES AVGG COS III							
63	A	a	48	86B	199	Ó 50A	18		
	B	a	103	–	–	Ó 50B	34		
ÓF		Óvári coll. Rv: SAECVLVM NOVVM							
64	**A**	b	47	–	–	Ó 51A	2		
	B	b	–	–	–	Ó 51B	3		
P1		Rv: SAECVLVM NOVVM							
65	**A**	c	–	86a	200	Ó 52A	2		
	B	c	–	244	81	Ó 52B	?		
ÓF		Óvári coll. Rv: SAECVLVM NOVVM							

No		Av.	Bland	RIC.	Cohen	Óvári	Ismert pld. szám.	Előlap	Hátlap
66	A	d	49	–	200	Ó 52A	20		
	B	d	–	–	–	Ó 52B	?		
JM		Rv: SAECVLVM NOVVM							
67	A	ae	52	–	198v	Ó 53A	3		
	B	ae	106	–	–	Ó 53B	3		
ÓF		Óvári coll. Av: IMP PHILIPPVS AVG Rv: SAECVLVMNOVVM							
Csak katalógusok leírásaiból ismert példányok									
68	A	f	–	87	43a	19A	?		
		Av: IMP PHILIPPVS AVG. Balra néző császár Rv: FELICITAS TEMP							
69	B	f	91	–	–	–	3		
		Av: IMP PHILIPPVS AVG Balra néző császár Rv: PMTRP VI COS PP Csak R. Blandnál							
70	A	f	–	77	134	Ó 35A	?		
		Av: IMP PHILIPPVS AVG Balra néző császár Rv: CONCORDIA vagy Philippus balra áll Rv: PMTRP IIII COS II PP							
71	A	c	–	82	8	Ó 6A	?		
		Kompilláció Rv: AEQVITAS AVGG							
72	A	ae	–	76a	131	Ó 34A	?		
		Kompilláció Av: IMP PHILIPPVS AVG Rv: PMTRP IIII COS II PP							

Otacilia Severa

No	Av.	Bland	RIC.	Cohen	Óvári	Ismert pld. szám.	Előlap	Hátlap
73	1	54	138	–	Ó 54	7		
TM	Thibaut Marchal coll. Av: M OTACIL SEVERA AVG RV: AEQVITAS AVG							
74	1	55	–	4	Ó 55	5		
TM	Thibaut Marchal coll. Av: M OTACIL SEVERA AVG RV: CONCORDIA AVGG							
75	2	–	132	18	Ó 56	3		
TR I. 1610	TRITON I. (1900 $-ért ütötték le) Av: MARCIA OTACILIA SEVERA AVG Rv: FECVNDITAS TEMPORVM							
76	3	10	134	42a	Ó 58	9		
ÓF	Óvári coll. Av: MARC OTACI SEVERA AVG Rv: PIETAS AVG N							
77	2	–	–	42a v	–	2		
OS	Av: MARCIA OTACILIA SEVERA AVG Rv: PIETAS AVG N							
78	1	57	–	–	–	?		
TM	Thibaut Marchal coll. Av: M OTACIL SEVERA AVG Rv: PMTRP IIII COS II PP							
79	3	10v	133	42	Ó 57	?		
TM	Kompilláció Av: MARC OTACI SEVERA AVG Rv: PIETAS AVG N							

Tescheni három krajcárosok voltak a „fejes, apró poltúrák”*

Die Dreikreuzer des Herzogtums Teschen waren die „köpfigen, kleinen Dreipölker” in Ungarn

Magyar nyelvű gazdaság- és pénztörténeti irodalmunkban[1] a XX. század eleje óta ismert az *„apró fejes”* polturák neve, ui. akkor látott napvilágot Eperjes 1622 decemberi levelének részlete. Sáros vármegye legjelentősebb szabad királyi városának tanácsa[2] úgy vélekedett Kassa elöljáróságához küldött átiratában, hogy *„... ha négy pénzben mindenféle poltorák az apró fejesen kívül elvétetnének, nem volna oly nagy difficultás az pénz dolgában.”*

A súlyos monetáris zavarok idején Felső-Magyarország fővárosában már korábban ismerhették a kettős jelzőjű – *„apró, fejes”* – vereteket, mert Abaúj vármegye nemessége 1622 nyarán döntött arról, hogy területén a közönséges polturákat négy magyar dénárban fogadják el, kivéve a *„fejes apró poltorák”*-nak[3] mondottakat. A jelzők sorrendi különbsége ellenére valószínűsíthető, hogy olyan azonos pénznemről írtak, illetve határoztak, amelyik a számos, ismeretlen[4] – „polturának” nevezett – verettel együtt a bizonytalan eredetű pénzek közé lenne sorolható.

A földrajzi közelség okán feltételezhető, hogy az Abaúj megyei nemesek a szomszédos Borsod vármegyeieket követték, akik 1622. június 1-én foglalták[5] írásba azt, hogy *„A 'polthorák' nevű pénz minden fajtáját (kivéve Frigyes Vilmos tescheni fejedelem neve alatt vert úgynevezett 'fejér polthurák' pénzt) mindenki köteles elfogadni.”* Mai szemmel a *„fejér”* és a *„fejes”* olvasat közötti különbség igen nagy és természetesen értelemzavaró, de az egykori — egységes helyesírás, illetve ékezet nélküli — szövegekben nehéz a két jelző megkülönböztetése; *Huszár Lajos* erre már hosszabb jegyzetben[6] hívta fel a figyelmet. Az eredeti forrás nem hagy kétséget afelől, hogy a borsodi nemesség a *„fejes polthurák”* pénz[7] kivételével tette kötelezővé a polturák elfogadását, s Frigyes Vilmos nevén kívül a váltópénz köriratának rövidítését[8] is megfelelően értelmezte: „D. SI. TE (Dux Silisiae Teschinensis)”

A sziléziai származék *„fejes poltura”* híre Erdélybe ugyancsak eljuthatott, erre Bethlen Gábor 1622 őszén kelt utasításából következtethetünk, mely szerint Kassa elöljárósága vagyonelkobzás terhe mellett lett köteles[9] *„... mindenféle polturákat az egy fejesen kívül...”* elfogadtatni.

* Nürnberg intézményeiben az Alexander von Humboldt Stiftung (Bonn/Bad Godesberg) ösztöndíjával, Kassa levéltáraiban a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával kutattam. E ponton ismételten köszönetet mondok mindazoknak, akik anyaggyűjtésemet segítették.

1 KEREKES György: Bethlen pénzjavítási törekvése; pénzhamisítás. *MGtSzle* (1901) 320., vö.: HUSZÁR Lajos: *Bethlen Gábor pénzei.* Kolozsvár 1945. 48. + folyt.

2 Eperjes levele1622. dec. 15-én kelt, a korábbi közlésben – tévesen – dec. 25. olvasható. Kassán, dec. 17-én olvasták a szomszéd város levelét. Kassa v. lt. Suppl. H I. Missiles, 5991/16; bővebben: BUZA János: Kipper-pénzek a mérlegen. Az 1620-as évek inflációjának két szakasza. *Századok* (2000) 887, 46. jegyzet, ill. betűhűen: H. NÉMETH István: *Várospolitika és gazdaságpolitika a 16-17. századi Magyarországon.* II. Budapest 2004. 121–122.

3 „... autem grossorum Bohemicorum, vulgo *polturak* dictorum ... pro quattuor denariis hungaricalibus cum dimidio acceptetur; exceptis solummodo illis minutoribus, vulgo *fejes apró poltorák* dictis.” KOLOSVÁRI Sándor – ÓVÁRI Kelemen: *A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye. Monumenta Hungariae Juridico-Historica. Corpus statutorum.* Budapest 1897. II/1. 128–129. A megyei nemesség Szinán, 1622. aug. 29-én tartotta gyűlését; a jegyzőkönyv eredeti példánya Kassán, az Állami Levéltárban található (Štátní oblastný archív v Košiciach).

4 Az ún. “polturák” névváltozataira bővebben l. BUZA: Kipper-pénzek ... 888–889.

5 TÓTH Péter – BARSI János: Borsod vármegye statutumai 1578–1785. *Borsod-Abaúj-Zemplén megyei levéltári füzetek* 23 (1989) 19.

6 „Most vagy másolási hibáról van szó és fejér helyett szerepel a fejes szó, vagy tényleg apró fejes kifejezés áll az eredeti iratban is...” HUSZÁR: *Bethlen* ... i.m., i.h.

7 E ponton köszönet illeti *Dr. Tóth Péter* docens kollegát (Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara) azért, hogy kérésemre összevetette az eredeti forrást a publikált változattal, s megerősítette a „fejes” olvasatot. A borsodi példából azonban nem következik szorosan, hogy minden esetben el kell vetni a „fejér poltura” olvasatának lehetőségét, ugyanis a fehér = weiß jelzős polturára azonos esztendőből származó bizonyíték áll rendelkezésre: „In weissen Poltoracken a d. 4 ½ f. 12 [d.] 12.” Inventarium Bonorum Casparis Elinger, Kassa, 1622. dec. 24. Kassa város levéltára. Collectio Schwartzenbachiana, Nr. 5974. (Archív mesta Košice).

8 DEWERDECK, Gottfried: *Silesia numismatica, oder Einleitung zu dem Schlesischen Meuntz-Cabinet,* Liegnitz 1711. 532.

9 KEREKES György: Kassa város jegyzőkönyveiből I. Bethlen Gáborra vonatkozó följegyzések. *TT* (1908) 92. (1622. okt. 6-án.) Megjegyzendő, hogy az eredeti forrás szerint 1622. nov. 10-én ismertette Kassa főbírája Bethlen Gábor levelét. Kassa város levéltára. Protocollum deliberationum magistratualium ab anno 1620 usque 1624. H. III/2. pur. 14. p. 130/v.

Az *„apró, fejes"* – helyesebben – *„fejes, apró polturák"* tehát a szilézíai Teschen hercegségből kerültek Felső-Magyarországra. Azonosításukkal bővült az identifikált szilézíai Kipper-veretek[10] köre, illetve csökkent azoké, amelyeket a köznyelv *tévesen polturáknak* nevezett. Frigyes Vilmos herceg nevére ugyanis nem polturákat, hanem három krajcár névértékű új pénzt[11] — „Mon.[eta] nov.[a] III. Crucigerorum" — bocsátottak[12] ki. A tescheni *„fejes, apró polturák"* tehát azok közé a *3 krajcárosok közé tartoztak,* amelyeket az ún. Kipper-korban[13] — a közép-európai gazdaságot megrázó durva pénzrontás során — az 1620-as évek elején igen nagy mennyiségben hoztak be[14] az országba.

Teschen hercegség 3 krajcár névértékben kibocsátott garasai már a XVII. század elején[15] sem ütötték meg a törvényes mértéket. A frank, a bajor és a sváb körzetek — az ún. három levelező körzet — pénzügyekben illetékes szakértői 1607 tavaszán elmarasztalták Teschen[16] hercegség 1606. évi 3 krajcárosát, amelynél — persze — gyengébbek is voltak a maguk nemében. Nürnberg város tanácsa pedig — számos moneta éremképével együtt — közszemlére bocsátotta Adam Wenzel 1607. évi veretének metszetét, s a betűvetéshez értők figyelmét arra is felhívta, hogy a „GROS[sus] • ARG[enteus] • III • CRV[cigerorum]" nem 3, hanem csak 2,25 krajcárt ér, más szóval a törvényes mértékű és finomságú három krajcárosoknál 25%-kal[17] kevesebbet.A nürnbergi metszet éremképére a hercegi profil révén már ekkor illett a *„fejes"* jelző, az *apró* minősítés azonban még nem, mert az 1607-ben vert tescheni 3 krajcáros nem volt számottevően kisebb a többi megmintázott 3 krajcárosnál.

So ist dieser vnter des Hertzogen von Teschen geprägs/ diß Jahrs gemünzten/ vnd auff drey Kreutzer angegebnen stückh eins/ vermög der Reichsordnung mehr nicht werth/ dañ 2. ein virtl Kreutzer/ vnd also an 100. fl. verlust 29. gulden 38. ein halben Kreutzer.

1. kép

Teschen hercegi pénzverdéjében ügyet sem vetettek a szakértők kritikai észrevételeire, mert a későbbi 3 krajcáros garasok – az 1609., 1610. és 1611. évi példányok[18] – sem feleltek meg a birodalmi előírásoknak.[19]

Teschen pénzverése nem volt folyamatos. Adam Wenzel utóda, Friedrich Wilhelm herceg 1620-ban újította fel[20] a pénzverést, *„fejes"* verete[21] azonosítható, de nagy a valószínűsége annak, hogy nem annyira az 1620., mint inkább az 1621. évi 3 krajcárosai[22] váltottak ki ellenszenvet Felső-Magyarországtól Erdélyig, s őket ruházták fel a *„fejes, apró"* jelzőkkel, illetve nevezték el – *tévesen – polturáknak.* A méretek csökkentése és a minőség

[10] BUZA János: Szilézíai kipper-veretek Felső-Magyarország pénzforgalmában. (Schlesische Kipperprägungen im Geldumlauf Oberungarns). In: *Emlékkönyv Bíró-Sey Katalin és Gedai István 65. születésnapjára.* Szerk.: Bertók Krisztina – Torbágyi Melinda. Budapest 1999. 356–369., ill német nyelven 339–355.

[11] FRIEDENSBURG, F[erdinand]: *Schlesiens neuere Münzgeschichte. Codex diplomaticus Silesiae,* Bd. 19. Breslau 1899. 199

[12] DEWERDECK: uo.

[13] A pénzrontás korára röviden l. HUSZÁR Lajos: *Habsburg-házi királyok pénzei 1526-1657.* Budapest, 1975. 30–33. Az ún. Kipperzeit könyvtárnyi irodalmának egy részét korábban érintettem: BUZA J.: Kipper-pénzek a mérlegen … 881–883.

[14] BUZA János: Még egyszer a polturákról. Pénztörténeti tévutunkról helyes irányba. *Századok* (2008) 990.

[15] HIRSCH, Johann Chtistoph: *Des Teutschen Reichs Münz-Archiv.* Nürnberg 1757. 1607. (III. 327.); 1607, (III. 357.); 1609. (III. 397.); 1611. (IV. 2.); 1612, (IV. 10.)

[16] „Abschiedt des zu Nürnberg gehaltenen Münz-Probations-Tags der 3. correspondierenden Creyße Francken, Bayern und Schwaben, d.d. 5/15. May 1607. HIRSCH, J. Ch.: DRMA. III. 325-328.

[17] Sammlung der Einblattdrücke, Nr. 446; Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg.

[18] MEYER, Adolph: Das Probirbuch des Nürnberger Münzwardeins Hans Huefnagel (1605–1612). *NZ* (1886) 109., 113., 123.

[19] Egyezik ezzel a helytörténeti irodalom értékelése is: *„Die wenigen vorhandenen Archivalien betsätigen nur, was schon aus den Münzen selbst ersichtlich ist, nämlich, dass man in Teschen weiter schlechtes Geld geprägt hat, …"* FRIEDENSBURG, F.[erdinand]: 199.

[20] FRIEDENSBURG, F. uo.

[21] FRIEDENSBURG, F. – SEGER, H.: *Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit.* Breslau 1901. Spalte 54, Tafel 36, Nr. 3048. Az 1620. évi veretek egyik példánya a közelmúltban került elő a Szentgyörgy környéki (Pozsony vármegye) leletekből; elő- és hátlapjának nagyított képe jelen közlemény kéziratának befejezése idején jelent meg és elektronikus közléssel jutott el hozzám. Köszönet a gyors továbbításért! BUDAJ, M. – DUCHOŇ, M.: Mince z dvadsiatych rokov 17. storočia z okolia Svätého Jura. *Zborník Slovenského Národného Múzea – Archeológia* 102 (2008) 203, 8. ábra; illetve 2. számú lelet, Nr. 55., 204.

[22] Ez utóbbiakból néhány példány a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárában is látható, kétségkívül silány veretek. Fotózásra történő előkészítésüket PhD Tóth Csaba főmunkatársnak köszönöm.

rontása nem korlátozódott Sziléziára, igazolható másutt is, például Stájerországban, ahol a pénzrontás mértéke elmaradt[23] a hírhedtté vált sziléziaitól.

2. kép

Teschen 3 krajcárosainak kipper-kori rontása nem írható egyedül a hercegi kapzsiság számlájára. Friedrich Wilhelm – másokhoz hasonlóan – 1621 őszén két évre bérbe adta Teschen pénzverését. A Schäffer testvérek – Adam és Friedrich – valamint társuk, Andreas Reber évi 34 ezer tallér bérleti díjat[24] ígértek, ami Sziléziában is tetemes összeg lehetett. Gátlástalan ténykedésükkel nemcsak külföldön tették megvetetté a hercegség pénzeit, hanem a helyi lakosság haragját is fejükre idézték. Nem voltak egyedül, ugyanis Boroszló feldühödött lakói 27 olyan személyt akasztottak[25] fel jelképesen, akiket felelőssé tettek a rossz pénzek okozta nyomorúságért. Friedrich Schäffer és Andreas Reber neve mellett helyet kapott Balthasar Zwirner névtáblája is, az utóbbi a nevéből kialakított B—Z verdejegy[26] és megbízhatatlansága[27] miatt került bele a magyarországi szakirodalomba.

Az 1622-ben, Felső-Magyarország több megyéjében elmarasztalt *„fejes, apró polturák"* a törvényes finomságú, régebbi 3 krajcárosokhoz és a valódi lengyel polturákhoz képest voltak gyenge minőségű kipper-pénzek. Sziléziában azonban még silányabbakat is vertek, ilyenek voltak Liegnitz-Brieg hercegség 3 krajcárosai, amelyek *„olÿ*[28] *poltura"* néven nagy mennyiségben forogtak Felső-Magyarországon, ritkábban a *„brigai"* (Brieg nyomán brigai!) polturákról[29] is említést tettek a kortársak. Szentkirályi Sebestyén neves kereskedő 1624-ben kelt[30] – heves vitát kiváltó[31] – számadása szerint a polturák árfolyama Kassán[32] a következő volt:

lengyel polturák:	1 poltura = 4,5 dénár,
apró, fejes polturák:	1 poltura = 3 dénár,
olly (= olÿ) polturák:	1 poltura = 1 dénár

A polturák árfolyamából kiviláglik, hogy nem a *„fejes, apró"* jelzőkkel felruházott tescheni 3 krajcárosok voltak a legrosszabb minőségűek e váltópénzek között. Ennél is fontosabb azonban annak kiemelése, hogy a tényleges lengyel polturák árfolyama volt a legmagasabb; amiből pedig egyértelműen következik, hogy az

[23] Stájerországban a „garasnak" nevezett 3 krajcárosok ötvözetének finomságát 437,5‰-ről 250‰-re, átmérőjüket pedig az 1617. évi 21,5 mm-ről 18-19 mm-re csökkentették. TAUBER, Hans: Beschreibung der steierischen Münzen, insbesonders der Kippermünzen aus den Jahren 1617–1623. *Mittheilungen des Historischen Vereins für Steiermark* 38 (1890) Heft 60–74.

[24] FRIEDENSBURG, F.: 199–200.

[25] FRIEDENSBURG, F.: 49-50.

[26] HUSZÁR, L. *Az erdélyi Fejedelmség pénzverése.* Budapest 1995, 29.

[27] HUSZÁR L.: Habsburg-házi … 33., 35.

[28] BUZA J.: Sziléziai kipper-veretek … 360–366.

[30] KEMÉNY Lajos: A magyar valuta történetéből. *Századok* (1910) 233. Megjegyzendő, hogy az elszámolás kelte a pénzértékekre nézve megtévesztő, ui. az ún. „olly (= olÿ polturák" 1 dénáros árfolyama 1623 tavaszán – Bethlen Gábor devalvációs határozatát követően – alakult ki. A lakosság azonban többé nem fogadta el „olly (= olÿ polturákat," a kárvallott pénztulajdonosok pedig 1 dénárért nem váltak meg a leértékelt pénztől; bővebben l.: BUZA J.: Kipper-pénzek a mérlegen … 898–901.

[31] Szentkirályi Sebestyén és Szegedi Mihály szóváltására és a kapcsolódó ügyekre l.: J. ÚJVÁRY Zsuzsanna: Egy kereskedőcsalád metamorfózisa. (A mezőszegedi Szegedi család). In: *Óra, szablya, nyoszolya. Életmód és anyagi kultúra Magyarországon a 17 – 18. században.* Szerk.: Zimányi Vera. Budapest 1994. 52–56.

[32] Kemény Lajos 1910. évi közlésébe nem vette fel az „olly poltura" nevű pénzt, így egy dénáros árfolyamára sem derülhetett fény, a Magyar Országos Levéltárban őrzött „Computus originalis …" azonban ezt is tartalmazza. MOL NRA fasc. 310. No 50. 9. szám, p. 18. A forrásról készült másolat átengedéséért J. Újváry Zsuzsanna egyetemi docenst (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara) illeti a köszönet.

1620-as évek monetáris zavaraiban *nem a lengyel polturák, hanem a Német-római Birodalomból származó váltópénzek, főként a tévesen polturának nevezett 3 krajcárosok* játszottak[33] kitüntetett szerepet.

(A felvételeket *Gedai Csaba* készítette.)

Buza János
egyetemi tanár
Miskolci Egyetem
H-3515 Miskolc – Egyetemváros

DIE DREIKREUZER DES HERZOGTUMS TESCHEN WAREN DIE „KÖPFIGEN, KLEINEN DREIPÖLKER" IN UNGARN

Resümee

In den lateinischen und ungarischsprachigen rechts- und wirtschaftshistorischen Quellen der 1620-er Jahre wurden auch „köpfige, kleine Polturaki" (= Dreipölker) erwähnt. Wegen des Münznamens „Polturak" vertraten die Historiker und Numismatiker die Meinung, daß die „köpfigen, kleinen Polturaki" polnische Prägungen gewesen waren.

Die Auszüge der Statutorum des Adelskomitats Borsod enthalten sich wichtige Informationen über die „köpfigen Polturaki:" Im Juni des Jahres 1622 war jederman bei Geldstrafe verpflichtet, alle Polturaki – mit Ausnahme der „köpfigen Polturaki" – anzunehmen. Die Komitatsbehörden Borsod vermerkten gleichzeitig, daß diese „köpfigen Polturaki" Münzen des Herzogs von Teschen – Friedrich Wilhelm – waren.

In Wirklichkeit jedoch hatte Herzog Friedrich Wilhelm keine „Polturaki" prägen lassen, er und früher sein Vater – Herzog Adam Wenzel – hatten u.a. „köpfige" Dreikreuzer emittiert, die in der numismatischen Literatur wohlbekannt gewesen waren.

Die Dreikreuzer von Friedrich Wilhelm gehörten zu den Kipperprägungen von Schlesien, die im Geldumlauf der 1622-1623-er Jahre eine schädliche Rolle spielten. Die sogenannten „köpfigen, kleinen Polturaki" waren schlechte Prägungen, aber die schrecklichsten Dreikreuzer wurden im Herzogtum Liegnitz-Brieg ge-prägt, die in Ober-Ungarn als „oli Polturaki" (in den deutschsprachigen Quellen – nach dem Namen der Stadt Ohlau – auch als „ollisches Geld") bekannt waren.

In einer kaufmännischen Verrechnung vom Jahre 1624 wurden die folgenden Kurse der „Polturaki" in der Stadt Kaschau erwähnt: 1 polnischer Polturak (= tatsächlicher Dreipölker) = 4,5 ung. Denar; 1 „köpfiger, kleiner Polturak" (= Dreikreuzer von Teschen) = 3 ung. Denar; bzw. 1 „oli Polturak" (= Dreikreuzer von Liegnitz-Brieg) = 1 ung. Denar.

[33] Bővebben l.: BUZA J.: Még egyszer a polturákról. 969–970., 995–997. A jövőben nagyobb figyelmet kell fordítani az 1620-as évek első feléből származó éremleletekre, amelyek közül egyesek szép számmal tartalmaznak kipper-kori három krajcárosokat. A fertőszéleskúti éremlelet (1619) feldolgozására l.: GYÖNGYÖSSY Márton: Nyugat-Magyarország kora újkori pénzforgalma. *Soproni Szemle* 58 (2004):4, 336.. illetve igen tanulságosak e téren is BUDAJ, M. – DUCHOŇ, M. fentebb hivatkozott leletközlései. Kitekintésül említendő egy alsó-ausztriai lelet feldolgozása, amelyben egy csoportba kerültek a 3 krajcárosok és a velük többnyire egyező értékű 1/24 tallér értékű garasok; számuk meghaladja a lengyel polturákét. PROKISCH, Bernhard: Der Münzfund von Aigen (Niederösterreich). *NZ* 113–114 (2005) 415–436.

MAGYAR

Szükségpénzek Esztergomban 1919–1924

Notgelder in Esztergom 1919–1924

Az első világháború kitörése után a hadigazdaság bevezetése, és a háborús erőfeszítések következtében megkezdődött az infláció. Egyik nyilvánvaló következménye lett, hogy a fémpénz eltűnt a forgalomból, és egyre növekvő mértékben jelentkezett a kiscímletű váltópénzek hiánya. A helyzet az összeomlás, az ország szétdarabolása és a politikai változások során tovább romlott.

Vidéken még a fővárosinál is nagyobb volt a váltópénz hiány. Vas vármegye direktóriuma ezt táviratozta az Osztrák Magyar Bank kormányzójához: *„Szombathely város teljesen aprópénz nélkül áll. Sem élelmet, sem semmi más cikket vásárolni nem lehet. A holnapi nap folyamán repülőgépen jelentékeny mennyiségű apró- és kékpénzt küldeni szíveskedjék."*[1]

Erre a helyzetre, amely már a kereskedelem megbénulásával fenyegetett, országos pénzügyi intézkedésekkel tényleges megoldást nem tudtak adni. Bár Csepelen gőzerővel kezdték el a vas 20 filléresek verését a Körmöcbányáról leszerelt gépeken, ez még a napi villamosforgalom lebonyolítására sem volt elegendő. A kereskedelemnek azonban működnie kellett, ezért helyenként valós engedélyek megszerzésével, másutt a hatóság hallgatólagos hozzájárulásával, de legtöbbször mindezek nélkül, helyi pénzhelyettesítő pénztárjegyek, utalványok kerültek kibocsátásra és forgalomba. A kezdetben megjelenő, igen egyszerű kézzel, vagy írógéppel írt és indigóval sokszorosított, elsősorban kereskedők, vendéglők kiadványaira nyilván aligha volt ilyen engedély. Sok esetben azért nem maradt egyetlen példány, még mutatóban sem, mert a kereskedők, mint kibocsátók, később a büntetéstől félve megsemmisítették a maradék példányokat.

Kunstätter Márk pesti papírkereskedő úgy emlékezett vissza erre, hogy *„olyan nagy volt az aprópénz hiány, hogy alig-alig tudtuk a vevőket kiszolgálni, s igen sok időt vett igénybe a pénzváltás és fizetés. Először úgy segítettünk a bajon, hogy apró, kézzel írott cédulácskákat adtunk a vevőnek a még javára eső aprópénz helyett, ez vezetett azután engem arra a gondolatra, hogy a gyorsabb kiszolgálás céljából nyomatok megfelelő értékjelzéssel ellátott papírkákat."*[2]

Az ilyen szükségjegyek megjelenését és elterjedését jól mutatja az a levél is, amelyet a Vörös Újság szerkesztőséghez írtak 1919. május 23-án:

„Akár üzletben, akár kávéházban, akár vendéglőben, akár mosodában, akár szórakozóhelyen, egyszóval bárhol veszünk, vagy fizetünk, aprópénzként egy kis fehér papírdarabkát kapunk vissza, melyre ceruzával oda van írva az összeg, amelyet pénzben vissza kellett volna kapni. Ez tehát ma a legújabb pénz. Az aprópénzhiány megszűntetésén a kereskedők megelőzték a kormányt."

Így történt ez Esztergom városában és Esztergom vármegyében is.

I. Városi kibocsátású pénzjegyek

Az állandósult aprópénzhiány már a napi kereskedelem működésében is súlyos gondokat okozott. A pénzhiány csökkentésére Esztergomban is hasonló megoldást alkalmaztak, mint bármely más területén az országnak. A három legjelentősebb helyi pénzintézet az Esztergomi Takarékpénztár Rt, az Esztergomi Kereskedelmi és Iparbank Rt, valamint az Esztergom Vidéki Hitelbank Rt közös kiadásban 1 és 2 koronás szükség bankjegyeket, u. n. „pénzutalványokat" bocsátott ki és hozott forgalomba.[3] A városi pénzek forgalmát és elfogadási kötelezettségét egész Esztergom vármegyére kiterjesztették. A kibocsátást az akkori helyi hatalmat gyakorló Esztergom vármegyei munkás és katonatanács is saját művének tekintette és így a szükségpénz a pénzintézetek, a városi és a megyei elöljáróság közös kibocsátása lett.

[1] *A Magyar Tanácsköztársaság pénzügyi rendszere.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1959. 224

[2] NEUBAUER Zoltán: Háborús szükségpénzeinkről. *NK* 17 (1918) 57

[3] A pénz értékéhez: ekkor a napszámos órabér 3 korona, igás napszámnál az órabér 10 korona volt.

A címletek vásárlóértékének érzékeltetésére bemutatunk néhány korabeli árat koronában:

	1918. XII. 31.	1919. VII. 31.	1919. XII. 31.
Liszt/kg	3,20	3,40	9,00
Barna kenyér/kg	0,80	0,80	2,00
Marhahús/kg	11,20	30,00	68,00
Sertéshús/kg	25,00	31,00	80,00
Burgonya/kg	0,52	0,78	1,90
Tej/l	1,07	2,80	4,20

Az 1 és 2 korona mindkét címletéből 100 000 darabot nyomtattak, tehát összesen 300 000 korona értékben kerültek kibocsátásra. A nyomdai kliséket Budapesten készítették, a nyomtatást a hatóság szigorú ellenőrzése mellett a helyi Hunnia Nyomda végezte el. Jó minőségű fehér papírra, piros színnel nyomtatták mind a két pénzjegyet. Értékükről az olvasható a sajtóban, hogy *„ezek a pénzjegyek egy fillérrel sem bírnak kisebb beccsel, mint az Osztrák Magyar Bank bankjegyei, mert amennyit a direktórium kibocsájt, ugyanannyi osztrák-magyar bankjegyet helyez letétbe az esztergomi pénzintézeteknél, úgy, hogy bárki, bármikor a hivatalos órákban ezt a papírpénzt beválthatja az Osztrák Magyar Bank bankjegyeire, de ugyanezt megteszi bármely városi, vagy megyei közpénztár is. Tehát ha valaki elutazik a vármegyéből, beválthatja ezeket a papírpénzeket minden akadály nélkül."*

A kiadás szükségességéről ezt írták a helyi újságban: *„A város és a megye lakossága bizonyára a legnagyobb megelégedéssel veszi tudomásul az Esztergom vármegyei munkás és katonatanács intézkedését, amellyel megszűnteti az apropénzhiányt, ami eddig sok bosszúságot okozott mindenfelé. Hogy a direktórium ezt a célt elérhesse, más városok, illetve vármegyék példájára egy és két koronás pénzutalványokat nyomtatott s ezeket forgalomba is hozza a napokban."* Az újsághír ismeretlen szerzője aligha lehetett helyi kötődésű, mert a 2 koronás leírását azzal kezdte, hogy *„egyik oldalát a megye címere díszíti, alatta az Internacionálé piros csillagával..."*.[4] De valójában a pénzjegyeken Esztergom szabad királyi város ősrégi címere látható.

A forgalomba hozatalról a bankok gondoskodtak, erről így írt a sajtó: *„Az esztergomi bankok és takarékpénztárak kívánatra beváltják a nagyobb papírpénzeket 1 és 2 K-ás pénzutalványokra."*[5]

Mivel az aláírók egyike Szokob János,[6] a városi munkástanács vezetője volt, az esztergomiak csak Szokob-pénznek, vagy Szokob-bankónak hívták ezeket.

Úgy látszik, hogy a mindenütt tapasztalható ellenérzések dacára szerepüket jól betöltötték, mert a Tanácsköztársaság bukása után is elég hosszúideig forgalomba maradtak. 1919. december 24-ig a városi pénztárak is elfogadták őket fizetésként. Az új politikai erők 20 %-os devalválásról intézkedtek, de a helyi bankok saját kiadásuknak tekintve a pénzjegyeket, a teljes értékükért felelősséget vállaltak. Végül 1919. december 31-ig teljes értékben váltották be őket.[7]

Egy korona

Előoldal:

Baloldalt Esztergom szabad királyi város címere. A címer alatt balra a sarokban E betű, a tervező művész mesterjegye. Jobboldalt keretben a címlet névértéke, 1 Korona felirat olvasható. A szöveget középen helyezték el, de nem nyomdai szedőszekrényből felhasznált betűkből állították össze, hanem kézzel írták, vagy inkább rajzolták. A szöveg és elrendezése az alábbi:

ESZTERGOMI PÉNZINTÉZETEK
UTALVÁNYA
EGY KORONÁRA,
mely összeg egy részét képezi az Esztergomi takarékpénztár, - Esztegomi kereskedelmi és iparbank és Esztergom vidéki hitelbank r.t.-oknál letétbe helyezett összegnek.

[4] *Esztergomi Népszava,* 1919. június 17.

[5] *Esztergomi Népszava,* 1919. június 24.

[6] Szokob János esztergomi kőműves mester, akit 1919. febr. 2-től az esztergomi tanácsba választottak és a megalakult direktórium első elnöke volt. Az Esztergom vármegyei munkás és katonatanács végrehajtó bizottságának és a vármegyei direktóriumnak is tagja, ahol gazdasági népbiztos.

[7] *Esztergom és Vidéke,* 1919. november 23. és 1919. december 24.

Esztergom, 1919. június hó 10-én
Az esztergomi pénzintézetek direktóriuma
Néczin

A névaláírás fakszimile.[8]

Hátoldal:

Kétoldalt felül, díszített keretű négyzetben 1 Korona felirat. A szöveg középen, a négyzetek közt helyezkedik el:

1 KORONA

Az esztergomi pénzintézetek bárki kivánságára e pénzutalványt átváltják az Osztrák Magyar Bank bankjegyeire.
Csak a város és megye területén érvényes.
E pénzutalvány utánzását a törvény szigorúan bünteti.

1 KORONA

----------sz.

Az Esztergom vármegyei munkás és katonatanács végrehajtóbizottsága:
Szokob Kartaly[9]

A két névaláírás itt is fakszimile.

1. ábra. 1 korona elő- és hátoldal

[8] Ambrus Béla a névaláírást hibásan Einczingernek adta meg, talán pontatlanul emlékező esztergomi értesülései alapján, mivel ezt a nevet az aláírásból nem lehet kitalálni. Az aláíró valójában Néczin Jenő pénzügyi népbiztos volt, az Esztergom vármegyei tanács tagja. AMBRUS Béla: *Magyarország papírszükségpénzei 1914-től 1919. VIII. 1-ig.* II. kötet, 407.

[9] Kartaly István dr. a városi tanács jegyzője, majd a megyei direktórium tagja, később az esztergomi elnöke. TÓTH István: A Tanácsköztársaság hétköznapjai. In: *A Tanácsköztársaság Esztergom vármegyében és Esztergom városában.* Szerk.: Zolnay László, Budapest 1960.

A pénzjegy középső, alsó részén, amelyet valószínűleg e célra eredetileg üresen hagyott a tervező, vörös színű bélyegző lenyomata látható, a bélyegző közepén vörös csillaggal. A legtöbb pénzen a csillag közepe festékhiányos, hibátlan bélyegzés esetén az egész csillag vörös. A bélyegző körirata: Esztergom vármegyei munkás és katonatanács. Átmérője: 28 mm.

A pénzjegy alsó részén, az indaszerű keretdísz alatt a nyomtatást végző nyomda neve olvasható: HUNNIA ESZTERGOM.

A pénzjegy mérete:

Teljes méret: 117 × 69 mm
Előoldal keretméret: 102 × 58 mm
Hátoldal keretméret: 101 × 50 mm

A nyomtatás mindkét oldalon piros színű. A hátoldalon találjuk a fekete gépi sorszámnyomást, amely hatjegyű számból áll. *(1. ábra)*

Az egy koronás előoldaláról 1971 augusztusában az esztergomi Petőfi Művelődési Központ kiadásában utánnyomás készült.

Ambrus Béla leírta ezt a pénzjegyet, de dolgozataiban kék egykoronás próbanyomat is szerepel 1919. május 10. keltezéssel.[10] Viszont ábrán csak a piros, ténylegesen forgalomba hozott jegyek kerültek bemutatásra. Ambrus Béla aligha látta az általa hivatkozott irodalomból átvett kék jegyet, ezért az ismeretlen színnyomatról indokolatlan sorszámozást és piros bélyegzést is feltételezni. Ezek alighanem csak a tényleges nyomatokon jelenhettek meg. Továbbá sajnálatos, hogy az általa hivatkozott forrás[11] a kék színű nyomatról semmit nem említ, tehát a hírt valahonnan máshonnan szerezte, de ennek sajnos nincsen nyoma. Ezért úgy véljük, az egy koronások kék próbanyomatairól nincsen megbízható igazolás. Létezésük kétséges, de természetesen ki nem zárható.

Két korona

Előoldal:

Alul és felül a kerethez érő téglalapban 2 KETTŐ KORONA 2 felirat található. A baloldali keretben ZWEI / KRONEN, a jobboldaliban DVÉ / KORUNY, a névérték német és szlovák nyelven.

A szövegmező középen helyezkedik el. Baloldalán hullámos keretű álló téglalapban felül Esztergom szabad királyi város címere. A címer alatt indákkal elválasztva ötágú csillag. A bal alsó sarokban lévő indadíszítésű részben egy E betű található, a tervező mesterjegye. A jobboldali téglalapban a címlet, 2 / KORONA felírás található.

A szövege az alábbi:

ESZTERGOMI PÉNZINTÉZETEK
UTALVÁNYA
KETTŐ KORONÁRA
mely összeg egy részét képezi az Esztergomi takarékpénztár, - Esztergomi kereskedelmi és iparbank
és Esztergom-vidéki hitelbank r.t.-oknál letétbe helyezett összegnek.
Esztergom, 1919. junius hó 10-én
Az esztergomi pénzintézetek direktoriuma
Néczin

Hátoldal:

A címlet kivételével szövege teljesen azonos az egy koronáséval. Ugyanúgy bélyegezve és 6 számjegyű sorszámozással ellátva. Alul itt is megtalálható a nyomda HUNNIA ESZTERGOM jelzése. *(2. ábra)*

Mérete:

Teljes méret: 130 × 82 mm
Előoldal keretméret: 108 × 71 mm
Hátoldal keretméret: 108 × 54 mm

Az egy koronához hasonlóan fehér papíron piros nyomású.

[10] AMBRUS Béla: *Magyarország papírszükségpénzei* ... 407. Valamint AMBRUS Béla: *A Magyarországi Tanácsköztársaság pénzrendszere.* Akadémia Kiadó, Budapest 1979. 126

[11] KOVÁCS Ede: *„Az ember a napfénybe néz"... szöveggyűjtemény a Tanácsköztársaság 133 napjáról Komárom megyében.* Tatabánya 1968. 160–161. Ez tulajdonképpen az *Esztergomi Népszava* 1919. június 17-ei számának idézete.

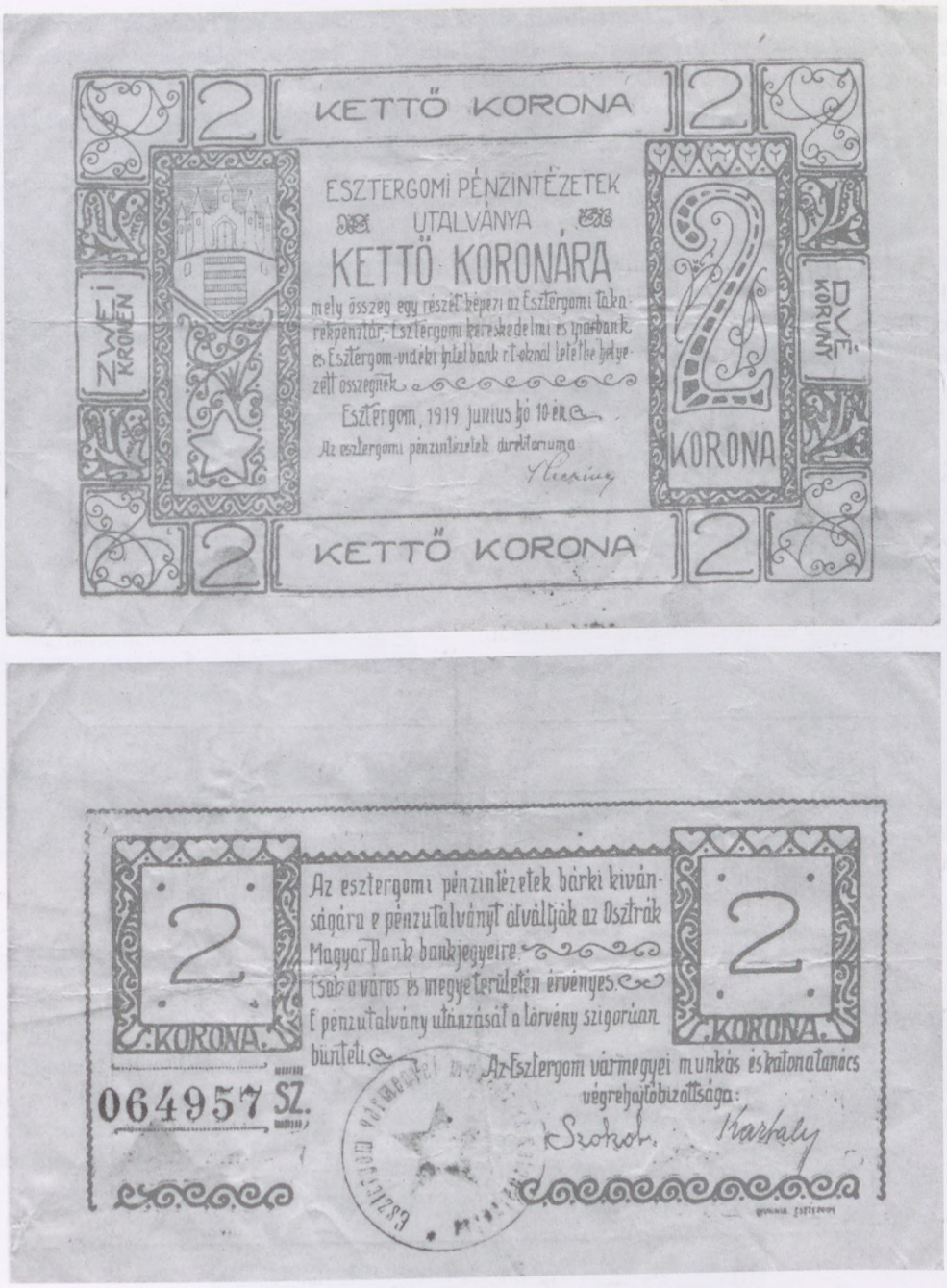

2. ábra. 2 korona elő- és hátoldal

A pénztári utalványokat Einczinger Ferenc tervezte, aki az Esztergomi Takarékpénztár régi alkalmazottja volt. Erre vonatkozóan egy levél ismeretes, amelyet Bleszl Ferenc a Takarékpénztár RT akkori igazgatója írt 1919. június 2-án Einczinger Ferencnek. A levélnek a tárgyra vonatkozó szövege, az alábbi: *„Néczin úr volt itt és sürgősen keresett,... hogy szorgalmazza az egy és két koronás városi szükségpénz rajzát, kéri, hogy ezt mihamarabb készítsed el és hozd, vagy küld be...”*[12] Ebből a levél részletből minden kétséget kizáróan megálla-

[12] Einczinger Ferenc 1879. augusztus 5-én született Esztergomban és 1950. április 17-én halt meg. Az Ipolysági Takarékpénztártól 1904-ben került az Esztergomi Takarékpénztár alkalmazásába és 1945-ben a takarékpénztár ügyvezető igazgatója lett. Erről a helyi sajtó azt írta, hogy megválasztása az esztergomi polgárok és a társaság részvényesei részéről, évtizedes polgári érdemeinek elismerése volt. Igazgatósági és végrehajtó bizottsági tagja volt a Magyar Takarékpénztárak Központi Jelzálogbankjának és a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének. Kimagasló pénzintézeti szakmai munkája mellett jelentős közéleti szereplője volt városának, és mint tehetséges amatőr művész rendszeresen kiállított munkáiból. 1929-ben a KUT tárlatára is meghívták. Az Ernst Múzeumban rendezett kiállításon 30 képével külön termet kapott. A Tamás Galériában többször bemutatkozott, de még Hannoverbe is meghívták. NAGYFALUSI Tibor: Einczinger Ferenc. *Esztergom és Vidéke* 2004. júni. 17., valamint K.E. – N.T.: Einczinger Ferenc. *Esztergom és Vidéke* 2004. aug. 5.

pítható, hogy 1919. június 2-án még nem volt készen, vagy legalábbis nem volt a kibocsátó kezében a pénzjegy rajza. Ezért az azonos szövegű és ábrájú május 10-ei keltezésű próbanyomatról további kétségeket ébreszt.

A pénzjegyekből a visszaváltás ellenére sok megmaradt a városiak kezében. Egyáltalán nem tekinthető ritkaságnak. Viszont alig találni egy-egy szép példányt, mert valóban forgalomban voltak. Ennek eredményeként, legtöbbjük igen viselt állapotú, gyűrött, szakadt és szennyezett.

II. Magánkiadványok

A tények azt mutatják, hogy az olyan esetekben, amikor az aprópénz eltűnik a forgalomból, legelőször a sok, kis értékű árút forgalmazóknál keletkezik ebből zavar. Nem tud a kalauz váltani a villamoson, az újságárus, a rikkancs nem tud visszaadni, vendéglők, kávézók, kávéházak a nagyszámú kisfogyasztónak nem tudják a visszajáró pénzt kifizetni. Ezért csaknem minden városban legelőször az ilyen üzletekben jelentek meg a visszaadás szokásos névértékét képviselő fizetési kötelezvények, adósjegyek, utalványok, pénztárjegyek, amelyre nagyobb tételben a visszaváltást vállalták, illetve a bon értékének a levásárlását biztosították. Pécs városában az ilyen jellegű magánkiadványok forgalmát a városi pénz megjelenésével a város hatósága azonnal megtiltotta. Másutt ez sokféle okból nem biztos, hogy így történt. Esztergom esetében az ilyen egyszerű kiadványok forgalomba maradása úgy tűnik túlélte a városi pénz megjelenését is. Sőt az egyik bank aprópénze a városi pénz bevonása után került kibocsátásra.

Az alábbiakban bemutatásra kerülő magánkiadású szükségpénzekről van tudomásunk. Megjegyezzük, hogy ez a néhány megmaradt papírjegy csak töredéke lehet a sokféle, ténylegesen forgalomba került hasonló kiadványnak, amelyeknek mára még emléke sem maradt.

1. Esztergomi Kereskedelmi és Iparbank

50 fillér

Az ízléses nyomtatványon a kibocsátás időpontja 1920. január 1. Tehát a városi koronások végleges bevonása utáni napon került forgalomba. Kis címlete miatt nyilván hasonló feladattal, mint a városi pénzek.

Előoldal:

Felül ovális, levéldíszes keretben 50-es szám, alatta indás és leveles keretben a szöveg:

AZ
ESZTERGOMI
KERESKEDELMI ÉS
IPARBANK
EGÉSZ VAGYONÁVAL
FELELŐS AZÉRT HOGY
EZEN PÉNZT A
MINDENKORI TÖRVÉNYES
PÉNZRE BÁRMIKOR BE-
VÁLTJA
ESZTERGOM 1920 JANVÁR 1.
ESZTERGOMI KERESK. ÉS
IPARBANK

Hátoldal

Díszes kartusban az Esztergomi Bazilika látképét helyezték el. Alatta a halványlila kagylóra rányomva egy sötétbarna 50-es szám. Majd lejjebb betűkkel ÖTVEN / FILLÉR, két sorban.

A nyomtatvány fehér papírra készült. A keretdíszítések rajza halványlila színű, nagy valószínűséggel meglévő nyomdai készletéből felhasznált nyomódúcról készült, melyre rányomták a sötétbarna címletet, illetve szövegnyomatot. A szöveg betűit úgy látszik külön e célra megrajzolták. A VAGYONÁVAL szóban az Y még jó akarattal sem tekinthető másnak, mint esetleg egy talpasra sikerült V betűnek. De szokatlan a latinos formát utánzó JANVÁR írása is. Talán valami éremről vette át a tervezője, de sem őt, sem a nyomdát nem ismerjük. *(3. ábra)*

Mérete: 70 × 100 mm.

A szabálytalan alakú keret miatt, indokolatlan keretméretet megadni.

A Postatakarékpénztár által Budapesten 1920. október 2. keltezéssel kiadott, és 1920. december 14-től elfogadási kötelezettséggel forgalomba hozott 20 és 50 fillér címletű papír pénztári jegyek megjelenése, már valószínűleg feleslegessé tette forgalmukat. Bevonási idejét nem ismerjük.

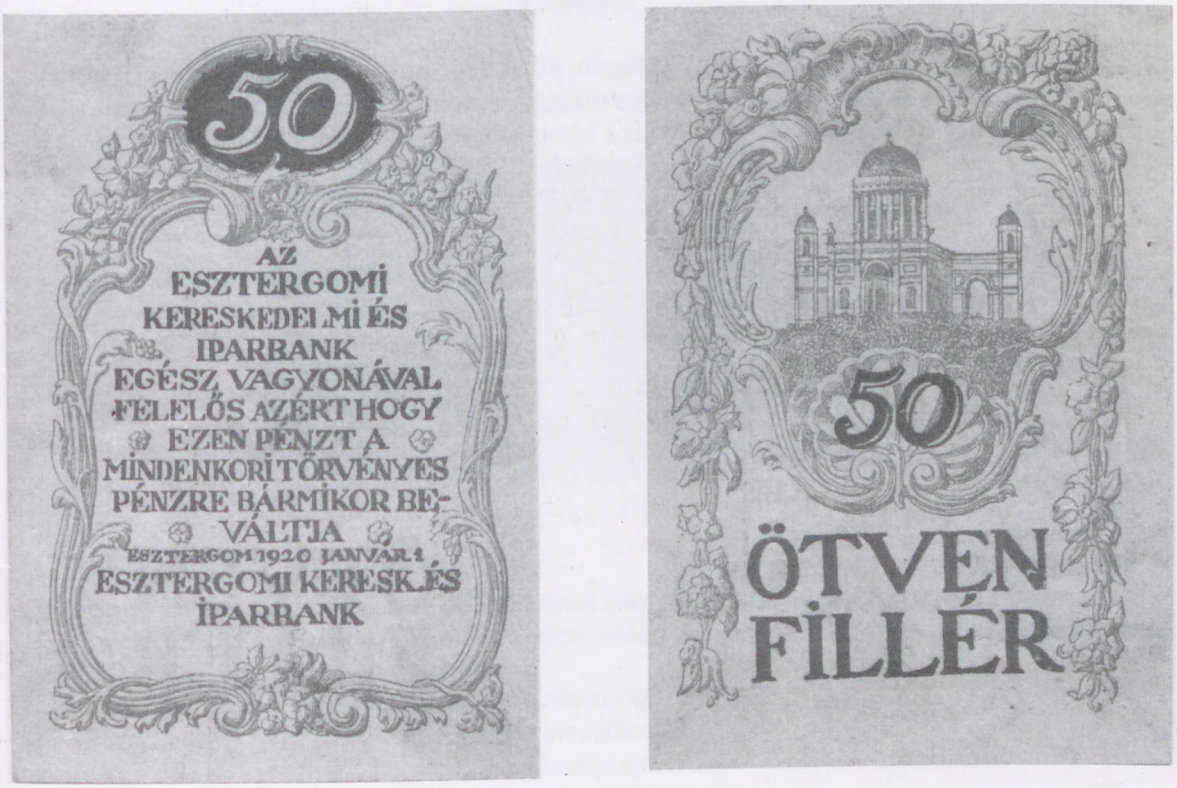

3. ábra. Kereskedelmi és Iparbank 50 fillér elő- és hátoldal

2. Pospischl féle kisvendéglő

Fillér

Címlete fillér, de a névérték beírására készített kör üres, kitöltetlen. Nyilván a visszaadáskor szükséges összeget írhatták bele, amikor a vendég fizetett a vendéglőben. Ezt az összeget más alkalommal levásárolhatta.

Az idők során megsárgul fehér papírlap baloldalán indigóval készített kör helyezkedik el (átm.: 25 mm). A szöveges része a kör jobb szélét megszakítva két sorban gépírással készült: fillér / Pospischl.[13] *(4. ábra)*

Mérete: 75 × 34 mm.

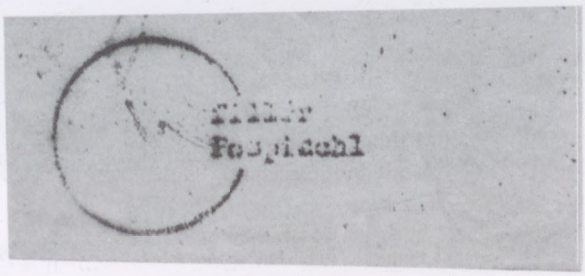

4. ábra. Pospischl fillér

50 fillér

Ismert kitöltött, már tényleges címlettel is ellátott példány. Ennél a körbe 50-es számjegyet írtak, tehát ötven fillér értékű. De ezen a példányon derékszögben elfordítva rányomtattak és kitöltöttek egy újabb szövegrészt az alábbiak szerint:

[13] A Pospischl-féle kis vendéglő még ma is működik de már egyszerűsített, Poszi néven.

Esztergom, 1919.V.10.
máj hó 10. n.
---
prefektus

A prefektus alá is írta, de nevét feloldani nem sikerült. A prefektus megnevezésen valószínűleg megyei tisztviselőt kell értenünk. Talán a kocsmapénz engedélyezésének az emléke? Hiszen a prefektus aligha írta alá Pospischl kocsmáros helyett. Mindenesetre a forgalomba hozatalra utal ez a változat. *(5. ábra)*

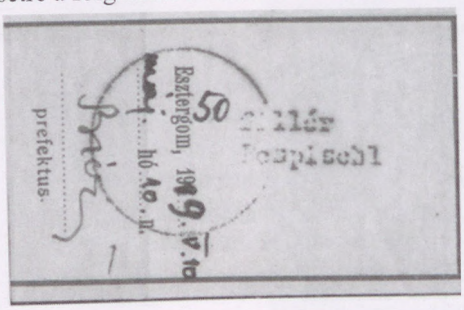

5. ábra. Pospischl 50 fillér

3. Víg matróz csárda

Korona

Az előzőhöz hasonló jegy. Homokszínű vastagabb kartonból készült. A gépírást és a kört indigóval sokszorosították. Kissé elmosódott. Baloldalán üres kör (átm.: 25 mm). Mellette jobbra négy sorban:

KORONÁVAL
adósa vagyok
aprópénz hián.
„Víg matróz" csárda Esztergom[14]

Ezt a koronás címletű jegyet is nyilván a visszajáró összeg értékével töltötték ki. Úgy látszik a kocsmárosok, egymás „papírpénzeit" másolták, de nem lehetetlen, hogy ugyanaz a vállalkozó készítette számukra. *(6. ábra)*

Mérete: 85 x 41 mm.

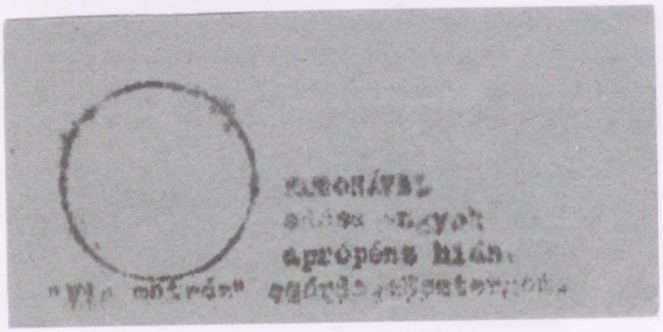

6. ábra. Víg matróz korona

4. Ismeretlen esztergomi cég

Korona

Az előző kocsma pénzekhez hasonló kiállítású. Elrendezése is teljesen megegyezik a „Víg matróz" pénzjegyével. Talán ez is az ő kiadványuk, de az is lehetséges, hogy egy másik italárusító intézmény másolta a megoldást, de a cég nevét ismeretlen okból nem vezette rá. Mivel kitöltetlen, még az is elképzelhető, hogy mintapéldány, amelyet a vendéglők részére készítettek mutatványként. Ezért nem is kellett a vendéglő nevét ráírni.

Baloldalt kör (átm.: 25 mm). Mellette jobbról négy sorban írógéppel írt, indigóval sokszorosított szöveg:

[14] A szigeti vendéglő később „Zokogó majom" néven fogadta fröccsre szomjas vendégeit. Azóta lebontották.

KORONÁVAL
adósa vagyok
aprópénz hián.
Esztergom

Ebből a félkész bonból két változat is létezik. Egyik pirosas vékonyabb papírra írva, mérete: 84 × 44 mm, a másik sárgásbarna vékonyabb kartonra írva, mérete: 83–87 × 43 mm. Ez a választék is a mintapéldány feltevést látszik erősíteni. *(7. ábra)*

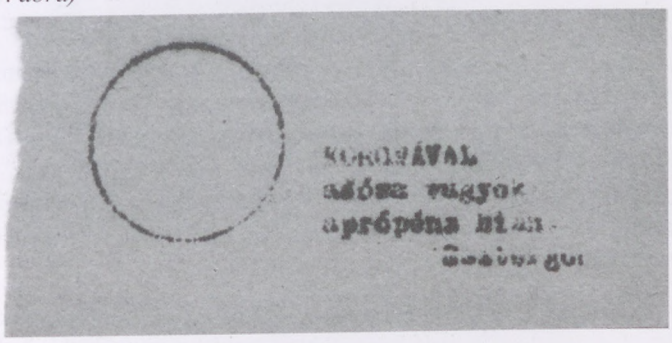

7. ábra. Ismeretlen cég, korona

5. Második ismeretlen cég

1 korona

A címlet Kr rövidítése akár krajcár is lehetne, de nyilván értelmetlen akkor a nagy K betű, és a hasonló kiadványok címletei miatt koronának kell tekinteni.

Az előzőkhöz hasonló kiállítású jegy megsárgult papíron. Felirata:

Tisztelettel kérem, hogy aprópénz
hiányában fogadja el: 1 Kr
értékű fizetőeszköznek.
Esztergom, 1919. junius 1.
═══════ számú jegy.

A sorszámot tintával töltötték ki. Az általunk ismert példányon 43 szám van felírva.

Másik megmaradt példánya kék papírra készült, az előzőhöz teljesen azonos szövegű, de 8-as számjegyű és a baloldalán megmaradt a le nem vágott ellenőrző szelvény, amelyen szintén a 8-as szám van tintával felírva. *(8. ábra)*

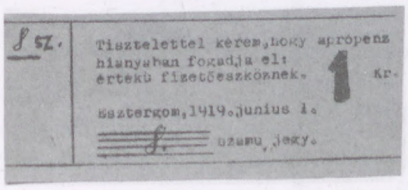

8. ábra. Másik ismeretlen cég 1 korona

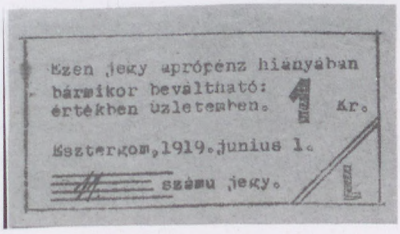

9. ábra. Harmadik ismeretlen cég 1 korona /L

6. Harmadik ismeretlen cég

1 korona

Halványkék papíron írógéppel írt szöveg:

Ezen jegy aprópénz hiányában
bármikor beváltható: 1 Kr.
értékben üzletemben.
Esztergom, 1919.junius 1.
═══════ számu jegy. L

A baloldalon lévő vonalakra 11. számot írtak be tintával. A jegy jobb oldalán L betű látható, a szelvény csúcsát kettős vonallal elválasztó sarokban. Jelentését nem ismerjük. *(9. ábra)*

Mérete: 108 × 43 mm

7. Esztergomi Munkások Szövetsége

Étkezési utalvány

A bemutatott pénzértékű jegyeken kívül még egy névértéket nem jelző, de értékkel bíró bont mutathatunk be ebből a korszakból. Talán a május elsejei munkásünnep vendégeinek adták. A szövege kézírású és két sorban helyezkedik el, az alábbi módon:

1 ebéd kiadható.
1919. május 1. Szokob

Az étkezési utalvány érvényességét Szokob aláírása és egy ovális bélyegző is biztosította. A bélyegző szövege: „ESZTERGOMI MUNKÁSOK / ESZTERGOM / helyi csoportja /[ORSZÁG]OS SZÖVETSÉGE". Sajnos a bélyegzés minden betűje pontosan nem látszik, a szövetség szó jelzőjéből csak az OS olvasható. Analógiák alapján valószínű, hogy a megfejtése „ORSZÁGOS".[15]

A bon szövegét megsárgult fehér papírra fekete tintával írták, amelyen a lila bélyegző mérete: 46 × 24 mm. Hátoldala üres. *(10. ábra)*

A papír mérete: 67 × 38 mm.

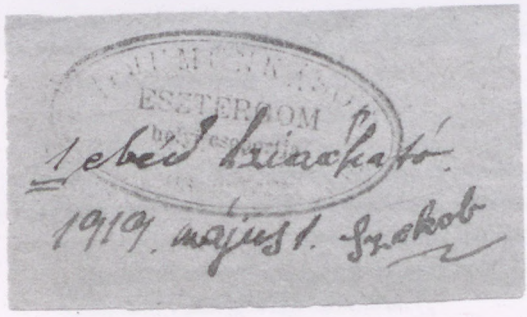

10. ábra. Étkezési utalvány, 1 ebéd

8. Vörös–féle élelmiszerbolt

1000 korona

Az esztergomi Vörös József féle fűszer és csemege bolt[16] közismert bevásárló hely volt a város központjában. Tehát bon kiadása esetében nem kellett tartani visszautasítástól, mivel fűszeres a város lakóinak feltétlen bizalmát élvezte.

A lila gépírású szükségjegy, vagy inkább alkalmi kiadvány szövege az alábbi:

1000 KORONA.1000 KORONA.EZER KR.
Ezen cédula 1000 Korona értékben
beváltható az esztergomi VÖRÖS féle
élelmiszer / boltban /. Miért árut –
készpénzt adok.
B számu cédulája.
Esztergom, 1924. december 15.
1000 KORONA . Ezer Korona . 1000 K

A jegy tehát B sorozatjelű, kitöltetlen sorszámú példánynak látszik. Megsötétedett, hajdan fehér papírra gépelték. *(11. ábra)*

Mérete: 98 × 64 mm[17]

[15] Teljesen hasonló méretű és elrendezésű volt egy bélyegző „IFJUMUNKÁSOK / ESZTERGOM helyi csoportja / ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE" felirattal. RÉTI László: *A Magyar Tanácsköztársaság helyi szervei és pecsétjeik*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1946.

[16] A város főterére, a Széchenyi térre nyílott egyik, a főutcára, a Kossuth Lajos utcára a másik bejárata. Sajnos Esztergom meggondolatlan városrendezésekor lebontották a régi városközpontot, s ezzel a fűszerüzlet épületét is.

[17] Az 5, 8, 11 és 14. ábrán bemutatott pénzjegy színes másolatát Adamovszky István úrtól kaptam közlésre. Szíves segítségéért e helyen is köszönetet mondok.

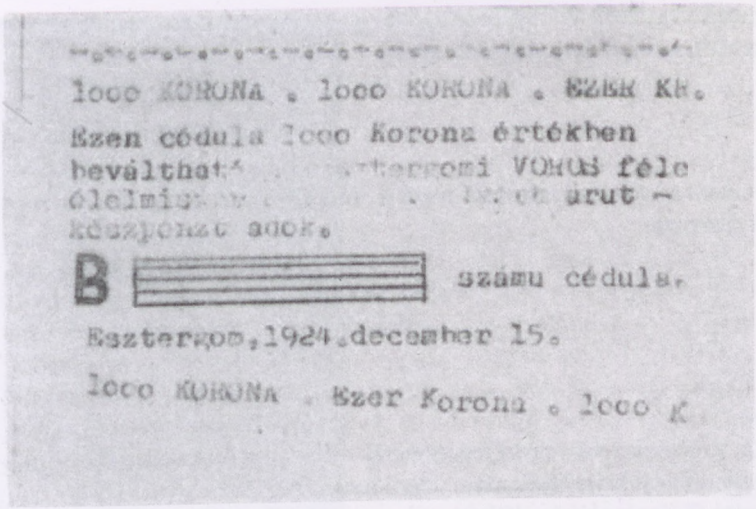
loco KORONA . loco KORONA . EZER KR.
Ezen cédula loco Korona értékben
beválthat[illegible] esztergomi VÖRÖS fűszer
élelmi[illegible] árut –
készpénzt adok.
B [illegible] számu cédula.
Esztergom, 1924. december 15.
loco KORONA . Ezer Korona . loco K

11. ábra. Vörös fűszeres 1000 korona

A jegynél csak a címlet és a keltezés jelent bizonytalanságot. Az 1000 koronás címletű törvényes fizetőeszköz, bár nagy értéket ekkor kétségtelenül már nem képviselt, nem volt hiánycikk, úgyhogy aligha kellett szükségjeggyel pótolni. Továbbá ebben az időszakban már igazán nem nézte a hatóság jó szemmel az ilyen „pénzcsináló" akciót, hiszen sokan a büntetéstől való félelmükben vonták be, egyébként hasznos kiadványaikat. Továbbá pénzhiánnyal sem lehetett indokolni forgalomba hozatalát. Talán egyetlen vitatható és bizonytalan magyarázat, amely létjogosultságára elképzelhető, hogy kedvezményjegyként szolgált. Bizonyos vásárlási feltételeket teljesítők részére adták a boltban. Ennek a feltevésnek csak az a szépséghibája, hogy a kereskedők, ha nem is voltak egytől-egyig reklámszakemberek, jól tudták, hogy az ilyen kedvezményjegy csak akkor növeli a forgalmat, ha a vásárlók tudnak róla, ezért az ilyen célú kiadványokra rá szokták írni a kedvezmény feltételeit, és hogy milyen hasznot jelent a vevőnek. Ezen az ezresen viszont erre semmi nem utal. Mivel a bemutatott jegyen kívül többet nem tudni róla, legjobb esetben egy elvetélt kísérlet maradványának kell tekintenünk, ha csak nem a pénzgyűjtők fantáziájának felcsigázása rejlik a különös pénzjegy készítése mögött.

Bizonytalan esztergomi eredetű jegyek

Az alábbi szükségjegyek részben hasonlóságuk, részben a gyűjteménybe kerüléskor kapott szóbeli értesítés miatt kerültek az esztergomi pénzjegyek közé. De esztergomi eredetüket nem sikerült hitelesen bizonyítani. Talán lesz olvasó, aki vagy igazolni, vagy cáfolni tudja ezt a feltételezést.

9. Sikora vendéglő és kifőzde

1 korona

Rózsaszínű, vékony kartonra írták írógéppel, és szemmel láthatóan indigóval sokszorosították. Ezen hiányzik az előzőeknél látott kör, mivel már előre megadott címlettel készült. Szövege:

Ezen czédula ellenében bármiko
1 Koronát vagy áruértéket fize
tek ki a bemutatójának.
Sikora vendéglő és kifőzde.

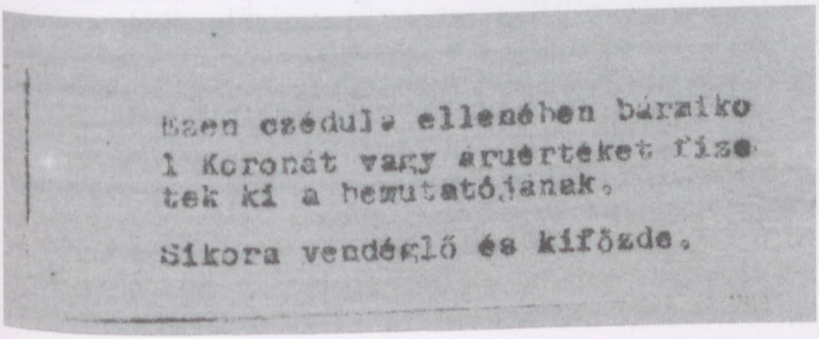
Ezen czédula ellenében bármiko
1 Koronát vagy áruértéket fize
tek ki a bemutatójának.
Sikora vendéglő és kifőzde.

12. ábra.
Sikora vendéglő 1 korona

A szöveg vagy hibás, vagy csak az írógépszalag volt igen megviselt, mert az első sor végéről az r betű, a második sor végéről az elválasztó jel hiányzik. *(12. ábra)*

10. Stark főpincér

10 fillér

A vendéglő neve nem szerepel az egyszerű jegyen. Kékes, vékonyabb kartonra írták írógéppel, és indigóval sokszorosították. Szövege:

10 fill.
Stark főpincér
1922.V.

Kitöltetlen.

Ugyanaz kitöltve:

A keltezés, 1922. V. gépírású szöveget kiegészítették a forgalomba hozás napjával, amelyet az általunk ismert példányon fekete tintával beírt 10-es szám jelez. Tehát 1922. május 10. Alul pedig ugyancsak fekete tintával Stark, a kibocsátó főpincér aláírása látható.

Megjegyezzük a vendéglőknél általában a főpincér (fizetőpincér) feladata volt a visszaadáshoz szükséges aprópénzről gondoskodni. A magyar pénztörténet számos hasonló vendéglő, vagy kávéház főpincére által készített szükségpénzt ismer.

50 fillér kék papíron

Az előzőhöz teljesen azonos kivitelű a címlet kivételével. Felirata:

50 fill.
Stark főpincér
1922.V.

Ebből a címletből is van kitöltetlen és 1922. V. 10-én kiállított, Stark főpincér által aláírt példány.

Mivel a kitöltetlen 10 és 50 fillérből, és ugyanúgy a kitöltött 10 és 50 fillérből is csak együtt, egy papíron, szétvágatlanul szereplő példány ismert, ezért csak az együttes mérete adható meg. *(13. ábra)*

Kitöltetlen: 106 × 46 mm.

Kitöltött: 107 × 48 mm.

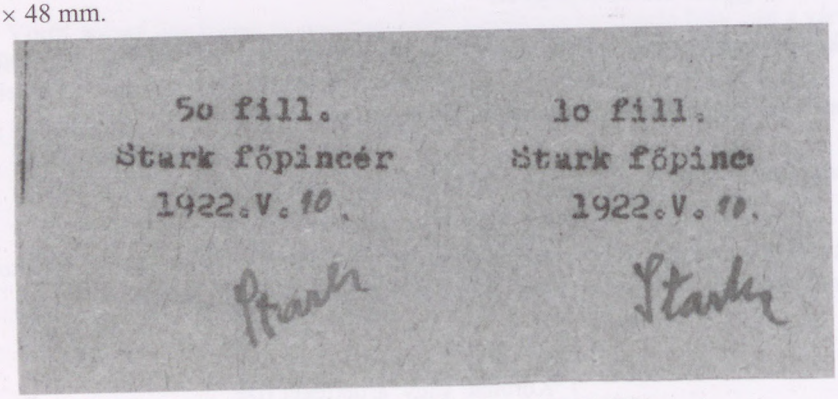

13. ábra. Stark főpincér kitöltött 10 és 50 fillér

50 fillér sárga papíron

Ebből az 50 filléresből még egy kettős példány ismert, de ezt sárgás, vagy legalábbis megsárgult papírra gépelték az előzőhöz hasonlóan. Kitöltetlen, de perforálták, hogy könnyebben lehessen osztani. A korábban bemutatottakat feltehetően ollóval kellett szétvágni. A papíron kerek gyümölcsre és leveles ágra emlékeztető bélyegzés látható.[18] (14. ábra)

A vendéglők szükségpénzjegyei mind csak az egyik oldalon vannak feliratozva, a hátoldaluk teljesen üres. A Stark főpincérén kívül sem aláírás, sem bélyegző nem szerepel rajtuk.

[18] Mivel a pénzjegyről csak egy másolat áll rendelkezésemre, az eredetit nem állt módomban megtekinteni, a „gyümölcsöket" előbb vízjelnek véltem, de a vízjelek kiváló ismerője Pelbárt Jenő filigranológus inkább nedves bélyegző lenyomatának tartja.

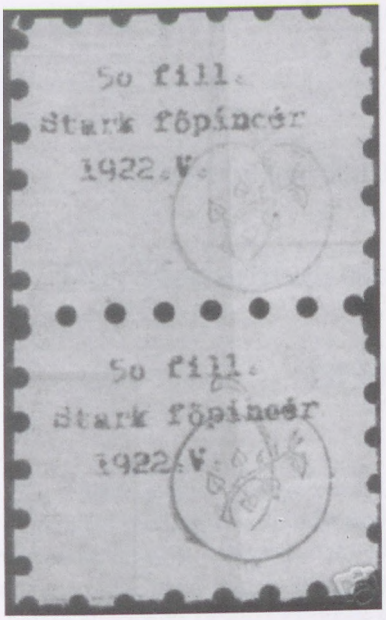

14. ábra. Stark főpincér perforált 50 fillérese

A fentiek is jól mutatják, hogy tényleges forgalomba kerüléskor írták rá egyesekre a címletet, esetleg a dátumot, vagy a kibocsátó aláírásával, esetleg bélyegzőjének lenyomatával érvényesítették.

A bemutatott esztergomi szükségpénzek közül a városi kiadás jól ismert. De a többi nem. Még a szép kiállítású és nyomdai úton előállított Kereskedelmi és Iparbank kiadványa sem szerepel leírásokban. A meglehetősen egyszerű, gépírással és indigóval sokszorosított jegyek pedig a kor olyan kereskedelmi kényszermegoldásait illusztrálják, amelyből számtalan hasonló készült. Erre vonatkozóan több adat is ismert, de a megmaradt példányok száma rendkívül csekély, hiszen sem értéke, sem szépsége nem késztetett senkit a megőrzésére. De pénztörténeti szerepük volt és érdekesek, egy korszak rövidéletű emlékei, ezért tartottam szükségesnek bemutatásukat.

Raýman János
Magyar Numizmatikai Társulat
Budapest

NOTGELDER IN ESZTERGOM

Resümee

In der Zeit des I. Weltkrieges und danach entstanden in Ungarn Kleingeld ersetzende private und amtliche Geldersatzmittel an zahlreichen Orten. Solche Notscheine wurden auch in Esztergom in Umlauf gebracht. Die amtliche Emittierung repräsentierten die von den städtischen Banken sowie von den die Macht übenden Arbeiter- und Soldatenraten erlassenen und auf dem Gebiet des ganzen Komitates mit Annahmepflicht ausgestatteten 1 und 2 Kronen. Diese Geldscheine wurden von dem Amateurkünstler, Bankbeamten Ferenc Einczinger aus Esztergom geplant. Von den Privatpublikationen sind für uns außer dem schönen 50 Filler Druck der Handels- und Industriebank in Esztergom einfache mit Maschinenschreiben und Blaupapier vervielfältigte Noten bekannt. Neben den Noten der Gaststätten „Víg matróz" und „Pospischl" sind auch noch welche anderer Geschäfte mit unbekanntem Namen und Eigentümer zu finden. Neben den unsicheren 1000 Kronen des Spezereihändlers Vörös und dem Mittagessengutschein des Präsidenten des Direktoriums Szokob blieben noch einige wahrschein-lich sich an Esztergom knüpfende Notscheine als Muster. All diese sind interessante und bemerkenswerte Raritäten der zu dieser Zeit in großen Mengen im Umlauf gewesenen, aber fast zu den letzten vernichteten „Geldscheinen".

(Übersetzt von Hedvig Balogh Ábrányi)

Ferenczy Béni éremművészete

Die Medaillenkunst von Béni Ferenczy

/1890 – 1967/

Ferenczy Béni a XX. századi magyar éremművészet egyik meghatározó személyisége. Munkáit eleinte a modern szobrászat különböző módszereinek ismerete határozta meg, a későbbiekben stílusát a görög plasztika szellemi hagyományainak modern felfogása alakította. Ezért az érmészet műfaji alaptörvényeit mindig tiszteletben tartotta, noha merész újításai érmeinek sajátos jelleget eredményeztek. Tevékenységének, és különösen szellemiségének hatása először az 1950-es években kibontakozó érmész nemzedéknél mutatható ki, jóllehet az 1960-as években induló művészeknek is alapvető, máig ható tanulságokat nyújtanak.

E gazdag és értékes éremművészeti munkásság összegyűjtésével neves szakemberek, valamint gyűjtők is próbálkoztak, de megnyugtató eredmény nem született, az összeállításokban sok ellentmondás található. A nehézséget részben a művész mozgalmas élete, műtermének pusztulása a II. világháborúban, de leginkább folyamatosan alakító, sok fázist eredményező munkamódszere okozta. Végső soron csak a műveket létrehozó alkotói folyamatok figyelmes feltárása ad némi eligazítást a tekintetben, hogy mit tekintsünk azonos kompozíciónak vagy variánsnak, avagy a téma új megfogalmazásának.

Az időrendben közölt érmeket a már használatos címek, a keletkezési idő, illetve az anyag, technika, méret és a jelzés azonosítja. Lelőhelyként – a további kutatások érdekében – csak közgyűjteményeket jelöltem meg, magánszemélyt és a hagyatékot kezelő alapítványt, csak ennek hiányában. A kutathatósággal függ össze, hogy az érmek leírását elhagytam, többek között azért is, mert a már említett és az irodalomban megadott összeállításokban csaknem mindig megtalálhatók. Viszont az eltéréseket, illetve a fő jellemzőket röviden ismertettem minden olyan esetben, amikor variánsról illetve éremváltozatról van szó, vagy a mű kizárólag magánszemély tulajdonában van, esetleg lappang. A teljességre törekvő kiállítás- és irodalomjegyzékek után, a nehezen, vagy nem hozzáférhető művek esetében – amennyiben van – a reprodukálás helyét is közöltem. A rövidítéseket a rövidítési jegyzék oldja fel.

Béni Ferenczy war eine der maßgeblichen Persönlichkeiten der ungarischen Medaillenkunst im 20. Jahrhundert. Seine Werke waren zunächst durch die Vertrautheit mit den verschiedenen Methoden der modernen Plastik bestimmt, später jedoch durch die moderne Auffassung der geistigen Traditionen der grichischen Plastik geprägt. Obwohl er die Grundregeln der Gattung Medaille stets respektierte, verliehen die kühnen Neuerungen seinen Medaillen einen eigenartigen Charakter. Die Wirkung seines Schaffens und besonders seiner Gesinnung zeigte sich zunächst bei jener Generation, deren Tätigkeit sich in den 1950-er Jahren entfaltete. Die Künstler der 1960-er Jahre erhielten jedoch ebenfalls entscheidende Impulse, bis heute wirkende Einflüsse von Ferenczy.

Namhafte Kunsthistoriker sowie Sammler versuchten diese reiche und wertvolle künstlerische Laufbahn nachzuzeichnen. Diese Bemühungen haben allerdings bis heute noch zu keinem angemessen Ergebnis geführt, da in den Zusammenfassungen mehrere Widersprüche zu entdecken sind. Die Schwierigkeiten erklären sich zum Teil durch das bewegte Leben des Künstlers, durch die Zerstörung seines Ateliers im zweiten Weltkrieg, hauptsächlich aber durch die sich ständig verändernde, mehrere Phasen aufweisende Arbeitsmethode. Nur von einer aufmerksamen, gründlichen Erschließung der Werke sind zum schöpferischen Prozess Anhaltspunktezu erwarten, die zur richtigen Beantwortung der Frage führen können, was als Komposition oder Variante und was als eine neue Formulierung eines Themas betrachtet werden kann.

Die in chronologischer Ordnung aufgelisteten Medaillen wurden durch die bereits verwendeten Titel, das Entstehungsdatum, das Material, die Technik, Maße und Bezeichnung identifiziert. Als Fundort gab ich – im Interesse der weiteren Forschungen – nur die öffentlichen Sammlungen an, eine Privatsammlung oder Stiftung nur

aus Mangel an Museen. Es erklärt sich aus den Forschungsmöglichkeiten, dass ich auf die Beschreibung der einzelnen Medaillen verzichtet habe, u.a. auch deshalb, weil in der bereits erwähnten sowie in der Literatur genannten Zusammenfassungen beinahe immer eine genau Beschreibung zu lesen ist. Die Abweichungen bzw. wichtigsten Charakteristika habe ich jedoch in allen Fällen beschrieben, wenn es sich um eine Variante oder Variation einer Medaille handelt, wenn nur Privatsammler über das Werk verfügen, oder es eventuell verschollen ist. Das Verzeichnis der Ausstellungen und der Literatur erhebt keinen Anspruch auf Vollständigkeit, bei den schwierig oder überhaupt nicht erreichbaren Werken wurde auch – falls dieser existiert – der Fundort der Reproduktionen angegeben. Die Abkürzungen sind im Abkürzungsverzeichnis aufgelöst.

Rövidítések jegyzéke

Tulajdonosok

MNG	Magyar Nemzeti Galéria
FM	Ferenczy Múzeum, Szentendre
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum
PIM	Petőfi Irodalmi Múzeum
SOM	Semmelweis Orvostörténeti Múzeum
IKM	István Király Múzeum, Székesfehérvár
JPM	Janus Pannonius Múzeum, Pécs
FK	Fővárosi Képtár
SzM	Szépművészeti Múzeum

Kiállítások

Nemzeti Szalon 1925.	Nemzeti Szalon 1925. F. B. szobrászművész és F. Noémi iparművésznő kollektív kiáll.
Wien 1934.	Wien 1934. Katalog der representativen Ausstellung moderner ungarischer Medaillen.
Nemzeti Szalon 1937.	Nemzeti Szalon 1937. KUT jubiláris kiáll.
Venezia 1942.	Venezia 1942. XXIII. Esposizione Biennale.
Fővárosi Képtár 1949.	Fővárosi Képtár 1949. Magyar érem- és plakettművészet 1800-tól napjainkig kiáll.
Fényes Adolf 1952.	Fényes Adolf Terem 1952. F. B. szobrászművész kiáll.
Ernst 1954.	Ernst Múzeum 1954. Magyar kisplasztikai és grafikai kiáll.
Venezia 1958.	Venezia 1958. XXIX. Esposizione Biennale.
Nemzeti Szalon 1959.	Nemzeti Szalon 1959. F. B. szobrászművész gyűjteményes kiáll.
Nemzeti Galéria 1959.	Magyar Nemzeti Galéria 1959. Magyar éremművészet a XIX. és XX. században kiáll.
Nemzeti Galéria 1960.	Magyar Nemzeti Galéria 1960. Képzőművészetünk a felszabadulás után.
Wien 1963.	Wien 1963. Bildhauer B. F. im Kreise seiner Zeitgenossen.
Székesfehérvár 1967.	Székesfehérvár 1967. F. B. emlékkiáll.
Nemzeti Galéria 1968.	Magyar Nemzeti Galéria 1968. A Ferenczy-család kiáll.
Ernst 1969.	Ernst Múzeum 1969. Magyar Művészet 1896–1945. kiáll.
Műcsarnok 1969.	Műcsarnok 1969. Magyar művészet 1945–1969. kiáll.
Moszkva 1969.	Moszkva 1969. F. B. kiáll.
Műcsarnok 1971.	Műcsarnok 1971. I. Nemzetközi Kisplasztikai Biennále.
Nemzeti Múzeum 1973.	Magyar Nemzeti Múzeum 1973. Budapest és az éremművészet kiáll.
Berlin–Szófia–Varsó 1974.	Berlin–Szófia–Varsó 1974. Modern magyar éremművészet kiáll.
Sopron 1977.	Sopron 1977. I. Országos érembiennále.
Szentendre 1977.	Szentendre 1977. Magyar éremantológia kiáll.
Szentendre 1978.	Szentendre 1978. Ferenczy család gyűjtemény kat.
Berlin-Drezda 1984.	Berlin–Drezda 1984. Zeitgenössische Ungarische Medaillenkunst.
Szentendre 1990.	Szentendre 1990. A Ferenczy család kiáll.
Kultúra Háza 1991.	Szovjet Kultúra és Tudomány Háza 1991. F. B. kiáll.
Nemzeti Galéria 1993.	Magyar Nemzeti Galéria 1993. Modern magyar éremművészet I. 1896–1975. kiáll.
Nemzeti Galéria 2005.	Magyar Nemzeti Galéria 2005. Válogatás F. B. szobrászművész hagyatékából kiáll.

Irodalom

Huszár–Procopius 1932. Huszár, Lajos – Procopius, Béla: *Medallien und Plakettenkunst in Ungarn.* Budapest, 1932.

Szigeti 1956. Szigeti István: F. B. szobrászművész éremi és plakettjei. *Az Érem* 1956. 3. 8–12.

Genthon 1959. Genthon István: F. B. *Acta Historiae Artium* 1959. 193–214.; u. e. magyarul In: F. B.: *Írás és kép.* Budapest, 1961.

Soós 1960. Soós Gyula: F. B. érmei. *NK* 58–59 (1959–1960) 65–69.

Genthon 1961. Genthon István: F. B. szobrai, domborművei és érmei. In: F. B.: *Írás és kép.* Budapest, 1961. 255–263.

Soós 1964. Soós Gyula: F. B. újabb emlékérmei. *Művészet* 1964, szept. 30–32.

Szabó 1967. Szabó Katalin: *F. B.* Budapest, 1967.

Állagjegyzék 1971. *A Magyar Nemzeti Galéria állagjegyzéke* II/b. Budapest, 1971.

Szolláth 1972. Szolláth György: *A magyar zeneművészet érmei és plakettjei.* Budapest, 1972.

Huszár–Varannai 1977. Huszár, Lajos – Varannai, Gyula: *Medicina in nummis.* Budapest, 1977.

Kontha MÉ 1979. Kontha Sándor: F. B. munkássága a két világháború között. *Művészettörténeti Értesítő* 1979. 157–165. /*Magyar Művészet 1919–1945.* Budapest, 1985. 483–489./

Kontha 1979. Kontha Sándor: F. B. *Acta Historiae Artium* 1979. 253–280.; u. e. magyarul: Budapest, 1981.

Állagjegyzék 1982. *A Magyar Nemzeti Galéria állagjegyzéke* II/e. Budapest, 1982.

Gosztonyi 1990. Gosztonyi József: *F. B.* Budapest, 1990.

Felesége fiúakttal, 1939 (ceruza és akvarell)
/az Anya és fia, 1939 érem előképe/

1. Bölény, 1907
Bronz, öntött, 59 mm
J. n.
MNG 70.47-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.85-F /F. B. hagyatékából/
K.: Fényes Adolf 1952. 20. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 123. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 5. sz.; Szentendre 1978. 159. sz.; Szentendre 1990. 142. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 16. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. nincs; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 1. sz.; Genthon 1961. 1. sz.; Genthon István: F. B. Művészet 1963. február, 7. l.; Szabó 1967. 9. l.; Állagjegyzék 1982. 333. sz.; Gosztonyi 1990. 1. sz.

2. Női akt madarakkal, 1907
Bronz, öntött, 57 mm
J. n.
MNG 70.55-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 124. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 6. sz.; Sopron 1977. 1. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. nincs; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 2. sz.; Genthon 1961. 2. sz.; Állagjegyzék 1982. 341. sz.; Gosztonyi 1990. 2. sz.

3. III. ker. Főgimnázium jutalma, 1910
Ezüst, bronz, vert, 48 mm
J. b. fent: FB
MNG 55.509-P /ezüst/ /Procopius gyűjteményből/
MNG 70.49-P /ezüst/ /Wilde Ferenc hagyatékából/
MNM 15. A. 913.3 /ezüst/ /dr. Morvay Győző ajándéka/
MNM 15. A. 913.4 /bronz/ /dr. Morvay Győző ajándéka/
MNM 18 C /989-2 /ezüst/ /Csere Szabados Évával/
MNM 27 C /982-1 /ezüst/ /Vétel dr. Pethe Lászlónétól/
K.: Iparművészeti Múzeum 1924. Érem és plakett kiáll. 1616. sz.; Wien 1934.; Fővárosi Képtár 1949. 4. sz.; Ernst 1954. 19. l.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 125. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 221. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 7. sz.; Sopron 1977. 2. sz.; Magyar Nemzeti Galéria 1986. Lélek és forma kiáll. 371. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 80 sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2204. sz.; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 3. sz.; Genthon 1961. 4. sz.; Állagjegyzék 1971. 359 sz.; Állagjegyzék 1982. 335 sz.; Gosztonyi 1990. 3. sz.

4. Birkózók, 1912
Bronz, öntött, 41 mm
J. n.
MNG 70.54-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1925. 117. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 126. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 1. sz.; Sopron 1977. 3. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 81. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 17. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2203. sz.; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 4. sz.; Genthon 1961. 5. sz.; Kovács Gyula: Az éremművész. *Kortárs* 1967. augusztus, 1303. l.; Állagjegyzék 1982. 340. sz.; Gosztonyi 1990. 4. sz.

5. Herakles és Anteus 1912
Bronz, öntött, 75×43 mm
J.
Lappang
Herakles és Anteus figurája, alattuk két oroszlán.
I.: Soós 1960. 5a. sz.; Genthon 1961. 6. sz.; Gosztonyi 1990. 5. sz.

6. Meller Simon, 1917
Bronz, öntött, 120 mm
J. E. lent: FB FECIT
MNG 56.1460-P /A művész ajándéka a SzM-nak 1926-ban/
K.: Nemzeti Szalon 1925. 111. sz.; Wien 1934.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 127. sz.; Wien 1963. 1. sz.; Paris 1966. L'art de Hongrie. 284 sz.; Nemzeti Galéria 1968. 222. sz.; Ernst 1969. 68. l. ; Moszkva 1969.; Mezőgazdasági Múzeum 1971. Ló és lovas ábrázolása kiáll. 124 sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 9. sz.; Miskolc 1990. Mesterek és mesterművek kiáll. 78. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 82. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2205. sz.; Szigeti 1956. 8. l.; Genthon 1959. 194. l.; Soós 1960. 5. sz.; Genthon 1961. 31. sz.; Szabó 1967. 19. l.; Állagjegyzék 1971. 389. sz.; Kontha 1979. 258. l.; Gosztonyi 1990. 6. sz.

7. Ady Endre, 1919
Bronz, öntött, 99 mm
J. H. középén: F B
MNG 56.1026-P /Vétel özv. Miklós Jenőnétől 1936-ban FK által/
MNG 56.1459-P /Ajándék a művésztől SzM-nak 1925-ben/
K.: Nemzeti Szalon 1925. 117a. sz.; Venezia 1948. XXIV. Biennale. 34. sz.; Bukarest 1958. Magyar forradalmi művészet kiáll. 27. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Nemzeti Szalon 1959. 128. sz.; Wien 1963. 2. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 225–226. sz.; Ernst 1969. 68. l.; Műcsarnok 1971. 31. sz.; Petőfi Irodalmi Múzeum 1977. Ady-kép kiáll. 18. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2206. sz.; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 6. sz.; Genthon 1961. 44. sz.; Állagjegyzék 1971. 368–369. sz.; Gosztonyi 1990. 8. sz.

8. Ady Endre – változat, 1919
Bronz, öntött, 95 mm
J. H. középén: F B

1. kép. Meller Simon – hátlap, 1917 (kat. no. 6) 1:1

MNG 70.31-P és 72-32-P /különállóak/ /Wilde Ferenc hagyatékából/
A portré kicsit más.
K.: Nemzeti Múzeum 1973. 11. sz.; Sopron 1977. 4–5. sz.; Berlin–Drezda 1984. 14–15. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2206. sz. változata; Állagjegyzék 1982. 316–317 sz.; Gosztonyi 1990. 8a. sz.

9. Leonardo-ló, 1919
Bronz, öntött, 115 mm
J. n.
MNG 56.317-P /Pompéry gyűjteményből/
MNG 70.37-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1925. 112. sz.; Nemzeti Szalon 1937. 71. sz.; Venezia 1942. 136. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 130. sz.; Wien 1963. 3. sz.; Paris 1966. L'art de Hongrie. 283. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 223. sz.; Mezőgazdasági Múzeum 1971. Ló és lovas ábrázolása kiáll. 125. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 12. sz., Berlin-Szófia-Varsó 1974. 118. sz.; Sopron 1977. 6. sz.; Berlin–Drezda 1984. 13. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 83. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2207. sz.; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 7. sz.; Genthon 1961. 47. sz.; Állagjegyzék 1971. 367. sz.; Állagjegyzék 1982. 322. sz.; Gosztonyi 1990. 7. sz.

10. A Tanácsköztársaság 10 koronás pénzének terve, 1919
Bronz, öntött, 99 mm
J. n.
FM 74.87-F és 74.88-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
MNM LTM68.64.1 /Vétel Zentay Antaltól/
K.: Szentendre 1978. 160–161. sz.; Szombathely 1980. Szocialista szobrászat 1919–1945. kiáll.; Szentendre 1990. 143. sz.
I.: Kontha 1979. 259. l.; Gosztonyi 1990. 9a. sz.

11. A Tanácsköztársaság 10 koronás pénzének terve, 1919
Ólom, öntött, 99 mm
J. n.
MNG 70.62-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.86-F /F. B. hagyatékából/
Mint a bronz.

K.: Nemzeti Szalon 1959. 129. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 224. sz.; Ernst 1969. 68. l.
I.: Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 8. sz.; Genthon 1961. 45. sz.; Állagjegyzék 1982. 348. sz.; Gosztonyi 1990. 9. sz.

12. A Tanácsköztársaság 200 koronás pénzének terve, 1919
Bronz, öntött, 98 mm
J. H. b. középen: FB 1919
MNM LTM82.485.1, csak E /Vétel Ambrus Bélától/
Forradalmi Múzeum /Moszkva/ tul.
A hátlapon három akt és körirat.
I.: Gosztonyi 1990. 9b. sz.

13. dr. Fejér Lipótné, 1920
Bronz, öntött, 120 mm
J. lent: FB 1920
Egykor dr. Fejér Lipótné /London/ tul.
Női portré jobbra.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2209. sz.; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 9. sz.; Genthon 1961. 54. sz.; Illés Mária: F. B. A keresés évei /1917–25/. *Művészettörténeti Értesítő* 1982. 36. l.; Gosztonyi 1990. 10. sz.

14. Gyermekfej, 1920
Bronz, öntött, 150×130 mm
J. lent: FB 1920
Ism. mgt /Pozsony/
Gyermekfej balra.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2211. sz.; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 10. sz.; Genthon 1961. 59 sz.; Gosztonyi 1990. 15. sz.

15. Juci, 1920
Bronz, öntött, 150x130 mm
J. lent: FERENCZY MCMXX
Ism. mgt /Pozsony/
I.: Huszár–Procopius 1932. nincs; Gosztonyi 1990. 16. sz.
Reprodukálva: *Művészettörténeti Értesítő* 1979. 158. l.

16. Laci, 1920
Bronz, öntött, 130 mm
J. n.
Ism. mgt /Pozsony/
I.: Huszár–Procopius 1932. nincs; Gosztonyi 1990. 17. sz.
Reprodukálva: *Művészettörténeti Értesítő* 1979. 158. l.

17. Manci, 1920
Bronz, öntött, 150x130 mm
J. lent: FERENCZY
Ism. mgt /Pozsony/
Leányportré balra. Felirat: MANCI
I.: Huszár–Procopius 1932. nincs; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 11. sz.; Genthon 1961. 58. sz.; Gosztonyi 1990. 14. sz.

18. Mariska, 1920
Bronz, öntött, 130 mm
J. b. lent: FB j.lent: 1920
Ism. mgt /Pozsony/
I.: Huszár–Procopius 1932. nincs; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 12. sz.; Genthon 1961. 57. sz.; Gosztonyi 1990. 13. sz.
Reprodukálva: *Művészettörténeti Értesítő* 1979. 158. l.

19. Nimi, 1920
Bronz, öntött, 150×130 mm
J. lent: FB 1920
Ism. mgt /Pozsony/
Gyermekfej balra. Körirat: NIMI
I.: Huszár–Procopius 1932. 2210. sz.; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 13. sz.; Genthon 1961. 56. sz.; Gosztonyi 1990. 12. sz.

20. Palkó, 1920
Bronz, öntött, 130 mm
J. lent: FERENCZY
Egykor dr. Fejér Lipótné /London/ tul.
Gyermekfej balra. Körirat: PALKÓ
I.: Huszár–Procopius 1932. 2212. sz.; Szigeti 1956. 8. l., Soós 1960. 14. sz.; Genthon 1961. 55. sz.; Gosztonyi 1990. 11. sz.

21. Haas Ödön, 1920
Bronz, öntött, 170 mm
J. b. feliratként: FERENCZY SCVLPSIT
MNG 96.1-P /Kiss György kivitelezése Komlós Imréné tulajdonában lévő gipsz alapján/
Férfifej balra. Felirat: HAAS ÖDÖN MCMXX
I.: Huszár–Procopius 1932. nincs.

22. Panni, 1920
Bronz, öntött, 180×162 mm
J. lent: FB SCVLPSIT
MNG 96.2-P /Kiss György kivitelezése Komlós Imréné tulajdonában levő gipsz alapján/
Női fej jobbra. Felirat: PANNI MCMXX
I.: Huszár–Procopius 1932. nincs.

23.. dr. Scharl Pál, 1924
Bronz, öntött, 75 mm
J. n.
SOM 70.12.24 /Semmelweis Orvostud. Egy. Könyvtárának átadása/
K.: Nemzeti Szalon 1925. 114. sz.; Nemzeti Szalon 1929. KUT kiáll. 67. sz. ; Nemzeti Szalon 1959. 131. sz.

I.: Faludi, Géza: *Medicina in Nummis.* Budapest, 1929. 443. sz.; Huszár–Procopius 1932. 2215. sz.; Szigeti 1956. 8. l..; Soós 1960. 15. sz. ; Genthon 1961. 76. sz.; Huszár–Varannai 1977. 605. sz.; Kontha MÉ 1979. 161. l.; Gosztonyi 1990. 18. sz.

24. dr. Scharl Pál – változat, 1924
Bronz, öntött, 73 mm
J. n.
MNG 82.5-P /Vétel Pethe Lászlónétól/
SOM 69.1.83 /Semmelweis Orvostud. Egy. Könyvtárának átadása/
A hátlap felirat nélkül.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 131. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 8. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 84. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 18. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2215. sz. változata; Soós 1960. 17. sz. csak H; Genthon 1961. 77., 83. sz.; Gosztonyi 1990 18a. sz.

25. Spanyol lovasiskola, 1924
Bronz, öntött, 65 mm
J. n.
MNG 55.510-P /Procopius gyűjteményből/
MNG 56.1463-P /SzM vásárlása 1932-ből/
MNG 70.46-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
MNG 73.11-P /Vétel Koltay Dénestől/
FM 74.89-F /F. B. hagyatékából/
MNM 53.32.1 /XIII. ker. Rendőrkapitányság átadása/
K.: Nemzeti Szalon 1925. 116. sz.; Wien 1934.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 132. sz.; Wien 1963. 4. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 227–228. sz.; Ernst 1969. 68. l.; Mezőgazdasági Múzeum 1971. Ló és lovas ábrázolása kiáll. 133–134. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 2. sz.; Berlin-Szófia-Varsó 1974. 119–120. sz.; Sopron 1977. 7–8. sz.; Szentendre 1978. 162. sz.; Szentendre 1990. 144. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 85. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2208. sz.; Szigeti 1956. 8. l.; Soós 1960. 16. sz.; Genthon 1961. 78. sz.; Szabó 1967. 19. l.; Állagjegyzék 1971. 360–361. sz.; Kontha MÉ 1979. 161. l.; Állagjegyzék 1982. 331–332. sz.; Gosztonyi 1990. 19. sz.; Ács Pál: F. B. Bartók érmének ötlete. *Művészettörténeti Értesítő* 1994. 263–264 l.

26. Anya gyermekével, 1925
Bronz, öntött, 57 mm
J. n.
MNG 70.53-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.90-F /F. B. hagyatékából/
MNM 20/959-1 /Mátravölgyi János ajándéka/
K.: Nemzeti Szalon 1925. 115. sz.; Wien 1934.; Nemzeti Szalon 1959. 133. sz.; Székesfehérvár 1967.; Nemzeti Múzeum 1973. 4. sz.; Szentendre 1978. 163. sz.; Szentendre 1990. 145. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 269. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2214. sz.; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 18. sz.; Genthon 1961. 88.sz.; Szabó 1967. 19. l.; Huszár–Varannai 1977. 1834. sz.; Állagjegyzék 1982. 339. sz.; Gosztonyi 1990. 21. sz.

27. Sárkányölő, 1925
Bronz, öntött, 100 mm
J. n.
Egykor gr.Khuen-Belasy /Wien/ tul.
Mint a dr.Scharl Pál-változat hátlapja.
I.: Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 17. sz.; Genthon 1961. 82. sz.; Gosztonyi 1990. 20. sz.

28. Kánaáni fürt, 1926
Bronz, öntött, 80 mm
J. n.
MNG 82.4-P /Vétel dr.Pethe Lászlónétól/
FM 74.91-F /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 134. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 3. sz.; Szentendre 1978. 164. sz.; Szentendre 1990. 146. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 270. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2216. sz.; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 19. sz.; Genthon 1961. 92. sz.; Gosztonyi 1990. 22. sz.

29. dr. Gustavo Alexander, 1927
Bronz, öntött, 97 mm
J. H. j.: FB MCMXXVII
MNG 84.13-P /Vétel Gosztonyi Józseftől/ /Wilde gyűjtemény/
SOM 66.1.608 /Orvostörténeti Könyvtár átadása/ /Faludy gyűjtemény/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 140. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 271 sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. nincs; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 22. sz.; Genthon 1961. 104. sz.; Gosztonyi 1990. 24. sz.

30. Lenin, 1927
Bronz, öntött, 130 mm
J. n.
Lappang
Mint a kisebb méretüek.
I.: Genthon 1961. 130. sz.; Gosztonyi 1990. 37. sz.

31. Lenin, 1927
Bronz, öntött, 70 mm
J. n.
MNG 56.1032-P /Vétel a művésztől a FK által/
MNG 70.66-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
MNG 56.1033-P /Vétel aukción a FK által 1949-ben/
FM 74.95-F és 74.96-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/

MNM 37/951-1 /Vétel a művésztől/
MNM LTM70.25 /Vétel a művésztől/
MNM LTM81.4 /Vétel Kókay Györgytől/
K.: Fővárosi Képtár 1949. 6–7. sz.; Bukarest 1958. Magyar forradalmi művészet kiáll. 26. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Nemzeti Szalon 1959. 144. sz.; Wien 1963. 8. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 237–238. 8. sz.; Ernst 1969. 68. l.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 32. sz.; Berlin-Szófia-Varsó 1974. 122–123. sz.; Sopron 1977. 13. sz.; Szentendre 1978. 169–170. sz.; Szombathely 1980. Szocialista szobrászat 1919–1945. kiáll.; Berlin–Drezda 1984. 19. sz.; Szentendre 1990. 150. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 20. sz.
I.: Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 23. sz.; Genthon 1961. 131. sz.; Szabó 1967. 19. l.; Állagjegyzék 1971. 376–377. sz.; Kontha 1979. 266. l.; Kontha MÉ 1979. 161. l.; Illyés Mária: F. B. A keresés évei /1917–25/. *Művészettörténeti Értesítő* 1982. 39. l.; Állagjegyzék 1982. 352. sz.; Gosztonyi 1990. 36. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 15. l.

32. Lenin, 1927
Bronz, öntött, 55 mm
J. n.
Ferenczy Család Művészeti Alapítvány tul.
Mint a nagyobb méretűek.
K.: Nemzeti Galéria 2005. 21. sz.

33. dr. Pogány Kálmánné, 1925–27
Bronz, öntött, 97 mm
J. H. lent: F B
MNG 55.511-P /Procopius gyűjteményből/
K.: Wien 1934.; Wien 1963. 5. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 229. sz.; Sopron 1977. 9. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2213. sz.; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 21. sz.; Genthon 1961. 102. sz.; Állagjegyzék 1971. 362. sz.; Kontha MÉ 1979. 161. l.; Gosztonyi 1990. 23. sz.

34. dr. Pogány Kálmánné – változat, 1925–27
Bronz, öntött, 97 mm
J. H. lent: F B
MNG 70.42-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
MNM 27 C/982-2 /Vétel dr. Pethe Lászlónétól/
A hátlapon 1925-ös évszám.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 135. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 13. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 272. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2213 sz. változata; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 20. sz.; Állagjegyzék 1982. 327 sz.; Gosztonyi 1990. 23a. sz.

35. dr. Pogány Kálmánné – változat 2., 1925–27
Bronz, öntött, 95 mm
J. n.
Lappang
A hátlap felirat nélkül.
K.: Nemzeti Szalon 1925. 113. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2213. sz. változata; Genthon 1961. 103. sz.; Gosztonyi 1990. 23b. sz.

36. Egon Shiele, 1928
Bronz, öntött, 78 mm
J. n.
MNG 70.20-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.92-F, csak E /F.B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1929. KUT kiáll. 65-66. sz.; Fényes Adolf 1952. 19. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 136. sz.; Wien 1963. 6. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 230. sz.; Sopron 1977. 10. sz.; Szentendre 1978. 166. sz.; Szentendre 1990. 147. sz.; Kultúra Háza 1991. 16. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 19 sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2217. sz.; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 24. sz.; Genthon 1961. 108–9. sz.; Állagjegyzék 1982. 305. sz.; Gosztonyi 1990. 25. sz.

37. Wilde Richard, 1928
Bronz, önött, 90 mm
J. n.
MNG 70.25-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 137. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 231. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 273. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. nincs; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 29. sz.; Genthon 1961. 113. sz.; Állagjegyzék 1982. 310. sz.; Gosztonyi 1990. 26. sz.

38. Nagybeteg Ady – első megfogalmazás, 1929
Bronz, öntött, 100 mm
J. n.
Gosztonyi gyűjtemény
Az előlap felső része teljesen sima és évszám nélkül. A hátlapi harangon négy soros felirat és jobbra évszámok.
I.:Gosztonyi 1990. 30. sz.
Reprodukálva: *Az Érem* 1977. 2. sz. 40. l.

39. Nagybeteg Ady – első megfogalmazás – változat, 1929
Bronz, öntött, 104 mm
J. n.
MNG 70.30-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
Az hátlap más: csak felirat.
K.: Wien 1934. sz.; Sopron 1977. 11. sz.; Kultúra Háza 1991. 17. sz.
I.: Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 26. sz.; Állagjegyzék 1982. 315. sz.; Gosztonyi 1990. 31. sz.

40. Nagybeteg Ady, 1929
Bronz, öntött, 106 mm

2. kép. Gustavo Alexander, 1927 (kat. no. 29) 1:1

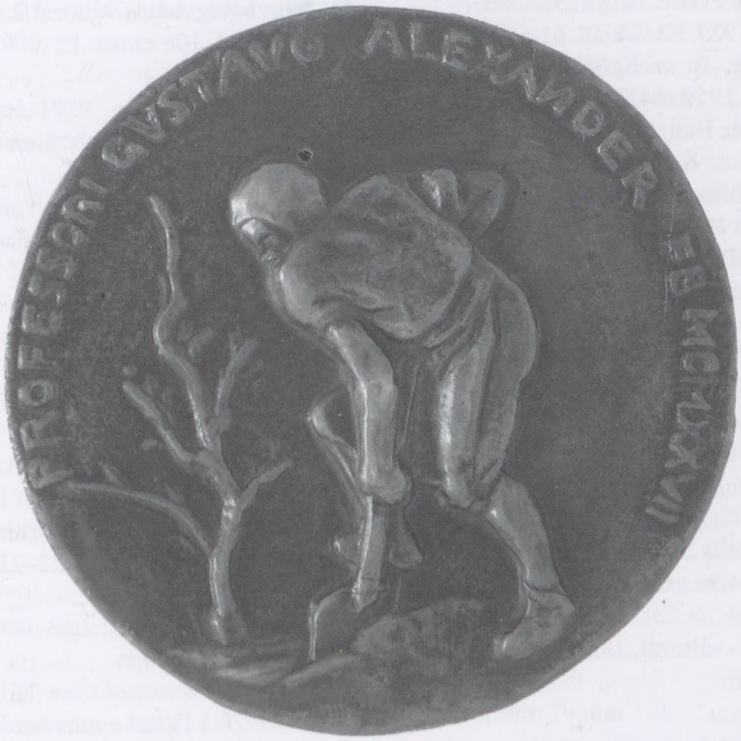

3. kép. Gustavo Alexander – hátlap, 1927 (kat. no. 29) 1:1

4. kép. Nagybeteg Ady – első megfogalmazás – változat, 1929 (kat. no. 39) 1:1

J. n.
MNG 56.1461-P /SzM-nek ajándék 1929-ben/
MNG 70.48-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1929. KUT kiáll. 61-62. sz.; Ernst Múzeum 1941. F. B. szobrainak kiáll. 56. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Wien 1963. 7. sz.; Paris 1966. L'art de Hongrie 281. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 232. sz.; Ernst 1969. 68. l.; Moszkva 1969.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 121. sz.; Petőfi Irodalmi Múzeum 1977. Ady-kép kiáll. 19–20. sz.; Szombathely 1980. Szocialista szobrászat 1919–1945. kiáll.; Nemzeti Galéria 1993. 274. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2218. sz.; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 25. sz.; Genthon 1961. 119. sz.; Állagjegyzék 1971. 390. sz.; W. Somogyi Ágnes: Képzőművészek Ady halottas ágyánál. in: *Tegnapok és holnapok.* Szerk.: Láng József. Budapest, 1977. 379. l.; Csengeryné Nagy Zsuzsa: *Éremművészetünk a két világháború között.* Vezető. Budapest, 1977.; Kontha MÉ 1979. 161. l.; Állagjegyzék 1982. 334. sz.; Gosztonyi 1990. 29. sz.

41. Nagybeteg Ady – változat, 1929
Bronz, öntött, 106 mm
J. n.
Gosztonyi gyűjtemény
Az előlap évszám nélkül.
I.: Gosztonyi 1990. 29a. sz.

42. Nagybeteg Ady – változat 2., 1929
Bronz, öntött, 106 mm
J. n.
Fehér István tul.
Az előlap és a hátlap is évszám nélkül.
I.: Gosztonyi 1990. 32c. sz.

43. Nagybeteg Ady – változat 3., 1929
Bronz, öntött, 106 mm
J. n.
Egykor Hubay Miklós tul. /Tolnay Károly gyűjteménye/
Az előlap évszám nélkül, de a hátlapon balra és jobbra római évszámok.
I.: Belvedere 17. Művészeti Aukció kat. 2007. szeptember 29.
Reprodukálva : Gosztonyi 1990. borító; Belvedere 17. Művészeti Aukció i. m. 22–23. l.

44. Halott Ady, 1929
Bronz, öntött, 120 mm
J. H. fent: FB
PIM 62.1176.1 /Vétel a művésztől/
FM 74.119-F /F. B. hagyatékából/
JPM 68.72 /Tompa Kálmán gyűjteményéből/

Az arc mögött egy ferde metszés, a hátlapon jelezve és az érem nagyobb.
K.: Fényes Adolf 1952. 21. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 139. sz.; Wien 1963. 20. sz.; Székesfehérvár 1967. sz.; Petőfi Irodalmi Múzeum 1977. Ady-kép kiáll. 21. sz.; Szentendre 1978. 165. sz.; Szentendre 1990. 149. sz.
I.: Genthon 1961. 173. sz.; Szíj Rezső: *Gyűjteményeim II.* Budapest, 1977. 165. sz.; W. Somogyi Ágnes: Képzőművészeink Ady halottas ágyánál. in.: *Tegnapok és holnapok.* szerk.: Láng József. Budapest, 1977. 379. l.; Hárs Éva – Romváry Ferenc: *Modern Magyar Képtár Pécs.* Budapest, 1981. 338. l.; Gosztonyi 1990. 63. sz.

45. Ady – hibridváltozat, 1929
Bronz, öntött, 125 mm
J. H. j. fent: FB
Fehér István tul.
Az első megfogalmazás előlapja és a Halott Ady hátlapja.
I.: Gosztonyi 1990. 32a. sz.

46. dr. Gustavo Alexander, 1929
Bronz, öntött, 90 mm
J. H. j.: FB FECIT MCMXXIX
Lappang
Mint az 1927-es, de a hátlap körirata és a jelzés más.
K.: Nemzeti Szalon 1929. KUT kiáll. 63–64. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2219. sz.; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 27. sz.; Genthon 1961. 120. sz. sz.; Gosztonyi 1990. 28. sz.

47. Wilde Richardné, 1929
Bronz, öntött, 122 mm
J. n.
MNG 70.26-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.93-F /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 138. sz.; Szentendre 1978. 167–168. sz.; Szentendre 1990. 148. sz.; Kultúra Háza 1991. 18. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 275. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2222. sz.; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 28. sz.; Genthon 1961. 114. sz.; Állagjegyzék 1982. 311. sz.; Gosztonyi 1990. 27.

48. Landler Jenő, 1930
Bronz, öntött, 120 mm
J. n.
MNM LTM72.16
K.: Szombathely 1980. Szocialista szobrászat 1919–1945. kiáll.
I.: Genthon 1961. 127. sz.; Gosztonyi 1990. 35a. sz.

49. Landler Jenő, 1930
Bronz, vert, 50 mm
J. n.
MNG 70.63-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74-97-F és 74.98-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
MNM LTM72.17
Mint az öntött.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 143. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 235. sz.; Ernst 1969. 68. l.; Sopron 1977. 12. sz.; Sopron 1977. 12. sz.; Szentendre 1978. 171–172. sz.; Szentendre 1990. 151. sz.
I.: Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 31. sz.; Genthon 1961. 128. sz.; Kontha 1979. 266. l.; Kontha MÉ 1979. 161. l.; Állagjegyzék 1982. 349. sz.; Gosztonyi 1990. 35. sz.

50. Pjatiletka, 1930
Bronz, öntött, 85 mm
J. n.
MNG 70.65-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.100-F /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 142. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 234. sz.; Ernst 1969. 68. l.; Moszkva 1969.; Szentendre 1978. 174. sz.; Szombathely 1980. Szocialista szobrászat 1919–1945. kiáll.; Szentendre 1990. 154. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 22-23. sz.
I.: Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 32. sz.; Genthon 1961. 126. sz.; Szabó 1967. 12. l.; Kontha 1979. 266. l.; Kontha MÉ 1979. 161. l.; Állagjegyzék 1982. 351. sz.; Gosztonyi 1990. 34. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 15. l.

51. Repülőút, 1930
Bronz, öntött, 250x250 mm
J. n.
Donaueschingeni Múzeum
Egykor hg. Fürstenberg Miksa /Heiligenberg/ tul.
Mint a vert.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2221. sz.; Genthon 1961. 125. sz.; Gosztonyi 1990. 33a. sz.

52. Repülőút, 1930
Bronz, vert, 69x70 mm
J. n.
MNG 55.512-P /Procopius gyűjteményből/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 141. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 233. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2220. sz.; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 34. sz.; Genthon 1961. 124. sz.; Állagjegyzék 1971. 363. sz.; Gosztonyi 1990. 35. sz.

53. Sztálin, 1930
Ólom, öntött, 79 mm
J. n.
MNG 70.57-P /Wilde Ferenc hagyatékából/

I.: Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 33. sz.; Genthon 1961. 132. sz.; Kontha 1979. 266 l.; Kontha MÉ 1979. 161. l.; Állagjegyzék 1982. 343. sz.; Gosztonyi 1990. 38. sz.

54. Új március felé!, 1930
Bronz, öntött, 65 mm
J. n.
MNG 70.64-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.99-F /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 145. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 236. sz.; Ernst 1969. 68. l.; Nemzeti Múzeum 1973. 14. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 124. sz.; Sopron 1977. 14. sz.; Szentendre 1978. 173. sz.; Szentendre 1990. 152. sz.
I.: Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 30. sz.; Genthon 1961. 133. sz.; Szabó 1967. 12. l.; Állagjegyzék 1982. 350. sz.; Gosztonyi 1990. 39a. sz.

55. Új március felé! – változat, 1930
Bronz, öntött, 65 mm
J. n.
MNM LTM58.214
A hátlap felirat nélkül.
I.: Gosztonyi 1990. 39. sz.

56. Erna Fürst, 1931
Bronz, öntött, 87 mm
J. H. b. fent: FB MCM XXXI
MNG 55.514-P /Procopius gyűjteményből/
MNG 70.52-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
K.: Wien 1934.; Nemzeti Szalon 1959. 146. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 241. sz.; Berlin–Drezda 1984. 11. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 276. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2225. sz. változata; Genthon 1961. 137. sz.; Állagjegyzék 1971. 366 sz.; Állagjegyzék 1982. 338. sz.; Gosztonyi 1990. 40a. sz.

57. Erna Fürst – változat, 1931
Bronz, öntött, 100 mm
J. H. j. lent: FB
Egykor Erna Fürst /London/ tul.
A hátlap más: a Thime család szőlőfürtös és galambos címermotívuma.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2224. sz.; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 35. sz.; Genthon 1961. 136. sz.; Gosztonyi 1990. 40. sz.

58. Erna Fürst – változat 2., 1931
Bronz, öntött, 97 mm
J. n.
Ferenczy Család Művészeti Alapítvány tul.
A hátlap más: szőlőfürt.
K.: Nemzeti Galéria 2005. 26. sz.
I.: Genthon 1961. 138. sz.; Gosztonyi 1990. 40b. sz.

59. A művész anyja, 1931
Bronz, öntött, 105 mm
J. n.
MNG 55.513-P /Procopius gyűjteményből/
MNG 56.1462-P /Vétel 1932-ben SzM által/
MNG 70.40-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.101-F /F. B. hagyatékából/
MNM 37/951-4 /Vétel a művésztől/
K.: Wien 1934.; Venezia 1942. 133. sz.; Fővárosi Képtár 1949. 1. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Nemzeti Szalon 1959. 147. sz.; Wien 1963. 9. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 239–240. sz.; Ernst 1969. 68–69. l..; Nemzeti Múzeum 1973. 15–16. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 125. sz.; Sopron 1977. 15–16. sz.; Szentendre 1978. 175. sz.; Berlin–Drezda 1984. 12. sz.; Szentendre 1990. 153. sz.; Kultúra Háza 1991. 19. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 277. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 24–25. sz.
I.: Huszár–Procopius 1932. 2223. sz.; Szigeti 1956. 9. l.; Soós 1960. 37. sz.; Genthon 1961. 139. sz.; Állagjegyzék 1971. 364–365 sz.; Állagjegyzék 1982. 325. sz.; Gosztonyi 1990. 41. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 15. l.

60. Daumier, 1933
Bronz, öntött, 86 mm
J. H. b. középen: FB
MNG 56.1030-P /Vétel a művésztől 1942-ben a FK által/
MNG 70.35-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
MNM 37/951-2 /Vétel a művésztől/
IKM 68.219.1 /Ybl Ervin gyűjteményéből/
K.: Wien 1934.; Nemzeti Szalon 1937. 74-75. sz.; Venezia 1948. XXIV. Biennale. 36. sz.; Fényes Adolf 1952. 18. sz.; Ernst 1954. 19. l.; Venezia 1958. 69. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Nemzeti Szalon 1959. 148. sz.; Wien 1963. 10. sz.; Székesfehérvár 1966. Magyar szobrászat 1920–1945. kiáll. 21. l.; Nemzeti Galéria 1968. 242. sz.; Ernst 1969. 69. l. ; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 33. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 19–20. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 126–127. sz.; Miskolc 1990. Mesterek és mesterművek kiáll. 95. sz.; Kultúra Háza 1991. 20. sz.
I.: Szigeti 1956. 9. l.; Genthon 1959. 205. l.; Soós 1960. 38. sz.; Genthon 1961. 140. sz.; Soós 1964. 30. l.; Állagjegyzék 1971. 374. sz.; Kontha 1979. 268. l.; Kontha MÉ 1979. 162. l.; Állagjegyzék 1982. 320. sz.; Gosztonyi 1990. 42. sz.

61. Goya, 1934
Bronz, öntött, 86 mm
J. H. b. középen: FB
MNG 56.1038-P /Vétel a művésztől a FK által 1952-ben/

5. kép. A művész anyja, 1931 (kat. no. 59) 1:1

6. kép. A művész anyja – hátlap, 1931 (kat. no. 59) 1:1

MNG 70.34-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.102-F /F. B. hagyatékából/
IKM 68.127.1
K.: Wien 1936. F. B. kiáll.; Nemzeti Szalon 1937. 76–77 sz.; Ernst 1954. 19. l.; Venezia 1958. 70. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Nemzeti Szalon 1959. 151. sz.; Wien 1963. 12. sz.; Székesfehérvár 1966. Magyar szobrászat 1920–1945. kiáll. 21. l.; Nemzeti Galéria 1968. 243. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 35. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 128–129. sz.; Szentendre 1978. 176. sz.; Szentendre 1990. 158.sz.; Kultúra Háza 1991. 26. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 39. sz.; Genthon 1961. 143. sz.; Állagjegyzék 1971. 383. sz.; Kontha 1979. 268. l.; Kontha MÉ 1979. 162. l.; Állagjegyzék 1982. 319. sz.; Gosztonyi 1990. 45. sz.

62. Michelangelo, 1934
Bronz, öntött, 86 mm
J. n.
MNG 56.1031-P /Vétel a művésztől FK által 1941-ben/
MNG 70.36-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.103-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
IKM 68.128.1
K.: Nemzeti Szalon 1937. 83–84. sz.; Venezia 1948. XXIV. Biennale. 39 sz.; Fényes Adolf 1952. 9. sz.; Venezia 1958. 71. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Nemzeti Szalon 1959. 152. sz.; Wien 1963. 13. sz.; Székesfehérvár 1966. Magyar szobrászat 1920–1945. kiáll. 22. l.; London 1967. Twentieth Century Hungarian Art. 216. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 244. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 36. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 130-131. sz.; Szentendre 1978. 177. sz.; Berlin–Drezda 1984. 17. sz.; Szentendre 1990. 156. sz.; Kultúra Háza 1991. 21. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l..; Soós 1960. 40. sz.; Genthon 1961. 144. sz.; Állagjegyzék 1971. 375. sz.; Csengery Nagy: L'art moderne de la medaille en Hongrie. *Medaillen* /Paris/ 1973. 129. l.; Kontha 1979. 268. l.; Kontha MÉ 1979. 162. l.; Állagjegyzék 1982. 321. sz.; Gosztonyi 1990. 46. sz.

63. A művész felesége, 1934
Bronz, öntött, 95 mm
J. n.
MNG 70.60-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.104-F és 74.105-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 149. sz.; Wien 1963. 11. sz.; Székesfehérvár 1967.; Nemzeti Galéria 1968. 246. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 34. sz.; Sopron 1977. 17. sz.; Szentendre 1978. 178–179. sz.; Szentendre 1990. 155. sz.
I.: Szigeti 1956. 21. l.; Genthon 1959. 206. l.; Soós 1960. 41. sz.; Genthon 1961. 141. sz.; Kontha MÉ 1979. 162. l.; Állagjegyzék 1982. 346. sz.; Gosztonyi 1990. 43. sz.

7. kép. A művész felesége, 1934 (kat. no. 63) 1:1

64. A művész felesége – éremváltozat, 1934
Bronz, öntött, 68 mm
J. H. b. lent: FB
MNG 70.61-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.112-F, csak E /F. B. hagyatékából/
Az előlap és a hátlap is más. Az előlapon a jobbra néző fej meztelen vállal, a hátlapon hegyek felett sas madár.
K.: Venezia 1942. 130. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 150. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 17. sz.; Sopron 1977. 18. sz.; Szentendre 1990. 160. sz.; Kultúra Háza 1991. 23. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 42. sz.; Genthon 1961. 142. sz.; Kontha 1979. 273. l.; Állagjegyzék 1982. 347. sz.; Gosztonyi 1990. 44. sz.

65. Poussin, 1934
Bronz, öntött, 107 mm
J. H. j. lent: FB
MNG 56.1036-P /Vétel a művésztől FK által 1951-ben/
MNG 70.39-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.106-F és 74-107-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1937. 78-79. sz.; Fényes Adolf 1952. 10. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 153. sz.; Wien 1963. 14–15. sz.; Székesfehérvár 1967.; Nemzeti Galéria 1968. 245. sz.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 37. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 18. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 132–133. sz.; Szentendre 1978. 180–181. sz.; Szentendre 1990. 157. sz.; Kultúra Háza 1991. 22. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l..; Soós 1960. 43. sz.; Genthon 1961. 145. sz.; Állagjegyzék 1971. 381. sz.; Állagjegyzék 1982. 324. sz.; Gosztonyi 1990. 47. sz.

66. A művész felesége, 1935
Bronz, öntött, 73 mm
J. H. j. fent: F.B.
MNG 70.59-P /Wilde Ferenc hagyatékából
FM 74.108-F és 74.109-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
K.: Venezia 1942. 131. sz.; Fényes Adolf 1952. 17. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 154. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 247–248. sz.; Szentendre 1978. 182. sz.; Szentendre 1990. 159. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 278. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 27. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 44. sz.; Genthon 1961. 146. sz.; Állagjegyzék 1982. 345. sz.; Gosztonyi 1990. 49. sz.

67. Julius von Schlosser, 1935
Bronz, öntött, 125 mm
J. n.
MNG 70.21-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
K.: Ernst Múzeum 1941. F. B. szobrainak kiáll. 64. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 155. sz.; Wien 1963. 16–17. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 249. sz.; Műcsarnok 1971. 38. sz.; Sopron 1977. 19. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 51. sz.; Genthon 1961. 147. sz.; Állagjegyzék 1982. 306. sz.; Gosztonyi 1990. 50. sz.; Zsákovics Ferenc: Modern magyar művészet Genthon István gyűjteményében. *Ars Hungarica* 2004. 1. sz. 67. l.

68. Julius von Schlosser, 1935
Ólom, öntött, 122 mm
J. n.
FM 74.114-F és 74.115-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
Mint a bronz.
K.: Fényes Adolf 1952. 3. sz.; Szentendre 1978. 186. sz.; Szentendre 1990. 164. sz.
I.: Genthon 1961. 148. sz.; Gosztonyi 1990. 50a. sz.

69. Bartók Béla, 1936
Bronz, öntött, 105 mm
J. n.
MNG 70.45-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
MNM 167/972-17 /utánöntés/ /Csere Szalai Bélával/
MNM LTM88.22 /Vétel dr. Mészáros Istvántól/
IKM 68.126.1
K.: Nemzeti Szalon 1937. 69. sz.; Venezia 1942. 132. sz.; Venezia 1958. 72. sz.; Székesfehérvár 1966. Magyar szobrászat 1920–1945. kiáll. 22. l.; London 1967. Twentieth Century Hungarian Art. 217. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 22–23. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 137. sz.; Sopron 1977. 21. sz.; Berlin–Drezda 1984. 16. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Genthon 1959. 206. l.; Soós 1960. 45. sz.; Genthon 1961. 161. sz.; Szolláth 1972. 13. sz.; *A Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményei.* Budapest, 1975. 254. l.; Állagjegyzék 1982. 330. sz.; Gosztonyi 1990. 56. sz.; Ács Pál: F. B. Bartók érmének ötlete. *Művészettörténeti Értesítő.* 1994. 263. l.

70. Bartók Béla – változat, 1936
Bronz, öntött, 107 mm
J. n.
MNG 56.1027-P /Vétel a művésztől FK által 1937-ben/
MNG 56.1206-P /A FK-ból maradvány/
MNG 70.38-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.110-F, csak E /F. B. hagyatékából/
MNM 27 C/982-4 /Vétel dr. Pethe Lászlónétól/
A portré más: balra néz.
K.: Nemzeti Szalon 1937. 70. sz.; Ernst Múzeum 1941. F. B. szobrainak kiáll. 70. sz.; Venezia 1948. XXIV. Biennale. 35. sz.; Fővárosi Képtár 1949. 5.

sz.; Bukarest 1958. Magyar forradalmi művészet kiáll. 28. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Nemzeti Szalon 1959. 161–162. sz.; Wien 1963. 18. sz.; Paris 1966. L'art de Hongrie. 282. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 254–255. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Moszkva 1969.; Sopron 1977. 20. sz.; Szentendre 1978. 183. sz.; Szentendre 1990. 165. sz.; Kultúra Háza 1991. 27. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 279. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 32. sz.

I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 46. sz.; Genthon 1961. 163. sz.; Szabó 1967. 19. l.; Állagjegyzék 1971. 370–371. sz.; Szolláth 1972. 14. sz.; Csengery Nagy: L'art moderne de la médaille en Hongrie. *Medailles* /Paris/ 1973. 129. l.; Kontha MÉ 1979. 162. l.; Állagjegyzék 1982. 323. sz.; Gosztonyi 1990. 58. sz.; Ács Pál: F. B. Bartók érmének ötlete. *Művészettörténeti Értesítő* 1994. 263. l.

71. Bartók Béla – változat 2., 1936
Bronz, öntött, 105 mm
J. n.
Egykor dr. Géczy Miklós tul. /Folly Róbert gyűjteménye/
Jobbra néző portré, a hátlap hegyek nélkül.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 45. sz.; Genthon 1961. 162.; Gosztonyi 1990. 56a. sz.

72. Borromini, 1936
Bronz, öntött, 111 mm
J. b.: FB j.: 36
MNG 70.29-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.111-F /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 163. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 251. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 41. sz.; Sopron 1977. 22. sz.; Szentendre 1978. 184. sz.; Szentendre 1990. 162. sz.; Kultúra Háza 1991. 25. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 47. sz.; Genthon 1961. 164. sz.; Állagjegyzék 1982. 314. sz.; Gosztonyi 1990. 59. sz.

73. Márton Ágnes, 1936
Bronz, öntött, 100 mm
J. n.
Egykor Márton Ödön tul.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 158. sz.
I.: Soós 1960. 53. sz.; Genthon 1961. 155. sz.; Gosztonyi 1990. 53. sz.
Reprodukálva: *Művészettörténeti Értesítő* 1979. 162. l.

74. Márton János, 1936
Bronz, öntött, 100 mm
J. n.
Egykor Márton Ödön tul.
Balra néző fiúfej sima hajjal, nyitott ingnyakkal.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 159. sz.
I.: Soós 1960. 54. sz.; Genthon 1961. 156. sz.; Gosztonyi 1990. 54. sz.

75. Márton Ödönné, 1936
Bronz, öntött, 100 mm
J. n.
Egykor Márton Ödön tul.
Balra néző simahajú fiatal nő portréja konttyal.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 157. sz.
I.: Soós 1960. 52. sz.; Genthon 1961. 154. sz.; Gosztonyi 1990. 52. sz.

76. Rubens, 1936
Bronz, öntött, 140 mm
J. H. b. fent: FB 36
MNG 56.1034-P /különállóak/ /Vétel a művésztől FK által 1951-ben/
MNG 70.43-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.113-F /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1937. 82. sz.; Fényes Adolf 1952. 8. sz.; Ernst 1954. 19. l.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Nemzeti Szalon 1959. 160. sz.; Székesfehérvár 1967.; Nemzeti Galéria 1968. 252–253. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 40. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 135–136. sz.; Sopron 1977. 23. sz.; Szentendre 1978. 185. sz.; Szent-endre 1990. 161. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 280. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 49. sz.; Genthon 1961. 157. sz.; Állagjegyzék 1971. 378–379. sz.; Állagjegyzék 1982. 328. sz.; Gosztonyi 1990. 55. sz.

77. Rubens – változat, 1936
Bronz, öntött, 140 mm
J.
Ism. mgt /Wien/
A hátlapon csak felirat.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 50. sz.; Genthon 1961. 157a. sz.; Gosztonyi 1990. 55b. sz.

78. Vincent Van Gogh, 1936
Bronz, öntött, 92 mm
J. H. b. középen: FB 36
MNG 70.17-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.116-F és 74.117-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1937. 72–73. sz.; Venezia 1958. 73. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 156. sz.; Székesfehérvár 1967.; Nemzeti Galéria 1968. 250. sz.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 39. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 24. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 134. sz.; Sopron 1977. 24. sz.; Szentendre 1978. 187–188. sz. Szentendre 1990. 163. sz.; Kul-

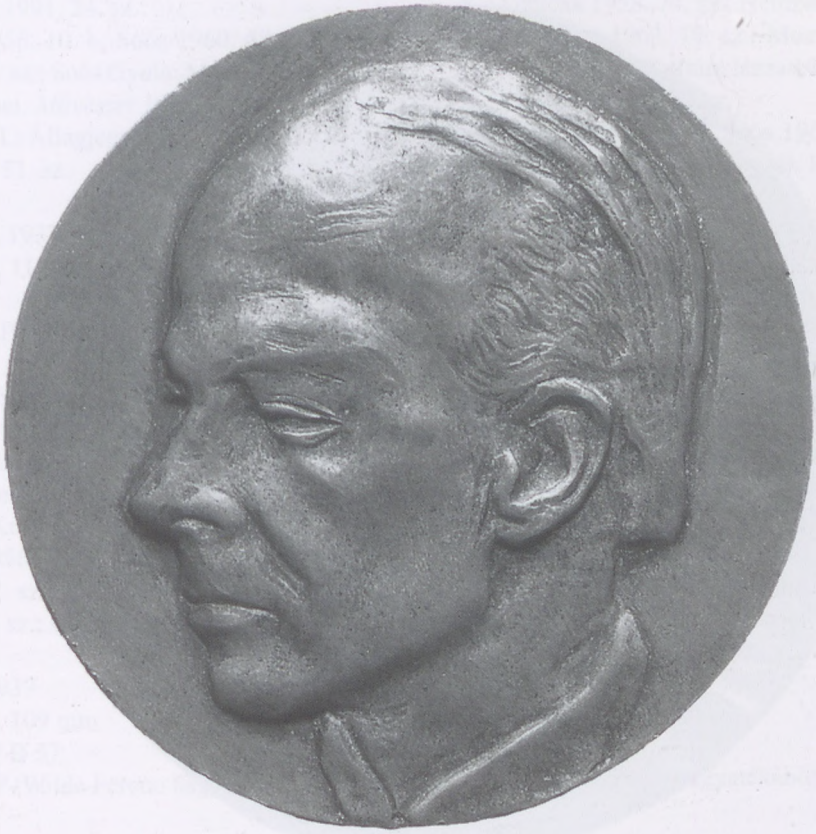

8. kép. Bartók Béla – változat, 1936 (kat. no. 70)

9. kép. Bartók Béla-változat – hátlap, 1936 (kat. no. 70)

10. kép. Rubens, 1936 (kat. no. 76)

11. kép. Rubens – hátlap, 1936 (kat. no. 76)

túra Háza 1991. 24. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 48. sz.; Genthon 1961. 153. sz.; Soós Gyula: Magyar művészek Van Gogh érmei. *Művészet* 1966. május, 16. l.; Szabó 1967. 21. l.; Állagjegyzék 1982. 302. sz.; Gosztonyi 1990. 51. sz.

79. Cézanne, 1937
Bronz, öntött, 110 mm
J. n.
MNG 70.19.-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.120-F /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 166. sz.; Székesfehérvár 1967.; Nemzeti Galéria 1968. 260. sz.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 43. sz.; Sopron 1977. 25. sz.; Szentendre 1978. 190. sz.; Szentendre 1990. 168. sz.; Kultúra Háza 1991. 28. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 56. sz.; Genthon 1961. 172. sz.; Szabó 1967. 21. l.; Állagjegyzék 1982. 304 sz.; Gosztonyi 1990. 62. sz.

80. Noémi, 1937
Bronz, öntött, 109 mm
J. H. j. fent: F B 37
MNG 70.50-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
K.: Venezia 1958. 74. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 165. sz.; Wien 1963. 19. sz.; Moszkva 1969.; Sopron 1977. 26. sz.; Kultúra Háza 1991. 30. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 281. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 57. sz.; Genthon 1961. 170. sz.; Állagjegyzék 1982. 336. sz.; Gosztonyi 1990. 61. sz.

81. Noémi, 1937
Ólom, öntött, 114
J. H. j. fent: F B 37
Mint a bronz.
MNG 56.1035-P /Vétel a művésztől FK által 1951-ben/
K.: Fényes Adolf 1952. 6. sz.; Ernst 1954. 19. l.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Nemzeti Szalon 1959. 165. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 256. sz.; Ernst 1969. 69. l.
I.: Soós 1960. 57. sz.; Genthon 1961. 171. sz.; Állagjegyzék 1971. 380. sz.; Gosztonyi 1990. 61a. sz.

82. Női torzó, 1937
Bronz, öntött, 125 mm
J. n.
FM 74.121-F /F. B. hagyatékából/

12. kép. Noémi, 1937 (kat. no. 80) 1:1

K.: Venezia 1942. 135. sz.; Wien 1963. 21. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 257. sz.; Szentendre 1978. 191. sz.; Szentendre 1990. 167. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 28. sz.
I.: Soós 1960. 55. sz., csak gipsz; Genthon 1961. 175. sz.; Gosztonyi 1990. 64. sz.

83. Tiziano, 1937
Bronz, öntött, 138 mm
J. n.
MNG 70.23-P és 70.24-P /különállóak/ /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.122-F és 74.123-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
IKM 68.125.1
K.: Nemzeti Szalon 1937. 80–81. sz.; Ernst Múzeum 1941. F. B. szobrainak kiáll. 72. sz.; Venezia 1942. 127. sz.; Fényes Adolf 1952. 11–12. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 164. sz.; Székesfehérvár 1966. Magyar szobrászat 1920–1945. kiáll. 22. l.; Nemzeti Galéria 1968. 258–259. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 42. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 21. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 139–140.; Szentendre 1978. 192–193. sz.; Szentendre 1990. 171. sz.; Kultúra Háza 1991. 29. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 282. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 58. sz.; Genthon 1961. 169. sz.; Állagjegyzék 1982. 308–309. sz.; Gosztonyi 1990. 60. sz.

84. Raczynsky gróf, 1938
Bronz, öntött, 103 mm
J. H. j. fent: FB
MNG 70.28-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 169. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 262. sz.; Moszkva 1969.; Sopron 1977. 27. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Genthon 1959. 208. l.; Soós 1960. 59. sz.; Genthon 1961. 189. sz.; Állagjegyzék 1982. 313.; Gosztonyi 1990. 66. sz.

85. Raczinsky gróf – változat, 1938
Bronz, öntött, 103 mm
J.
Ism. mgt /Wien/
A hátlapon csak erdő és felirat.
I.: Genthon 1961. 190. sz.; Gosztonyi 1990. 66a. sz.

86. Tintoretto, 1936–1938
Bronz, öntött, 130 mm
J. n.
MNG 70.27-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.118-F /F. B. hagyatékából/
JPM 85.461
K.: Nemzeti Szalon 1959. 168. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 261. sz.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 44. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 141. sz.; Szentendre 1978. 189. sz.; Szentendre. 1990. 166. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 283. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 60. sz.; Genthon 1961. 185. sz.; Csengeryné Nagy Zsuzsa: *Éremművészetünk a két világháború között.* Vezető. Budapest, 1977.; Állagjegyzék 1982. 312. sz.; Gosztonyi 1990. 65. sz.

87. Anya és fia, 1939
Bronz, öntött, 130 mm
J. n.
MNG 82.10-P /Vétel Ferenczy Béninétől/
FM 74.124-F /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 174. sz.; Wien 1963. 23. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 266. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Szentendre 1978. 194. sz.; Szentendre 1990. 170. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 284. sz.
I.: Soós 1960. 66. sz.; Genthon 1961. 199. sz.; Csengeryné Nagy Zsuzsa: Rokon motívumok F. Károly és F. B. életművében. *Művészet* 1968. július, 12. l.; Gosztonyi 1990. 71. sz.

88. Karinthy Frigyes, 1939
Bronz, öntött, 95 mm
J. E. j. lent: FB 39
MNG 64.10-P /Vétel dr. Fáy Endrénétől/
FM 74. 163-F /F. B. hagyatékából/
PIM 62.1178.1 /Vétel a művésztől/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 171. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 267. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 45. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 25. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 144. sz.; Sopron 1977. 28. sz.; Szentendre 1978. 196. sz.; Szentendre 1990. 173. sz.; Kultúra Háza 1991. 31. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 61. sz.; Genthon 1961. 196. sz.; Állagjegyzék 1982. 286. sz.; Gosztonyi 1990. 68. sz.

89. Önarckép, 1939
Bronz, öntött, 113 mm
J. H. b. fent: FB 39
MNG 70.16-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.125-F /F. B. hagyatékából/
JPM 68.71, csak H /Tompa Kálmán gyűjteményéből/
K.: Ernst Múzeum 1941. F. B. szobrainak kiáll. 60. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 170. sz.; Wien 1963. 22. sz.; Székesfehérvár 1964. F. B. kiáll. 6.sz.; Székesfehérvár 1967.; Nemzeti Galéria 1968. 263–264. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 46. sz.; Szentendre 1978. 195. sz.; Szentendre 1990. 169. sz.; Kultúra Háza 1990. 32. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 285. sz.
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Genthon 1959. 208–209. l.;

Soós 1960. 62. sz.; Genthon 1961. 191–192. sz.; Genthon István: F. B. *Művészet* 1963. február, 8. l.; Soós 1964. 30. l. ; Szabó 1967. 16. l.; Csengeryné Nagy Zsuzsa: Rokonmotívumok F. Károly és F. B. életművében. *Művészet* 1968. július, 12. l.; Hárs Éva – Romváry Ferenc: *Modern Magyar Képtár Pécs.* Budapest, 1981. 338. l.; Állagjegyzék 1982. 301. sz.; Gosztonyi 1990. 67. sz.

90. XII. Pius pápa, 1939
Bronz, öntött, 87 mm
J. n.
MNG 70.44-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
I.: Szigeti 1956. 10. l.; Soós 1960. 63. sz.; Genthon 1961. 204. sz.; Állagjegyzék 1982. 329. sz.; Gosztonyi 1990. 72. sz.

91. Velence, 1939
Bronz, öntött, 147 mm
J. n.
MNG 70.56-P, csak H /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.126 és 74.127-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
K.: Ernst Múzeum 1941. F. B. szobrainak kiáll. 71. sz.; Venezia 1942. 128. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 172. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Moszkva 1969.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 143. sz.; Szentendre 1978. 197–198. sz.; Szentendre 1990. 172. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 64. sz.; Genthon 1961. 197. sz.; Állagjegyzék 1982. 342. sz.; Gosztonyi 1990. 69. sz.

92. Velence – éremváltozat, 1939
Bronz, öntött, 140 mm
J. E. j. középen: MXMXXXIX
MNG 70.18-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
Az előlap és a hátlap is más: előlapon a Szent Márk templom homlokzata, a hátlapon Velence látképe.
K.: Venezia 1942. 129. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 173. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 265. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 142. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 286. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 65. sz.; Genthon 1961. 198. sz.; Soós 1964. 31. l.; Szabó 1967. 21. l.; Csengery Nagy: L'art de la médaille en Hongrie. *Medailles* /Paris/ 1973. 130. l.; Csengeryné Nagy Zsuzsa: *Éremművészetünk a két világháború között.* Vezető. Budapest, 1977.; Állagjegyzék 1982. 303. sz.; Gosztonyi 1990. 70. sz.

93. Fatelep, 1940
Bronz, öntött, kb.140 mm
J.
Egykor Szabó Erzsébet tul.

13. kép. Önarckép – hátlap, 1939 (kat. no. 89) 1:1

Az előlapon egy fatelep képe, a hátlapon csak felirat.
I.: Soós 1960. 66a. sz.; Genthon 1961. 212. sz.; Gosztonyi 1990. 74. sz.

94. Fekvő akt, 1940
Bronz, öntött, 145×215
J. n.
FM 74.78-F /F. B. hagyatékából/
K.: Venezia 1942. 134. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 39. sz.; Szentendre 1990. 86. sz.
I.: Genthon 1961. 210. sz.; Gosztonyi 1990. 137. sz.

95. Ferenczy Károly, 1940
Bronz, öntött, 110 mm
J. H. b. középen: FB FECIT MCMXL
MNG 56.1028-P /Vétel a művésztől FK által 1941-ben/
MNG 70.41-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.128-F /F. B. hagyatékából/
K.: Venezia 1948. XXIV. Biennale. 37. sz.; Fővárosi Képtár 1949. 2. sz.; Ernst 1954. 19. l.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Nemzeti Szalon 1959. 175. sz.; Wien 1963. 24–25. sz.; Székesfehérvár 1967.; Nemzeti Galéria 1968. 268. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Mezőgazdasági Múzeum 1971. Ló és lovas ábrázolása kiáll. 177. sz.; Műcsarnok 1971. 47. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 26. sz.; Berlin-Szófia-Varsó 1974. 145. sz.; Szentendre 1978. 199. sz.; Szentendre 1990. 174. sz.; Miskolc 1990. Mesterek és mesterművek kiáll. 99. sz.; Kultúra Háza 1991. 33. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 287. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 67. sz.; Genthon 1961. 211. sz.; Soós 1964. 30. l.; Szabó 1967. 21. l.; Állagjegyzék 1971. 372. sz.; Állagjegyzék 1982. 326. sz.; Gosztonyi 1990. 73. sz.

96. Greco, 1941
Bronz, öntött, 120 mm
J. E. b. középen: FB M CMXLI
MNG 56.1029-P /Vétel a művésztől FK által 1941-ben/
MNG 70.33-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.129-F /F. B. hagyatékából/
K.: Venezia 1948. XXIV. Biennale. 38. sz.; Fővárosi Képtár 1949. 3. sz.; Fényes Adolf 1952. 16. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 44. l.; Nemzeti Szalon 1959. 176. sz.; Wien 1963. 26. sz.; London 1967. Twentieth Century Hungarian Art. 218. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 269. sz.; Ernst 1969. 69. l.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 48. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 146. sz.; Szentendre 1978. 200. sz.; Szentendre 1990. 175. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 288. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l. ; Soós 1960. 68. sz.; Genthon 1961. 228. sz.; Szabó 1967. 21. l.; Állagjegyzék 1971. 373. sz.; Csengery-Nagy: L'art moderne de la médaille en Hongrie. *Medailles* /Paris/ 1973. 129. l.; *A Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményei.* Budapest, 1975. 254. l.; Kontha 1979. 276. l.; Kontha MÉ 1979. 164–165. l.; Állagjegyzék 1982. 318. sz.; Gosztonyi 1990. 76. sz.

97. gr. Teleki Pál, 1941
Bronz, öntött, 160×127 mm
J. H. b. lent: FB 41
MNG 70.51-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
MNM 157/972-2 /Vétel a BÁV-tól/
K.: Venezia 1942. 125-126. sz.; Kultúra Háza 1991. 34. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 69. sz.; Genthon 1961. 226. sz.; Állagjegyzék 1982. 337. sz.; Gosztonyi 1990. 75. sz.

98. gr. Teleki Pál, 1941
Ezüst, vert, 72×56 mm
J. H. b. lent: FB 41
MNM 8/945-8 /gróf Teleki Ernő ajándéka/
Mint az öntött.
K.: Nemzeti Galéria 2005. 29. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 69. sz.; Genthon 1961. 227. sz.; Gosztonyi 1990. 75a. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 16. l.

99. Entz Béla, 1942
Bronz, öntött, 115 mm
J. H. b.: FB MCMXLII
Egykor dr. Entz Béla tul.
Az előlapon jobbra néző arckép, a hátlapon a lussingrandi kikötő két bárkával.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 177. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l..; Soós 1960. 70. sz. ; Genthon 1961. 241. sz.; Huszár–Varannai 1977. 127. sz.; Gosztonyi 1990. 77. sz.

100. Entz Béla, 1943
Bronz, vert, 70 mm
J. H. lent: FB MCMXLIII
SOM 66.383.1 /Orvostörténeti Könyvtár átadása/
Az előlap és a hátlap is más, az előlapon csokornyakkendős arckép, a hátlapon csak felirat.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 178. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 71. sz.; Genthon 1961. 245. sz.; Huszár–Varannai 1977. 128. sz.; Gosztonyi 1990. 78. sz.

101. Erkel Ferenc, 1943
Bronz, öntött, 130 mm
J. lent: FB 43
Lappang
Mint a kisebb méretű.

14. kép. Ferenczy Károly, 1940 (kat. no. 95) 1:1

15. kép. Ferenczy Károly – hátlap, 1940 (kat. no. 95) 1:1

16. kép. Greco, 1941 (kat. no. 96)

17. kép. Greco – hátlap, 1941 (kat. no. 96)

K.: Nemzeti Szalon 1959. 179. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 270. sz.; Ernst 1969. 69. l.
I.: Genthon 1959. 210. l.; Genthon 1961. 257. sz.; Szolláth 1972. 52. sz.; Gosztonyi 1990. 79a. sz.

102. Erkel Ferenc, 1943
Bronz, öntött, 98 mm
J. H. lent: FB 43
MNG 56.1040-P /Vétel a művésztől FK által 1952-ben/
MNG 70.22-P /Wilde Ferenc hagyatékából/
K.: Fényes Adolf 1952. 7. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Galéria 1960. 45. l.; Nemzeti Galéria 1968. 278. sz.; Sopron 1977. 29. sz.; Berlin–Drezda 1984. 18. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 73.; Genthon 1961. 258. sz.; Állagjegyzék 1971. 385. sz.; Szolláth 1972. 51. sz.; Állagjegyzék 1982. 307. sz.; Gosztonyi 1990. 80. sz.

103. Magyar Operabarátok Egyesülete Erkel érme, 1943
Bronz, öntött, 112 mm
J. H. lent: FB SCVLP 1943
MNG 82.6-P /Vétel dr.Pethe Lászlónétól/
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 72. sz.; Szolláth 1972. 390. sz.; Gosztonyi 1990. 79. sz.

104. Matyi, 1943
Bronz, öntött, 102 mm
J. n.
Ferenczy Család Művészeti Alapítvány tul.
K.: Nemzeti Galéria 2005. 30. sz.
I.: Gosztonyi 1990. 81. sz., csak ismeretlenként; Kontha MÉ 1979. 165. l.; Nemzeti Galéria 2005. 16. l.
Reprodukálva: Nemzeti Galéria 2005. 9. l.

105. Ferenczy Károly síremlékterve, 1943 k.
Bronz, öntött, 193×107 mm
J. n.
Ferenczy Család Művészeti Alapítvány tul.
Álló, balját felemelő fiúakt és feliratok.
K.: Nemzeti Galéria 2005. 13. sz.

106. dr. Beznák Aladár, 1945
Bronz, öntött, 109 mm
J. n.
SOM 85.3.2 /Csere dr. Győrffy Istvánnal/
I.: Huszár–Varannai 1977. 70. sz.; Gosztonyi 1990. 83. sz.

107. Mecsnyikov, 1945
Bronz, öntött, 80 mm
J. E. j.: MCMXLV FB SC
Lappang
Mint a vert.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 74. sz.; Genthon 1961. 262. sz.; Gosztonyi 1990. 82. sz.

108. Mecsnyikov, 1945
Bronz, vert, 54 mm
J. E. j.: MCMXLV FB SC
SOM 75.34.1 /dr.Varannai Gyula ajándéka/
I.: Gosztonyi 1990. 82a. sz.; Csoma Mária: *Medicina in nummis 1974–1994, Magyar orvosi érmek katalógusa.* Budapest, 2000. 1585. sz.

109. Kossuth-hídért, 1946
Ezüst, bronz, vert, 41 mm
J. b. lent: FB
MNM 76.947-6 /bronz/ /Pénzverő ajándéka/
MNM 35 C/988-5 /ezüst/ /Vétel a BÁV-tól/
Hadtörténeti Múzeum 0912/É /Közlekedési miniszter ajándéka 1946-ban/
K.: Közlekedési Múzeum 1977. Közlekedési érem kiáll. 59. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 77. sz.; Genthon 1961. 273. sz.; Gosztonyi 1990. 88. sz.

110. Pro Arte, 1946
Bronz, öntött, 150 mm
J. n.
MNG 64.19-P /Vétel ÁVB útján a művésztől/
K.: Wien 1963. 27. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 271. sz.
I.: Soós 1960. 76. sz.; Genthon 1961. 268. sz.; Állagjegyzék 1982. 287. sz.; Gosztonyi 1990. 85. sz.; Zsákovics Ferenc: Modern magyar művészet Genthon István gyűjteményében. *Ars Hungarica* 2004. 1. sz. 68. l.

111. Pro Arte, 1946
Bronz, ólom, vert, 70 mm
J. lent: FB
MNG 70.58-P /bronz/ /Wilde Ferenc hagyatékából/
FM 74.130-F /ólom/ /F. B. hagyatékából/
MNM LTM79.234 /bronz/ Otta Istvánné ajándéka/
Mint az öntött, csak jelezve.
K.: Fővárosi Képtár 1949. 24. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 180. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 147. sz.; Szentendre 1977. 8. l.; Szentendre 1978. 201. sz.; Szentendre 1990. 176. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 75. sz.; Genthon 1961. 269. sz.; Állagjegyzék 1982. 344. sz.; Gosztonyi 1990. 86. sz.

112. Pro Arte – hátlap, 1946
Bronz, ólom, vert, 70 mm
J. j. lent: FB 1946

18. kép. Pro Arte, 1946 (kat. no. 110) 1:1

FM 74.131-F /ólom/ /F. B. hagyatékából/
Szamothrakei Nike figurája.
K.: Fővárosi Képtár 1949. 23. sz.; Szentendre 1977. 8. l.; Szentenre 1978. 202. sz.; Helikon Galéria 1985. Válogatás negyven év érmeiből kiáll. 1. sz.; Szentendre 1990. 176. sz.
I.: Genthon 1961. 270. sz.; Gosztonyi 1990. 87. sz.

113. Pro Arte – éremváltozat, 1946
Bronz, öntött, 120 mm
J. b. lent: FB 46
MNG 82.17-P /Vétel Ferenczy Béninétől/
Más kompozíció: koszorút tartó női akt.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 181. sz.; Magyar Nemzeti Galéria 1960. A felszabadult Budapest művészete kiáll. 19. l.; Műcsarnok 1969.
I.: Genthon 1961. 271. sz.; Gosztonyi 1990. 84. sz.; Zsákovics Ferenc: Modern magyar művészet Genthon István gyűjteményében. *Ars Hungarica* 2004. 1. sz. 67. l.

114. Tihany, 1946
Bronz, öntött, 105 mm
J. E. j. középen: FB 46
FM 74.132-F és 74.133-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
K.: Fővárosi Képtár 1949. 22. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 182. sz.; Szentendre 1977. 8. l.; Szentendre 1978. 203–204. sz.; Szentendre 1990. 177. sz.
I.: Soós 1960. 79. sz.; Genthon 1961. 274. sz.; Gosztonyi 1990. 89. sz.; Zsákovics Ferenc: Modern magyar művészet Genthon István gyűjteményében.

Ars Hungarica 2004. 1. sz. 68. l.; Csoma Mária: *Medicina in nummis 1974–1994, Magyar orvosi érmek katalógusa.* Budapest, 2000. 1587. sz.

115. Tihany – változat, 1946
Bronz, vert, 45 mm
J. E. j. középen: FB 46
SOM 79.9.283 /Vétel dr.Varannai Gyulától/
Mind az előlap, mind a hátlap felirata más, mint az öntöttnek.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 183. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 78. sz.; Genthon 1961. 275. sz.; Huszár–Varannai 1977. 1943. sz.; Gosztonyi 1990. 90. sz.

116. Kassák Lajos, 1947
Bronz, öntött, 90 mm
J. n.
Kassák Múzeum tul. /Kassák Lajosné hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 184. sz.; Műcsarnok 1971. 50. sz.
I.: Genthon 1961. 284. sz.; Gosztonyi 1990. 91. sz.

117. Nagybánya érem /Festőnő/, 1949
Bronz, öntött, 125 mm
J. n.
MNG 64.20-P, csak E /ÁVB vétel a művésztől/
MNG 68.2-P, csak E /Művelődési Minisztérium átadása/
A hátlapon felirat.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 185. sz.; Berlin 1962. Ungarische Kunst. 86. sz.; Wien 1963. 28. sz.; London 1967. Twentieth Century Hungarian Art. 215. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 272. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 29. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 148. sz.; Sopron 1977. 30. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 470. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 82. sz.; Genthon 1961. 302. sz.; Állagjegyzék 1982. 288–289 sz.; Gosztonyi 1990. 95. sz.

118. Szabadkőműves érem, 1949
Bronz, öntött, 111×90 mm, ovális
J. j. oldalt: FB MCMXLIX
FM 74.165-F /F. B. hagyatékból/
K.: Fényes Adolf 1952. 15. sz.; Szentendre 1977. 11. l.; Szentendre 1990. 178. sz.

19. kép. Nagybánya érem /Festőnő/, 1949 (kat. no. 117) 1:1

I.: Genthon 1961. 299. sz.; Gosztonyi 1990. 92. sz.

119. Szabadkőműves érem – változat, 1949
Bronz, vert, 60×40 mm
J. j. oldalt: FB MCMXLIX
MNG 82.11-P /Vétel Ferenczy Béninétől/
Az előlap Gárdos (Aladár ?) munkája, a hátlap más: egyenesen álló figura.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 81. sz.; Genthon 1961. 300. sz.; Gosztonyi 1990. 93. sz.

120. Bem, 1951
Bronz, öntött, 119 mm
J. E. j. lent: FB 51
MNG 56.1037-P /Vétel a művésztől FK által 1951-ben/
FM 74.135-F /F. B. hagyatékából/
K.: Fényes Adolf 1952. 14. sz.; Ernst 1954. 19. l.; Moszkva 1958. Magyar művészet a felszabadulás után kiáll. 90. l.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 187. sz.; Nemzeti Galéria 1960. 45. l.; Paris 1966. L'art de Hongrie. 285. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 273. sz.; Moszkva 1969.; Mezőgazdasági Múzeum 1971. Ló és lovas ábrázolása kiáll. 189. sz.; Sopron 1977. 31. sz.; Szentendre 1977. 15. l.; Szentendre 1978. 206. sz.; Berlin–Drezda 1984. 20. sz.; Helikon Galéria 1985. Válogatás negyven év érmeiből kiáll. 2. sz.; Ernst Múzeum 1988. Hazáért kiáll. 108. sz.; Szentendre 1990. 179. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 471. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Genthon 1959. 213. l.; Soós 1960. 80. sz.; Genthon 1961. 321. sz.; Szabó 1967. 21. l.; Állagjegyzék 1971. 382. sz.; Gosztonyi 1990. 97. sz.

121. Bem – változat, 1951
Bronz, öntött, 122 mm
J. E. j. lent: FB 51
MNG 68.1-P /Művelődési Minisztérium átadása/
Az előlapon a felirat élesebb.
K.: Berlin 1962. Ungarische Kunst. 87. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 274. sz.; Moszkva 1969.; Sopron 1977. 32. sz.; Ernst Múzeum 1988. A Hazáért kiáll. 109. sz.
I.: Állagjegyzék 1982. 294. sz.

122. Bem József generális, 1951
Bronz, öntött, 133 mm
J. E. j. lent: FB 51; H. j. lent: FB 51
MNG 76.34-P /Flesch Sándor ajándéka/

20. kép. Bem – hátlap, 1951 (kat. no. 120) 1:1

FM 74.134-F /F. B. hagyatékából/
Az előlap felirata és a hátlap más.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 188. sz.; Szentendre 1977. 15. l.; Szentendre 1978. 205. sz.; Szentendre 1990. 180. sz.
I.: Cseh Miklós: A magyar katona a szabadságért kiállítás szobormű vei és grafikái. *Szabad Művészet* 1951. 504. l.; Genthon 1961. 322. sz.; Állagjegyzék 1982. 353. sz.; Gosztonyi 1990. 98. sz.

123. Hatvany Lajos, 1951
Bronz, öntött, 133 mm
J. H. középen: SCVLP FB MCMLI
MNG 82.18-P /Vétel Ferenczy Béninétől/
FM 74.136-F és 74.137-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
PIM 62.1201.1 /Vétel a művésztől/
K.: Fényes Adolf 1952. 1. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 190. sz.; Szentendre 1977. 15. l.; Szentendre 1990. 181. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 83. sz.; Genthon 1961. 327. sz.; Gosztonyi 1990. 99. sz.

124. V. Korzáti Erzsébet, 1951
Bronz, öntött, 108 mm
J. H. lent: FB 51
MNG 90.1-P /Vétel Toplánszky Ákostól/ /Lipták hagyaték/
MNM 37/951-3 /Vétel a művésztől/
JPM 68.73 /Tompa Kálmán gyűjteményéből/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 186. sz.; Szentendre 1977. 15. l.; Nemzeti Galéria 1993. 473.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 84. sz.; Genthon 1961. 320. sz.; Gosztonyi 1990. 96. sz.

125. V. Korzáti Erzsébet, 1951
Réz, domborított, 75 mm
J. n.
Ferenczy Család Művészeti Alapítvány tul.
Mint az öntött előlapja.

126. Arany János, 1952
Bronz, öntött, 127 mm
J. n.
MNG 64.22-P /Vétel ÁVB útján a művésztől/
PIM 62.1177.1 /Vétel a művésztől/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 196. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 276. sz.; Moszkva 1969.; Sopron 1977. 35. sz.; Kultúra Háza 1991. 35. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 474.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 86. sz.; Genthon 1961. 339. sz.; Soós 1964. 31. l.; Állagjegyzék 1982. 291. sz.; Gosztonyi 1990. 110. sz.

21. kép. V. Korzáti Erzsébet, 1951 (kat. no. 124) 1:1

127. Arany János – hátlapváltozat, 1952
Bronz, öntött, 127 mm
J. n.
FM 74.146-F /F. B. hagyatékából/
Más kompozíció: térdelő figura és más körirat.
K.: Szentendre 1977. 23. l.; Szentendre 1978. 215. sz.
I.: Genthon 1961. 340. sz.; Gosztonyi 1990. 111. sz.

128. Bessenyei György, 1952
Bronz, öntött, 95 mm
J. H. fent: F lent: B j.:5 b.:2
MNG 56.1043-P /Vétel a művésztől FK által 1952-ben a III. Magyar Képzőművészeti kiáll.-ról/
FM 74.138-F /F. B. hagyatékából/
PIM 62.1218.1 /Vétel a művésztől/
K.: Ernst 1954. 19. l.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 199. sz.; Nemzeti Galéria 1960. 45. l.; Wien 1963. 34. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 281. sz.; Műcsarnok 1969.; Szentendre 1977. 20. l..; Szentendre 1978. 207. sz.; Szentendre 1990. 188. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l.; Soós 1960. 87. sz.; Genthon 1961. 343. sz.; Állagjegyzék 1971. 388. sz.; Gosztonyi 1990. 114. sz.

129. Eger, 1952
Bronz, öntött, 120 mm
J. H. b. középen: FB 52
Tóth József tul. /Katona Lászlótól/
Az előlapon egy csatakép és felirat, a hátlapon az egri vár alaprajza és feliratok.
K.: Fényes Adolf 1952. 13. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 193. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 88. sz.; Genthon 1961. 332. sz.; Gosztonyi 1990. 106. sz.

130. Erkel Ferenc, 1952
Bronz, öntött, 105 mm
J. j. lent: FB 52
MNG 68.3-P /Művelődési Minisztérium átadása/
K.: Nemzeti Galéria 1968. 285. sz. Nemzeti Galéria 1993. 475. sz.
I.: Állagjegyzék 1982. 295 sz.; Gosztonyi 1990. 101. sz.

131. Garibaldi, 1952
Bronz, öntött, 113 mm
J. n.
MNG 68.7-P /Művelődési Minisztérium átadása/
FM 74.139-F, csak E /F. B. hagyatékából/
K.: Venezia 1958. 77. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 194. sz.; Wien 1963. 31. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 286. sz.; Moszkva 1969.; Nemzeti Múzeum 1973. 27. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 149. sz.; Szentendre 1977. 23. l..; Szentendre 1978. 208. sz.; Szentendre 1990. 182. sz.; Kultúra Háza 1991. 36.

22. kép. Erkel Ferenc, 1952 (kat. no. 130) 1:1

sz.; Nemzeti Galéria 1993. 476 sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 89. sz.; Genthon 1961. 333. sz.; Állagjegyzék 1982. 299. sz.; Gosztonyi 1990. 107. sz.

132. Gerevich Tibor, 1952
Bronz, öntött, 129
J. n.
MNG 56.1465-P /Ajándék a Múzeumok Országos Központjától a SzM-nak/
FM 74.140-F /F. B. hagyatékából/
K.: Moszkva 1958. Magyar művészet a felszabadulás után kiáll. 90. l.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 195. sz.; Nemzeti Galéria 1960. 45. l.; Wien 1963. 32. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 282. sz.; Szentendre 1977. 23. l.; Szentendre 1990. 185. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 477. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 90. sz.; Genthon 1961. 337. sz.; Soós 1964. 31. l.; Állagjegyzék 1971. 392. sz.; Gosztonyi 1990. 108. sz.

133. Victor Hugo, 1952
Bronz, öntött, 105 mm
J.MNM 5/972-5, csak E /Csere Rátz Pállal/
Az előlapon portré és felirat Delacroix után, a hátlapon csak felirat.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 201. sz.; Műcsarnok 1969.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 91. sz.; Genthon 1961. 347. sz.; Gosztonyi 1990. 116. sz.

134. Kölcsey Ferenc, 1952
Bronz, öntött, 126 mm
J. H. fent: F lent: B b.: 5 j.: 2
MNG 56.1041-P /Vétel a művésztől FK által 1952-ben a III. Magyar Képzőművészeti kiáll.-ról/
FM 74.141-F /F. B. hagyatékából/
PIM 62.1179.1 /Vétel a művésztől/
K.: Ernst 1954. 19. l.; Venezia 1958. 75. sz.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 198. sz.; Nemzeti Galéria 1960. 45. l.; Wien 1963. 33. sz.; Székesfehérvár 1967.; Nemzeti Galéria 1968. 279. sz.; Műcsarnok 1969.; Szentendre 1977. 20. l.; Szentendre 1978. 209. sz.; Szentendre 1990. 189. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 478. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 92. sz.; Genthon 1961. 342. sz.; Állagjegyzék 1971. 386. sz.; Gosz-

23. kép. Kölcsey Ferenc, 1952 (kat. no. 134) 1:1

tonyi 1990. 113. sz.

135. Leonardo da Vinci, 1952
Bronz, öntött, 120 mm
J. n.
FM 74.142-F /F. B. hagyatékából/
K.: Fényes Adolf 1952. 5. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 191. sz.; Wien 1963. 29. sz.; Műcsarnok 1969.; Szentendre 1977. 20. l.; Szentendre 1978. 210. sz.; Szentendre 1990. 183. sz.
I.: V. L.: Elekfy Jenő és F. B. kiállítása. *Szabad Művészet* 1952. 179. l.; Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 93. sz.; Genthon 1961. 329. sz.; Gosztonyi 1990. 103. sz.

136. Leonardo da Vinci – hátlapváltozat, 1952
Bronz, öntött, 130 mm
J. n.
Ferenczy Család Művészeti Alapítvány tul.
Más kompozíció: lovas szemben feliratokkal.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 94. sz.; Genthon 1961. 330. sz.; Gosztonyi 1990. 104. sz.

137. Móricz Zsigmond, 1952
Bronz, öntött, 152x130 mm
J. n.
MNG 56.1042-P /Vétel a művésztől FK által 1952-ben a III. Magyar Képzőművészeti kiáll.-ról/
PIM 62.1180.1 /Vétel a művésztől/
K.: Nemzeti Galéria 1959. 45. l..; Nemzeti Szalon 1959. 97. sz.; Nemzeti Galéria 1960. 45. l.; Nemzeti Galéria 1968. 280. sz.; Sopron 1977. 34. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 95. sz.; Genthon 1961. 338. sz.; Állagjegyzék 1971. 387.; Gosztonyi 1990. 109. sz.

138. Móricz Zsigmond, 1952
Ólom, öntött, 156×134 mm
J. n.
FM 74.166-F /F. B. hagyatékából/
Mint a bronz.
I.: Gosztonyi 1990. 109a. sz.

139. A művész felesége, 1952
Bronz, öntött, 121 mm
J. H. b. fent: FB 52
MNG 91.1-P /Vétel Ferenczy Béninétől/
K.: Fényes Adolf 1952. 4. sz.; Nemzeti Szalon 1959. 189. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 479. sz.
I.: Szigeti 1956. 11. l..; Soós 1960. 85. sz.; Genthon

24. kép. A művész felesége, 1952 (kat. no. 139) 1:1

1961. 326. sz.; Gosztonyi 1990. 102. sz.

140. Pigler Andor emlékérem, 1952
Bronz, öntött, 122 mm
J. H. b.: F j.:B
MNG 56.1469-P /Vétel a művésztől SzM által 1955-ben/
FM 77.5-F/90.25-F /utánöntés/ /F. B. hagyatékából/
K.: Ernst 1954. 19. l.; Venezia 1958. 76. sz.; Moszkva 1958. Magyar művészet a felszabadulás után kiáll. 91. l.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 200. sz.; Nemzeti Galéria 1960. 45. l.; Nemzeti Galéria 1968. 283. sz.; Szentendre 1977. 23. l.; Szentendre 1978. 211. sz.; Helikon Galéria 1985. Válogatás negyven év érmeiből kiáll. 3. sz.; Szentendre 1990. 186. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 480. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 96. sz.; Genthon 1961. 345. sz.; Állagjegyzék 1971. 396. sz.; Gosztonyi 1990. 115. sz.

141. Pollák Mihály, 1952
Bronz, öntött, 125 mm
J. E. j. bent: FB 1952
MNG 56.1039-P /Vétel a művésztől FK által 1952-ben/
FM 74.143-F /F. B. hagyatékából/
K.: Fényes Adolf 1952. 2. sz.; Ernst 1954. 19. l.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 192. sz.; Nemzeti Galéria 1960. 45. l.; Magyar Nemzeti Galéria 1960. A felszabadult Budapest művészete kiáll. 19. l.; Wien 1963. 30. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 277. sz.; Nemzeti Múzeum 1973. 28. sz.; Sopron 1977. 35. sz.; Szentendre 1977. 23. l.; Szentendre 1978. 212. sz.; Szentendre 1990. 184. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 97. sz.; Genthon 1961. 331. sz.; Szabó 1967. 21. l.; Állagjegyzék 1971. 384. sz.; Gosztonyi 1990. 105. sz.

142. Szerelmespár, 1952
Ólom, öntött, 200×200 mm
J. n.
FM 74.80-F /F. B. hagyatékából/
K.: Szentendre 1990. 116. sz.
I.: Genthon 1961. 346. sz.; Gosztonyi 1990. 136. sz.

143. Virág Benedek, 1952
Bronz, öntött, 107 mm
J. H. bent: FB
MNG 64.21-P /Vétel ÁVB útján/
FM 74.144-F és 74.145-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
PIM 62.1200.1 /Vétel a művésztől/
JPM 85.474
K.: Nemzeti Szalon 1959. 197. sz.; Wien 1963. 35–36 sz.; Nemzeti Galéria 1968. 275. sz.; Műcsarnok 1969.; Sopron 1977. 36. sz.; Szentendre 1977. 20. l.; Szentendre 1978. 213–214. sz.; Szentendre 1990. 187. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 481. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 98. sz.; Genthon 1961. 341. sz.; Állagjegyzék 1982. 290. sz.; Gosztonyi 1990. 112. sz.

144. Berzsenyi Dániel, 1953
Bronz, öntött, 115 mm
J. n.
FM 74.147-F /F. B. hagyatékából/
PIM 62.1198.1 /Vétel a művésztől/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 203. sz.; Wien 1963. 37. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 287. sz.; Szentendre 1977. 28. l.; Szentendre 1978. 216. sz.; Szentendre 1990. 191. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 99. sz.; Genthon 1961. 351. sz.; Gosztonyi 1990. 119. sz.

145. Fiú és anyja, 1953
Bronz, öntött, 191x126 mm
J. j. lent: FB 53
FM 74.81-F /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 98. sz.; Szentendre 1990. 120. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 12. sz.
I.: Genthon 1961. 348. sz.; Gosztonyi 1990. 117. sz.

146. Gulyás Pál, 1953
Bronz, öntött, 105 mm
J. H. b.: FB j.: 53
FM 74.148-F /F. B. hagyatékából/
PIM 75.166.1 /Vétel Gulyás Klárától/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 202. sz.; Szentendre 1977. 28. l.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 100. sz.; Genthon 1961. 350. sz.; Szíj Rezső: *Gyűjteményeim II.* Budapest, 1977. 166. sz.; Gosztonyi 1990. 118. sz.

147. Raffael, 1953
Bronz, öntött, 140 mm
J. H. b. lent: FB LIII
MNG 56.1466-P és 56.1467-P /különállóak/ /Vétel a művésztől SzM által 1955-ben/
FM 74.149-F és 74.150-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
K.: Moszkva 1958. Magyar művészet a felszabadulás után kiáll. 91. l.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Galéria 1960. 45. l.; Wien 1963. 39. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 288–289. sz.; Műcsarnok 1969.; Műcsarnok 1971. 53. sz.; Sopron 1977. 37-38. sz.; Szentendre 1977. 28. l.; Szentendre 1978. 217–218. sz.; Szentendre 1990. 190. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 482. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l..; Soós 1960. 103. sz.; Genthon

25. kép. Raffael – hátlap, 1953 (kat. no. 147) 1:1

1961. 380. sz.; Állagjegyzék 1971. 393–394. sz.; Gosztonyi 1990. 120. sz.

148. Balogh Jolán emlékérem, 1954
Bronz, öntött, 122 mm
J. H. b.: F j.: B
MNG 56.1468-P /Vétel a művésztől SzM által 1955-ben/
FM 74.151-F /F. B. hagyatékából/
K.: Moszkva 1958. Magyar művészet a felszabadulás után kiáll. 91. l.; Nemzeti Galéria 1959. 45. l.; Nemzeti Szalon 1959. 205. sz.; Nemzeti Galéria 1960. 45. l.; Nemzeti Galéria 1968. 292. sz.; Szentendre 1977. 32. l.; Helikon Galéria 1985. Válogatás negyven év érmeiből kiáll. 4. sz.; Szentendre 1990. 193. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 483. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 101. sz.; Genthon 1961. 358. sz.; Állagjegyzék 1971. 395. sz.; Gosztonyi 1990. 122. sz.

149. Fischer von Erlach, 1954
Bronz, öntött, 133×113 mm
J. H. j. középen: FB 1954
MNG 64.23-P /különállóak/ /ÁVB vétel a művésztől/
FM 74.152-F /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 204. sz.; Wien 1963. 38. sz.; Nemzeti Galéria 1968. 290–291. sz.; Műcsarnok 1969.; Moszkva 1969.; Műcsarnok 1971. 51. sz.; Szentendre 1977. 32. l.; Helikon Galéria 1985. Válogatás negyven év érmeiből kiáll. 5. sz.; Szentendre 1990. 192. sz.; Kultúra Háza 1991. 37. sz.; Nemzeti Galéria 1993. 484. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 102. sz.; Genthon 1961. 355. sz.; Soós 1964. 31. l.; Állagjegyzék 1982. 292–293. sz.; Gosztonyi 1990. 121. sz.

150. Csehov, 1954 k.
Bronz, öntött, 100 mm
J. n.
MNG 91.2-P /Vétel Ferenczy Béninétől/

FM 74.164-F /F. B. hagyatékából/
I.: Gosztonyi 1990. 134. sz.

151. Jókai Mór, 1954 k.
Bronz, öntött, 96 mm
J. n.
PIM 68.138.1 /Vétel dr. Garami Jenőnétől/

152. Érettségi emlékérem, 1955
Bronz, öntött, 80 mm
J. n.
FM 74.153-F és 74.154-F /különállóak/ /F. B. hagyatékából/
K.: Szentendre 1977. 39. l.; Szentendre 1990. 194. sz.
I.: Soós 1960. 107. sz.; Genthon 1961. 369. sz., csak gipsz; Gosztonyi 1990. 130. sz.

153. Erkel Ferenc díj I–III., 1955
Bronz, öntött, 80 mm
J. n.
MNG 68.4-P /Művelődési Minisztérium átadása/
MNM 31/976/6 /Kulturális Minisztérium átadása/
K.: Nemzeti Galéria 1968. 284. sz.; Szentendre 1977. 15. l.
I.: Szolláth 1972. 489–491. sz.; Állagjegyzék 1982. 296.; Gosztonyi 1990. 123. sz.

154. Jászai Mari, 1955
Bronz, öntött, 76 mm
J. lent: FB
FM 74.155-F /F. B. hagyatékából/
Fiatalkori portré és felirat: JÁSZAI MARI
K.: Nemzeti Szalon 1959. 206. sz.; Szentendre 1977. 39. l.; Szentendre 1990. 197. sz.;
I.: Gosztonyi 1990. 124a. sz.

155. Jászai Mari díj I–III., 1955
Bronz, öntött, 78 mm
J. n.
MNG 68.8-P /Művelődési Minisztérium átadása/
FM 74.156-F, csak E /F. B. hagyatékából/
MNM 31/976-5 /Kulturális Minisztérium átadása/
K.: Magyar Nemzeti Galéria 1960. A felszabadult Budapest művészete kiáll. 19. l.; Nemzeti Galéria 1968. 295. sz. ; Sopron 1977. 39. sz.; Szentendre 1977. 39. l.; Helikon Galéria 1985. Válogatás negyven év érmeiből kiáll. 6. sz.; Szentendre 1990. 197. sz.

26. kép. Balogh Jolán emlékérem, 1954 (kat. no. 148) 1:1

I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 104. sz.; Genthon 1961. 361. sz.; Állagjegyzék 1982. 300. sz.; Gosztonyi 1990. 124. sz.

156. Munkácsy Mihály, 1955
Bronz, öntött, 78 mm
J. n.
FM 74.157-F /F. B. hagyatékából/
Balra néző portré.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 207. sz.; Szentendre 1990. 198. sz.
I.: Gosztonyi 1990. 125a. sz.

157. Munkácsy Mihály díj I–III., 1955
Bronz, öntött, 79 mm
J. n.
MNG 68.5-P és 68.6-P /Művelődési Minisztérium átadása/
FM 74.158-F, csak E /F. B. hagyatékából/
MNM 31/976-4 /Kulturális Minisztérium átadása/
K.: Magyar Nemzeti Galéria 1960. A felszabadult Budapest művészete kiáll. 19. l.; Nemzeti Galéria 1968. 293–294. sz.; Berlin–Szófia–Varsó 1974. 138. sz.; Szentendre 1990. 198. sz.
I.: Szigeti 1956. 12. l.; Soós 1960. 105. sz.; Genthon 1961. 362. sz.; Állagjegyzék 1982. 297–298. sz.; Gosztonyi 1990. 125. sz.

158. dr. Stühmer Frigyes, 1955
Bronz, öntött, 106 mm
J. n.
MNG 91.3-P /Vétel Ferenczy Béninétől/
FM 74.159-F /F. B. hagyatékából/
K.: Nemzeti Szalon 1959. 208. sz.; Szentendre 1990. 195. sz.; Kultúra Háza 1991. 38. sz.
I.: Soós 1960. 106. sz.; Genthon 1961. 363. sz.; Huszár–Varannai 1977. 691. sz.; Gosztonyi 1990. 126. sz.

159. dr. Stühmer Frigyes – hátlapváltozat, 1955
Bronz, öntött, 92 mm
J. n.
FM 74.160-F /F. B. hagyatékából/
Meztelen fiúgyermek szemben.
K.: Szentendre 1977. 39. l.; Szentendre 1990. 196. sz.
I.: Gosztonyi 1990. 126a. sz.

160. Bartók Béla – hátlapváltozat, 1955
Bronz, öntött, 107 mm
J. n.
Ferenczy Család Művészeti Alapítvány tul.
Balra néző portré, a hátlapon felirat: TO YEHUDIN MENUHIN
K.: Nemzeti Galéria 2005. 31. sz.
I.: Nemzeti Galéria 2005. 16. l.

161. Molnár Béla, 1956
Bronz, öntött, 100 mm
J. n.
Egykor dr. Györffy István tul.
Mint a vert.
K.: Nemzeti Szalon 1959. 209. sz.
I.: Soós 1960. 108. sz.; Genthon 1961. 379. sz.; Huszár–Varannai 1977. 472. sz.; Gosztonyi 1990. 131a. sz.

162. Molnár Béla, 1956
Bronz, vert, 60 mm
J. H. fent: F lent: B
MNG 82.12-P /Vétel Ferenczy Béninétől/
SOM 66.25.1 /Orvöstörténeti Könyvtár átadása/
I.: Huszár–Varannai 1977. 471. sz.; Gosztonyi 1990. 131. sz.

163. Petrovics Elek, 1956
Bronz, öntött, 115 mm
J. n.
FM 74.162-F /F. B. hagyatékából/
K.: Szentendre 1990. 199. sz.
I.: Soós 1960. 109. sz.; Gosztonyi 1990. 133. sz.

164. Petőfi, 1956
Bronz, öntött, 95 mm
J. H. középen: FB MCMLVI
FM 74.161-F /F. B. hagyatékából/
PIM 62.1199.1 /Vétel a művésztől/
K.: Szentendre 1977. 40. l.; Szentendre 1978. 219. sz.; Szentendre 1990. 200. sz.; Nemzeti Galéria 2005. 33. sz.
I.: Gosztonyi 1990. 132. sz.

L. Kovásznai Viktória
Magyar Nemzeti Galéria
Budapest

Emlékezés a Mária Terézia Katonai Rend alapításának 250. évfordulójára

Erinnerung am 250. Jubiläum der Gründung des Militär-Maria Theresien-Ordens

Osztrák-magyar közös történelmünk legmagasabb, legendássá vált katonai kitüntetése a Mária Terézia Katonai Rend volt, amelyet 1757-ben Mária Terézia magyar és cseh királynő, osztrák főhercegnő alapított.[1] A Leopold Daun gróf, tábornagy által kezdeményezett, de évekig halogatott rendalapítás a hadsereg, a hadügy átszervezésének folyamatába illeszkedett, amely a XVIII. század középső évtizedeinek háborúival függött össze. 1740–1748 között ugyanis az osztrák örökösödési háború dúlt, 1756-tól pedig további, hét évig tartó háború vette kezdetét, amely II. (Nagy) Frigyes porosz király vezetésével a Habsburg Birodalom és szövetségesei ellen folyt.

Az utóbb hétévesnek elkeresztelt háborút a Szilézia miatti osztrák–porosz ellentéten túlmenően az angolok és a franciák közt a tengeri, valamint az észak-amerikai és indiai gyarmatok feletti dominanciáért folyó küzdelem emelte világtörténelmi jelentőségűvé. Az osztrákok az ősi vetélytársnak számító Franciaországgal – Orosz-, Svéd- és Szászországot is bevonva – 1756. május 1-jén Versailles-ban poroszellenes szövetséget hoztak létre. E tekintélyes koalícióval szemben a politikailag elszigetelt Poroszország és az európai erőegyensúlyon őrködő Anglia kötött egyezményt Westminsterben 1756. január 16-án.

A poroszellenes szövetség katonai fölényét II. Frigyes villámháborúval, az egyes haderők elleni külön-külön való fellépéssel igyekezett ellensúlyozni. A sokfrontos, éveken át váltakozó sikerrel folyó, óriási emberveszteséggel járó hadakozás végül a hadviselő felek teljes kimerülésével végződött, de Ausztria és Poroszország között erőegyensúly jött létre.

A ma is Csehországhoz tartozó Kolin környékén 1757. június 18-án zajlott le a hétéves háború egyik legjelentősebb porosz–Habsburg ütközete, amelynek során II. Frigyes porosz király nyílt csatában vereséget szenvedett.[2] Az esemény előzményét a Lotharingiai Károly herceg főparancsnoksága alatt álló Habsburg haderő május 6-i Prága alatti csatavesztése jelentette. A herceg a fősereg maradékával a városba menekült, amelyet II. Frigyes körülzárt. Idő kérdése volt, hogy odabent meddig tudják tartani magukat, s hogy a porosz uralkodó nem menetel-e egyenesen Bécs ellen. A kétséges helyzetben Daun tábornagyot Bécsből arra utasították, hogy morva területről előrenyomulva mentse fel Prágát. A porosz hadvezér ezt akarta megelőzni azzal, hogy seregével Daun elébe, a Prágától mintegy 60 km-re fekvő Kolin felé indult. Daun azonban már 17-éről 18-ára virradóra az éj leple alatt kedvező pozíciókba vezényelte a fennhatósága alatt lévő erőket, így a magabiztos porosz király elképzelése ezúttal nem vált be. Számos előretörés és ellentámadás után 18-án estefelé a porosz támadókedv fejvesztett menekülésbe fordult. Daun módszeressége Kolinnál meghozta gyümölcsét: a porosz hadmozdulatokra való azonnali reagálása, a csapatok ennek megfelelő rugalmas átirányítása a legveszélyeztetettebb pontokra, s végül II. Frigyes hadmozdulatainak időbeni felismerése fényes győzelmet eredményezett.

[1] Válogatás a Rendre vonatkozó szakirodalomból: FELSZEGHY Ferenc (szerk. biz. eln.): *A rendjelek és kitüntetések történelmünkben.* Budapest [1943.]; HIRTENFELD, J.: *Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder.* Bécs 1857.; HOFMANN, Oskar von – HUBKA, Gustav von: *Der Militär-Maria Theresien-Orden. Die Auszeichnungen im Weltkrieg 1914–1918.* Bécs 1943.; LUDWIGSTORFF, Georg: Der Militär-Maria Theresien-Orden. In. Stolzer, Johann – Steeb, Christian: *Österreichs Orden vom Mittelalter bis zur Gegenwart.* Graz 1996. 90–113.; LUKEŠ, J.: *Militärischer Maria Theresien-Orden.* Bécs 1890.; MAKAI Ágnes: A Mária Terézia Katonai Rend alapításának időpontjáról. In: Hausner Gábor (szerk.) *A Hadtörténeti Múzeum Értesítője* 9 (2007) 177–188.; MAKAI, Ágnes: Daten zur Geschichte des Militär-Maria Theresien-Ordens (1919–1946). *Militaria Austriaca* 8 (1992) 29–44.; MAKAI Ágnes: Zur Geschichte des Militär-Maria Theresien-Ordens nach dem Untergang der Monarchie. *Zeitschrift der Österreichischen Gesellschaft für Ordenskunde* 19 (1995) 17–26.; MĚŘIČKA, Václav: *Orden und Ehrenzeichen der Österreichisch-Ungarischen Monarchie.* Bécs–München 1974.; MICHETSCHLÄGER, Heinrich F.: *Das Ordensbuch der gewesenen Österreichisch-Ungarischen Monarchie. Orden, Kreuze, Ehrenzeichen, Medaillen, Denkmünzen, Dienstzeichen, Matrikelzeichen, Amtsabzeichen etc.* Bécs 1918–1919.

[2] A hétéves háborúról és kolini csatáról lásd: DOBERDOI BÁNLAKY József: *A magyar nemzet hadtörténelme.* Tizenkilencedik rész. Budapest 1941.; BROUCEK, Peter: *Der Geburtstag der Monarchie. Die Schlacht bei Kolin 1757.* Wien 1982.; ZACHAR József: Huszárhadak helytállása a Dunai Monarchia szülőföldjén. Kolín, 1757. június 18. = *Aetas* 2 (2001); Cikkünkhöz Szoleczky Emese főmuzeológusnak (Hadtörténeti Múzeum) a témáról készített összefoglalását is felhasználtuk. (Vö. 4. sz. lábjegyzet.)

Figyelemre méltóak a magyar vonatkozások. A kolini csatában részt vevő lovasság csaknem 2/3-át, a gyalogság közel 1/5-ét magyar királysági területen verbuvált alakulatok képezték: 11 magyar huszár- és két gyalogezred, a határőrvidék katonaságából pedig további három huszár- és négy gyalogezred. A Nádasdy Ferenc gróf, lovassági tábornok, illetve Joachim von Zieten porosz tábornok vezényelte lovascsoportosítások közötti látványos összecsapás legendássá vált.

Az új katonai érdemrend létrehozásának ünnepélyes kihirdetését Bécsben 1757. május 13-ra, a királynő születésnapjára tervezték, de az osztrák sereg már említett május 6-i súlyos prágai veresége miatt az esemény akkor, érthető okokból elmaradt. Így történt, hogy végül a június 18-án, Kolinnál aratott császári-királyi győzelem időpontja vált az érdemrend születésnapjává.

A Mária Terézia Katonai Rend alapszabálya – statútuma – különösen korszerű elvekre épült. Ilyen jellegű, kizárólag az érdem elismerésének elvét tekintő, származási, vallási, vagyoni feltételt nem támasztó érdemrend ez ideig a Habsburg-birodalomban nem létezett, de Európában is ritkaságnak számított. A tisztek elismerésére szánt kitüntetés elnyeréséhez olyan bátor, sőt önálló, a parancs teljesítésén túlmutató katonai bravúrt kellett véghezvinni, amely nagyobb egység harci tevékenysége, esetleg az egész ütközet, csata kimenetele szempontjából kedvező volt. A haditettet szemtanúk hiteles leírásával kellett bizonyítani. Arról, hogy a kérelmező méltóe a kitüntetésre, a rendlovagokból álló testület, a káptalan határozott, a végső döntést azonban a Rend nagymestere, a mindenkori uralkodó – Mária Terézia idejében férje és társuralkodója, Lotharingiai Ferenc (1745-től német-római császár), majd az ő halála, 1765 után fia, II. József – hozta meg. A szervezet további jelentősebb tisztségei a kancellár, a kincstárnok és a titkár voltak. A Rend odaítélése élettartamra szólt, a kitüntetett halála után rendjelvényeit vissza kellett szolgáltatni a kancelláriának.

Mária Terézia alapítvánnyal tette lehetővé, hogy bizonyos számú kitüntetett rendi nyugdíjban részesülhessen, s amelyikük igényelte, nemességet (bárói címet) is kaphatott.

Harctéri kitüntetésként az érdemrend adományozása értelemszerűen a háborús időszakokhoz kötődött, így békeidőben a rendlovagok avatása olykor évtizedekig szünetelt. Az első világháború új fejezetet jelentett a Rend történetében, mert kitörésekor a nagymester, I. Ferenc József császár és király mellett egyetlen belföldi rendtag sem élt már.

A Mária Terézia Rendet az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után az Osztrák Köztársaság törvény által megszüntette. A rendi káptalan azonban az 1922-ben elhalálozott utolsó nagymester, I. (IV.) Károly császár és király rendelkezése értelmében még 1931-ig végezte az első világháborús kitüntetési kérelmek elbírálását.

Az ausztriai rendi káptalan működésének befejeződése után, vagyis 1931-től kialakult a Mária Terézia Katonai Rend ideiglenes magyarországi szervezete. A Rend hazai továbbéléséhez szükséges jogalapnak azt tekintették, hogy 1757-ben Mária Terézia magyar királynőként alapította az érdemrendet. A magyar kormány megtette azokat a közjogi lépéseket, amelyek következtében a patinás intézmény magyar Rendként tovább élt, és 1938-tól ismét adományozhatóvá vált. A nagymesteri teendőket – ideiglenes jelleggel – Magyarország kormányzója, Horthy Miklós gyakorolta. A rendi kancellári tisztséget Habsburg József főherceg tábornagy töltötte be, helyettese (a rendi ügyvezető) báró Szurmay Sándor ny. gyalogsági tábornok volt.

A Rend magyar káptalanja a második világháborús fegyvertények elbírálása ügyében kétszer, első ízben 1942. május 27-én, másodjára 1943. november 25-én ülésezett. A nagymesteri teendőket ellátó vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó végül vitéz Oszlányi Kornél vezérőrnagynak adományozta a lovagkeresztet. A Rendet végérvényesen az Ideiglenes Nemzeti Kormány miniszterelnöke szüntette meg 1945. június 20-án.[3]

A Mária Terézia Katonai Rend története a Habsburg Birodalom, az Osztrák–Magyar Monarchia keretei között, a birodalom soknemzetiségű hadseregében küzdő magyar katonák vitézségét, sikereit is tükrözte. 1757–1931 között mintegy 1240 adományozásra került sor, közöttük igen jelentős – egynegyed körüli – a magyar kitüntetett. Az ő emléküknek szentelt jubileumi kiállítást 2007-ben a magyar Hadtörténeti Múzeum.

***

Hazánkban a Hadtörténeti Intézet és Múzeum gyűjteményei őrzik a Mária Terézia Katonai Rendre vonatkozó legtöbb tárgyi és írásos forrást. Ez az adottság predesztinálja az intézményt arra, hogy történeti kiállításain folyamatosan szerepeltesse a nagy jelentőségű katonai kitüntetés dokumentumait, de arra is, hogy az alapítás kerek évfordulóin önálló szakkiállítások keretében ismertesse meg látogatóit a Rend és kitüntetettjei emlékanyagával.[4]

[3] Vö.: MAKAI Ágnes – SALLAY Gergely Pál: A Mária Terézia Katonai Rend történetének utolsó fejezete. *Hadtörténelmi Közlemények* 4 (2005) 1051–1117.

[4] Vö.: *„Fortitudini – A vitézségnek" Emlékkiállítás a Katonai Mária Terézia Rend alapításának 240. évfordulójára.* Hadtörténeti Múzeum, 1997. Rendezte Makai Ágnes. Ismertetését lásd: MAKAI Ágnes: „Fortitudini – A vitézségnek" Emlékkiállítás a Katonai Mária

A Hadtörténeti Múzeumban 2007 júniusában nyílt meg a *„Hadik és Nádasdy nyomdokain…" A 250 éve alapított Mária Terézia Katonai Rend magyar hősei* címet viselő kiállítás. Ahogy a cím is utal rá, az egy termes bemutató a rendelkezésre álló tárgyi és írásos anyagból ezúttal a magyar vonatkozásokra koncentrált, s ezen belül kevésbé a rendtörténetre, inkább a személyekhez kapcsolható dokumentumokra helyezte a hangsúlyt. Mindazonáltal az alapítással, illetve a Rend 1931–1945 közötti magyarországi történeti vonatkozásaival értelemszerűen bővebben foglalkozott a rendezői gárda.

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum fent említett anyagbősége ugyanakkor rendkívül viszonylagos, hiszen a rendi irattárat, s az egykori tulajdonosok hagyatékából visszakerült rendjelvények túlnyomó többségét Bécsben, a Kriegsarchiv-ban, illetve a Heeresgeschichtliches Museum-ban őrzik. A Rendnek tehát ma Magyarországon igen kevés emléke található, és azok közt is a papíralapú dokumentumok – levéltári iratok, könyvek, fényképek – dominálnak.

A kiállítás rendezői a tárlat koncepcióját és a bemutatott anyagot tekintve egyaránt újszerűségre törekedtek. Könyvészeti-, metszet- és éremanyagot prezentálva, hangsúlyosan foglalkoztak az alapítás körülményeivel; teret szenteltek az érdemrenddel szembetűnően nagy számban elismert magyar huszárság kiemelkedő személyiségei bemutatásának, illetve látványosan tárták az érdeklődők elé a Mária Terézia Rend 1931 után megszervezett magyarországi tevékenységének dokumentumait. Külön vitrinben helyezték el a második világháború egyetlen lovagja, vitéz Oszlányi Kornél vezérőrnagy emlékalbumát, kitüntetéseit.[5]

A „Mária Teréziás" személyekhez, illetve a tisztségviselőkhöz köthető tárgyak körébe szinte minden besorolható volt: egyenruha, fegyver, az általuk kapott más kitüntetések, jelvények, festmények, egyéb tárgyak.

A bemutatható Mária Terézia rendjelek száma az utóbbi években csekély mértékben nőtt ugyan, s a néhány „új" darab a kiállításon helyet is kapott, a rendezők azonban törekedtek arra, hogy a nem túl bőséges numizmatikai anyagot emlékérmekkel tegyék gazdagabbá. Érmeken mutatták be mindenek előtt a Rend nagymestereit, s amennyiben ilyen műtárgyak rendelkezésre álltak, a rendtörténet jelentős személyiségeit is. Figyelemre méltóak továbbá a Rend jelvényeit ábrázoló alkotások. Az alapítás témaköréből ki kell emelnünk két német érmet, amelyek II. Frigyes 1757. május 6-i prágai győzelmét örökítik meg. Ezeket az osztrák szakirodalom – némiképp érthetően – nemigen szokta a Mária Terézia Rend témaköréhez sorolni, pedig ez a porosz győzelem, s a következményeként Prágába bekergetett, s körülzárt osztrák fővezér, Lotharingiai Károly herceg kiszabadításának megkísérlése vezetett a nagy horderejű kolini ütközethez.

A kiállítás teljes anyagának közlése nem illeszkedik egy numizmatikai szakfolyóirat tematikájába, a tárlaton szereplő rendjeleknek pedig szinte mindegyike publikálásra került már valamilyen formában.[6] A Renddel való összefüggésben kevéssé ismert, sőt a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai Gyűjteményének részeként magyar szakirodalomban jobbára publikálatlan éremanyag megismertetését viszont jelen munka szerzői fontosnak tartják. Ennek szellemében adják közre az emlékkiállítás éremanyagának katalógusát. Az éremleírások a kronológiai sorrendet követik.

Terézia Rend alapításának 240. évfordulójára. 1997. június 18. – szeptember 21. *Hadtörténelmi Közlemények* 2 (1997) 420–422.; MAKAI Ágnes: „Fortitudini – Hrdinstvu". *Vojenská História* 2 (1997) 111–113.; PANDULA Attila: Fortitudini – A vitézségnek. A Katonai Mária Terézia Rend alapításának 240. évfordulóján rendezett emlékkiállítás a Hadtörténeti Múzeumban. *Turul* (1998):1–2. 42–44.; *„Hadik és Nádasdy nyomdokain…" A 250 éve alapított Mária Terézia Katonai Rend magyar hősei* Hadtörténeti Múzeum, 2007. Rendezte Sallay Gergely Pál, közreműködött Makai Ágnes és Szoleczky Emese. Ismertetését lásd: SALLAY Gergely Pál: „Hadik és Nádasdy nyomdokain…" Kiállítás a Hadtörténeti Múzeumban a 250 éve alapított Mária Terézia Katonai Rend magyar hősei emlékére. *Turul* (2007):4, 134–135.

5 Ezúton is köszönet illeti azon Mária Terézia rendi lovagok leszármazottait, akik a kiállítás sikeréhez tárgyak kölcsönzésével járultak hozzá.

6 MAKAI Ágnes: A II. világháború egyetlen Mária Terézia Rendje. *NK* 84–85 (1985–1986) 125–130.; MAKAI Ágnes: A Katonai Mária Terézia Rend emlékei múzeumunkban. In: Hetés Tibor – Makai Ágnes (szerk.): *A Hadtörténeti Múzeum értesítője* 2 (1987) 193–227.; MAKAI Ágnes: A Katonai Mária Terézia Rend újabb emlékei. In: Németh Péter (főszerk.) – Ulrich Attila (szerk.): *A numizmatika és a társtudományok III.* Nyíregyháza 1999. 9–17.; MAKAI Ágnes: Horthy Miklós kitüntetései a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárában. *Folia Historica* 23/2 (2002) 87–103.; PALLOS Lajos: Christoph von Pittel, a Mária Terézia Katonai Rend kiskeresztes lovagja. *Az Érem* (2007):2, 32–37.

KATALÓGUS

1. *Mária Terézia királynő és Lotharingiai Ferenc herceg társuralkodó emlékérme, 1740*
Álló ovális alakú, kétoldalas érem.
Előlap: FRANC. III. LOT & BAR. DUX. M. D. HETR. REX. HIER. R. HU. BO & PROV. AU. CORREG. köriratban Lotharingiai Ferenc jobb profil domborművű mellképe páncélban. Balra lent D. BECKER f. jelzés.
Hátlap: M. THER. D. CAR. CAES. FIL. HU & BOH. REX. AR. AUST. köriratban Mária Terézia jobb profil domborművű mellképe. Balra lent D. BECKER f. jelzés.
Bronz, vert, 47,5×42 mm
Készítő: Becker, D.
Széchényi: I. r. 339. o., 9. sz. (60. t. 5. sz.); Montenuovo: 116. o., 1681. sz.
Leltári szám: HTM 0306/É

2. *Mária Terézia magyar királynővé koronázásának emlékérme, 1741*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: MARIA THERESIA AUGUSTA félköriratban az uralkodónő jobb profil domborművű mellképe. Balra lent M DONNER F jelzés.
Hátlap: APOSTOLICI REGNI HONORIFICENTIA félköriratban a királynő balra forduló ábrázolása ágaskodó lovon, fején a magyar királyi korona, jobbjával kardot emel, bal oldalára kardhüvely van kötve. A háttérben a pozsonyi vár és a város látképe. Alul a szelvényben UNCTIO REGIA POSON / XXV IUN MDCCXLI felirat.
Ezüst, vert, 44 mm
Készítő: Donner, Matthias (1704–1756)
Széchényi: I. r. 342. o. 19. sz. (60. t. 9. sz.); Montenuovo: 117. o., 1697. sz.; Huszár: 12. o. 795. sz.
HTM leltári szám: 74.45.1./É

3. *Prága II. Frigyes porosz király általi elfoglalásának emlékérme, 1757*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: DEN GLORWÜRDIGE KÖNIG VON PREUSIA köriratban II. Frigyes király szembe néző mellképe páncélban és palástban.
Hátlap: DIE OSTERREICHER IN PRAGUE GETRIBERG háromnegyed köriratban bal oldalt Prága látképe, amely fölött az előtérben ábrázolt tüzérségi állásból kilőtt ágyúgolyók röppályái láthatók. Az ágyúktól jobbra és balra az ostromló sereg lovas és gyalogos katonái vonulnak. Alul a szelvényben 6 MAY 1757 dátum olvasható.
Bronz, vert, 38 mm
Donebauer: 4823. sz.
HTM leltári szám: 0347/É

4. *Prága II. Frigyes porosz király általi elfoglalásának emlékérme, 1757*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: FRIDERICVS MAGN. D. G. REX BORVSS. EL. BRAND. DVX SILES. ET köriratban II. Frigyes király jobb profil mellképe páncélban, fején tölgykoszorú.
Hátlap: FAMA PRVDENTIA ET VIRTVTE félköriratban villámokat szóró ruhátlan férfialak baljában VICTORIA / FRIDERI / CI MAGN feliratú ovális pajzsot tart. Az előtérben balra koronáját veszítő, térdelő nőalak, jobbra haditrófeák, köztük két, ALBISI, illetve MOLDA feliratú hordó fekszik. Alul a szelvényben AVSTR. EXERC. PROPE. PRAG FVNDIT / CAESO ET PRAGA OBSESSA. / VI. MAJI MDCCLVII felirat olvasható.
Bronz, vert, 48 mm
Donebauer: 4822. sz.
HTM leltári szám: 0354/É

5. *A kolini győzelem emlékérme, 1757*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: FRANCISCVS M. THERESIA AVGG. köriratban I. Ferenc császár és Mária Terézia jobbra néző profil mellképe. Alul A. WIDEMAN jelzés.
Hátlap: BORVSSIS DEVICTIS félköriratban haditrófeákon lépdelő szárnyas nőalak, jobbjában koszorú, baljában pálmaág és ovális pajzs a Habsburg címerrel. Alul a szelvényben MDCCLVII IVN. / D. XVIII. dátum olvasható.
Bronz, vert, 46 mm
Készítő: Widemann, Anton Franz (1724–1792)
Széchényi: I. r. 365. o. 95. sz. (ott ezüstből); Montenuovo: 126. o., 1852. sz.
HTM leltári szám: 0357/É

Kat. 3

Kat. 4

Kat. 5

6. *Prága felmentésének emlékérme, 1757*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: FRANCISCVS M. THERESIA AVGG. köriratban I. Ferenc császár és Mária Terézia jobbra néző profil mellképe.
Hátlap: PRAGA OBSIDIONE LIBERATA háromnegyed köriratban bal oldalt folyóparton ülő, részben lepellel fedett, ruhátlan, szakállas, koszorút viselő férfialak bal kezében evezőt tart, jobb karjával MVLDAVIA feliratú, oldalára döntött korsóra támaszkodik; a korsó száján víz ömlik ki. Jobb oldalt leplet viselő, álló nőalak, fején falkoronával, bal kezét Prága város címerpajzsán nyugtatja, jobbjával kör alakú koszorút nyújt az ülő alak felé. Alul a szelvényben XX. IVN. MDCCLVII.
Ón, vert, 46 mm
Készítő: Widemann, Anton Franz (1724–1792)
Széchényi: I. r. 365. o. 97. sz. (ott ezüstből); Montenuovo: 127. o., 1861. sz. (ott ezüstből)
HTM leltári szám: 0356/É

7. *Prága felmentésének emlékérme, 1757*
Külalakja és mérete megegyezik a 6. sorszámú éremével.
Bronz, vert, 46 mm
Készítő: Widemann, Anton Franz (1724–1792)
HTM leltári szám: 0355/É

8. *A Mária Terézia Katonai Rend alapításának emlékérme, 1757*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: I. Ferenc császár és Mária Terézia jobbra néző profilképe FRANC. D: G. R. I. S. A. G. E. IER. R: ET M. THER. D: G. R. I. G. E. HU. BO. REG. köriratban. Balra lent I. WURSCHBAUER jelzés.
Hátlap: Haditrófeák között álló szárnyas nőalak, jobb kezében a Rend szalagon függő keresztjét tartja, bal kezében pálmaág van. Körirata: PRAEMIO VIRTUTI BELLICAE CONSTITUTO. Alul a szelvényben MDCCLVII D. XVIII. IVN. Balra lent T. F. jelzés.
Ezüst, vert, 50,5 mm
Készítő: Wurschbauer, Ignaz Franz (?–1767) / Toda, Giuseppe (1710-1768)
Montenuovo: 126. o., 1858. sz.; Huszár: 20. o. 835. sz.; Linke-Winter: 2. o. 2. sz.
HTM leltári szám: 0350/É

9. *A Mária Terézia Katonai Rend alapításának emlékérme, 1757*
Külalakja és mérete megegyezik a 8. sorszámú éremével.
Bronz, vert, 50,5 mm
Készítő: Wurschbauer, Ignaz Franz (?–1767) / Toda, Giuseppe (1710-1768)
HTM leltári szám: 0352/É

10. *II. József császár halálának emlékérme, 1790*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: IOSEPHUS II. D: G. ROM. IMPERATOR SEMP. AUG. köriratban II. József domborművű jobb profil mellképe antik páncélban, fején babérkoszorúval.
Hátlap: PER VARIOS CASVS PER TOT DISCRIMINA RERVM köriratban szarkofág, tetején a német-római császári koronával fedett urna, amelynek két oldalán jogar és országalma látható. A szarkofágtól balra földön fekvő török katona hadieszközöktől övezve, köztük három pajzs, amelyek felirata MOLDAVIA, WALLACHIA és BELGRAD. A szarkofágtól jobbra félkönyökre ereszkedő csuklyás férfialak. Alul a szelvényben NATUS XIII MART. 1741. REX ROM. CORON. / III. APR. 1764. IMP. ROM. SUCC. 1765. / TOLER. INTR. 1782 MUHAMED / BELLUM INDIXIT 1788. / OB. XX. FEB. 1790 ötsoros felirat.
Ezüst, vert, 44,6 mm
Montenuovo: 147. o., 2185. sz.
HTM leltári szám: 1035/É

11. *II. Lipót német-római császár trónra lépésének emlékérme, 1790*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: LEOPLDUS II. D. G. R. IMP. S. A. G. H. B. REX A. A. B. L. D. köriratban az uralkodó balra néző, domborművű profil mellképe, mellén a Rend nagykeresztjének vállszalagjával és csillagával.
Hátlap: DIGNISSIMO feliratú szalag alatt, felhők között sugarakkal övezett háromszögben lángnyelvek; a felhők alatt, az oszlopok között ülő uralkodónak szimbolikus alakok párnán nyújtják át a német-római koronázási jelvényeket: koronát, jogart és országalmát. Balra lent REICH jelzés van. Alul a szelvényben IN MO. OCTOB. / 1790 felirat.
Ón, vert, 47,5 mm
Készítő: Reich, Johann Christian (1740–1814)
Montenuovo: 148. o., 2211. sz.
HTM leltári szám: 1040/É

Kat. 7

Kat. 8

Kat. 11

12. *I. Ferenc császár halálának emlékérme, 1835*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: FRANCISCVM AVGVSTVM GERMANICVM köriratban a császár domborművű jobb profilja. Alul középen NEUSS F. jelzés.
Hátlap: Tízsoros PATREM PATRIAE / PACIS PER EVROPAM / CONSERVATOREM / PRINCIPEM / INTER OPTIMOS / OPTIMVM / D. II. MART. MDCCCXXXV / DEFVNGTVM / AFFLICTA LVGET / GERMANIA felirat.
Bronz, vert, 33,5 mm
Készítő: Neuss, Anton (?–1869)
Montenuovo: 167. o., 2539. sz.
HTM leltári szám: 1226/É

13. *V. Ferdinánd osztrák császár trónra lépésének emlékérme, 1835*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: FERDINAND I KAISER VON OESTERREICH köriratban a császár domborművű jobb profilja. Alul középen I. SCHÖN jelzés.
Hátlap: Stilizált tölgy- és babérkoszorúban az osztrák császári korona képe alatt BESTIEG DEN THRON / SEINER VAETER / MDCCCXXXV felirat.
Bronz, vert, 50,5 mm
Készítő: Schön, Josef (1809–1843)
Montenuovo: 167. o., 2543. sz.
HTM leltári szám: 1227/É

14. *Károly Lajos osztrák főherceg nagykeresztessé avatása 50. évfordulójának emlékérme, 1843*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: KARL LUDWIG ERZHERZOG VON OESTERREICH köriratban Károly Lajos főherceg domborművű balra néző, egyenruhás profil mellképe, bal mellén a Rend nagykeresztjének csillaga. Válla alatt I. D. BOEHM F. jelzés, alul a perem mentén GEB. V. SEPT. MDCCLXXI. felirat van.
Hátlap: FÜNFZIGIAEHRIGE GEDAECHTNISSFEIER köriratban a Rend nagykeresztjének két tölgyágtól övezett domborművű csillaga látható. Alul MDCCCXLIII évszám.
Bronz, vert, 52 mm
Készítő: Böhm, Josef Daniel (1794–1865)
Montenuovo: 170. o., 2608. sz.; Huszár-Procopius: 80. o., (278.) sz.; Linke-Winter: 9. o. 18. sz.
HTM leltári szám: 1342/É
Habsburg Károly főherceg (1771–1847) tábornagy. 1793-ban megkapta a Rend nagykeresztjét.

15. *I. Ferenc József osztrák császár és a novarai csata emlékérme, 1849*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: FRANCISCVS IOSEPHVS I. AVSTRIAE IMPERATOR köriratos gyűrűben az ifjú uralkodó domborművű, balra néző, egyenruhás profil mellképe, bal mellén takarásban a Rend nagykeresztjének csillaga látható. Alul középen C. LANGE F. jelzés látható.
Hátlap: DE SARDIS AD NOVARAM felirat alatt négy ló vontatta római harci szekéren jobbjában pálmaágat tartó szárnyas nőalak, az ágaskodó paripák lába alatt földön fekvő zászló látható. Alul a szelvényben DIE XXIII MARTII / MDCCCXLIX felirat olvasható.
Bronz, vert, 64,5 mm
Készítő: Lange, Konrad (1806–1856)
Montenuovo: 172. o., 2636. sz.
HTM leltári szám: 8250/É

Kat. 12

Kat. 13

Kat. 14

Kat. 15

16. *A Mária Terézia Katonai Rend alapításának 100. évfordulójára készült emlékérem, 1857*
Előlap: M THERESIA 18 JUNI 1757 köriratban a királynő domborművű jobb profil mellképe. Alul középen SEIDAN jelzés.
Hátlap: HUNDERT JAHRE REICH AN HELDENTHATEN * 18 JUNI 1857 * köriratos gyűrűben a rendjel karddal és babérággal ékesített domborműve.
Arany, vert, 58 mm
Készítő: Seidan, Wenzel (1817-1870)
Linke-Winter: 9. o. 20. sz.
HTM leltári szám: 0030/É

17. *A Mária Terézia Katonai Rend alapításának 100. évfordulójára készült emlékérem, 1857*
Külalakja és mérete megegyezik a 16. sorszámú éremével.
Ón, vert
Készítő: Seidan, Wenzel (1817-1870)
HTM leltári szám: 74.181.1/É

18. *A Mária Terézia Katonai Rend alapításának 100. évfordulójára készült emlékérem,* 1857
Külalakja megegyezik a 16. sorszámú éremével.
Bronz, vert, 58,5 mm
Készítő: Seidan, Wenzel (1817-1870)
HTM leltári szám: 1284/É

19. *Báró Fejérváry Géza gyalogsági tábornok szolgálati jubileumi emlékérme, 1911*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: G. D. I. FHRN. v. FEJÉRVÁRY ZVM 60 JÄHR. DIENSTJVBILÄVM / 14. AVG. 1911 köriratban Fejérváry szembenéző, domborművű, egyenruhás mellképe, bal mellén a Rend lovagkeresztjét viseli, balra a válla fölött R. MARSCHALL jelzés, jobbra FRANZ / JOSEPH / I felirat.
Hátlap: Csatamező ábrázolása, balra hadvezér lóháton, előtérben jobbra ágyúk kezelőszemélyzettel. A szelvényben SAN MARTINO 24. JVNI 1859 felirat.
Bronz, vert, 90 mm
Készítő: Marschall, Rudolf (1873–1967)
HTM leltári szám: 4839/É és 2008.28.1./É
Báró komlóskeresztesi Fejérváry Géza (1833–1914) táborszernagy, honvédelmi miniszter, miniszterelnök. 1859-ben megkapta a Rend lovagkeresztjét.

Kat. 17

LUTHERESIA
18 JUNI 1871

HUNDERT JAHRE REICH AM
18 JUNI
6
4.

Kat. 18

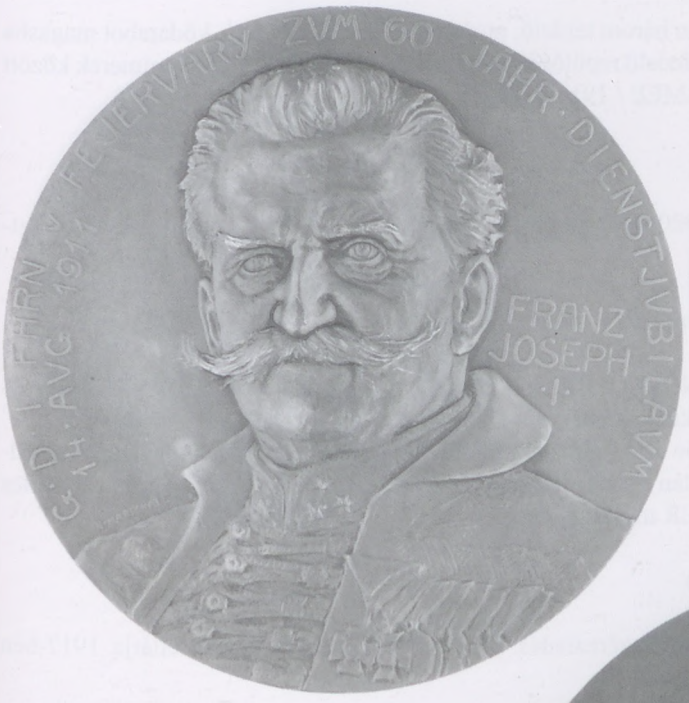
ZUM 60 JAHR · DIENSTJUBILAUM
FRANZ
JOSEPH
I
G. D. I. FIRN V. FEJERVARY
14. AUG 1911

Kat. 19

24 JUNI 1866

20. *Frigyes főherceg tábornagy emlékérem, 1914*
Előlap: FELDMARSCHALL ERZHERZOG FRIEDRICH HERZOG VON TESCHEN köriratban a főherceg jobbra néző, domborművű mellképe, alul HELLENE SCHOLZ jelzés.
Hátlap: ..SOLDATEN! / IHR HABT MIR DURCH EUREN / UNVERGLEICHLICHEN HELDENMUT / DIE HÖCHSTE MILITÄRISCHE WÜRDE / ERKÄMPFT.. felirat alatt tescheni látkép, alatta ZUM 8. DEZEMBER 1914 / SILBERNES KREUZ / TESCHEN felirat négy sorban. Peremébe körbefoglalt A betűt ütöttek.
Ezüst, vert, 55,5 mm
Készítő: Scholz, Hellene
HTM leltári szám: 8182/É
Habsburg Frigyes Mária Albert főherceg (1856–1936) tábornagy. A Rend utolsó Magyarországon élő nagykeresztese (1916-ban kapta meg a Rend nagykeresztjét).

21. *Boroević gyalogsági tábornok plakett, 1915*
Álló téglalap alakú, kétoldalas plakett, felső oldala ívelt.
Előlap: Boroević domborművű jobb profil mellképe, balra lent G. HERRMANN jelzés, alul GdJ. v. BOROEVIĆ felirat.
Hátlap: Hegyvonulat előterében sziklatetőn három térdelő, puskával célzó, és egy álló, kődarabot magasba emelő katona, balra fönt a légtérben duplafedelű repülőgép. Alul osztrák és magyar koronás címerek között tölgy- és babérággal övezett ISONZO-ARMEE / 1915 felirat.
Bronz, vert, 71×48 mm
Készítő: Herrmann, G.
HTM leltári szám: 7392/É
Báró bojnai Boroević Szvetozár (1856–1920) tábornagy. 1917-ben megkapta a Rend parancsnoki keresztjét.

22. *Viktor Dankl lovassági tábornok emlékérem, 1915*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: K. u. K. LANDESVERTEIDIGUNGSKOMDT. v. TIROL G. D. C. VICTOR DANKL köriratú gyűrűben Dankl domborművű bal profil mellképe, jobbra lent C. M. SCHWERDTNER jelzés.
Hátlap: Hegyvonulat előterében sziklatetőn álló, jobbjával földre támasztott puska csövét markoló szakállas katona köpenyben, tábori sapkája oldalán gyopár-jelvénnyel, derékszíján tölténytáskákkal és két nyeles kézigránáttal. Alul C. M. SCHWERDTNER mesterjelzés.
Bronz, vert, 65,5 mm
Készítő: Schwerdtner, C. M. (1834–1920)
HTM leltári szám: 7313/É
Gróf Viktor Dankl von Kraśnik (1854–1941) vezérezredes. 1925–1938 között a Rend kancellárja. 1917-ben a Rend parancsnoki keresztjét kapta.

23. *Conrad von Hötzendorf emlékérem, 1915*
Kör alakú, kétoldalas érem. A Kriegsfürsorgeamt (Hadsegélyező Hivatal) kiadványa.
Előlap: Conrad domborművű bal profil mellképe, tőle jobbra CONRAD VON / HÖTZENDORF felirat, jobbra a perem mentén A. HARTIG HAUPTQUARTIER 1915 jelzés.
Hátlap: Hegyvonulatok közül előtekeredő, sziklára támaszkodó, nyelvét kinyújtó sárkánytól jobbra Conrad arcvonásait viselő páncélos férfialak áll, jobbjával földre támasztott kétkezes kard markolatát fogja, bal karját a Habsburg birodalmi és a magyar címert ábrázoló háromszögletű pajzson nyugtatja. Alul 1914 1915 évszámok, jobbra A. HARTIG jelzés és a perem mentén K. F. A. rövidítés.
Bronz, vert, 65 mm
Készítő: Hartig, Arnold (1878–1972)
HTM leltári szám: 7306/É
Gróf Franz Conrad von Hötzendorf (1852–1925) tábornagy, az Osztrák-Magyar Monarchia haderejének vezérkarfőnöke, 1917–1925 között a Rend kancellárja. 1917-ben megkapta a Rend nagykeresztjét.

24. *Arz Artur gyalogsági tábornok emlékplakett, 1916*

Álló téglalap alakú, kétoldalas plakett.

Előlap: Mélyített, kör alakú mezőben Arz domborművű balra néző profilképe, jobbra TELCS E. jelzés, alul DE ARZ / INCLYTO ARMORVM VICTRICIVM DVCI / GRATA IN AEVUM LIB. REG. HVNG. CIV. / MAROS-VÁSÁRHELY négysoros felirat.

Hátlap: Baljával Erdély címerpajzsára támaszkodó, jobbjával legyőzött sárkányba döfött lándzsát tartó, páncélt és palástot viselő, a sárkány testén álló, glóriás férfialak, tőle jobbra IN MEMORIAM / TRANSSYLVANIAE / AB IMMANI HOSTE / VALACHO / LIBERATAE / ANNO SALVTI / MDCCCCXVI felirat.

Szürkefém, vert, 65×54,5 mm

Készítő: Telcs Ede (1872–1948)

Huszár-Procopius: 445. o., 6116. sz.

HTM leltári szám: 7843/É

Báró straussenburgi Arz Artur (1857–1935) vezérezredes. 1927–1931 között a rendi káptalan elnöke. 1917-ben megkapta a Rend parancsnoki keresztjét.

Kat. 22

Kat. 23

Kat. 25/a

25. *IV. Károly magyar király emlékplakett, 1917*
Kör alakú, kétoldalas plakett.
Előlap: Mélyített mezőben az uralkodó egyenruhás, domborművű, jobb profil mellképe, vállán a Rend nagykeresztjének vállszalagja látható. Balra IV / K névjel, fölötte a magyar Szent Korona ábrázolása. Jobbra lent PLACHT R / 1917 jelzés.
Hátlap: A Magyar Királyság 1915. évi angyalos középcímere körül három koncentrikus körbe rendezve a Magyar Királyság vármegyéinek címerei, mindegyik alatt szalagon a vármegye neve. A középcímer alatt Fiume, alatta Budapest címere. Alul középen MEISL WIRTH jelzés. Peremébe két helyen „A" betűt, illetve egy helyen „1" számot ütöttek.
Ezüst, vert, 102 mm
Készítő: Placht, Richard (1880–1962) / Meisl, Hugo (1887–?)
HTM leltári szám: 7212/É
A plakett Kirchner Hermann altábornagy hagyatékából 1930-ban vásárlás útján került a M. Kir. Hadimúzeum tulajdonába. (Régi leltári száma: 36117.) Kirchner Hermann a M. Kir. Honvédelmi Minisztérium Hadsegélyező Hivatalának vezetője volt az első világháború idején. Feltételezhető, hogy a plakettet ebben a magas beosztásában kapta, s nem kizárt, hogy a perembe beleütött „1" szám a legelső példányt jelöli.

26. *József főherceg vezérezredes plakett, 1917*
Álló téglalap alakú, nyolcszögletű, egyoldalas plakett.
Előlap: József főherceg domborművű jobb profil mellképe, alatta JÓZSEF FŐHERCEG / VEZÉREZREDES felirat, fent balra 1914, jobbra 1917 évszámok. Jobbra lent SZÁNTÓ G jelzés.
Bronz, öntött, 104,5×85 mm
Készítő: Szántó Gergely (1886–1962)
Huszár-Procopius: 384. o., 4972. sz. (Ott a feliratban FŐHERCZEG írásmód szerepel.)
HTM leltári szám: 7398/É
Habsburg József Ágost főherceg (1872–1962) tábornagy. 1931–1942 között, illetve 1944-ben a Rend kancellárja. 1917-ben megkapta a Rend parancsnoki keresztjét.

Kat. 25/b

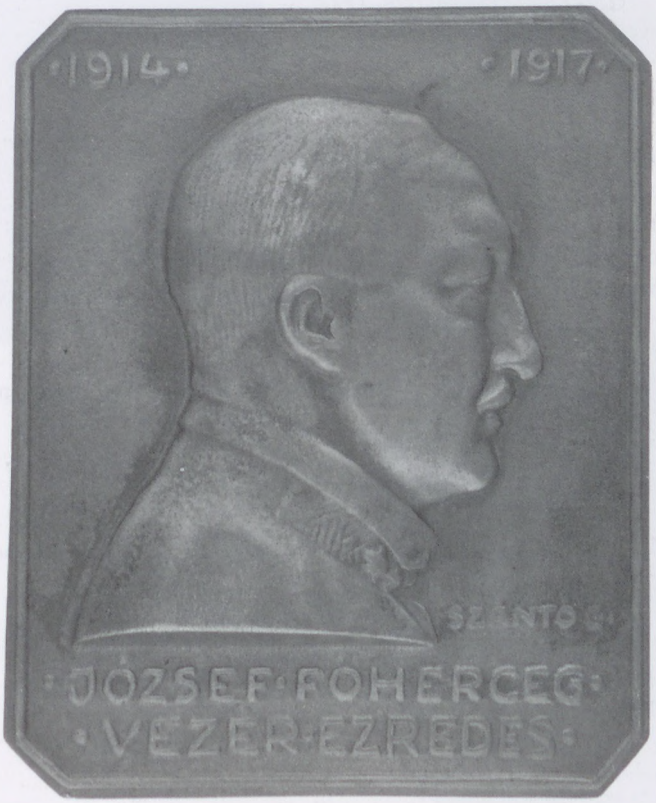

Kat. 26

27. *Horthy Miklós, az S. M. S. Novara parancsnokának emlékérme, 1917*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: NIKOLAUS v. HORTHY KOMM S M S „NOVARA" köriratban Horthy domborművű bal profil mellképe, válla fölött jobbra SZÁSZ / 1917 jelzés.
Hátlap: S. M. S. „NOVARA" feliratú szalaggal átkötött stilizált babérkoszorúban csatahajó ábrázolása, alatta PORTO CORSINI 1915 V 24 / SAN GIOVANNI DI MEDUA XII 5 / OTRANTO 1916 VII 9 / ET 1917 V 15 felirat négy sorban.
Fehérfém, vert, 37 mm
Készítő: Szász Vilmos (1884–1923)
Huszár-Procopius: 392. o., 5072. sz. (Ott a felirat több betűhibával szerepel.)
HTM leltári szám: 7250/É
Vitéz nagybányai Horthy Miklós (1868–1957) altengernagy, Magyarország kormányzója. 1921-ben megkapta a Rend lovagkeresztjét.

28. *A Szurmay Alap emlékplakettje, 1917*
Álló téglalap alakú, egyoldalas plakett.
Előlap: Felső felén tölgykoszorúval szegélyezett, mélyített, kör alakú mezőben SZURMAY – UZSOK köriratban Szurmay Sándor domborművű balra néző profilképe. Alatta mélyített, téglalap alakú mezőben fekvő oroszlán, amelynek mancsára kígyó tekeredik, hátterében magyar címerpajzs és hegycsúcsok láthatók, jobbra SZÉKELY / 1917 jelzés. Lent SZURMAY ALAP JAVÁRA felirat olvasható.
Rezezett, ezüstözött ónötvözet, vert, 76×47,5 mm
Készítő: Székely Károly (1880–1941)
Huszár-Procopius: 394. o., 5098. sz.
HTM leltári szám: 7390/É
Vitéz báró uzsoki Szurmay Sándor (1860–1945) vezérezredes, honvédelmi miniszter. 1931–1945 között a Rend „kancellárhelyettese", 1931–1938 között rendi ügyvezető. 1915-ben megkapta a Rend lovagkeresztjét.

29. *Báró Willerding Rezső altábornagy emlékérem, 1917*
Kör alakú, kétoldalas érem.
Előlap: FML BARON RUDOLF WILLERDING / KOMMANDANT DER K U K 32 I D – WEIHNACHTEN 1917 kétsoros köriratban az altábornagy balra néző, domborművű mellképe, jobbra lent VASZARY L. jelzés.
Hátlap: MILITÄR MARIA-THERESIEN ORDENSRITTER 17. VIII. 1917. köriratos gyűrűben a Rend jelvényének ábrázolása.
Szürkefém, vert, 70 mm
Készítő: Vaszary Lajos (1876–1944)
Huszár-Procopius: 463. o., 6385. sz. (Ott egyoldalas plakett leírása szerepel, amelynek előlapja megegyezik az itt bemutatottéval.); Linke-Winter: 17. o. 40. sz.
HTM leltári szám: 8194/É
Báró vitéz Willerding Rezső (1866–1928) gyalogsági tábornok. 1917-ben megkapta a Rend lovagkeresztjét.

30. *Horthy Miklós emlékplakett (falapon), 1920*
Kör alakú, egyoldalas plakett.
Előlap: HORTHY – MIKLÓS – 19-20. köriratban a kormányzó balra néző, domborművű profil mellképe. Alul ZS. CSISZÉR J. jelzés.
Bronz, vert, 23,7 cm
Készítő: Zsákodi Csiszér János (1883–1953)
Huszár-Procopius: 194. o., 1861. sz.
HTM leltári szám: 2005. 195.1./É

Kat. 27

Kat. 28

Kat. 29

31. *Laczhegyi Zoltán vezérkari százados emlékplakettje (falapon), 1928*
Kör alakú, egyoldalas plakett.
Előlap: LACZHEGYI ZOLTÁN VK. SZDS. KAT. MÁRIA TERÉZIA-REND LOVAGJA köriratban Laczhegyi domborművű bal profilképe. Jobbra BŐDY K. / 1928 mesterjelzés.
Bronz, vert, 250 mm
Készítő: Bődy Kálmán (1885–?)
Huszár-Procopius: 181. o., 1583. sz. (Ott a méret és a körirat is tévesen szerepel. Érdekesség, hogy az említett három példányból ma már csak egy található a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai Gyűjteményében.)
HTM leltári szám: 8613/É
Nemes Laczhegyi Zoltán (1891–1938) ezredes. 1918-ban megkapta a Rend lovagkeresztjét.

Kat. 31

A katalógusban használt rövidítések jegyzéke

DONEBAUER	Fiala Eduard (szerk.): *Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer, I-III.* Prag 1888-1889.
HTM	Hadtörténeti Múzeum
HUSZÁR–PROCOPIUS	Huszár, Lajos – Procopius, Béla: *Medaillen- und Plakettenkunst in Ungarn.* Budapest 1932.
HUSZÁR	Huszár Lajos: *A régi magyar emlékérmek katalógusa. I. Történeti érmek. 5. Újkor (1740–1849).* Budapest 1981.
LINKE–WINTER	Linke, Robert – Winter, Heinz: Sonderausstellung „250 Jahre Militär-Maria Theresien-Orden 1757–2007" = *Zeitschrift der Österreichischen Gesellschaft für Ordenskunde* 67 (2007) 1–22.
MONTENUOVO	*Verzeichniss verkäuflicher Münzen aus der fürstlich Montenuovo'schen Münzsammlung.* Oesterreich. Frankfurt am Main 1885.
SZÉCHÉNYI	*Catalogus numorum Hungariae ac Transylvaniae Instituti Nationalis Széchényiani.* I–II. Pest 1807.

Makai Ágnes – Sallay Gergely Pál
Hadtörténeti Múzeum
Budapest

ERINNERUNG AN DIE 250. JAHRESWENDE DER GRÜNDUNG DES MILITÄR-MARIA THERESIEN-ORDENS

Resümee

Das ungarische Militärgeschichtliche Museum hat sich in 2007 mit einer Austellung an die 250. Jahreswende der Gründung der standesgemäßen Militärauszeichnung des Habsburgischen Reiches, des Militär-Maria Theresien-Ordens erinnert. Die Ausstellung „Auf den Spuren von Hadik und Nádasdy..." hat sich auf die mit dem Orden ausgezeichneten ungarischen Helden konzentriert, in Betreff von der Geschichte der Ordenseinrichtung hat sie aber die Gründung, beziehungsweise die Tätigkeit in Ungarn zwischen 1931-1945 hervorgehoben. Die Veranstalter haben die Dokumenten der österreichischen Niederlage am 6. Mai 1757 in Prag (der Sieg von dem preussischen König Friedrich II.) als Neuigkeit bei dem Themenkreis „Gründung" figurieren lassen. Wegen dieser Niederlage hat nämlich die auf den 13. Mai geplante Gründung des Ordens nicht stattgefunden. Die Befreiung des in Prag umgeschlossenen österreichischen Heeres hat zugleich zu dem Sieg von Kolin geführt (18. Juni 1757), die der Geburtstag des Ordens geworden ist. In der sehr abwechslungsreichen und sehenswerten Ausstellung sind auch Waffen, Uniformen, Gemälden, Bücher, schriftliche Dokumente und Fotos vorgekommen, und neben den schon bekannten und publizierten Orden haben die Organisatoren auch ein interessantes Medaillenmaterial vorgeführt. Auf den Medaillen wurden vor allem die Großmeister des Ordens, und wenn solche Kunstwaren zur Verfügung gestanden haben, auch die bedeutenden Persönlichkeiten der Ordensgeschichte gezeigt. Weiterhin sind die Werke beachtenswert, die die Ordensinsignien darstellen.

(Übersetzt von Hedvig Balogh Ábrányi)

Az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyárban készült iskolajelvények katalógusa (6. rész)

Katalog der in der Ersten Ungarischen Emailleabzeichen-Fabrik hergestellten Schulabzeichen (Teil 6.)

A jelen cikk folytatása a NK 104–105 (2005–2006) számában megjelent azonos című munkának. Ebben a részben folytatólagos sorszámozás alatt – 354–512. – a budapesti iskolák jelvényeinek felsorolására kerül sor. A budapesti iskolák a vidékieknél is kuszább, szövevényesebb együttest alkotnak. Nemcsak a politikai változások okozták az átalakulásukat, hanem a főváros közigazgatási beosztásának változása is átalakította az iskolák rendszerét. A kerületi átrendeződések miatt nem is lehetett kerületi felsorolásban tárgyalni őket, inkább az iskolanevek ábécé sorrendjében érdemes közölni a fellelhető darabokat. Bonyolítja a helyzetet, hogy sok esetben az iskolák egymásból keletkeztek, vagy osztódással szaporodtak, tehát a vidéki iskoláktól eltérően nemcsak az iskolák szakiránya változott meg, esetleg eltérő, a politikai rendszer irányította elnevezés alatt, hanem a régi iskolából kivált hasonló intézmény új életre kelt, új név, és természetesen új jelvény kíséretében. Gyakran megesett, hogy az iskola valamelyik szomszédos kerületben a helyi igényeknek megfelelően fiókintézményt alapított, majd az felmenő rendszerrel önálló iskola lett. Előfordult, hogy a felső kereskedelmi iskola közgazdasági szakközépiskolává, vagy technikummá változott, a polgári iskolából pedig nem egyszer általános iskola lett, természetesen új jelvény kíséretében. Új jelvény tervezésekor megtörtént, hogy a már meglévő jelvényminták befolyásolták az új iskolajelvény kialakítását. Még egészen más iskolafajtákat is befolyásolhatott a megtetszett rajz. Például a Vámos Ilona általános iskola és a Kanizsai Dorottya gimnázium jelvényének rajza hatott egymásra. Több olyan iskola volt Budapesten, amelyik kezdetekor még német nyelven működött, de később – a lakosság magyarosodása folytán – rátért a magyar nyelv használatára.

Egyetemi jelvények

A Budapesti Műszaki Egyetem, a Közgazdaságtudományi Egyetem, az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem és a Gyógypedagógiai Főiskola egyes szakjain tanuló diákok számára készültek jelvények az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyárban. A Műszaki Egyetem diákjelvényei négyfelé osztott piros-fehér körben a különböző szakokat jelképező műszereket ábrázolják. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karának matematika-fizika szakos diákjai számára készültek azok a sokszögletű jelvények, amelyeknek felső része Pascal-háromszöget, alsó része Eötvös-ingát ábrázolt. Speciális alkalmakra is készültek jelvények az egyetemi diákság megrendelésére. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Fogorvosi Karának diákjai Fogorvosi Kari Napokat szerveztek. Az egyetem címere áll az alkalomra készült jelvény középpontjában. A most közlésre kerülő anyagban ez az első nem a hagyományos fémből készült jelvény. Az orvosi kar diákjai számára is rendeltek jelvényeket, méghozzá vörös keresztet, az állatorvosi karon kék kereszt volt a hallgatók jelvénye. A Közgazdasági Egyetemen Folklór Klub működött. Ennek jelvényét népművészeti ábrával díszítették. Kollégiumok jelvényei is találhatók a gyűjteményben. A Münnich Ferenc és a Rózsa Ferenc kollégium jelvényei a szocializmus időszakában voltak használatosak. A Műszaki Egyetem diákjai laktak bennük. A jogászok alkották a Bibó István Szakkollégiumot. Ez az 1989-ban bekövetkezett rendszerváltás előtt kezdte meg a működését, és tagjainak fontos része volt a rendszerváltásban. A jelvény a tudományt jelképező baglyot ábrázolja. Az egyszerű rajzú MEFESZ-jelvényt a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségének tagjai viselték. Ők kezdeményezték az 1956-os forradalmat.

Egyéb felsőfokú iskolák jelvényei

Budapesti felső kereskedelmi iskolák jelvényei is megtalálhatóak az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyár készítményei között, méghozzá fiúk részére készült korai jelvények. 1895-től már működött a Szent István felső kereskedelmi fiúiskola a IX. kerületben. Iskolajelvényén az iskola névadójának, Szent Istvánnak a mellképe látható. A Kossuth Lajos felső kereskedelmi iskola csak a 1920/21-es tanévben alakult meg, mint a II. kerületi, Ponty utcai Fiúiskola fiókiskolája a Márvány utca 32. szám alatt. A tárcsapajzs alakú jelvény iratot ábrázol. Sapkapajzsokat is viseltek az iskola diákjai. Később mindkét felső kereskedelmi fiúiskola középiskolává alakult. A felsőfokú kereskedelmi iskola gyakorló iskolája külön jelvényt készíttetett, még a gyakorló kereskedelmi középiskolának is volt saját jelvénye. A Kereskedelmi és Vendéglátói Főiskola több éven keresztül megrendezte a Fuvaroztatók Nyári Egyetemét. Nagyméretű, tetszetős jelvénye szárnyaskerékre emlékeztető rajzával, az időtartam feltűntetésével, évente változó színben került kiosztása.

Középfokú iskolák jelvényei

A vidéki iskoláknál sokkal változatosabbak a középiskolák Budapesten. Egyes iskolák különféle okokból és céllal különleges jelvényeket is rendeltek. Például a Petőfi gimnázium az alapítás egyes évfordulóira az iskola korát megjelölő számmal jelzett jelvényeket csináltatott. A Deák téri Evangélikus Leányiskolában a legjobb diákok kitűntető érmet kaptak szalaggal. A Madách gimnázium a kitűnő és jeles eredményű diákok részére koszorús jelvényt készíttetett. A kitűntetett diák addig viselhette a jelvényt, ameddig megtartotta a tanulmányi eredményét. Ha rontott a bizonyítványán, akkor vissza kellett adnia a kitűntető jelet. A Hámán Kató szakközépiskolában is viseltek a 4,5 átlag feletti osztályzatot elért diákok koszorús jelvényt. Ezek az iskolafajták átalakultak egymásba az idők folyamán, méghozzá van olyan eset, amikor a gimnázium, esetleg főgimnázium alakult át reálgimnáziummá vagy szakközépiskolává, de előfordul, hogy a szakközépiskola válik gimnáziummá.

Főgimnáziumok gimnáziumok, reálgimnáziumok, reáliskolák jelvényei

Ez történt például az 1854-ben alapított II. kerületi állami főreáliskolával. 1920/21-ben felvette a Toldy Ferenc nevet és reáliskolává változott. Ennek iskolaorvosa volt Németh László, diákja Feszty Árpád. A jelvény természetesen azonnal követte az iskola megváltozását. Egyszerű, külön díszítést nélkülöző körgyűrű alakú feliratos jelvénye a 20. század elejének ízlését tükrözi. A jelvényén T és R betűk jelzik a változást. Az iskola tanára volt később Antall József

A II. kerületi királyi római katolikus főgimnázium fiókintézményeként alakult 1892-ben az I. kerületi főgimnázium. Tanára volt Bárdos Lajos, diákjai voltak például Aba Novák Vilmos, Ferencsik János, Kabos Ede, Pless László, Pogány O. Gábor, Szász Pál, Trencsényi Waldapfel Imre. 1921-től Verbőczy István gimnázium néven működött. Gyönyörű, Szent Koronával lezárt sapkapajzs jelvényében az iskola nevének díszes monogramja látható. 1946-tól az iskola neve Petőfi Sándor gimnáziumra változott. A jelvény egyszerű pajzs alakú lett nemzeti színű kötéssel emlékeztetve a névadóra, benne 1892, az iskola alapításának éve. Az iskola fennállásának 75. 80. és 100. évében az évforduló megjelölésével ellátott jelvényeket készítettek. Nem sokkal a rendszerváltást megelőzően formájában, stílusában visszatértek a Verbőczy István gimnázium jelvényéhez, de a Petőfi Sándor gimnázium monogramjával díszítették a pajzsformát.

1892-ben alakult az I. kerületi királyi katolikus főgimnázium. Tanárai között volt dr. Bainter Géza. Egyik jelvényük kör alakú, a másik ellipszis, de mindkettő igen díszes és tetszetős.

A Mátyás király reálgimnázium II. kerületi állami főgimnázium néven 1919-ben jött létre. 1924-ben reálgimnáziummá alakult át, majd 1926-ban felvette Mátyás király nevét. Jelvénye a Szent Koronával lezárt magyar címer, keretében az iskola nevével. 1935-ben egységes gimnáziummá vált az iskola. Jelvénye ettől kezdve szívpajzsában a Hunyadi-címert ábrázolja, felirata IGAZSÁGOT MÁTYÁS KIRÁLY és az alapítási év, 1919. 1948-ban az iskola beolvadt a Rákóczi Ferenc gimnáziumba.

Az 1902-ben alakult III. kerületi állami főgimnázium 1921-től viseli az Árpád gimnázium nevet. 1924-től Árpád reálgimnázium, 1935-től egységes gimnázium. Tanára volt Alszeghy Zsolt, Kunszery Gyula, Pais Dezső, Riesz Frigyes, diákja Hauszman Alajos, Módlinger Gusztáv, Sinkovics Imre. Jelvénye az Árpád-fejes, koronás pajzs, majd a nemzeti jelleget a háromszínű díszítéssel őrző pajzs. 2007-ben visszatértek a régebbi Árpád-fejes jelvény használatára. Természetesen ekkor már sapkapajzs nem készült.

Újpesten 1905-ben alakult a városi főgimnázium dr. Ugró Gyula polgármester indítványára. 1907-ben állami kezelésbe került. 1921-ben kapta a Könyves Kálmán nevet. 1924-ben Magyar Királyi Állami reálgimnáziummá, majd 1935-től gimnáziummá alakult. Jelvénye angyalt ábrázol. Diákja volt Radó Sándor.

1919-ben Újpesten állami leánygimnázium alakult. 1925-ben kapta meg a Kanizsai Dorottya nevet. 1927-től leánylíceum lett, majd 1935-től egységes gimnázium. Tárcsapajzs alakú jelvényén az iskola névadójának kezdőbetűi és az elmaradhatatlan csillag látható.

A IV. kerület (belváros) és egyben a főváros első reáliskolája 1857-ben alakult. Később főreáliskola lett. Kezdetben csak német nyelven oktattak, majd 1861-től kezdve a német mellett egyre inkább előtérbe került a magyar, 1862-től pedig csak magyarul működött. 1924-ben kapta az iskola Eötvös József nevét. Tanára volt Horváth Cyrill, Riedl Frigyes, Szinnyei József, Tolnai Lajos, diákja Alexits György, Alpár Ignác, Banda Ede, Hubay Jenő, Karinthy Ferenc, Poldini Ede, Róth Miksa, Schulek Frigyes, Steindl Imre, Zala György. Az iskola jelvénye a Szent Koronával lezárt Budapest-címert ábrázolja, keretében az Eötvös József reáliskola felirattal.

Felsőfokú leánygimnáziumként indult 1918 októberében négy évfolyammal az 1921-ben Ráskai Leáról elnevezett iskola. 1927-ben leánylíceummá, 1935-ben pedig egységes lánygimnáziummá alakult. Az első érettségit 1921-ben tartották. 1950-től Kossuth Zsuzsa leánygimnázium néven működött. Kék-fehér pajzs alakú jelvényét koszorús változatban is viselték.

Az V. kerületben 1858-ban alapították a Császári Királyi Állami Gimnáziumot, amely később reálgimnáziummá alakult. 1921-ben vette fel a Berzsenyi Dániel nevet. Diákjai között voltak Ascher Oszkár, Bánki Donát, Berény Róbert, Gábor Dénes, Hajós Alfréd, Hegedűs Géza, Heltai Jenő, Karinthy Frigyes, Kürschák József, Mező Ferenc, Pulszky Károly, Radnóti Miklós, Sebők Zsigmond, Soros György, Szabolcsi Bence, Szőnyi István, Wekerle Sándor. Tanárai voltak Kubinyi László, Szarvas Gábor, Vajthó László. A jelvényben a sötétzöld pajzs alakban csak a BDG rövidítés, vagyis Berzsenyi Dániel Gimnázium, majd később az V. kerület, Berzsenyi Dániel reálgimnázium kezdőbetűi találhatók. Az utóbbi, vagyis későbbi változat keretében már a névadó neve is olvasható.

Az Országos Nőképző Egyesület első elnöke, gróf Teleki Sándorné gróf Teleki Józsefnével alapította az ország első leánynevelő intézetét többévi fáradozás után az 1869. évben. 1899/1900-as tanévben nyolcosztályos leánygimnáziumként működött. Az első érettségi vizsgát 1900-ban tették le. Később elemi, polgári, képesítő és továbbképző iskolává bővült. 1904/5-től az iskola Veres Pálné Leánygimnázium néven működött. Miután 1945-öt követően vegyessé változott az iskola, a nevéből kimaradt a lányokra utaló megnevezés, és Veres Pálné Gimnázium lett. A jelvény – egyébként azonos rajzú – feliratából is értelemszerűen kimaradt a „leány" megjelölés. Tanárai voltak Beke Manó, Laczkó Géza, Warthané dr. gróf. Hugonnay Vilma, az első magyar orvosnő. Egyik diákja volt a neves matematika-fizika tanárnő, Filarszky Erzsébet. Kék színű pajzs alakú jelvényében a VPLG rövidítés szerepelt.

A Berecz Antal igazgatása alatt 1899-ben alakult Magyar Királyi Állami Felsőbb Leányiskola 1899-ben indította meg a VI. kerületi Felsőbb Leányiskolai Gimnáziumi tanfolyamot. 1905-ben indult meg az első leánygimnázium. 1921-ben felvette Mária Terézia nevét. 1927-ben leánylíceummá változott, 1930-tól pedig gyakorló gimnázium lett. 1935-ben egységes leánygimnáziummá vált. 1946-ban kapta a Varga Katalin Leánygimnázium nevet. Tárcsapajzs alakú jelvénye ebből a korszakból való.

1890-ben alakult a VI. kerületi állami főreáliskola. 1921-ben nevezték el Kemény Zsigmondról. 1924-től reáliskola, 1935-től egységes gimnázium lett. Gazdagon díszített jelvénye 1951-ig volt alkalmazásban. Ekkor ugyanis az iskola beolvadt a Kölcsey Ferenc gimnáziumba. Az iskola orvosa volt Bárczi Gusztáv, tanárai Dr. Mágócsy-Dietz Géza és Rados Ignác.

1881-ben alakították meg a VII. kerületi állami főgimnáziumot. 1921-től vette fel az iskola Madách Imre nevét, és gimnáziummá alakult. Tanított itt dr. Benedek Marcell, Finály Gábor, Forrai Miklós, diákjai voltak Bánffy Miklós, Bárdos Artúr, Robert Capa, Ember Győző, Lajta László, Ney Tibor, Petschauer Attila, Polgár Tibor. Az iskola jelvényén a nyitott könyvvel díszített tárcsapajzsot Madách-fejes, hegyes talpú pajzs váltotta fel.

A Zirzen Janka által 1868-ban alapított Erzsébet nőiskola utóda az 1950-től Teleki Blanka nevét viselő gimnázium. Egykor itt tanított Vasvári Pál.

1900-ban a VII. kerületben létesült állami főgimnázium a későbbi kerületi beosztás folytán a XIV. kerületbe került. 1921-ben kapta a Szent István nevet. Gyönyörű jelvénye a magyar címert ábrázolja, keretében az iskola nevével. 1924-ben reálgimnáziummá, majd 1935-ben egységes gimnáziummá alakult. 1946-tól I. István gimnáziumnak nevezték. Jelvénye ellipszis alakú, benne tárcsapajzson az iskola neve: I. ISTVÁN GIMNÁZIUM vörös csillaggal ékesítve.

A Terézvárosi Állami Főreál Tanodát az 1872/73-as tanévben létesítették. 1884-ben a Markó utcába költö-

zött, majd a Váci útra. 1921-től viseli a Bolyai János reáliskola, majd a Bolyai János gimnázium nevet. Tanárai voltak Beöthy Zsolt, Mendlik Ferenc, Beke Manó, dr. Földessy Gyula, Kürschák József, diákjai pedig Bánki Donát, Karinthy Frigyes, Pór Bertalan., Szőnyi István. Az iskolának a mindenkori iskolafajtának megfelelő címer alakú jelvénye volt. Később Bolyai János Híradásipari Szakközépiskolává alakult. Jelvényén a korszakban szokásos nyitott könyvön átfektetett toll látható.

Az 1895/96-os tanévben alakult a VIII. kerületi Magyar Királyi Állami gimnázium. 1904-ben főgimnázium lett, 1921-ben kapta a Zrínyi Miklós gimnázium nevet. 1924-ben reálgimnáziummá, 1935-benn egységes gimnáziummá alakították. Tanított itt Arany Dániel, dr. Balassa József, Kacsóh Pongrác, Zlinszky Aladár.

1908-ban indult a tanítás a IX. kerületi állami főgimnáziumban. 1921-ben felvette Fáy András nevét, 1924-ben reálgimnáziummá alakult, majd 1935-ben egységes gimnázium lett. Azon kevés iskolák közé tartozott, ahol a megnevezés nem változott 1948 után sem. Az iskola tárcsapajzs alakú csücskös talpú jelvénye is változatlan maradt.

1904-ben megindult a tanítás a X. kerületi „tisztviselőtelepi" főgimnáziumban, amely 1921-ben kapta a Széchenyi István gimnázium nevet. 1924-től reálgimnázium, 1935-től egységes gimnázium lett. Első igazgatója Gaál Mózes volt, később Babits Mihály is tanított itt. Az iskola jelvénye Szent Koronával lezárt magyar címert formáz, keretében az iskola nevének feliratával. A másik jelvény a Széchenyi-címert ábrázolja négy osztatú ábrában.

1907-ben a VIII. kerületi állami főgimnázium részeként nyílt meg a X. kerületi (kőbányai) főgimnázium. 1921-ben Szent Lászlóról nevezték el. 1924-től reálgimnázium, 1935-től pedig egységes gimnázium lett. Jelvénye a Szent Koronával lezárt magyar címer, keretében az iskola neve olvasható. Későbbi, nagyméretű, ellipszis alakú jelvényében az iskola nevének kezdőbetűi láthatók Árpád-sávokkal. 1945 után az iskola I. László gimnázium néven működött tovább.

1877-ben alakult a későbbi főgimnázium a XV. kerületben. Dózsa György nevét 1945 után kapta. Jelvénye ebből az időszakból való.

Mátyásföldön egyesületi reálgimnázium létesült. Címerpajzs alakú jelvényét Szent Korona zárja le. Négyosztatú rajza tükrös.

A Pestszentlőrinci Magyar Királyi Állami Gimnázium az elemi iskola épületében az 1936/37-es évben nyílt meg. A Szent Koronával lezárt, pajzs alakú jelvényében kettős kereszt mögött a tudományt jelképező bagoly látható. 1948-tól az iskola neve Steimetz Miklósra változott. Jelvényén a piros-fehér pajzson a Steimetz-szobor látható.

1919-ben alakult Kispesten Állami Főgimnázium a X. kerületi Tisztviselőtelepi Állami Főgimnázium fiókintézményeként. 1921-ben Deák Ferencről nevezték el. 1935-től reálgimnázium lett. A Szent Koronával lezárt, csücskös talpú címer alakú jelvényén munkaeszközök láthatók. 1924-ben reálgimnáziummá alakult. A jelvénye ellipszis alakú lett, benne a munkaeszközökkel.

A pannonhalmi bencések alapították a Jedlik Ányosról elnevezett csepeli gimnáziumot amelyet 1945-ben államosítottak. Tanított itt Galambos Ireneus, majd Vermes Miklós. Az iskola jelvényén JÁG betűk olvashatók.

Az egyházi középiskolák közül elsőként a piarista gimnázium alakult meg 1752-ben. Neves diákjainak felsorolása Batsányi Jánostól Antall Józsefig és Oláh Györgyig az adott keretek között lehetetlen. Jelvényük a szocializmus idején egy rejtett keresztábrázolás volt, amelyet az iskola egyik tanára rajzolt. Felirata: M P Q Y(Mária Isten Anyja)

A ciszterci rend 1912-ben alapította a Szent Imre főgimnáziumot. 1935-ben lett egységes gimnázium. Az iskola jelvénye hajlított oldalú pajzs, az iskola nevének feliratával. 1948/49-ben államosították, és akkor felvette a József Attila Gimnázium nevet. Ellipszis alakú, korszerű vonalú jelvényében a JAG betűk utalnak az iskola nevére. A kör alakú jelvényben a négy középső keresztágba írt MORS betűk jelzik a ciszterci rendet.

A római katolikus női rendek közül az Isteni Szeretet Leányai Irgalmas nővérek tartották fenn a Knézics-utcai Patrona Hungariae (Magyarország Védasszonya) leánygimnáziumot. Az iskolát 1930-ban alapították. Jelvényének ízléses rajzú ábráján a sötétkék mezőben fehér ábra és kereszt, mellette D C (Divina Caritas, vagyis Isteni Szeretet) olvasható. 1948-ban államosították, majd Rozgonyi Piroska leánygimnázium néven működött tovább. Az iskolához tartozott a Szent Margit Nevelőintézet. Az intézet nevének monogramja olvasható az ellipszis alakú jelvényen fehér kerettel ellátott sötétkék mezőben. A jelvény tetején korona látható.

A Sacre Coeur római katolikus leánygimnázium volt diákjai akkor készíttettek alkalmi jelvényt, amikor meghívták őket Mexikóba.

Az ágostai hitvallású evangélikus egyház mindig elsődleges fontosságot tulajdonított az iskoláknak. 1821-ben már kisgimnázium létesült, amely 1823-ban nagygimnáziummá alakult át. Ennek volt diákja Petőfi Sándor, igazgatója Tavasy Lajos. Tanárok voltak dr. Berecz Antal, dr. Bőhm Károly, dr. Karl János, Vajda Péter. A De-

áktéri Evangélikus Leánygimnázium jelvényé Glock Klára rajztanárnő terve szerint készült el. Nyolcszirmú fehér rózsában az ELG betűket, közepén a Luther-rózsát ábrázolja. 1927-ben létesítették az ország egyetlen leánykollégiumát a diákok számára. 1948-ban államosították az iskolát. Állami általános iskola létesült a helyén. Ebbe vegyesen jártak fiúk és leányok. Jelvényük csücskös talpú, tárcsapajzs alakú, kék mezőben fehér galamb száll. Felirata: DEÁKTÉRI ISKOLA. 1992-ben az egyház ismét megindította a Deák téri Evangélikus gimnáziumot most már vegyes diákseregggel. Jelvényüket a diákok tervezték: ellipszis alakjában Luther-rózsa látható DG betűkkel. 1900-ra elkészült a Vilma királynő úton az új épület. Attól kezdve ott működött a Fasori Evangélikus Gimnázium csak fiúk számára. Tanárai között voltak Rátz László, Mikola Sándor, Vermes Miklós, Peskó György. Diákjai között pedig dr. Bókay Árpád és János, Bitskey Tibor, Doráti Antal, Lukács György, Neumann János, Ráthonyi Róbert, Wigner Jenő, Zerffi Gusztáv. Az iskola jelvénye a Szent Koronával lezárt, csücskös talpú tárcsapajzsban Luther-rózsa. 1948-ban az államosítás következtében megszűnt az iskola. 1990-ben indították meg újra a képzést a Fasori Gimnáziumban, amely az óta ismét a régi jelvényét használja.

A helvét hitvallású református egyháznak 1859 óta volt iskolája Pesten. Tanárai között voltak dr. Ballagi Mór, Benda Kálmán, Kacziány Géza, Gönczy Pál, Gyulai Pál, gróf Ráday Gedeon, Salamon Ferenc, Szalay Károly, Tolnai Lajos, neves diákja pedig Gárdonyi Géza és Gyulai Pál. Jelvénye kör alakú, benne égő gyertyatartóval, köriratában pedig az iskola neve. Az iskola jelvénye csücskös talpú tárcsapajzs alakú, jobbharántolt mezőiben RG kezdőbetűk, alatta nyitott könyv. Jelszava: Lux in tenebris (Fény a sötétben).

A Pesti Zsidó Hitközség már az 1880-as években akart létesíteni alapítványi főgimnáziumot, de csak az 1919/20-es tanévre sikerült a tervet megvalósítani. Dr. Bánóczi József és dr. Goldzieher Ignácz nevét kell említeni, mint akik igen sokat fáradoztak az iskola létesítésén fiúk s lányok számára is. 1924-ben reálgimnáziummá alakult, majd 1935-től egységes gimnázium lett. 1927-ben nyílt meg a leánygimnázium, amely 1948-ban Anna Frank nevét vette fel. A Zsidó Gimnázium neves tanára volt dr. Fokos-Fuchs Dávid, diákja pedig dr. Fuchs László. Az iskola jelvényének többféle változata volt. IRG-vel rövidítették az Izraelita Reálgimnázium elnevezést. Téglalap alakban három gyertya látható az egyiken különböző színkombinációkkal. A másik változatban gyertyatartót formáz a jelvény ugyancsak többféle színben. Végük az IRG betűrövidítés látható a csücskös talpú, tárcsapajzs alakú jelvényen.

Technikumok, szakközépiskolák, szakiskolák jelvényei

1950-ben alakult meg a 31. számú ipari gimnázium vegyipari tagozata, melyet a közelben lévő textilgyár, a „Goli" (Goldberger) miatt indították. 1955-ben nevezték el Than Károlyról. Jelvénye tárcsapajzs alakú és a vegyipar jelképeit ábrázolja. A jelvényen a T K betűk a névadóra utalnak.

Az Irinyi János vegyipari szakközépiskola és szakmunkásiskola a Gyáli úton van, és a gimnáziumból alakult. Ellipszis alakú jelvényében az iskola neve látható. A jelvény rajzában a lombik a szakirányra, a csillag a korszakra utal.

1950-ben nyílt meg a Villamosenergia-ipari Technikum a Schönherz Zoltán gimnáziumban. Az épület 1909-ben polgári iskolának készült. A II. világháborúban elpusztult az Üteg-utcai szárny, a Gömb-utcai szárny is megsérült. 1953-1955-ben újjáépítették a sérült részeket. Ellipszis alakú jelvényében az elektromos vezeték a szakmára, a vörös csillag a korszakra utal.

A Kolos Richárd Finommechanikai és Műszeripari Szakközépiskola szabálytalan ötszög alakú jelvényében az iskola névadójának kezdőbetűin kívül műszerek is láthatók.

37 fiú és 64 lány diákkal nyílt meg 1947-ben a Berzeviczy Gizella közgazdasági, külkereskedelmi szakközépiskola és gimnázium. Szép jelvényében nyitott könyv és az iskola neve látható. A rendszerváltás alkalmából az iskola a nevét Berzeviczy Gergelyre változtatta. A kiváló diákokat e célra tervezett jelvényekkel jutalmazzák. KIVÁLÓ ÉRETTSÉGI EREDMÉNYÉRT csücskös talpú tárcsapajzs alapra erősített iskolajelvényt kap a jutalmazott diák. JÓ TANULÓ JÓ SPORTOLÓ kitűntetésen az iskola jelvényét kör alapra helyezve viselik. KITŰNŐ TANULÓ felirattal ellátott körlap alátétre erősített iskolajelvényt kapnak a legkiválóbb tanulók.

Az 1895/6-ban alapított iskolát a Lipót utcában, utóbb Papnövelde utcában 1884-ben alakult polgári leányiskolából létesítették. A IV. kerületi Felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos leánygimnázium volt az ország első leánygimnáziuma. 1908-ban felső kereskedelmi iskolává alakult és a Váci utcába költözött. 1927-ben leánylíceum lett, 1935-ben egységes lánygimnázium. 1941-ben a Jurányi utca l-be tette át székhelyét. 1946-tól Koltói Anna leánygimnázium, 1954-től pedig Hámán Kató leánygimnázium néven működött tovább. Később közgazdasági technikummá, majd szakközépiskolává változott. Diákja volt Sztojanovics Adrien, a neves énektanárnő. Ebből az időből való csücskös talpú tárcsapajzs alakú jelvénye, amelyen HK rövidítés jelzi az iskola

nevét. Koszorús változatát a legjobb diákok viselhették. Az iskola közgazdasági szakközépiskolai jellege egyre inkább a számítástechnikai irányába tolódott el, ezért 1991-ben felvette Kalmár László nevét, és ettől kezdve Kalmár László Számítástechnikai szakközépiskola és szakmunkásképző néven működött tovább. Jelvénye kör alakjában az iskola neve olvasható, középen viszont megmaradt a régi, Hámán Kató korszakból megszokott jelvénykép.

Az 1885-ben alakult II. kerületi községi felső kereskedelmi iskola és kereskedelmi tanonciskola utódaként 1925/26-tól indult meg a Hunfalvi János felső kereskedelmi iskola. 1958-tól Közgazdasági Technikum Ipari Tagozat, 1992-től Külkereskedelmi és Közgazdasági Szakközépiskola lett a neve. Tanára volt Palágyi Menyhért. Az iskola jelvényében HJ rövidítés emlékeztet a névadóra.

A Ponty-utcai közgazdasági szakközépiskola fiókiskolájaként alakult 1918-ban a Márvány-utcai elemi iskola épületében a Kossuth Lajos felső kereskedelmi iskola. 1945-ben Budapest Székesfővárosi XII. kerületi községi Kossuth Lajos szakközépiskola lett belőle. Jelvényében ez a felirat szerepel a nyitott könyv felett. Az iskola tanára volt dr. Szerdahelyi István

A Petőfi Sándor Közgazdasági Technikum jelvényének tetején magyar zászló van a címer felett, benne az iskola neve és Petőfi arcképe látható.

Pestszentlőrincen 1934-ben megalakult a magyar királyi állami fiú felső kereskedelmi iskola az állami elemi iskolából. 1945 után lányok is jártak az iskolába, és gép- és gyorsíró iskola is indult az épületben. Az iskola neve később Rudas László Közgazdasági Technikumra változott. Az iskola jelvényén a szokásos nyitott könyv szerepel és az iskola neve olvasható.

Autókereskedelmi-tanuló jelvény is készült az üzemben.

Polgári iskolák

A polgári iskolák, mielőtt külön nevet vettek volna fel, egységes jelvényként a magyar címert használták. A Medve utcai Polgári Iskola tanulói régebben Szent Koronával lezárt Budapest-címert viseltek az iskola nevét jelző körirattal. Később ugyancsak a Szent Koronával lezárt pajzs alakú jelvényt, benne Budapest-címert tartó medvével. Eredetileg az 1876-ban már létező elemi iskola épületében működött. Iskolaorvosa volt dr. Németh László.

A Váci úti polgári fiúiskola címeres jelvényében is szerepel Budapest-szívpajzs.

Az I. számú újpesti Polgári Fiúiskola jelvényében Újpest címere látható.

A Wesselényi utcai községi polgári fiúiskolát azért kellett megnyitni 1930-ban, mert a már működő kerületi polgári iskolák nem tudták kielégíteni az igényeket. Stojanovics Jenő itt tanított, és Kodály több művét bemutatta az iskola énekkara. Pajzs alakú jelvényén stilizált betűk voltak.

A Knézics-utcában a polgári iskolások pajzs alakú jelvényében magyar címer volt, Knézich felirattal.

1908-ban alapították a Homok-utcai Polgári Fiú iskolát, amely 1941-ben a Jázmin utcába költözött. Jelvénye Budapest címerét ábrázolta, felirattal.

A kőbányai Liget utcai polgári fiúiskola 1913-ban indult meg. Jelvényében Budapest címere látható az iskola nevével.

A cinkotai polgári fiúiskola pajzs alakú jelvényének szívpajzsában a gyűrűs holló látható, az iskola nevének feltűntetésével.

A Pestszentlőrinci Állami Polgári Iskola jelvényében az iskola nevének rövidítése olvasható.

A Kispesti Polgári Lányiskola a Wekerle telepen létesült 1912-ben. Pajzs alakú jelvényében az iskola neve olvasható.

A csepeli Állami és Községi Polgári Iskolában fiúkat és leányokat is tanítottak. 1924-ben alapították, 1940-ben 436 diákja volt. Jelvénye pajzs alakú, kettős kereszt és az iskola neve látható rajta.

Általános és elemi iskolák

Az elemi iskola megjelölésből és az iskola jelvényéből is kiderül, hogy a Váci utcai iskola és a Stefánia-úti magyar-német elemi iskola 1945 előtt működött.

A Gábor Ignác ének-zene tagozatú, a soroksári és a Vámos Ilona általános iskolák jelvényei ábrájuk és elnevezésük alapján egyaránt az 1945 után következő időszakban készülhettek. A soroksári általános iskolának katolikus polgári iskola volt az elődje.

Az első világháborút követően Magyarországot segítő holland királynő tiszteletére elnevezett fasori Julianna iskola ünnepi alkalmi jelvénye már méreténél fogva is figyelemre méltó.

Az I. kerületi Pannonia Sacra (egyházi fenntartású elemi iskola). Gyönyörű koronás jelvényének rajzát Somogyi Győző tervezte.

Egyéb iskolai jelvények

Volt, hogy az iskolások egyszerűen csak a magyar címert viselték jelvényként, másutt levente jelvényt hordtak, esetleg Budapest-címert tűztek ki, amíg nem volt neve az iskolának. A XII. kerületi Aga utcai nevelőintézet állami gondozottaknak adott otthont. Kör alakú jelvénye volt. A katonai iskolák diákjai számára kitűntető céllal adták a Kiváló Növendék jelvényt. Negyvenéves érettségi találkozó emlékére csináltatták az évszámokat ábrázoló jelvényt. Ifjú könyvbarát feliratú jelvénnyel igyekeztek az olvasást népszerűsíteni a diákok körében. A református ifjúsági egyesület, a SOLI DEO GLORIA (Egyedül Istené a Dicsőség) tagjai diákok voltak. Az emberi szívet tartó kéz, az egyesület jelképe szerepel a különböző színekben készült jelvényükön. Egyes iskolákban a végzős osztályok külön jelvényt csináltattak maguknak az iskolájuk jelvényének mintájára.

KATALÓGUS

354. AGA UTCAI NEVELŐINTÉZET
Világoskék keretben vízszintesen piros-fehér-zöld mezőkre osztott kör alakú jelvény. Középen arany színben egy fiú-és egy leányfej profilban. A világoskék keretben arany betűkkel fent: NEVELŐINTÉZET, lent: Bp. XI. AGA U. Középen a keret baloldalán: 19, jobboldalán: 61.
Átm: 20 mm. Rögzítése biztosítótűvel.

355. ANGOLKISASSZONYOK SANCTA MARIA INTÉZETE
Hegyes talpú, hajlított oldalú és tetejű pajzs alakú jelvény. Fehér mezőben fekete színű Mária monogram, felette aranyszínű koronával.
M: 47 mm, sz: 30 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

356. AUTOKER TANULÓ
Hosszabb oldalán álló téglalap alakú jelvény. Kék mezőben baloldalon piros körben aranyszínű betűkkel AUTOKER, jobboldalon fehér betűkkel TANULO.
M: 25 mm, sz: 60 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

357. ÁRPÁD GIMNÁZIUM
Hegyes talpú, hajlított oldalú tárcsapajzs alakú jelvény, amely négyes osztatú, piros színű szívpajzzsal van lezárva. A piros szívpajzs felső három sorában egy-egy pont két oldalán egy-egy stilizált állatka, a negyedik sorban pedig csak egyetlen stilizált állatka látható. A jelvény sötétkék mezőjében nyitott, fehér könyv, fehér tollal, jobboldalt aranyszínű betűkkel: ÁRPÁD GIMN. Baloldalon a jelvényt piros-fehér-zöld szalag zárja le.
M: 22 mm, sz: 18 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

358. ÁRPÁD GIMNÁZIUM (Új)
Hegyes talpú, piros színű Szent Koronával lezárt pajzs alakú jelvény. Jobbharántolt piros-fehér-zöld színekkel. A piros mezőben aranyszínű betűkkel: BUDAPEST/ III. KER. A fehér mezőben kezdődően, a zöld mezőben arany betűkkel: ÁRPÁD/GIMNÁZIUM a fehér mezőben aranyszínű sisakos Árpád fejedelem arckép, barna szakállal.
M: 35 mm, sz: 18 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

*359. BERZEVICZY GERGELY SZAKKÖZÉPISKOLA
Hegyes talpú, két hullámmal lezárt pajzs alakú jelvény. Fehér mezőben nyitott könyv, rajta átfektetett aranyszínű tollal. Fent piros-fehér-zöld szalag. A fehér mezben aranyszínű felirat, fent: BERZEVICZY

* A csillaggal jelölt jelvényekhez nem tartozik fénykép.

GERGELY, baloldalon: KÖZGAZDASÁGI, jobboldalon: SZAKKÖZÉPISKOLA.
M: 17 mm, sz: 14 mm. Rögzítés egyenes tűvel.

360. BERZEVICZY GERGELY KITŰNŐ TANULÓ
Hegyes talpú, hullámosan lezárt, aranyszínű alapú, rátétes jelvény. A rátét a Berzeviczy Gergely szakközépiskola pajzs alakú jelvénye. Az alapon fekete betűkkel felirat, baloldalon: KITŰNŐ, jobboldalon: TANULÓ
M: 25 mm, sz: 20 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

361. BERZEVICZY GERGELY KIVÁLÓ ÉRETTSÉGI EREDMÉNYÉRT
Csücskös talpú, hajlított lezárású tárcsapajzs alakú, nemzeti színű kerettel ellátott alapon rátétes jelvény. A rátét a Berzeviczy Gergely szakközépiskola jelvénye. Az alapon aranyszínű kiemelkedő felirat: KIVÁLÓ/ÉRETTSÉGI/ EREDMÉNYÉRT
M: 38 mm, sz: (legnagyobb) 28 mm, (legkisebb) 22 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

362. BERZEVICZY GERGELY JÓ TANULÓ JÓ SPORTOLÓ
Kör alakú, aranyszínű lapra rátéve a Berzeviczy Gergely szakközépiskola jelvénye. Az aranyszínű alapon fekete betűkkel felirat körben: JÓ, TANULÓ, JÓ SPORTOLÓ.
Átm.: 28 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

363. BERZEVICZY GIZELLA SZAKKÖZÉPIKOLA
Hegyes talpú, hullámosan lezárt pajzs alakú jelvény. Fehér mezőben nyitott könyv, rajta átfektetett piros fáklyával. Fent piros-fehér-zöld szalag. Alatta szürke szalagon aranyszínű betűkkel felirat: BERZEVICZY GIZELLA. A fehér mezőben aranyszínű betűkkel felirat, baloldalon: KÖZGAZDASÁGI, jobboldalon: SZAKKÖZÉPISKOLA.
M: 17 mm, sz: 14 mm. Rögzítés egyenes tűvel.

364. BERZSENYI DÁNIEL GIMNÁZIUM
Hegyes talpú, egyenes lezárású pajzs alakú jelvény. Zöld mezőben aranyszínű betűk: BD/G
M: 25 mm, sz: 20 mm. Egyenes tűvel ellátva.

365. BERZSENYI DÁNIEL REÁLGIMNÁZIUM V. KERÜLET
Ékkövekkel díszített, színes Szent Koronával lezárt hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Sötétkék mezőben aranyszínű betűkkel: V/B.D./r.G. Fehér keretben aranyszínű betűkkel felirat: BERZSENYI DÁNIEL REÁLGIMNÁZIUM
M: 60 mm, sz: 39 mm. Szúróval ellátva.

366. BIBÓ ISTVÁN SZAKKOLLÉGIUM
Ezüstszínű kartuson ellipszis alakú piros mezőben aranyszínű harkály egy ágon, amelynek baloldali vége paragrafus jelben végződik. A piros mező alatt fekete felirat, balról: BIBÓ ISTVÁN, jobbról: SZAKKOLLÉGIUM. A piros mező felett fekete betűkkel: *ELTE*
M: 25 mm, sz: (legnagyobb) 22 mm, (legkisebb) 15 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

367. BOLYAI JÁNOS ÁLTALÁNOS GIMNÁZIUM
Hegyes talpú, hajlított oldalakkal ellátott pajzs alakú jelvény. Fehér keretben piros mező, abban fehér színű nyitott könyv, rajta átfektetett fehér tollal. A fehér keretben aranyszínű felirat, fent: BOLYAI JÁNOS, baloldalon: ÁLTALÁNOS, jobboldalon: GIMNÁZIUM.
M: 39 mm, sz: 33 mm. Szúróval ellátva.

368. BOLYAI JÁNOS ÁLTALÁNOS GIMNÁZIUM
U. a., mint 367., de a mező fent piros, lent sötétkék színű.
M: 20 mm, sz: 15 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

369. BOLYAI GIMNÁZIUM
Aranyszínű Szent Koronával lezárt, hegyes talpú tárcsapajzs alakú jelvény. Jobbharántolt piros-fehér-zöld színű mezők, a fehér mezőben aranyszínű betűkkel: BOLYAI/GIMNÁZIUM.
M: 40 mm, sz: (legnagyobb) 26 mm, (legkisebb) 23 mm. Szúróval ellátva.

354

355

356

357

358

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

372

373

374

375

376

370. BOLYAI REÁLGIMNÁZIUM
U. a. mint 369, de a felirat: BOLYAI REÁL.
M: 40 mm, sz: (legnagyobb) 26 mm, (legkisebb) 21 mm. Szúróval ellátva.

371. BOLYAI JÁNOS HÍRADÁSIPARI SZAKKÖZÉPISKOLA
Hegyes talpú, hajlított oldalú és tetejű pajzs alakú jelvény fehér kerettel. Középkék mezőben két oldalon pirossal határolt, nyitott, fehér könyvbe fúródva aranyszínű nyíl, rajta átfektetett fehér toll. A fehér keretben aranyszínű betűkkel felirat, fent: BOLYAI JÁNOS, baloldalon: HIRADÁSIPARI, jobboldalon: SZAKKÖZÉPISKOLA.
M: 21 mm, sz: 18 mm. Rögzítése egyenes tűvel.

372. BUDAPEST II. KER. ÁLLAMI FŐREÁLISKOLA régebbi jelvénye (?)
Kör alakú jelvény fehér mezővel, melyet három, kidomborodó, párhuzamos, aranyszínű vonal határol, és a belsejében nyitott aranyszínű könyv látható. Ebből sugarak ágaznak ki.
Átm.: 30 mm. Biztosítótűvel rögzítve.

373. BUDAPEST II. KER. ÁLLAMI FŐREÁLISKOLA =374
Kör alakú jelvény sötétkék mezővel, melyet két vékony, párhuzamos aranyszínű körvonal határol, és a belsejében is vékony aranyszínű körvonal helyezkedik el. A belső körvonalban aranyszínű B betűben fent II, lent R olvasható. A külső körvonalban aranyszínű betűkkel a felirat balról jobbra: • II. KER, ÁLL. FŐREÁL., alul: BUDAPEST.
M: 30 mm, sz: 30 mm. Szúróval ellátva.

374. CINKOTAI MÁYÁS KIRÁLY POLGÁRI FIU ISKOLA
Csücskös talpú, ívelt tetejű, Szent Koronával lezárt, pajzs alakú jelvény. Két oldalt babérág határolja. A középső mezőben csőrében gyűrűt tartó, faágon kapaszkodó holló. A felső keretben felirat: CINKOTAI. A bal- és jobboldali keretben folyamatosan balról jobbra: MÁTYÁS KIRÁLY POLGÁRI FIU ISKOLA.
M: 55 mm, sz: 38 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva. Zománc nélküli veret.

375. CSEPELI ÁLLAMI S KÖZSÉGI POLGÁRI ISKOLA
Aranyszínű Szent Koronával lezárt, hegyes talpú pajzs alakú jelvény, két oldalán fehér kerettel. Piros mezőben fehér kettős kereszt, előtte fehér lovon Árpád vezér fehér színű alakja, körülöttük aranyszínű sugarak. A fehér keretben aranyszínű betűkkel: CSEPELI ÁLL. S. KÖZSÉGI POLGÁRI ISKOLA
M: 51 mm, sz: 35 mm. Szúróval ellátva.

376. CSEPELI ÁLLAMI S KÖZSÉGI POLGÁRI ISKOLA
U. a. mint 375, de a Szent Korona teteje piros.
M: 32 mm, sz: 23 mm. Egyenes tűvel ellátva.

377. DEÁK TÉRI EVANGÉLIKUS LEÁNYGIMNÁZIUM
Nyolcszirmú rózsa alakú, fehér színű jelvény. Közepén kék kör alapon Luther-rózsa. A fehér mezőben fent két oldalon aranyszínű E L, lent középen G betű olvasható.
Átm.: 33 mm. Rögzítése biztosítótűvel.

378. DEÁK TÉRI EVANGÉLIKUS LEÁNYGIMNÁZIUM SZORGALOM ÉS JÓMAGAVISELET JUTALMÁUL
Aranyszínű érem. Két, egymáson keresztbe fektetett olaj- és tölgyágon elhelyezett, mind a négy oldalán középen hegyben csúcsosodó táblán felirat: SZORGALOM ÉS JÓMA/GAVISELET JUTALMÁUL. Alul a készítő neve: BERÉNYI. Az érem hátlapján körben alul szalagcsokorral megkötött babérág. Középen ráforrasztva kör alakú, sötétkék mezőben fehér, ötágú rózsa közepén piros szív, benne fekete kereszt, vagyis Luther-rózsa. A szalagcsokor alatt a készítő neve: BERÉNYI.
Átm.:38 mm, sz: 38 mm, vastagság: 2 mm. Karikával, benne ellenkarikával ellátva, ebbe csatolt zöld színű szalag szolgálja a felerősítést.

379. DEÁK TÉRI EVANGÉLIKUS GIMNÁZIUM
Nagytengelyén álló ellipszis alakú jelvény. Krémszínű alapon középen Luther-rózsa helyezkedik el. A Luther-rózsától balra bordó színnel D, jobbra G betű olvasható.
M: 17 mm, sz: 26 mm. Rögzítése biztosítótűvel.

380. DEÁK TÉRI ISKOLA
Ívelt lezárású, csücskös talpú tárcsapajzs alakú jelvény. Sötétkék mezőben fehér békegalamb, felette aranybetűs felirat: DEÁKTÉRI/ISKOLA
M: 28 mm, sz: (legnagyobb) 28 mm, (legkisebb) 23 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

381. DÓZSA GYÖRGY GIMNÁZIUM
Egyenes tetejű, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Piros mezőben aranyszínű Dózsa-fej. Felette aranyszínű betűkkel: DÓZSA GYÖRGY, alatta: GIMNÁZIUM
M: 28 mm, sz: 21 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

382. EGYETEMI KATOLIKUS GIMNÁZIUM
Kör alakú jelvény arany kerettel. Fent világoskék, lent sötétkék mezőben aranyszínű Szent Koronával lezárt, csücskös talpú szívpajzsot tart két aranyszínű, a „Katonát" és a „Tudóst" szimbolizáló allegorikus alak. A szívpajzs fent piros, lent sötétkék, alatta fehér mező. A piros mezőben aranyszínű kettős kereszt hármas halmon, két oldalán aranyszínű M és T, utalásként az egyetem Mária Terézia kori Budára költöztetésére. A szívpajzson a kék mezőben aranyszínű kar könyvet tart. A jelvény aranyszínű keretében fekete színnel felirat, fent: EGYETEMI KATOLIKUS, lent: GIMNÁZIUM.
Átm: 30 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

383. EGYETEMI KATOLIKUS GIMNÁZIUM
Kistengelyén álló ellipszis alakú jelvény. Szívpajzsának kék mezejében kiterjesztett szárnyú fehér galamb csőrében koszorúval hegycsúcson áll. A jelvény sárga mezőjében püspöki jelképek.
M: 31 mm, sz: 24 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

384. EÖTVÖS JÓZSEF REÁLISKOLA
Ékköves, színes Szent Koronával lezárt, kerek talpú, fehér kerettel határolt, pajzs alakú jelvény. Középen piros mezőben fent egytornyú, lent háromtornyú, aranyszínű vár. A két piros mezőt fehér hullám választja el. A fehér keretben arany betűkkel felirat: EÖTVÖS JÓZSEF REÁLISKOLA.
M: 54 mm, sz: 33 mm. Szúróval és tolltartóval ellátva.

385. FASORI EVANGÉLIKUS GIMNÁZIUM
Aranyszínű Szent Koronával lezárt, csücskös talpú tárcsapajzs alakú jelvény. Piros mezőben Luther-rózsa, felette aranyszínű betűkkel: EV G
M: 56 m, sz: (legnagyobb) 35 mm, (legkisebb) 29 mm. Biztosítótűvel ellátva.

386. FASORI EVANGÉLIKUS GIMNÁZIUM
Ua. mint 385.
M: 15 mm, sz: 12 mm. Rögzítés kapoccsal. Hideg zománc.

387. FÁY ANDRÁS GIMNÁZIUM
Csücskös talpú, hajlított lezárású tárcsapajzs alakú jelvény. Jobbharántolt, felső része sötétkék, alsó része fehér színű. Középen fehér toll, rajta aranyszínű koszorúval. A sötétkék mezőben aranyszínű betűkkel felirat: FÁY A., lent GIMNÁZIUM.
M: 15 mm, sz: (legnagyobb) 13 mm, (legkisebb) 11 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

388. FÁY ANDRÁS GIMNÁZIUM
U. a. mint 387., de a felirat fent: FÁY ANDRÁS/GIMNÁZIUM, lent HŰSÉG A NÉPHEZ A NEMZETHEZ.
M: 38 mm, sz: (legnagyobb) 28 mm, (legkisebb) 23 mm. Szúróval ellátva.

389. FÁY ANDRÁS GIMNÁZIUM
U. a. mint 388, de a felső része égszínkék.
M: 38 mm, sz: (legnagyobb) 28 mm, (legkisebb) 23 mm. Szúróval ellátva.

390. FÁY ANDRÁS GIMNÁZIUM
U. a. mint 388, de felső része világoskék, alsó része világoszöld színű.
M: 35 mm, sz: (legnagyobb) 30 mm, (legkisebb) 24 mm. Szúróval ellátva

391. FUVAROZTATÓK NYÁRI EGYETEME
Kör alakú jelvény kétoldalt stilizált szárnyakkal. Piros kereten belül kék mezőben nyitott, fehér könyv, amelynek baloldalán aranyszínű számokkal: 1979/VII./16-21, jobboldalán ugró kecske aranyszínű körvonala. A piros keretben aranyszínű betűkkel fent: FUVAROZTATÓK, lent *NYÁRI EGYETEME*.
M: 29 mm, sz: 46 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

392. FUVAROZTATÓK NYÁRI EGYETEME
U. a. mint a 391., de a keret sötétkék és a mező piros. A dátum 1980/VII./7-11.
M: 29 mm, sz: 46 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

393. GÁBOR IGNÁC ÉNEK ÉS ZENETAGOZATÚ ÁLTALÁNS ISKOLA
Kistengelyén álló ellipszis alakú jelvény. Kék kereten fehér szalag. Ezen belül piros mezőben aranyszínű lant, rajta átfektetett fehér tollal. A kék kereten aranyszínű betűkkel felirat: GÁBOR IGNÁC, a fehér szalagon aranyszínű betűkkel felirat: ÉNEK ÉS ZENETAGOZATÚ ÁLT. ISKOLA.
M: 29 mm, sz: 24 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

394. GYAKORLÓ FELSŐ KERESKEDELMI ISKOLA
Hegyes talpú, hajlított oldalú, színes ékkövekkel ellátott Szent Koronával lezárt pajzs alakú jelvény. A felső fehér színű tábla alatt magyar címer. Kétoldalt zöld babérkoszorú keretezi a pajzsot. A felső fehér táblán aranyszínű betűkkel felirat: M. KIR. ÁLL. GYAKORLÓ/FELSŐ KERESKEDELMI ISK.
M: 48 mm, sz: 33 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

395. GYAKORLÓ KERESKEDELMI KÖZÉPISKOLA
Fent ívelt lezárású, csücskös talpú tárcsapajzs alakú jelvény. Sötétkék kerete fehér mezőt határol, ebben lent kör alakban magyar címer helyezkedik el. Aranyszínű betűkkel felirat: GYAKORLÓ/KERESKEDELMI/KÖZÉPISKOLA
M: 20 mm, sz: (legnagyobb) 18 mm, (legkisebb) 15 mm. Egyenes tűvel ellátva

396. HÁMÁN KATÓ KÖZGAZDASÁGI SZAKKÖZÉPISKOLA
Ívelt lezárású, hegyes talpú tárcsapajzs alakú jelvény. Jobbharántolt, fent fehér, lent világoskék mező. A fehér mezőben aranyszínű HK monogram. A világoskék mezőben, átlósan, aranyszínű betűkkel: SZAKKÖZÉP-/ISKOLA
M: 18 mm, sz: (legnagyobb) 15 mm, (legkisebb) 12 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

397. HÁMÁN KATÓ KÖZGAZDASÁGI SZAKKÖZÉPISKOLA
U. a. mint 396, de fél-koszorúval körülvéve.
M: 20 mm, sz: (legnagyobb) 17 mm, (legkisebb) 14 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

398. HOMOK UTCAI POLGÁRI FIÚISKOLA
Kerek talpú, ékkövekkel díszített, színes Szent Koronával lezárt pajzs alakú jelvény. Két oldalán zöld színű keret Budapest címerét fogja közre. A zöld keretben felirat aranyszínű betűkkel: *VIII. HOMOK-U. POLGÁRI FIUISKOLA*
M: 55 mm, sz: 35 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

399. HUNFALVI JÁNOS
Kerek talpú, hajlított tetejű, egyenes oldalú pajzs alakú jelvény. Középkék színű mezőt fehér keret határol. Jobbharántolt piros-fehér-zöld szalag. A kék mezőben aranyszínű számokkal: 1884, középen arany-

378/a

377

378/b

380

381

379

382

383

384

385

387

386

388

389

390

391

392

színű monogram: HJ.
M: 20 mm, sz: 13 mm. Rögzítés egyenes tűvel.

400. IRINYI JÁNOS VEGYIPARI SZAKKÖZÉPISKOLA SZAKMUNKÁSISKOLA
Kistengelyén álló ellipszis alakú jelvény. Sötétkék mezőben fehér színű sáv. A sötétkék mezőben fent vörös csillag, alatta aranyszínű Bunsen-égő, ebből piros-fehér-zöld fény árad. A fehér sávon aranyszínű betűkkel: IRINYI JÁNOS/VSZKI ÉS SZMI
M: 24 mm, sz: 17 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

401. I. ISTVÁN GIMNÁZIUM
Kistengelyén álló ellipszis alakú jelvény. Fehér mezőben kék színű, hajlított lezárású, csücskös talpú tárcsapajzs, rajta ötágú vörös csillag. A pajzsban jobbharántolt, piros-fehér-zöld kötés. A fehér mezőben aranyszínű betűkkel: I. ISTVÁN GIMN. A pajzs két oldalán aranyszínű ágak, a pajzs alatt aranyszínű betűkkel: BUDAPEST 1902.
M: 39 mm, sz: 29 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

402. IZRAELITA REÁLGIMNÁZIUM
Egyenes lezárású, csücskös talpú, egyenes oldalú jelvény. Világoskék mezőben ötágú gyertyatartó égő gyertyákkal. A középső gyertya felső fele fehér – így I betűt formáz – a többi sárga színű. Középen fehér monogram: RG.
M: 42 mm, sz: 30 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

403. IZRAELITA REÁLGIMNÁZIUM
U. a. mint 402, de sárga mezőben van a gyertyatartó, és a középső gyertya felső fele kék, a többi fehér.
M: 42 mm, sz: 30 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva

404. IZRAELITA REÁLGIMNÁZIUM
Téglalap alakú jelvény. Világoskék mezőben három sötétkék színű sztélé arany színnel szegélyezett négy lépcsős pódiumon áll. Felirat fent: IRG
M: 31 mm, sz: 25 m. Szúróval ellátva.

405. IZRAELITA REÁLGIMNÁZIUM
Csücskös talpú, hajlított tetejű tárcsapajzs alakú jelvény. Középkék alapon fent az Abonyi utcai iskolaépület aranyszínben, lent sötétkék I betűben aranyszínű R/G.
M: 40 mm, sz: (legnagyobb) 37 mm, (legkisebb) 28 mm. Szúróval ellátva.

406. JEDLIK ÁNYOS GIMNÁZIUM
Hajlított oldalú, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Balharántolt, fent és jobboldala feléig sötétkék színű, jobboldalon lent és baloldalon fehér kerettel szegélyezve. Fent fehér, lent sötétkék mezőben aranyszínű betűkkel monogram: JÁG
M: 23 mm, sz: 21 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

407 JÓZSEF ATTILA GIMNÁZIUM
Kistengelyén álló ellipszis alakú jelvény. Fehér kerete sötétkék mezőt szegélyez. Balharántolt kötés két részre osztja a sötétkék mezőt, a felső részben fehér színű épület, az alsóban fehér színű, nyitott könyv, benne aranyszínű betűkkel: JAG. A fehér keretben aranyszínű betűkkel: JÓZSEF*ATTILA*GIMNÁZIUM*BUDAPEST.
M: 31 mm, sz: 17 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

408. JULIANNA REFORMÁTUS ISKOLA
Csücskös talpú, hajlított tetejű tárcsapajzs alakú jelvény. Piros, arany, zöld mezőben középen nyitott könyv, rajta piros-fehér-zöld minta. Fent fekete betűs felirat: REFPORMÁTUS/*JULIANNA*/ISKOLA/BUDAPEST. A nyitott könyv alatt: ÉG, DE MEG NEM / EMÉSZTETIK.
M: 28 mm, sz: (legnagyobb) 28 mm, (legkisebb) 22 mm. Biztosítótűvel ellátva.

393

394

395

397

396

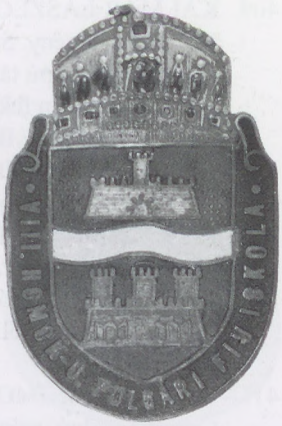

398

399

400

401

402

403

404

405

406

407

408

409

410

411

412

409. KALMÁR LÁSZLÓ SZÁMÍTÁSTECHNIKAI SZAKKÖZÉPISKOLA
Kör alakú jelvény. Sárga mezőben jobbharántolt fehér és világoskék színű mezőre osztott, egyenes lezárású, hegyes talpú tárcsapajzs. A pajzsban személyi számítógép körvonalai, a monitoron KL monogram. A sárga mezőben fekete színű betűkkel fent: KALMÁR LÁSZLÓ, lent SZÁMÍTÁSTECHNIKAI SZAKKÖZÉPISKOLA / BUDAPEST.
Átm: 40 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

410. KANIZSAI DOROTTYA GIMNÁZIUM
Csücskös talpú, pajzs alakú, egyenes lezárású jelvény. Kék mezőben jobbharántolt piros-fehér-zöld színű pólya, felette ötágú vörös csillag. A pólya alatt KD monogram.
M: 31 mm, sz: (legkisebb) 22 mm, (legnagyobb) 24 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

411. KEMÉNY ZSIGMOND REÁLISKOLA
Csücskös talpú, színes kövekkel, piros színű tetővel ellátott Szent Koronával lezárt pajzs alakú jelvény, amelyben a magyar címert fehér keret szegélyezi. A fehér keretben aranyszínű betűkkel felirat baloldalt: M. KIR. VI. KER. ÁLL. KEMÉNY*, jobboldalt: ZSIGMOND REÁLISKOLA.
M: 57 mm, az: 39 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

412. KEMÉNY ZSIGMOND GIMNÁZIUM
Aranyszínű Szent Koronával lezárt, egyenes oldalú, pajzs alakú jelvény. Középkék kerettel, amely alul zöld színű babérkoszorúban folytatódik. A belső részt két hiperbola-ág négy mezőre osztja, fent sötétpiros, két oldalon fehér, lent világoskék mezőre. Középen kerektalpú, egyenes vonalú, sötétkék szívpajzs, benne aranyszínű betűk: M T. Ezen át fekete sáv húzódik. A sötétpiros mező közepén fehér kereszt, ennek két oldalán fekete dámszarvas agancsok. A fehér mezőkben aranyszínű ágaskodó szarvasok felső része látható tükrösen. A világoskék mezőben lent fehér tornyon fehér galamb. A torony két oldalán aranyszínű betűkkel felirat, balra: KEMÉNY, jobbra: ZSIGMOND. A sötétkék keretben aranyszínű betűkkel felirat, fent: KEMÉNY ZSIGMOND, baloldalon: GIMNÁZIUM, jobboldalon: :BUDAPEST.
M: 50 mm, sz: 33 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

413. KERTÉSZETI TANINTÉZET
Virágdíszes, barokkos lezárású, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Aranyszínű Szent Koronával lezárt, két oldalán zöld levéldísszel ellátott, tárcsapajzs alakú magyar címer rátéttel. A kék mezőben hullámvonalban, aranyszínű betűkkel felirat: MAGYAR.KIRÁLYI/KÖZÉPFOKÚ/KERTÉSZETI.TANINTÉZET.
M: 64 mm, sz: 45 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

414. KISPESTI M. KIR. ÁLL. DEÁK FEREMC REÁLGIMNÁZIUM
Kistengelyén álló ellipszis alakú jelvény. Fehér mezőben kerektalpú, aranyszínű Szent Koronával lezárt pajzs, amely világoskék és fehér mezőre van felosztva. A világoskék mezőben tükrösen két aranyszínű, ágaskodó oroszlán gereblyét tart. A fehér mezőben keresztbe fektetett aranyszínű fogó és kalapács, mellette aranyszínű satu. A fehér mező peremén aranyszínű betűkkel: KISPESTI. M. KIR. ÁLL. DEÁK FERENC. REÁLGIMNÁZIUM
M: 50 mm, sz: 36 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

415. KISPESTI M. KIR. ÁLL. DEÁK FERENC GIMNÁZIUM
Ékkövekkel díszített, színes Szent Koronával lezárt, csücskös talpú tárcsapajzs alakú jelvény. Fehér keretben fehér szalaggal kettéosztott, fent középkék, lent piros színű mező. A középkék mezőben tükrösen két aranyszínű, ágaskodó oroszlán tart egy gereblyét, a piros mezőben keresztbe fektetett aranyszínű kalapács és fogó, valamint körző és satu. A fehér keretben aranyszínű betűkkel felirat: KISPESTI* M.*KIR* ÁLL*. DEÁK*FERENC*GIMNÁZIUM
M: 52 mm, sz: (legnagyobb) 35 mm, (legkisebb) 33 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

416. KISPESTI POLGÁRI LEÁNYISKOLA
Egyenes tetejű, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Középkék és piros színű kerettel határolt fehér mezőben kör alakba foglalva az iskola jelvénye, gereblyét tartó, ágaskodó oroszlánokkal a felső világoskék mezőben és fogó, kalapács, satu ábrákkal az alsó, piros mezőben. A fehér mezőben a kör körül fent arany

413

414

415

416

417

418

419

420

421

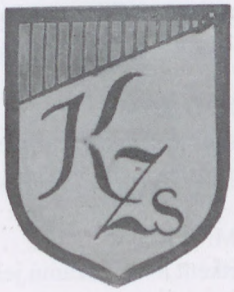

422

423

424

425

426

427

428

betűkkel felirat: POLG. LEÁNYISKOLA, lent, KISPEST/ W.T.
M: 43 mm, sz: 35 mm.

417. KNEZICH UTCAI POLGÁRI FIÚISKOLA
Hajlított lezárású, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Középkék mezőben fent magyar címer, lent Budapest címere, középen fehér szalag, ezen aranyszínű betűkkel felirat: KNEZICH. A kék mezőben a magyar címer alatt fehér betűk tükrösen: P F.
M: 40 mm, sz: 38 mm. Szúróval ellátva.

418. KOLOS RICHÁRD FINOMMECHANIKAI ÉS MŰSZAKI IPARI SZAKKÖZÉPISKOLA
Szabálytalan ötszög alakú jelvény. Négy oldalon fehér keret szegélyezi. Jobbharántolt, fent kék, lent piros mező, középen fent nyitott fehér könyv, rajta aranyszínű betűk: KR. Alatta aranyszínű körző és kalapács egymáson átfektetve. A fehér keretben aranyszínű betűkkel baloldalon: FINOMMECHANIKAI-ÉS MŰSZER jobboldalon: IPARI SZAKKÖZÉPISKOLA*
M: 28 mm, sz: 18 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

419. KOSSUTH LAJOS FELSŐ KERESKEDELMI ISKOLA
Kerektalpú, hullámos lefedésű tárcsapajzs alakú jelvény. Jobbharántolt, piros-fehér zöld színű mező közepén aranyszínű, kör alakú koszorúval körülvett Kossuth Lajos fej. A piros mezőben fent aranyszínű betűkkel: I. KOSSUTH L./ FELSŐ KER. ISK.
M: 49 mm, sz: (legkisebb) 40 mm, (legnagyobb) 46 mm. Szúróval ellátva.

420. KOSSUTH LAJOS KÖZGAZDASÁGI SZAKKÖZÉPISKOLA
Hegyes talpú, hajlított lezárású tárcsapajzs alakú jelvény. Felső része fehér, a többi világoskék. A világoskék mezőben nyitott, fehér könyvön sárga színű toll van átfektetve, alatta piros-fehér-zöld szalag, felette aranyszínű betűkkel: BUDAPEST. A fehér mezőben aranyszínű betűkkel felirat: KOSSUTH LAJOS/KÖZGAZDASÁGI/SZAKKÖZÉPISKOLA.
M: 36 mm, sz: (legnagyobb) 27 mm, (legkisebb) 19 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

421. KOSSUTH ZSUZSA GIMNÁZIUM
Egyenes lezárású és oldalú, csücskös talpú jelvény. Jobbharántolt, fent sötétkék, lent fehér mező. A fehér mezőben aranyszínű monogram: KZS.
M: 27 mm, sz: 21 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

422. KOSSUTH ZSUZSA GIMNÁZIUM
U. a. mint 421, de világoskék és fehér színekben.
M: 27 mm, sz: 21 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

423. KOSSUTH ZSUZSA GIMNÁZIUM
Bronzszínű koszorún rátétként a 421. számú jelvény, de a KZS rövidítés alatt ötágú vörös csillag.
M: 30 mm, sz: 32 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

424. KÖLCSEY FERENC GIMNÁZIUM
Hegyes talpú, hajlított tetejű tárcsapajzs alakú jelvény. A középső piros mezőben fehér könyvön keresztül fektetett toll, alatta Budapest aranybetűkkel. A jelvény felső mezőjében fehér alapon aranybetűs felirat: KÖLCSEY•FERENC / GIMNÁZIUM.
M: 33 mm, sz: (legnagyobb) 27 mm, (legkisebb) 24 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

425. KÖLCSEY FERENC GIMNÁZIUM
U. a. mint 424., de a könyv alatt csak BPEST felirat és a felső mezőben KÖLCSEY•F./ GIMNÁZIUM.
M: 17 mm, sz: (legnagyobb) 15 mm, (legkisebb) 13 mm.

426. KÖNYVES KÁLMÁN GIMNÁZIUM ÚJPEST
Egyenes oldalú, hullámos lezárású pajzs alakú jelvény. Középkék alapon aranyszínű könyv, rajta álló, fehér angyal jobbjában Árpád-sávos, baljában piros alapon fehér kettős keresztet ábrázoló pajzzsal. A jel-

vény alsó harmadában fehér alapon aranybetűs felirat: KÖNYVES KÁLMÁN/ GIMNÁZIUM/ ÚJPEST.
M: 48 mm, sz: 33 mm. Két szúróval ellátva.

427. KÖZGAZDÁSZ FOLKLÓR KLUB
Rövidebb oldalán álló téglalap alakú jelvény. Középkék alapon fent ezüstszínű, stilizált matyó minta, alatta felirat: KÖZGAZDÁSZ/FOLKLÓR/KLUB A szöveg alatt matyó sorminta.
M: 40 mm, sz: 19 mm. Biztosítótűvel ellátva. Hideg zománc.

428. LIGET UTCAI POLGÁRI FIÚISKOLA X. KERÜLET
Kerek talpú, aranyszínű Szent Koronával lezárt pajzs alakú jelvény. Két oldalán zöld keret határolja. Aranyszínű mezőben fent piros bástya egy toronnyal, lent piros bástya három toronnyal, középen piros színű szalag. A zöld keretben aranyszínű betűkkel felirat: X. KER. LIGET U. POLGÁRI FIUISKOLA.
M: 44 mm, sz: 27 mm. Szúróval ellátva.

429. LÓNYAI UTCAI REFORMÁTUS GIMNÁZIUM
Csücskös talpú, hajlított tetejű, tárcsapajzs alakú jelvény. Jobbharántolt, piros és kék mezőre osztott. A középkék mezőben nyitott könyv bordó, sárga színekben, rajta felkelő nap, amelynek sugarai behálózzák a jelvényt. Középen zöld betűk: R G.
M: 45 mm, sz: (legnagyobb) 37 mm, (legkisebb) 27 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

430. MADÁCH GIMNÁZIUM
Egyenesen lezárt, hegyes talpú tárcsapajzs alakú jelvény fehér kerettel szegélyezve, benne világoskék mezőben vörös csillag egy nyitott fehér színű könyv fölött, alatta tükrösen aranyszínű koszorú és nemzeti színű szalag. A felső fehér mezőben aranyszínű betűkkel felirat: MADÁCH/GIMNÁZIUM.
M: 20 mm, sz: (legnagyobb) 18 mm, (legkisebb) 12 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

*431. MADÁCH GIMNÁZIUM
U. a. mint 430.
M: 35 mm, sz: (legnagyobb) 28 mm, (legkisebb) 20 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

432. MADÁCH GIMNÁZIUM
Hegyes talpú, hajlított lezárású és oldalú pajzs alakú bronz jelvény. Világoskék mezőben bronzszínű Madách Imre-fej. Fent fehér szalagon betűkkel: MADÁCH GIMNÁZIUM.
M: 35 mm, sz: 35 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

433. MADÁCH GIMNÁZIUM
U. a. mint 432, de aranyszínű babérkoszorúval övezve. Rátétes megoldású.
M: 40 mm, sz: 41 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

434. MADÁCH GIMNÁZIUM
U. a. mint 432.
M: 21 mm, sz: 18 mm. Rögzítés egyenes tűvel.

435. MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI POLGÁRI ISKOLA
Ékkövekkel díszített, színes Szent Koronával lezárt, hegyes talpú magyar címer, körülötte két oldalon fehér keret. A fehér keretben aranyszínű betűkkel: M. KIR. ÁLLAMI POLGÁRI ISKOLA.
M: 54 mm, sz: 35 mm. Két szúróval ellátva.

436. MARGIT INTÉZET
Ellipszis alakú jelvény, amelyen fehér kerettel határolt sötétkék mezőben aranyszínű monogram MI. A jelvényt aranyszínű Szent Korona zárja le.
M: 38 mm sz: 20 mm. Egyenes tűvel ellátva.

437. MÁTYÁSFÖLDI EGYESÜLETI CORVIN MÁTYÁS REÁLGIMNÁZIUM
Hegyes talpú, színes ékkövekkel ellátott Szent Koronával lezárt pajzs alakú jelvény. Világoskék kereten

belül négy mező, a bal felső és jobb alsó világoskék mezőkben fekete, gyűrűs holló, a jobb felső és bal alsó fehér mezőben piros oroszlán. A kereten arany betűkkel, fent: MÁTYÁSFÖLDI, baloldalt: *EGYESÜLETI CORVIN, jobboldalt: MÁTYÁS REÁLGIMNÁZIUM*.
M 53 mm, sz: 30 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

438. MÁTYÁS KIRÁLY GIMNÁZIUM
Aranyszínű Szent Koronával lezárt, hegyes talpú, egyenes oldalú pajzs alakú jelvény, melyet két oldalról zöld babérág övez. A pajzsban a magyar címer elemei: a középső szívpajzson fehér mezőben fekete, gyűrűt tartó holló. Balra fent Árpád-sávok, alatta világoskék mezőben három aranyszínű bástya, Jobbra fent, piros mezőben fehér kettős kereszt zöld színű halmon, lent piros mezőben ágaskodó fehér oroszlán tartja a szívpajzsot. A felső, fekete kereten aranyszínű betűkkel: IGAZSÁGOT. A baloldali sötétkék kereten aranyszínű betűkkel: MÁTYÁS. A jobboldali sötétkék kereten aranyszínű betűkkel: KIRÁLY, az alsó sötétkék kereten aranyszínű betűkkel a fekete mezővel elválasztva: GIMNÁ-ZIUM, a közrefogott fekete mezőben aranyszínű betűkkel: 1919.
M: 50 mm, sz: 31 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

439. MÁTYÁS KIRÁLY REÁLGIMNÁZIUM
Ékkövekkel ellátott, színes Szent Koronával lezárt, csücskös talpú, barokkos díszítésű magyar címer alakú jelvény, amelyet fehér keret határol. A fehér keretben aranyszínű betűkkel felirat: BUDAPESTI MÁTYÁS KIRÁLY REÁLGIMNÁZIUM.
M: 55 mm, sz: 36 mm. Tolltartóval, szúróval ellátva.

440. MEDVE UTCAI POLGÁRI FIÚ ISKOLA II: KERÜLETI
Aranyszínű Szent Koronával lezárt, kerek talpú, barokk vonalú jelvény. Aranyszínű mezőben középen fehér szalag, fent egytornyú, lent háromtornyú vár. Zöld keretén aranybetűs felirat: II. KER. MEDVE U.POLGÁRI FIU ISKOLA.
M: 44 mm, sz: (legnagyobb) 26 mm, (legkisebb) 24 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

441. MEDVE UTCAI POLGÁRI FIÚ ISKOLA
Aranyszínű Szent Koronával lezárt kerek talpú pajzs alakú jelvény. Középkék mezőben világosbarna medve áll, jobb mancsát Budapest fehér szalaggal ékes, piros színű címerén nyugtatja. Fehér szalagon aranyszínű betűkkel: MEDVE-U. POLG.F.
M: 48 mm, sz: 38 mm. Szúróval ellátva.

442. MEFESZ
Ívelt lezárású, csücskös talpú pajzs alakú jelvény. Jobbharántolt, piros-fehér-zöld mezők, a fehér mezőben aranyszínű betűkkel: MEFESZ.
M: 14 mm, sz: 12 mm. Rögzítés egyenes tűvel.

443. MŰSZAKI EGYETEM KOLLÉGIUM
Álló téglalap alakú jelvény. Baloldalán fekete, jobboldalán fehér mező. A fekete mezőben függőlegesen aranyszínű betűkkel: KOLLÉGIUM. A fehér mezőben fent aranyszínű kerettel ellátott, négy cikkre bontott körben, tükrösen két piros és két fehér cikk, alatta aranyszínű körvonalakkal fűrész és ár.
M: 18 mm, sz: 14 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

444. MŰSZAKI EGYETEM MÜNNICH FERENC KOLLÉGIUM
Téglalap alakú jelvény. Fehér mezőben aranyszínű betűkkel fent: BME, lent: KOLLÉGIUM, középen piros betűkkel: M/F.
M: 20 mm, sz: 12 mm. Rögzítés egyenes tűvel.

445. MŰSZAKI EGYETEM RÓZSA FERENC KOLLÉGIUM
Téglalap alakú jelvény. Sötétlila mezőben aranyszínű betűkkel fent: BMR, lent: KOLLÉGIUM, középen fehér betűkkel: R/F.
M: 20 mm, sz: 12 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

429

430

432

433

434

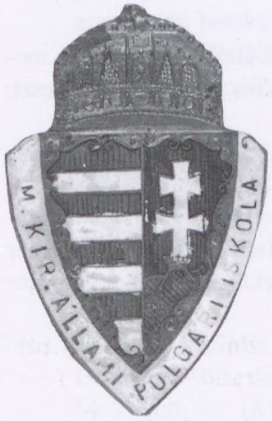

435

436

437

438

439

440

441

443

442

444

452

445

446

447

448

449

450

446. MŰSZAKI EGYETEM ÁLTALÁNOS MÉRNÖKI KAR
Kör alakú jelvény, átlósan negyedelve, tükrösen két-két piros és fehér mezőre osztva. Középen aranyszínű teodolit.
Átm.: 10 mm. Egyenes tűvel rögzítve.

447. MŰSZAKI EGYETEM VILLAMOSMÉRNÖKI KAR
U. a. mint 446, de középen aranyszínű villám.
Átm.: 10 mm. Egyenes tűvel rögzítve.

448. MŰSZAKI EGYETEM VEGYÉSZMÉRNÖKI KAR
U. a. mint 446, de középen aranyszínű lombik körvonala.
Átm.: 10 mm. Egyenes tűvel rögzítve.

449. PANNONIA SACRA
Színes ékövekkel ellátott, ötágú, aranyszínű koronával lezárt hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Kék mezőben nyitott, fehér könyv, benne piros színben P S, mögötte hármas halmon piros színű kettős kereszt, a korona alatt fekete betűkkel: PANNONIA SACRA.
M: 32 mm, sz: 23 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

450. PATRONA HUNGARIAE LEÁNYGIMNÁZIUM
Egyenes lezárású, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Fehér kerettel szegélyezett sötétkék mezőben fehér színű konkáv tizenkétszög, benne töviskoszorúval övezett szív, rajta fehér kereszt. Fent felirat fehér színben, baloldalon: D, jobboldalon: C (Divina Caritas).
M: 20 mm, sz: 20 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

*451. PATRONA HUNGARIAE LEÁNYGIMNÁZIUM
U. a. mint 450.
M: 35 mm, sz: 30 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

452. PESTLŐRINC ÁLLAMI GIMNÁZIUM
Ékkövekkel díszített Szent Koronával lezárt, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Pirossal keretezett világoskék mezőben sötétkék, álló bagoly, mellén fehér kettős kereszt.
M: 56 mm, sz: 32 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

453. PESTSZENTLŐRINCI ÁLLAMI POLGÁRI ISKOLA
Nagytengelyén álló ellipszis alakú jelvény. Zöld koszorú középkék mezőt övez. A kék mezőben fent fehér szalagon aranyszínű betűkkel: PESTSZENLŐRINCI. A kék mezőben három csücskös talpú pajzs piros, fehér és zöld színben. Feliratuk aranyszínű betűkkel: a piros pajzsban: A, a fehér pajzsban: P, a zöld pajzsban I.
M: 43 mm, sz: 35 mm. Rögzítés egyenes tűvel.

454. PETŐFI GIMNÁZIUM
Hajlított oldalú, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Világoskék mezőben középen piros-fehér-zöld szalag. Aranyszínű betűkkel felirat: PETŐFI/GIMNÁZIUM/75/BP.
M: 25 mm, sz: 25 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

455. PETŐFI GIMNÁZIUM
U. a. mint 454.
M: 18 mm, sz: 19 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

456. PETŐFI GIMNÁZIUM
U. a. mint 454., de felirat: PETŐFI/GIMNÁZIUM/100/BP.
M: 25 mm, sz: 25 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

457. PETŐFI GIMNÁZIUM
U. a. mint 454, de a felirat: PETŐFI/GIMNÁZIUM/1892/BP
M: 25 mm, sz: 25 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

458. PETŐFI SÁNDOR GIMNÁZIUM
Aranyszínű Szent Koronával lezárt, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Két oldalán fehér keret határolja a középen elhelyezkedő világoskék mezőt. A világoskék mezőben aranyszínű barokk monogram: PSG. A fehér keretben aranyszínű betűkkel felirat, baloldalon: *PETŐFI SÁNDOR, Jobboldalon: GIMNÁZIUM:*
M: 35 mm, sz: 24 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

459. PETŐFI SÁNDOR KÖZGAZDASÁGI TECHNIKUM
Csücskös talpú, egyenes tetejű és oldalú, piros-fehér-zöld színű, szabadon álló lobogóval lezárt pajzs alakú jelvény. Fehér keretben világoskék mező, azon rátéttel aranyszínű Petőfi Sándor fej. A fehér keretben aranyszínű betűkkel fent: PETŐFI SÁNDOR, baloldalon: KÖZGAZDASÁGI, lent: *BPEST*, jobboldalon: TECHNIKUM.
M: 48 mm, sz: 38 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

460. PIARISTA GIMNÁZIUM
Aranyszínű, ötágú, piros bélésű koronával és azon középen szabadon álló, fehér kereszttel lezárt, hegyes talpú jelvény. Fehér, barokk kerettel ellátott sötétkék mezőben aranyszínű MA monogram, alatta két aranyszínű omega, legalul aranyszínű MPQY (Szűz Mária Isten Anyja) betűk.
M: 58 mm, sz: 33 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

461. PIARISTA GIMNÁZIUM
U. a. mint 460., de háromágú koronával.
M: 29 mm, sz: 18 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

462. PIARISTA GIMNÁZIUM
Kistengelyén álló ellipszis alakú, sötétzöld színű jelvény, amelyet kihegyesedő hullámvonalak határolnak. A belső ellipszis vonal által határolt mezőben MA monogram, felette ötágú koronából kiálló kereszt, alatta két omega, legalul MPQY.
M: 40 mm, sz: 29 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva, festett.

463. RÁKOSSZENTMIHÁLYI 929. SZÁMÚ CSERKÉSZCSAPAT
Kistengelyén álló ellipszis alakú jelvény. Fehér színű kerete aranyszínű mezőben elhelyezkedő zöld színű cserkészliliomot határol. A fehér keretben aranyszínű betűkkel felirat, a felső karéjban • 929 SZENTMIHÁLY •, az alsóban 1927 70 1997.
M: 22 mm, sz: 17 mm. Rögzítés egyenes tűvel. Hideg zománc.

464 REFORMÁTUS FŐGIMNÁZIUM
Rózsaszínű kerettel határolt kör alakú jelvény. A világoskék mezőben ötágú, aranyszínű gyertyatartó, égő gyertyákkal. A rózsaszínű keretben aranyszínű betűkkel felirat, lent középen: 1859. balról-jobbra: BUDAPESTI REFORMÁTUS FŐGIMNÁZIUM.
M: 32 mm, sz: 32 mm. Szúróval ellátva.

465. REFORMÁTUS IFJÚSÁGI EGYESÜLET
Kör alakú jelvény. Fehér mezőben aranyszínű kéz piros szívet tart. A fehér mezőben aranybetűs körirat: •SOLI•DEO•GLORIA• (Egyedül Istené a dicsőség)
Átm: 17 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

466. REFORMÁTUS IFJÚSÁGI EGYESÜLET
U. a. mint 465, de középkék színű mezővel.
Átm.: 17 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

467. RUDAS LÁSZLÓ KÖZGAZDASÁGI SZAKKÖZÉPISKOLA
Kör alakú jelvény középkék színű kerettel, benne piros mezővel. A piros mezőben nyitott, fehér könyv, rajta átfektetve aranyszínű toll, és aranyszínű felirat, 50. A piros mezőben aranyszínű számok: a könyv felett 1934, alatta: 1984. A középkék színű keretben aranyszínű betűkkel felirat: RUDAS LÁSZLÓ KÖZGAZDASÁGI SZAKKÖZÉPISKOLA *.
Átm: 25 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

468. SACRE COEUR ÖREGDIÁK
Kettős ívvel lezárt, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Piros mezőben ligált SC monogram, alatta piros-fehér-zöld színű kötés.
M: 25 mm, sz: 23 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

469. SEMMELWEIS EGYETEM FOGORVOSI KARI NAPOK
Kör alakú jelvény, melynek fehér mezőjében középen fekete színű vonalakkal megrajzolva az egyetem címere, alatta babér- és tölgyfaággal. Fekete betűkkel körirat: III. FOGORVOSI KARI NAPOK IOCS HÖK MFHE. (IOCS=Instruktor Orvostudományi Csoport Egyesület, a Semmelweis Egyetem központtal rendelkező hallgatói egyesület. Feladata az elsős hallgatók beilleszkedésének segítése a hallgatói életbe. HÖK = Hallgatói Önkormányzat, MFHE= Magyar Fogorvos Hallgatók Egyesülete)
Átm: 26 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Kitűző.

470. SEMMELWEISS ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM ORVOSI KAR
Kör alakú jelvény. Fehér mezőben egyenlőszárú vörös keresztet ábrázol.
Átm.: 13 mm, sz: 13 mm. Egyenes tűvel ellátva.

471. SOROKSÁR ÁLLAMI ÁLTALÁNOS ISKOLA
Barokk hullámmal lezárt, csücskös talpú tárcsapajzs alakú jelvény. Sötétkék mezőben színes Kossuth-címer zöld ágakkal, felette aranyszínű betűkkel: ÁLLAMI ÁLTALÁNOS/ISKOLA. Alul szintén aranyszínű betűkkel: SOROKSÁR.
M: 38 mm, sz: (legnagyobb) 33 mm, (legkisebb) 24 mm. Szúróval ellátva.

472. STEFÁNIA ÚTI MAGYAR-NÉMET ELEMI ISKOLA
Ékkövekkel ellátott, színes Szent Koronával lezárt, hegyes talpú, hajlított vonalú pajzs alakú jelvény kék mezőt határoló fehér kerettel. A mezőben aranyszínű stilizált betűkkel: M/N/E. A fehér keretben aranyszínű betűkkel, fent: MAGYAR-NÉMET, baloldalon *STEFÁNIA-ÚTI*, jobboldalon ELEMI ISKOLA*.
M: 40 mm, sz: 35 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

473. STEIMETZ GIMNÁZIUM
Hegyes talpú, tárcsapajzs alakú, hajlítottan lezárt jelvény, amit balharántolt kötés piros és fehér mezőre oszt. Középen a Steimetz-kapitány szobor aranyszínben. Baloldalon, a piros színű mezőben felirat: STEIMETZ, jobboldalon, a fehér színű mezőben felirat: GIMNÁZIUM.
M: 19 mm, sz: 19 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

474. SZÁLLÍTÁSI NYÁRI EGYETEM 1989 /VII. 3/ VII 7.
Kör alakú jelvény. A középső fehér mezőben nyitott, barna színű könyv, baloldalán 1989/VII.3./VII 7., jobboldalán ugró kecske körvonala. A jelvény zöld keretében aranyszínű felirat, fent: SZÁLLÍTÁSI*, lent: *NYÁRI EGYETEM.
Átm: 28 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

475. SZÉCHENYI GIMNÁZIUM
Kerek talpú, aranyszínű, kilencágú koronával lezárt, fehér kerettel szegélyezett pajzs alakú jelvény. A négy osztatú mezőben tükrösen balra fent és jobbra lent piros színű mezőben fehér színű kettős kereszt zöld színű hármas halmon. Jobbra fent és balra lent zöld színű halmon álló aranyszínű madár a sarokban lévő aranyszínű napra tekint. A szívpajzsban, aranyszínű mezőben fehér galamb. A fehér keretben aranyszínű betűkkel baloldalon: SZÉCHENYI, lent: GIMNÁZIUM, jobboldalon: BUDAPEST.
M: 33 mm, sz: 30 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

453

454

455

456

457

458

459

460

461

462

463

464

467

465

468

469

470

466

471

472

473

474

475

476

477

478

476. SZÉCHENYI REÁLGIMNÁZIUM
Kerek talpú, színes Szent Koronával lezárt, egyenes oldalú magyar címert ábrázoló jelvény fehér keret-tel. A fehér keretben aranybetűs felirat: SZÉCHENYI R. GIMNÁZIUM BPEST.
M: 45 mm, sz: 28 mm. Két szúróval és tolltartóval ellátva.

477. SZENT IMRE GIMNÁZIUM
Fekete színű körre fektetett, szabadon álló végekkel rendelkező fehér kereszt alakú jelvény. A fehér kereszt minden ágán egy-egy aranyszínű betű: MORS.
M: 30 mm, sz: 33 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

478. SZENT IMRE GIMNÁZIUM
Kör alakú jelvény, sötétkék mezőben fehér kereszt, amelynek minden ágán egy-egy aranyszínű betű: MORS. A fehér kereszt közepén kistengelyére állított ellipszis látható, benne aranyszínű darumadár.
Átm.: 22 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

479. SZENT IMRE GIMNÁZIUM
Hegyes talpú, hajlított tetejű és oldalú pajzs alakú jelvény. Fent piros és fehér színű sávok, középen aranyszínű mező. Alatta zöld színű vár öt piros toronnyal. Alatta Árpád-sávos pajzs.
M: 46 mm, sz: 36 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

480. SZENT IMRE ELEMI NÉPISKOLA
Hegyes talpú, színes Szent Koronával lezárt pajzs alakú jelvény. Fehér kerete sötétkék színű mezőt vesz körül. A sötétkék mezőben Szent Imre koronás feje fehérben, aranyszínű dicsfényvonallal övezve. A fehér keretben aranyszínű betűkkel felirat, baloldalon: M.KIR.ÁLL.SZENT, jobboldalon: IMRE EL.NÉPISKOLA.
M: 42 mm, sz: 30 mm. Tolltartóval, szúróval ellátva.

481. SZENT ISTVÁN GIMNÁZIUM
Kör alakú jelvény. Fehér keretében aranybetűs felirat: BUDAPESTI • SZENT • ISTVÁN • GIMNÁZIUM •••1902•••. A mező felső harmadában, középen aranyszínű Szent Korona, zöld mezőben aranyágas rajzolat. Alatta két címerpajzs. A jobboldali piros mezőben fehér színű kettős kereszt zöld hármas halmon. A baloldali Árpád-sávos.
Átm.: 47 mm. Két szúróval, tolltartóval ellátva.

482. SZENT ISTVÁN FELSŐ KERESKEDELMI FIÚ ISKOLA
Hegyes talpú, színes Szent Koronával lezárt pajzs alakú jelvény. Sötétzöld, 5 mm széles keret határolja a fehér mezőt. Benne koronás, aranyszínű Szent István mellkép. A keretben aranybetűs felirat, fent: SZ. ISTVÁN, baloldalt: FELSŐ KERESK, jobboldalt: FIU ISKOLA.
M: 60 mm, sz: 33 mm. Szúróval ellátva.

483. SZENT LÁSZLÓ GIMNÁZIUM
Kistengelyén álló ellipszis alakú jelvény. Aranyszínű kerettel ellátott sötétkék mezőben fehér kereszt, rajta világoskék betűkkel SZT/LG hegyes talpú, Árpád-sávos pajzs felett áll.
M: 60 mm, sz: 28 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

484. SZENT LÁSZLÓ REÁLGIMNÁZIUM
Csücskös talpú, színes Szent Koronával lezárt magyar címert formázó pajzs alakú jelvény. Sötétkék keretben aranyszínű betűkkel felirat: BPESTI M. KIR. ÁLL. SZT. LÁSZLÓ REÁLGIMNÁZIUM.
M: 63 mm, sz: 40 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

485. TELEKI BLANKA ÁLTALÁNOS LEÁNYGIMNÁZIUM
Hegyes talpú, egyenes oldalú és tetejű pajzs alakú jelvény piros-fehér-zöld vágással. A piros mezőben aranybetűs felirat: TELEKI B. A fehér mezőben GIMN. A zöld mezőben: B•P.
M: 16 mm, sz: 12 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

479

480

481

482

483

484

485

486

487

488

489

492

490

491

493

486. TELEKI BLANKA ÁLTALÁNOS LEÁNYGIMNÁZIUM
Hegyes talpú, egyenes oldalú és tetejű pajzs alakú jelvény. Piros-fehér-zöld színű vágással, aranybetűs felirattal, a pirosban: TELEKI. BLANKA, a fehérben: ÁLT.L.GIMN., a zöldben: B.P.
M: 28 mm, sz: 20 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

487. TELEKI BLANKA ÁLTALÁNOS LEÁNYGIMNÁZIUM
U. a. mint a 485, de két oldalon aranykoszorúval övezve.
M: 20 mm, sz: 18 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

488. THÁN KÁROLY VEGYIPARI SZAKKÖZÉPISKOLA
Ívelt lezárású, csücskös talpú tárcsapajzs alakú jelvény. Függőlegesen krémszínű és kék színű mezőkre osztva. Középen sárga bőrön, jobbharántolt, piros-fehér-zöld kötésen, középen fehér lombik fehér, nyitott könyvön nyugszik. Fent aranyszínű betűkkel: T K, köztük ötágú, vörös csillag, lent aranyszínű betűkkel: 1950.
M: 22 mm, sz: (legnagyobb) 18 mm, (legkisebb)15 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

489. ÚJPEST I. SZÁMÚ POLGÁRI FIÚISKOLA
Kerek talpú és egyenes oldalú, aranyszínű koronával lezárt pajzs alakú jelvény. Három oldalról fehér szalag határolja. A piros mezőben aranyszínű horgony. A fehér szalagon aranyszínű betűkkel felirat, baloldalon: I. SZ. POLGÁRI, jobboldalon: FIU ISKOLA, lent: UJPEST.
M: 47 mm, sz: 33 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

490. VARGA KATALIN LEÁNYGIMNÁZIUM
Hajlított tetejű, csücskös talpú tárcsapajzs alakú jelvény. Jobbharántolt, fent fehér, lent világoskék színű mezővel. Aranyszínű betűkkel felirat, fent: BP., lent: LGIMN, középen: VK monogram.
M: 30 mm, sz: (legkisebb) 22 mm, (legnagyobb) 26 mm. Biztosítótűvel rögzítve.

491. VÁCI UTCAI ISKOLA
Egyenes lezárású, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Középen fehér bástya középkék mezőben. Aranybetűs felirat: VÁCI UTCAI/ISKOLA a mezőben.
M: 32 mm, sz: 27 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

492. VÁCI ÚTI POLGÁRI FIÚISKOLA
Színes ékkövekkel ellátott, aranyszínű Szent Koronával lezárt, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Világoskék mezőben két, aranyszínű oroszlán, fehér szalaggal elvágott piros pajzsot, benne Budapest-címerrel, tart. A világoskék mezőben aranyszínű betűkkel felirat, fent: VÁCI. ÚTI. POLGÁRI, lent: FIÚISKOLA.
M: 57 mm, sz: 37 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

493. VÁMOS ILONA ÁLTALÁNOS ISKOLA
Csücskös talpú, fent hullámos lezárású, tárcsapajzs alakú jelvény. Fehér mezőben jobbharántolt, félig piros, félig piros-fehér-zöld színű szalag. A fehér mezőben aranyszínű betűkkel felirat, fent: VÁMOS/ILONA, lent: ÁLT./ISK.
M: 15 mm, sz: (legnagyobb) 15 mm, (legkisebb) 12 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

*494. VÁMOS ILONA ÁLTALÁNOS ISKOLA
U. a. mint 493.
M: 30 mm, sz: (legnagyobb) 27 mm, (legkisebb) 23 mm. Rögzítése biztosítótűvel.

495. VERBŐCZY ISTVÁN GIMNÁZIUM M. KIR. I. KERÜLETI. ÁLLAMI
Aranyszínű Szent Koronával lezárt, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Két oldalon világoskék kerettel körülvett, fehér mezőben aranyszínű, barokkos VI G. monogram. A világoskék keretben aranyszínű betűk: M. KIR. ÁLL. I. KER. VERBŐCZY ISTVÁN GIMNÁZIUM.
M: 55 mm, sz: 40 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

495

496

497

498

499

500

501

502

503

504

505

506

511

509

507

508

510

512

496. VERES PÁLNÉ LEÁNYGIMNÁZIUM
Két félkörrel lezárt, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Kék mezőben aranyszínű betűkkel: VP/L/G/1869.
M: 38 mm, sz: 26 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

497. VERES PÁLNÉ LEÁNYGIMNÁZIUM
U. a. mint 496, de csak nagy VP/G betűkkel.
M: 14 mm, sz: 11 mm. Rögzítés egyenes tűvel.

498. VERES PÁLNÉ GIMNÁZIUM
U. a. mint 496.
M: 18 mm, sz: 11 mm. Rögzítés egyenes tűvel. Hideg zománc.

499. VERES PÁLNÉ GIMNÁZIUM
U. a. mint 497.
M: 38 mm, sz: 28 mm. Rögzítés biztosítótűvel. Hideg zománc.

500. VILLAMOSENERGIAIPARI TECHNIKUM
Kistengelyén álló ellipszis alakú jelvény. Fehér kerettel határolt világoskék mezőben fent vörös csillag, alatta aranyszínű villanyvezeték sötétkék színű erőmű előtt. Alul: 10. A fehér keretben aranyszínű betűkkel felirat: VILLAMOSENERGIAIPARI TECHN.
M: 22 mm, sz: 13 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

501. WESSELÉNYI UTCAI KÖZSÉGI POLGÁRI ISKOLA
Csücskös talpú, aranyszínű Szent Koronával lezárt tárcsapajzs alakú jelvény. Három oldalról fehér keret, fent zöld koszorú szegélyezi a belső, fent kék, lent zöld mezőt. A belső mezőben aranyszínű koronás sellő, kezében három szál virággal. A fehér kereten aranyszínű betűkkel felirat, baloldalon: WESSELÉNYI U. KÖZS., jobboldalon: POLG. ISKOLA.
M: 43 mm, sz: legnagyobb:33 mm, legkisebb:28 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

502. ZRINYI MIKLÓS REÁLGIMNÁZIUM
Csücskös talpú, aranyszínű, ötágú koronával lezárt tárcsapajzs alakú jelvény. Középen függőleges vonallal kettéosztva. Baloldalon aranyszínű bástya kék színű ég alatt, jobboldalon piros színű mezőben aranyszínű kettős kalász. A fehér színű keretben aranyszínű betűkkel felirat: ZRINYI M. NE BÁNTSD A MAGYART REÁLGIMN.
M: 50 mm, sz: (legnagyobb) 38 mm, (legkisebb) 32 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

503. ZSIDÓ REÁLGIMNÁZIUM – németnyelvű
Hullámos lezárású, hegyes talpú, tárcsapajzs alakú jelvény. Keskeny fehér kerete világoskék mezőt határol. Ebben fent két kőtáblából aranyszínű sugarak indulnak ki minden irányba. A jelvény alsó harmadában aranyszínű betűkkel felirat: D. Rg./Zs. (Deutsch Zsidó Reálgimnázium)
M: 26 mm, sz: (legnagyobb) 24 mm, (legkisebb) 23 mm tolltartóval.

Meghatározott iskolákhoz nem köthető jelvények

504. BUDAPEST
Aranyszínű kerettel határolt kör alakú jelvény. Sötétkék mezőben aranyszínű Szent Koronával lezárt színes Budapest címert két aranyszínű szárnyas oroszlán tart.
ÁTM.: 30 mm.

505. BUDAPEST
Ékkövekkel ellátott, színes Szent Koronával lezárt, hegyes talpú pajzs alakú jelvény. Aranyszínű mezőben két aranyszínű oroszlán tartja a főváros fent piros alapon aranyszínű bástyát, lent piros alapon három aranyszínű bástyát ábrázoló címerét.
M: 55 mm, sz: 36 mm. Szúróval ellátva.

506. BUDAPEST
Aranyszínű, plasztikus, Szent Koronával lezárt, hegyes talpú Budapest címert formázó, aranyszínű jelvény. M: 47 mm, sz: 22 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

507. KÖNYVBARÁT 1945-1965
Aranyszínű, szabadon álló fél-koszorúval ellátott világoskék borítójú könyv, amelyből piros zászló áll ki. A világoskék mezőn aranyszínű számok olvashatók: 1945 1965. A koszorún: KÖNYVBARÁT felirat. M: 13 mm, sz: 15 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

508. IFJÚ KÖNYVBARÁT
Kör alakú jelvény, lent aranyszínű fél-koszorúval, fent piros színű írótollal díszítve fehér keretben. Világoszöld mezőben narancssárga színű, fekete hajú fej, hét színű indián fejdísszel. A fehér keretben aranyszínű betűkkel felirat: IFJÚ KÖNYVBARÁT.
M: 18 mm, sz: 18 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

509. KÉK KERESZT (az állatorvosi kar diákjai számára rendelték)
Kör alakú jelvény. Fehér mezőben egyenlőszárú, kék keresztet.
M: 13 mm, sz: 13 mm. Egyenes tűvel ellátva.

510. KIVÁLÓ NÖVENDÉK
Hosszabbik oldalán álló téglalap alakú jelvény. Kék keretben fehér tábla, rajta aranyszínű betűkkel: KIVÁLÓ/NÖVENDÉK.
M: 11 mm, sz: 31 mm. Biztosítótűvel ellátva.

511. LEVENTE JELVÉNY
Ékkövekkel díszített, színes Szent Koronával lezárt, hegyes talpú, bronzszínű pajzs alakú jelvény. Balharántolt nemzeti színekkel a bronzszínű mezőben.
M: 55 mm, sz: 32 mm. Szúróval, tolltartóval ellátva.

512. (Azonosítatlan iskola) IV. A
Bronzszínű koszorúval övezett, alul fehér szalaggal lezárt kör alakú jelvény. Világoskék mezőben fehér könyv, aranyszínű lombik és fogaskerék. A fehér szalagon aranyszínű betűkkel felirat: IV.A 1950 1954.
M: 20 mm, sz:18 mm. Rögzítés biztosítótűvel.

Berényi Zsuzsanna Ágnes
H-1072 Budapest
Király u. 27.

Éremlopás a Pécsi Püspöki Könyvtárban 1803 és 1804 között

Münzdiebstahl in der bischöflichen Bibliothek in Pécs zwischen 1803 und 1804

Klimo György éremgyűjteménye

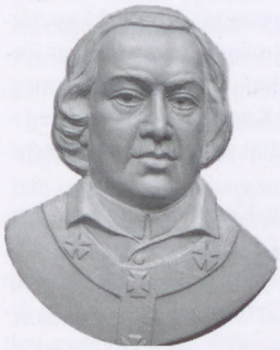

Klimo György pécsi püspök (1751–1777) 1774-ben Magyarországon elsőként a köz hasznára, azaz mindenki számára nyilvános bibliotékát alapított.[1] A nagy értékű könyveken kívül egyéb gyűjteményeket is elhelyeztetett a püspöki palotában berendezett könyvtárában. A püspök a pécsi egyetem felélesztését szerette volna elérni, így annak rendelte alá a gyűjteményeit is. A könyvtár ezáltal nemcsak az oktatás elméleti alapjait foglalta magába, hanem a gyakorlati és szemléltető segédeszközök összegyűjtését is. Így lett a könyvgyűjteménye mellett térkép-, ásvány- és éremgyűjtemény is a nyilvános püspöki bibliotéka része. A csillagászati és a földmérő eszközöknek pedig külön szárnyat rendeztetett be a püspöki palota D-Ny-i tornyában. Jelen tanulmány a különgyűjtemények közül kizárólag az éremtárral kapcsolatos, eddig csak vázlatosan ismert történeti adatokat veszi számba.

Személyes érdeklődése mellett a kor szokásai is megkívánták Klimo püspöktől egy éremkollekció felállítását és gyarapítását. Az éremtárát kb. 3000 darabosra becsülték: megemlékezett róla gyászbeszédében Faicser Ferenc, valamint Klimoról szóló munkájában a későbbi könyvtárőr, Csajághy Károly is.[2] A korabeli feljegyzések, valamint a Klimo püspök életrajzával és kulturális munkásságával foglalkozó szakirodalom is foglalkozott ezzel a gyűjteménnyel, néhány szóval megemlékezve az éremkollekció 1803 körüli, feltételezett eltűnéséről. A tolvajlás tényénél többet sajnos ez idáig nem ismertünk, jelen összefoglaló ezt a hiányt igyekszik pótolni. A történeti kutatás mellett azonban a Klimo Könyvtár forrásai alapján a gyűjteményt Raýman János pécsi helytörténész, numizmata megkísérelte rekonstruálni: így legalább a hajdan volt kollekció egyes darabjairól bővebb ismeretekkel rendelkezhetünk. A lajstromokban, az éremnaplókban az egyes uralkodók érméinek elő- és hátlapi leírása is szerepelt, így a beazonosításuk is sokkal könnyebbé vált.[3]

Az éremtár helyét illetően a Klimo-féle hagyatéki leltárból szerezhetünk némi információt: a keleti, kis teremben két darab, érmek tárolására szolgáló szekrénykét, a középső könyvtárteremben pedig egy érmek tárolására szolgáló „armáriumot"[4] említettek.[5] A listák leírása alapján következtetni lehet az érmek elhelyezésére szolgáló szekrények pontosabb kinézetére is: négy 24 fiókos vagy rekeszes szekrényben voltak a pénztartó dobozok, amelyeknek jelölése a–d-ig, és I–XXIV római számmal történt. A gyűjteményben megtalálhatók voltak a római pénzérmék mellett az Árpád-házi királyok pénzei is: Szent Istvántól Kálmánig. A középkori és a koraújkori magyar és külföldi pénzek Nagy Lajostól I. Lipótig, az erdélyi fejedelmek Izabellától II. Rákóczi Ferencig.[6]

Raýman János azonosítása révén a pénzkatalógusokban 600 magyar és 1600 római nemesfém pénz szerepelt, amely kiegészült mintegy 1000 darab római bronzzal. A gyűjtemény fejlesztéséről néhány szerény adat tudható meg az elsődleges, illetve a másodlagos források alapján. Egyes darabokat például a jeles műgyűjtő, Dobai

[1] A Pécsi Püspöki Könyvtár 1923 óta a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárának legnagyobb különgyűjteménye. A Pozsonyból a trianoni békeszerződés miatt menekülni kényszerülő Erzsébet Tudományegyetem Pécsett lelte meg új otthonát 1923-ban (1912. XXV. törvénycikk alapján). A nyilvános püspöki bibliotékát gróf Zichy Gyula megyéspüspök (1905–1926) adta *„a tulajdonjog sértetlen fenntartása mellett"* az egyetem használatába, ezáltal megteremtette a kialakuló egyetemi könyvgyűjtemény alapját.

[2] RAÝMAN 2003–2004. 89–107.; RAÝMAN 2007. 11–12.

[3] RAÝMAN 2003–2004. 89–107.; RAÝMAN 2007. 15.

[4] Az „armarium" latin szó jelentése *„szekrény, melyben étkeket, köntösöket, könyveket, stb. tartottak"*. FINÁLY 1884. 171. Az írásban és a kiejtésben már a latinban végbe ment az elhasonulás (ld. armarium – almarium). A magyar nyelv ezt a latin kifejezést, valószínűleg a számára könnyebb kiejtés érdekében „almárium" formában vette át. Mivel a források az „armarium" kifejezést tüntették fel, így a tanulmány szerzője is ezt a formát tartotta meg.

[5] PKL MGLT 137. Fasc. 29. Nr. Conscriptio universum Eppatus Qusis annao 1778 peracta. (Klimo György hagyatéki leltára)

[6] RAÝMAN 2003–2004. 89–107.; RAÝMAN 2007. 15–16.

Székely Sámuel[7] százados kapitánytól vásárolt meg Klimo püspök, másokat Giuseppe Giordani[8] római kanonok és Busch esztergomi kanonok ajándékozott a gyűjtemény számára.[9]

A kirablás előtti időszakból is ismerünk leírásokat a püspöki könyvtár numizmatikai gyűjteményéről. Teleki Domokos,[10] a nagy utazó, és a könyvek kiváló barátja, aki maga is elhivatott bibliofil hírében állt, nem meglepő módon az 1795-ös pécsi látogatása során külön figyelmet szentelt a Klimo György püspök által alapított könyvtárnak: *„Ezen pécsi bibliotékában egy nézést érdemlő szép numismatica collectio is vagyon. Szt. István királytól fogva minden királyoknak különbféle pénzeit itt megtalálhatni, valamint minden erdélyi fejedelmeknek pénzeiket is. Ezeken kívül vagynak még a sok régi görög, római és más pénzek, különösön pedig sok szép emlékeztető numismák."*[11]

Az éremtár kirablása (1803–1804)

Az éremtár kirablásáról Szentkirályi István teológia tanár, a püspöki-egyetemi könyvtár kinevezett könyvtárőre, a Káptalani Levéltár jeles ismerője és kiváló kutatója készített jegyzeteket, tanulmányát pedig kézirat formájában a Dómmúzeumra hagyományozta. Sajnos a kanonok-levéltáros munkája jelenleg nem található meg, így a jelen tanulmány szerzője csak a hagyatékában fennmaradt jegyzetek, valamint a Káptalani Gyűlések jegyzőkönyveibe foglaltakra támaszkodva tud adatokat szolgáltatni az eseményről, egyúttal emléket állítva Szentkirályi István fáradságot nem ismerő, precíz kutatási eredményeinek.

A Káptalan 1804. január 24-én tartotta esedékes gyűlését, amelyen Beniczky Károly, Keszthelyi György, Eszterházy László gróf, és Hegedűs Ferenc, püspöki tiszttartó vett rész. Koller József nagyprépost[12] harmadik ügyrendi felszólalóként jelentette be, hogy a nap folyamán Bernyakovits báró és Du Rosse százados kérésére a püspöki palotában található bibliotékában – a számos ritkaság mellett – a Klimo György püspök által gyűjtött, neves éremgyűjteményt is meg akarta mutatni. Az éremkészlet addig a könyvtár egyik szekrényében volt elhelyezve. A régi arany-, ezüst- és rézpénzek rekeszeit azonban üresen találta, ám a szekrény zárján erőszakos feltörésnek nyomát nem észlelte. Visszagondolva az éremtár előző használatára Koller hozzátette, hogy 1803. augusztus 8-án Hegedűs Ferenc püspöki tiszttartó jelenlétében gróf Nádasdy Mihály királyi kamarai tanácsosnak mutatta meg a numizmatikai darabokat, a kulcsokat pedig azóta magánál tartotta, és az éremszekrényt nem nyitotta ki. A káptalani gyűlés tagjai döbbenten vették tudomásul az eseményeket. A tettes kilétére, valamint az eset megtörténtének pontos időpontjára senki sem tudott magyarázatot adni.[13]

A gyűlés tagjai egyöntetűen kinyilatkoztatták fő feladatukat, hogy mielőbb meg kell akadályozniuk az ismeretlen tolvajt, nehogy értékesítse az érmeket, ennek érdekében óvásokat és figyelmeztetéseket küldtek szét a pécsi és a baranyai aranyművesekhez. Továbbá elhatározták, jelentik az esetet a Helytartótanácsnak, közzététel céljából. A felterjesztés január 30-án kelteződött, és lényegében összefoglalta a lopás „történetét", ami sze-

[7] Dobai Székely Sámuel (Hunfalva, 1704. április 3. – Eperjes, 1779. január 28.) a császári gyalogezred kapitánya, történeti forrásgyűjtő. Jogi tanulmányait Eperjesen és Sárospatakon végezte. Hivatalos munkája mellett oklevelek, könyvek, kéziratok és érmék gyűjtésével foglalkozott. Gyűjteményének egy részét megvásárlásra felkínálta Klimo György pécsi püspöknek, aki élt is a felkínált lehetőséggel, így több kötet azonosítható be a hajdani Püspöki Könyvtár állományában, amely az ő révén került Pécsre. SZINNYEI 1909. 603–605. h.

[8] Giuseppe Garampi (Rimini, 1725. október 29. – Róma, 1792. május 4.) római kanonok, bécsi pápai nuncius, a vatikáni titkos levéltár őre, aki utóbb VI. Pius alatt bíboros is lett. Bibliofil ember lévén hatalmas levelezést folytatott Európa nevesebb könyvgyűjtőivel, így Pécsett Klimo György püspökkel – akit két ízben meg is látogatott –, valamint Eszterházy Károly egri püspökkel. Mindkettő bibliotékájában számos kötet található, amely Garampi segítségével, vagy ajándékaként került egyházmegyéjükbe.

[9] RAÝMAN 2003–2004. 89–107.; RAÝMAN 2007. 18.

[10] Teleki Domokos, gróf (Sáromberke, 1773. szeptember 5. – Marosvásárhely, 1798. szeptember 16.) útirajzíró. Teleki Sámuel gr. (1739–1822) fia. Tanulmányait Nagyenyeden, 1788 és 1791 között a bécsi, 1791-től a pesti egyetemen végezte. Ásványtannal, történelemmel és jogtudományokkal foglalkozott. Tanulmányai végeztével Bihar vármegye jegyzője lett. 1793-tól sokat utazott, bejárta az országot, utazásait könyvben örökítette meg. Ennek jelentősége, hogy először ismertette meg magyar nyelven a 18. század végének Magyarországát. 1796-ban a Guberniumnál titkárrá nevezték ki, majd a marosvásárhelyi királyi tábla elnökévé választották. MÉL 1969. 834.

[11] TELEKI 1993.

[12] Koller József (Huszt, 1745. december 16. – Pécs, 1832. szeptember 2.) teológiai doktor, pécsi nagyprépost, 1762-ben a pécsi növendékpapok közé lépett. A teológiai tanulmányai befejezése után, 1764-ben Klimo György püspök Bécsbe küldte, ahol franciául is megtanult; 1766-ban, hogy magát tovább képezze Olaszországba utazott és Pizában teológiai doktor lett. Püspöke kérésére Rómában a pécsi püspökség történetéhez gyűjtött adatokat, amelyet hét kötetben meg is jelentetett. 1767-ben Pozsonyban misés pappá szentelte föl az ott tartózkodó Klimo püspök. 1771-től teológiai tanár, 1773-tól szentszéki ülnök, 1775-től pécsi kanonok lett; 1783-tól káptalani dékánnak választották. 1802. március 26-án. nagyprépost lett. A pécsi nyilvános püspöki könyvtár bibliotheca prefectusa volt 1770 és 1789 között Az 1792–1811-es országgyűléseken mint káptalani követ vett részt. A görög és héber nyelveken kívül beszélt latinul, franciául, olaszul, németül, horvátul, illírül. Gazdag könyvtárát, kézirati gyűjteményét a püspöki könyvtárnak ajándékozta. SZINNYEI 1899. 766–769. h.

[13] Prot. Cap. XIII. 107. – Káptalani Gyűlés 1804. január 24. A források részben a Káptalani Gyűlés jegyzőkönyve alapján, valamint Szentkirályi István teológiai tanár, a püspöki könyvtár őrének jegyzetei alapján lettek a feldolgozva.

rint a pécsi püspöki éremtárból 1803. augusztus 8 és 1804. január 24-e közötti időszakban nagyobb számban régi és ritkaságszámba menő arany- és ezüstpénzeknek, kisebb számban pedig rézpénzeknek kelt lába.[14]

Ugyanezen év január 30-án Hegedűs Ferenc püspöki tiszttartó jelentést tett a Káptalannak, hogy a városi bíró közreműködésével beidézték a pécsi aranyműveseket, és kihallgatták őket az éremtár eltűnésének okán, de semmi nyomra nem akadtak. A következő napokban – megfelelő eskütétel után – Gelencsér és Rozinger lakatos mesterekkel átvizsgálták a könyvtár bejáratait, az ajtókat és a zárakat, hogy van-e valami nyoma az erőszakos behatolásnak. Megállapításuk szerint a zárakat csak saját, vagy azokkal teljesen azonos kulcsokkal nyithatták ki. Véleményüket írásba is foglalták. A városházára beidézték a város összes lakatosát, és azok segédeit, bemutatva nekik a könyvtár kulcsait, amelyeket az ügy lefolytatásáig Mestrovits bírónál helyeztek letétbe. Arra voltak kíváncsiak, hogy valamelyikük nem készített-e hasonló kulcsokat.[15]

Mivel Pécsett semmi kiindulópontot nem találtak, a nyomozás holtpontra jutott. Egyetlen reményük az országos nyilvánosság maradt, bízva abban, hogy ezáltal országszerte, sőt a szomszédos államokban is nyomoznak az eltűnt pénzérmék után, nem bukkannak-e fel gyűjtőknél,[16] pénzverdékben, aranyműveseknél, kereskedőknél, bankároknál, esetleg zsidóknál. A felhívásukat szétküldték a nagyobb városokba: Budára, Pestre, Pozsonyba, Temesvárra, Debrecenbe, Zomborba, Maria Theresiopolisba (Szabadka), Bécsbe, Prágába, Eszékre és Neoplantába (Újvidék).[17]

Koller József eközben összeállította az eltűnt érmek jegyzékét, az értékesebbekről részletesebb leírást adva, majd azt több példányban megküldték a nevezetesebb városoknak, nyomozás céljából. A nagyprépostot azonban továbbra sem hagyta nyugodni az eset, főként, hogy a bűncselekményt esetleg a reá bízott kulcsokkal követhették el, így megpróbálta felidézni az előző év nyár végi eseményeit. Emlékezete szerint át akarta adni az éremszekrény kulcsait Paffán Ignác őrkanonoknak, aki kérte Kollert, hogy tartsa azokat nyugodtan magánál, aki erre azokat a szobájában található egyik szekrény fiókjába helyezte el, az iratok és papírok közé. Azonban ez a fiók nem volt bezárva, hiszen a nagyprépost úgy vélte, hogy senki sem tudhatja, hogy a kulcsok ott vannak, így biztonságos helyen lesznek. Abban a szobában pedig csak ő fordult meg, és az egyik inasa, aki francia menekült volt. A szolga csak söprögetés és takarítás céljából szokta felkeresni a szobát. Ezt a szekrényt többször használta Koller az inas jelenlétében, mégpedig pénzt vett ki annak fiókjából, de sohasem vette észre, hogy az ott található pénzből hiányzott volna. A szolgát egyébként hűnek, megbízhatónak tartotta.[18]

A nagyprépost azonban felelőssége teljes tudatában elfogadta, hogy amennyiben bizonyítást nyerne, hogy a már fent említett időszakban az éremszekrényeket akár az igazi, akár a másolatokkal kinyitották, valamint ha a nyomozás ideje alatt az inasa megszökne, a kárt a saját kollekciójából és a jövedelméből évi ezer forint összeggel pótolja.[19]

Az első nyomra csaknem fél év után – 1804. augusztus 2-án – akadtak, amikor a nagyprépost levélben értesítést kapott Bécsből, Neumann Ferenctől, az udvari kabinet igazgatójától. Ebben az állt, hogy Neumann egy bécsi aranyművesnél, Vojgt Józsefnél több érmet vett, amelyek megegyeznek a Pécsett eltűnt pénzekkel. Javasolta, hogy a pécsi egyházmegye tegye meg a további lépéseket a bécsi városi elöljáróságnál. A levelezés lebonyolításával a Káptalan Hegedűs Ferenc tiszttartót bízta meg.[20]

A nyomozás igencsak lassan haladt. A püspöki tiszttartó 1805. június 12-én tett jelentést az ügy bécsi szálának további eseményeiről. A bécsi városházáról az előző év októberében kelt jelentés alapján elmondható, hogy Vojgt Lipót bécsi kereskedő és aranyműves az érmék egy részét egy Gabriel (Gábor) nevű zsidótól vásárolta meg, majd Neumann Ferencnek eladta őket. A bécsi hatóságok tudatták, hogy a Gábor nevű kereskedőt üzleti útjáról hazatérve vallatóra fogják fogni, és a fejleményekről értesítik Hegedűst.[21]

1805. szeptember 7-én Pethő József kanonok a Káptalan indítványára levelet küldött az akkor Bécsben tartózkodó Koller Józsefnek, amelyben messzemenő nyugtalanságuknak adtak hangot. Véleményük szerint a nyomozás igencsak elhúzódott, és az eredménynek semmi nyoma. A Káptalan igyekezett elhárítani magáról a felelősséget, így Kollert kérték, hogy tegye meg a tőle telhetőt. Egyúttal kimondták, hogy amennyiben nem lesz meg a tettes, a kevésbé figyelmes kezelés miatt – az 1804. január 24-i nyilatkozata alapján – a kárt neki kell megtérítenie.[22]

[14] Prot. Cap. XIII. 107. – Káptalani Gyűlés 1804. január 24.
[15] Prot. Cap. XIII. 110. – Káptalani Gyűlés 1804. január 30.
[16] *„...qui hujusmodi numismatum collectione delecantur..."*
[17] Prot. Cap. XIII. 107. – Káptalani Gyűlés 1804. január 24.
[18] Prot. Cap. XIII. 110. – Káptalani Gyűlés 1804. január 30.
[19] Prot. Cap. XIII. 110. – Káptalani Gyűlés 1804. január 30.
[20] Prot. Cap. XIII. 215. – Káptalani Gyűlés 1804. augusztus 2.
[21] Prot. Cap. XIII. 374. – Káptalani Gyűlés 1805. június 12.
[22] Prot. Cap. XIII. 431.; Prot. Cap. 439. – Káptalani Gyűlés 1805. szeptember 7.

A Pethő-Koller-per

1805 folyamán a Káptalan megbízásából Pethő József káptalani helynök vezetésével Koller József nagyprépost ellen „kánoni intelemből" folyó per vette kezdetét. A per anyag jelen ismereteink szerint nem található meg sem a pécsi Püspöki, sem a Káptalani Levéltárban. Az üggyel kapcsolatban Vasskó Ilona 1934-ben írott diszszertációja ad némi támpontot *(A pécsi püspöki könyvtár francia nyomtatványai és kéziratai)*, akinek volt szerencséje személyes konzultációt folytatni Szentkirályi Istvánnal. A dolgozatában egy rövidke részt szentelt az éremtár ügyének, valamint a francia nyelvű levelek közül ő publikált először egy, a peres ügyhöz kapcsolódó írást.

A Pethő-Koller pert gróf Kollonich László[23] kalocsai érsek elnöklete alatt tárgyalták 1805-ben. A peres ügy az egyházmegye akkor 60 éves történetírója számára sok kellemetlenséggel járt, hiszen ekkorra már igen magas pozíciót töltött be az egyházmegyénél, addigi munkáit a lehető legnagyobb körültekintéssel és lelkiismerettel látta el. Mindenki számára nyilvánvaló volt Koller nagylelkűsége és bőkezűsége is, amely számos elhagyatott és szegény ember életét mentette meg. Kész volt mindenkoron a házát (a Káptalan utca 5. számú ház) megosztani a rászorulókkal: így többek között éveken keresztül befogadott egy francia emigráns családot, ahol a családfő Moreau Lajos a nagy francia forradalom idején hagyta el Franciaországot. Fia, Mátyás Pécsett Koller pártfogoltjaként végezte el a gimnáziumot, majd a szemináriumi tanulmányokat, és mint pécsi egyházmegyei pap hunyt el.[24]

A francia famíliákon kívül több francia emigráns tiszt került Pécsre, 1799-ben a császári hadsereg számfeletti tisztjeiként. Ők is számíthattak Koller vendégszeretetére. Személyes jó barátság fűzte Kollert Penne Villemur Lajos őrgrófhoz, akit a Koller ellen folyó perben gyanúsítottként kezeltek. Penne Villemur-t a tolvajlás mellett kalandorsággal, hamis név- és címhasználattal is megvádolták. Koller azonban szilárdan kiállt barátja ártatlanságának és megbízhatóságának védelmében, és mindent elkövettek a valódi tettesek felkutatására. Villemur-nek Festetics Lajos gróffal való levelezéséből is jó néhány érdekes adatot kaphatunk az éremlopással gyanúsítható személyekről.[25]

Egy 1805. július 12-én kelt válaszában Festetics arról tájékoztatta barátját, hogy talált adatai alapján egy Lőw nevű zsidó kereskedő vásárolta meg a pénzérméket. Az adatokat sürgősen továbbították Nedeczky bírónak. Mivel a névben nem voltak biztosak, ezért két hasonló nevű kereskedőt is pellengérre állítottak. Az egyikük Perl Levi volt, aki a nyomozás szerint becsületes ember hírében állott, így nem tartották valószínűnek, hogy a gaztettet elkövette volna, és semmilyen kapcsolatát nem találták a zombori zsidókkal. Ám a másik gyanúsnak tűnő kereskedő, nevezett Lőb Grünhut már kevésbé makulátlan múlttal rendelkezett. Csődbe ment, az úriszéknél több folyamatban levő ügye volt, hiszen számos személyt megkárosított: köztük egy Bella nevű nőt is, akit Pécsett is ismertek, hiszen több alkalommal megfordult édesapjával a pécsi piacon. A gyanú így rá terelődött. Végül Festetics közölte Penne Villemur-rel, hogy Nedeczky bíró csak abban az esetben tud nyomozást folytatni az ügyben, ha a pécsi perben illetékes püspöki tiszttartó, Hegedűs Ferenc megbízást ad neki.[26]

A per 1806. szeptember 11-én ünnepélyes békéléssel zárult le Koller József nagyprépost és Pethő József káptalani helynök között. Az ügyet Szentkirályi jegyzetei alapján, Koller nyerte meg.[27] Sajnos a teljes peranyag hiányában ismereteink sora ezzel bezárult.[28]

[23] Kollonics László, gróf (Bécs, 1736. december 7. – Kalocsa, 1817. április 23.) katolikus püspök, kalocsai érsek. 1760–1774 között nagyváradi kanonok és nagyprépost, 1775. április 24-től erdélyi, 1780. június 25-től pedig nagyváradi püspök, majd Bihar vármegye főispánja lett. 1788. március 10-én kalocsai érsekké nevezték ki. Valóságos belső titkos tanácsos, a hétszemélyes tábla bírája; majd 1799-től pedig a magyar királyi Helytartótanács tagja volt. SZINNYEI 1899. 772–773. h.

[24] VASSKÓ 1934. 14–15.

[25] VASSKÓ 1934. 15.

[26] Lettre de Louis Festetics á le Comte Penne Villemur Szigeth 12. juillet 1805. [Autogr. missilis] Koller-kéziratok p. 351–354. (67041)

[27] Szentkirályi-hagyaték – Dobozok – IV. 6. doboz 7. boríték

[28] A püspökség 1929-es tervei közt szerepelt a Püspökségi Archívum felállítása, amelynek feladata az egyházmegye egész területén szétszórtan fellelhető okmányoknak és iratoknak, valamint egyéb dokumentumoknak az összegyűjtése volt. Szentkirályi István teológia tanár, könyvtárőr kapta a feladatot, hogy utánanézzen a püspöki kéziratoknak, kinevezéseknek, más jellegű okmányoknak, képeknek, esetleg más jellegű muzeális tárgyaknak. Végül egyéb helyiség hiányában ezek is a könyvtár épületében maradtak, de a könyvállományon kívül eső gyűjteményre külön elhelyezését kérték. A legkényesebb négy bekötött kanonoki per iratait Szentkirályi kiemelte, nehogy az illetéktelen kezekbe kerüljenek, ezért mielőbb a püspöki vagy a káptalani levéltári elhelyezését szorgalmazta – PEKI 54/1938-39
A Novák-per: A pécsi akadémiai igazgató, Novák Chrysostom bencés apát ellen indított per (Baranya millennáris monográfiájában hivatkozik a perre Németh Béla) A tartalma miatt a forgalomból ki kellett vonni.
A szentkuti per: Pécsi tanulók – normál, gimnáziumi, filozófiai, jogászok – 1802. április végén kiránduláson vettek részt, és az ottani pálos templomon vallásgyalázást követtek el. A periratok egy részét a vármegyeházán őrizték, ma a Baranya Megyei Levéltárban találhatók. E peranyag miatt helyezte vissza I. Ferenc király Pécsről az akadémiát még 1802 nyarán Győrbe.

Az éremlopás ténye közismertté lett már a 19. században, ám annak iratait – valószínűleg személyes okok miatt – nem tárták a nagyérdemű közönség elé. A Koller által készített éremlista korabeli nyomtatott változata ad még némi támpontot a gyűjtemény összetételéről. A lajstromot a Helytartótanács köröztette a nagyobb városokban: számozása szerint a Helytartótanács 2459-es számú nyomtatványa volt. Ennek egy példánya ma is megtalálható az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárában, a Régi Nyomtatványok Tára Ba2r137/III/coll. 11-as száma alatt. Ez a nyolc oldalas nyomtatvány már Csekey István, a pécsi egyetem jogi karának professzora 1960-ban készített bibliográfiájából ismert volt, de tüzetesebben még senki sem foglalkozott vele. Érdekes, hogy Csekey a nyomtatvány rövid annotációjának *„A pécsi közkönyvtár pénzérmei, amelyek hiányát az 1804. január 24. napján a tetőn keresztül történt lopás nyomán észlelték"* címet adta, mintegy téves útra vezetve az éremlopás körülményeit illetően.[29] Valószínűsíthető, hogy az évszázados távolság és a források feltáratlansága miatt csak mendemondák keringtek az esetről, kicsit színesítve azokat. Azt azonban leszögezhetjük, hogy a fennmaradt dokumentáció egyáltalán nem említi a tetőn át történő behatolást. A hivatalos éremlista sajnos semmivel nem visz közelebb ahhoz, hogy megismerjük a kollekció pontos tartalmát.[30]

Szentkirályi István irataiból még egy érdekes tényre bukkanhatunk. Egy 1943-as könyvtári szakmai jegyzetében az éremtár sorsáról a következőket vetette papírra: *„Azon kornak szokása szerint a könyvtár mellett gazdag éremgyűjteményt rendezett be (ti. Klimo György), melynek egész készletét azonban az 1804–05 közötti télen a könyvtárőr-kanonok francia inasa elsikkasztott és különböző helyeken értékesített."*[31] A jegyzetei alapján úgy véljük, hogy ekkorra már Szentkirályi teljes mértékben feldolgozta az éremlopással kapcsolatos forrásokat. Érdekes, hogy a lopás időpontját 1804/05-ben jelölte meg, noha a Káptalani Gyűlés jegyzőkönyvi adatai és a jegyzetei is az 1803–1804-es időpontot támasztják alá. Az azonban bizonyos, hogy tettesként a francia inast nevezték meg, ám bizonyítékok híján felelősségre vonása nem történhetett meg. A másik elgondolkodtató tény, hogy a káptalani gyűlés jegyzőkönyvei alapján tudomásunk van arról, hogy a könyvtárnak 1803. április 15. és 1804. október 30. között volt kinevezett könyvtárosa, Lethenyei János, nyugalmazott plébános, lelkész személyében, ám az ő neve még tanúként sem merült fel a per során. Fő feladatai közé tartozott a könyvanyag lajstromozása és valószínűsíthetően a Vizer-féle toronyszobában, a bibliotéka mellett lakott.[32] Ám a források azt sugallják, hogy Koller József nagyprépost és az aktuális őrkanonok vigyázta az értékes éremgyűjtemény kulcsát.

A gyűjtemény maradványainak sorsáról Csajághy Károly,[33] a püspöki bibliotéka későbbi prefektusa emlékezett meg.[34] Simon Máté, korábbi könyvtári elöljáró kéziratának tanúbizonysága szerint 1808-ban vette át a könyvtári munkálatokat, amikor állítása szerint csaknem öt éve nem volt már „gazdája" a gyűjteménynek. A könyvtárnok hosszú pénzlajstromokra akadt, és nem kis megdöbbenéssel tapasztalta, hogy a *„pénz-tarsolyok – loculi"*[36] üresen állnak. A feljegyzése szerint Simon a rézpénzeket szinte hiánytalanul fellelte, *„mintegy 200 igen csekély értékű parányi ezüst pénzetske"* kíséretében. A kárt ekkor közel 30 000 váltóforint értékben jelölte meg. Úgy tűnik Simon nem ismerte az 1804 és 1805 között lezajlott káptalani vizsgálatot, és annak eredményét – vagy tekintettel Koller nagyprépostra nem írta le a valós esetet. A külsődleges jegyek alapján azonban az alábbi következtetést vonta le: *„Mikép' 's ki által történt a' pénzgyűjtemény e' tetemes karositása? Valódilag most nem tudhatni. Igen hihető azonban, hogy az álnok rabló a' pénzgyűjteményi szekrények' kulcsait elcsente ... a bezárt pénzgyűjteményi terem, 's szekrények' kulcsai seholsem találtattak, sem az erőszakoskodásnak legcsekélyebb nyomai a' zárokon nem vétettek észre."* Csak annyit vélt Simon tudni, hogy az elveszett érmek hazai és külföldi gyűjteményekbe kerültek, hiszen mire felfedezték a hiányt, a tettest már nem lehetett meggátolni az értékesítésben.[37]

Az Alber-Trumpacher-per: Alber János piarista egyetemi szentírástani tanár és Trumpacher győri kanonok, szintén biblikus tanár közt az ortodoxia kérdésében vita. Az iratcsomó Klobusiczky kalocsai érsek hagyatékából került Girk György kanonok, majd püspökhöz (1853–1868) és hagyatékából Girk Alajos pécsi kanonok helyezte el a Szepesy-könyvtárba.

Koller–Pethő per: Pethő káptalani helynök és Koller nagyprépost között egy kánoni intelemből folyó per; Koller a felperes, a pert gr. Kollonich László kalocsai érsek elnöklete alatt tárgyalták; Koller nyerte meg a pert. (Némely részlete miatt az iratcsomót ki kellett vonni.)

29 CSEKEY 1964. 154.

30 A lista vizsgálatáért köszönet Raýman Jánosnak.

31 Szentkirályi-hagyaték – Dobozok – IV. 6. doboz

32 Prot. Cap. XIII. 25. – Káptalani Gyűlés 1803. április 15.; Prot. Cap. XIII. 240. – Káptalani Gyűlés 1804. november 2.

33 A pécsi nyilvános püspöki könyvtár bibliotheca prefectusa 1850 és 1855 között.

34 CSAJÁGHY 1838. 332.

35 A pécsi nyilvános püspöki könyvtár bibliotheca prefectusa 1808 és 1818 között.

36 CSAJÁGHY 1838. 332.

37 CSAJÁGHY 1838. 332.

1815-ben Richard Bright az angol utazó is megtekintette a püspöki könyvtárat. Egykorú leírásában csak rövid említést tesz a bibliotéka egyéb gyűjteménytesteiről: *„...öszve szerzett (ti. Klimo) nem csak nagy számú, és nevezetes Könyveket, hanem még sok rég pénzeket is...".*[38] Bár itt a jelen ismereteink szerint már nem a Klimo-féle éremkollekciót láthatta Bright.

Sokáig úgy vélték, hogy az éremtár utótörténetéhez a szépirodalomban érdekes forrást találtak. Kazinczy Ferenc a *Magyarországi utak* című munkájában Debrecen város taglalásánál említést tett Fáji Fáy János debreceni polgármesterről: *„Fáy, a püspök Klimo testvérének gyermeke , nevezetes pénzgyűjteményt kapott nagybátyjától ajándékba, mely egykor 40.000-re becsültetett."*[40] Még egy utalást tesz Kászonyi Dánielnek a kassai provinciális commisáriusnak, 1816. május 3-án kelt levelében: *„Fáy János nekem 1812 októberében 40.000 bankóforintra becsült Numismatica Gyűjteményét kezembe adá azzal a teljes bizalommal, hogy neki azon vásárolnék képeket."*[41] Ám itt már elmarad a Klimo püspökre történő utalás.

A korábbi szakirodalmak – nem ismervén az éremtár eltűnésének pontos történetét – nemes egyszerűséggel azt gondolták, hogy már Klimo püspök idejében az értékesebb darabokat a debreceni rokonok örökölték. Zoltai Lajos Fáy életrajzában úgy vélte, hogy Klimo egész gyűjteménye ajándékozás, vagy hagyaték útján a Fáy család kezébe került.[42] Raýman János ezen ellentmondást feloldandó a következő eredményre jutott: a püspök gyűjteménye duplum példányait eljuttatta lánytestvérének, Annának és családjának. A teljes kollekció elajándékozása amúgy sem állná meg a helyét, hiszen a hiányt, a könyvtárat és a gyűjteményeket kiválóan ismerő hajdani könyvtárőr, Koller József csak 1804 elején észlelte.

Mint láthattuk a külföldi méltatások sem mentek el szó nélkül a pécsi püspöki bibliotéka numizmatikai gyűjteményének megemlítése mellett, így Hohenegger a *Hormanr's Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst,* 1824. évi XV. évfolyamában megemlékezett a magyarországi klérus kulturális tevékenységéről: így Klimo György működéséről is, ám valószínűleg csak korábbi ismertetésekből vette át adatait a pécsi püspök könyvtáráról.[43]

1829-ben, az újonnan kinevezett püspök, báró Szepesy Ignác (1828–1838) Canonica Visitato-jának 4. fejezetében a megmaradt éremtár mennyiségét 2078 darabban állapítja meg, kiemelve, hogy Klimo György püspök az éremtár részére a pozsonyi kamarai tiszt, Antonius Cothmann bécsi gyűjteményét is megvásárolta. A tárolásukra szolgáló szekrényke a középső könyvtárteremben volt megtalálható, és biztosította az érmek gondos elzárását.[44]

Jó emberöltővel az eset után, 1845-ben Haas Mihály,[45] a Pécsi Püspöki Joglyceum történelemtanára a mendemondák alapján a cselekmény megtörténtének időpontját is helytelenül jelölte meg: *„Klimo jeles arany és ezüst pénzgyűjteményt is kapcsolt a könyvtárhoz, de az 1806-ban a püspöki szék üres lévén eloroztatott. A kár 30.000 pforintra becsültetett. A tolvajt a mai napig sem lehetett kipuhatolni."*[46] Ő már utalást tett arra, hogy a gyűjteményt a káreset óta újból elkezdték fejleszteni: Szepesy Ignác (1828–1838) és Scitovszky János (1838–1846) pécsi püspökök, Bésán Ignác[47] pécsi mesterkanonok, továbbá *„más jótevők"*. Ennek a gyűjteménynek értékesebb darabjait felsorolásában közzé is tette: egy római arany Titus Domitianustól,[48] továbbá négy Constantinustól.[49] A rézpénzek nagy része – Simon Máté leírása alapján – valószínűleg az eredeti Klimo György-féle gyűjtemény darabjai lehettek, és számuk csaknem 3000 körülire volt tehető.

A következő adat az éremkollekcióról már a 20. századból maradt ránk: 1918. november 30-án a vallás- és közoktatásügyi miniszter 14 798/1918-as szigorúan bizalmas elnöki rendeletében a háború után beállott változások miatt felkérte az egyházi főhatóságokat, hogy kincseiket, műtárgyaikat, valamint javadalmi tőkéjüket helyezzék biztonságba, egyúttal kérte ezeknek lajstromba való összegyűjtését. Szőnyi Ottó püspöki könyvtáros[50]

[38] BRIGHT 1970. 72.

[39] Ifj. Fáy János (1773–1833) debreceni műgyűjtő polgármester, Klimo Annának, a pécsi püspök leánytestvérének volt a fia.

[40] KAZINCZY 1878. 38–39.

[41] KAZINCZY 1904. 3203. levél

[42] ZOLTAI 1936. 13–14.

[43] HOHENEGGER 1824. 822–823.

[44] Canonica Visitatio Cathedralis Ecclesiae Quinque Ecclesiensis (PPL) = Székesegyházi Levtár .Fasc .1829.

[45] Haas Mihály (Pinkafő, 1810. április 8. – Pest, 1866. március 27.) bölcseleti doktor, szatmári püspök, valódi titkos tanácsos. A bécsi Pazmanaeumban tanult, 1834-től káplán volt Ozorán, Pincehelyen, Dunaföldvárott. 1837-től a Pécsi Püspöki Joglyceum történelemtanára lett. 1846-tól pécsi plébános, 1853-tól 1858-ig Pest kerületi iskolatanácsos és egyúttal a Bach-korszak németesítő iskolapolitikájának egyik legharcosabb képviselője. 1858-ban német nyelvű beszéddel nyitotta meg a pesti V. kerületi katolikus gimnáziumot. 1858-tól haláláig szatmári püspök volt. SZINNYEI 1896. 206–209. h.

[46] HAAS 1845. 316.

[47] 1810 és 1825 között a pécsi egyházmegye mesterkanonokja.

[49] Római császárok, I. (Nagy) Constantinus (306–337) pénzérméket bocsátott ki a maga és a fiai nevében is, akik közül három – II. Constantinus (337–340), Constans (337–350), II. Constantius (337–361) – apjuk halála után a birodalom császára lett. A négy Constantinus megjelölés valószínűleg őket takarja.

[50] A Pécsi Püspöki Könyvtár könyvtárosa 1906 és 1921 között.

1918. december 23-i leltára érdekes adatokkal szolgál a meglevő, értékesebb érmekkel kapcsolatban, és azok korábbi és aktuális elhelyezéséről is:

- *„9 doboz, egyenkint 30 rekeszes görög és római ezüst érmekkel, 270 darab.*
- *1 zárt doboz 20 darab római és bizánci aranyérmekkel.*
- *1 zárt doboz 20 darab ezüst és bronz érmekkel és plakettekkel.*
- *Janus Pannonius arcképes plakettje, rossz ezüst.*
- *3 skatulya ezüst és bronz érmekkel. 40 darab.*
- *16 doboz egy-egy plakettel.*
- *Török gyürü rossz ezüstből, vésett féldrágakővel.*
- *Három utóbbi tétel és még 30 darab érem eredeti helyéről kivett asztalfiókban van elhelyezve, mely annak idején a püspöki könyvtár 3. sz. termében álló asztalhoz lesz visszateendő, mely feketére van festve. A fiókon porcelán fogantyú van.*

  A rejtekhelyen a tárgyak mellett 2 kódex-jegyzék és egy jegyzék az aranyérmekről van elhelyezve. Az ezüst érmek /görögök és rómaiak/ a püspöki könyvtárban őrzött, bekötött katalógusból ellenőrizhetők, mert az ezüst érmeket mind kivettem a gyüjteményből és biztonságba helyeztem. A plaketteknél nem voltam tekintettel az anyagra, hanem valamennyit elraktároztam."[51]

Szőnyi a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak benyújtott, a gyűjteményben fellelhető kulturális javak összeírását tartalmazó 1918. december 31-i lajstromában a püspöki múzeumot[52] említve a következőket írja az abban fellelhető gyűjteménytestekről: *„3000 érem, görög, római és magyar-osztrák".53*

Az éremtárról legközelebb az 1927. június 27-i könyvtári bizottsági ülésen esett szó, amely szerint a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Könyvtárának használatba átadott Klimo Könyvtár különgyűjteményei közül a pénzérméket tartalmazó kollekciót átszállítják a püspöki palotába.[54]

Összegezve az eddigi ismereteinket: az elsődleges és a másodlagos források alapján megállapíthatjuk, hogy a Klimo György által gyűjtött, és a pécsi püspöki palota DNy-i szárnyában található püspöki bibliotéka éremszekrényeiben tárolt éremkollekcióból 1803. augusztus 8. és 1804. január 24. között eltűntek a legértékesebb arany- és ezüstpénzek. A lopásnak bűnjeleit nem találva, csak közvetett bizonyítékokra hivatkozva, végül nem nyert bizonyítást a bűncselekmény: az utókor mégis ama francia inast emlegeti mind a mai napig. Érdekes tény, hogy Koller József feltétlenül vállalta a felelősséget, ám arról pontos adatot nem tudunk, hogy pénzbüntetés formájában vagy az éremtár hiányzó darabjainak beszerzésével lett volna a gyűjtemény ismételten rekonstruálva. Az újra gyűjtött éremtárral kapcsolatosan a későbbi feljegyzések már egy kevésbé kiemelkedő, nem túlságosan értékes darabokat tartalmazó numizmatikai kollekcióra utalnak.[55] Mára csak a fennmaradt jegyzékek és katalógusok alapján, Raýman János által elkészített gyűjtemény-rekonstrukció ad képet Klimo György különösen értékes éremtáráról. Ami a 21. század éremszakértőinek különleges csemegét jelenthet, a hajdani püspöki könyvtár kivételes precizitással összegyűjtött numizmatikai szakirodalma.[56]

Pohánka Éva
osztályvezető – PhD-hallgató
Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár
Történeti Gyűjtemények

[51] PPKI 9/1918.

[52] A múzeum a könyvtár földszinti északi négy szobájában és a kertben volt elhelyezve.

[53] PPKI 11/1918

[54] PEKI

[55] Valószínű, hogy ez az eset is hozzájárult Koller József nagyprépost csüggedéséhez, amelyet a könyvtár kevésbé „mozgalmasabb" időszaka csak tetézhetett: 1817-ban Horvát István pécsi látogatása alkalmával neki ajándékozta Giuseppe Garampi pápai nuncius 1772 és 1792 között hozzá írott leveleit a következő szavakkal: „Vidd el magaddal. Te ezeket meg fogod és meg tudod becsülni. Itt most a Köz Könyvtár elhagyott állapotban vagyon. Oda nem akarom tenni." HORVÁT 1834. 45.

[56] A jelesebb kötetekről Raýman János készített rövid leírásokat a fent említett tanulmányában. RAÝMAN 2003–2004. 89–107.; RAÝMAN 2007. 11–30.

Források

- Szentkirályi-hagyaték – Szentkirályi-dobozok XIII. 23
- Szentkirályi-hagyaték – Szentkirályi-dobozok IV. 9. doboz 8. boríték
- PKGYJKV 1804–1805 = Pécsi Káptalani Gyűlés Jegyzőkönyve
- PEKI = a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Könyvtárának Irattára
- ELTE Régi Nyomtatványok Tára Ba2r137/III/coll. 11 – 2459 Nummi-Nummo Philacii Bibliothecae Publicae Quinqueecclesiensis, qui Furto die 24. Januarii 1804 detecto, deesse animadversi sunt

Irodalom

BRIGHT 1970 — Bright, Richard: *Richard Bright utazásai a Dunántúlon, 1815.* Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, Veszprém 1970. 72.

CSAJÁGHY 1838 — Csajághy Károly: Klimó György pécsi püspök élete, In: *Munkálatai a pesti növendék-papság magyar iskolájának.* 5. kötet, Egyetemi Ny., Buda 1838. 321–343.

CSEKEY 1964 — Csekey István: *Baranya és Pécs bibliográfiája. Könyvek és folyóiratcikkek.* A mutatókat készítette Vargha Károly, Pécs, Pécs Mj. Város Tanácsa V. B. Műv. Osztálya; Pécsi Városi Könyvtár, 1964.

FINÁLY 1884 — Finály Henrik: *A latin nyelv szótára – A kútfőkből a legjobb és legújabb szótárszakirodalomra támaszkodva.* Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1884. 171.

HAAS 1845 — Haas Mihály: *Baranya földirati, statisticai és történeti tekintetben.* Pécsett 1845.

HOCHENEGGER 1824 — L., Hochenegger: Denkmahle der Wohltätigkeit des ungarischen Clerus (Adolphus Groll, Joseph Fengler, Georg Klimo, Ignatz Graf Bathiany, Johann Szily, Johann von Bab). *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst* 15 (1824):152–153, 822–823.

HORVÁT 1834 — Horvát István: Mért találtatnak gyakrabban a pénzgyűjteményekben…, *Tudományos Gyűjtemény* I. kötet, 45.

KAZINCZY 1904 — *Kazinczy Ferenc levelezése 1816. március 2.–1816. deczember 31.* (14. kötet) A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Bizottsága megbízásából közzéteszi Váczy János, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1904.

KAZINCZY 1878 — Kazinczy Ferenc: *Magyarországi utak.* Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, Budapest 1878. 34–40.

MÉL 1969 — *Magyar Életrajzi Lexikon* (L–Z), 2. kötet, Főszerk. Kenyeres Ágnes, Akadémiai Kiadó, Budapest 1969. 834.

RAÝMAN 2003–2004 — Raýman János: Klimó György pécsi püspök éremgyűjteménye és numizmatikai tárgyú könyvei. *NK* 102–103 (2003–2004) 89–107.

RAÝMAN 2007 — Raýman János: Klimo György híres éremgyűjteménye, In: *"... használd ezt a könyvtárat ... a haza tisztességére és oltalmára, magad és mások hasznára."* – Tudomány és kutatás a Klimo Könyvtárban c. konferencia a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárában 2006. szeptember 26. Szerk. Pohánka Éva, Pécs 2007. 11–30.

SZINNYEI 1896 — Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái,* IV. kötet, Kiadja Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, Budapest 1896, 206–209. h.

SZINNYEI 1899 — Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái,* VI. kötet, Kiadja Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, Budapest,1899, 766–769, 772–773. h.

SZINNYEI 1909 — Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái,* XIII. kötet, Kiadja Hornyánszky Viktor, Budapest 1909, 603–605. h.

TELEKI 1993 — Teleki Domokos: *Egynehány hazai utazások leírása Tót- és Horvátországoknak rövid esmértetésével együtt.* Fordította: Éder Zoltán, Balassi Kiadó, 1993. (http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b92/index.html)

TELEKI 1805 — Dominik Teleki, von Szék: Reise durch Ungarn, und eigene angränzende Gränze, Aus dem Ungarischen übersetzt durch Ladislaus v. Németh, Pesth, bei Konrad Adolph Hartleben, 1805. 205.

VASSKÓ 1934 — Vasskó Ilona: *A pécsi püspöki könyvtár francia nyomtatványai és kéziratai.* /Közlemények a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Könyvtárából 33./ Pécs, 1934.

A Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárának új szerzeményeiből 1998–2007

Aus den Neuerwerbungen des Münzkabinetts des Ungarischen Nationalmuseums, 1998–2007

Az utolsó ilyen tárgyú közlemény megjelenése óta eltelt tíz esztendő legjelentősebb új szerzeményeit mutatjuk be röviden az alábbiakban.

Kelta

1. Kelta tetradrachma – Rákosi (Kroisbachi) típus

E.: Balra néző, hullámos hajú férfifej, sapkaellenzőszerűen előre ugró homlokkal.

H.: Balra haladó ló, amelynek lovasát lényegében csak egy leegyszerűsített törzsből kinövő emberfej jelzi. A lovas hosszú, hátrafésült, fonatokba rendezett haja a végén felfelé kunkorodik. Karját „V"-alakban behajlítva a törzséhez szorítja. A ló alatt pontokból képzett vízszintes vonal, melyet két végén egy-egy félkör zár le. (Egyébként egy stilizált zabla oldaltagnak látszik.) A meglehetősen jól kidolgozott ló szügyén az izmok, oldalán a bordák erősen kidomborodnak, farka hosszú, hullámos, a csak két vízszintes, egy-egy ponttal lezárt vonallal jelölt alsó lábszárak háromszögletű patákban végződnek.

Ezüst, 12.61 g, 22 mm, 5 h
Kr. e. 2. század eleje
V.ö. Dessewffy 106. (hátlap)

A Magyar Nemzeti Múzeumnak a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával sikerült megvásárolni az érmet a bécsi Dorotheum 2007. májusi jubileumi árverésén.

1910-ben Fertőrákoson (Kroisbach) került elő az az éremkincs, amelyről a típus elnevezését kapta. A meglehetősen kevés – különösen ismert lelőhelyről – fennmaradt példány a keleti kelta pénzverés egyik legizgalmasabb csoportjához tartozik, amely átmenetet képez a makedon király, II. Philipposz (Kr. e. 359–336) tetradrachmáit utánzó Kárpát-medencei éremverések és a mai Ausztria, Szlovénia területének Itália, sőt már Róma által is befolyásolt éremverési között. A modern numizmatikai kutatások a rákosi típusú érmek verését legkésőbb a Kr. e. 2. század elejére teszik. Ehhez a legbiztosabb támpontot az 1998-ban Enemonzoban (Udine közelében, Észak-Olaszország) előkerült éremkincs adja, amely 40 darab korai noricumi tetradrachmát tartalmaz Kr. e. 211–170 között kibocsátott római köztársasági victoriatusok társaságában.

A bemutatott darab a közelmúltban Burgenland területén talált, rákosi típusú érmeket tartalmazó kincsleletben került elő több példányban. Az ismert hátlaphoz azonban egy eddig ismeretlen, új előlap párosul, egy nagyon karakteres, szinte már portréként felfogható balra néző férfifej képével, amelynek kidolgozása határozottan a távoli Gallia felé mutat.

A kincslelet sajnos szétszóródott darabjai különböző német és osztrák árveréseken kerültek értékesítésére.[1]

Torbágyi Melinda

[1] Már a kézirat leadása után jelent meg a neves ókorkutató, pénztörténész Virgil Mihailescu Bîrliba tiszteletére készült emlékkönyv, melyben Giovanni Gorini egy rövid tanulmányt szentelt ezen új típusnak az árveréseken felbukkant példányok alapján. GORINI, G.: Le emissioni del Kroisbach típ (Burgenland – Slovacchia Occidentale). In: *Miscellanea numismatica Antiquitatis*. Ed.: Spinei, V. – Munteanu, L., Iaşi 2008. 81–90.

Római császárkor

2. Commodus medalion

E.: [L AELIVS AVRELIVS COMMODVS AVG PIVS FEL]IX
Fej oroszlánbőrrel jobbra
H.: [HERCVLI ROMANO AVG P M TR P XVIII C]OS [VII P P]
A császár, mint Hercules balra áll, fején babérkoszorú, jobbját csípőre teszi, baljában íj, oroszlánbőrrel takart bunkóval egy kövekből rakott oltárra támaszkodik
Róma, 192
Réz (eredetileg sárgaréz – réz, de a külső sárgaréz gyűrű már az antik időkben elveszhetett) 50,87 g, 33,10–34,92 mm
Gnecchi II, 54. oldal 29, 80 tábla 2; Cohen[2] 255. oldal 208
Ltsz.: 2006.A.1.1

192-ben Commoduson elhatalmasodott az őrület. Az érmek tanúsága szerint önmagát római Herculesnek *(Hercules Romanus Augustus)*[2] és egyben Róma új megalapítójának *(Hercules Romanus Conditor)*[3] tartotta. A császárt Herculesként oroszlánbőrrel ábrázoló előlap szintén ebben az évben jelent meg.

Commodusnak két ilyen hátlapú medalionja ismert, csak az előlapi feliratuk tér el egymástól. A pontos meghatározáshoz segítségemre voltak a Gnecchi által közölt fényképek, ugyanis az itt bemutatott darab verőtő egyezést mutat a Gnecchi 54. oldal 28, 79. tábla 10. és az 54. oldal 27, 80. tábla 1. érmekkel, és az utóbbin a körirat egyértelműen olvasható.

Abban a ritka helyzetben vagyunk, hogy az érmét éven belül is keltezni lehet. 147-től Antoninus Pius a köztársaság kori hagyományhoz visszatérve december 10-én újította meg tribunusi hatalmát, s ebben követték utódai is. Commodus 192. december 10-én kapta meg 18. alkalommal a tribunusi hatalmat, s 192. szilveszterén gyilkolták meg, így a medalionnak ebben a háromhetes időszakban kellett készülnie.

Érdekes, hogy míg ebben a három hétben „forgalmi pénzből" csak egy típust vernek,[4] addig medalionból kilenc típust vagy altípust is készítenek.[5] Ez azt mutatja, hogy a bemutatott medaliont, a többi típussal együtt, újévi ajándéknak verték. Az pedig, hogy az ebben a három hétben vert érmékből ilyen sok fennmaradt arra utal, hogy ezeket már korábban szétosztották, mivel a zsarnoknak tekintett Commodus halála után az új kormányzat ezeket minden bizonnyal megsemmisítette volna.

Az érmét feltételezhetően Győr tágabb környékén találták.

Vida István

3. Constantinopolis medalion

E.: CONSTANTI-NOPOLIS
Babérkoszorús sisakos, díszruhás mellkép balra
H.: VICTORIA-AVGVSTI
Constantinopolis[6] balra ül, fején falkorona, jobbjában ág, baljában bőségszaru
Róma, 340–347
Réz, 23,98 g, 4,80–35,78 mm
Gnecchi II, 137. oldal 11, 131. tábla 12; RIC VIII 288. oldal 386
Ltsz.: 2008.A.2.1

[2] RIC III 362, 439
[3] RIC III 362, 437
[4] RIC III 244, legalább is ez az egyetlen, ami biztosan erre az időszakra keltezhető.
[5] Gnecchi III 54–55, nr. 23–24, 29–35.
[6] A hátlapi alakot RIC a prora hiánya miatt Res Publicának határozza meg, de kétségesnek tartja, hogy valóban egy Constantinopolistól különböző megszemélyesítést akartak ábrázolni.

Az érmet II. Constantius és Constans közös uralkodása alatt verték, de pontosan nem keltezhető. Constans egyetlen katonai sikere 341–342-ben volt, amikor leverte a Galliába betörő frankokat és alemannokat, míg II. Constantius gyakorlatilag folyamatosan háborúzott a perzsákkal. A császár győzelmét *(victoria augusti)* hirdető hátlapok ebben a korban azonban már annyira sablonossá váltak, hogy nem feltétlenül köthetőek konkrét történelmi eseményhez.

Az érmét feltételezhetően Győr tágabb környékén találták.

Vida István

Emlékérmek

4. Nagy Péter orosz cár északi hadjáratának emlékérmei
18. század második fele

Nagy Péter északi hadjáratának célja a Balti-tenger feletti uralom megszerzése volt, amelynek érdekében a Svéd Királysággal kellett megkűzdenie. A hosszú és véres háborúban végül Nagy Péter győzedelmeskedett, miközben átalakította a flottát, kikötőket épített, megalapította Szentpétervárt és modernizálta a közigazgatást. A hadjárat sikereit megörökítő emlékérmek közvetlenül az események után készültek el. Azonban az Éremtárba került hat aranyérem egy későbbi utánverés alkalmával készült. Nagy Katalin cárnő a nagy elődi iránti tiszteletből elrendelte, hogy egy új sorozatot verjenek Péter érmeiből. Az érmek tervezői: C. Jugyin, P. H. Müller és H. Ivanov.

G. Héri Vera

Értékpapírok

5. Régi hazai részvénypapírok
19. század

Egy magángyűjtemény történeti értékpapír állagának felszámolásakor számos 1945 előtti hazai papírral gyarapodott gyűjteményünk: hetvenegy részvénnyel, négy szövetkezeti üzletrésszel és két záloglevéllel. A gyarapodás legértékesebb részét a 19. századi részvények alkotják. Közülük is a legkiemelkedőbb ritkaság a Jólsvai Gyümölcstenyésztő Társaság 1845-ben kiállított részvénye. Magyarországon a 18. század legvégén jelent meg a részvénytársaság, mint a gazdasági vállalkozás egy sajátos típusa, de nagyobb arányban csak a reformkorban terjedt el. Jelenleg alig egy tucat társaság részvénypapírja ismeretes ebből a korszakból. Ezek a korai papírok azért is érdekesek, mert megszövegezésük még nem uniformizált, mindegyik kicsit másképpen fogalmazza meg a részvénytársasági forma lényegét. Ez a papír így: *„részvényjegy melynek ereje mellett bizonyíttatik, hogy t. cz. Csernus Pál Úr, a Jólsvai gyümölcstenyésztő Társaság Pénztárába é mai napon 4 az az négy p. Forintokat lefizetvén, az által azon Társaság egy részében valóságos Birtokos lett"*. A társaságról egyelőre nem sokat tudunk. A papír aljára zöld viaszra nyomott pecsét szerint az alapítás dátuma 1843. A kassai Werfer kőnyomdájában készült papír keretdísze növényi ornamentika, fent középen Jólsva város címerével. Emellett a kollekcióból kiemelkedik a Nyíregyházi Takarékpénztár Egyesület 1863-as kiállítatlan részvénye. Az 1862-ben alapított pénzintézet 100 osztrák értékű forint részvénye azt ígéri, hogy *„ennek tulajdonosa a nyíregyházi takarékpénztári egyesület alapítványában és nyereményében az alapszabályok értelméhez képest s az azokban foglalt kötelezettségek elvállalása mellett részesül"*. A papír figurális grafikája a gazdasági élet különféle eszközeit csoportosítja két allegorikus nőalak köré. Ez a díszítés azután a kiegyezést követő évtizedekben válik általánossá. E két kiemelt darab mellett a kollekció legjelentősebb anyagát a kiegyezést követő évtizedekben alakult rész-

vénytársaságok papírjai képezik. Az 1870-es éveket a Nemzeti Biztosító Társaság, a Magyar Keleti Vasút, a Nagyváradi „László" Gőzmalom Rt., a Felső-Magyarországi Építkezési Rt. részvénye képviseli. Az 1880-as és 1890-es éveket pedig a Tisza Biztosító Társaság és a Bodrog-Szerdahelyi-Immunis-Homoki Szőlőtelep és különféle helyi érdekű vasúti társaságok részvényei, mint a Csáktornya-Zágráb, a Kassa-Torna, a Körmend-Németújvár és a Budapest-Esztergom-Fűzitő vonalon működő cégek egy-egy papírja reprezentálják.

Pallos Lajos

Kitüntetések

6. Eberhardt Károly kitüntetései[7]
19. század második fele

Eberhardt Károly (1825–1906) az 1848–1849-i magyar forradalom és szabadságharc honvéd-tisztje volt (1849. január 1-től hadnagy, 1849. június 29-től főhadnagy), aki a szabadságharc bukása után, 1849. augusztusának közepén, mint százados Törökországba emigrált. A török hadseregben Abdurrámán efendi néven, kolágászi-ként (kapitányként) előbb a Közel-Keleten, később a krími háborúban és a Kaukázusban harcolt. A magyar és a német mellett megtanult olaszul, valamint csecsen és török nyelven is. Konstantinápolyi tartózkodása idején a világhírű magyar orientalista, Vámbéry Ármin egyik támogatója volt. 1859-ben Kossuth Lajos és a Magyar Nemzeti Igazgatóság hívására utazott Itáliába, s végül olasz királyi tábornoki rangig emelkedett. 1860-ban Garibaldi oldalán részt vett a dél-itáliai harcokban, a döntő jelentőségű volturnói csatában. 1862-ben azonban Emilio Pallavicino de Priola ezredes mellett ő volt az, akinek csapatai megállították Aspromonte-nál a Róma felé vonuló Garibaldi hadseregét. Ezt követően Szicíliában és a szigeteken harcolt a brigantik ellen. Egyes források szerint 1866-ban az ő közbelépése mentette meg Umberto olasz trónörököst az osztrák csapatok gyűrűjéből. Az 1870-es években előbb rendelkezési állományba helyezték, majd nyugdíjazták. Hosszabb ideig élt Pistoiában, ahol városi tisztségeket is viselt. Kossuth becsülte, Eberhardt vele és fiaival is baráti kapcsolatban állt. Feltehetően az 1890-es években telepedett le végleg Magyarországon, a Veszprém megyei Gecsén építtetett házat, ott gazdálkodott.

A bemutatott kitüntetés anyag együttesként különösen értékes. A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményébe került kitüntetések közül kiemelkedik a magyar szabadságharc idején, 1849 márciusában létrehozott, de ekkor csak ideiglenes jelvényekkel adományozott 1848–49-es Magyar Katonai Érdemrend emigrációs keresztje. Ez az arany kereszt az érdemrend eredeti terveihez hasonló, de csak később, 1863-tól Torinóban Kossuth Lajos és néhány emigráns magyar kitüntetett által készíttetett rendjelek egyike. Magyar közgyűjteményben mindössze hét példánya ismert, ezek is változatok. Kiemelésre kívánkozik még az olasz királyi Szent Móric és Lázár Rend tiszti keresztje, amely egy néhány évig adományozott, ritka típus: a rendjelvényen ugyanis korona helyett koszorú függ.

Eberhardt nekrológja a tábornok tizenkét kitüntetéséről emlékezik meg, így ezzel a tíz darabbal csaknem valamennyi gyűjteményünkbe került: 1. Az 1848–49-es Magyar Katonai Érdemrend emigrációs keresztje. 2. A Török Dicsőség Rend Érdemérem ezüst fokozata. 3. A Török Császári Medzsidi Rend IV. (?) osztálya. 4. A Savoyai Katonai Érdemrend parancsnoki keresztje. 5. Az Olasz Királyi Szent Móric és Lázár Rend tiszti keresztje. 6. Az Olasz Királyi Szent Móric és Lázár Rend parancsnoki keresztje. 7. Az Olasz Korona Rend tiszti keresztje. 8. Az Olasz Egységért és Függetlenségért Vívott Háború Emlékérme. 9. Olaszország Egyesítésének Emlékérme. 10. Honvéd Emlékérem.

Jelenleg ismeretlen helyen lappang a Savoyai Katonai Érdemrend lovagkeresztje és az Olaszországi Magyar Légió Emlékérme, amelyeket Eberhardt ábrázolásain jól azonosíthatóan láthatunk.

Cs. Lengyel Beatrix – Makai Ágnes

[7] Részletes tanulmány az együttesről: Cs. LENGYEL Beatrix – MAKAI Ágnes: Eberhardt Károly életútja és kitüntetései. Folia Historica 22 (2002-2004) 123-160.

7. Török Kálmán tábornagy kitüntetései
19/20. század fordulója

Harasztosi Török Kálmán (1858–1926) altábornagy hagyatékával nagymennyiségű iratanyag mellett a Magyar Nemzeti Múzeumba kerültek kitüntetései is. Törököt a kadetiskola elvégzése után 1878-ban léptették elő hadnaggyá. Ezt követően a katonai ranglétra jelentősebb állomásai: 1889-ben főhadnagy, 1897-ben először százados, majd őrnagy, 1903-ban alezredes, 1906-ban ezredes, végül 1914-ben altábornagy. Az 1. világháború alatt tábornoki rangban teljesített szolgálatot a hadügyminisztériumban.

Elismeréseinek többségét a korszak jellegzetes katonai kitüntetései alkotják. 1898-ban megkapta a Katonai Érdemkereszt III. fokozatát és az I. Ferenc József uralkodásának ötvenedik évfordulója alkalmából alapított Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára elnevezésű kitüntetést. 1908-ban megkapta a Vaskorona Rend III. osztályát és a hatvanadik uralkodói jubileumra létesített Katonai Jubileumi Keresztet. A múzeumba került iratanyagból sajnálatos módon hiányzik a hadiékítményes Vöröskeresztes Tiszti Díszjelvény és a Katonai Érdemkereszt szalagján függő Bronz Katonai Érdemérem adományozására vonatkozó dokumentumok. Valószínűleg ezeket már a 20. század elején kaphatta meg. A Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztályát az előírásoknak megfelelően katonai szolgálatának huszonötödik évében, 1913-ban kapta meg. Már az 1. világháború alatt, 1915-ben adományozták neki a Szent István Rend kiskeresztjét, amely pályafutásának legmagasabb rangú kitüntetése. Feltehetően a háború folyamán kapta két külföldi kitüntetését, a Német Vaskereszt II. osztályát és a Német (Porosz) Vöröskereszt Érdemérmének II. osztályát.

Mivel az 1. világháború harcterein nem teljesített szolgálatot, ezért kollekciójából hiányoznak a jellegzetes, fronton elnyerhető kitüntetések, mint a Károly Csapatkereszt vagy a Sebesültek Érme. Mindazonáltal az Osztrák-Magyar Monarchia egy magas rangú katonájának részben tipikus, részben egyedi kitüntetéseket tartalmazó együttese jutott az Éremtárba Török Kálmán hagyatékával.

Pallos Lajos

8. Az Aranygyapjas Rend jelvénye
20. század eleje

A Zürichben élő Széchényi Gyula a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta édesapja, Széchényi Gyula gróf Aranygyapjas Rendjének jelvényét.

A Rend az egyik legkorábbi világi lovagrend, melyet Jó Fülöp Burgundia uralkodója alapított 1430-ban harmadik házasságkötése alkalmából. A Rend tagjainak kiváló erényekkel kellett rendelkezni, mint bátorság, következetesség, jó keresztényi magatartás és mindenekelőtt hűség az uralkodóhoz.

A Rend jelvényének elemei: egy kos irha, – amely utal az aranygyapjúért útnak induló Jaszonra és társaira, az argonautákra – egy lángnyelv és egy tűzkő. Ezek felett egy girlandos díszítményen olvasható a Rend latin nyelvű jelmondata: PRETIUM LABORUM NON VILE (A tettek nem olcsó jutalma).

A gróf Széchényi-családnak három tagja részesült abban a megtiszteltetésben, hogy a Rend tagja lehetett: a Magyar Nemzeti Múzeumot alapító Ferenc 1808-ban, Imre 1892-ben, valamint Gyula 1903-ban. Széchényi Ferenc Pál nevű fiának a fia volt Széchényi Gyula gróf, aki Széll Kálmán kormányában 1900 és 1903 között az I. Ferenc József király személye körüli miniszteri posztot töltötte be, s ekkor szerzett érdemeiért részesült ebben a magas elismerésben.

G. Héri Vera

9. A Magyar Királyi Szent István Rend nagykeresztje
Arany, zománcozott
20. század eleje

A rendet Mária Terézia magyar királynő, a Habsburg Birodalom feje alapította 1764-ben a kiváló polgári érdemek megjutalmazására. A királynő a rend elnevezésével az államalapító Szent István előtt tisztelgett, valamint magyar alattvalóinak hűségét hálálta meg. A rendnek három fokozata volt: nagykereszt, középkereszt és kiskereszt. A rend jelvénye a barokk stílusban megformált magyar királyi koronán függő zöld zománcos arany kereszt, amelynek közepén kör alakú vörös mezőben a fehér kettős kereszt a hármas halmon. A kettős kereszt mellett a királynő monogramja: MT. A köriratban fehér alapon a rend latin nyelvű jelmondata: PUBLICUM MERITORUM PRAEMIUM. (Az érdem nyilvános jutalma) A középrész hátoldalán zöld tölgyfakoszorúban fehér alapon a következő felirat: STO. ST. RI. AP., a SANCTO STEPHANO REGI APOSTOLICO (Szent István apostoli király) felirat rövidítése. A jelvény szalagjának a színei, a zöld – vörös - zöld is a rend magyar jellegét tükrözte. A nagykereszt szalagját a jobb vállon átvetve viselték, így a jelvény a bal csípőhöz került. A rend különböző fokozatai-hoz díszes öltözetet is rendszeresítettek, amelyeket a rend ünnepnapján, augusztus 20-án viseltek a kitüntettek. Ez a szokás a 19. század elejéig maradt fenn.

A rend nagykeresztjét a legmagasabb rangú állami és egyházi méltóságok, diplomaták, valamint külföldi uralkodók kaphatták meg. A középkereszt a közélet különféle magas beosztású személyeinek kitüntetése lett, míg a kiskeresztet a legkülönbözőbb foglalkozású, saját területükön kiváló érdemeket szerző polgárok kapták meg, többek között művészek is, mint például Arany János és Munkácsy Mihály.

A rend az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után átmenetileg megszűnt, de Horthy Miklós kormányzó megújította, mint a Magyar Királyság legmagasabb rangú kitüntetését és 1938-tól újra adományozta. A rend a királyság államformával együtt szűnt meg 1946-ban.

A rend Budapesten őrzött anyagainak nagy része elkallódott a 2. világháború végén, ezért a megmaradt jelvények és rendi ruhák különösen becsesek. A Magyar Nemzeti Múzeum számos rendjelvényt, rendi kiadványt, a kitüntetetteket ábrázoló metszetet, festményt és fényképet, valamint az öltözet egy-két darabját is őrzi, de a rend nagykeresztjével eddig nem rendelkezett. Ennek a kitüntetésnek a megszerzése annál is időszerűbb volt, mivel közeleg a rend megalapításának 250. évfordulója, amit a múzeum a rend történetét bemutató kiállítással szeretne megünnepelni.

Pallos Lajos

10. Katonai csapatjelvények az 1. világháborúból

Az 1. világháborúban a hadviselő felek közkedvelt propaganda eszköze volt a jelvény. Az Osztrák-Magyar Monarchiában a háború kitörése után több ezer különféle színes zománcos jelvény készült a hátország számára. 1915-ben a hadsereg alakulatai számára is megengedték, hogy jelvényeket viseljenek. Ettől fogva a hadsereg vezetőinek portréjától kezdve a nagyobb és kisebb katonai alakulatokon át a hadikórházakig bezárólag számos különféle jelvény készült. Különösen sok ezredjelvény készült, mivel a hadsereg alapvető alkotó egysége az ezred volt. A csapatjelvényeket gyakran az illető egységben szolgáló művészi hajlamú katona, vagy ritkábban egy-egy ott katonáskodó művész tervezte. A jelvények kivitelezését a bécsi és budapesti jelvénygyártó cégekre bízták. Általában kétféle kivitelben készítették el a jelvénytervet, egy díszesebb, gyakran zománcos változatban a tisztek számára, és egy olcsóbb, lemezből préseltet a legénység számára. Mivel a katonai jelvények gyűjtésének a divatja már a háború alatt megkezdődött, ezért számos példányban megőrződ-

tek az egyes darabok. Egy háború alatt keletkezett és a gyűjtő leszármazottai által kegyelettel megőrzött gyűjteményből 49 jelvényt vásároltunk meg az Éremtár részére, közte a 11. hadtest, a 6. és 7. lovashadosztály, a 4. lovas- és a 131. gyalogosbrigád, a 10., 44., 47., 51., 53., 76. és 84. közös gyalogezred, a 19. honvéd gyalogezred, a 8. tábori tüzérezred, a 13. Savoyai Jenő dragonyosezred, a 6. Württemberg és a 16. Zita királyné közös huszárezred, a 19. vadászzászlóalj, az 1. határvadász-zászlóalj, a 24. rohamcsapat-zászlóalj és a 15. hegyi ágyúsosztály 1. ütegének egy-egy jelvényét.

Pallos Lajos

11. Magyar Corvin Díszjelvény, 1930.

Az 1930-ban alapított kitüntetéssel azoknak a külföldi állampolgároknak az érdemeit ismerték el, akik a magyar kultúra érdekében alkottak maradandót. Az Éremtár által megvásárolt kitüntetést Emil Setälä finn nyelvésznek adományozták volna 1935-ben, aki azonban a tervezett átadás előtt elhunyt. Ezt az 1930 és 1945 között adományozott kitüntetést évtizedeken keresztül csak a Felszeghy-féle kitüntetéskönyv illusztrációja alapján ismerhettük. Az Éremtár 2002-ben megszerzett darabja mellett jelenleg a gyöngyösi Huszár Lajos Éremtár kiállításán szerepel a kitüntetésnek ez idáig második ismert példánya.

Pallos Lajos

Irodalom

Cohen² III — Cohen, H.: *Description historique des monnaies frappées sous l'Empire Romain communément appelées médailles impériales.* 2. édition. Tome 3. Paris – London 1883.

Cohen² V — Cohen, H.: *Description historique des monnaies frappées sous l'Empire Romain communément appelées médailles impériales.* 2. édition. Tome 5. Paris – London 1885.

Dessewffy — *Gróf Dessewffy Miklós barbár pénzei.* Budapest 1910.

Felszeghy — Felszeghy Ferenc – Rátvay Imre – Petrichevich György – Ambrózy György (szerk.biz.): *A rendjelek és kitüntetések történelmünkben.* Budapest [1943.]

Gnecchi — Gnecchi, F.: *I Medaglioni Romani.* Milano 1912.

Grueber — Grueber, H. A.: *Roman Medallions in the British Museum.* London 1874.

RIC III — Mattingly, H. – Sydenham E. A.: *The Roman Imperial Coinage. Vol. III. Antoninus Pius to Commodus.* London 1930.

RIC IV/3 — Sydenham E. A. – Sutherland C. H. V.: *The Roman Imperial Coinage. Vol. IV part III. Gordian III – Uranius Antoninus.* London 1949.

RIC VIII — Kent, J. P. C.: *The Roman Imperial Coinage. Vol. VIII. The Family of Constantine I. A.D. 337–364.* London 1981.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Híradások egy barbaricumi késő római solidusleletről

Nachrichten über einen spätrömischen Solidusfund aus dem Barbaricum

Érem- és kincsleletek különleges forrásai a történelmi folyamatoknak és eseményeknek. Összetételük elemzése számos adatot kínál a gazdasági és politikai kapcsolatok vizsgálatához, valamint kiegészíti a rendelkezésre álló – a korszakok legtöbbjénél meglehetősen hiányos – írott források nyújtotta képet. E leletek nagy része a találók gondatlansága vagy kapzsisága miatt semmisült meg, azonban vannak olyanok is, melyekről eddig közzé nem tett beszámolók, híradások állnak a rendelkezésünkre. Az ókori és koraközépkori numizmatikai leletanyagban kiemelt figyelmet kapnak az aureusok/solidusok, különösen akkor, ha a Római, majd a Bizánci Birodalom határain kívül kerülnek elő. A császárkori aureusok és solidusok ugyanis csupán csekély szerepet játszottak a tartományok éremforgalmában, mivel egyrészt értékük túl nagy volt, másrészt ajándékként, jutalomként részesültek belőlük a katonák, illetve a helyi elit tagjai. A barbaricumi megjelenésük hátterében sokkal inkább kereshető, hogy a római kül-, illetve védelmi politika eszközei voltak, semmint a provinciákban zsákmányolt javak. Természetesen a barbaricum egyes területei között is eltérő az előfordulásuk és intenzitásuk, mely sokszor ellentétben áll az írott forrásokban szereplő adatokkal.

A Kárpát-medence északi részéről, mely megközelítőleg Szlovákia, valamint Kárpátalja területével azonos, számos császárkori érem- és kincslelet ismert, melyeket több munkában tettek közzé.[1] Ezek között azonban nem szerepel egy olyan 4. század utolsó harmadára keltezhető éremlelet, melyben Gratianus – és talán még más császárok – solidusai voltak. Csupán híradás maradt fenn róla a Magyar Nemzeti Múzeum iratanyagában, melyek segítségével egyes darabokat, valamint az előkerülési körülményeket rekonstruálhatjuk. Az újabb régészeti kutatások szempontjából igen fontos már maga a lelet lelőhelye is, mely Szlovákia északi részén, a Vág folyó völgyében fekvő Királylubella (ma L'ubela, Szlovákia) területén volt.

Kvicskó Budveszely János királylubellai lakos 1913. májusában kínált fel egy római aranyérmet megvételre a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárának.[2] Az Éremtár munkatársai azonban a leírása alapján nem tudták pontosan meghatározni az aranyat, ezért arra kérték, hogy vagy a ceruzával készített dörzsöletét, vagy az eredeti példányt küldje Budapestre.[3] Kvicskó Budveszely ezen utóbbi tanácsot fogadta meg és juttatta el az aranyat a következő sorok kíséretében a Nemzeti Múzeumba: *„...mellékelve küldöm az aranyat azzal, hogy érte járó díjat, a melynek megállapítását lelkiismeretes belátásukra bízom, nevemre posta utján megküldeni kegyeskedjék. Egyuttal tiszteletteljesen kérem az arany meghatározását egy-két szóval."*.[4] Sajnos az Éremtár nem tartott igényt a solidusra, melyet a következő levél kíséretében küldött vissza Királylubellára: *„Igen Tisztelt Uram! A vételre felajánlott aranypénz Gratianus római császár (Kr. u. 4. sz.) arany solidusa (l. Cohen VI. kötet 431, 24). Tekintve, hogy e pénzdarab gyűjteményünkben több példányban megvan mellékelve köszönettel visszaszolgáltatjuk avval a megjegyzéssel, hogy a külföldi katalogus-ára 20 frank (kb. 20 korona)..."*.[5]

E levélváltás alapján csupán egy szórványként előkerült Gratianus solidusszal számolhatnánk, ha négy évvel később – 1917. június közepén – Királylubelláról nem érkezett volna újabb levél a Nemzeti Múzeum Éremtárába. A levél írója Erdős Miksa helyi földbirtokos volt, aki a következős sorok kíséretében küldte el egy római aranyérem lenyomatát: *„Az idecsatolt lenyomat egy, az itteni határban talált aranypénzdarabról vétetett le. A találó hajlandó volna ezt vétel útján a múzeumnak átengedni, miért is tisztelettel megkeresem a Tekintetes Vezetőséget, szíveskedjék tudtomra adni, vajjon reflectál erre és, egyben hálásan lekötelezne, ha megírni méltoztatnék, mely korból való ez. Ezen értesítés után intézkedni fogok, hogy a darab megtekintés véget beküldessék."*.[6]

[1] A szlovákiai szórvány- és kincsleletről: ONDROUCH, Vojtech: *Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku.* Bratislava 1964; HUNKA, Ján et alii: *Nálezy mincí na Slovensku* III. Bratislava 1978; HUNKA, Ján – KOLNIKOVÁ, Éva: *Nálezy mincí na Slovensku* IV. Nitra 1994. A kárpátaljai éremleletek legrészletesebben Kropotkin könyvében kerültek bemutatásra: KROPOTKIN, V.V.: *Les trouvailles de monnaies romaines en U.R.S.S.* Wetteren 2005. / Moneta 49./

[2] Sajnos ez a levele hiányzik az éremtári iratanyagból.

[3] MNM Éremtár 273A/1913.

[4] MNM Éremtár 307A/1913.

[5] MNM Éremtár 308A/1913.

[6] MNM Éremtár 55A/1917.

A levélhez csatolt lenyomat Gratianus egy solidusáról készült *(1. kép)*, mely a levélen található feljegyzés alapján Cohen 24. sz. típusába tartozott.[7] Gohl Ödön válaszlevelében ismertette a kívánt meghatározást, valamint érdeklődött az érem előkerülési körülményei iránt.[8] Erdős Miksa nem késett a válasszal:

„ Nagyságos Gohl Ödön úrnak a m. nemz. muzeum éremtára nagyérdemű vezetőjének Bpest

Mélyen tisztelt Uram!

56/1917 számú nbecsű felvilágosító soraiért fogadja kérem hálás köszönetemet. Hogy a kérdéses érem lenyomata az eredetinek fordítattja volt, onnan eredt hogy – staniol vagy viasz hiányában – azt először pecsétviaszon és onnan papírra vettem le. Na, de a szakértő szeme, mint Nagyságodé, amúgy is mindjárt láttá, milyen éremről van szó. Ha már nagyságos uram szíves volt ebben a dologban oly részletesen felvilágosítani, bátorkodom még arra is tisztelettel felkérni Kegyeskedjék velem tudatni mit érnek az I. Ferenc 1822 tallérok (ezüst) és az V. Ferdinandstb. Féle 1848 és 1844 20-asok? A kérdéses Gratianus féle (359 Kr.e.) aureus-t szívesen beküldtem volna megtekintés végett, de leider nincsen az én birtokomban. Különben tisztelettel megemlítem, hogy engem évtizedek óta úgy a régiség- valamint a természetiek és a nemz. muzeum összes tárainban jól ismernek, mivel úgy a Könyv- valamint az irat- és más tárainak már sok becses dolgot beszolgáltattam. Fogadja kérem nagyságos uram, kiváló tiszteletem igaz nyilvánítását.

Hazafias üdvözl. Erdős Miska

Liptó-királylubella 1917. VI. 27.".[9]

1. kép Gratianus solidusának pacskolata a királylubellai leletből (MNM Éremtár)

Erdős levelének végén az aranyérem előkerülési körülményeiről is tájékoztatta Gohl Ödönt: *„A Gratianus aureusa szántás alkalmával bukkant fel. Több is volt azon a helyen de tót parasztfiú az érmekből többet látván azokra gondot nem vetett és mint holmi „csillogó dolgokat" beszántotta és csak azt az egy darabot hozta haza ami a föld felszínén maradt."*[10] Ezen sorok alapján az érem egy nagyobb lelethez tartozott, amit azonban beszántottak. Sajnos az 1913-ban beküldött Gratianus arany leletkörülményeiről nem állnak rendelkezésünkre adatok, mégis mivel a pacskolaton található arannyal azonos típusba (Cohen 24. sz.) tartozott, valamint szintén Királylubelláról küldték Budapestre, így joggal feltételezhetjük, hogy egy leletből származhatnak.

Az 1917-ben beküldött solidus elő- és hátlapját a rajz alapján sikeresen lehet meghatározni: A: DN GRATIA-NVS PF AVG a császár jobbra néző paludamentumos mellképe fején diadémmal. R: VICTOR-IA AVGG Gratianus és II. Valentinianus egymás mellett ülnek, kezükben globus, vállaik felett szárnyas Victoria. Az egyik üllő alak nagyobb, mint a másik. A szelvényben TROBS

Az előlapi felirat, valamint a hátlapi ábrázolás alapján az érem a RIC 9. 49b. típusba tartozott, melyet 378 és 383 között a trieri pénzverdében vertek. Az 1913-ban előkerült érmet szintén Cohen 24. sz. határozták meg a MNM Éremtárában. Sajnos ennek verdejegyéről nem állnak rendelkezésünkre adatok, mégis nagy valószínűséggel szintén ebbe a típusba tartozhatott.

A királylubellai solidusok fontos információkat kínálnak a Római Birodalom és a Felvidék északi részén élő népcsoport kapcsolatrendszeréhez, mivel az aureusok/solidusok elsősorban a római külpolitika eszközeiként, ritkábban zsoldként jutottak a Barbaricumba, semmint zsákmányként.[11] Az éremforgalom intenzitása azonban korszakonként különböző volt. Míg az 1. század közepén Nero érmei nagyobb számban jelentkeznek Szlovákia délnyugati részén, illetve Kárpátalján, addig az azt követő közel két évszázadból e területről csupán néhány szórványlelet ismert.[12] A 3. század közepétől kezdve jelentősen megnőtt a Kárpát-medence észak-keleti részén a római aranyérmek száma, amely folyamat egészen a 4. század harmadik negyedéig megfigyelhető. A Felvidék nyugati és középső részén azonban csak I. Valentinisnus és Valens császárok uralkodásának idejétől jelentkezik a solidusok beáramlása *(2. kép)*. Ezek részben, mint arra a szűgyi solidusleletet közzétételében utaltunk, a 374/375-ös háborúval illetve az azt követő gyorsan megkötött békével állhatnak kapcsolatban.[13] A kvád szál-

[7] MNM Éremtár 55A/1917. Ld.: COHEN, Henry: *Description monnaies frappés sous l'Empire Romain.* Tom. 6. Paris 1862.

[8] MNM Éremtár 56A/1917.

[9] MNM Éremtár 60A/1917.

[10] MNM Éremtár 60A/1917.

[11] A témáról részletesen: PROHÁSZKA Péter: *Imperium et Barbaricum. Kapcsolatrendszerek a Kárpát-medencében a római császár- és kora népvándorláskorban.* PhD értekezés. Esztergom 2008.

[12] Ld. erről részletesen: PROHÁSZKA *Imperium et Barbaricum.*

[13] PROHÁSZKA Péter: Der spätrömische Schatzfund von Szügy (1837). Ein Beitrag zum Umlauf spätrömischer Goldmünzen im Karpatenbecken. *Numismatický sbornik* 22 (2007) 30–38. A történeti eseményekhez ld.: MÓCSY András: Pannonia. In: *PWRE* Suppl. 9. Stuttgart 1962. 576–577.

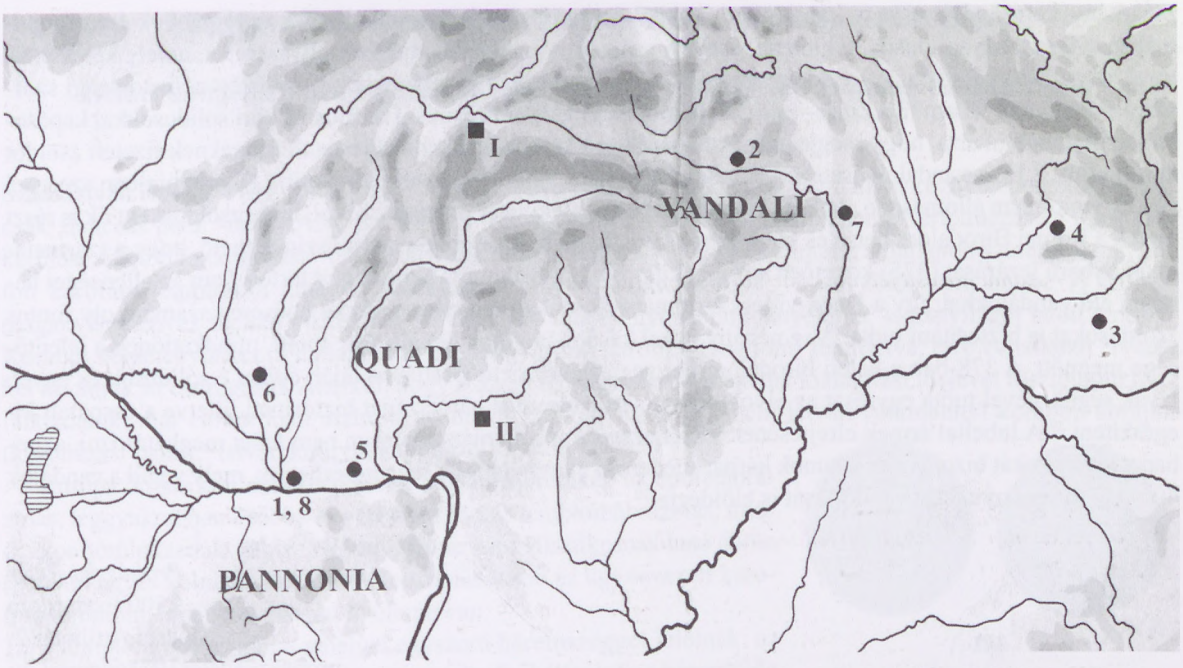

2. kép I. Valentinianus, Valens és Gratianus (●) solidusainak, valamint a későcsászárkori kincsleleteknek (■) előfordulása a Kárpát-medence északi részén: 1. Izsa (Iža – Vel'ky Harčáš); 2. Poprád (Poprad); 3. Nagyszlatina (Nizsne Szlotovina); 4. Ungvár (Uzshorod); 5. Köbölkút (Gbelce); 6. Negyed (Neded); 7. Lemes (Obysovce); 8. Izsa (Iža – Vel'ky Harčáš), I. Szűgy; II. Királylubella (Lubella)

lásterületre azonban ezt követően is jutott a római aranyakból, elég az izsai Valens,[14] a köbölkúti (Gbelce),[15] valamint a negyed-i (Neded) Gratianus,[16] illetve az Izsa–vel'ky harčáši[17] II. Valentinianus (375-392) solidusokra utalnunk. A királylubellai érmek, már csak a lelőhelyük fekvése tekintetében sem ehhez a csoporthoz tartoznak, mivel a kvád szállásterület határa északon a Vág középső részén, valamint északkeleten a Gömör-Szepesi-Érchegységnél található.[18] A Vág folyó felső részén, a korábbi Liptó és Szepes vármegyék területén, előkerült régészeti emlékanyag a Przeworsk kultúrával, valamint a Kárpát-medence északkeleti részén élő vandálok leleteivel mutat szoros rokonságot.[19] A korábbi korszakokhoz képest kisebb számban, de szintén előfordulnak Valens solidusai: Nagyszalatináról (Nizsne Szolotvino, Ukrajna) és Ungvárról (Uzshorod, Ukrajna) Valens császár fülezett aranyai ismertek,[20] melyekhez még II. Valentinianus (375-392) lemesi (Obysovce, Szlovákia)[21] aranya társul. A királylubellai aranyak jelentőségét növeli egy néhány évvel ezelőtt ismerté vált vandál fejedelmi temetkezés, melynek az ókorban kirabolt maradványait Poprád (Poprad, Szlovákia) határában találták meg. A nemesfém mellékletek közül azonban csupán egy fülezett Valens solidus maradt meg, amit 375-ben Trierben vertek és a RIC 9. 17c. típusba tartozik.[22] Az említett érmek, illetve a lubellai 378 és 383 között vert solidusok jelzik, hogy 375 után is érkezett arany a vandálok településterületére. Ugyancsak ezek sorába tartozik még egy I. Theodosius solidus, melyre Liptószentmiklóson bukkantak.[23] A Kárpátok és a Visztula közötti területen eddig még nem kerültek elő I. Valentinianus, Valens és Gratianus solidusai, amely arra utal, hogy az aranyérmeket elsősorban a kárpát-medencei vandáloknak szánták.[24] A lubellai solidusok Barbaricumba kerülésével kapcsolatban, éppen az írott források hiánya miatt, többféle lehetőséggel kell számolni. Így egyaránt felvetődhet, hogy

[14] ONDROUCH *Nálezy*... 147: Valens Coh. VIII, 108, 31. ANTB.

[15] HUNKA, Ján et alii: *Nálezy* ... 38: Trier Coh. VIII, 131, 38. (375–383).

[16] HARSÁNYI Pál: Éremleletek. *NK* 15 (1916) 84; ONDROUCH *Nálezy*... 148: Gratianus Coh[1] VI., 431, 24. COM.

[17] ONDROUCH *Nálezy*... 151.

[18] PIETA, Karol: The North Carpathians at the beginning of the Migration Period. *Antiquity* 65 (1991) 377; KOLNÍK, Titus–PIETA, Karol: Slowakei. *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 29 (2005) 121–122.

[19] Karol Pieta ezt a Vág és Poprád folyók mentén a későcsászárkorban megtelepedett népességet észak kárpáti csoportnak nevezi: PIETA, Karol: Die Slowakei im 5. Jahrhundert. In: *Germanen, Hunnen und Awaren. Schätze der Völkerwanderungszeit.* Nürnberg 1987. 386–391; PIETA The North Carpathians ... 377 és KOLNIK–PIETA Slowakei. 121.

[20] PROHÁSZKA *Imperium et Barbaricum.*

[21] BOLIN, Sture: *Fynden av romerska mynt i det fria Germanien. Studier i romersk och äldre germansk historia.* Lund 1926. 121.

[22] PIETA, Karol–ROTH, Peter: Kniežacia hrobka z Popradu-Matejoviec. *Pamiatky múzea* 3 (2007) 46.

[23] BOLIN *Fynden av romerska mynt* ... 120.

[24] BURSCHE, Aleksander: *Later Roman – Barbarian contacts in Central Europe numismatic evidence.* Berlin 1996. /Studien zu Fundmünzen der Antike 11/

zsákmány, kereskedelem vagy külpolitikai eszközként jutottak a Barbaricumba.[25] A tartományok éremforgalmában a 4. századi solidusok, tekintettel csekély számukra, nem játszottak komoly szerepet, amely kérdésessé teszi, hogy zsákmányként vagy a kereskedelem során kerültek a germánokhoz.[26] A közép-németországi szórvány aranyakkal, valamint a kincs- és sírleletekből ismert Valentinianus-Theodosius kori solidusokkal kapcsolatban mutatták rá arra, hogy megjelenésük hátterében a katonai szolgálataikért a thüringeknek fizetett zsoldot kereshetjük.[27] Ez a vandálok esetében is valószínűsíthető, mivel az 5. századi Notitia Dignitatumban szerepel egy Egyiptomban állomásozó ala VIII Vandilorum nevű alakulat,[28] amely arra utal, hogy zsoldosként ők is részt vettek a Római Birodalom belső és külső harcaiban. További lehetőségként valószínűsíthető, hogy a szarmatakvád háború lezárását (375) követően a római külpolitika továbbra is kapcsolatot tartott fenn az ellenségei hátában élő vandálokkal, így a Duna-vidéki tartományok védelme mellett a római hadsereg számára oly fontos zsoldosokat is biztosítani tudta. Alig néhány évvel később, a gótok beköltözése miatt, mindkettőnek a jelentősége megnőtt. A 378-ban a keleti birodalomrész segítségére siető Gratianus talán éppen e solidusok és egyéb javak segítségével tudta egyrészt az elvonuló nyugati hadserege hátországát biztosítani, illetve a csapatait kiegészíteni.[29] A lubellai érmek elrejtésének idejét ezen érmek alapján pontosan nem lehet meghatározni, azonban a kiváltó okát bizonyosan a hunok kárpát-medencei előrenyomulásában kereshetjük, mely végül a vandálok 406-ban történt nyugatra vándorlását is előidézte.[30]

Prohászka Péter
2500 Esztergom
József Attila tér 2.
prohaszkapeter1975@gmail.hu

NACHRICHTEN ÜBER EINEN SPÄTRÖMISCHEN SOLIDUSFUND AUS DEM BARBARICUM

Rezümee

Die römischen Goldmünzen sind wichtige Quellen des römisch-barbarischen Kontaktsystems. Die bekannten Streu- und Schatzfunde aus dem nördlichen Teil des Karpatenbeckens wurden schon in mehreren Werken veröffentlicht, aber ein Solidusfund auf dem Gebiet Királylubella (heute L'ubela, Slowakien) kommt in denen nicht vor. Die Nachrichten über den Schatz befinden sich im Archiv des Ungarischen Nationalmuseums.

In 1913 schickte János Kvicskó Budveszely aus Királylubella einen Solidus von Gratian (Typ Coh. 24.) ins Museum, der aber dort nicht behalten wurde. Einige Jahre später – im Jahre 1917 – sandte der Királylubellaer Grundbesitzer Miksa Erdős den Abdruck *(Abb. 1)* einer Goldmünze von Gratian (RIC 47b Typ, 378–383) ins Nationalmuseum. Leider diese Münze wurde auch nicht dort behalten. Erdős schrieb in seinem Brief auch über die Fundumstände einige Zeilen. Ein Bauerjunge hat beim Ackerbau mehrere Goldmünzen entdeckt, aber nur einen nach Hause gebracht und die anderen wurden eingeackert. Obwohl wir über die Fundumstände des ersten Solidus nichts wissen, könnte er wegen Typ und Fundstelle auch zu diesem Schatzfund gehören. Die Untersuchung des Goldmünzverkehrs im nördlichen und nordöstlichen Teil des Karpatenbeckens erbrachte *(Abb. 2)*, dass der Fund von Királylubella ein neuer Beweis zum Münzverkehr nach 375 ist. Die Fundstelle liegt aber nicht in swebischen, sondern im vandalischen Siedlungsgebiet. Der archäologische Fundstoff dieses Gebiets verrat enge Beziehungen zum Römischen Reich, was besonders durch die Entdeckung des Poprader Königsgrabes untermauert wurde. Die Vandalen konnten in der römischen Aussen- und Verteidigungspolitik eine wichtige Rolle spielen, worüber aber die sparlichen antiken Quellen schweigen. Die Goldmünzen gelangten als Sold-, Sonder- oder Tributzahlungen ins Barbaricum. Im Hintergrund der Verbergung des Schatzes von Királylubella konnte die Vordringung der Hunnen im Karpatenbecken stehen, was schliesslich im Jahre 406 zur Abwanderung der Vandalen führte.

[25] BEMMANN, Jan: Romanisierte Barbaren oder erfolgreicher Plünderer? Anmerkungen zur Intensität, Form und Dauer des provinzialrömischen Einflusses auf Mitteldeutschland während der jüngeren Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit. In: *Antyk i Barbarzyncy.* Bursche, A.–R. Ciolek (ed.), Warszawa 2003. 65.

[26] Ld ehhez: PROHÁSZKA *Imperium et Barbaricum.* 2008.

[27] KLEEMANN, Jörg – PLIETZSCH, Sarah: Archäologie des Abwesenden – Untersuchungen zu römischen Münzen tetrarchischer bis valentinisch-theodosischer Zeit aus Nordwestdeutschland nebst einigen Anmerkungen zu Waffengräbern des 4. Jahrhunderts im Saale-Gebiet. In: *„.... trans Albim fluvium" Forschungen zur vorrömischen, kaiserzeitlichen und mittelalterlichen Archäologie.* Meyer, M. (Hrsg.). Rahden/Westf. 2001. 312–313.

[28] Notitia Dignitatum orientis 28, 25.

[29] MÓCSY Pannonia. 377.

[30] CASTRITIUS, Helmut: *Die Vandalen.* Stuttgart 2007. 44–46.

Megjegyzések Szent István Huszár No. 2. denárának ábráihoz

Bemerkungen zu den Bilder des Huszár No. 2. Denars von Stephan dem Heiligen

Szent István Huszár[1] No.2., azaz Dbg.[2] 1706/a típusú denára (a magyar numizmatikai köznyelvben általánosan csak „lanceás pénz"-nek, LANCEA REGIS feliratú pénznek nevezik) éremképeinek értelmezése a típus előkerülése, illetve feldolgozása[3] óta élénk viták tárgyát képezi. *(1. kép)* Leginkább a hátlapon szereplő magyarított karoling templomot vitatják, némelyek a magyar Szent Koronát vélvén felismerni benne. A szóbeli magánvélemények mellett cikkekben,[4] sőt jelentős tudományos tanulmányokban[5] is napvilágot látott e nézet. Korábbi véleményünket (a hátlapi ábra egy magyarított karoling templom) fenntartva, erre vonatkozó érveinket kívánjuk itt összegezni. Anélkül, hogy a Szent Korona mai formájának kialakítási idejével részletesen foglalkoznánk, már elöljáróban utalni kívánunk arra a tényre, hogy Szent István valamennyi korabeli ábráján (koronázási palást,[6] István király aranypénze[7]) nyitott koronát visel.

1. kép

Európa X. századi denárverésében általános éremkép az épületábrázolás, leggyakrabban a többé-kevésbé sematikus templomábrázolás, mindenkor homlokzati nézetben. Néhány, szinte naturalisztikusnak ható ábrán (például egyes kölni veretek) kívül legáltalánosabb az úgynevezett karoling templom, amelynek három fő eleme van:

1./ a templom tympanonja, amelyet egyszerű háromszöggel jelölnek; az oldalszárak néha két-két párhuzamos vonalból állnak és a háromszög tetején lévő kereszt egyidejűleg a körirat szókezdő jele is,

2./ a tympanon alatt négy függőleges vonal van, amelyek a homlokzati oszlopsort jelzik. Változatként előfordul, hogy ez a tympanon alatti rész olyan keskeny, hogy nincsenek oszlopok, és ugyancsak változat, hogy néha az ilyen üres mezőbe keresztet tesznek. A kereszt néha az oszlopsorban is megtalálható, a 2. és 3. oszlop között,

3./ a függőleges vonalak alatt két vízszintes vonal utal általában a templom bejárati lépcsősorára.

E karoling templomtípusnak igen sok helyi változata van, de az alaptípus elemei mindegyiken felismerhetőek. Számunkra legfontosabb a bajor kialakítás. A bajor verdék karoling templomai egységesek; alacsonyabbak és szélesebbek, a homlokzat hármas tagolása tisztán nyilvánul meg. Különleges változata a bajor karoling templomoknak (mind az uralkodói, mind a püspöki pénzeken), hogy 895–1027 között a homlokzati oszlopsor helyén egy nem egyértelműen azonosítható felirat-rövidítés (Letternkirche)[8] van. (Az egyik értelmezés szerint ez a verdehelyre való utalás.) Szent István pénzeinek bajor, pontosabban Regensburg hatására – nem utolsó sorban Regensburg REGINA CIVITAS nevének a magyar pénzek REGIA CIVITAS feliratának rokonítására - már a CNH. I. 1. esetében is többen rámutattak.[9] Még nyilvánvalóbb a bajor hatás a Huszár 2. (Dbg. 1706/a) esetében. Minden bizonnyal Szent István sógorának, IV. Henrik bajor hercegnek (II. Henrik néven a német királynak, még később a német-római császárnak) Letternkirche típusú denára volt minta. A magyar pénzek verőtöveit azonban magyar ötvösművészek készítették, akik az új feladatot az ősi motívumkincs felhasználásával oldották meg; az egyszerű háromszöget palmetta motívummá formálták, és ez által lehetségessé vált, hogy más ábrázolást – ezúttal zárt korona – lássanak bele és félremagyarázzák jelentését. Ám az ábrát teljességében, mindhárom részelemmel együtt kell vizsgálni; az ormot az alatta lévő oszlopsort bajor átalakítással, vízszintes felirattal (RE (gia). CI (vitas) és a lépcsősort jelző két vízszintes vonallal. Ez az egységes kép pedig semmiképpen sem tekinthető a Szent Koronánk ábrázolásának, mint ahogyan valamennyi numizmatikus karoling templomot ismert fel benne. Bizonyítékunk van viszont arra is, hogy a korabeli pénzt-használók is épületet,

1 HUSZÁR, Lajos: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute.* Budapest–München 1979.
2 DANNENBERG, Hermann: *Die Deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit.* Berlin 1876.
3 GEDAI István: *A magyar pénzverés kezdete.* Budapest 1986.
4 SZIGETI István: *A Szent Korona magyar titka.* Aachen–Kalocsa–Kecskemét. É.n. (1998).
5 BAKAY Kornél: *Az Árpádok országa.* Budapest 2002. 271., GERICS József – LADÁNYI Erzsébet: A Szent István lándzsájára és koronájára vonatkozó források értelmezése. In: *Szent István és az államalapítás.* (Szerk: Veszprémy László) Budapest 2002. 202.
6 TÓTH Endre – SZELÉNYI Károly: *A magyar Szent Korona.* Budapest 1996. 41–48.
7 GEDAI István: *Szent István aranypénzverése.* Budapest 1999.
8 HAHN, Wolfgang: König Arnulfs Italienzüge und die ersten Regensburger Denare vom Typ Kreuz/Letternkirche. *MÖNG* 18 (1973):4, 14–19., HAHN, Wolgang: *Moneta Radasponensis.* Braunschweig 1976.
9 HÓMAN Bálint: *Magyar pénztörténet.* Budapest 1916. 171–175., HUSZÁR Lajos: Szent István pénzei. In: *Szent István Emlékkönyv* II. kötet. /Szerk.: Serédi Jusztinian) Budapest 1938. 337–364.

pontosabban karoling templomot láttak benne. Ismeretes ugyanis egy svédországi leletben előkerült utánveret, amely ezt a típust utánozta.[10] *(2. kép)* Az eredeti magyar veret művészi vonalvezetését nem tudja visszaadni, de az értelmi jelentését igen; ez pedig egyértelműen karoling templomot formáz annak minden feltételével, ugyanakkor mind feliratában, mind ábrájában a mi pénzünknek az utánzata. Szó sem lehet koronáról.

2. kép

Az előlapi éremkép egyszerűbbnek, problémamentesnek tűnik. LANCEA REGIS köriratban zászlós lándzsát tartó kézábrázolás van. A kéz melletti két-két kicsi párhuzamos hullámvonalat – László Gyulára hivatkozva – Györffy György értelmezte;[11] ezek felhőre utalnak, azaz a felhőből (értsd: az égből) lenyúló, a lándzsát a királynak (a rex-nek, lancea regis) átadó kéz, Isten keze. A kép azt hangsúlyozza, hogy István királyi jelvényét, így a hatalmát is Istentől és nem más földi uralkodótól kapta. Tehát a magyar király szuverenitását fejezi ki. A lándzsa zászlója természetesen igen kicsi, mégis felismerhetően vízszintesen csíkozott, a végén bojtok vannak. Elvileg elképzelhető, hogy néhány jelentésnélküli vonallal az üres teret kívánták kitölteni, sokkal valószínűbb azonban Makkai János értelmezése,[12] aki szerint a vízszintes vonalak Árpád-házi királyaink zászlóját, az „árpádsávos zászlót" jelenítik meg Szent István pénzén. A hatalmi jelvény ábrázolásának, annak minden részletének szimbolikus értelme van, aligha tételezhetünk fel csupán térkitöltő elemet. Az árpádsávos zászlóval legutóbb Pandula Attila foglalkozott,[13] a sávos címer legkorábbi előfordulását Imre király 1202-es pecsétjén véli felfedezni. Így Szent István denára pontosan két évszázaddal teszi korábbra a sávok („Árpád-sávok") megjelenését.

Egy kutatási téma, egy ezeréves tárgy és ábrázolásainak értelmezése talán sohasem tekinthető megváltoztathatatlanul lezártnak. Szent István denára sem. (Lásd Makkai János zászló-értelmezését.) Jelenlegi álláspontunkon változtatni azonban indokolatlannak tűnik. Szent István denárának pénzlába, hátlapi ábrája, körirata egyértelműen utal István király sógorának, IV. Henrik bajor hercegnek (a későbbi II. Henrik néven német királynak, majd német-római császárnak) denárára, annak mintául vételére. Véleményünk szerint tehát a denár előlapján Isten keze a felhőből lenyúlva árpádsávos zászlóval ellátott lándzsát ad át a magyar királynak, aki ezt szuverén módon birtokolja, azaz LANCEA REGIS. A denár hátlapján REGIA CIVITAS körirat utal a magyar király székhelyére, ábrája pedig bajor típusú karoling templom RE .CI (=REGIA CIVITAS) betű párral. (Letternkirche). A karoling templom formáját a magyar verőtőkészítő a korabeli magyar ötvösművészet megfogalmazásában magyarította.

Gedai István
Magyar Numizmatikai Társulat

[10] BERGHAUS, Peter: Beiträge zur Deutschen Münzkunde des XI. Jahrhunderts. *Hamburger Beiträge zur Numismatik* 2 (1952-1953): 6-7, 61-62.

[11] GYÖRFFY György: A magyar pénzverés kezdeteihez. NK 71–72 (1972–1973) 35–41.

[12] MAKKAI János: *Árpád-sávos zászló a királyi lándzsán.* Budapest 2007.

[13] PANDULA Attila: Fejezetek az „Árpádsávos" zászló és lobogó történetéből. *Jogtörténeti Szemle Különszám* (2007) 49–55.

II. Lajos ismeretlen verdejegyű obulusa

Obole von Ludwig dem Grossen mit unbekanntem Münzzeichen

I. Mátyás (1458–1490) halála után Magyarország néhány év lefogása alatt államcsőd közeli állapotba került. A rendek ellentétei és a király tehetetlensége miatt egyre kevesebb figyelem fordítódott a gazdasági ügyek intézésére. Ez végül oda vezetett, hogy a helyzet javítására nem láttak más utat, csak azt, hogy az 1467 óta állandó és szilárd pénzrendszer – amely talán az utolsó erős pontja volt a gazdaságnak – felborításával a pénzrontásból származó bevételekre tehessenek szert. Így 1521-ben megindult az úgynevezett *nova moneta* denárok veretése, amelyekből a hivatalos rendelet szerint két darab volt egyenlő egy régi, úgynevezett antiqua denárral.[1]

Mátyás és II. Ulászló (1490–1516) uralkodása alatt aktív, sok típust produkáló obulusverés folyt. Ezen két uralkodó obulusveretei nagy mennyiségben maradtak fenn. Valamilyen okból II. Lajos (1516–1526) obulusverése azonban sokkal szerényebb méretű volt mind típus-, mind darabszám tekintetében. Éppen ezért ritkán kerül elő ismeretlen verdejegyű vagy változatú Lajos obulus.[2]

Az ismertetésre kerülő darab *(1. kép)* a CNH 315 (H 857, ÉH 682, P 260) típushoz tartozik. Ezt az obulus típust Lajos a *nova moneta* denárok váltópénzeként verette 1521–1525 között. A most felbukkant darab mindenben megfelel a főtípusnak, azonban ez az obulus L – V verdejeggyel mindeddig ismeretlen volt. A verdejegy olvasata teljesen egyértelmű, habár az L betű kissé halványan látszik. Súlya 0,19 gramm, átmérője 11 mm, anyaga a típushoz képest jó ezüst.[3]

1. kép II. Lajos obulusa (nagyított kép)

Az L – V verdejegy feloldása Ludovicus – Visegrád lehet, ezt számos érv támasztja alá. Visegrádon valószínűleg már az 1350-es években is működhetett pénzverde, de minden bizonnyal nem állt fenn sokáig. A következő visegrádi pénzverésre vonatkozó adat 1524-ből származik.[4] A király tartozása fejében április 19-én engedélyezte Gyarmathi Balassa Ferenc nógrádi ispánnak, hogy 4000 forintnyi hasznot hozó pénzmennyiséget verethessen Visegrádon. Továbbá megengedte, hogy a kölcsön pénzverésből befolyt összegen túl Balassa továbbra is verethessen pénzeket. Balassa nem csak saját ezüstjét verethette pénzzé, hanem másokét is, de a király tartozásának lerovása után már minden kivert márka után a királynak is járt a pénzből. A verde 1524–1526 közötti működését több írásos adat is bizonyítja, főként a királyi számadáskönyvekből rekonstruálható jól a visegrádi pénzverőház tevékenysége. Az 1525-ben országszerte újra meginduló antiqua denárok veretésében is részt vett a visegrádi verde, amit írott források és verdejegyek egyaránt bizonyítanak, bár a régi típusú pénzek verése Visegrádon csak 1526-ban indult meg.[5] Verdejegyek tanulsága szerint talán még János alatt is működött a visegrádi verde, de ez nem igazolható egyértelműen.[6]

Lajos visegrádi pénzverésére nem csak az írott forrásokból és a pénzek verdejegyeiből következtethetünk, hanem régészeti leletek is árulkodnak róla.[7] 1979-ben egy épület feltárása során hét darab 1524-ben vert *nova moneta* denár került elő, amelyek közül három darab L – W verdejegyű volt.[8] Tóth Csaba az L – W verdejegyű

[1] JESZENSZKY Géza: II. Lajos denárai. *NK* 26–27 (1927–1928) 127–143., 128–129.

[2] János és I. Ferdinánd obulusaihoz képest azonban még mindig jóval nagyobb darabszámban kerülnek elő veretei.

[3] Egy nagyobb kitörés van a pénzen, talán ez indokolja csekély súlyát, az obulusok súlyának ugyanis a törvényesen előírt számítás szerint 0,25 grammnak kellene lenni. (A különbség ugyanakkor az al marco pénzverés sajátságaiból is származhat.)

[4] Bár verdejegyek alapján feltételezhetően Zsigmond, vagy még inkább I. Ulászló korában is folyt esetlegesen pénzverés Visegrádon. Ezt erősíti meg néhány a várásatások során előkerült, egyelőre közöletlen lelet is.

[5] HUSZÁR Lajos: A visegrádi pénzverde a középkorban. *FA* (1966–1967) 195–203., 196–198.

[6] Csak a CNH 331 A típus egy 1529-ben vert V – A (P 265-21, H 881) verdejegyű darabja alapján feltételezhető. Ugyanakkor Huszár az A – V jegy visegrádi verdére való feloldását bizonyítékok híján elutasítja. HUSZÁR Lajos: János király denárai. *NK* 50–51 (1951–1952) 38-47., 43. Különös fejezete az antiqua denárok újra forgalomba kerülésének a HK monogram ligatúra-szerű feltűnése, amely minden bizonnyal Hans Krug kémlő nevét rövidíti, aki jelentős tevékenységet fejtett ki országszerte és a jegyek tanulsága alapján sokat dolgozott Visegrádon is, minthogy jelzése a V verdejegyű darabokon is megtalálható. HUSZÁR Lajos: Különös monogram II. Lajos denárain. *NK* 80–81 (1981–1982) 85–87.

[7] SZŐKE Mátyás: Adatok a középkori Visegrád történetéhez és helyrajzához. Dunakanyar. *A Közép-Dunavidéki Intéző Bizottság tájékoztatója.* (1984):3, 9–14. Később azonos címen megjelent: In: *Középkori régészetünk újabb eredményei és időszerű feladatai.* Budapest 1985. 285–312.

[8] Szőke Mátyás leírása kissé félrevezetőnek tűnik, ugyanis gondolatmenetét követve úgy látszik, mintha négy darab V verdejegyű példány mellett lett volna három darab W jeggyel is. Érdeklődésemre azonban Tóth Csaba elmondta, hogy a pénzek többségén ugyan nem vehető ki a verdejegy, néhányon azonban látszódik, hogy L – W jegyről van szó. Szívességét ezúton is köszönöm.

pénzeket visegrádi vereteknek tekinti,[9] habár ezeket korábban külföldi eredetűnek gondolták, és magam is inkább külországi verdében készült pénzeknek tekintem őket. Úgy hiszem azonban, hogy a kérdés teljes biztonsággal nem dönthető el, megoldása további, mélyebb történeti és numizmatikai kutatásokat igényel.[10]

1981-ben – nem messze a hét darab pénz lelőhelyétől – négy olyan ezüstlemezt találtak, amelyek 0,43 g-os átlagsúlyuk szerint közel állnak a *nova moneta* denárok pénzverési rendelkezésből számított 0,49 g-os súlyához. Így feltételezhető, hogy ennek – a Fő utca 40. szám alatti – háznak a pincéjében lehetett a pénzverde, legalábbis II. Lajos korában.

Visegrádon ebben az időben L – V, illetve V – L jegyekkel készültek *nova moneta* denárok, gyakori előfordulásukból ítélve viszonylag nagy mennyiségben. A visegrádi pénzverdének obulusa mindeddig nem volt ismert. Úgy tűnik, Lajos alatt csak a legnagyobb verdék vertek obulust, így Körmöcbánya, Pozsony, Buda és Nagyszeben, habár összesen mintegy tucatnyi pénzverő működött.[11]

A *nova moneta* pénzreform nyomán kialakult verdejegyrendszer számos ponton hasonlóságokat mutat az V. László és anyja által veretett pénzek verdejegyeivel, amelyeket Pohl (Luschin nyomán) ún. frank verdejegyrendszer szerint készült pénzeknek tart. (Vagyis az első betű az uralkodó nevének rövidítése, a második pedig a verdehelyre utal.) Ebből az analógiából is jól látszik, hogy pénzrontás idején a verdejegyek alakjával is igyekezték jelezni, hogy nem a szokás szerint vert pénzekről van szó. Ugyanakkor ez a verdejegyrendszer lehetőséget adott arra is, hogy a kamaraispán ne szerepeltesse az általa veretett rossz minőségű pénzen saját névkezdőbetűjét, így megőrizhette jóhírét.[12]

A 16. századból számos olyan éremlelet ismert, amelyben szerepelnek II. Lajos pénzei. A pénzek hosszú forgalmi ideje miatt még a tizenötéves háború alatt elrejtett leletekből is sok Lajos által veretett pénz kerül elő (habár mindig antiqua denárok) Ebben a több ezer darabos mennyiségben azonban visegrádi obulus nem fordult elő. Ilyen nagy tömegben vert és fennmaradt pénzek között mindez arra utal, hogy a szóban forgó veret minden bizonnyal nem a forgalom számára készült, sokkal inkább próbaveret, vagy kis példányszámban kivert kísérleti típus lehetett.[13] Ugyanakkor az is megjegyzendő, hogy a *nova moneta* denárok rossz minőségük miatt bevonásuk után szinte azonnal eltűntek a forgalomból, a későbbi leletekben csak elvétve szerepelnek.

Ujszászi Róbert
Móra Ferenc Múzeum
Szeged

[9] TÓTH, Csaba: Mints of medieval Visegrád. In: *„Quasi liber et pictura". Tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára.* Budapest 2004. 571–573., 572.

[10] Az L – W jegy feloldása kérdéses lehet, mivel ezeket Jeszenszky Géza a sziléziai Wratislavában (Boroszló) vert pénzeknek tartja, elsősorban stiláris megfontolásokból. Azonban vannak további jelek is amelyek szintén ezen típusok külföldi veretésének lehetőségét erősítik. Ilyenek a verdejegyekből leszűrhető tanulságok, amelyek szerint az L – W jegy néhány 1524-es vereten előlapi C – S jelzéssel kiegészülve jelenik meg. Ennek a jegynek pedig – ahogyan azt már Jeszenszky is helyesen felismerte – magyarázatát lehet adni, minthogy írott források szerint bizonyos Conrad Sauermann és társa, Bernhardt Maul pénzverési jogot nyertek Boroszló városában. Sauermann nevének kezdőbetűi megegyeznek a fent említett denár verdejegyével, így valószínűsíthető (hacsak nem feltételezünk véletlen egybeesést), hogy ezeket a pénzeket valóban Sziléziában készítették. Ezt erősíti meg az előlapján két keresztet, hátlapján pedig B – W verdejegyet viselő darab is, amely kapcsolható Bernhardt Maul személyéhez.
A W külföldi eredetére utal az is, hogy a nova moneta denárok veretésének megszűnte után nem találkozhatunk ilyen verdejegyekkel. Mivel a visegrádi verde működése legalább 1526-ig igazolható, így nem tartom valószínűnek, hogy a korábbi gyakorlattal szemben a mintegy másfél éves időszak alatt ne készültek volna Visegrádon W verdejegyű darabok is, amennyiben valóban használták volna a visegrádi verde jelzésére a W betűt. A W hiánya azonban értelmet nyer, ha elfogadjuk Jeszenszky verdejegy megfejtését. JESZENSZKY i.m. 138–141.
Ugyanakkor a teljesség kedvéért az is megjegyzendő, hogy Visegrád nevének nincs kialakult helyesírási formája a középkorban, így egyaránt szerepel V, illetve W betűvel írva is. Azonban joggal feltételezhető az, hogy egy verdéhez csak egyetlen variáns köthető, tehát hogy nem használt ugyanaz a verde két különböző (bár azonos hangértékű) betűt önmaga megkülönböztetésére. Fokozottan igaz lehet ez a feltevés, ha olyan rövid, 1-1,5 éves időszakról beszélünk, mint Visegrád esetében is.

[11] Ez a szám meglehetősen magas, ahhoz képest, hogy a pénzreform megindulása előtt ezüstpénzek tulajdonképpen csak a körmöcbányai verdében készültek. GYÖNGYÖSSY Márton: *Pénzgazdálkodás és monetáris politika a késő középkori Magyarországon.* Budapest 2003. 179–180. A verdékre lásd CSIKY Emil: *A magyar pénzek verdehelyei történelmünkben.* Szeged 1987.

[12] POHL Artúr: Erzsébet királyné L-betűs verdejegyű pénzei. *NK* 64–65 (1965–1966) 49–53.

[13] Hasonlóan ritka lehetett a pozsonyi obulusverés is, ahogyan arra Pohl Artur is utalt. POHL Artur: II. Lajos pozsonyi pénzverése. *Az Érem* (1965): 33–34, 264.

Mária Krisztina főhercegnő és Albert Kázmér herceg házassági emlékérme (1766)

Medaille zur Vermählung von Maria Christiana und Albrecht 1766

E.: M. CHRISTINA• AVST • ALBERT• SAXON (körirat) SPONST • (szelvényben)
Fent középen a házaspár egymással szembenéző mellképe.
H.: QVO VOTA TRAHVNT (körirat) CONIVNCTID•IX APRIL MDCCLXVI (szelvényben)
(Boldogító fogadalmukat 1766. április 9-én tették le.)
Két, az édenkertet jelképező, pálmaszerű fa között egy angyal. A fákon osztrák és szász címerpajzs.
Ezüst, vert, 25,5 mm
Az emlékérmet a mosonmagyaróvári Hansági Múzeum 2007. október 26-án vásárolta a budapesti Éremtár Kft. Petőfi Sándor utcai boltjában.

Az érem előlapján a 24 éves Mária Krisztina főhercegnő a baloldalon, tehát a fő helyen látható, s a szövegtől eltekintve is úgy tűnik, ő a jelentősebb személy. A pár mindkét tagját a kor divatjának megfelelően hajadonfőtt, hátra fésült hajjal ábrázolták. A főhercegnő arca Habsburg jellegzetességeket mutat, különösen az orr és az áll, de ezeket még enyhíti az ifjúság bája. A herceg az érmen kissé hátraszegezi fejét, haját a kor férfi divatjának megfelelően copfba kötve viseli. Ruhájuk korabeli alkalmi díszruha. Albert mellén felismerhető a magyar vonatkozású Szent István Rend csillaga, amelyet 1764-ben kapott Mária Teréziától, a rendet alapító királynőnktől.[1] Ugyancsak kivehető rajta az Aranygyapjas Rend „elalélt birkát" formázó jelvénye.[2] Az uralkodónői kegy tehát – az 1715 óta az osztrák Habsburgok által is adományozható – legelismertebb rendjellel is felruházta a herceget. Az ábrázolás élethűsége, jó beállítása és stílusa művészi mintaformálóra vall.

A Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárában van egy hasonló, de nagyobb méretű (34 mm) veret, amelyiken látszik az alkotó monogramja is: A.W. (A darab a Magyar Nemzeti Múzeumot alapító Széchenyi Ferenc gyűjteményéből való.)[3] Aloisius Wiedeman gyakorlott udvari vésnök volt. Rengeteg érmet vésett késő barokk stílusban Mária Teréziától I. Ferencig.[4] Portréi általában színvonalasak voltak. Dr. G. Héri Vera, a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtára nyugalmazott kurátora véleménye szerint a mester az érem női portréját már meglévő éremről mintázta.

A hátlapon két, befelé hajló pálmaszerű fa áll. Ezeken függnek a házasuló felek hazájára utaló címerpajzsok, bal oldalt az osztrák, jobb oldalt a szász. Köztük egy bal kezében fáklyát tartó angyal éppen Ausztria egyszerű

[1] KISFALUDI Kassics Ignácz (szerk.): *Érdem Koszorúk vagy értekezés a Felséges Austriai, Császári és Királyi uralkodó Házat illető Jeles Rendekrűl, megtiszteltetésekrűl és jutalmazásokról, toldalékkép pedig Európában most virágzó egyéb Jeles Rendekrűl is.* Bécsben 1840. 158.
[2] MAKAI Ágnes – HÉRI Vera: *Kereszt, érem, csillag.* Helikon Kiadó, Budapest 2002. 10–11.
[3] *Tabulae numismaticae pro nummorum Hungariae ac Transilvaniae Instituti Nationalis Széchenyinni.* Budae, MDCCCV. 65.
[4] FORRER, L.: *Biographical dictionary of medalists, coin-,gem-, and seal-engraves, mint-masters &c. ancient and modern, with referes to their works b.c. 500 – a.d. 1900.* Vol. VI. London, Spink & Son Ltd. 1916. 467–469.

pólyás pajzsához lép és jobb kezét ráteszi. Nyilvánvalóan szimbolikáról van szó, amely a két összehajló pajzsos fában az összetartozást, a fáklyában a megújulást, továbbélést fejezi ki. Az angyal ábrázolása (fej, test, szárny, ruha) meglehetősen elnagyolt. E figura gyenge kivitele arra enged következtetni, hogy a hátlap részben átvétel egy másik „monétáról", ami a verési technika miatt sikerült az ezüstnél ilyen kevéssé színvonalasra.

A datolyapálma a Földközi-tenger térségében évezredek óta az élet és a győzelem jelképe volt. Az ókeresztény művészetben életfaként jelent meg.[5] A keresztény művészetben többek között a szeplőtelen fogantatás (Szűz Mária) jelképe volt és általában a halál felett aratott győzelemé. A világi szimbolikában a Győzelem, a Hírnév és a Boldogság megtestesítője.[6] A mélyen vallásos Habsburg udvar az átvitt jelentésekkel minden valószínűség szerint tisztában volt, a tradíciót és újszerűséget rendelésére ápoló vésnökkel együtt.(A pálma jóval korábbi és későbbi Habsburg véseteken is feltűnt.) A két ország és dinasztia is összeolvad a keresztény ifjú párban. Itt is az érem „osztrák oldala" a hangsúlyos, kifejezve a házasulandók közötti valós különbséget. Az angyal az osztrák oldalon áll. A szász sűrű pólyás pajzs magányosan függ a másik oldalon.

A két oldal közül az előlap a kidolgozottabb, igazán színvonalas az új házasok művészi mellképével. A hátlap ábrázolása szokványos típus, más érmeken is szerepel, csak a két pajzs beállítása ad neki némi egyediséget.

Az alkalmi érmek kibocsátását XIV. Lajos francia király terjesztette el. A „Napkirály" életének minden fontosabbnak ítélt mozzanatáról emlékérmek által is tudósította az alattvalókat. Természetesen a Habsburgok és más uralkodó családok is átvették ezt a sajátos „divatot".[7]

A házassági érem kibocsátásával az ifjú pár is a kor divatját követte. Ezeket az érmeket a friss házasok részben elajándékozták, a szűkebb családi, baráti körben inkább az arany változatokat, a kevésbé értékes ezüst darabokat híveiknek is ajándékozhatták. Ezeket már valószínűleg százas nagyságrendben verették ki. Az ilyen érmekből bronz, ón és horgany változat is készült. Ezt igazolja, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárában a fentebb leírt éremből egy azonos méretű ón és bronz darab is található. Valamint egy 41 mm átmérőjű bronz, amin az ezüstön rosszabbul sikerült részlet, az angyal, tökéletes formájában látható, rövid szárnyaival és libbenő szoknyával. Az alkalomra a házasulandókat külön-külön oldalon ábrázoló érmet is adtak ki, ugyanezzel a vésettel. (A leírt veretek kivétel nélkül a Széchényi – gyűjteményből származnak.) Vagyis különböző fémekből, nem csak azonos, hanem kicsit eltérő méreteket is készítettek. Az alkalmi éremkibocsátást ma nyugodtan nevezhetjük hírt közvetítő, a szereplőket népszerűsítő üzleti vállalkozásnak, hiszen a kevésbé értékes fémekből – ezres nagyságrendben – készült darabokat nyilvánvalóan a köznépnek pénzért árusították. A fém fajtája, minősége határozta meg az elérhetőség határát ennél a „médiafélesége"-nél.

A házassági éremből bizonyára Magyarországra is sok darab kerülhetett, de azt konkrétan nem tudjuk, honnan jutott ez az érem az aukciós ház birtokába. Az ilyen érmek felbukkanása nálunk manapság igen ritka. Közgyűjteménybe kerülésük meg még ennél is kevésbé jellemző. A mosonmagyaróvári Hansági Múzeum vásárlását a házaspár helytörténeti jelentősége is nagyban indokolta, mivel életük szorosan kapcsolódott a volt Moson megyéhez és Magyaróvár városhoz.

Mária Krisztina főhercegnő (Bécs, 1742. május 13.- Bécs, 1798. június 24.) Mária Terézia kedvenc leánya volt.[8] Mária Antóniával és több testvérével ellentétben neki nem kellett gyermekfejjel dinasztikus házasságot kötnie. Az anya szerette volna maga mellett tartani különösen művelt és intelligens leányát. A királynő bécsi udvarába menekült Albert Kázmér Ágost (Moritzburg, Drezda mellett, 1738. július 11. – Bécs, 1822. február 10.) szász-tescheni herceg, az utolsó lengyel király, III. Ágost fia, aki a porosz megszállás következtében elveszítette birtokait, akárcsak Mária Terézia Sziléziát az osztrák örökösödési háborúban. A szász-tescheni hercegi címet Albert haláláig használta, a többi, már korábban elvesztett tartományát azonban nem sorolta fel.[9] A birtoktalan, ámbár több trónigénnyel rendelkező herceg nem volt ugyan jó parti, de Krisztina és Albert egymásba szerettek. A két felnőtt fiatal már kialakult intellektusa talált egymásra. Mindkettőjüknek komoly vonzódásuk volt a művészet iránti. Albert Kázmér apja nyomán honosította meg Drezdában az olasz operát és mindketten műgyűjtők voltak. Krisztina művészi fokon festett, de több művészeti ágban is nagyon tehetséges volt.[10]

Az uralkodónő sokat segített a párnak és engedélyezte nekik a szerelmi házasságot. Jegyajándékul kapták tőle a magyaróvári uradalmat.[11] Az uradalom 1715 és 1763 között a bécsi cs. k. Ministerialbank - Direktion kezelésében volt. 1763-ban Lotharingiai Ferenc német – római császár váltotta ki a zálogból. 1765-ben Lotharin-

[5] *A keresztény művészet lexikona.* Szerk Jutta Siebert a Herder Verlag lexikon-szerkesztőségének közreműködésével. Corvina, Budapest 1994. 257.

[6] HOPÁL Mihály – JANKOVICS Marcell – NAGY András – SZEMADÁM György: *Jelképtár.* Helikon Kiadó, Budapest 1990. 173–174.

[7] *Katalog der Münzen- und Medaillen Stempel-Samlung des K.K.Hauptmünzamtes in Wien.* Wien 1902. 143–246.

[8] *Moson megyei életrajzi lexikon.* Palatia Kiadó, Győr 2006. 137.

[9] *Moson megyei...* 8.

[10] *Habsburg Lexikon* Szerk. Brigitte Hamann. Budapest 1990. 308–310.

[11] *A Magyar-óvári Főherczegi uradalom a budapesti ezredéves kiállításon 1896-ban.* Czéh Sándor-féle Könyvnyomda. Magyar-Óvár 1898. 3.

giai Ferenc meghalt, és a birtokot felesége, Mária Terézia örökölte. A királynő a birtok adományon kívül 1765-ben megtette Albert Kázmért Magyarország királyi helytartójának is, így a közeli Pozsonyban élhettek, és Bécsben is sokat időzhettek. Mária Terézia is gyakran megfordult a koronázó városban és nem csak hivatalos alkalmakkor, országgyűléseken. Ekkor építette újjá a romos pozsonyi várat. A házaspár Magyarországon is népszerű lett, annak ellenére, hogy Albert Kázmér az utolsó választott nádor, Batthyány Lajos gróf halála után uralkodói kinevezésnek köszönhette posztját. Népszerűségükbe belejátszott Albert lengyel származása és mindkettőjük vonzó intellektusa is.

A házaspár 1788-ig gyakran adott ki érmeket különböző alkalmakra. Ezek többnyire nyolcszögletesek voltak, amelyeket Győr várának Pálffy és Schwarzenberg általi bravúros visszafoglalása (1598) óta nem alkalmaztak a Habsburg Birodalom éremverésében. Ezt elevenítették fel, és páros érmeket verettek magukról a hátlapon az alkalom leírásával. Az éremkibocsátás persze üzleti befektetésként is nyereséges lehetett.[12]

Féltoronyban (Halbturn, Magyaróvári uradalom, ma Burgenland területen) Mária Krisztina felépítette barokk nyári kastélyát, a huszárvárból lett régi, nagy múltú kastély mellé, ahol gyakran rangos és kellemes társaság gyűlt össze. A főhercegnő a legjobb korabeli mestereket (G. Leitner, J. G. Dorfmeister, szobrászok, J. K. Auerbach és A. F. Maulbertsch festők) alkalmazta.[13] Támogatták a Moson megyei birtok egyházi intézményeit, sok templomot építettek újjá. 1777-ben bőkezű adományokkal járultak hozzá a magyaróvári katolikus nagytemplom teljes barokk átépítéséhez, majd a templombelső festményekkel való díszítéséhez – amit a Dorfmeister iskola végzett – is támogatást nyújtottak.

A házaspár felhőtlen boldogságát csak az árnyékolta be, hogy egyetlen kihordott gyermekük egy naposan meghalt. Az idilli élet II. József trónra lépésével újabb sebet kapott, mivel a király a nem kívánt családtagokat „száműzte" a közeléből. Nekik az osztrák Németalföld (a későbbi Belgium) helytartósága jutott, központjában az általuk is bővített Laeken kastéllyal. A tartomány azonban a „kalapos király" erőszakos rendeletei miatt ingataggá vált számukra, végül a forradalmi francia seregek kifosztva elkergették őket. Albertnek katonáskodnia kellett, amihez nem volt érzéke és ez – idegi alapon – aláásta felesége egészségét is. Emellett Bécsben sem találtak megértésre, főleg az ultrakonzervatív I. Ferenc részéről. Albert 1795-ben végül leszerelt és megvetette a híres bécsi műgyűjtemény, a nevét viselő Albertina alapjait, amit újítóan rézkarcok gyűjtésével kezdett el, de a későbbiekben mással is bővített.

Érmet közös életük utolsó tíz évében már nem adtak ki. 1796-ban a 40 éves házassági évfordulójuk alkalmából esedékes lett volna emlékérem kiadása, de ekkor az asszony már nagyon beteg volt. Mária Krisztina 1798-ban halt meg és férje Antonio Canovával készíttette el számára a kor legpompásabb halotti emlékét „a legjobb hitvesnek" felirattal bécsi palotája mellett, a Szent Ágoston templomban. A monumentális síremlék 30 000 körmöci aranyba került. Krisztina halála után 24 évig élt özvegyen, ellenállva minden házasítási kísérletnek.

Érdeklődése a napóleoni háborúk idején a jövedelmező gazdálkodás felé fordult és 1818. október 25-én Magyaróváron – az 1809-ben megmagasított hajdani belső várban – megalapította felsőfokú magán tanintézetét, amely gazdatiszteket képzett más uradalmai számára is. Ez a tette „a magyar nemzet iránti hajlamát (jóindulatát) és szeretetét" fejezte ki az alapítólevél szerint. Az intézet jogutóda ma Európa legöregebbike, mivel a kis (német) uradalmi városokban 1805-től alapítottak időközben megszűntek, centralizálódtak vagy középfokúvá minősültek.

A birtok Károly Lajos főhercegre, az „asperni győző"-re szállt, akit korábban adoptáltak, s az ő révén a Habsburg család „katonaága" (Albrecht főherceg a „custózai győző", Frigyes főherceg az Osztrák – Magyar Monarchia szárazföldi erőinek főparancsnoka és fia Albrecht) birtokolta 1945-ig.

A házaspár emlékét a megyében Albertkázmér puszta (ma község), valamint Krisztina major és berek őrzik, mely elnevezéseket Wittmann Antal jószágkormányzó, a tanintézet első igazgatója adta. Az egyetem dékáni tárgyalójában őrzik az alapítóról készült korabeli olajképet, Elias Mayes bécsi festő alkotását. 2004-ben Trisler Ferenc szobrászművész életnagyságú bronz mellszobrot készített a hercegről, amely az egyetem bejáratánál áll.

Enzsöl Imre
Hansági Múzeum
Mosonmagyaróvár

[12] Azonos kivitelű németalföldi vereteik jó része is megtalálható a Magyar Nemzeti Múzeumban.
[13] HALLER János: *Mosonvármegye történelmi földrajza* (1941). Mosonmagyaróvár 1998. 296.

A „Madách” szabadkőműves páholy jelvénye*

Das Abzeichen der Freimauerloge „Madách”

Már a páholynak 1902. október 27-én történt megalakulását követően felvetődött a jelvény kérdése. 1902. december 20-án a 6. körkérdésnél Igmándy tv. a páholy jelvényét reklamálja, melyek már hónapok óta vannak munka alatt a körmöczbányai pénzverdében. Főm. tv. bejelenti, hogy a jelvényeket időközben már megsürgette a pénzverde igazgatóságánál, és reméli, hogy onnan már legközelebb elintézést nyer.[1]

Úgy látszik, a jelvény – bár késve – elkészült, mert az 1903. január 10-én készült jegyzőkönyv 3.b. pontja szerint a körmöcbányai pénzverő-intézet igazgatója a páholy főmesteréhez intézett levelében a páholy-jelvények elküldését körülbelül január 16-ra helyezi kilátásba.[2]

Az 1903. február 28-án készült jegyzőkönyv 6. pontja a Hamburgische Zirkel Correspondenz cz▲ szabadkőműves folyóirat szerkesztősége kérését tárgyalja, miszerint kérik a páholyt, hogy lefényképezés végett rövid időre engedjék át a vállalatnak a páholy jelvényének egy példányát. A vállalat ugyanis oly mű kiadását tervezi, mely a világ szabadkőműves páholyainak összes jelvényeit és a páholyok rövid történetét tartalmazza A Zirkel Correspondenz kérésének a □ helyt ad, mire általános megelégedésre a főm. tv. felajánlja, hogy a hamburgi vállalat által kiadandó munka Magyarországot érintő V. kötetét a saját költségén előfizeti a páholy részére. Ajánlatát köszönettel elfogadták. Ekkor adták át a körmöcbányai pénzverde számláját *(1. kép)* a páholy-jelvények tárgyában a kincstáros tv.-nek.[3]

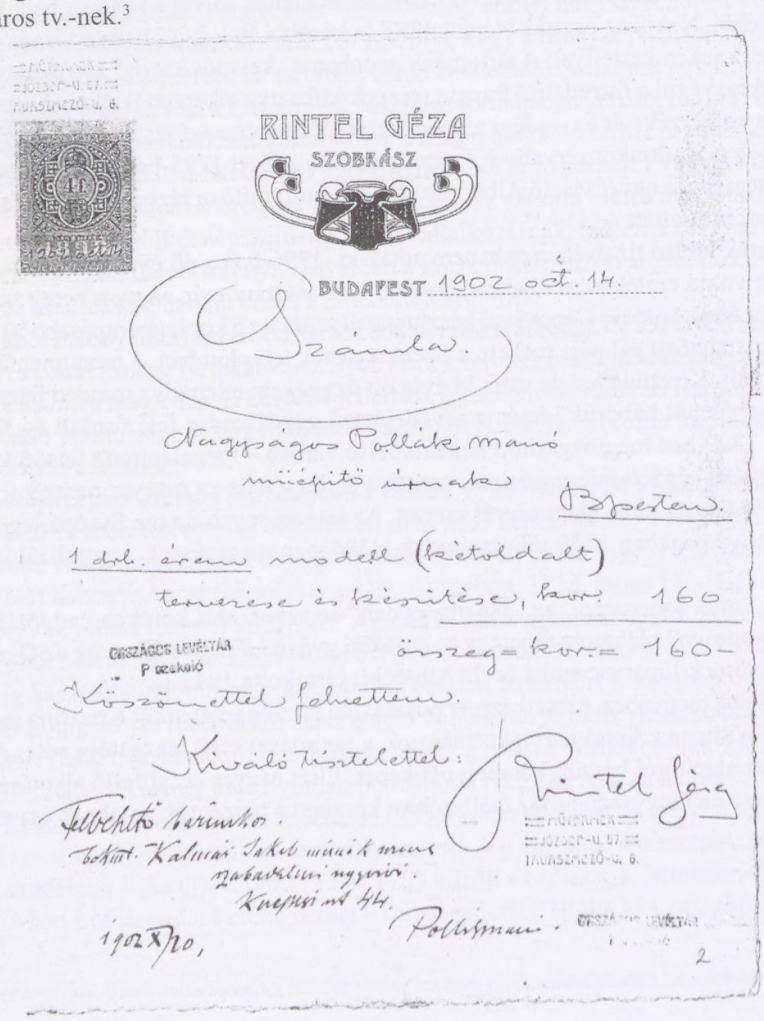
RINTEL GÉZA
SZOBRÁSZ
BUDAPEST 1902 okt. 14.
Számla.
Nagyságos Pollák Manó
műépítő úrnak
Budapesten.
1 drb. áram modell (kétoldalt)
tenerése és kisitése, kor. 160
összeg = kor. = 160–
Köszönettel fogadtam.
Kiváló tisztelettel:
Rintel Géza
Pollákmani.

1. kép

* Részlet Berényi Zsuzsanna Ágnes készülő könyvéből.

1 MOL P1118 „Madách” páholy 2. kötet 1902. december 20. építészeti rajz

2 MOL P 1118 „Madách” páholy 5903. I. 10.. É.R.

3 MOL P 1118 „Madách” páholy 2 kötet 5903. febr. 28. É.R.

A „Madách" páholy ezüstből készült jelvényének átmérője 36 mm, vastagsága 3 mm. Az 5 mm széles keretben felirat fent: □ MADÁCH □, lent: KÜZDJ ÉS BÍZVA BÍZZÁL a középső mezőben nyitott könyvön átfektetett körző és ár. A nyitott könyv jobb oldalán egymásba skatulyázott □. Felette balra OOO2, jobbra V. 30. Vagyis a szokásos szabadkőműves jelekkel a páholy alapításának keltezése: 1902. május 30. Az érem hátlapján tövises ágak láthatók a szélén és KB. jel, a Körmöcbányai Pénzverde jelzése. Maróti Rintel Géza jele is megtalálható az érmen.[4] Az éremhez tartozik egy hozzáerősített csillag, amelyben Riegler felirat van, a gyártó neve. *(2. kép)*

2. kép

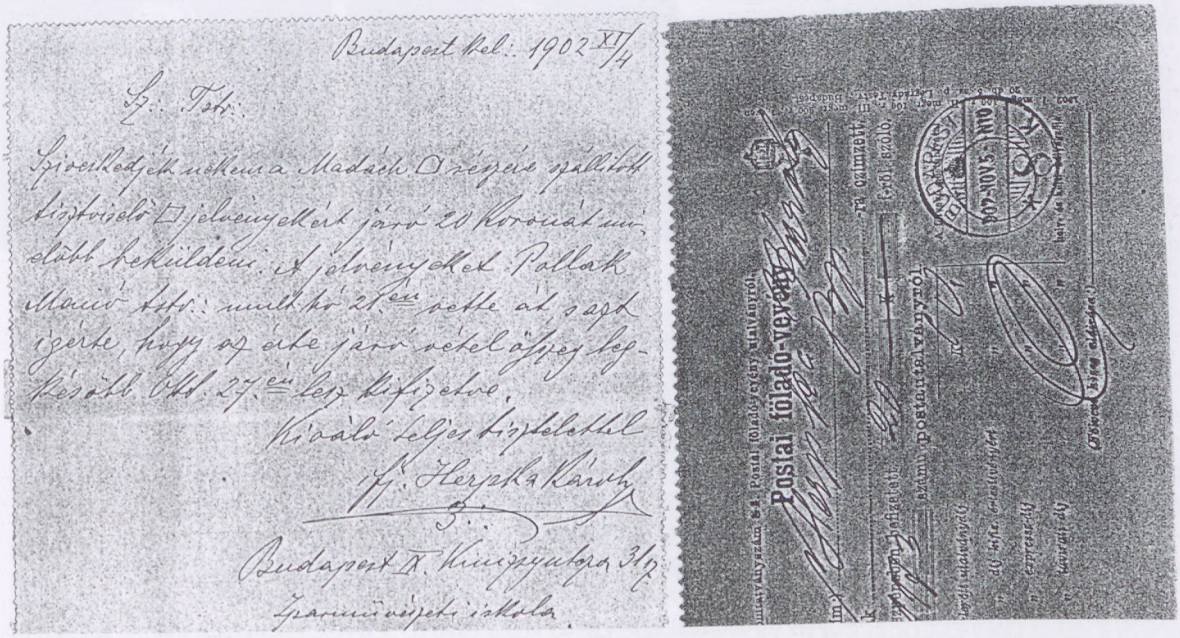
Budapest Nel: 1902 XI/4

Ny. Tsk.

Szíveskedjék nékem a Madách □ nevére páholy tisztviselő □ jelvényeiért járó 20 koronát minél előbb hekuldeni. A jelvényeket Pollak Manó Tsk.: multkor 27-én vette át, s azt igérte, hogy az áte járó vétel árjegy legkésőbb Okt. 27-én lesz kifizetve.

Kiváló Tellet Testvérkettel

Ny. Herpka Károly

Budapest IX. Kinizsi utca 31/7

Iparművészeti iskola

Postai átadó-vevény

3. kép

Pollák Manó műépítő rendelte meg a tervezést a páholy nevében, és ő is fizette ki a 70 koronát a bronzöntvényekért 1902. október 14-én.[5] A tisztségviselők jelvényeinek sokszorosítását, a sorozatgyártást ifj. Herpka Károly, az Iparművészeti Főiskola tanára végezte, aki ugyancsak szabadkőműves volt, és gyakran készített páholyjelvényeket. A páholy tartozását kéri kiegyenlíteni 1902. november 4-én kelt levelében *(3. kép)* Herpka Károly.[6]

Berényi Zsuzsanna Ágnes
Budapest

[4] OL P 1118 „Madách" páholy 13.t. 2. lap
[5] OL P 1118 „Madách" páholy 13.t. 22.lap.
[6] OL P 1118 „Madách" páholy 5.t.11.cs. 9.lap, 10.lap.

A „VERITAS" Páholy jelvénye*

Das Abzeichen der Freimauerloge „Veritas"

Újpest első, 1888. december 22-én alakult „Világosság" nevű páholyában a kezdeti rohamos fejlődést belső viszály zavarta meg. Ugyanis Tancs Pál, lapszerkesztő, aki 1891 és 1894 között a páholy választott vezetője, főmestere volt, irodalmi karcolataiban támadást intézett Újpest hivatalnokainak korrupt ügyintézése ellen. A békétlenkedésnek az lett a szomorú következménye, hogy a páholyt tíz tag elhagyta, amint a szabadkőművesek mondják: „fedezte". Tancs annyira kellemetlen kezdett lenni a községi kormányzat számára, hogy azok inkább pénzt ajánlottak neki, csak tűnjön el. A tíz „fedezett" tag új páholyt alapított. Ehhez a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy külön engedélyére volt szükségük. Kivételesen megkapták a hozzájárulást, mert nem gátolta az új páholy a már régebben működő „Világosság" páholy tevékenységét. Az új páholy neve „Veritas", vagyis „Igazság" lett. Alakuló összejövetelüket 1890. november 17-én tartották meg.[1]

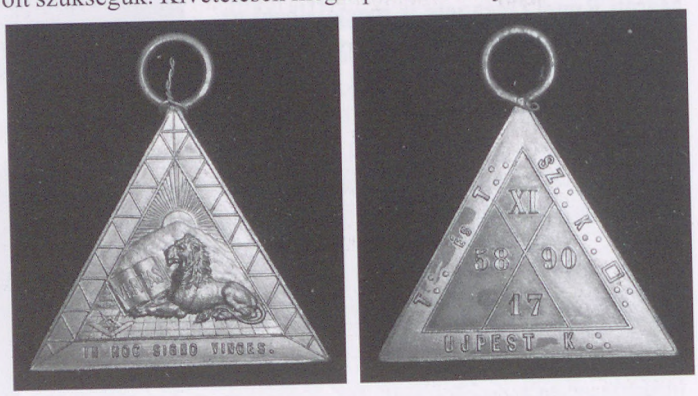

1. kép

1891. január 24-én már körpecséttel is rendelkezett a páholy. Érdekes a pecsét feliratában a t▲ és j▲ rövidítés. Ez a „törvényes és jó" kifejezést jelenti. Márpedig ezt a Magyarországi Nagy Oriensben használták, még az 1886-ban a Jánosrendű Nagypáholylyal történt egyesülés előtt. Úgy látszik, rájöttek a tévedésre, mert 1891. február 28-án az újabb, téglalap alakú pecsétjükön már a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholyban szokásos t▲ és t▲, vagyis „törvényes és tökéletes" kifejezés rövidítését használták.

A „Veritas" páholy rövid életű volt. Már 1894. október 21-én kimondták a páholy szüneteltetését, majd 1895. március 5-én a megszüntetését, szabadkőműves kifejezéssel „elaltatását".

Az 1891. május 5-én avatott páholy 5892. március 23-i építészeti rajzában[2] a következő megjegyzés szerepel: *„c) A Szeged kel▲ [3] dolgozó „Árpád", a Testvériséghez"▲ □[4] egy □ jelvényt kér, a jelvények gyűjteményének kiegészítése céljából. A szertartásmester felkéretik, hogy a jelvényt küldje meg."*

Vagyis nem teljesen egy évvel a páholy megalakulását követően már készen volt a páholy jelvénye.

A páholy jelvénye egy aranyszínű, 40 mm-s egyenlő oldalú háromszög. Előlapját körben keret szegélyezi. Jobb- és baloldalt a keretben vonalas minta, lent szöveg: IN HOC SIGNO VINCES (E jelben győzni fogsz)) olvasható. Belsejében fekvő oroszlán előtt nyitott könyv, VERITAS felirattal, a háttérben hegy mögött felkelő nap. Ezek szabadkőműves jelképek.

A hátlapot is keret szegélyezi. A keretben baloldalt T▲ÉS T▲, („Törvényes és tökéletes" belső használatú rövidítése) jobboldalt SZ▲K▲ □,▲(„szabadkőműves páholy" belső használatú rövidítése), lent UJPEST K▲(„keletén", vagyis szabadkőműves összejöveteli helyén belső használatú rövidítése). A kereten belül „X" formában kereszteződő két vonal a mezőt négy részre osztja, melyben szabadkőműves írásmóddal a páholy alakulásának időpontja: 5890. XI. 17. áll.[5] Az érmen karika van a szalag részére. *(1. kép)*

Az érem UGLE (United Grand Lodge of England: Anglia Egyesített Nagypáholya) könyvtára és levéltára tulajdonában van.

Berényi Zsuzsanna Ágnes
1072 Budapest Király u. 27.
www.kituzo.hu

* Részlet Berényi Zsuzsanna Ágnes készülő könyvéből.

1 Magyar Országos Levéltár(a továbbiakban: MOL) Veritas □ 112. Cs.XLIX

2 MOL P 1108 l. cs Vegyes A jegyzőkönyvet nevezik belső használatra „építészeti rajznak." A szabadkőműves számítás az évszámhoz 4000-et hozzáad.

3 Szabadkőművesi összejöveteli hely belső használatú elnevezése.

4 A „páholy" belső használatú rövidítése.

5 A szabadkőműves számítás az évszámhoz 4000-et hozzáad.

Az egyetemi zászlóaljak emlékjele
(Kiegészítés a Bory Jenő éremművészete című tanulmányhoz)

Das Denkzeichen der Universitätsbataillone
(Ergänzung zur Studie „Medaillenkunst von Jenő Bory")

A Numizmatikai Közlöny előző számában tanulmányt közöltem Bory Jenő (1879–1959) éremművészeti munkásságáról.[1] A cikk megjelenését követően dr. Török Pál úr hívta fel a figyelmemet egy, a cikkben nem szereplő további Bory-alkotásra, az *egyetemi zászlóaljak* emlékjelére.

Budapesten 1937. március 20-án délután avatták fel az egyetemi zászlóaljak egy-egy emléktábláját a Műegyetemen, majd a Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara épületének aulájában.[2] Bory Jenő alkotásán fehérmárvány lapon két bronzérem állított emléket az önkéntes alapon szerveződött egyetemi karhatalmi alakulatoknak.[3] (1945 után az emléktáblákat eltávolították helyükről.)

Az egyetemi zászlóaljak 1919. augusztus elején alakultak Budapesten a főváros közrendjének megerősítése céljából, ami komoly problémát jelentett ebben az időszakban.[4] Létszámuk 1919. szeptemberben ezerkétszáz, decemberben kétezer, 1921-ben már háromezer fő volt. A zászlóaljak 1921. április 1-jével a Nemzeti Hadsereg kötelékéből a budapesti rendőrség állományába kerültek, hivatalosan 1921. augusztusban szűntek meg.[5] IV. Károly király második visszatérési kísérletekor 1921. október 23-án, elegendő megbízható fegyveres erő híján, a kormány – néhány más diákszervezet önkéntesei mellett – a korábbi egyetemi zászlóaljak tagjait is bevetette Budaörsnél.[6] A kormánycsapatok tizenkét halottjából öt az egyetemisták közül került ki.[7]

A két emléktáblán kívül Bory Jenő kisméretű emlékjel-változatot is készített, amelyet az egyetemi zászlóaljak egykori tagjai kaptak meg az 1937. március 20-án tartott ünnepségen.[8] A fekvő téglalap alakú fehérmárvány lapra két, dombornyomással préselt, 55 milliméter átmérőjű, kör alakú rézlemezt erősítettek. A bal oldalin Horthy Miklós jobbra tekintő profilja látható, alul babérkoszorúval. A nyak mögött a BORY felirat utal a szerzőre. Fent félkörben a HISZEK MAGYARORSZÁG FELTÁMADÁSÁBAN felirat olvasható. (Az idézet Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna *Hitvallás (Magyar Hiszekegy)* című, 1920-ban írt versének utolsó sora.)

A jobb oldali alkotás körirata: AZ EGYETEMI ZÁSZLÓALJAK. Alatta a + TAGJAINAK + / A TÖRTÉNELMI IDŐKBEN / + TELJESÍTETT + / SZOLGÁLATAI + EMLÉKÉRE szöveg olvasható. Középen szalag, amelybe a tulajdonos nevét vésték. Lejjebb két címerpajzs, bennük TE, illetve M betű. A TE a Tudományegyetemet, az M a Műegyetemet jelképezi. (1919-ben a budapesti Tudományegyetem elnevezésében még nem szerepelt Pázmány Péter neve, a felsőoktatási intézmény csak 1920-ban vette fel egykori alapítója nevét.) A pajzsok között enyhén szecessziós indákban az 1919 évszám a zászlóaljak alapítási évére utal. A címerpajzsokon a TE betűk mögötti vízszintes vonalazás kék, az M betű mögötti dőlt vonalazás zöld színt jelöl a heraldika szabályai szerint.

A márványlap hátoldalára ragasztott kisméretű, ovális papírcímkén a LUDVIG ÉREMVERŐ felirat a gyártó cég (Ludvig József éremverő műintézete és bronzműárugyára) nevére utal.

A Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai gyűjteménye két példányt őriz az emlékjelből.[9] A felvésett nevek tanúsága szerint, az egyiket *Eggenhofer Dezső,*[10] a másikat *Barkóczy Zoltán*[11] kapta (mindketten a Műegyetemi zászlóalj tagjai voltak). A márványlapok méretezése: Eggenhofer Dezsőé 80 × 131 mm, Barkóczy Zoltáné 80 × 140 mm *(1. ábra)*. Az első márványlap 20 mm, a második 11,5 mm magas. Mindkét mű vásárlás útján került a múzeumba. A székesfehérvári Bory-gyűjteménybe 2008. februárjában került egy 80 × 130 mm, 20 mm magas emlékjel, amelyet eredetileg *Puchász Tibor* kapott.

[1] PROHÁSZKA László: Bory Jenő éremművészete. *NK* 104–105 (2005–2006) 125–133.
[2] DÉR Vilmos (szerk.): *Egyetemi zászlóaljak (Tudományegyetemi rész).* Centrum, Budapest 1938. 60.
[3] MEDVEY Lajos: *Vezető Budapest szobrai megtekintéséhez.* Mérnökök Nyomdája, Budapest 1939. 35.
[4] HETÉS Tibor – MORVA Tamásné (szerk.): *Csak szolgálati használatra!* Zrínyi, Budapest 1968. 82.
[5] LADÁNYI Andor: *Az egyetemi ifjúság az ellenforradalom első éveiben (1919–1921).* Akadémiai, Budapest 1979. 194–196.
[6] *SHVOY Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945.* Kossuth, Budapest 1983. 76.; BOROVICZÉNY Aladár: *A király és kormányzója.* Európa, Budapest 1993. 249.; BÁNFFY Miklós: *Emlékeimből – Huszonöt év.* Polis, Kolozsvár, 2001. 244.
[7] FOGARASSY László: IV. Károly második restaurációs kísérletének katonai története. A „budaörsi csata". *Hadtörténelmi Közlemények* (1971):2, 338.
[8] DÉR Vilmos (szerk.): i. m. 60.
[9] SALLAY Gergely Pál, a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai gyűjteménye vezetőjének közlése.
[10] HTM ltsz.: 2005.219.1.38.
[11] HTM ltsz.: 2002.232.1.

1. ábra

Az emlékjel viszonylag nagy példányszámban készült, kereskedelmi forgalomban napjainkban is előfordul. Egyikük szerepelt a Magyar Éremgyűjtők Egyesülete 1998. májusi árverésén,[12] egy 80 × 125 mm-s példányt 2001-ben hirdettek eladásra.[13]

Szigeti Istvánnak a szegedi Móra Ferenc Múzeumban található kéziratos feljegyzései szerint az alkotásnak készült 217 mm átmérőjű, bronzból öntött érem változata is.[14]

Prohászka László
művészeti író

Fotó: Szikits Péter

DAS DENKZEICHEN DER UNIVERSITÄTSBATAILLONE

(Resümee)

Der Artikel ist eine Ergänzung der Studie des Verfassers „Die Medaillenkunst von Jenő Bory" in der Numizmatikai Közlöny 104–105 (2005–2006), in dem er uns mit dem Denkzeichen der Universitätsbataillons bekannt macht. (Die freiwillig organisierten Bataillone wurden Anfang August 1919 für die Befestigung der Gemeinschaftsordnung in Budapest gegründet und sie waren bis 1921 tätig.)

Das Gedenkzeichen wurde von Jenő Bory (1879–1959) 1937 geschaffen. Zwei konvex gestanzte rundförmige Kupferplatten wurden mit einem Durchmesser von 55 Millimeter auf eine liegende rechteckige Weißmarmorplatte befestigt. Auf der linken ist das nach rechts blickende Profil des Gouverneurs Miklós Horthy und hinter dem Hals die Aufschrift BORY zu sehen. Oben in einem Halbkreis zitiert die Aufschrift „HISZEK MAGYARORSZÁG FELTÁMADÁSÁBAN" (Glaube an der Auferstehung von Ungarn) aus dem Gedicht von Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna mit dem Titel Hitvallás – Glaubensbekenntnis (Magyar Hiszekegy – Das ungarische Credo). Die Umschrift des anderen Reliefs: AZ EGYETEMI ZÁSZLÓALJAK (Die Universitätsbataillons). Unter dieser befindet sich der Text: + TAGJAINAK + / A TÖRTÉNELMI IDŐKBEN / + TELJESÍTETT + / SZOLGÁLATAI + EMLÉKÉRE (An die Erinnerung der Dienste der Mitglieder in den historischen Zeiten). In der Mitte gibt es ein Band, in das die Namen der verliehenen Personen graviert wurden. Weiter unten verweisen die Buchstaben TE, bzw. M in dem Wappenschild auf die Universität der Wissenschaften und die Technische Universität. Die Jahres-zahl 1919 zeigt zwischen den Schildern das Gründungsjahr der Bataillone. Die auf die Rückseite der Marmorplatte geklebte kleine, ovale Papieretikette bezeichnet den Namen der Herstellerfirma József Ludvig *(Ludvig József éremverő műintézete és bronzműárugyára).*

Nach den Aufschriften von István Szigeti, die in dem Móra Ferenc Museum in Szeged zu finden sind, hat diese Schöpfung eine aus Bronze gegossene Variante mit 217 Millimeter Durchmesser.

(Übersetzt von Hedvig Balogh Ábrányi)

[12] *89. Országos éremcsere-közvetítés* 1998/2. Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, Budapest 1998. 560. sz.
[13] KIRÁLY Csaba (szerk.): *Numizmatikai készletlista 1.* Numizmatikai Centrum Kft., Budapest 2001. 177. sz.
[14] TÖRÖK Pál dr., a Magyar Éremgyűjtők Egyesülete elnökének közlése.

Könyvismertetések

GORINI, Giovanni: *Il ripostiglio di Enemonzo e la monetazione del Norico.* Padova 2005. /Numismatica patavina 6/ 162 old., ill.

1998 őszén Casarole Fierba közelében, Enemonzo községben (Udine tartomány) került elő egy kelta éremkincs, amely 40 darab korai noricumi tetradrachmát tartalmazott jól keltezhető római victoriatusok társaságában. Az érmék egy a Kr.e. 2. századnál biztosan nem fiatalabb bronz situlában voltak elrejtve. A 359 db római érme Kr. e. 211–170 között készült, de forgalmuk sem érhette meg a Kr. e. 1. századot, mivel Kr. e. 101 körül a Lex Clodia leértékelte és a quinariussal tette egyenlő értékűvé a victoriatust, és így Észak-Itáliában, ahol korábban a victoriatusok nagy mennyiségben voltak forgalomban (Pó-vidéki kelta drachmákkal együtt) ettől kezdve a római köztársasági denárokat tartalmazó kincsekben már a római quinar szerepel a victoriatusok helyett.

A leletnek óriási jelentősége van a noricumi Apollón fejes éremcsoport keltezése szempontjából. A noricumi pénzverést ugyanis a bécsi numizmatikai iskola vezéralakja, a kitűnő felkészültségű és nagy tekintélyű Göbl professzor még a 90-es években írt munkáiban is a Kr. e. 1. század középső harmadára keltezte részben történeti (a VOKK= a Caesar kori Voccius azonosítás), részben numizmatikai (boi nagyezüst veréssel való kapcsolatok) megfontolások alapján. A próbálkozások, hogy a noricumi éremverés kezdetét, illetve a vele kapcsolatban álló más keleti kelta éremverések idejét korábbra tegyék, kézzel fogható támpontok nélkül csak hipotézisek maradtak. Az enemonzoi kincs azonban alapvetően megváltoztatta a helyzetet, és egyértelművé tette, hogy a noricumi éremverés kezdete legkésőbb a Kr. e. 2. század második fele. A jelen kötet a kincslelet és ennek kapcsán a noricumi éremverés korai szakaszának – kitekintéssel a későbbi időszakra is – részletes feldolgozása.

Az enemonzoi kincslelet Kugelreiter típusú kelta érméit Gorini ebben a munkában már a Göbl által feldolgozott teljes anyagba ágyazva elemzi részletes verőtő vizsgálatok révén is. Ennek alapján született meg az új relatív kronológia, amely bizonyos mértékig revideálta a Göbl féle korábbi sorrendet. A Kugelreiter típus verésére 3 fázist állított fel, az elsőbe az un. kis fejű előlapok tartoznak, amelyek a Haimburg 1972 leletben találhatóak. (Göbl TKN A1, AA1 és B1) Ez a csoport a Haimburg III. D előlappal zárul, ami viszont közös hátlapi verőtő révén kapcsolódik az enemonzoi D1-hez. Ez az előlapi verőtő indítja a következő fázist, ahová az un. széles fejű előlapi típus tartozik. A D4 pedig a harmadik fázis felé biztosítja az átmenetet, ahová az un. venét betűs (X=T) – Gorini szerint helyesebben észak-etruszk karakteres – érmék tartoznak. A D4 előlap pedig a Göbl TKN C13a típusnak felel meg. A TKN-ben a Kugelreiter csoportba sorolt Tinco-Copo fázis Gorini véleménye szerint teljesen kikerül ebből a körből, helyesen, mivel ezek az érmék sem tipológiailag, sem súlyukat tekintve – lényegesen könnyebbek – nem illeszkednek ide.

A Haimburg 1972 kincslelet, amely tehát a Kugelreiter típusú éremverés legkorábbi fázisát képviseli, tartalmazott egy másik éremtípust is, az un. FES-típust 29 példányban. (Ez idáig egyetlen példány volt ismeretes belőle!) Ez a típus ugyanúgy Apollón fejes előlapú, mint a Kugelreiter, csak kidolgozása más (a diadémon 2 gyöngysor között csak egy levélsor van), és e révén a Noricumi éremverés másik ágához, a Göbl által a TKN-ben még kelet-noricuminak, de később már tauriszkusznak nevezett éremveréshez illeszkedik. Ugyancsak idetartozik a hátlap révén is, mivel nem lovast, hanem csak egy lovat ábrázol. Súly tekintetében pedig az egész noricumi (Apollón fejes) éremverés legnehezebb érmei. Ezért már Göbl is az egész noricumi éremverés legelejére tette ezt a csoportot. Göbl már 1973-as munkájában is pedzegette, hogy a noricumi pénzverés legkorábbi szakaszban a különböző típusú éremverések még szoros kapcsolatban vannak egymással, talán azonos műhelyben – vándormester – készültek. Gorini már határozottan meri állítani, hogy ebben a korai időszakban az un. nyugat és kelet noricumi verés között az éles elkülönítés nem tartható fenn. Keverten kerülnek elő a leletekben, tehát együtt voltak forgalomban egy nagyobb területen. És ez a terület az új leletek révén Északkelet-Itáliára is kiterjed. Az okfejtés eddig világos és bizonyítható, ellenben nehezebb annak igazolása, hogy kiket keressünk ennek az éremverésnek a hátterében. Verdehelyre utaló nyomok ugyanis sehol sincsenek, a lelőhelyek elhelyezkedése pedig sokféle következtetést megenged.

Gorini a X=T jelet a tauriszkusz törzs, „államalakulat" etnikum jelző monogramjának értelmezve egy nagyszabású koncepciót vázol fel, amely alapján a terület Kr.e. 2. századi urai a tauriszkuszok lennének.

Az, hogy különféle éremcsoportok – és a kétféle hátlapi típus elég éles különbségére utal, ami ráadásul hosszú távon megmarad – esetenként azonos műhelyben, azonos mester/mesterek által készülnek, még nem feltétlenül jelenti azt, hogy a megrendelők, az érem kibocsátói is azonosak. Véleményem szerint erősen megkérdőjelezhető az etnikumjelzés is, mivel ebben az időben ez egyáltalán nem szokás – később is ritka – ráadá-

sul, ha már valami kibocsátójelzésként értelmezzük az X=T jelet, inkább egy személyt (király) kellene mögötte keresni. Az írott források ugyanis ezen időszakban a szóban forgó területen királyokat emlegetnek – bár konkrét etnikum megadása nélkül. Abban viszont egyértelműen igaza van Gorininek, hogy a jelzés nem vonatkozhat Tinco-ra, akinek a nevével jelzett érmek tipológiailag és metrológiailag egyértelműen későbbi kibocsátásoknak tűnnek, továbbá semmiféle verőtő, illetve lelőhely kapcsolatuk nincs a Kugelreiterekkel.

Részemről problémásnak érzem azt is, hogy a szóban forgó Kugelreiterek – bár az enemonzoi lelet, és néhány más, a környéken éppen Gorini jóvoltából ismertté vált lelet révén forgalmuk Dél-Karinthián túlra terjedt – éppen a hagyományosan (régészeti és történeti források alapján is) tauriszkusznak tartott vidéken nem fordulnak elő. (Egyetlen celjei példányt leszámítva.)

A szerző kétségkívül többször is hangoztatja, hogy következtetései csak hipotézisek, és talán éppen ezért olyan homályosan fogalmaz, hogy sokszor nehéz pontosan megérteni, hogy igazából mit is mond. Számomra problémának tűnik – és ebbe sajnos nem csak szerzőnk esik bele – hogy a kelta pénzverés mikéntjét, szervezetét, mechanizmusát (pl. a pénzek kibocsátásának okát) görög párhuzamok alapján próbálja felvázolni, mondhatnánk jobb híján, követve azt a tézist, hogy nem csak a tárgyi anyagot „utánozták", hanem a mechanizmus is a létező mintákat követte. De melyiket? Mert nincs általános minta. Másképp működött egy jól szervezett hellénisztikus monarchia, pl. a Ptolemaida Egyiptom, avagy egy kis, és a maga korában nem túl jelentős város, amely szintén bocsátott ki pénzt. És ahogy a görög államok nem egyformák, úgy a kelta közösségek sem azok, sem térben, sem időben. A könyv által felölelt időszak – közel 200 év – túlmutat a Kugelreiter kibocsátásának és használatának periódusán. Más a helyzet a Kr. e. 2. század első felében, mint a már erősen latin/római befolyás alatt álló Kr. e. 1. század középső harmada idején.

Tény, hogy a szerző nem is állítja, hogy ő minden problémát meg kíván, pláne meg is tud oldani, csak – szerintem vitára indító – elképzeléseket, lehetőségeket körvonalaz, bár nekem némileg merésznek tűnőket. A könyv mindenesetre egy gondolatébresztő munka, és a lelet valamint a vele kapcsolatos felvetések biztos, hogy további gondolkodásra serkentik a témával foglalkozókat.

Torbágyi Melinda

CARRADICE, I. A. – BUTTREY, T. V., *The Roman Imperial Coinage. Volume II – Part 1. From AD 69 – 96. Vespasian to Domitian.* Second fully revised Edition. London 2007. XXIII + 404 old., 160 képtábla.

Várakozással, de ugyanakkor fenntartással vettem a kezembe a kötetet, amely a 81 évvel korábban, 1926-ban kiadott katalógus egy részének kiegészítése és átdolgozása. Fenntartásom oka a korábban, 1984-ben megjelentetett RIC I^2 bonyolultsága, mivel annak használatához az alapvető kódfejtő ismeretek elengedhetetlenek. Szerencsére az új kötet jóval egyszerűbb, nem kell különböző összefüggéstelen kódokat fejben tartani.

A RIC II^2/1 a 69-től 96-ig terjedő korszakot, tehát a Flavius-kort dolgozza fel. A korábbi kiadás második részét, a 96–138 időszakot idén tervezik megjelentetni reprintben, de 48 új képtáblával; az új, átdolgozott kiadás pedig 7–8 év múlva várható.

Az új kiadás felépítésében hasonlít a korábbira: az előszavakat a tartalomjegyzék és a rövidítések feloldása követi. Itt sorolják fel a feldolgozott gyűjteményi és egyéb katalógusokat, érem adatbázisokat, árverési katalógusokat és egyéb felhasznált szakirodalmat. Az első részt egy a kötet használatát magyarázó, 13 pontos jegyzék zárja. Az új, R3-tól C3-ig terjedő ritkasági beosztást is itt magyarázzák meg.

A tulajdonképpeni katalógus csak ezek után kezdődik egy általános áttekintéssel a Flavius-kori pénzverésről, majd az egyes uralkodók pénzverését mutatják be. A bevezető egységek jóval részletesebbek, mint korábban, sokkal alaposabban foglakoznak kronológiai kérdésekkel, a verdék meghatározása is tisztázottabb (pl. különbséget tesznek a Rómában Asia provincia számára vert és az Asiában vert cistophorusok között).

A szerzők a modern numizmatika új irányú kutatásainak eredményeit is felhasználták: különböző statisztikai számításokkal sikerült kikövetkeztetni egy-egy imperátori acclamatio idejét, vagy meghatározni a pénzkibocsátás volumenét.

Apróság, de használat szempontjából mégis könnyebbség, hogy a lábjegyzetek uralkodókként, folyamatosan számozottak, így sokkal könnyebben áttekinthetőek, mint a korábbi jelölések.

Az pénzek felsorolásában nem a korábban megszokott formát (külön a nemesfém és a réz érmék) követik, hanem a RIC I^2-hoz hasonlóan kronológiai egységek szerint közlik az érmeket, a s ezen belül választják szét a pénzeket anyaguk, esetenként címlet szerint. Ez valóban sokkal „tudományosabb", mint a korábbi megközelítés, de nehezebbé is teszi a keresést, különösen, amikor az egyes csoportok keltezése nem teljesen egyezik meg.

A különböző személyek nevében vert pénzek sem elkülönítve jelennek meg, hanem egy-egy kronológiai egységen belül alcsoportként.

A kronológiai bontás jóval aprólékosabb, mint korábban. Minden egység előtt feltüntetik a pontos (gyakran éven belüli) keltezést, hogy kinek vertek ekkor pénzeket, milyen címletek készültek, s hogy mi alapján különíthető el ez a csoport. A lapozgatást elkerülendő itt szerepelnek a feliratok és a különféle jelölések magyarázatai is. Újdonság, hogy a tengelyállással és az esetleges verőtő-kapcsolatokkal is foglalkoznak. Fontos megemlíteni, hogy a medalionok és a medalion-szerű érmék is helyet kaptak a katalógusban, a korábbi kiadásból ezek igazságtalanul mellőzve voltak, de szerencsére az 1980-as évektől megjelent kötetekbe már belekerültek.

Az indexek a katalógus után kaptak helyet. Az első a feliratokra, a második az ábrákra vonatkozik. Sajnos az elő- és hátlapi indexek nincsenek elkülönítve, ami nehezebbé teszi a keresést.

A szöveges részt egy konkordanciatáblázat zárja. Ez nem csak egy egyszerű megfeleltetés az első és a második kiadás katalógusszámai között, hanem egyben a korábbi kiadás hiányosságainak pótlása (verdék, címletek tisztázása) és hibáinak kiigazítása is. Jó egynéhány érem ki is maradt, mivel nincs bizonyíték a típus létezésére (ezek elsősorban a csak Cohen által említett darabok), vagy azért, mert hibridnek, esetleg hamisítványnak (ó- vagy újkori) bizonyultak. Itt meg kell jegyeznem, hogy T. V. Buttrey minden subaeratust hamisítványnak tekint, így ezek nem szerepelnek a katalógusban.

A képanyag fekete-fehér táblákon a kötet végére került. Legalább 2 000 éremről szerepel fénykép, ami azt jelenti, hogy gyakorlatilag minden főtípus képe megtalálható, de gyakran a variációk is fellelhetők. A képek minősége azonban általában nem mondható jónak. Előfordul életlen, vagy annyira rosszul megvilágított kép, hogy a felirat nem olvasható, az ábra nehezen kivehető. Ezek viszonylag ritkák, de kisebb hibákkal gyakrabban találkozhatunk. Gyakori a hátulról megvilágított portré, ami miatt az arc nem vagy csak alig látható, illetve sok esetben „kiégtek" egyes részek a képeken. Az is nagyon zavaró, hogy egy táblán több fényképész is dolgozott, így teljesen eltérő stílusú, megvilágítású képek kerültek egymás mellé. A képtáblák típusok azonosítására mindenképpen használhatóak, s ezáltal az új RIC mindenképpen kiszorítja a BMC-t a használatból, hiszen sokan azt csak az óriási képanyag, s ezáltal a rossz tartású érmék könnyebb azonosítása miatt használták.

Gondolom, hogy az új kötet mindenképpen gyorsan el fog terjedni mind a kutatók mind a gyűjtők körében. Nem is elsősorban az új éremtípusok leírása miatt, bár ez is fontos és hihetetlenül nagy munka volt, hanem sokkal inkább azért, mert az antik numizmatika leghaladóbb nézetei, módszerei és ezek legújabb eredményei is teret kaptak az elemzésekben, s ezáltal az éremtan legújabb állásáról is képet kaphatunk.

Vida István

Numismata Carnuntina, Forschungen und Material I–III. kötetek, Szerk.: Michael Alram – Franziska Schmidt-Dick, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 2007. 913 old., 191 tábla + CD-n mellékelve a katalógus.

Carnuntum, a római Pannonia egyik legjelentősebb városa, provincia székhely és a tartomány egyik állandó legiójának táborhelye, a mai Ausztria legnagyobb és legjelentősebb rommezője. Még ma is látványos maradványai alapján joggal nevezete Theodor Mommsen, a 19. század neves ókortörténésze a Bécs kapujában fekvő Pompeinek. Tervszerű régészeti feltárások a 19. század közepétől napjainkig folynak a területen, ahol ma már egy korszerű Régészeti Park keretében mutatják be az ókori város emlékeit a nagyközönség számára is. A felbecsülhetetlen jelentőségű régészeti emlékek egyik csoportja, a numizmatikai anyag mára már közel 40.000 darabra szaporodott.

Az éremanyag feldolgozásának kezdete Robert Göbl, a bécsi egyetem Numizmatikai Intézetének professzora munkásságához kapcsolódik, aki 1971-ben hozta létre a Die Fundmünzen der römischen Zeit in Österreich (FMRÖ) elnevezésű projektet, amelyet aztán az ugyancsak általa, az Osztrák Tudományos Akadémia keretében alapított Numizmatikai Bizottság folytatott. A munka célja az Ausztria területén fellelt római kori éremanyag tudományos feldolgozása és közzététele további történeti és pénztörténeti kiértékelésre alkalmas formában.

1976-ban jelent meg az FMRÖ Carnuntum kötete Wolfgang Hahn feldolgozásában, amely 11.628 érmet tett közzé nem csak a Carnuntumi Múzeum, hanem más köz- és magángyűjtemények anyagából is. Az ezt követő feltárások során azonban olyan ugrásszerűen megnőtt a Carnuntum Múzeum éremanyaga, hogy 1993-ban R. Göbl úgy határozott, hogy a Fundmünzen kutatások súlypontját idehelyezi, és így majd Carnuntum lesz a római világ numizmatikailag legjobban feldolgozott legióstábora. Az új projekt a múzeum akkori vezetője,

Werner Jobst támogatásával meg is indult és ezt Göbl professzor 1997-ben bekövetkezett sajnálatos halála sem szakította meg. A jelen kötetek tehát egy tíz-tizenkét éves munka eredményeit tartalmazzák, amelyben több tucat kutató vett részt. A régi Fundmünzen kötetektől eltérően – amelyek gyakorlatilag éremlisták voltak – itt már részletes kommentárok, numizmatikai kiértékelések találhatóak. Az ilyen típusú feldolgozások egyik előfutára az FMRÖ Ovilava/Wels kötete volt, Klaus Vondrovec 2003-ban megjelent munkája.

K. Vondrovec a szerzője a jelen munka legnagyobb fejezetének, a Carnuntumi Múzeum teljes antik éremanyagát felölelő elemzésnek. A részletes, színes grafikonokkal jól illusztrált feldolgozás kitűnő áttekintést nyújt a város éremforgalmáról a modern pénztörténeti feldolgozások alapján. Minden egyes korszakot egységes szempontok alapján elemez, de minden korszakon belül kitér az adott időszakban fontos jelenségek részletesebb vizsgálatára, pl. a korai császárkorban az augustusi „Münzmeister"szériára, avagy az ellenjegyekre; a Nervától Commodusig tartó időszakban a hátlapi típus-gyakoriság kérdésére, mint a Britannia as-ok, avagy a markomann háborúk időszakára, a Severus korban pedig az egykorú utánzatok kérdésére. A speciális témák közül néhány külön – más szerzők által feldolgozott – tanulmányokban is részletes megvitatásra kerül a munka más fejezeteiben. Vondrovec külön fejezetekben tárgyalja a Carnuntumban előkerült kincsleleteket, illetve a város egyes részeinek, a legióstábor, a canabae, a polgárváros éremanyagát.

A résztanulmányok közül Alexander Ruske a kincsleleteket dolgozta fel, fő hangsúllyal a markomann háborúkkal kapcsolatosakra, amely egyébként disszertációjának témája volt.

Günther Dembski egy rövidke fejezetben a carnuntumi – meglepően csekély számú – kelta éremanyagot tárgyalja. Bernhard Woytek a köztársaság kori, valamint az un. átmeneti korszak pénzanyagát elemzi, különös tekintettel a Marcus Antonius féle legios denárokra. Regallianus és Dryantilla carnuntumi pénzkibocsátási tevékenységének egy hosszú, több szerzős fejezet van szentelve, amelyben a teljes – egyébként sokat kutatott – kérdéskör új feldolgozásban kerül közzétételre.

H. Winter a kora középkor – bizánci, Karoling, illetve az avarok – numizmatikájával foglalkozik.

M. Pfisterer egy rövid fejezetben áttekinti az idegen – elsősorban provinciális – pénzeket.

A korabeli utánzatokkal, hamisítványokkal – köztük a hibridek, limes falsák, vaspénzek – három fejezet is foglalkozik. A két fiatal kutató – A. Ruske és M. Pfisterer – részletesen tárgyalják a modern numizmatikai kutatások egyik központi jelentőségű témáját. Pfisterer tanulmánya a limes falsák vonatkozásában alapmunka az eljövendő kutatások számára is, ráadásul rengeteg képanyaggal.

A feldolgozás kihasználja a modern technika biztosította lehetőségeket, így az éremanyag terjedelmes katalógusát egy a kötethez mellékelt CD tartalmazza.

Torbágyi Melinda

GYÖNGYÖSSY Márton: *Florenus Hungaricalis. Aranypénzverés a középkori Magyarországon.* Martin Opitz Kiadó, Budapest 2008. 138 old.

Harmincnégy évvel ezelőtt Grazban jelent meg Pohl Artur könyve a középkori magyar aranyforintról (Ungarische Goldgulden des Mittelalters 1325 – 1540). Pohl ugyan áttekintést adott pénzverésünkről, a pénzverdék működéséről, a kamaraispánokról, ám elsősorban mégis arra törekedett, hogy a különböző aranyforint típusokat elkülönítse, s kronológiájukat megállapítsa.

Gyöngyössy Márton Huszár Lajos s Pohl munkásságára, az elmúlt 34 esztendő sokrétű kutatására és saját kiterjedt kutatási eredményeire építve készítette el a középkori magyar aranyforint monográfiáját. A könyv erényének tartjuk azt, hogy a leletek vizsgálata mellett alaposan elemezte az írásos forrásokat. Többüket maga a szerző ismertette először. Jelen ismertetés sajnos csupán a kötet néhány vonatkozására tud kitérni.

Gyöngyössy ugyan elvégzett szigorúan vett numizmatikai feladatokat is, és művében bőségesen ismertette az aranyforint típusokat. Részletesen foglalkozott például az éremkép Mátyás korabeli változásaival. Ám könyve a magyar aranyforint gazdaságtörténetének is tekinthető. A szerzőt ugyanis a pénzverés története, szervezeti kérdések mellett az aranyforint gazdasági szerepe is érdekelte. Ezzel a körülménnyel magyarázható, hogy az Exkurzus cím alatt megtalálható fejezetekben az író olyan kérdéseket taglalt, mint a magyar aranyforint szerepe az Oszmán Birodalomban, aranypénzünk Nyugat-Európában, avagy a Földközi-tenger keleti térsége vezető valutájának, a velencei dukátnak a feltűnése Magyarországon.

Lényegesnek tartjuk azt a következtetést, hogy a magyar dukát, ha csekély mértékben is, állandóan jelen volt a Török Birodalom pénzforgalmában. Az osztrák, illetve németországi leletek elemzése során Gyöngyössy rá-

mutatott a kutatási problémákra. Így vitathatónak tekintette Mályusz Elemér véleményét, aki szerint a 14. század második felében s a 15. század elején a magyar aranyforint csekély mértékben volt jelen Ausztriában. Éremleletek alapján a gazdasági kapcsolatok csúcspontja a 15. század első felére tehető. Úgy tűnik, hogy Németországban az 1370 és 1410 között a korszak vezető valutájának aranyforintunk tekinthető.

Figyelmet érdemel a késő-középkori magyarországi pénzforgalomról szóló fejezet, amelyben a hazai aranyforint leleteket elemezte. A gyulafehérvári lelőhely összetételének az elemzése során jutott arra a következtetésre, hogy mivel az 1360-as évektől vert aranypénzek aránya magas (60 %), Nagy Lajosnak a pénzverési politikája 1360 után megváltozott. A változást az olasz eredetű kamaraispánokhoz kötötte. Míg korábban a beváltott arany jelentős részét nem verték pénzzé, addig ebben az időszakban több aranypénzt vertek, s ezzel az uralkodó a pénzverés hasznából is jobban részesült. A számok megfelelnek ama véleménynek, hogy a 14. század második felében több színaranyat termeltek, mint korábban (Kováts Ferenc számítását idézte, aki szerint évi 2500 kg-t tett ki a 14. század második felében ez a mennyiség).

A leletek alapján Gyöngyössy arra a következtetésre jutott, hogy a 15. század második felében s a 16. század elején Nagybánya lett a vezető pénzverő ház (45 %), amit Nagyszeben követett (37 %) s a korábbi első helylyel szemben Körmöcbánya a harmadik helyre csúszott (18 %). A nagybányai pénzek zöme Mátyás uralkodásának utolsó két évtizedére esik. Ez a számsor egyébként nagyjából megfelel Paulinyi Oszkár eredményeinek, aki szerint az 1480-as években évente Nagybánya vidékén mintegy 2500 márka (53 %), Erdélyben 1123 márka (24 %), míg Körmöcbányán 1075 márka (23 %) színaranyat termeltek. A három helyen 4698 márka (1153,54 kg) színaranyat készítettek. Eme sorok írójának véleménye szerint Nagybánya virágkora az 1470-es évekre (második fele?) tehető, s az 1481 – 82. esztendei számadás alapján kiszámított 2500 márkánál többet termeltek ekkor ki. A bányavidéken az 1480-as években nehézségek jelentkeztek, ám igen jelentős hanyatlásra csak a Jagelló-korban került sor (részletesen tárgyalja az eseményeket a szerző). Gyöngyössy Márton megjegyezte, hogy a 80-as években évente maximum 327 ezer aranyforint kibocsátásával számolhatunk, ami azonban nem lebecsülendő mennyiség. Ugyanakkor az a korábbi nézet ma már nem tartható, hogy a 15. században a királyság nyugati irányú külkereskedelme deficitjét aranyforintokkal fedezte volna. A szerző joggal húzta alá, hogy a régi tézist Mályusz Elemér és Kubinyi András (többször) több oldalról megcáfolta.

Nagybánya mellett a többi pénzverde működését is alaposan tárgyalja a könyv. Kiderül, hogy Körmöcbánya 1486 – 1492 közötti számadásai alapján az aranykitermelés folyamatosan esett. A hanyatlás tartós volt, s a Fugger-Thurzó korszakban is folytatódott.

A kötet használhatóságát emeli a Függelék, amelyben egyrészt az aranyforint leleteket vette számba a szerző. Értékes az az összeállítás, amit az 1387 – 1422 közötti időszakra vonatkozóan az írott forrásokban fellelhető aranyforint említésekről készített (pénzverdék szerint vette számba a forrásokat). Végül a tárnokmesterek, kincstartók, főkamaraispánok, illetve kamaraispánok (verdék szerint csoportosítva) listáját olvashatjuk a műben. A munkát alapos bibliográfia teszi teljessé. Bizonyos, hogy Gyöngyössy monográfiája sokat forgatott könyv lesz.

Draskóczy István

EMMERIG, Hubert: *Bayerns Münzgeschichte im 15. Jahrhundert. Münzpolitik und Münzprägung der bayerischen Herzögtümer und ihrer Nachbarn von 1390 bis 1470.* I–II. C. H. Beck, München 2007. 1038 old., XXXVIII tábla.

A késő középkori bajor pénztörténet eleddig a numizmatikai kutatás mostohagyermeke volt: bár a korszak vonatkozó forrásainak gyűjteménye már az 1760-as években megjelent (Johann Georg von Lori), a numizmatikai anyag rendszerezése mégis megállt a 19/20. század fordulóján. Minderre jogosan hívta föl a figyelmet a bajor kutató, Hubert Emmerig, aki jelenleg a Bécsi Egyetem numizmatikai tanszékének docense. Nyilván ez a kihívás vezette akkor, amikor kutatásának és habilitációs értekezésének témáját kiválasztotta.

A korszakban Bajorország több részfejedelemségre oszlott, természetesen mindenütt vertek pénzt. A területi feldaraboltság mellett a téma irigylésre méltóan nagyfokú dokumentáltsága (!) is hátráltatja a kutatót, hiszen a forrásadottságoknak köszönhetően időigényes és erőt próbáló munka a korszak bajor pénztörténetével foglalatoskodni.

Az első kötet öt nagy fejezetre tagolódik: az általános bevezetés (I.) részletesen bemutatja és térben, valamint időben határolja le a tárgyalandó témát, rövid kutatástörténeti ismertetéssel együtt.

Az értekezés számunkra, külföldiek számára vitathatatlanul legfontosabb fejezete a Bajorország pénztörténetét szintézis formájában, 1390–1470 között, kronológikus rendben tárgyaló rész (II.). Már az első részekben feltűnik egy magyar vonatkozás: III. István (1375–1413) és II. János (1375–1397) bajor hercegek elrendelték,

hogy a vámoknál kizárólag „jó aranyforintot, veretlen ezüstöt és müncheni pfenniget" lehet elfogadni (1391. szeptember 27.). A „jó" jelző a korabeli források alapján a magyar aranyforintot jelölte, szemben az új, (rosszabb minőségű) rajnai aranyforinttal. Nem sokkal később arról olvashatunk híradást, hogy Peter Giesser müncheni pénzverőmester III. István hercegnek ezer magyar aranyforintot kölcsönzött (1392. november 29.). A magyar aranyforint a későbbiekben is felbukkan bajorországi árfolyamokban. Nehézséget csupán az okoz, hogy a források egyaránt említenek régi és új aranyforintot, ám további információt nem szolgáltatnak arról, hogy a kettő között mi is a különbség. A jelenségre – és az 1390-es évek első felében tapasztalható váltásra – egyébként már Mályusz Elemér is felfigyelt, de egyértelmű magyarázatot ő sem talált. Emmerig ezt az éremkép változásaival hozza összefüggésbe, szerinte az 1387 utáni magyar aranyforintok lennének az „újak", és felveti annak lehetőségét is, hogy a bajor forrásokban említett „János-gulden" megnevezés mögött Anjou-királyaink első aranyforintjait kell keresnünk. Ezt kiegészítve úgy gondoljuk, másik lehetőségként – Tóth Csaba kutatásai nyomán – érdemes lenne megvizsgálni azt is, hogy nem az aranyforint minőségének 14. század második felében tapasztalható ingadozásai vezettek-e az írott forrásokban történő megkülönböztetéshez. A kérdés tehát nem tekinthető lezártnak.

A magyar aranyforint bajorországi jelentőségét jól jelzi az az adat is, hogy III. István és VII. Lajos (1413-1443) bajor hercegek három pénzverdét ezerötszáz magyar aranyforintért zálogosítottak el Ulrich Ochs-nak (1404. augusztus 30.). Mindeközben az aranyforint bajorországi forgalmát a bajor hercegek megkísérelték korlátozni, de újból és újból fölbukkan a forrásokban törvényes fizetőeszközként, tezaurálási célzattal használt pénzeszközként. Legközelebb az 1440-es években találkozunk vele, ismét árfolyamtényezőként; ekkor is a legtöbbre értékelt aranyforintként nevesítették. 1453/1454-ben Bajorország éppen az aranypénzek árfolyama miatt keveredett vitába Tirollal. A többszörösen romló pénzügyi és gazdasági helyzetet a bajor hercegek – IX. Lajos (1450–1479) és III. Albert (1438–1460) – a törvényes fizetőeszközökről szóló tartományi törvénnyel igyekeztek rendezni, mivel – szándékaik ellenére – tartományközi tárgyalásra nem került sor. A törvény engedélyezte többek között a magyar aranyforint forgalmát is. Érthető módon ettől kezdve – hiszen a Schinderling-korszak kezdetén vagyunk – a magyar aranypénz ismételten és gyakran megjelenik a forrásokban pénzforgalmi és árfolyammal kapcsolatos kérdések kapcsán. Az is jól látszik, hogy a magyar arany felhalmozási szerepe is megmaradt, mert 1459-ben egy hadjárat finanszírozására IX. Lajos bajor herceg 2341 magyar és 3661 rajnai aranyforintot szánt (igen nagy mennyiségű ezüstpénz mellett). A kiéleződő pénzügyi válság megoldására tett kísérletek egyike III. Frigyes császár (1440–1493) egy kiváltságlevéléből világlik ki: a császár engedélyezte IX. Lajos hercegnek aranypénzek verését, köztük olyan típusét is, amely a magyar aranyforint minőségének felelt volna meg (1464. július 24.). Bajor aranyverésre azonban ekkor még nem került sor, csak mintegy négy évtizeddel később bocsátották ki az első aranyból készült pénzveretet Bajorországban.

Érdekes, hogy magyar ezüstpénzek csak egy alkalommal bukkannak fel, mégpedig 1459 közepén, a regensburgi dóm adományai között, nevesítve rossz pénzek társaságában: „ungerischen hallern". Minden bizonnyal a korabeli – nem túl jó minőségű – magyar denárokról lehet szó, talán V. László (1453–1457) utolsó, vagy Hunyadi Mátyás (1458–1490) első ezüstvereteiről.

A numizmatikustól méltán elvárható, hogy az egyes pénzverési jogosultak, pénzverőhelyek történetét is összefoglalja. Az ezen tárgynak szentelt rész (III.) részletesen és jól dokumentáltan mutatja be az egyes részfejedelemségek, verdék működését, mindezt alapos archontológiai adatokkal kiegészítve. Bizonyos szempontból ez a kötet legizgalmasabb fejezete, hiszen feltárulnak a korabeli bajor pénzügy- és pénzverési igazgatás mindennapjai, megismerhetjük a témára vonatkozó források gazdagságát. A pénztörténész kutatótól ugyanakkor az is megkövetelhető, hogy esettanulmányokon mutassa be a korabeli pénztörténet egyes jelenségeit. A pénzpolitika gyakorlatának, a keltezetlen pénztörténeti források elemzésének, a pénzverőmesterekhez intézett utasításoknak, a különböző számadásoknak, és a pénzforgalomnak (az éremleletek tükrében) szentelt fejezet (IV.) számos, a magyar kutatás számára is jól használható módszertani megközelítést, adatot tartalmaz. Elsősorban a magyar aranyforint nyugati irányú forgalmához találhatunk újabb bizonyítékokat, a későbbiekben még hasznosítandó leletadatokat. Különösen a passaui dóm ásatásai során előkerült éremlelet lehet érdekes ebből a szempontból: a huszonhat magyar aranyforint közül az utolsó veret V. László korából származik.

A monografikus igényű feldolgozás összefoglalással zárul (V.), amelynek alcíme szintén érdeklődést felkeltő: „Ki tette az első lépést a Schinderling-korszakba?". A bajorországi pénzrontást Ulrik, Öttingen grófja (†1477) kezdte 1456-ban. A szomszédos tartományokra is hamar átterjedő pénzromlás súlyos pénzügyi és gazdasági válságot idézett elő. Mindez nem előzmények nélküli, mert III. Frigyes császár rossz ausztriai veretei éppen úgy feszültséget okoztak a korszak pénzforgalmában, mint más rontott pénzek. Talán nem érdektelen megjegyezni azt sem, hogy a magyar történelemben rossz emlékűnek tartott V. László (1440–1457) ausztriai pénzverése jó példaként említhető: az osztrák herceg ugyanis pénzei minőségének megőrzésére törekedett.

A monográfia második kötete egyfajta adatbázis. A korszak pénztörténeti forrásait a teljesség igényével, az okleveles anyag regesztáit és a krónikákban felbukkanó említéseket is tanulmányozhatja az olvasó. Itt található továbbá a pénzügyigazgatás személyzetének, vezetőinek adattára is. A numizmatikai kutatásban meghatározó pénzverési alapsúly és a finomság kérdésköreinek tisztázása nem lehetséges részletes kutatások nélkül: a szerző ezért szentelt egy-egy fejezetet a márkasúlyok és a pénzláb változásainak. A pénztörténeti következtetések levonásához hasonlóan fontos éremleletek elemzése az első kötetben számos alkalommal felbukkan, ezért kataszterszerű összeállításuk külön erénye a munkának. A második kötetet a személy- és helynév-, valamint tárgymutató, illetve a kötetekben felkukkanó éremtípusok fényképei zárják.

Hubert Emmerig hiánypótló monográfiája igazi mestermunka, ezért minden bizonnyal a további kutatások kiindulópontja, nagy haszonnal forgatandó segédeszköze lesz.

Gyöngyössy Márton

GYÖNGYÖSSY, Márton – WINTER, Heinz: *Münzen und Medaillen des ungarischen Mittelalters 1000–1526. Sammlungskataloge des Kunsthistorisches Museums Band 4 - Münzkabinett.* Skira, Wien 2007. 270 old., 94 tábla.

Az osztrák és magyar szerzőpáros egy régi adóság törlesztésére vállalkozott, amikor a bécsi Éremtár középkori magyar pénzeinek és emlékérmeinek katalógusát közzé tette a Kunsthistorisches Museum gyűjteményi katalógus sorozatában.

Gyöngyössy Márton a középkori magyar pénzeket dolgozta fel, 1755 db pénzérme részletes és fotóval ellátott leírása mellett egy részletes bevezető tanulmányt is írt a korszak pénztörténetéről, felhasználva benne a kutatás legújabb – köztük a saját munkásságának – eredményeit. A magyar pénzverés korai időszakát az írott forrásokat is alaposan használó gazdaságtörténeti keretbe foglalva elemzi.

Heinz Winter, a bécsi Kunsthistorisches Museum Éremtárának gyűjteménykezelője korábban már közreadott tanulmányai alapján ismerteti – elsősorban a portréérem kialakulását és fejlődését alapul vevő gondolat mentén – és állítja össze körültekintően alapos leírásokkal a gyűjtemény magyar vonatkozású emlékérmeinek katalógusát. Ha a címben megjelölt időszak határai nem is kerülnek szorosan betartásra, (hiszen gyakorlatilag annak utolsó éveiben jelentek meg hazánkban az első emlékérmek) de mindenképpen tanulságos összevetésre ad lehetőséget a katalógusban szereplő mintegy 46 darab érem.

A császári éremgyűjtemény kialakulásának és gyarapodásának történeti vetületéhez is érdekes adatokkal szolgáló rövid bevezetőt követi az uralkodásuk időrendje szerint sorolt, tizenegy történelmi személy köré csoportosított emlékérem-leírások. A modern öntvények körétől eltekintő portréérmek sora Attila hun vezértől Bakócz Tamás esztergomi érsekig tart, melyek közül természetszerűen Mátyás és II. Lajos király, valamint Jagello Anna / I. Ferdinánd érmei jelentik az anyag hangsúlyos részét. A 16. századi körmöcbányai, nagybányai és joachimsthali emlékérmek körére, valamint a német mesterek (Hans Daucher, Peter Flötner) személyére külön kitérő bevezető tanulmány mellett rendkívül sok hasznos megjegyzés található az egyes éremleírások után is, főként a datálás, a származás és típus meghatározás tekintetében.

A teljesnek tartható áttekintést nyújtó katalógusban minden tárgyalt éremhez jól használható reprodukció, pontos éremleírás, irodalomjegyzék és a feliratok feloldását tartalmazó függelék tartozik.

Pallag Márta

TÓTH Csaba – ULRICH Attila: *Az újfehértói aranyéremkincs. (Der Goldmünzschatz von Újfehértó.)* Jósa András Múzeum – Martin Opitz Kiadó, Budapest 2007. 75 old. színes ill.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei községben 2002 tavaszán került elő kertrendezési munkák során 64 darab közép- és kora újkori aranypénz, amelyek száma a múzeumi leletmentés eredményeképpen 261-re szaporodott. A magyar és külföldi aranypénzeket tartalmazó együttes legkorábbi verete Luxemburgi Zsigmond aranyforintja, legkésőbbi kibocsátása pedig I. Lipót 1684-es dukátja volt. A 15. századot mindössze öt aranypénz képviseli, majd II. Ulászló forgalmi pénznek nem tekinthető guldinerének arany verete nyitja a következő évszázadot. A 16. századból 27 pénzérme található a leletben, ezek is főként az 1570-es éveket követő időszakból. A lelet zöme a 17. századból származik, néhány év kihagyástól eltekintve folyamatos a kibocsátások

sora. A lelet érméinek lényegében a fele – 132 darab – magyar veret, erdélyi pénzt viszont csak 8-t találunk benne. A külföldi pénzek főként lengyel és német területekről származnak. Az együttesben található néhány igazi ritkaság is, mint II. Rákóczi György tízszeres aranyforintjai, János Kázmér lengyel király thorni 4 dukátosa, a Rosenberg- és Wallenstein családok tagjainak magánveretei, továbbá a lengyel IV. Ulászló és a svéd X. Károly Gusztáv aranypénzei, és nem utolsó sorban II. Ferdinánd 1622-es dukátja, amely eddig csak a debreceni Déri Múzeum gyűjteményéből volt ismert.

Ez az első aranyéremkincs Szabolcs megye területén, ahonnan eddig csak néhány szórvány arany került elő, noha a terület ezüstleletekben bővelkedik köszönhetően a régió széleskörű – nem utolsó sorban a hegyaljai borvidékre alapozott – kereskedelmi kapcsolatainak.

A lelet közlői példaszerűen publikálták ezt a hajdani Magyar Királyság egész területét illetően is kiemelkedő jelentőségű éremkincset. A darabok szakszerű – német és magyar nyelven is – leírása mellett minden éremről kitűnő minőségű 1:1 méretű színes fénykép is található. A katalógus rész előtt pedig egy ugyancsak kétnyelvű tartalmas bevezetés, nem csak a kincslelet előkerülési körülményeiről és összetételéről, hanem egy rövid áttekintés a terület korabeli pénzforgalmáról, a lelet elrejtésének lehetséges körülményeiről és korabeli értékéről. A könyv tehát nem csak bel- és külföldi numizmatikusoknak, gyűjtőknek, hanem a korszak története, gazdaságtörténete iránt érdeklődőknek is hasznos információkat nyújt. És mind e mellett rendkívül szép kiállítású, elegáns kiadvány, amely már a 21. század követelményeinek figyelembe vételével készült. Az pedig egyértelműen üdvözölhető jelenség, hogy a kötet megjelenését a hazai éremkereskedelmi cégek is támogatták, amint azt a kötet végén látható hirdetések jelzik. Remélhetőleg ez a jövőben is folytatódni fog, mert a tudományos numizmatika és a gyűjtés egymástól nem választható el, az együttműködés pedig mindkét fél számára csak hasznos lehet, ha jól élnek vele.

Torbágyi Melinda

EMMERIG, Hubert: *Glossar zu Münztechnik und Münzverwaltung in Spätmittelalter und früher Neuzeit. Zum frühneuhochdeutschen Wortschatz in ausgewählten Quellen (14. bis 17. Jahrhundert.)* Herausgegeben von Reiner Cunz. /Abhandlungen der Braunschweigischen Wissenschaftlichen Gesellschaft. Herausgegeben von Claus-Artur Scheier Bd. LV./ J. Cramer Verlag, Braunschweig 2006. 199 old.

A sorozatok címei esetenként elleplezik az érdeklődők elől a kötetek szerzőinek nevét s a művek címét, igaz ez a Braunschweigi Tudományos Társaság által kiadott tanulmányok 55. füzetére is, amelyik Prof. Dr. Emmerig – a Bécsi Egyetem Numizmatikai és Pénztörténeti Intézete vezetőjének – tollából született.

Emmerig professzor értelmező szójegyzéke igen hasznos mű annak ellenére, hogy válogatott forrásmunkákra épült, így szerzője sem térben, sem időben nem törekedhetett teljességre. Az utóbbi elvárása egyébként sem lenne indokolt, hiszen a jó három évszázadot átfogó glosszárium elkészítése – szakszókincsre törekedve is – szerzői munkaközösséget tételez fel.

Az Abdruckzange szótól a „Zysen"-ig terjedő gyűjteménybe olyan archaikus alakváltozatokat is felvett a szerző, amelyeknek – véli a recenzens – főként a nem német anyanyelvű kutatók örülhetnek, hiszen a helyesírási szabályzatok megjelenése előtti századokban néha úgy írták le a szavakat, ahogyan ejtették. A régies, illetve tájnyelvi szavakat és kifejezéseket viszont nem veszik fel az élő nyelvekre épülő szótárak. Nagyon helyesen olyan szavak is belekerültek a könyvbe, amelyek a „Grimm"-ből, a német nyelv klasszikus szótárából kimaradtak, mint pl. a „Probezettel." A közismert pénznevek közül kiemelve a Dukat szót láthatjuk, hogy az a német nyelvterület jelentős részén a magyar aranyforintot jelentette, miként azt a Nikolsburgi Codex szavai igazolják: „newe münns hat der künig von Ungern lassen sclachen und aufgeworfen in seinem land, die haissent ducatn" (p.68.). Egyes szavak – pl. a Mark és a Pfennig – elképesztően gazdag példasorral állnak az olvasók rendelkezésére, s tanúsítják, hogy a szerző roppant anyagot dolgozott fel.

Emmerig professzor könyvének érdeme az is, hogy külföldi szerzők munkáiból és forráskiadványokból ugyancsak merített; a magyarországi szakirodalmat Huszár Lajos három, illetve Pohl Artur két műve képviseli.

A Schwazer Bergbuch különböző változataiból vett illusztrációk jól illenek a kötetbe.

Dr. Reiner Cunz, a Német Numizmatikai Bizottság elnöke, jó szolgálatot tett akkor, amikor a glosszárium kiadására vállalkozott.

Buza János

ZOMBORI Lajos – TÓTH József: *Magyar közlekedési bárcák.* Martin Opitz Kiadó. Budapest 2007. 237 old. ill.

Egy egész könyvet kitöltő anyagot gyűjtöttek össze a magyarországi közlekedéssel összefüggő bárcákból a Szerzők, és jól áttekinthető rendszerbe foglalták a témában érintett valamennyi fellelhető fém és papírbárcát.

Talán bevezetésként érdemes leszögezni, hogy a tárgyalt bárcáknak csak egy töredéke pénzértékű fizetőeszköz, nagy többségük valamilyen célra befizetett pénzösszegről szóló igazolás, ha úgy tetszik nyugta.

A fém és papírbárcák egységes tárgyalásának helyességét elfogadva, azért meg kell jegyezni, hogy nagyrészük, csak igen távoli rokonságba keveredtek a numizmatikával.

Hídvámjegyek és hídvámbárcák címszó alatt találjuk a budapesti és vidéki hidakon 1918-ig használatos, az átkelésre befizetett összeg igazolását szolgáló nagyszámú fém és papírbárcát. A régi néma bárcák lenyűgöző sokaságát sikerült bemutatniuk. Sajnos részletesebb funkciójuk a mai napig ismeretlen. Nem tudjuk, hogy melyek szolgáltak gyalogos és melyek fogatos átkelésre. Ezeket a nyomtatott papírjegyeknél már jobban követhetjük. A 150 éves Hídpénz nevű emléklapot, bár felirata átkelésre feljogosító bárca, indokolás nélkül talán nem kellett volna a tényleges bárcák közé sorolni.

A hídvám megszűntetése után, valójában csak a Manci-híd igénybevételét kötötték 1945-ben átkelési illeték befizetéshez. Ezért különösen érdekes az ezt igazoló jegy.

Az egyetlen ismert hazai alagútbárcát a budai alagútnál szedték. Mintegy 20 változata eddig aligha volt ismert. Összegyűjtésük és a szétszórt irodalmi források feldolgozása is időt rabló, nagy munka volt.

A következő fejezetben sorompóbárcák és kövezetvám jegyek elképesztő sokaságát találjuk, bár valószínű, hogy a bemutatott anyag csak elenyésző töredéke a ténylegesen használtaknak. Talán ezekhez fűzik rokoni szálak a helypénz és a közterület foglalás céljára kivetett illeték bárcáit, amelyek ma is, a nagyobb városokban, piacokon, vásártereken és csarnokokban forgalomba vannak.

Az újabb fejezetben „Közlekedési és letéti bárcák" címen a maradékot találjuk. Az itt érintett révátkelés és komp használat igénybevételére jogosító jegyek valójában fuvardíjak. A mai napig használatosak. A felsorolt helységek igen kis részét képezik a ténylegesen lehetséges és valóban létező átkelő helyeknek, ahol hosszú ideig, többségüknél a mai napig adnak ki jegyeket. A mohácsi komp igénybevételére sűrűn változó kiállítású, elsősorban az áremelkedések miatt gyakran újra kibocsátott, de egyidőben is többféle jegy volt és van használatban. Ugyanez mondható az ország talán legnagyobb forgalmú Siófok-Tihany közt üzemelő kompra is.

Az utolsóként beiktatott telefonbárcák, bár a közlekedéshez fűződő kapcsolatukat nem lenne könnyű igazolni, viszont valódi pénzhelyettesítő fizető eszközök voltak. Összegyűjtésük az utolsó órában történt, hiszen a készpénzbedobós telefonok már elég régen megszűntették használatukat és a zsebben hordozható telefonok még a feltámadásukat is szinte kizárttá teszik.

Jól szerkesztett, a sok ábrával könnyen megérthető és követhető katalógust kaptunk kézbe, amelyet igényes kivitelben készítettek el. Talán az egyes fejezeteket bemutató általános részt nagyon leegyszerűsítették, hiszen ebben a témában aligha várható valamilyen újabb kiadvány, amelyből bővebb ismeretek szerezhetők. A történelem, közlekedéstörténet, adó- és árrendszerek kutatói is haszonnal forgathatják.

Rayman János

LEÁNYFALUSI Károly – NAGY Ádám: *A forint-fillér pénzrendszer. Magyarország fém- és papírpénzei 1946-2006.* Budapest 2007, Magyar Éremgyűjtők Egyesülete. 363 old., ill.

A Magyarország fém- és papírpénzei című sorozat kiadásával a szerzőpáros azt a célt tűzte ki, hogy a hazánkban hivatalosan kiadott törvényes fizetőeszközök adatait a lehető legnagyobb pontossággal összegyűjtsék és közreadják. Mivel a gyűjtők körében legnagyobb népszerűségnek a modern, azon belül is a jelenkori pénzek örvendenek, kézenfekvő volt, hogy a korábban hasonló címet viselő kötet új köntösben, tartalmi és formai szempontokból egyaránt aktualizálva jelenjen meg. A korona és a pengő pénzrendszer ismertetésével így válik teljessé a XX. század hazai pénzeinek leíró katalógusa. A sorozat ezzel nem zárulhat le, hiszen a forint több mint hat évtizede fizetőeszközünk, és még egy ideig az is marad, tehát az új kibocsátások megjelenése miatt mindig szükség van egy megújuló, naprakész kézikönyvre. A jelenkori pénzekkel foglalkozó kiadványok újbóli kiadását az is indokolja, hogy az anyag időről időre új változatokkal, adatokkal is bővül. Bevezetőjükben a szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy az elmúlt időszakban a gyűjtők igénye változott, nőtt. Ezt az igényt szeretnék kiszolgálni azzal, hogy a pénzek tanulmányozásához szükséges ismeretekkel (így például az esztétika, a gazdaságtörténet, a technika) kívánnak hozzájárulni.

Látszólag egyszerű feladat a jelen kor pénzeinek leírása, hiszen számos közlés áll rendelkezésre mind nyomtatott, mind elektronikus formában. Az első számú forrás a pénzek kibocsátásáról és kivonásáról hírt adó Magyar Közlöny. Azonban a technikai adatok, a forgalomba hozatali és kivonási időpontok megadása messze nem elegendő egy igényes katalógus megjelentetéséhez. Miközben a katalógus csak a leírásokat, a minél teljesebb adatközlést tűzheti ki célul, az elemzés, véleményalkotás nem lehet feladata. A hivatalos alaptípusokon kívül megjelenő változatok bemutatása viszont igen. A napi pénzforgalomban ezek gyakran nem vesznek részt, illetve az átlagember, aki „csak" fizetőeszközként használja a pénzt esetleg észre sem veszi a különbséget. Ezek összegyűjtése nemes feladat, de nem lehetünk bizonyosak abban, hogy teljes képet kapunk-e. Egyúttal lehetőséget biztosít az olvasóknak, a könyvet kézikönyvként forgatóknak, hogy egy esetleges következő kiadáshoz az adataikat eljuttassák a szerzőkhöz. A korábbi „forint-kötet" kapcsán a szerzőkhöz érkezett megkeresések tapasztalatai a jelen kötetben kézzelfoghatóvá váltak.

A könyv szerkezete a korábbi kiadványokat használók számára már jól ismert. A bevezetőt az értékelés követi, majd rövid történeti áttekintés olvasható a pengő inflációjától kezdve a stabilizáció előkészítésén, az első forintok megjelenésén, az új pénz technikai feltételeinek, a két gyártó, a Pénzverde és a Pénzjegynyomda ismertetésén át a forintok kibocsátásával kapcsolatos fontosabb szervezeti változások ismertetéséig. A felhasznált irodalom és rövidítések jegyzékét a katalógus rész követi: először a forgalmi fémpénzek bemutatása emelkedő címletsorrendben a 2 fillérestől a 200 forintosig. Az egyes címleteken belül a kibocsátás időpontja dönti el a sorrendet. Az egyes pénzek adatsora tartalmazza a súlyt, az átmérőt, a vastagságot, az anyagösszetételt, az elő- és hátlap leírását a körirattal, a tervező(k), a vésnök(ök) nevét a forgalomba hozatal, illetve a forgalomból történő kivonás időpontját a vonatkozó rendelet számával együtt. Az egyes verési éveknél a kivert darabszámot is feltüntették. A próbaveret és a változatok felsorolása zárja az ismertetőt. A gyűjtők számára alapvető fontosságú, több tartásfokra megadott értékelés sem maradhat el. Minden pénz elő- és hátlapjáról színes, méretarányos fotó található. Az érdekesnek ítélt érmerészletek nagyításban is megszemlélhetők. A következő alfejezet a különleges csomagolású forgalmi fémpénzeké, fémpénz-soroké, illetve két ilyen bankjegyé.

Az emlékpénzek alkotják a második nagy egységet az 1948-tól első, ún. centenáriumi sortól 2006-ig. A kézirat nyomdába kerüléséig az utolsó a 2006. október 18-án, az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából forgalomba hozott 100.000 forintos arany és 5000 forintos aranyozott szegélyű ezüst emlékpénz. A jelenlegi kötet 338 emlékpénz-típust vonultat fel. A felsorolt adatok a forgalmi fémpénzekéhez hasonlóak.

A könyv harmadik nagy egysége bankjegyeké. Szintén emelkedő címletsorrendben láthatók az 1946-os 10 forintostól a 20.000 forintos jegyig. A gyűjtők egy része a forint bankjegyeket betűjelzés szerint gyűjti, itt ezek listája is olvasható. Értékelést csak a kiváló állapotú példányokra ad.

A függelék a forgalomba nem került próbavereteket veszi számba – képanyag nélkül. Majd összefoglaló táblázatok következnek a fémpénzek kibocsátási éveiről. A bankjegyeken olvasható hitelesítő aláírások betűrendben, facsimile ábrával, feloldva találhatók. A korábbi Leányfalusi-Nagy kötetek hagyományait követve a pénztervező művészek és vésnökök, illetve a pénzeken ábrázolt személyek tömör életrajza és a pénzeken megörökített események ismertetése a következő rész a függelékben. Ugyancsak 2006-ig bővítették a forint pénzrendszer rendeletek és rendelkezések számának és nevének felsorolását. A katalógust négynyelvű szakszótárnak nevezett szószedet és irodalomjegyzék zárja. Az utolsó lapokon látható hirdetések arra engednek következtetni, hogy a numizmatikával foglalkozó cégek fontosnak tartották a katalógus megjelenését.

Garami Erika

HIPPMANN, Fritz: *Numismata Obderennsia V: Medaillen und verwandte Objekte.* Teil 1: Stadt Wels. Linz 2004. /Oberösterreihischen Landesmuseum Linz/ 207 old., ill.

A Studien zur Kulturgeschichte von Oberösterreich sorozatának 14. köteteként megjelent munka több szempontból is számot tarthat a hazai éremkedvelők figyelmére. Amikor idehaza is egyre gyakoribb egy adott régió vagy város numizmatikai emlékeinek gyűjtése, esetenként közlése, tanulságos hogyan jelenik meg külföldön egy szakszerű katalógus. Különösen érdekes ez egy ausztriai város, jelesül Wels esetében, hiszen a közös történelmi múlt a numizmatikai emlékek jellegében is megmutatkozik.

A felső-ausztriai Wels az Enns folyótól nyugatra, Linz közelében fekszik. A város numizmatikai emlékeit bemutató katalógus emlékérmek, jelvények és zsetonok sokaságát mutatja be a 19. század végétől a 20. század végéig terjedő időszakból tematikus csoportosításban. A csoportosítás fő elemei: a városi közigazgatás, a kü-

lönféle politikai pártok és szervezetek, a militária, az egészségügy, a tűzoltóság, a történeti és jubileumi események, a gazdaság és kereskedelem, valamint az egyesületek és szervezetek körében keletkezett érmek, jelvények és egyéb tárgyak. A 19. század végén és a 20. század elején keletkezett emlékérmek stílusa és kivitelezése – nem véletlenül – nagy hasonlóságot mutat a korszak magyar érmeivel, mint például a welsi tűzoltóérem, a welsi vásárok jutalomérmei és a kiállítások érdemérmei esetében. Ugyanez megfigyelhető a különféle egyleti jelvényeknél, így a katolikus egyletnél és sportegyesületeknél. Sok hasonlóságot mutatatnak a hazai anyaghoz az welsi ebbárcák is. Ezeknek az egész 20. századot átfogó sorozatánál feltűnik, hogy végig megmaradt a kivitelezés egyszerűsége, miközben csak néhány formát variáltak egy több mint százéves időtartam alatt. A két világháború közötti, valamint. 2. világháború utáni anyag az érmek és a jelvények esetében az általános középeurópai trendet mutatja, változatos színvonalú, esetenként kifejezetten gyenge minőségű darabokkal.

A hazai gyűjtőknek talán a 2. világháborút követő évtizedek anyaga az érdekesebb, hiszen Magyarországon ekkor jórészt hiányoztak a különféle egyleti, civil szervezeti érmek és jelvények. A welsi kollekció ebben kifejezetten gazdag és változatos anyagot kínál. Érdekességképpen említhetjük a Schlaraffia Ovilabis nevű welsi schlaraffia egyesületnek a 20. század második felében készült jelvényeit. Mivel nálunk 1944-ben betiltották a schlaraffia egyesületeket, ezért idehaza az ilyen modern schlaraffia jelvények már nem készültek.

A kötet jóllehet csak fekete-fehér fényképeket tartalmaz, mégis rendkívül színvonalas, mind az anyag közlése és leírása tekintetében, mind pedig az eligazodáshoz szükséges segédletek esetében a rövidítések jegyzékétől kezdve a név- és tárgymutatóval bezárólag.

Pallos Lajos

SKAARE, Kolbjorn: *Mynten, myntene og medaljene. Den Kongelige Mynts historie 1806-2004, med linjer tilbake til starten i 1686 (1628).* Latvia 2008. 350 old., ill.

A könyv a Kongsberg-i „Királyi pénzverde" (Kongelige mynt) történetének utóbbi 200 évét (1806-2004) írja le. A szerző nemcsak az irodalomban megtalálható adatokat használta fel a mű megírásánál, hanem a kongsbergi verde, a Norges Bank és koppenhágai irattárakban is kutatott.

Kongsbergben 1623-ban fedezték fel az ezüst lelőhelyet. Majd 1628-tól annak közelében kezdett működni a feldolgozó kohó, amely1628-tól szállított ezüstöt a christianiai pénzverde számára.1686-ban a bánya, illetve a kohó közelébe telepítették a pénzverdét. A kohó 1958-ig működött.

A könyv egy nagyon rövid norvég pénztörténeti bevezetést ad a viking kortól az 1500-s évek végéig. Majd összefoglalja a kongsbergi ezüstfeldolgozó és az 1686-tól működő verde történetét. Jelentős volt a norvég-dán unió idején, a forgalomban lévő pénzek 46 %-át itt verték.

Majd a verde részletes története következik 1806-tól. Ismerteti a verde szervezetét, személyzeti felépítését, a felügyelő hatóságokat, ellenőrzési módszereket, a technikai változásokat, az alkalmazottak munkakörülményeit, munkaidőt, az alkalmazottak fizetését, a munkások szervezeteit stb. A verde épületével külön foglalkozik A produktumokat is részletesen elemzi. Pénztörténeti áttekintés is ad a kongsbergi pénzverés 1807-2003 közötti éveiről. Itt nemcsak forgalmi pénzek, de emlékpénzek és emlékérmek is készültek. Eleinte a király látogatására vertek ilyeneket, később más nevezetes alkalmakra is.

Kiemeli a verde művészi produkcióit. Két jeles éremművész évtizedekig dolgozott a kongsbergi verdében, Ivar Throndsen, majd Oivind Hansen. De külső, meghívott művészek munkáit is elfogadták és kivitelezték.

Szöveg közötti számozatlan képek illusztrálják az elmondottakat. Egyetlen gyenge pontja a műnek, hogy az emlékpénzekről készült fotók (245-252 oldal) nagyon rossz minőségűek, halványak és nem eredeti nagyságban készültek.

A kötetben található függelék évenkénti áttekintést ad az 1807-2004 között vert pénzekről pénz és fémfajták szerint, kivert darabszámot és meghatározást is találunk. Jegyzék van a felhasznált forrásokról, irodalomról, névjegyzék és végül jegyzetek.

Nemcsak a norvég pénzverés szempontjából hasznos és fontos munka született, hanem az évszázadokig, illetve évtizedekig kapcsolódó dán és svéd pénztörténethez is fontos forrásmunka a könyv.

Biró Sey Katalin

Társulati élet 2006–2007.

2006.

Évi rendes közgyűlésünk március 23-án volt, ahol L. Kovásznai Viktória, Társulatunk alelnöke tartott előadást *Ifj. Szlávics László újabb érmei 1995–2005* címmel. A közgyűlés a Réthy László jutalomérmet Buza János tagtársunknak ítélte oda kiemelkedő tudományos munkásságáért. A Szentgáli jutalomérmet ez évben hárman kapták: Hans-Friedrich Freiherr von Solemacher-Antweiler úr, a Seidel Stiftung budapesti képviseletének elnöke a Huszár emlékülés nagyvonalú támogatásáért, Dr. Bódy László az Arany Forint Alapítvány kuratóriuma elnökeként a Társulat érdekében kifejtett évtizedes tevékenységéért, és a Magyar Éremgyűjtők Egyesülete a Társulat munkájának elősegítéséért.

A Társulat vezetősége üléseit az alábbi időpontokban tartotta: január 25, június 21, október 11.

Kiadványok

- *Numizmatikai Közlöny 104–105 (2005–2006)* száma december végén 225 oldal terjedelemben megjelent.

Előadások

Február 9. Szemán Attila: Bányászati érmeink egy csoportja
Március 16. Torbágyi Melinda: A szarmaták és a római pénz
Április 13. Vida István: „Limes pénzek" Pannoniában
Május 11. Pandula Attila: Egyes magyar címereslevelek falerisztikai vonatkozásai
Október 12. R. Alföldi Mária: Hiteles-e Vespasianus „tengeri" csatája? A pénzverés tanúsága.
November 9. Soltész Ferenc: A 2000. évi Liszt Ferenc emlékpénz-pályázat
December 14. Gyöngyössy Márton: Pénzhasználat Árpád-kori falvainkban: a Kőérberek-Tóvárosi és az Óbuda-Csúcshegyi ásatások tanulságai.

A serlegvacsorai megemlékezést december 7-én Bíró Miklós néhai tagtársunkról tartotta Bódy László.

Kutatás

Tóth Csaba, az Éremtár főmuzeológusa vezetésével és irányításával tovább folytatódott az Árpád-kori pénzek szigláinak részletes feldolgozása. A munkában a Társulat számos tagja részt vesz, itt mindenképpen meg kell említeni *Fekete András* és *Kiss József Géza* nevét. A munka, amely a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtár gyűjteményén kívül számos köz- és magángyűjtemény, továbbá publikált éremkincs és árverési katalógus anyagán alapszik 2007 elejére gyakorlatilag elkészült.

Az emlékérem munkacsoport tagjai elkezdték az 1930-as évek közepétől készült magyar emlékérmek és plakettek összegyűjtését a Huszár-Procopius, Medaillen- und Plakettenkunst in Ungarn katalógus folytatásához.

Konferenciák

Január 27. Huszár Lajos-emlékülés a Magyar Nemzeti Múzeum Dísztermében a Magyar Nemzeti Múzeummal közös rendezésben. A rendezvényt a Seidel-Stiftung támogatta. A rendezvényt megnyitotta Hámori József akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke.

Elhangzott előadások:

- *Gedai István:* Huszár Lajos professzor pályafutása
- *G. Héri Vera:* Huszár Lajos irodalmi tevékenysége
- *Dietrich Klose:* Die Staatliche Münzsammlung München und einige ausgewählte ungarische Münzen und Medaillen aus ihrem Bestand.
- *Tóth Csaba:* Az aranyforint pénzlábának változásai az Anjou-korban
- *Kubinyi András* akadémikus ismertette az *In memoriam Ludovici Huszár* emlékkönyvet.

- *Hans-Friedrich Freiherr von Solemacher-Antweiler,* a Seidel-Stiftung elnöke zárta be a rendezvényt.

Június 23–25. Numizmatikai Nyári Egyetem Komáromban a Magyar Éremgyűjtők Egyesületével közösen. A szakmai programot a Társulat szervezte a korábbi évekhez hasonlóan.

Előadások:
- *Torbágyi Melinda:* Pénzverés a római provinciákban.
- *V. Székely György:* Friesachi pénzek Magyarországon.
- *Tóth Csaba:* Pénzverés az Anjou-kori Magyarországon.
- *Kiss József Géza:* Mária királynő pénzverése.
- *G. Héri Vera:* Mária Terézia háborúi az érmeken.
- *Csoma Mária:* Orvos-érem gyűjtemények Magyarországon.
- *Pallos Lajos:* Magyarország papír szükségpénzei a Napoleon-i háborúktól a kiegyezésig.
- *Garami Erika:* Az adópengő kialakulásának körülményei és funkciói a 20. század közepén.
- *Pandula Attila:* A Magyar Érdemkereszt, mint hadikitüntetés 1939–1945.

Tanulmányi kirándulás

A Társulat szeptember 28–30. között önköltséges tanulmányi kirándulást szervezett a Szepességbe Pandula Attila tagtársunk szakértő vezetésével.

Könyvtár

A Társulat mintegy 20.000 kötetes könyvtára nyilvános, tudományági szakkönyvtárként működik. Az év folyamán folytatódott a könyvtár folyóiratanyagának számítógépes adatbázisba történő felvitele. A Libra+ programunk adatbázisa jelenleg 11968 tételt tartalmaz.

A könyvtár állománya ez évben 195 könyvtári egységgel (120 könyv, 75 folyóirat) gyarapodott összesen 1.290.800 Ft értékben 3 folyóirat kivételével csere és ajándékozás révén. Cserekapcsolataink száma 72 volt.

A könyvtár ez évben is rendszeres olvasószolgálatot tartott az alábbi időpontokban (kivéve augusztus): Hétfő 16–18 h, Szerda 10–16 h, Csütörtök 16–19.30 h.

A könyvtárat, illetve a Társulat helyiségében lebonyolított előadásokat az év folyamán 905 fő látogatta.

Személyi helyzet

Baloghné Ábrányi Hedvig felsőfokú, szakirányú végzettségű könyvtáros a Társulat könyvtárának vezetője, s egyben a Társulat gazdasági ügyintézője és irodavezetője is. A könyvtári számítógépes adatbázis folyamatos feltöltését és bővítését Balogh Éva segédkönyvtáros végzi. Rónaszéki István tagtársunk sajnos egészségi okokból ez évben megvált tőlünk. Feladatkörét Balogh Éva vette át.

Taglétszám

A nyilvántartott taglétszám az év végén 364 fő. Szomorú szívvel kell megemlékeznünk elhunyt tagtársainkról – Dombi Gyula, Götze Árpád, dr. Kállay Kristóf, dr. Migléczy Ferenc, Rózsa Gábor, Tamásy Gábor –, akik hosszú évtizedeken keresztül vettek részt munkánkban. Emléküket tisztelettel megőrizzük.

A Társulat ez évi működési költségeit támogatta a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma.

2007.

A Társulat ez évi rendes közgyűlését március 22-én tartotta, ahol Pallos Lajos *„A hűség örök emléke 1748 – egy korai magyar vonatkozású kitüntetés"* címmel tartott előadást. Szentgáli érmet kapott a Társulat és tágabb értelemben a magyar numizmatika érdekében végzett önzetlen tevékenységéért Rácz Edit szobrászművész. A közgyűlés megszavazta a tagdíj 5.500 Ft-ra való emelését a 2006. évtől.

A Társulat vezetősége üléseit az alábbi időpontokban tartotta: március 7, október 24, december 6.

Havi felolvasó ülések

Január 18. Pandula Attila: Przemysli védőinek szánt kitüntetések tervezeteiről
Február 15. Szöllőssy Enikő éremművész: Átmenetek
Március 8. Zbyšek Šustek: Orosz és szovjet papírpénztervezetek
Április 12. Soltész Ferenc: „Valós" személyek Liszt érmeken
Május 10. Torbágyi Melinda: „Valami kelta…"
Október 18. Bóna Endre: Szent-Györgyi Albert emlékezete érmeken
November 15. Soltész Ferenc: Géniusz, múzsa, félisten a Liszt Ferenc érmeken
December 13. Pandula Attila: A katonai Mária Terézia Rend egyes balkáni eredetű (vonatkozású) rendvitézeiről

Az ez évi serlegvacsorai megemlékezést december 6-án Gedai István tagtársunk tartotta Antall József néhai tiszteletbeli elnökünkről.

Kiadvány

A numizmatika és a társtudományok VI. Székesfehérvár 2004. konferencia tanulmányainak kötete végre megjelent a székesfehérvári Városi Levéltárral közös kiadásban.

Rendezvények

Május 31. Könyvbemutató – *A numizmatika és a társtudományok VI.* c. kiadványt dr. Gedai István ismertette.

Június 8–10. *Numizmatikai Nyári Egyetem* Komáromban a Magyar Éremgyűjtők Egyesületével közösen. Elhangzott előadások:

- *Torbágyi Melinda:* Római hatások jelentkezése a Kárpát-medencei kelta pénzverésben.
- *Újszászi Róbert:* XII. századi magyar rézpénzek.
- *Tóth Csaba:* Híres magyar éremgyűjtők és gyűjteményeik.
- *Pallos Lajos:* „A hűség örök emléke 1748" – egy korai magyar vonatkozású kitüntetés.
- *Szemán Attila:* Bányapénzek.
- *Pallag Márta:* Ellenségkép I. Lipót császár történeti érmein.
- *Pandula Attila:* Magyar Vitézségi érmek 1939–1945.

Szeptember 20. *Berán Lajos és a pengő – a 2007. évi forgalmi sor bemutatója*
- *L. Kovásznai Viktória:* 125 éve született Berán Lajos.
- *Gaál Ferenc:* A Magyar Pénzverő története.

November 22. *Civilek a tudomány szolgálatában* c. előadóülés a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából.
- *Gedai István:* A numizmatika mecénásai a XX. században.
- *Baloghné Ábrányi Hedvig:* Egy szakkönyvtár születése.
- *Torbágyi Melinda:* Tudós amatőrök a XX. századi numizmatikában.

December 5. *Lányi Vera emlékülés* a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulattal közösen a Magyar Nemzeti Múzeum Pollák termében.

- *Torbágyi Melinda:* Késő kelta pénzverés Magyarországon.
- *Redő Ferenc:* Pannoniai éremforgalom.
- *Zsidi Paula:* Aquincum temetői.
- *Nádorffy Gabriella:* A csákvári késő római temető jelentősége.

Kutatás

Az emlékérem munkacsoport tagjai folytatták az 1930-as évek közepétől készült magyar emlékérmek és plakettek összegyűjtését a Huszár-Procopius, Medaillen- und Plakettenkunst in Ungarn katalógus folytatásához. Továbbá megjelent a munkacsoport vezetőjének, Tóth János tagtársunknak könyve *„Az Éremkedvelők Egyesületének (ÉKE) szerepe a modern magyar éremművészetben"* címmel.

Soós Ferenc főtitkár dolgozik egy Numismaticus Pantheon című munkán, mely egykori éremgyűjtők és hivatásos numizmatikusok, jeles éremművészek életrajzi adatainak, munkásságának és sírjainak felkutatására irányul.

Tanulmányi kirándulás

A Társulat június 29-én önköltséges tanulmányi kirándulást szervezett Körmöcbányára a Társulat első körmöci verdelátogatásának 100. évfordulója alkalmából, melynek keretében meglátogattuk a verdét és a múzeumot, továbbá kiosztásra került az évforduló alkalmából a tagok megrendelése alapján készült emlékérem, melynek alkotója Kiss György szobrász- és éremművész. A körmöcbányai kollégák, Magdalena Kamhalova és Daniel Kianička ez alkalommal is szívélyes vendéglátónak bizonyultak, és segítségünkre voltak a verdelátogatás megszervezésében.

Könyvtár

Ez évben is tovább folytatódott a könyvtár folyóiratanyagának számítógépes adatbázisba történő felvitele. A Libra+ programunk adatbázisa jelenleg 12117 tételt tartalmaz.

A könyvtár állománya az év folyamán 155 (15 könyv, 84 folyóirat, 56 árverési katalógus) könyvtári egységgel gyarapodott összesen 567.800, Ft értékben. Kiemelkedő jelentőségű a Reinhard Flören (Frankfurt am Main) tagtársunktól ajándékba kapott árverési katalógus gyűjtemény, amellyel lehetővé válik meglévő gyűjteményünk egységessé tétele. Ezzel a nagyvonalú ajándékkal párhuzamosan elkezdődött a könyvtár meglévő árverési katalógusanyagának újrafeldolgozása a tájékoztatás jelenkori követelményeinek figyelembevételével. Cserekapcsolataink száma 68 volt. A könyvállomány bővítését illetően alapvető jelentőségűek a cserekapcsolataink, és lassan ez az egyedüli módja az állománybővítésnek, főként az időszaki kiadványok folyamatos beszerzéséhez.

A könyvtár ez évben is rendszeres olvasószolgálatot tartott az alábbi időpontokban (kivéve augusztus): hétfő 16–18 h, szerda 10–16 h, csütörtök 16–19.30 h.

A könyvtárat, illetve a Társulat helyiségében lebonyolított előadásokat az év folyamán 588 fő látogatta.

Személyi helyzet

A Társulat folyamatos működtetésével kapcsolatos feladatokat, valamint a könyvtári szolgáltatások biztosítását két munkatárs látja el. Baloghné Ábrányi Hedvig továbbra is a könyvtár vezetője, s egyben a Társulat gazdasági ügyintézője és irodavezetője is. A könyvtári számítógépes adatbázis folyamatos feltöltése, bővítése, az aktuális bibliográfia összeállítása Balogh Éva feladata. Fizetésük változatlanul alig haladja meg a minimálbért, mivel a Társulat működési költségekre – ezen belül elsősorban bérre – fordítható bevételeit nem tudjuk növelni.

Kitüntetések

Társulatunk néhány tagja a közelmúltban rangos állami, illetve szakmai-tudományos elismerésben részesült. *Dr. Makai Ágnes* főtanácsos, a Hadtörténeti Múzeum nyugalmazott főigazgató-helyettese 2008. 08. 20-án, Nemzeti Ünnepünk alkalmából tudományos életműve elismeréseként a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjét (polgári tagozat) vehette át dr. Szekeres Imre honvédelmi minisztertől.

Dr. Lakatos Sarolta Nyíregyháza polgármesterének Bencs László (1841–1905) kitüntető érmét kapta a Kultúra Napja alkalmából a város kulturális élete érdekében végzett kiemelkedő munkájáért, nem utolsó sorban a Kállay Múzeum megalapításáért.

Dr. Pandula Attilát a Szent István Tudományos Akadémia választotta rendes tagjává, és 2008. február 22-én meg is tartotta székfoglalóját a Magyar Királyi Szent István rend történetéről.

Taglétszám

Nyilvántartott tagjaink száma az év végén 361 fő. Szomorú szívvel kell megemlékeznünk elhunyt tagtársainkról – Bujdosó Dénes, Csonka András, Szegő Ferenc –, akik hosszú évtizedeken keresztül vettek részt munkánkban. Emléküket tisztelettel megőrizzük.

A Társulat ez évi működési költségeit támogatta a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma.

Soós Ferenc – Torbágyi Melinda

Magyar Numizmatikai Bibliográfia (2005–2006)

BIBLIOGRAPHIE DER UNGARISCHEN NUMISMATIK

Baloghné Ábrányi Hedvig – Balogh Éva

A feldolgozott időszaki kiadványok és rövidítések jegyzéke

Napilapok, hetilapok

DN	Dunántúli Napló
HVG	Heti Világgazdaság
MN	Magyar Nemzet
Nsz	Népszabadság
PN	Petőfi Népe
PH	Pécsi Hét
ZH	Zalai Hírlap
ÚjDN	Új Dunántúli Napló

Hazai időszaki kiadványok

AAH	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae
	Agria
ÁH	Ábrahámhegyi Hírmondó
ArchÉrt	Archaeológiai Értesitő
	Az Érem
BarOrv	Baranyai Orvos
ÉlTud	Élet és Tudomány
ÉrHír	Éremgyűjtők Híradója, a Magyar Éremgyűjtők Egyesületének Kecskeméti Csoport Lapja
ÉrLap	Éremtani Lapok
	Értesítő
FA	Folia Archaeologica
FH	Folia Historica
HadtörtKözl	Hadtörténelmi Közlemények
HadtörtMúzÉrt	A Hadtörténeti Múzeum Értesítője, Budapest
Harang	
HT	Hematológia - Transzfuziológia
	História
HMAÉ	Hírközlési Múzeumi Alapítvány Évkönyve
	Impresszum
	KÚT
MBA	Magyar Belorvosi Archivum
MÁllatorvL	Magyar Állatorvosok Lapja
MFMÉ	Móra Ferenc Múzeum Évkönyve
MúzHír	Múzeumi Hírlevél
	Műértő
NK	Numizmatikai Közlöny
OrvHl	Orvosi Hetilap
OrvHír	Orvoskari Hírmondó

PD	Pécsi Dénár
Pv	Pénzvilág
	Regiment
SF	Soproni Füzetek
StC	Studia Comitatensia
Szeged	Szeged. Várostörténeti, kulturális és közéleti magazin
TMSzle	Történeti Muzeológiai Szemle
	Turul
WMMÉ	A Wosinsky Mór Múzeum évkönyve
ZL	Zuglói Lapok
pp@	www.penzportal.hu

Külföldi időszaki kiadványok

	Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
	Biuletyn Numizmatyczny, Warszawa
BullCÉN	Bulletin du Cercle d'Études Numismatiques, Bruxelles
	Bulletin de la Societé Francaise de Numismatique, Paris
CercetNum	Cercetări Numismatice. Muzeul Naţional de Istorie a României, Bucuresti
	Compte Rendu, Paris
	Die Münze, Wien
	Gaceta Numismatica, Barcelona
GgN	Geldgeschichtliche Nachrichten, Frankfurt
JEEH	The Journal of European Economic History, Roma
JNG	Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte, München
MF	Magyar Front. The MHBK Vancouver Chapter Newsletter
MÖNG	Mitteilungen der Österreichischen Numismatischen Gesellschaft, Wien
	Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, København
NNB	Numismatisches Nachrichtenblatt, Speyer
	Numismatische Zeitschrift, Wien
	Numis Post, Bad Ragaz
	Numizmaticne Novice, Ljubjana
NumBrat	Numizmatika, Bratislava
RIN	Rivista Italiana di Numismatica, Milano
SchNR	Schweizerische Numismatische Rundschau, Bern
	Schweizer Münzblätter, Bern
	Slovenska Numizmatika, Nitra
The Medal	The Medal, London
	The Numismatic Chronicle, London
ZÖGO	Zeitschrift der Österreichischen Gesellschaft für Ordenskunde, Wien

Tartalom

I.	LEXIKONOK, SZÓTÁRAK, ATLASZOK
II.	BIBLIOGRÁFIÁK, IRODALOMJEGYZÉKEK, FOLYÓIRATOK
III.	GAZDASÁGTÖRTÉNET
IV.	ANTIK PÉNZTÖRTÉNET
V.	KELTA PÉNZTÖRTÉNET
VI.	MAGYAR PÉNZTÖRTÉNET
VII.	ERDÉLY
VIII.	KÜLFÖLDI PÉNZTÖRTÉNET
IX.	EURÓ
X.	PAPÍRPÉNZ
XI.	ÉRTÉKPAPÍROK, PÉNZHELYETTESÍTŐK
XII.	SZÜKSÉGPÉNZ

XIII. BÁNYAPÉNZEK
XIV. BANKTÖRTÉNET
XV. ÉREMMŰVÉSZET
XVI. EMLÉKPÉNZ
XVII. KITÜNTETÉSEK, RENDJELEK, JELVÉNYEK
XVIII. ZSETON, BÁRCA
XIX. HAMISÍTÁS
XX. ÉREMLELETEK
XXI. NUMIZMATIKUSOK, GYŰJTŐK
XXII. MÚZEUMOK, GYŰJTEMÉNYEK, SZERVEZETEK
XXIII. ÁRVERÉSEK
XXIV. KIÁLLÍTÁSOK
XXV. KONFERENCIÁK
XXVI. EGYÉB RENDEZVÉNYEK
XXVII. CÍMERTAN, PECSÉTTAN
XXVIII. EGYÉB

I. LEXIKONOK, SZÓTÁRAK, ATLASZOK

GEDAI István: Forint, Friesachi denár, Garas címszavak. In: Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. III. Budapest, 2005. 158., 222., 253–254. p.
GEDAI István: Hercegi pénzverés címszó. In: Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. IV. Budapest, 2005. 114. p.
GEDAI István: Konvenciós pénzláb, Kölni denár, Körmöci arany, Lengyel pénzek címszavak. In: Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. VI . Budapest, 2006. 38–39., 117., 219., 487. p.
GEDAI István: Papírpénz, Pengő, Penza, Pénzhamisítás, Pénzláb, Pénzrontás, Pénzverde, Pénzverés, Pfennig, Pisetum címszavak. In: Magyar Katolikus Lexikon. X. kötet. Budapest, 2005. 582., 813–814., 818, 820., 821., 821–822., 926., 978. p.
GEDAI István: Poltura címszó. In: Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. XI. Budapest, 2006. 1332. p.

II. BIBLIOGRÁFIÁK, IRODALOMJEGYZÉKEK, FOLYÓIRATOK

AUGUSZTUSI Pécsi Dénár. = PH, 16. 2006. 30. (08.11.). p. 2.
BALOGH Éva – BALOGHNÉ ÁBRÁNYI Hedvig: Magyar numizmatikai bibliográfia (2003–2004). = NK, 104–105. 2005–2006. p. 195–225.
Bibliographie der Ungarischen Numismatik [2003–2004]
BALOGHNÉ ÁBRÁNYI Hedvig → BALOGH Éva
Az *ÉREMTANI* Lapok 60. irodalomjegyzéke. = ÉrLap, 2005. 89. (02.). p. 27. ; 61. = Uo., 2005. 90. (04.). p. 27.; 62. = Uo., 2005. 91. (06.). p. 26. ; 63. = Uo., 2005. 92. (08.). p. 27. ; 64. = Uo., 2005. 93. (10.). p. 25.; 65. = Uo., 2005. 94. (12.). p. 27. ; 66. = Uo., 2006. 95. (02.). p. 27. ; 67. = Uo., 2006. 96. (04.). p. 27.; 68. = Uo., 2006. 97. (06.). p. 27. ; 69. = Uo., 2006. 98. (08.). p. 27. ; 70. = Uo., 2006. 99. (10.). p. 27.
ÉRTESÍTŐ. A Magyar Éremgyűjtők Egyesületének kiadványa. Budapest. 2005–2006.
FÜZES Miklós: Februári Pécsi Dénár. = PH, 2006. (02.24.). p. 2.
A *JÚNIUSI* Pécsi Dénár. = PH, 16. 2006. 23. (06.16.). p. 4.
MAGYAR Érmehírlap a magyarországi éremgyűjtők magazinja. A kiadásért felel S&K Kft. Budapest, 2002– . Megjelenik kéthavonta.
MÁJUSI Pécsi Dénár. = PH, 2006. (05.19.).
MÁRCIUSI Pécsi Dénár. = PH, 2006. (03.17.). p. 2.
A *NOVEMBERI* Pécsi Dénár. = PH, 2006. (11.17.). p. 3.
OKTÓBERI Pécsi Dénár. [Valójában a szeptemberi szám recenziója]. = PH, 16. 2006. (09.15.). p. 3.
PÉCSI Dénár. = PD, 5. 2005. 1. (01.). p. 7. ; PH, 2005. (04.16.). p. 2. ; PH, 2005. (05.06.). p. 2.
PÉCSI Dénár: 60. szám! = PD, 6. 2006. 7. (07.01.). p. 7.
A *PÉCSI* Dénár októberi száma. = PH, 15. 2005. 39. (10.14.). p. 2.
RAÝMAN János: J. D. Köhler 22 kötetes numizmatikai hetilapja. Klimó György pécsi püspök könyvtárának kincseiből, 3. rész. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 54–56.
Das zweiundzwanzigbändige numismatische Wochenblatt von J. D. Köhler

The 22 volumed weekly periodical of J. D. Köhler

RAÝMAN János: Kortárs numizmatikusaink munkái: IX. Raýman János. Az elmúlt húsz év numizmatikai írásai (1985–2004). Első rész: 1985–1999. = Érlap, 2005. 90. (04.). p. 16–22. ; Második rész: 2000–2004. = Uo, 2005. 91. (06.). p. 21–25.

RÓMAI éremkiállítás Pécsett. [Az Éremtani Lapok 71. irodalomjegyzéke]. = Érlap, 2006. 100. (12.). p. 27.

SÜLE Tamás: Kortárs numizmatikusaink munkái. X. Süle Tamás. = Érlap, 2006. 99. (10.). p. 19–26.

S[ÜLE] T[amás]: Pécsi Szemle 2006. tavasz. = PD, 6. 2006. 4. (04.01.) p. 7.

TORBÁGYI Melinda: Köszöntő az Éremtani Lapok 100. számának megjelenésére. = Érlap, 2006. 100. (12.). p. 3.

III. GAZDASÁGTÖRTÉNET

BOTOS János: A korona, pengő és forint inflációja, 1900-2006. Budapest. 2006, Szaktudás Kiadó. 305 p.

GARAMI Erika: Az 1924-es stabilizációs kölcsön. = pp@, 2006. (03.19).

GARAMI Erika: Az aranyalapra áttérés kidolgozója: Wekerle Sándor (1848–1921). = pp@, 2005. (10.12.).

GARAMI Erika: Bemutatkozik a www.penzportal.hu pénztörténeti rovata. = Érlap, 2006. 97. (06.). p. 24.

GARAMI Erika: Hegedűs Lóránt pénzügyminiszter stabilizációs kísérlete. = pp@, 2006. (01.10.).

GARAMI Erika: A hiperinfláció számokban. = pp@, 2006. (11.01.).

GARAMI Erika: A kötött devizakorlátozás Magyarországon. = pp@, 2006. (08.20.).

GARAMI Erika: A népszövetségi főbiztos. = pp@, 2006. (04.23.).

GARAMI Erika: A Tanácsköztársaság pénzügyei. = pp@, 2005. (12.14.).

GARAMI Erika: Varga István, közgazdász (1897–1962). = pp@, 2006. (10.23.).

MÁRFI Attila: A Zsolnay Kerámiagyár két világháború közti biztosítástörténetéről. = PD, 5. 2005. 7. (07.). p. 6–7.

PAULINYI Oszkár: Gazdag föld – szegény ország. Tanulmányok a magyarországi bányaművelés múltjából. Budapest. 2005, Budapesti Corvinus Egyetem ; Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Alapítvány ; Miskolci Egyetem. 427 p. (Gazdaság- és Társadalomtörténeti kötetek, 3.)

IV. ANTIK PÉNZTÖRTÉNET

ALFÖLDY Ágnes: Pénzverés a római Dáciában. In: Mindennapi élet a római Dáciában. Szerk. Bajusz István. Kolozsvár. 2003, Scientia Kiadó. 59–152. p. – rec. RÓNASZÉKI István = NK, 104–105. 2005–2006. p. [181].

BERTÉNYI Iván → TORBÁGYI Melinda

BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin → MARTINI, Rodolfo

BORHY László: IEROSZ GAMOSZ. Überlegungen zu einer griechischen Münze aus Brigetio. = AAH, 57. 2006. 1–3. p. 225–233.

EGY elfeledett uralkodó képmása. = ÉlTud, 2005. 19. p. 603.

ESTIOT, Sylviane: Monnaies de l'Empire romain. XII. 1 D'Auréliena Florien (270–276 apres J.-C.). I–II. Paris–Strasbourg. 2004, Bibliotheque Nationale de France – Poinsignon Numismatique. 456 p., 116 t. – rec. VIDA István = NK, 104–105. 2005–2006. p. [181]–182.

MARTINI, Rodolfo: BANNAF: Bilanciaio o cambiavalute del I secolo d.C. in Moesia. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 96–99 p.

PROHÁSZKA Péter: Beiträge zum spätrömischen und byzantinischen Goldmünzverkehr zwischen dem 4. und 8. Jahrhundert in Siebenbürgen. Adalékok a későrómai és bizánci aranypénzforgalomhoz a 4. és 8. század között Erdélyben. = CercetNum, 12–13. 2006. p. 89–95.

RÓNASZÉKI István rec. → ALFÖLDY Ágnes

SCHINDEL, Nikolaus: Sylloge Nummorum Sasanidorum Paris, Berlin, Wien. Vol. III: Shapur II. – Kawad I./2. Regierung. Wien. 2004, Österreichische Akademie der Wissenschaften. 42. 512 + 510 p., 154 t. (Veröffentlichungen der Numismatischen Kommission. Bd.) – rec. TORBÁGYI Melinda = NK, 104–105. 2005–2006. p. 182–183.

SOMOGYI Péter: Újabb gondolatok a bizánci érmék avarföldi elterjedéséről. Numizmatikai megjegyzések Bálint Csanád közép avar kor kezdetére vonatkozó vizsgálataihoz. Neue Überlegungen über den Zustrom byzantinischer Münzen ins Awarland. Numismatischer Kommentar zu Csanád Bálints Betrachtungen zum Beginn der Mittelawarenzeit. = MFMÉ, 11. 2005. p. 89–228.

TORBÁGYI Melinda: Antik numizmatika. In: A történelem segédtudományai. Szerk. BERTÉNYI Iván. Budapest. 2006, Osiris. 203–207 p.
TORBÁGYI Melinda rec. → SCHINDEL, Nikolaus
VIDA István: Limesfalsa and mints in Pannonia up to the Severan dynasty. Panónske mincovne a výrobe mincí do doby vlády cisára Septimia Severa. Pannoniai verdék és pénzkészítő műhelyek a Severus korig. = NumBrat, 21. 2006. p. 52–60.
VIDA István rec. → ESTIOT, Sylviane

V. KELTA PÉNZTÖRTÉNET

BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin → KOLNIKOVÁ, Eva ; TORBÁGYI Melinda
KOLNÍKOVÁ, Eva: Münzen der Eravisker, Azaler und andere Nachahmungen der republikanischen Denare im nordkarpatischen Raum. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 72–89 p.
TORBÁGYI Melinda: „Eraviszkusz" quinar. Quinar der „Eravisker". In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 90–95 p.

VI. MAGYAR PÉNZTÖRTÉNET

ÁCS István: Egy tervezett könyv bevezetőjeként. Einführung zu einem geplanten Buch. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 57–61.
BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin → BUZA János ; GEDAI István ; GYÖNGYÖSSY Márton: A körmöci… ; SUCHODOLSKI, Stanislaw
BUJTÁR János: Birtokomban van két darab I. Béla Rex denár. = PD, 6. 2006. 10. (10.01.). p. 6.
BUJTÁR János: Rézkrajcáros különleges bélyeggel. = PD, 6. 2006. 11. (11.01.). p. 8.
BUZA János: Báthori István erdélyi dukátjainak távoli nyomai. Weitläufige Spuren der Siebenbürger Dukaten von Stephan Báthori. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 199–208 p.
BUZA János: Bethlen Gábor „kopasz" tallérjai. Die kahlköpfigen Taler von Gabriel Bethlen. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 89–93.
DOMOKI Ferenc: Érdekességek az érem harmadik oldaláról. = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 4–11.
Interessantes über die dritte Seite der Münzen
Curiosities from the 'third side' of the coin
EGGERTH, Gerhard: Taler Rudolf II. – Kaschau, Kremnitz – oder doch Wien? = MÖNG, 46. 2006. 4. p. 201–208.
EGY verdehibás 10 forintos. = PD, 6. 2006. 11. (11.01.). p. 8.
EGYRE többet érnek a magyar aprópénzek. = PN, 2006. (05.16.). p. 8.
FEKETE András – KISS József Géza – TÓTH Csaba: Az új „Corpus" előkészületeinek munkálatai. = Érlap, 2005. 91. (06.). p. 3–9.
GARAMI Erika: 60 éves a forint. = pp@, 2006. (11.05.).
GARAMI Erika: A brief overwiew of the history of the Hungarian florint. = RIN, 107. 2006. p. 437–446.
GARAMI Erika: Az első forintok. = pp@, 2006. (11.19.).
GARAMI Erika: Fémpénzek a második világháború idején. = pp@, 2006. (09.17).
GARAMI Erika: A forint bevezetésének előkészítése. = pp@, 2006. (11.05.).
GARAMI Erika: A forint bevezetésének sikere. = pp@, 2006. (11.12.).
GARAMI Erika: A korona pénzrendszer fénykora. = pp@, 2005. (10.17.).
GARAMI Erika: A korona pénzrendszer létrejötte. = pp@, 2005. (10.12.).
GARAMI Erika: A pengő bankjegyek és -érmek ábrázolásai. = pp@, 2006. (06.13.).
GARAMI Erika: A pengő bevezetése. = pp@, 2006. (06.06.).
GARAMI Erika: Pénzek a Tanácsköztársaság után. = pp@, 2005. (12.30.).
GARAMI Erika: Pénzkibocsátás a második világháború idején. = pp@, 2006. (09.02.).
GARAMI Erika: Pénzverés a pengő korszakban. = pp@, 2006. (08.31.).
GARAMI Erika: Az utolsó magyar király pénzei. = pp@, 2005. (11.23.).
GARAMI Erika rec. → LEÁNYFALUSI Károly

GEDAI István: Egy pénzverési adat Salamon király (1063–1074) korából. Eine Angabe zur Münzprägung in der Zeit König Salomons (1063–1074). In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 100–103 p.

GEDAI István: Pénztörténeti adatok Szent István politikájához. = Harang, 2005. p. 91–99.

GYÖNGYÖSSY Márton: Altin, akcse, mangir... Oszmán pénzek forgalma a kora újkori Magyarországon. Budapest. 2004, Martin Opitz Kiadó. 111p. – rec. SZILÁGYI Mihály = NK, 104–105. 2005–2006. p. 184–185.

GYÖNGYÖSSY Márton: „...hasznára és okulására szolgáljanak". Magyar aranypénzek 1. Budapest. 2005, Martin Opitz Kiadó. 35 p., ill. (Az ELTE Régészettudományi Intézetének éremgyűjteménye, 1.)

GYÖNGYÖSSY Márton: I. Szelim szultán pénzei a 16. század elejéről. In: Habsburg Mária, Mohács özvegye. A királyné és udvara 1521–1531. Budapesti Történeti Múzeum, 2005. szeptember 30. – 2006. január 9. Szerk. RÉTHELYI Orsolya et al. Budapest. 2005. 223 p.

GYÖNGYÖSY Márton: I. Szulejmán szultán pénzei a 16. század első feléből. In: Habsburg Mária, Mohács özvegye. A királyné és udvara 1521–1531. Budapesti Történeti Múzeum, 2005. szeptember 30. – 2006. január 9. Szerk. RÉTHELYI Orsolya. Budapest. 2005. 223 p.

GYÖNGYÖSSY Márton: A körmöci kamara 1514-es számadása. Die Abrechnung der Kremnitzer Kammer von 1514. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 164–178 p.

GYÖNGYÖSSY Márton: Középkori magyar aranyforintok. Kincsek a Magyar Nemzeti Bank Látogatóközpontjából. Budapest. 2005, Magyar Nemzeti Bank. 167 p. – rec. KUBINYI András = NK, 104–105. 2005–2006. p. 183–184.

GYÖNGYÖSSY Márton: Magyar pénztörténet (1000–1526). In: Magyar középkori gazdaság- és pénztörténet. Jegyzet- és forrásgyűjtemény. Szerk. Gyöngyössy Márton. Budapest, 2006. 227–286 p.

GYÖNGYÖSSY Márton: Mediaeval Hungarian Gold Florins. Budapest. 2005, Magyar Nemzeti Bank.167 p. (Treasures from the Visitor Centre of the Magyar Nemzeti Bank)

GYÖNGYÖSSY Márton: Oszmán-török ellenjegy középkori magyar aranyforintokon. = Folia Archaeologica, 51. 2003–2004. p. 183–190.

GYÖNGYÖSSY Márton: Der ungarische Goldgulden. Die bedeutendste Währung Mitteleuropas im Spätmittelalter. = AAH, 56. 2005. p. 385–395.

GYÖNGYÖSSY Márton: Der ungarische Goldgulden. Die bedeutendste Währung Mitteleuropas im Spätmittelalter. Cea mai reprezentativă monedă forte a Europei centrale din Evul Mediu târziu: ducatul de aur maghiar. Közép-Európa legjelentősebb valutája a késő középkorban: a magyar aranyforint. = CercetNum, 9–11. 2005. p. 287–297.

GYÖNGYÖSSY Márton: Zsigmond király aranypénz-verésének első korszaka (1387–1401). In: „Es tu scholaris". Ünnepi tanulmányok Kubinyi András 75. születésnapjára. Szerk. F. ROMHÁNYI Beatrix et.al. Budapest. 2004. 103–114 p. (Monumenta Historica Budapestinensia, 13.) – rec. SOÓS Ferenc = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 31, 36.

GYÖNGYÖSSY Márton → MAGYAR

HÁGEN [József]: Pécsi pénzekről a Pécsi Szemlében. = PD, 5. 2005. 11. (11.01.). p. 5.

HAIMANN, Petr: Rytci v mincovně ve Smolníku na přelomu 18. a 19. století. Engravers at the mint of Smolník by the turn of 18th and 19th century. = NumBrat, 21. 2006. p. 23–29.

HENTSCHEL, Kurt: Goldene Bullen. Seltene Münzsiegel der deutschen Kaiser [Ferdinandus III D G EL RO IMP SE AUG GERMA HUNGARIAE BOHAEMIAE DAL CROA SCALE REX]. = NNB, 55. 2006. 1. (April). p. 147–150.

HERMAN Bernadett: Aranytallér - és amit ér. = HVG, 2005. (01.08.). p. 93–94.

HUNKA, Ján: Nové fakty denároch Štefana I. s nápisom PRESLAVVA CIV z mincovne v Bratislave. New facts about denarii of Stephanus I. with inscription PRESLAVVA CIV minted in Bratislava. = NumBrat, 20. 2005. p. 1–10.

HUNKA, Ján: Súčasny stav bádania o dejinách mincovní pôsobiacich v 11.–20. storočí na Slovensku. Present state of investigations on history of the mints in Slovakia in 11th–20th century. = NumBrat, 21. 2006. p. 76–81.

HUSZÁR Lajos: A Báthoriak pénzei. Batorų pinigai. Monety Batorych. Szerk. ULRICH Attila. Monedele Familiei Báthori. Nyírbátor. 2006, Báthori István Múzeum. 71 p., [6] t. (Nyírbátori Báthori István Múzeum Füzetei Új sorozat, I.)

KAGLJAN, A. E. – OGUJ, A. D. – PIVOVAROV, C. B: Monetü monetnogo Dvora Szmolnika na territorri

Galicsinü (Galicii) i Bukovinü. Smolnícke razby na územi Haliča a Bukoviny. Coinages from the mint of Smolník in the territory of Galicia and Bukovina. = NumBrat, 21. 2006. p. 41–45.
KIANIČKA, Daniel: Stavebno-historický vývoj kremnickej mincovne do konca 18. storočia. Building and historical development of the mint of Kremnica until end of 18th century. = NumBrat, 21. 2006. p. 129–138.
KISS Gábor: I. Lipót két új nagybányai garas-típusa. Válasz egy téves indoklású helyesbítésre. = Érlap, 2005. 89. (02.). p. 22.
KISS Gábor: Új verdejel, vagy egy régi ismerős teljes alakja. = Érlap, 2006. 95. (02.). p. 14.
KISS József Géza: A H91, a H92, és a H149 jelzetű „anonim denárok" sziglaváltozatai. = Érlap, 2005. 89. (02.). p. 3–8.
KISS József Géza → FEKETE András
KŐSZEGI Tivadar: Verőtő-variációk és ritka verdejegyek. = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 2–3.
Prägestock Variationen und selten[e!] Münzzeichen
Die variations and rare mint marks
KUBINYI András rec. → GYÖNGYÖSSY Márton: Középkori…
LEÁNYFALUSI Károly – NAGY Ádám: A korona-fillér pénzrendszer. Magyarország fém- és papírpénzei 1892–1925. Budapest. 2006, Magyar Éremgyűjtők Egyesülete. 162 p. – rec. GARAMI Erika = pp@, 2006. (07.26.). ; R[AÝMAN] [János] = PD, 6. 2006. 6. (06.01.). p. 6.
LEÁNYFALUSI Károly – NAGY Ádám: A pengő-fillér pénzrendszer. Budapest. 2006, Magyar Éremgyűjtők Egyesülete. 186 p.
LOVÁSZI László: Egy hiányos veretű kétfilléres 1943-ból. = Érlap, 2005. 92. (08.). p. 26.
MARAD az egy- és kétforintos. = Metro, 2006. (05.16.). p. 7.
MAGYAR középkori gazdaság- és pénztörténet. Jegyzet és forrásgyűjtemény. [főszerk.] GYÖNGYÖSSY Márton. [szerzői Ferenczi László et al.]. [közread. a Bölcsész Konzorcium]. Budapest. 2006, Bölcsész Konzorcium. 342 p., ill.
NAGY Ádám → LEÁNYFALUSI Károly
NAGY Zoltán → TÓTH Csaba: A Batthyány…
OGUJ, A. D. → KAGLJAN, A. E.
PÁL József: „Sugaras" magyar egyforintosok. = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 12–13.
Ungarische Einforintmünzen mit „Strahlen"
Hungarian 1 forint coins with 'rays'
PIVOVAROV, C. B. → KAGLJAN, A. E.
R[AÝMAN] [János]: Híradás a „vastag" 5 forintosról a pécsi sajtóból. = PD, 5. 2005. 11. (11.01.). p. 8.
RAYMAN János rec. → LEÁNYFALUSI Károly ; A *VISEGRÁDI* Országok
RÉTHELYI Orsolya → GYÖNGYÖSY Márton
SCHÖRNER, Joachim: Mit K. signierte Medaillen auf die Krönung des habsburgischen Thronfolgers zum Kaiser Joseph II. [IOSEPHUS D G ROM REX S A P R REGN HUNG ET BOHA A D AUSTR]. = NNB, 55. 2006. 06. (Juni). p. 267–268.
SOJÁK, Marián: Smolník a jeho okolie v kontexte dávneho odídlenia. Smolník and its surroundings in context of ancient settlement. = NumBrat, 21. 2006. p. 3–15.
SOÓS Ferenc: Otázka totožnosti neznámeho kremnického komorského grófa v Kalendári Jána z Lefantoviec z r. 1432. Identity question of the depiction of an unkown chamber count of Kremnica in the Calendar of Ján Lefantovce from 1432. = NumBrat, 21. 2006. p. 119–121.
SOÓS Ferenc rec. → GYÖNGYÖSSY Márton: Zsigmond király
SUCHODOLSKI, Stanislaw: Wer hält die Lanze auf der Münze Huszár 2? In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 63–71 p.
ŠUSTEK, Zbyšek: Dobový falzifikát uhoského denára Ferdinanda I., typ 745. A counterfeit of the Hungarian denarius of Ferdinandus I., type 745. = NumBrat, 20. 2005. p. 13–14.
ŠUSTEK, Zbyšek: Nový typ pražskeho groša Jána Luxemburského (1310–1346). A new type of grossus pragnesis of the king Johannes of Luxemburg (1310–1346). = NumBrat, 20. 2005. p. 11–12.
SZILÁGYI Mihály: Magyar őstörténet és numizmatika. I. Bevezető. = Érlap, 2006. 100. (12.). p. 4–5.
SZILÁGYI Mihály: A török pénzek forgalma a hódoltságkori Magyarországon. = Érlap, 2005. 94. (12.). p. 3–10.
TAKÁCS Imre → TÓTH Csaba: Luxemburgi…

TEMESVÁRI Jenő: A kuruc kor érmészete. II. Rákóczi Ferenc pénzverése. Első rész. = Érlap, 2005. 90. (04.). p. 3–8.; Második rész. = Uo., 2005. 91. (06.). p. 16–20.; Harmadik rész. = Uo., 2005. 92. (08.). p. 3–10.; Negyedik rész. Névmutató. = Uo., 2005. 93. (10.). p. 3–10.

TEMESVÁRI Jenő: A múlt hírei. Zweig János naplója. = Érlap, 2006. 95. (02.). p. 22–25.

TÓTH Csaba: A Batthyány hercegek pénzverése. In: A Batthyányak évszázadai. Szerk. NAGY Zoltán. Körmend ; Szombathely, 2006. 335–340 p.

TÓTH Csaba: Contributions to the study of the alloy standards of the Hungarian gold coins struck during the Angevin period. = CercetNum, 9–11. 2005. 199–207.

TÓTH Csaba: Control mark system of early Hungarian coinage. Systém značiek na arpádovských minciach. Az árpád-kori magyar pénzek szigla-rendszerének kutatása. = NumBrat, 21. 2006. p. 174–178.

TÓTH Csaba: Luxemburgi Zsigmond magyar pénzverése. In: Sigismundus Rex et Imperator. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában 1387–1437. Szerk. TAKÁCS Imre. Budapest, 2006. p. 170–172, 191–192.

TÓTH Csaba: A Rákóczi szabadsághare pénzverése. In: II. Rákóczi Ferenc élete és törökországi emigrációja. Budapest. 2005. 160–164 p.

TÓTH Csaba: Unpublizierte Anjou-zeitliche Münzen in Ungarischen Nationalmuseum. = FA, 51. 2006. p. 175–182.

TÓTH Csaba → FEKETE András

ÚJ pénzkatalógus. [LEÁNYFALUSI Károly – NAGY Ádám: A korona-fillér pénzrendszer]. = ÉrHír, 14. 2006. 3. (05.). p. 3.

ULRICH Attila → HUSZÁR Lajos

A *VISEGRÁDI* Országok technikai műemlékei. Budapest. 2004, Magyar Mérnöki Kamara. 239 p. – rec. RAÝMAN János = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 20.

ZÄHRINGER, Marco: Die Währungssysteme unter Kaiser Franz II./I. Auswirkungen der Koalitions- und napoleonischen Kriege (1792–19815) auf die Währungssysteme in den Landen von Kaiser Franz II./I. = NNB, 54. 2005. (06.). p. 227–239.

ŽIFČÁK, František: Z novších poznatov k dejinám „medenej" mincovnev v Smolníku. New facts about history of the „copper" mint of Smolník. = NumBrat, 21. 2006. p. 16–22.

ZORIČÁK, Peter: Zavedenie prvého vretenového zariaceho stroja – balanciére v kremnickej mincovni v techický a kultúrných súvislostiach: ére balanciérov v európskych mincovniach. Introduction of the first screw press – balancier in the mint of Kremnica in technical and cultural context: period of screw press in the European mints. = NumBrat, 21. 2006. p. 122–128.

VII. ERDÉLY

BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin → PAP Ferenc

GYÖNGYÖSSY Márton: A Német Lovagrend nagyszebeni pénzverése (1430–1431). = Az Érem, 61. 2005. 1. p. 7–10.

Die Münzprägung des Deutschen Ritterordens in Nagyszeben (1430–1431)

The coinage of the Teutonic Order in Nagyszeben (1430–1431)

GYÖNGYÖSSY Márton: A Német Lovagrend nagyszebeni pénzverő tevékenysége (1430–1431). In: Magyarország és a keresztes háborúk. Lovagrendek és emlékeik. Szerk. LASZLOVSZKY József – MAJOROSSY Judit – ZSENGELLÉR József. Máriabesnyő ; Gödöllő. 2006. 235–237 p.

LASZLOVSZKY József → GYÖNGYÖSSY Márton: A Német Lovagrend nagyszebeni pénzverő...

MAJOROSSY Judit → GYÖNGYÖSSY Márton: A Német Lovagrend nagyszebeni pénzverő...

NEGULIVI, Dorina: Betrachtungen über die Münzstätte Fogarasch (17–18. Jh.). Poznámky k činnosty mincovne vo Fagaraši (17.–18. storočie). Notes to activities of the mint of Făgăraş (17th–18th century). = NumBrat, 21. 2006. p. 113–118.

ÓVÁRI Ferenc: Adatok az erdélyi tallérok előfordulásához. = Az Érem, 59. 2003. 2. p. 15–18.

Daten zu dem Vorkommen der siebenbürgischen Taler

Data to the occurrence of Transylvanian thalers

PAP Ferenc: A polgárosodás érméi Erdélyben. Münzen aus der Zeit der bürgerlichen Entwicklung in Siebenbürgen. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 149–163 p.

SAMOILĂ, Ştefan: Monetăria din Braşov 1428–1674. Brašovská mincovňa 1428–1674. The mint of Brashov

1428–1674. = NumBrat, 21. 2006. p. 104–112.

ŞERBAN-IONDA, Constantin: Monetărăria din Sighişoara a lui Vlad Dracul. Mincovňa Vlada Draka v Sigišoare. The mint of the prince Clad the Dragon in Sighišoara. = NumBrat, 21. 2006. p. 100–103.

VELTER, Ana-Maria: Some remarks concerning the exploitation and trading of salt in Transylvania during the 11th–13th centuries. Unele remarci cu privire la exploatarea şi comercializarea sării în Transilvania, în secolele XI–XIII, pe baza documentelor de epocă. = CercetNum, 12–13. 2006. p. 209–228.

ZSENGELLÉR József → GYÖNGYÖSSY Márton: A Német Lovagrend nagyszebeni pénzverő...

VIII. KÜLFÖLDI PÉNZTÖRTÉNET

BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin → HÁSKOVÁ, Jarmila ; KLÜSSENDORF, Niklot ; SCHNEIDER, Konrad ; SKAARE, Kolbjørn ; VISMARA, Novella

HÁSKOVÁ, Jarmila: Records of historic events on Denarius coins from Bohemia. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 107–112 p.

KLÜSSENDORF, Niklot: Vom Münzbild zur Grossplastik die Heilige Elisabeth am Rathaus zu Marnurg. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 113–125 p.

NUMIZMATICKA izdanja Hrvatske narodne banke 1994–2004. 2004. – rec. RAYMAN János = ÉrLap, 2005. 90. (04.). p. 26.

RAÝMAN János rec. → *NUMIZMATICKA*

SCHNEIDER, Konrad: Johann Dietrich Schlüter – Goldschmied und Falschmünzer und seine Probeschläge auf Rinde. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 222–233 p.

SKAARE, Kolbjørn: Die norwegischen Kronenmünzen: wie wurden ihre Gepräge entschieden? In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 344–351 p.

SZEKERES Balázs: Növényábrázolás az európai pénzeken. Első rész. Bevezetés. = Érlap, 2005. 94. (12.). p. 11–15.; Második rész. = Uo., 2006. 95. (02.). p. 9–13.; Harmadik rész. = Uo., 2006. 96. (04.). p. 11–17.; Negyedik rész. = Uo., 2006. 97. (06.). p. 14–20. Ötödik rész. = Uo., 2006. 98. (08.). p. 5–13. = Hatodik rész. Uo., 2006. 99. (10.). p. 8–15. Hetedik rész. Következtetés, javaslatok. = Uo, 2006. 100. (12.). p. 12–14.

SZEKERES Balázs: Növényábrázolás az európai pénzeken. Szakdolgozat. Budapest. 2005. 87 p.

SZILÁGYI Mihály: Az arab kalligráfiáról. = Érlap, 2006. 99. (10.). p. 3–7.

VISMARA, Novella: Alcuni spunti sulla zecca di Pavia all'epoca di Galeazzo II Visconti. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 143–148 p.

IX. EURÓ

EURÓBANKJEGYEKBŐL készítették a konfettit. = PN, 2006. (08.05.). p. 16.

GARAMI Erika: XIX. századi kísérlet a nemzetközi pénz megteremtésére. = pp@, 2005. (10.12.).

GARAMI Erika: Euró bankjegyek. = pp@, 2005. (07.20.).

GARAMI Erika: Az euró bevezetése. = pp@, 2005. (07.11).

GARAMI Erika: Euró fémpénzek. = pp@, 2005. (07.29.).

GARAMI Erika: Az euróhoz vezető út. = pp@, 2005. (07.11.).

KOCSÁK István: Az új szlovén cent és euró érmék. = Érlap, 2006. 100. (12.). p. 24–25.

A *SZLOVÉNOK* jövőre már euróval fizetnek. = PN, 2006. (05.17.). p. 8.

ÚJ kéteurós Michelangelo motívumával. = PN, 2006. (05.09.). p. 8.

VÁMOSI László: Érdekességek az euróról. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 6–7.

Interessantes über den Euro

Curiosities in connection with the Euro

VÁRKONYI Iván: Népvélemény az euróról? A közös pénz bevezetését szerződésben vállaltuk, mégis megkérdeznék róla az embereket. = Nsz, 64. 2006. (03.18.). p. 1–2.

X. PAPÍRPÉNZ

ADAMOVSZKY István: Magyarország bankjegyei. A forintrendszer. 1946–2010-ig. Budapest, 2005. Adamo-Ker Bt. 211 p., ill.

ADAMOVSZKY István: Magyarország bankjegyei. A koronarendszer 1892–1925. Budapest, 2006. Adamo-Ker Bt. 253 p., ill. – rec. GARAMI Erika. = pp@, 2006.12.03.

ADAMOVSZKY István: Magyarország bankjegyei. A pengőrendszer 1926–1946. Budapest, 2006. Adamo-Ker Bt. 241 p., ill.

ADAMOVSZKY István: Válasz Raýman János észrevételére. = Érlap, 2006. 98. (08.). p. 26.

ADAMOVSZKY István → GARAMI Erika: Bankjegyeink...

ÁPRILISBAN jön az új ezerforintos bankó. = ÚjDN, 2006. (03.24.). p. 8.

BÁNKY Bea – GYÜKERI Mercédesz – TÓTH Marcella: Euró helyett jön az új forint. = ÚjDN, 2006. (04.19). p. 15.

BERTA András: A 15 krajcáros Kossuth-korabeli kincstári utalvány bankjegy-csomagolószalagja 1849-ből. = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 39–40.
Das Banknoten-Verpackungsband der 15 Kreuzer Schatzanweisung aus dem Jahre 1849.
The noteband of the 15-kreuzer treasury noters from 1849.

GARAMI Erika: Bankjegyeink tervezői. In: Magyarország bankjegyei. A koronarendszer 1892–1925. Szerk. ADAMOVSZKY István. Budapest, 2006. 247–252 p.

GARAMI Erika: Bankjegykibocsátás a második világháború idején. = pp@, 2006. (09.24.).

GARAMI Erika: Bankjegytervezők: Horváth Endre. = pp@, 2006. (07.26.).

GARAMI Erika: A korona pénzek ikonográfiája. = pp@, 2005. (10.28.).

GARAMI Erika: A koronabankjegyek felülbélyegzése. = pp@, 2005. (12.27.).

GARAMI Erika: A legtöbb magyar papírpénz tervezője: Helbing Ferenc. = pp@, 2006. (01.27.).

GARAMI Erika: A pengő bankjegyek tervezői: Franke Rupert. = pp@, 2006. (08.27.).

GARAMI Erika: A pengőbankjegyek bankjegytervezői: Jaschik Álmos. = pp@, 2006. (07.10.).

GARAMI Erika: A pengőbankjegyek tervezői: Egry Zoltán. = pp@, 2006. (07.10.).

GARAMI Erika: Svájci közreműködés a magyar papírpénzgyártásban. = pp@, 2006. (04.15.).

GARAMI Erika: Tiltakozás a papírpénz ellen Magyarországon I. (II.) Ferenc idején. Protest against Paper Money under the Reign of Francis I (II). = NK, 104–105. 2005–2006. p. 95–100.

GARAMI Erika: A Vörös Hadsereg pengő pénzjegyei. = pp@, 2006. (09.30.).

GYÜKERI Mercédesz → BÁNKI Bea

HIDVÉGI István: Az iráni bankjegykibocsátás. = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 43–56.
Die iranische Banknotenemission
The issue of banknotes in Iran

HISZTÉRIKUS szurkolói roham a Best-ötfontos bankjegyekért. = PN, 2006. (11.28.). p. 15.

KASZÁR Endre: Nagyszülőkorban is jól tartja magát. = ÚjDN, 2006. (10.25.). p. 3.

L[EÁNYFALUSI] K[ároly]: Új 1000 forintos forgalmi bankjegy. = ÉrHír, 14. 2006. 3. (05.). p. 4.

OGUJ, Aleksander – PIVOVAROV, Serhij: Nostrifikácia rakúsko-uhorských bankoviek v Bukovine v roku 1919: historicko-hospodárske aspekty. Nostrification of Austro-Hungarian banknotes in Bukovina in 1919: historical and economic aspects. = NumBrat, 20. 2005. p. 26–32.

PELBÁRT Jenő: Az 1860–61-es londoni Kossuth-bankók RESURGO vízjelei. = Turul, 79. 2006. 3–4. p. 65–74.

PIVOVAROV, Serhij → OGUJ, Aleksander

RAÝMAN János: Emlékezés Horváth Endre grafikusművészre, legjelentősebb papírpénztervezőnkre. = PD, 6. 2006. 3. (03.01.). p. 2–3.

TÓTH Marcella → BÁNKI Bea

XI. ÉRTÉKPAPÍROK, PÉNZHELYETTESÍTŐK

BERTA András – BERTA Tibor: Az adópengőről szóló adójegyek bankjegy-csomagolószalagjai. = Érlap, 2005. 94. (12.). p. 22–25.

BERTA Tibor → BERTA András

BETHLENDI András: A Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület részvényeinek katalogizálása. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 42–48.

Die Katalogisierung der Aktien von dem Pester Heimischen Ersten Sparkasse Verein
The catalogue of the shares of the Pest Home First Savings Bank Association
GARAMI Erika: Az 1920-as és az 1923-as korona államjegyek. = pp@, 2006. (03.03.).
GARAMI Erika: Az adópengő. = pp@, 2006. (10.16.).
GARAMI Erika: Hadikölcsön-kötvények. = pp@, 2005. (12.02.).
GARAMI Erika: A takarékkorona. = pp@, 2006. (04.09).
GYÖNGYÖSSY Márton: Országgyűlési és önkormányzati választások Rákosmentén (1920–1944). = Rákosmenti Helytörténeti Füzetek, 3. 2005. 1. 66 p.
GYÖNGYÖSSY Márton: Régi rákosmenti részvények. = Rákosmenti Múzeumi Estek, 1. 2006. 1. p. 5–6.
IJJÁSZ István: A Pélmonostori Takarékpénztár RT részvénye. = PD, 5. 2005. 2. (02.). p. 3.
KUPA Mihály: A 136.300/1946. P.M. VII. sz. rendelet alapján adójegyeket helyettesítő kisegítő fizetési eszközként is forgalomban volt „adópengő" értékjelzésű illetékbélyegek katalógusa. = Érlap, 2005. 92. (08.). p. 11–14.
MIKÓ Endre: A Magyar Nemzeti Bank zsákbetétjegye. = Érlap, 2005. 93. (10.). p. 19–20.
PÉCS, Kereskedelmi és Iparkamara Lapja 1937. április 30-i számában olvasható. = PD, 6. 2006. 12. (12.01.). p. 6.
PELBÁRT Jenő: A Szabadkai Egyetemista Központ 10 dináros bonjainak vízjeléről. = Érlap, 2006. 96. (04.). p. 19–20.
RAÝMAN János: A pécsi Industria Rt részvényeiről. = PD, 6. 2006. 5. (05.01.). p. 4–5.
RAÝMAN János: A Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Részvénytársaságról. = PD, 6. 2006. 12. (12.01.). p. 2.
RAÝMAN János: A Szigetvári Takarékpénztár RT. részvényei. = PD, 5. 2005. 7. (07.). p. 3.
RAÝMAN János: Tej- és tejtermék utalványok. = PD, 6. 2006. 2. (02.01.). p. 4–5.
SIMON László: Az ÉPGÉP KISZ KLUB alkalmi pénze. = Érlap, 2006. 98. (08.). p. 23–24.
SIMON László: A szentendrei Teátrumi Játékok belépőjegyei és alkalmi pénzei. = Érlap, 2006. 100. (12). p. 6–11.

XII. SZÜKSÉGPÉNZ

GARAMI Erika: Szükségpénzek a második világháború idején. = pp@, 2006. (10.10.).
HÁGEN [József]: A 60 éves pécsi szükségpénztervezet. = PD, 5. 2005. 5. (05.). p. 4–5.
JELINČIČ, Zmago: Slovenska partizanska potrdila. Slovene partisan receipts. = SlovNum, 1993. – rec. RAYMAN János = ÉrLap, 2006. 95. (02.). p. 26.
MEDGYESI Konstantin: Szeged, szükségpénzhez jutott a szegedi Móra Ferenc Múzeum. = MúzHír, 27. 2006. 12. (12.). p. 377–378.
MIKÓ Endre: Újmoldova (Neu-Moldova) 2 krajcáros szükségpénze. = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 14.
Das 2 Kreuzer Notgeld von Neu-Moldova
The 2-kreuzer emergency paper money of Neu-Moldova
RAÝMAN János: Bővebben a sellyei szükségpénzről. = Érlap, 2006. 95. (02.). p. 20–21.
RAÝMAN János: Sellyei szükségpénz. = PD, 5. 2005. 9. (09.01.). p. 7.
RAÝMAN János rec. → JELINČIČ, Zmago
SCHWISTER, Ferdinand: A kölni szükségpénzek kibocsátása. Első rész. = Érlap, 2005. 89. (02.). p. 18–21.; Második rész. Katalógus I. A pfennig értékű kibocsátások (1917–1922). = Uo., 2005. 90. (04.). p. 9–15.; Harmadik rész. Katalógus II. A márka értékű kibocsátások (1918–1923). = Uo., 2005. 92. (08.). p. 16–25.

XIII. BÁNYAPÉNZEK

KISS Gábor: Mégis bányapénz. = Érlap, 2006. 97. (06.). p. 3–8.
SZEMÁN Attila: Aligha bányapénz. = Érlap, 2005. 91. (06.). p. 10–15.
SZEMÁN Attila: Schmöllnitzer Bergwerksmarken. Smolníce banské znaky. Mine tokens of Smolník. = NumBrat, 21. 2006. p. 30–40.

XIV. BANKÜGY

GARAMI Erika: 120 éve kezdte meg működését a Postatakarékpénztár. = pp@, 2006. (03.28).

GARAMI Erika: Az aranyvonat visszatérése Budapestre. 1946. augusztus 6-án érkezett vissza a jegybank aranykészlete. = pp@, 2006. (08.11.).
GARAMI Erika: Esztétika és funkció. A Postatakarékpénztár székháza. = HMAÉ. 2006. p. 115–129.
GARAMI Erika: A jegybank pénzkibocsátó tevékenysége az első évtizedekben. = pp@, 2006. (05.29.).
GARAMI Erika: A Magyar Királyi Állami Jegyintézet. = pp@, 2006. (01.13.).
GARAMI Erika: Az önálló magyar jegybank indulása. = pp@, 2006. (05.14).
GARAMI Erika: Pénzintézetek államosítása 1948-ban. = pp@, 2006. (12.17.).
GARAMI Erika: Pénzintézetek működése a második világháború alatt és után. = pp@, 2006. (11.26.).
GARAMI Erika: Popovics Sándor. = pp@, 2006. (05.19).
GARAMI Erika: A Postatakarékpénztár 105 éves székháza. = pp@, 2006. (03.31).
GARAMI Erika: A tőzsdétől a tőzsdéig: pénzügytörténeti séta a Belvárosban. = pp@, 2006.
GARAMI Erika: Út az önálló jegybankig. = pp@, 2006. (05.02.).
SÉTA a pénz palotájában. A Magyar Nemzeti Bank és műemlék épülete. Budapest. 2006, Magyar Nemzeti Bank. 39 p.

XV. ÉREMMŰVÉSZET

[*IV.* Károly emlékérem, MÉE Bajai Csoportja] GERGELY László: Tisztelt Gyűjtőtársak. = Értesítő, 2005. 1. p. 21–22., ill.
XV. Országos Érembiennále. Sopron, Lábasház, ... 2005. június 19 – szeptember 11. [a katalógust szerk. ... Vasas Edit] ; [... rend. ... Askercz Éva, Kiss Melinda] ; [kiad. ... Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala]. Sopron. 2005, Polgármesteri Hiv. 120 p., ill., színes
A *XV.* Országos Érembiennále díjazottainak kiállítása. Sopron, Lábasház, 2006. [a kiállítást a Soproni Múzeum Kiss Melinda rend.]. [Sopron]. [2006], [Soproni Múz.]. [28] p., ill.
ASSZONYI érmei. = Pécsi Hírek. 2006. (03.24.). p. 7.
[PLAKETT] BALÁZS Károly: Full-contract. Bridzsérmek, plakettek és jelvények. = Műértő, 2006. (06.). p. 14.
BALÁZS Károly: Nemcsak a labda kerek. Érmek és egyéb versenydíjak a magyar labdarúgás történetéből. = Műértő, 2006. (07–08.). p. 19.
BALÁZS Károly → *[PLAKETT]*
[BALOGHNÉ ÁBRÁNYI Hedvig – SOÓS Ferenc]: A Szentgáli Károly Jutalomérem története. = PD, 5. 2005. 3. (03.01.) p. 4.
BARTOS István Péter → „*NEM* vagyok…"
BECK Mihály: IV. Károly érmei. Medaillen für Karl IV. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó; Magyar Numizmatikai Társulat. 319–328 p.
BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: Budapest és a szabadkőművesség. Budapest. 2005, a szerző kiadása. 314 p.
BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin → BECK Mihály ; HÉRI Vera ; HOOP, Andreas ; JAKÓ János: Az orvosi… ; JENSEN, Jørgen Steen ; MAKAI Ágnes ; L. KOVÁSZNAI Viktória ; SÜLE Tamás ; SZEMÁN Attila
BÓNA Endre: Arisztotelész XV–XVII. századi amulettje. = Érlap, 2006. 98. (08.). p. 3–4.
BÓNA Endre: Dr. Varannai Gyula centenáriumi emlékérme. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 28–29.
Die zentenar Gedenkmedaille von Dr. Gyula Varannai
The centennial medaillon of Dr. Gyula Varannai
BOZÓ Gyula: Önéletrajz. = Érlap, 2006. 95. (02.). p. 15–19.
CSÉRI Lajos szobrász és éremművész érmei és plakettjei. [a katalógus szövegét összeáll. Gosztonyi József]. Nógrádsáp. 2006, P. Athéné. 30 p., ill., színes
CSÍKSZENTMIHÁLYI Róbert. [Szerk. Nagy T. Katalin]. [Szentendre]. 2005, Csíkszentmihályi R. 281 p., ill., főként színes
DEBRECZENI László: Árpád-házi Szent Erzsébet-Emlékérem. = OrvHír, 2005. október. p. 5–6.
DÖMÖTÖR Lajosné → EGYHÁZY Tiborné
EGERVÖLGYI Dezső: Gróf Széchenyi István a magyar érmészetben. II. Zirc. 2000. 124 p., ill. – rec. LŐVEY Béla = NK, 104–105. 2005–2006. p. 186.
EGYHÁZY Tiborné – DÖMÖTÖR Lajosné: Üzen a múlt. Képzőművészeti alkotások Veszprémben, a Pannon Egyetemen. Veszprém. 2006, Pannon Egyetemi Könyvtár. 97 p., ill. (A Pannon Egyetem Könyvtár kiadványai)
FÁBIÁN Tibor → [*KIRÁLYSOR*, MÉE FEJÉR Megyei Alba Regia Szervezete]
FAZEKAS Árpád rec. → LAMPÉ László

FEJÉR → Fejér
FÖLDES Mária: „...a szelídség szobra". Válogatás Ferenczy Béni szobrászművész hagyatékából. Budapest. 2005, Magyar Nemzeti Galéria. 27 p. (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai, 2.)
GARAMI Erika rec. → LEÁNYFALUSI Károly
Die *GEBURTSSTUNDE* von Österreich-Ungarn. = Die Münze, 18. 2006. 3. (07–08.). p. 12.
GERGELY László → [IV. Károly emlékérem, MÉE Bajai Csoportja]
GERGELY Tibor: Egy pécsi ejtőernyős sportérem. = PD, 6. 2006. 11. (11.01.). p. 6.
GERGELY Tibor: Egy pécsi érem a Money Trendben. = PD, 6. 2006. 2. (02.01.). p. 2.
HÁGEN [József]: Asszonyi Tamás érmei. = PD, 6. 2006. 4. (04.01.) p. 3.
HÁGEN [József]: Bartók a pécsi numizmatikában. = PD, 6. 2006. 3. (03.01.). p. 5.
HÁGEN [József]: Dalcsarnok a Majláth téren. = PD, 5. 2005. 9. (09.01.). p. 4–5.
HÁGEN [József]: Dr. Horváth Adolf Olivérre emlékezünk = PD, 6. 2006. 9. (09.01.). p. 8.
HÁGEN [József]: Emlékérem a Zsolnay szoborért. = PD, 6. 2006. 7. (07.01.). p. 2–3.
HÁGEN [József]: A pécsi vándorgyűlés porcelán érmeiről. = PD, 5. 2005. 8. (08.). p. 2.
[PLAKETT] HÁGEN [József]: A Pollack Mihály emlékplakettről. = PD, 6. 2006. 9. (09.01.). p. 6.
HÁGEN [József]: Szervátültetettek és Művesekezeltek Sportversenyének emlékérme. = PD, 6. 2006. 12. (12.01.). p. 6.
HÁGEN [József]: Trischler Ferenc szobrászművész 60 éves. = PD, 5. 2005. 8. (08.). p. 3.
HÁGEN [József]: Az újjáalakult ÉKE első érme. = PD, 6. 2006. 4. (04.01.) p. 6.
HÁGEN József: A Zsolnay Mauzóleumról. = PD, 6. 2006. 10. (10.01.). p. 2.
HÁGEN [József] → *[PLAKETT]*
HATÁRESETEK az éremművészetben III. Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége. Budapest, 2005. május 20 – június 1. [A kiállítást rend. Urbán Ágnes] ; [Szerk. SZLÁVICS László, ifj.]. [Budapest]. [2005], M. Képzőműv. és Iparműv. Szöv. Érem Szakoszt. – 36 p., ill., színes
HÉRI Vera: Luckius „portréérmei". Portrait medals of Luckius. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 234–241 p.
HOOP, Andreas: Medaillen auf Semmelweis, die nicht aus Ungarn stammen. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin; BUZA János; CSOMA Mária et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 293–297 p.
IVAN, Marić – IVAN, Mirnik: Tragom svjedočanstva, papa Ivan Papao II. Zagreb. 2005. – rec. RAÝMAN János = ÉrLap, 2006. 96. (04.). p. 26.
IVAN, Mirnik → IVAN, Marić
JAKÓ János: Két- és háromportrés orvosi érmeinkről (I.). = HT, 39. 2006. 4. (12.). p. 189–191.
JAKÓ János: Az orvosi munka mozzanatai érmeken. Medizinische Arbeit verewigt auf Medaillen. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 311–318 p.
JAKÓ János: Pintér Nándor orvos-festőművész emlékére (halálának 10. évfordulóján). = PD, 6. 2006. 6. (06.01.). p. 4–5.
JENSEN, Jørgen Steen: Is the medal commemorating the battle of Mohács 1526 dated to 1531–32 by Danish coin? In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 194–198 p.
KENYERES Dénes: Repülőorvosi érem Kecskemétről. = ÉrHír, 13. 2005. 1. (01.). p. 2.
[*KIRÁLYSOR*, MÉE FEJÉR Megyei Alba Regia Szervezete] FÁBIÁN Tibor: Tisztelt Gyűjtőtárs! = Értesítő, 2005. 1. p. 20–21., ill.
KIS János: Bács-Kiskun megyei plakett. = ÉrHír, 14. 2006. 4. (07.). p. 2.
KIS János: „Községfejlesztésért" adományozott plakett Bács-Kiskun megyében. = ÉrHír, 13. 2005. 1. (01.). p. 3.
KOVÁSZNAI Viktória, L.: A XV. Országos Érembiennále Sopron. [2005. június 19 – szeptember 11.]. = SF, 2005. 214–215 p.
KOVÁSZNAI Viktória, L.: The female nude in Hungarian medallic art in the early 20th Century. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 120–124.
KOVÁSZNAI Viktória, L.: Határesetek az éremművészetben III. Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége. Budapest, 2005. május 20 – június 1. Katalógus előszó. Budapest. 2005, Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége. 3–5 p.
KOVÁSZNAI Viktória, L.: Az idő és tér ifj. Szlávics László újabb munkáiban. Time and Space in Recent Works

by László Szlávics jr. 1995–2005. Budapest. 2006, [56 számozatlan oldal], ill.

KOVÁSZNAI Viktória, L.: Modern magyar éremművészet II. 1976–2000. Modern Hungarian medals II. 1976–2000. Budapest. 2004, Magyar Nemzeti Galéria. 142 p. – rec. SZEIFERT Judit = MúzHír, 24. 2005. 4 (04.). p. 121–122.

KOVÁSZNAI Viktória, L.: New Directions in Contemporary Hungarian Medallic Art. = The Medal, 49. 2006. Autumn. p. 43–52.

KOVÁSZNAI Viktória, L.: A női akt a magyar éremművészetben a 20. század elején. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 115–118.

KOVÁSZNAI Viktória, L.: Sandor Zicherman's medals. In: Sandor Zicherman, Paintigs, Medals. Togliatti, 2006. 194–197 p.

KOVÁSZNAI Viktória, L.: Vert érmek a magyar éremművészetben 1896 és 1938 között. Prägemünzen in der ungarischen Medaillenkunst 1896–1938. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 352–361 p.

LAMPÉ László – SZÁLLÁSI Árpád: Medicina in nummis Debreceniensis. Debrecen. 2005, 558 p. – rec. FAZEKAS Árpád = OrvHl, 147. 2006. 8. p. 381.; SÜLE Tamás = NK, 104–105. 2005–2006. p. 185–186.; PD, 6. 2006. 1. (01.01.). p. 8.

L[EÁNYFALUSI] K[ároly]: A 40 éves Kecskeméti Csoport új érme. = ÉrHír, 14. 2006. 4. (07.). p. 3.

LEÁNYFALUSI Károly – SOÓS Ferenc: A magyar bélyeggyűjtők érmei, plakettjei és jelvényei. Budapest. 2006, Martin Opitz Kiadó. 165 p. – rec. GARAMI Erika = pp@, 2006.

LOPATOVSZKI Csaba → [*SZÉCSÉNYI* Országgyűlés 300. évfordulója]

LŐVEY Béla: Horváth Sándor szobrász- és éremművész 50 éves. = Érlap, 2006. 96. (04.). p. 21.

LŐVEY Béla rec. → EGERVÖLGYI Dezső

A *MAGYAR* endokrinológiáért éremmel kitüntetettek. = MBA, 59. 2006. 1. p. 17–19.

MAKAI Ágnes: Érmek, jelvények Habsburg Ottóról. Medaillen und Abzeichen für Otto von Habsburg. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 330–343 p.

MEGJELENT „A nándorfehérvári diadal 550. évfordulója" ezüst emlékérme. = EV, 21. 2006. 30–31. p. 6.

MÉSZÁROS M. János: A pécsi Erzsébet Tudományegyetem és a budapesti Állatorvosi Főiskola közös numizmatikai emlékei I. = PD, 5. 2005. 5. (05.). p. 7. ; II. = Uo., 5. 2005. 6. (06.). p. 4.

MÉSZÁROS M. János: Újabb állatorvos-történeti numizmatikai emlékek 2003-ig. = MÁllatorvL, 127. 2005. 1. p. 51–59.

NAGY T. Katalin → *CSÍKSZENTMIHÁLYI*

„*NEM* vagyok művészlélek...". Interjú Bartos István Péter érmetervezővel. = pp@, 2006. (08.31).

PÁGER János: Magyarországi botveretek, vagy botcímkék. 29. = PD, 5. 2005. 1. (01.). p. 8.; (30). = Uo, 5. 2005. 2. (02.). p. 6. ; (31). = Uo, 5. 2005. 4. (04.). p. 6. ; (32). = Uo, 5. 2005. 5. (05.). p. 8. ; 33. = Uo, 5. 2005. 10. (10.01.). p. 8. ; 34. = Uo, 5. 2005. 11. (11.01.). p. 8. ; 35. = Uo, 6. 2006. 2. (02.01.). p. 8. ; 36. = Uo, 6. 2006. 3. (03.01.). p. 8. ; 37. = Uo, 6. 2006. 5. (05.01.). p. 8. ; 38. = Uo, 6. 2006. 7. (07.01.). p. 8. ; 39. = Uo, 6. 2006. 10. (10.01.). p. 8. ; 40. = Uo, 6. 2006. 12. (12.01.). p. 8.

PAJOR László: A Magyar Patológusok Társaságának 64. Kongresszusa. = OrvHír, 2005. október. p. 23.

PÁL József: A Savaria Történelmi Karnevál érmei. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 34–36.
Die Medaillen des historischen Karnevals „Savaria"
The medals of the Savaria Historical Carnival

PAZAR László: Új emlékérem Mohácson. = PD, 6. 2006. 9. (09.01.). p. 4.

„A *PC* nem az én világom...". Interjú Rónay Attila ötvösművésszel. = pp@, 2006. (10.31.).

PRO Facultate Medicinae kitüntetések. = OrvHír, 2005. október. p. 3–5.

PROHÁSZKA László: A vasszékely ábrázolása a cs. és kir. 82. székely gyalogezred plakettjén, jelvényén és emléktábláján. The Portrayal of the „Iron Székely" on the plaque, the Badge and the Memorial Tablet of the Imperial. Die Darstellung des Eisenseklers auf der Gedenktafel, Plakette und Zeichen des k.u.k. Infanterieregiments. = HadtörtMúzÉrt. 8. 2005. p. 129–136.

PROHÁSZKA László: Berzsenyi Dániel ábrázolása a magyar éremművészetben. = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 15–20.
Die Darstellung von Dániel Berzsenyi in der ungarischen Münzkunst
The depiction of Dániel Berzsenyi in Hungarian medal art

PROHÁSZKA László: Bory Jenő éremművészete. Die Medaillenkunst von Jenő Bory. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 125–133.

PROHÁSZKA László: Dabóczi Mihály. 1905–1980. Budapest ; Sopron. 2006, Körmendi Galéria. 207 p. – rec. SOÓS Ferenc = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 5.
PROHÁSZKA László: Két Blaha-Lujza érem története. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 17–19.
Die Geschichte der zwei Lujza Blaha-Medaillen
The story of two Lujza Blaha medals
PROHÁSZKA László → *[PLAKETT]*
RAÝMAN János: Az 50 éve kezdődött uránbányászat emlékérme. = PD, 5. 2005. 10. (10.01.). p. 6–7.
RAÝMAN János: A Baranyai éremgyűjtők Klimó érme. = PD, 6. 2006. 8. (01.08.). p. 4–5.
RAÝMAN János: Csúcs Ferencre emlékezünk. = PD, 5. 2005. 11. (11.01.). p. 2.
RAÝMAN János: Horváth Olivérre emlékezünk. = PD, 5. 2005. 5. (05.). p. 2–3.
RAÝMAN János: Janus Pannonius érmeken. Janus Pannonius auf Medaillen. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 101–114.
R.[AÝMAN] [János]: Kiegészítés Takátsy Tibor érmeihez. = PD, 5. 2005. 7. (07.). p. 8.
R[AÝMAN] J[ános]: Mohács sziget árvízi emléke. = PD, 6. 2006. 4. (04.01.) p. 8.
RAÝMAN [János]: A Pécsi Zenekedvelők Egyesületének érmei. = PD, 5. 2005. 2. (02.). p. 2.
RAÝMAN János: Trischler Ferenc születésnapjára. = PD, 5. 2005. 4. (04.). p. 2.
RAÝMAN János rec. → IVAN, Marić
RÉGI idők sportérmei. Szerk. TAKÁCS Ferenc. Budapest. 2005, Tandem Grafikai Stúdió. 18 p., ill. (Anno)
RIEDER Gábor: Minek nevezzelek? Szocreál és szocmodern. = Műértő, 2005. (07.). p. 5.
SCHNEIDER Imre: Beck Soma bronzplakett. = PD, 5. 2005. 5. (05.). p. 6.
SÉRA Péter: Sítábori agyagérmek. = Érlap, 2006. 100. (12.). p. 14–17.
SOLTÉSZ Ferenc: Liszt Ferenc érmek a nürnbergi Lauer-verdéből. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 8–16.
Medaillen von Franz Liszt aus der Nürnberger Lauer-Münzstätte
Franz Liszt medals from the Lauer mint in Nurenberg
SOÓS Ferenc: Az ÁB-AEGON érem. = Érlap, 2006. 96. (04.). p. 22.
SOÓS Ferenc: Az Állami Biztosító érmei. = Érlap, 2005. 93. (10.). p. 16–17.
SOÓS Ferenc: Érmek és Évek. Az MKB Bank Rt. érmei. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 20–27.
Medaillen und Jahre. Die Medaillen der MKB Bank Ag.
Medals and Years. Medals of The Hungarian Foreign Trade Bank
SOÓS Ferenc → BALOGHNÉ ÁBRÁNYI Hedvig ; LEÁNYFALUSI Károly
SOÓS Ferenc rec. → PROHÁSZKA László
S.[ÜLE] T.[amás]: II. János Pál pápa halálára. = PD, 5. 2005. 5. (05.). p. 3.
SÜLE Tamás: 160 éves az első pécsi kongresszusi érem. = PD, 5. 2005. 8. (08.). p. 4–5.
SÜLE Tamás: Ars longa, vita brevis... = PD, 5. 2005. 9. (09.01.). p. 2–3.
SÜLE T.[amás]: Bartók Béla koncertje Pécsett. = PD, 6. 2006. 3. (03.01.). p. 4.
SÜLE Tamás: Betegápoló királylány a pécsi egyetemen. = BarOrv, 12. 2006. 3. (11.). p. 7.
SÜLE Tamás: Borsos Miklós pécsi érmei. = PD, 6. 2006. 8. (08.01.). p. 2–3.
SÜLE Tamás: Dr. Tulp anatómiája plaketten. = PD, 5. 2005. 7. (07.). p. 3.
S.[ÜLE] T.[amás]: Éremverde Szegeden. = PD, 6. 2006. 12. (12.01.). p. 3.
S.[ÜLE] T.[amás]: Érmek az asztalon. = PD, 5. 2005. 7. (07.). p. 5.
SÜLE Tamás: Érmet termő életfa. = PD, 6. 2006. 7. (07.01.). p. 5.
SÜLE Tamás: A forradalom „mellékszereplői". = BarOrv, 12. 2006. 1. (03.). p. 10.
S.[ÜLE] T.[amás]: Gömöri Pál emlékezete. = PD, 6. 2006. 2. (02.01.). p. 3.
S.[ÜLE] T.[amás]: Háromkirályok. = PD, 5. 2005. 12. (12.01.). p. 2.
SÜLE Tamás: Liszt Ferenc hangversenyei Pécsett. = PD, 6. 2006. 10. (10.01.). p. 4–5.
SÜLE Tamás: A Magyar Belorvosi Archívum egykori főszerkesztői. = MBA, 59. 2006. 4. p. 286–291.
SÜLE Tamás: A Pécsi Belgyógyászat éremművészeti emlékei. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 298–310 p.
SÜLE Tamás: Pécsi érem New-York Állam tiszteletre méltó kormányzójának. = PD, 5. 2005. 1. (01.). p. 6–7.
S.[ÜLE] T.[amás]: Pécsi művészek a Numizmatikai Társulatért. = PD, 5. 2005. 11. (11.01.). p. 3.
SÜLE Tamás: Primavera [érmen]. = PD, 5. 2005. 3. p. 5.
S.[ÜLE] T.[amás]: Puttók új évi üdvözlete. = PD, 5. 2005. 1. (01.). p. 2.
SÜLE Tamás: Rétfalvi Sándor köszöntése. = PD, 6. 2006. 5. (05.01.). p. 2.
SÜLE Tamás: Romhányi professzor emlékezete érmeken. = OrvHír, 2005. (09.14–15.).

S[ÜLE] T[amás]: Száz éve született Kerpel-Fronius Ödön. = PD, 6. 2006. 1. (01.01.) p. 7.
SÜLE Tamás: Turista éremverde. = PD, 5. 2005. 11. (11.01.). p. 6.
SÜLE Tamás: Tűzzománc érmek. = PD, 6. 2006. 9. (09.01.). p. 2–3.
S.[ÜLE] T.[amás]: Új Csúcs érem született. = PD, 5. 2005. 12. (12.01.). p. 6.
SÜLE Tamás: Varannai Gyula centenáriuma. = PD, 5. 2005. 2. (02.). p. 4–5.
SÜLE Tamás: Vers-érem Radnóti emlékére. = PD, 5. 2005. 4. (04.). p. 5.
SÜLE Tamás: A vesegyógyászat szimbolikája pécsi érmeken. = PD, 5. 2005. 10. (10.01.). p. 4–5.
SÜLE Tamás rec. → LAMPÉ László
SZÁLLÁSI Árpád → LAMPÉ László
SZABÓ Józsefné: Fritz Mihály éremművészete. = ÁH. 13. 2006. 4. (09.). p. 11.
SZABÓ Lajos, H .: Beck Ötvös Fülöp, a magyar éremművészet megújítója. Pápa. 2005, MÉE Pápai Csoportja. 150 p., ill.
[*SZÉCSÉNYI* Országgyűlés 300. évfordulója] LOPATOVSZKI Csaba: Tisztelt Gyűjtőtársak. = Értesítő, 2005. 1. p. 23.
SZEIFERT Judit rec. → L. KOVÁSZNAI Viktória
SZEMÁN Attila: Gróf Steinville István generális bányászati érme. Eine Bergbaumedaille des Generals Stefan Graf Steinville. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 242–254 p.
SZÉP sorozat van kialakulóban… Reizner János után Csongor Győző és Tömörkény István érmeken. = Értesítő, 2006. 1. p. 14–15., ill.
SZILÁGYI István: A selmecbányai kálvária és ábrázolásai. Budapest. 2006, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédiai Munkaközösség. 76 p.
SZLÁVICS László, ifj. → *HATÁRESETEK*
TAKÁCS Ferenc → *RÉGI*
TÓTH Antal: Asszonyi. Budapest. 2003, Szemimpex. 211 p.
TÓTH János: Akrosztichon a numizmatikában. = Érlap, 2005. 90. (04.). p. 25.
TÓTH Sándor: Tóth Sándor szobrász- és éremművész. The medallist and sculptor Sándor Tóth. Der Medailleur und Bildhauer Sándor Tóth. Budapest. 2005, Napkút Kiadó. 94 p.
VÁGVÖLGYI László: 130 éves a mohácsi tűzoltóság. = PD, 5. 2005. 9. (09.). p. 6.
VÁMOSI László: Reálisan az Aranyvonatról. = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 41–42.
Die Realität über den „Goldzug"
Realistically about the 'Gold train'
VARGHA Dezső: Jutalomérem pécsi éremgyűjtőknek. = PH, 2005. (04.01.). p. 2.
VASAS Edit → *XV.* Országos Érembiennále
VÉRTES László: Bakay Lajos 125. születésnapjára. = PD, 5. 2005. 12. (12.01.). p. 4.
VÉRTES László: Beck Ö. Fülöp utolsó napjairól. = PD, 6. 2006. 5. (05.01.). p. 3.
VÉRTES László: Botveretek vakok támogatására. = PD, 6. 2006. 8. (08.01.). p. 6–7.
VÉRTES László: Dr. Takátsy Tibor művészetéről. = PD, 5. 2005. 6. (06.). p. 2–3.
VÉRTES László: Heim Pál professzor emlékére. = OrvHír, 2006. (01–02.). p. 24–25.
VÉRTES László: A Pécsi Zenekedvelők Egyesületéről. = PD, 5. 2005. 4. (04.). p. 6–7.
VOR 90 Jahre – 1916. Die erste österreichisch-ungarische Medaillen-Ausgabe seit dem ersten Weltkrieg. = Die Münze, 17. 2006. 5. (11–12.). p. 10.
WINTER, Heinz: Középkori magyar uralkodók emlékérmei a bécsi Kunsthistorisches Museum Éremtárában. Adalék a magyarországi portréérmek fejődéséhez. Medaillen auf Herrscher des ungarischen Mittelaters im Münzkabinett des Kunshistorisches Museums Wien. Ein Beitrag zur Entwicklung der Porträtmedaille im Königreich Ungarn. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 63–88.
ZOMBORI Lajos: Érmek és plakettek a MŰVÉSZET belső címoldalán. = Érlap, 2006. 100. (12.). p. 21–224.
ZSOLDI Zoltán: Hungária-ábrázolás a Millenniumi Sportérmen és a Magyar Atlétikai Szövetség kerületi versenyérmein. = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 27–31.
Die Allegorie von Ungarn [Hungaria] auf einigen alten ungarischen Sportmedaillen
Hungária's figure on several old Hungarian sportmedals

XVI. EMLÉKPÉNZ

A *2005.* évben az MNB az alábbi emlékérmek kibocsátását tervezi. = PD, 5. 2005. 1. (01.). p. 7.

2005. évi emlékpénz kibocsátási terv. = Értesítő, 2005. 1. p. 27–28., ill.
2006. évi emlékpénz kibocsátási terv. = Értesítő, 2006. 1. p. 23–25., ill.
ARANY és ezüst emlékérme az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára. = pp@, 2006. (10.31.).
BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin → GARAMI Erika
DOMOKI Ferenc: Az 1879-es emlék kétforintosról (Osztrák-magyar közös fémpénz). = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 1.
Über die 2 Forint Gedenkmünze aus 1879 (eine gemeinsame österreich-ungarische Münze)
The memorial 2 Forint coins of 1879 (a joint Austrian-Hungarian coin)
EZÜST emlékérme az esztergomi bazilika felszentelésének 150. évfordulójára. = pp@, 2006. (08.31.).
FLÖREN, Reinhard: Neuheiten. Ungarn. = GgN, 40. 2005. 224. (09.). p. 192–193.
GARAMI Erika: Euró emlékpénzek. = pp@, 2005. (10.12.).
GARAMI Erika: Művészet a magyar emlékpénzeken. Das Thema Kunst auf ungarischen Gedenkmünzen. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 362–371 p.
HÁGEN [József]: A pécsi 5000 Ft-os. = PD, 5. 2005. 1. (01.). p. 4–5.
KÖZLEMÉNY. = ÉrHír, 14. 2006. 3. (05.). p. 3.
L[EÁNYFALUSI] K[ároly]: A 2004. év utolsó emlékpénze. = ÉrHír, 13. 2005. 1. (01.). p. 4.
L[EÁNYFALUS] K[ároly]: 2005. év folyamán előreláthatólag az alábbi emlékpénzek jelennek meg. = ÉrHír, 13. 2005. 1. (01.). p. 4.
LEÁNYFALUSI Károly: Külföldi modern pénzek magyar gyűjteményekben II/2. rész. = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 36–38.
Ausländische moderne Gedenkmünzen in ungarischen Sammlungen. Teil II/2.
Modern foreign coins in Hungarian collection. Part II/2.
L[EÁNYFALUSI] K[ároly]: Új emlék- és forgalmi pénzek. = ÉrHír, 14. 2006. 4. (07.). p. 4.
L[EÁNYFALUSI] K[ároly]: Új emlékpénz. = ÉrHír, 14. 2006. 3. (05.). p. 4. ; Uo.,14. 2006. 5. (09.). p. 4.
A *MAGYAR* Nemzeti Bank 50 forint címletű érmét bocsát ki a Magyar Vöröskereszt fennállásának 125. évfordulója alkalmából. = pp@, 2006. (09.17.).
MEGJELENT „A nándorfehérvári diadal 550. évfordulója" ezüst emlékérme. = EV, 2006. (06.27.). p. 6.
SOLTÉSZ Ferenc Gábor: Egy emlékpénz projekt 2000-ben: 125 éves a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem. A Magyar Numizmatikai Társulatban 2006. november 9-én elhangzott előadás írásos változata. Budapest, 2006. 15 p. Kézirat.
TÁJÉKOZTATÓ az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulója tiszteletére kibocsátott arany és ezüst emlékérmék értékesítéséről. = pp@, 2006. (10.31.).
TÓTH János: Ki a tervezője a Ferenc József megkoronázásának negyvenedik évfordulójára kiadott 5 és 100 koronás emlékpénznek? = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 2–3.
Wer is der Planer der auf die vierzigste Jahreswende der Krönung von Franz Joseph herausgegebenen 5 und 100 Kronen Gedenksmünzen?
Who is the designer of the 5 and 100 crown memorial coins of the 40th anniversary of the coronation of Franz Joseph?
UHERKOVICH Ákos: A horvátországi Baranja két védett madara pénzérméken. = PD, 5. 2005. 3. (03.01.) p. 6–7.
ÚJ forgalmi pénzek az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából. = pp@, 2006. (10.31.).
ÜNNEPI érme. = MB, 2005. (11.19.). p. 16.
V G: Az aranypénz az idei sláger. A Ford-T modelltől az 1956-os emlékéremig széles a lista. = Pv, 2006. (05.09.). p. 14.
V G: Kéthavonta új darab jelenik meg. = Pv, 2006. (05.09.). p. 14.

XVII. KITÜNTETÉSEK, RENDJELEK, JELVÉNYEK

ABRAHAMS, Marc: IgNobel prizes. IgNobel : a tudomány citromdíja. Budapest. 2006, Akadémiai Kiadó. 352 p.
BACZONI Tamás et al.: Halálfejes katonák. Az Osztrák-Magyar Monarchia rohamcsapatai 1916–1918. [Budapest]. 2006, Puedlo Kft. 188 p.
BAKOS Miklós: [„]Bakos Miklós: A Foederatio Americana jelvényei és érmei című tanulmány [„] hibajegyzéke. = Érlap, 2005. 92. (08.). p. 26.

BAKOS Miklós: A Magyar Cserkészleány Szövetség kitüntetései. = Érlap, 2006. 95. (02.). p. 3–7.
BAKOS Miklós: A Magyar Cserkészszövetség tiszteletjelvénye külföldieknek. = Érlap, 2006. 100. (12.). p. 18–19.
BAKOS Miklós: A Magyar Cserkészszövetség újraalakulási díszjelvénye. = Érlap, 2005. 89. (02.). p. 23–25.
BAKOS Miklós: A Nyugat-magyarországi Cserkész Szövetség díszjelvényei és emlékérmei (1922–1930). = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 21–24.
Die Ehrenzeichen und Gedenkmünzen des Westungarischen Pfadfinderbundes (1922–1930).
Decorations and medals of the Western-Hungarian Boy Scout Association (1922–1930).
BALÁZS Károly: (Törzs)gárda a munka frontján. Jelvények, érmek, plakettek. = Műértő, 2006. (01.). p. 14.
BALÁZS Károly: Fémnél maradandóbb szimbólumok. Pártjelvények a XX. századból. = Műértő, 2006. (04.). p. 13.
BASCH Lóránt: A Baumgarten Alapítvány történetéből. Tanulmányok, cikkek. Budapest. 2004, Argumentum Kiadó. 183 p.
BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: Az első magyar tűzzománc jelvénygyárban készült iskolajelvények katalógusa (5. rész). Katalog der in der ersten Ungarischen Emaillenabzeichen-Fabrik hergestellten Schulabzeichen. (Teil 5.). = NK, 104–105. 2005–2006. p. 153–174.
BÍRÓNÉ SEY Katalin → LAKATOS Sarolta ; PANDULA Attila: A Magyar...
BODROGI Péter: Nagy magyar kitüntetéskönyv. A magyar állam rendjelei és kitüntetései: a Szent György-rendtől a Nagy Imre-érdemrendig. [Budapest]. 2005, Rubicon. 287 p.
CSIHÁK György → PANDULA Attila: A Szent Korona…
CSURGAI HORVÁTH József – DEMETER Zsófia – VIZI László Tamás: Laudatio et salutacio. Tanulmányok Farkas Gábor születésnapjára. Székesfehérvár. 2004, Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzata ; Kodolányi János Főiskola. 523 – rec. RAINER Pál = Turul, 78. 2005. 1–2. p. 62–63.
CZINK, Peter → MAKAI Ágnes: Insignia
D. I.: Jutalomérem a Pécsi Dénárért. = ÚjDN, 16. 2005. (02.26.). p. 5.
DEMETER Zsófia → CSURGAI HORVÁTH József
DIÓS István → PANDULA Attila: Olal-Pnen
ESPMARK, Kjell: Az irodalmi Nobel-díj. Száz év története. Budapest. 2004, Európa Könyvkiadó. 419 p.
FARKASOVA, Janka → PANDULA Attila: Faleristika
GÉCZI Zoltán: A II. világháború legyőzhetetlen katonái. Kecskemét. 2005, Vagabund. 207 p.
GERGELY Tibor: Egy pécsi turistajelvényről. = PD, 5. 2005. 4. (04.). p. 4.
GERGELY Tibor: A Mecsek Egyesület jubileumi levelezőlapja. = PD, 5. 2005. 12. (12.01.). p. 4–5.
GERGELY Tibor: A MESZHART 15 évi bányamentő szolgálatért jelvénye. = PD, 6. 2006. 12. (12.01.). p. 5.
GLATZ Ferenc → PANDULA Attila: [A kötet rendjelekkel...]
GRAUS, Igor → PANDULA Attila: Faleristika
HAJDU Béla: A Munka Érdemérem egy eddig ismeretlen változata. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 32–33.
Eine bisher unbekannte Variante der Verdienstmedaille für Arbeit
An unkown variation of Labour Merit Medal
HARGITAI István: Út Stockholmba. Tudósok és Nobel-díjak. Budapest. 2004, Galenus Gyógyszerészeti Lap- és Könyvkiadó. 360 p., [24] t.
HOVANYECZ László: Értékteremtők. [Budapest]. 2005. Kossuth. 177 p.
JAKÓ János: Batthyány-Strattmann László boldoggá avatására készült jelvény. = PD, 5. 2005. 4. (04.). p. 3.
JAMRIK Péter → KOSZTOLÁNYI Tamás
KIS János: A Szakszervezetek Bács-Kiskun Megyei Tanácsa művészeti díja. = ÉrHír, 14. 2006. 3. (05.). p. 2.
KITÜNTETÉSEK. = PD, 5. 2005. 8. (08.). p. 7.
KOLLEGA-TARSOLY István → PANDULA Attila: Nem-Rab ; Rac-Sy
KOÓSNÉ TÖRÖK Erzsébet: Pro scientia aranyérmesek és mestertanárok. Budapest. 2005, Országos Tudományos Diákköri Tanács Titkársága Professzorok Háza. 286 p.
KOSZTOLÁNY Tamás: GÁBOR Dénes-díj, 2006. Budapest. 2006, Novofer Alapítvány a Műszaki-Szellemi Alkotásért. [76] p.
KOVÁCS Éva → PANDULA Attila: [A kötet rendjelekkel...]
KŐSZEGHY Péter → PANDULA Attila: Középkor… ; Uralkodói…
KREUTZER Andrea – ZÁVODI Szilvia: „MÉLTÓ régi nagy híréhez...". Budapest. 2005, Hadimúzeum Alapítvány ; Hadtörténeti Múzeum. [14] t.
LAKATOS Sarolta: A cári Oroszország kitüntető rendjei a 18. század első feléből. Die Orden des zarischen

Russland aus der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 255–270 p.

L[EÁNYFALUSI] K[ároly]: Kitüntetések. = ÉrHír, 14. 2006. 5. (19.). p. 2.

LENGYEL Beatrix, CS. – MAKAI Ágnes: Eberhardt Károly kitüntetései. = MúzHír, 2005. melléklet.

LENGYEL Beatrix, CS. – MAKAI Ágnes: Elfelejtett hős. Eberhardt Károly kalandos élete. = ÉlTud, 2005. 30. p. 934–937.

MAKAI Ágnes: 1956-os nemzetőrjelvény. = História, 2006. 8–9. p. 56.

MAKAI Ágnes: Az 1956-os Nemzetőrség tervezett jelvénye. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 30–31.
Das geplante Abzeichen der Nationalsgarde in 1956.
The proposed badge of the Home Guard of 1956.

MAKAI Ágnes: Érmek a katonai kegyelet szolgálatában In: Emlékek a Hadak útja mentén. Avagy: hadtörténelem, kegyelet és hagyományőrzés. Szerk. RAVASZ István. Budapest. 2006, Petit Real. 35–37 p., 268–269 p.

MAKAI Ágnes: The Insignia of the National Guard. = MF, 8. 2006. 4. p. 1–2.

MAKAI Ágnes: Insignia of the National Guard. In: Rise up! The 1956 Hungarian Revolution. A People's Sacrifice. Szerk. CZINK, Peter. Vancouver, 2006. 33–35 p.

MAKAI Ágnes: A „légiós" Honvéd Emlékérem szalagjáról. Über das Band der „Legions" Soldatenmedaille. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 135–140.

MAKAI Ágnes: Magyar kitüntetések a második világháború idején". In: „...és újfent hadiidők" 1939–1945 (avagy: a „boldog békeidők" nem térnek vissza). Szerk. RAVASZ István. Budapest, 2005. 316–320 p.

MAKAI Ágnes – SALLAY Gergely Pál: A Mária Terézia Katonai Rend történetének utolsó fejezete. = HadtörtKözl, 2006. 4. p. 1051–1117.

MAKAI Ágnes: A „Néppel tüzön-vizen át." 1956-os nemzetőr dokumentumok. = HadtörtKözl, 119. 2006. 3. p. 819–830.

MAKAI Ágnes: Perjés Géza kitüntetéseiről. In: Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére. Szerk. HAUSNER Gábor. Budapest. 2005. 459–468 p.

MAKAI Ágnes: A „projektált" II. osztályú Magyar Katonai Érdemrend ábrázolása?! A Draft of the Second Class of the Hungarian Order of Military Merit?! Die Darstellungen des „projektierten" Ungarischen Militärischen Verdienstordens zweiter Klasse?! = HadtörtMúzÉrt, 8. 2005. p. 85–96.

MAKAI Ágnes → LENGYEL Beatrix, CS.: Eberhardt… ; Elfelejtett…

MAYER Éva: Tíz éves a Kisebbségekért Díj. Budapest. 2005, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal. 150 p.

PALLOS Lajos: A hazai kormányzati propaganda szervezeti és tartalmi kérdései 1938 és 1941 között. = KÚT, 4. 2005. 2. p. 191–195.

PALLOS Lajos: A jelvénygyűjtemények mint az I. világháború emlékének sajátos őrzői. = TMSzle, 5. 2005. p. 187–193.

PANDULA Attila: Faleristika. In: Erbove listiny. Venované professorvi Jozefoi Novákovi. Szerk. SIMIS, Milan– FARKASOVA, Janka – GRAUS, Igor. Martin. 2006, Slovenská genealogicko-heraldická spoloenost ; Kabinetom geneologie Slovenskej narodnej knizice v Martine. 194–202, 220–221 p.

PANDULA Attila: Friedrich Streng: Die Ordenskette des Schwanenordens. Tudományos hozzászólás, pontosítás, helyreigazítás. = OE, 7. 2005. 2. (04.) p. 46.

PANDULA Attila: [A kötet rendjelekkel és kitüntetésekkel kapcsolatos részeinek leírása]. In: Állami és nemzeti szimbólumok az Európai Unióban. Szerk. GLATZ Ferenc – KOVÁCS Éva. Budapest. 2005, Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete ; Europa Institut. 21–23, 34–37, 44, 55–57, 70–73, 83–85, 94–98, 107–111, 123–125, 134–138, 148–149, 160–162, 171–173, 181–183, 193–195, 204–210, 219–220, 228–233, 248–250, 265–267, 278–282, 290–296, 307–310, 320–324, 332–334 p.

PANDULA Attila: Középkor és kora újkor. In: Magyar Művelődéstörténeti Lexikon III. Szerk. KŐSZEGHY Péter. Budapest. 2005, Balassi Kiadó.

PANDULA Attila: A Magyar Vörös Kereszt Díszjelvény. Das Ehrenzeichen des Ungarischen Roten Kreuzes. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 286–292 p.

PANDULA Attila: Nem-Rab. In: Révai új lexikona XV. Szerk. KOLLEGA-TARSOLY István. Szekszárd. 2005, Babits Könyvkiadó.

PANDULA Attila: Olal-Pnen. In: Magyar Katolikus Lexikon X. Szerk. DIÓS István. Budapest. 2005, Szent István Társulat.

PANDULA Attila: Pob-Sep. In: Magyar Katolikus Lexikon XI. Szerk. VICZIÁN János. Budapest. 2006, Szent István Társulat.
PANDULA Attila: Das Projekt eines Ehrenzeichen für die Verteidiger der Festung Przemsyl. = ZÖGO, 16. 2005. 1. (02.) p. 17–25.
PANDULA Attila: Rac-Sy. In: Révai új lexikona XV. Szerk. KOLLEGA-TARSOLY István. Szekszárd. 2005, Babits Könyvkiadó.
PANDULA Attila: Részletek egy magyar falerisztikai könyv történetéből. = Érlap, 2006. 98. (08.). p. 14–20.
PANDULA Attila: Staatliche Auszeichnungen in der Geschichte. In: BDOS. Orden und Ehrenzeichen Jahrbuch 2006. Saale. 2006, Bund Deutscher Ordenssammler. p. 43–49.
PANDULA Attila: A Szent Korona rendjeleken és kitüntetéseken. In: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Szerk. CSIHÁK György. Budapest : St. Gallen. 2005, Zürichi Magyar Történelmi Egyesület. 214–234, 247 p.
PANDULA Attila: Das unbekannte Stück. = OE, 7. 2005. 2. (04.) p. 35.
PANDULA Attila: Uralkodói és állami jelképek, szimbólumok az Árpád-házi királyok korában. In: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Szerk. CSIHÁK György. Budapest : Zürich. 2005, Zürichi Magyar Történelmi Egyesület. 168–178, 237 p.
PANDULA Attila: Zur Geschichte des Ordens der Ungarischen Heiligen Krone. = OE, 8. 2006. 2. (04.) p. 5–14.
PANDULA Attila rec. → STEVNSBORG, Lars
PETRÁSOVITS Miklós: A Magyar Repülő Szövetség versenyérme 1951-ből. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 41.
Die Wettbewerbsmedaille des Ungarischen Flugsbund aus 1951
Prize-medal of the Hungarian Aviation Association from 1951
RAINER Pál rec. → CSURGAI HORVÁTH József
RAÝMAN János: A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlésének eddig ismeretlen jelvénye. = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 32–35.
Ein bis jetzt unbekanntes Abzeichen von der Wandersammlung der Ungarischen Ärzte und Naturfreunde
An unkown badge of the Itinerary Congress of the Hungarian Physicians and Naturalist
RAÝMAN [János]: Még egyszer a Szent Borbála éremről. = PD, 5. 2005. 1. (01.). p. 3.
RAVASZ István → MAKAI Ágnes: Érmek… ; SALLAY Gergely Pál: A kegyelet… ; Magyar háborús… ; Magyar katonai…
SALLAY Gergely Pál: Front- és tűzharcosok. = Impresszum, 2006. 4. p. 4–5.
SALLAY Gergely Pál: Győzelmi remények. = Impresszum, 2005. 2. p. 4–5.
SALLAY Gergely Pál: Halálfejesek. A magyar katonai ejtőernyőzés jelvényei, 1940–1950. = Regiment, 2006. 1. p. 54–56.
SALLAY Gergely Pál: A hazáért és a szabadságért. 1956 kitüntetéstörténeti hagyatéka. = Regiment, 2006. 3. p. 58–59.
SALLAY Gergely Pál: A Horthy-kori japán-magyar kapcsolatok katonai és kitüntetési vonatkozásai a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára felvételeinek tükrében. = FH, 24. 2006. p. 213–225.
SALLAY Gergely Pál: Jelvények és jelképek. = Impresszum, 2005. 5. p. 4–5.
SALLAY Gergely Pál: Karácsony a fronton. = Impresszum, 2005. 6. p. 4–5.
SALLAY Gergely Pál: A kegyelet jelei (Kitüntetés és jelvény a magyar katonai kegyeletadásban). In: Emlékek a Hadak útja mentén. Avagy: hadtörténelem, kegyelet és hagyományőrzés. Szerk. RAVASZ István. Budapest. 2006, Petit Real. 33–34 p., 266–267 p. t.
SALLAY Gergely Pál: Kiegészítés. A m. kir. 52. honvéd gyalogezred alakulatjelvénye (1942) című cikkhez. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 7.
Ergänzung zu dem Artikel „Das Truppenabzeichen des ungarischen königlichen 52. Infanterieregiments (1942)"
Supplement to the article „The corps-badge of the Hungarian Royal 52nd Infantry Regiment (1942)"
SALLAY Gergely Pál: Köztársasági érdemjelek. = Impresszum, 2005. 1. p. 4–6.
SALLAY Gergely Pál: A m. kir. 52. honvéd gyalogezred alakulatjelvénye (1942). = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 25–26.
Das Truppenabzeichen der ungarischen königlichen 52. Infanterieregiments
The corps-badge of the Hungarian Royal 52nd Infantry Regiment
SALLAY Gergely Pál: A m. kir. 101. honvéd gépkocsizó tanezred Szent Kristóf emlékérme (1942). = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 37–40.

Die „Sankt Christoph" Gedenkmedaille des ungarischen königlichen 101. motorisierten Lehrregiments (1942)

The Saint Christopher memorial medal of the Royal Hungarian 101st Motorised Training Regiment

SALLAY Gergely Pál: A magyar 1. tábori páncéloshadosztály 1943-as téli harcainak emlékjelvénye. Jelvényviselési problémák a m. kir. Honvédségben a második világháború idején. = HadtörtKözl, 2005. 1–2. p. 215–231.

SALLAY Gergely Pál: Magyar háborús propaganda a második világháború idején (A szavak háborúja). In: „...és újfent hadiidők" 1939–1945 (avagy: a „boldog békeidők" nem térnek vissza). Szerk. RAVASZ István. Budapest. 2005, 354–357 p.

SALLAY Gergely Pál: Magyar katonai jelvények a második világháború idején (Szent Korona és halálfej). In: „...és újfent hadiidők" 1939–1945 (avagy: a „boldog békeidők" nem térnek vissza). Szerk. RAVASZ István. Budapest. 2005, 321–324 p.

SALLAY Gergely Pál: A magyar királyi honvédség teljesítményjelvényei, 1944–1945. Qualification badges of the Royal Hungarian Armed Forces, 1944–1945. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 141–152.

SALLAY Gergely Pál: Német hadikitüntetések hivatalos átadása a Hadimúzeumnak 1942-ben. An official donation of German military decoration to the military history Museum in 1942. Die offizielle Übergabe deutscher Kriegsauszeichnungen dem Heeresmuseum 1942. = HadtörtMúzÉrt, 8. 2005. p. 245–255.

SALLAY Gergely Pál: Revíziós ereklyék. = Impresszum, 2005. 3. p. 4–7.

SALLAY Gergely Pál: Rohamcsapatjelvények az Osztrák-Magyar Monarchia haderejében. In: Halálfejes katonák. Az Osztrák-Magyar Monarchia rohamcsapatai 1916–1918. Budapest. 2006, Puedlo Kiadó. 43–53 p.

SALLAY Gergely Pál: Szárnyas Szent Korona. A magyar páncélos fegyvernem jelvényei, 1940–1950. = Regiment, 2006. 4. p. 54–56.

SALLAY Gergely Pál: Szebb jövőt! = Impresszum, 2006. 1. p. 4–6.

SALLAY Gergely Pál: Színes magyar szárnyak. = Impresszum, 2005. 4. p. 4–5.

SALLAY Gergely Pál: Tűzpárbajhősök. A tüzérség második világháborús jelvényei. = Regiment, 2006. 2. p. 60–62.

SALLAY Gergely Pál → MAKAI Ágnes – SALLAY Gergely Pál

SIMIS, Milan → PANDULA Attila: Faleristika

STEVNSBORG, Lars: Kongeriget Danmarka Ordener Medaljer og Haederstegn. Kongeriger Izlands Ordener og Medaljes. Odense. 2005, Syddanak Univesitetsforlag. 823 p. – rec. PANDULA Attila = Turul, 79. 2006. 1–2. p. 56–57.

SÜLE Tamás: 1848. március 15-re emlékezünk. = PD, 6. 2006. 3. (03.01.). p. 6.

SÜLE Tamás: Árpád-házi Szent Erzsébet beteget ápol. [A POTE Árpád-házi Szent Erzsébet emlékérem néven kitüntetést alapított]. = PD, 6. 2006. 11. (11.01.). p. 3.

S.[ÜLE] T.[amás]: Bükkösdi Díj. = PD, 6. 2006. 8. (08.01.). p. 7.

SVÁB László: Díszjelvény a Mecsek Egyesület 40 éves évfordulójára. = PD, 6. 2006. 11. (11.01.). p. 2.

TIHANYI Tibor → *VAS* megye sportévkönyve

TUZSON B. Anikó → PATAKI Vera

VAS megye Közgyűlésének kitüntetettjei. 2005. március 15. [Szombathely]. 2005, Vas Megyei Közgyűlés. 16 p.

VAS megye Közgyűlésének kitüntetettjei. 2006. március 15. [Szombathely]. 2006, Vas Megyei Közgyűlés. 16 p.

VAS megye sportévkönyve, 2004. Szerk. TIHANYI Tibor. Szombathely. 2005, Vas Megyei Sportigazgatóság. 279 p., [16] t., ill.

VAS megye sportévkönyve, 2005. Szerk. TIHANYI Tibor. Szombathely. 2006, Vas Megyei Sportigazgatóság. 298 p., [14] t., ill.

VIZI László → CSURGAI HORVÁTH József

VICZIÁN János → PANDULA Attila: Pob-Sep

ZÁVODI Szilvia → KREUTZER Andrea

XVIII. ZSETON, BÁRCA

BALÁZS Károly: Biztos befutók. Kemény tikett és társai. = Műértő, 2005. (10.). p. 18.

GERGELY Tibor: A Hamerli cég bárcája. = PD, 5. 2005. 11. (11.01.). p. 4.

ISTVÁNFFY György – SZEKERES Árpád: A Diósgyőri M. Kir. Állami Vas- és Acélgyár és Kőszénbánya Alkalmazottai Fogyasztási Szövetkezetének ellátási bárcái. = Érlap, 2005. 94. (10.). p. 16–21.

ISTVÁNFFY György: A Gyertyánligeti Vasgyár egykoronása. = Érlap, 2005. 92. (08.). p. 15.

ISTVÁNFFY György – SZEKERES Árpád: Helyesbítés. Az Éremtani Lapok 2005. decemberi, 94. számában Istvánffy György – Szekeres Árpád: Diósgyőri M. Kir. Állami Vas- és Acélgyár és Kőszénbánya Alkalmazottai Fogyasztási Szövetkezetének ellátási bárcái című cikkhez. = Érlap, 2006. 96. (04.). p. 26.
ISTVÁNFFY György: A királdi bányatelep italmérésének borbárcája. = Érlap, 2006. 95. (02.). p. 8.
ISTVÁNFFY György: A miskolci 15-ös k. u. k. nehéz tábori tüzérezred kantin bárcája. = Érlap, 2005. 93. (10.). p. 18.
ISTVÁNFFY György: A miskolci 65-ös k. u. k. tiszti kantinjának bárcái. = Érlap, 2005. 90. (04.). p. 23–24.
LEÁNYFALUSI Károly: A miskolci tüzérezred kantin 20-as bárcája. = Érlap, 2006. 97. (06.). p. 23.
RAÝMAN János: A Mecsek Áruház ajándék utalványai. = PD, 6. 2006. 1. (01.01.) p. 5.
SIMON László: Elekta-zsetonok – a visszatérítés egy szokatlan módja. = Érlap, 2005. 94. (12.). p. 26.
SOLTÉSZ Ferenc: Tengizi bárca. = Érlap, 2006. 97. (06.). p. 22–23.
SZEKERES Árpád → ISTVÁNFFY György
ZOMBORI Lajos: BSZKRT elismervény bárcák az inflációs időszakból. = Érlap, 2005. 89. (02.). p. 9–17.
ZOMBORI Lajos: Magyarországi robotbárcák és uradalmi pénzek. Negyedik közlemény. = Érlap, 2006. 96. (04.). p. 3–10.

XIX. HAMISÍTÁS

ÁPRILISBAN jön az új ezerforintos bankó. = PN, 2006. (03.24.). p. 10.
EGY köteg hamis húszezres a BMW-ben. = PN, 2005. (01.22.). p. 1.
Az *EZERFORINTOST* másolják még mindig a legtöbbet. = PN, 2006. (04.26.). p. 2.
EZRESEKET gyártott a háromfős banda. = PN, 2006. (04.29.). p. 12.
GAÁL Attila: Falusi pénzhamisító műhelyek emlékanyaga a Tolna megyei Tevel és Bonyhádvarasd határából. Gedenkmaterial der ländlichen Geldfälscherwerkstätte aus der Mark der Gemeinden Tevel und Bonyhádvarasd in Komitat Tolna. = WMMÉ, 28. 2006. p. 105–132.
GARAMI Erika: Pénzhamisítások és perek a koronától a pengőig I. = pp@, 2006. (02.12.). ; II. = pp@, 2006. (02.18.). ; III. = pp@, 2006. (02.24.). ; IV. = pp@, 2006. (03.03.). ; V. = pp@, 2006. (03.10.).
HÁGEN [József]: Egy pécsi pénzhamisító. = PD, 5. 2005. 2. (02.). p. 7.
HAMIS húszezressel fizettek. = PN, 2006. (05.05.). p. 1.
HAMIS százdolláros bankókat akart váltani. = PN, 2006. (05.19.). p. 10.
HAMIS tízezreseket gyártottak. = PN, 2006. (04.13.). p. 10.
A *HÚSZEURÓS* bankjegyet hamisítják leginkább. = ÚjDN, 2006. (08.04.). p. 1.
KISKUNFÉLEGYHÁZA – Hamis. = PN, 2006. (05.05.). p. 1.
LEÁNYFALUSI Károly: Egy kecskeméti, hamispénzt forgalomba hozó csoport tagjainak kihallgatási jegyzőkönyvei 1864-ből. = Érlap, 2005. 93. (10.). p. 11–15.
LEÁNYFALUSI Károly: Feljelentőlevél egy bankó masináról. = Érlap, 2006. 97. (06.). p. 21.
LEBUKOTT az euróhamisító „szövetkezet". = ÚjDN, 2005. (10.13.). p. 1.
M. B.: Hamis bankókat gyártott otthoni számítógépén egy tizenhét éves fiú. = ÚjDN, 17. 2006. (09.02.). p. 10.
M. Gy.: Hamis ezreseket raknak bele a félkarú rablóba. = PN, 2006. (05.13.). p. 1.
A *MÚLT* hírei. = Érlap, 2005. 93. (10.). p. 24.
N. E. D.: Kétezres bankóból húszezres készült. = ÚjDN, 2006. (01.25). p. 10.
NEM igazi a két húszezres. = PN, 2006. (05.22). p. 12.
NEM jellemző a hamis 200-as. = PN, 2005. (01.15.). p. 4.
NOSZLOPY [NAGY] [Miklós]: Jelentkezzen, akit még becsaptak! Eddig félszáz esetet írnak a gyanúsítottak számlájára. = PN, 2006. (06.30.). p. 2.
NOSZLOPY [NAGY] [Miklós]: Kiskunfélegyházi a pénzhamisító? A rászedett idős hölgy rokonát gyanúsítják. = PN, 2006. (05.29.). p. 3.
NOSZLOPY [NAGY] [Miklós]: Pénzgyárosok rács mögött? Békésben is becsaptak embereket? = PN, 2006. (06.27.). p. 3.
NOSZLOPY [NAGY Miklós]: Pénzkeresés színes nyomtatóval. = PN, 2005. (01.26.). p. 5.
NOSZLOPY NAGY Miklós: Spórolt kincs, ami nincs. Millióknak hitte az értéktelen papírdarabokat. = PN, 2006. (04.26.). p. 1.
O H: Hamis bankók Halason és Kecskeméten. = PN, 2006. (05.25.). p. 3.
PÉNZHAMISÍTÁS. = Metro, 2006. (07.26.). p. 1.
RENDŐRKÉZRE került a pénzhamisító. = PN, 2005. (02.01.). p. 14.

TÉNYLEG hamis a hét bankjegy. = PN, 2006. (06.16.). p. 10.
ÜGYES hamisítókat fogtak a rendőrök. = PN, 2006. (04.13.). p. 10.

XX. ÉREMLELETEK

ALRAM, Michael → *[AUSZTRIA]*
[AUSZTRIA] ALRAM, Michael – GYÖNGYÖSSY Márton: Ein mittelalterlicher Münschatz des 15. Jahrhunderts aus Niederösterreich. [44 Wiener Pfennige, 18 Tiroler Kreuzer, 1 Agleier Denare, 13 Ungarische Denare]. = MÖNG, 46. 2006. 1. p. 15.
[AUSZTRIA, Karintia] DEMBSKI, Günther: Der römische Münzschatfund von Gösseling in Kärnten. In: Römisches Österreich. Jahresschrift der Österreichischen Gesellschaft für Archäologie, Jahrgang 28. 2005. Wien. 2005. Selbstverlag der Österreichischen Gesellschaft für Archäologie. 41–128 p., 43 t.
[AUSZTRIA, Niederösterreich, Petersberg] KÜHTREIBER, Karin – WINTER, Heinz: Die mittelalterlichen und neuzeitlichen Fundmünzen vom Petersberg (Verwaltungsbezirk Neukirchen, Niederösterreich). [„Ungarische Wiener Pfennige" (13–14. Jh.), III. Béla, Sigismund]. = MÖNG, 45. 2005. 3. p. 155–170.
[AUSZTRIA, Pötting] PROKISCH, Bernhard: Der Münzschatz von Pötting. Wien. 2006, Bundesdenkmalamt. 60 p., 8 t. (Fundberichte aus Österreich Materialhefte, A/3.)
[AUSZTRIA, Steiermark] SCHACHINGER, Ursula: Der antike Münzumlauf in der Steiermark. Wien. 2006, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. 328 p., 42 t. (Die Fundmünzen der römischen Zeit in Österreich, VI.)
[AUSZTRIA, Vindobona] GABLER Dénes: Zur frühen Terra Sigillata der Zivilsiedlung von Vindobona. 2005. 46 p., 5 t. – rec. LOHNER-URBAN Ute = MÖNG, 45. 2005. 2. p. 110–111.
BÍRÓNÉ SEY Katalin → *[FINNORSZÁG]* ; *[MAGYARORSZÁG, Karcag]*
BUDAJ, Marek → *[SZLOVÁKIA]*
Buzás Gergely → *[MAGYARORSZÁG, Visegrád]*
CONSTANTINESCHU, Bogdan → *[ROMÁNIA, Ialomita megye, Giurgeni]*
DANYI József → *[MAGYARORSZÁG, Tiszanána]*
DEMBSKI, Günther → *[AUSZTRIA, Karintia]*
ELSEN, Jean → *[MAGYARORSZÁG, Szikáncs]*
[ERDÉLY, Hunyad megye] GRAMATICU, Steluța – OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU, Ernest: Un depozit de monede autonome histriene descoperit la Călan, jud. Hunedoara. A small Hoard of Histrian Autonomus Coins Found at Calan, Hunedoara County. = CercetNum, 9–11. 2005. p. 25–36.
[ERDÉLY, Szinyérváralja] SASI NAGY Béla: Egy török rézpénzlelet. = Az Érem, 2006. 2006. 4–5.
Ein türkischer Münzfund von Szinyérváralja (Seini)
A hoard of Turkish coins
[FINNORSZÁG] TALVIO, Tuukka: Hungarian coins in Finnish eleventh-century finds. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 104–106 p.
GABLER Dénes → *[AUSZTRIA, Vindobona]*
GARAM Éva → *[KÁRPÁT-medence]*
GRAMATICU, Steluta → *[ERDÉLY, Hunyad megye]*
GYÖNGYÖSSY Márton *[MAGYARORSZÁG, Bajcsavár]* ; *[AUSZTRIA]*
[KÁRPÁT-medence] GARAM Éva: Válasz Kovács László, Makk Ferenc és Vida Tivadar „Funde byzantinischer Herkunft in der Awarenzeit vom Ende des 6. bis zum Ende des 7. Jahrhunderts" című MTA doktori értekezésről írott opponensi véleményeire. = ArchÉrt, 130. 2005. 1–2. p. 241–248.
[KÁRPÁT-medence] KOVÁCS László: Megjegyzések Saltzer Ernő kincskataszterének korai, 1000-1141 közötti keltezésű leletekre vonatkozó címszavaihoz. Bemerkungen zu den Schlagworten bezüglich der zwischen 1000 und 1141 datierten Münzfunde des Schatzkatasters von Ernő Saltzer. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 31–56.
[KÁRPÁT-medence] KOVÁCS László – MAKK Ferenc – VIDA Tivadar: Opponensi vélemények Garam Éva „Funde byzantinischer Herkunft in der Awarenzeit vom Ende des 6. bis zum Ende des 7. Jahrhunderts" című MTA doktori értekezéséről. = ArchÉrt, 130. 2005. 1–2. p. 223–239.
KRAMER, Diether → *[MAGYARORSZÁG, Bajcsavár]*
KOVÁCS László → *[MAGYARORSZÁG, Magyarhomoród-Kónyadomb]* ; *[KÁRPÁT-medence]*

KÜHTREIBER, Karin → *[AUSZTRIA, Niederösterreich, Petersberg]*

[LENGYELORSZÁG] SALAMON, M. – WOLOSZYN, M.: Byzantine Coins from the 6th and the 7th Century Found in Poland and their East-Central European Context. = BullCÉN, 43. 2006. 2. (05–08.). p. 235–244.

LOHNER-URBAN Ute rec.→ *[AUSZTRIA, Vindobona]*

[MAGYARORSZÁG, Bajcsavár] GYÖNGYÖSSY Márton: Das Münzmaterial von der Ausgrabung der Bajcsaer Burg. In: Auf Sand gebaut. Weitschawar/Bajcsavár. Eine steierische Festung in Ungarn. Szerk. KRAMER, Diether. Graz, 2005. 101–106 p. (Forschungen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark Band, XLVIII.)

[MAGYARORSZÁG, Baranya megye, Bakonya] RAÝMAN J.[ános]: Régi pénzek kerültek elő Baranyában. = PD, 6. 2006. 11. (11.01.). p. 4–5.

[MAGYARORSZÁG, Baranya megye, Máriagyűd, Vókány] RAÝMAN János: Két baranyai pénzlelet. = PD, 5. 2005. 2. (02.). p. 8.

[MAGYARORSZÁG, Csongrád megye] PROHÁSZKA Péter: Elfelejtett kelta éremleletek I.: Egy Csongrád megyei kelta ezüstéremlelet. In Vergessenheit geratene keltische Münzfunde 1. Teil: Ein keltischer Silbermünzfund aus Komitat Csongrád. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 3–14.

[MAGYARORSZÁG, Helesfa] RAÝMAN J.[ános]: Helesfán talált pénzek. = PD, 6. 2006. 2. (02.01.). p. 3.

[MAGYARORSZÁG, Karcag] V. SZÉKELY György: 16. századi aranypénzlelet Karcag határából. Leletadatok az aranypénzek forgalmához a 16. századi Magyarországon. Der Goldmünzfund aus der Gemarkung von Karcag (16. Jahrhundert). Fundangaben zum Verkehr von Goldmünzen aus Ungarn des 16. Jahrhunderts. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 179–193 p.

[MAGYARORSZÁG, Magyarhomoróg-Kónyadomb] KOVÁCS László: A magyarhomorógi temető éremleletei. Coins from the common cemetery of Magyarhomorog-Kónyadomb from the 10–12th century. = StC, 2006. 3–4. p. 215–248.

[MAGYARORSZÁG, Magyarsarlós] RAÝMAN J.[ános]: Régi pénzek Magyarsarlós határából. = PD, 6. 2006. 3. (03.01.). p. 3.

[MAGYARORSZÁG, Szikáncs] ELSEN, Jean: Le systeme pondéral romano-byzantin (fin 3e siecle – fin 8e siecle). = BullCÉN, 42. 2005. 1. (01.) p. 101–113.

[MAGYARORSZÁG, Tiszanána] DANYI József: Római denárlelet Tiszanánáról. = Agria, 41. 2005. p. 91–97.

[MAGYARORSZÁG, Tokod] PROHÁSZKA Péter: Tokod a rómaiak korában. Tokod in der Zeit der Römer. Tokod. 2005, Tokod Község Önkormányzata.

[MAGYARORSZÁG, Tövis] TORBÁGYI Melinda: Roman coins hoards from Tövis. In: Fontes historiae Studia in honorem Demetrii Protase. Bistrita ; Cluj-Napoca, 2006. 631–640 p.

[MAGYARORSZÁG, Visegrád] TÓTH Csaba: A visegrádi fellegvár éremleletei. In: Visegrád Régészeti Monográfiái VI. Szerk. BUZÁS Gergely. Visegrád, 2006. 191–195 p.

MAKK Ferenc→ *[KÁRPÁT-medence]* KOVÁCS László

MIHAILESCU-BIRLIBA, Virgil → *[ROMÁNIA, Iaşi]*

OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU, Ernest→ *[ERDÉLY, Hunyad megye]*

OTA, Silviu → *[ROMÁNIA, Ialomita megye, Giurgeni]*

PÂRVAN, Katuşia → *[ROMÁNIA, Ialomita megye, Giurgeni]*

PROHÁSZKA Péter → *[MAGYARORSZÁG, Csongrád megye]* ; *[MAGYARORSZÁG, Tokod]*

PROKISCH, Bernhard→ *[AUSZTRIA, Pötting]*

RAÝMAN János → *[MAGYARORSZÁG, Baranya megye, Bakonya]* ; *[MAGYARORSZÁG, Baranya megye, Máriagyűd, Vókány]* ; *[MAGYARORSZÁG, Helesfa]* ; *[MAGYARORSZÁG, Magyarsarlós]*

[ROMÁNIA, Bihar megye, Sălacea] VELTER, Ana-Maria: Aspects of the exploitation and trading of salt in Transylvania in the 11th–13th centuries (the hoard from Sălacea, the Bihor county). Niektoré aspekty ťažby a predaja soli v Sedmohransku v 11. až 13. storočí (poklad, zo Sălacey, župa Bihor). Aspecte privind exploatarea şi comercializarea sării în Transylvania în secolele XI–XII (tezaurul de la Sălacea, judeţul Bihor). = NumBrat, 21. 2006. p. 179–190.

[ROMÁNIA, Dobrudja] TALMATCHI, Gabriel: The Roman Republican coinage in Dobrudja. Cluj-Napoca. 2006, Mega Printing House. 184 p. (Coins from Roman sites and collections of Roman coins from Romania, 10.)

[ROMÁNIA, Ialomita megye, Giurgeni] OŢA, Silviu – PÂRVAN, Katiuşa – CONSTANTINESCHU, Bogdan: Remarks regarding the analyses of some bronze objects discovered in Oraşul de Floci (village of

Giurgeni, district of Ialomiţa). [16. századi magyar denárokat is találtak]. Poznánky k rozboru niektorých bronzových predmetov nájdených v Oraşul de Floci pri obci Giurgeni, v okrese Ialomica. Cateva observatii privind analiza unor piese de bronz descoperite la Oraşul de Floci (com. Giurgeni, jud. Ialomiţa). = NumBrat, 21. 2006. p. 86–99.

[ROMÁNIA, Iaşi] The GREAT mediaeval coin hoard of Iasi : Historical significance of the great medieval coin hoards of Iasi – 2002. [nagy mennyiségű középkori magyar pénzt is találtak (Mátyás, II. Ulászló, II. Lajos, II. János Zsigmond, II. Lajos)] Szerk. MIHAILESCU-BIRLIBA, Virgil. Iasi. 2006, Institutul European press. 519 p., 36 t. (Bibliotheca Archaeologica Moldaviae, 1.)

[ROMÁNIA, Homoródszentpál, Nagyszalonta] VIDA István: Two 2nd century coin hoards. In: Fontes historiae Studia in honorem Demetrii Protase. Bistrita ; Cluj-Napoca, 2006. 657–666 p.

SALAMON, M. → *[LENGYELORSZÁG]*

SASI NAGY Béla → *[ERDÉLY, Szinyérváralja]*

SCHACHINGER, Ursula → *[AUSZTRIA, Steiermark]*

[SZLOVÁKIA] BUDAJ, Marek: Podiel sedmohradských razieb zo 16–18. storočia v nálezoch mincí na Slovensku. Representation of coinages of Transylvanian mints from the 16th to early 18th century in coin finding from Slovakia. = NumBrat, 21. 2006. p. 201–212.

TALMATCHI, Gabriel → *[ROMÁNIA, Dobrudja]*

TALVIO, Tuukka → *[FINNORSZÁG]*

TORBÁGYI Melinda → *[MAGYARORSZÁG, Tövis]*

TÓTH Csaba → *[MAGYARORSZÁG, Visegrád]*

V. SZÉKELY György → *[MAGYARORSZÁG, Karcag]*

VELTER, Ana-Maria → *[ROMÁNIA, Bihar megye, Sălacea]*

VIDA István → *[ROMÁNIA, Homoródszentpál, Nagyszalonta]*

VIDA Tivadar → *[KÁRPÁT-medence]* KOVÁCS László

WINTER, Heinz → *[AUSZTRIA, Niederösterreich, Petersberg]*

WOLOSZYN, M. → *[LENGYELORSZÁG]*

XXI. NUMIZMATIKUSOK, GYŰJTŐK

ALFÖLDI Mária, R. → *[HUSZÁR Lajos]* ALFÖLDI Maria, R ; BÓNA Endre ; CSOMA Mária ; HUNKA, Jan ; In memoriam... , METCALF, D. M. , NAGY Ádám ;

ARDEVAN, Radu → *[KOVÁCS István]*

BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin → *[HUSZÁR Lajos]*

[BRETTAUER, Josef] SÜLE Tamás: Az orvosi numizmatika úttörője. Emlékezés Josef Brettauer-re. = OrvHl, 146. 2005. 52. (december). p. 2657–2658.

CSITE András → *[HUSZÁR Lajos]*

CSOMA Mária → *[HUSZÁR Lajos]*

[*DANYI* Pál] PÁL József: Emlékezünk. = Értesítő, 2006. 1. p. 36.

[DOMBI Gyula] ELMENT a magyar éremgyűjtés egy „Szolgája". = Értesítő, 2006. 1. p. 37–38.

[*FEHÉR* László] HETÉNYI József: Szomorú megrendüléssel értesültünk… = Értesítő, 2005. 1. p. 39.

GARAMI Erika → *[HUSZÁR Lajos]*

GEDAI István → *[HUSZÁR Lajos]*

[GOSZTONYI József] PROHÁSZKA László: Gosztonyi József (1925–2005). = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 1.

HE → *[SZABÓ Gyula]*

HÉRI Vera → *[HUSZÁR Lajos]*

HETÉNYI József → *[FEHÉR László]*

HUNKA, Jan → *[HUSZÁR Lajos]*

[HUSZÁR Lajos] ALFÖLDI Mária, R.: Emlékezzünk régiekről. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Wir erinnern uns. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 17–19 p.

[HUSZÁR Lajos] BÍRÓ[NÉ] -SEY Katalin: Tíz év Huszár Lajossal az Éremtárban (1958–1968). In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ SEY Katalin et al. Zehn Jahre mit Lajos Huszár im Münzkabinett (1958–1968). Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 20–24 p.

[HUSZÁR Lajos] BÓNA Endre: Huszár Lajos közelében. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ]

SEY Katalin et al. In der Nähe von Lajos Huszár. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 25–32 p.

[HUSZÁR Lajos] CSITE András: Huszár Lajosra emlékeztek tisztelői. = MN, 2006. (03.01.). p. 18.

[HUSZÁR Lajos] CSOMA Mária: Huszár Lajos a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. A SOM éremgyűjteményének története. Lajos Huszár im Semmelweis Museum für Medizingeschichte. Geschichte der Münzsammlung des SOM. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 33–45 p.

[HUSZÁR Lajos] GARAMI Erika: Tisztelet Huszár Lajosnak. = pp@, 2006. (01.23.).

[HUSZÁR Lajos] GEDAI István: Emlékezés Huszár Lajosra a születésének 100. évfordulóján rendezett ünnepségen 2006. január 27-én. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 175–176. In memoriam Huszár Lajos.

[HUSZÁR Lajos] GEDAI István: Huszár Lajos – Laudáció a „Magyar Örökség" díjhoz. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Lajos Huszár – Laudato anlässlich der Verleihung des Preises Ungarisches Erbe. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 13–16 p.

[HUSZÁR Lajos] HÉRI Vera: Huszár Lajos irodalmi tevékenysége. = Érlap, 2006. 98. (08.). p. 21–22.

[HUSZÁR Lajos] HÉRI Vera: Tisztelet adassék. *Ehre, wem Ehre gebührt.* In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó; Magyar Numizmatikai Társulat. 9–12 p.

[HUSZÁR Lajos] HUNKA, Jan: Influence of L. Huszár's scientific research on the development of Slovak Numismatics. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ]SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 52–56 p.

[HUSZÁR Lajos] In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 380 p. – rec. RAÝMAN János = PD, 6. 2006. 3. (03.01.).; SOÓS Ferenc = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 56.

[HUSZÁR Lajos] METCALF, D. M.: A Proposal to Develop Lajos Huszár's Work on the Ninth- and Tenth-Century Grave-Finds and Stray Finds. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 57–62 p.

[HUSZÁR Lajos] NAGY Ádám: Egy dedikált érem története. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Die Geschichte einer dedizierten Medaille. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 51 p.

[HUSZÁR Lajos] SÜLE Tamás: Huszár Lajos emlékezete. = PD, 6. 2006. 1. (01.01.) p. 4–5.

KELEMEN Valéria → *[ZSOLDI Zoltán]*

[KERÉNYI András] GEDAI István: Emlékezés Kerényi Andrásra síremlékének 2005. november 4-i felavatása alkalmából. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 176.

In memoriam Kerényi András.

[KOVÁCS István] ARDEVAN, Radu: Kovács István emlékezete. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 177–180. In memoriam Kovács István.

LENGYEL András → *[NAGY Ádám]*

MÁRTON Sándor → *[ZOMBOR László]*

METCALF, D. M. → *[HUSZÁR Lajos]*

[NAGY Ádám] LENGYEL András: A gyűjtő. Nagy Ádám hatvan éves. = Szeged, 17. 2005. 11–12. p. 49.

NAGY Ádám → *[HUSZÁR Lajos]*

PÁL József → *[DANYI Pál]*

PROHÁSZKA László → *[GOSZTONYI József]*

RAÝMAN János → *[WIESNER Rajmár]* ; *[SZŐNYI Ottó]*

RAÝMAN János rec. → *[HUSZÁR Lajos]* In memoriam…

RIERSCH → *[VARANNAI Gyula]*

SOÓS Ferenc rec.→ *[HUSZÁR Lajos]* In memoriam…

[SÜLE Tamás] *DR. SÜLE Tamás* a numizmatika igézetében. = ÚjDN, 2005. (04.22.). p. 4.

SÜLE Tamás → *[BRETTAUER, Josef]* ; *[HUSZÁR Lajos]* ; *[VARANNAI Gyula]*

[SZABÓ Gyula] HE: Fél dollár alapozta meg Szabó Gyula szenvedélyét. = PN, 2005. (01.19.). p. 3.

SZI[LÁGYI]M[ihály] → *[TÓSZEGI Miklós]*

[SZŐNYI Ottó] RAÝMAN János: Szőnyi Ottóra emlékezünk. = PD, 6. 2006. 6. (06.01). p. 2–3.

[TÓSZEGI Miklós] SZI[LÁGYI]M[ihály]: A Ceglédi Kék Újság … tudósít Tószegi Miklós haláláról. = Értesítő, 2005. 1. p. 40.

[VARANNAI Gyula] RIERSCH: Éremgyűjtő is volt az orvos-tanár. = ZL, 16. 2006. 1. (01.24.). p. 8.
[VARANNAI Gyula] SÜLE Tamás: Varannai Gyula, az orvos és numizmatikus. = OrvHl, 147. 2006. 24. (június). p. 1139–1140.
[WIESNER Rajmár] R.[AÝMAN] [János]: Wiesner Rajmárra emlékezünk. = PD, 5. 2005. 6. (06.). p. 8.
[ZOMBOR László] MÁRTON Sándor: 2004. december 10-én … elhunyt Zombor László. = Értesítő, 2005. 1. p. 38.
[ZSOLDI Zoltán] KELEMEN Valéria: A történelem tárgyi emlékei. = ZH, 7. 2006. 46. (11.26.). p. 3.

XXII. MÚZEUMOK, GYŰJTEMÉNYEK, SZERVEZETEK

ALFÖLDY-GĂZDAC Ágnes → *[NATIONAL HISTORY MUSEUM OF TRANSYLVANIA]*
ARNOLD, Paul → *[DRESDNER MÜNZKABINETT]*
ÁSVÁNYI Ilona → *[FŐAPÁTSÁGI KÖNYTÁR, Pannonhalma]*
[BANSKÁ BYSTRICA] BOVAN Marián: Banskobystrická mincovňa v 20. a 30. rokoch 16. storočia. The mint of Banská Bystrica in 1520–1530. = NumBrat, 21. 2006. p. 82–85.
BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin → *[DRESDNER MÜNZKABINETTS]* ; *[ZAGREB ARCHEOLOGICAL MUSEUM NUMISMATIC COLLECTION]*
BENE János → *[JÓSA ANDRÁS MÚREUM, Nyíregyháza]*
BENKŐ Gyula → *[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE]*
BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin → [DRESDNER MÜNZKABINETT] ; [MAGYAR NEMZETI MÚZEUM, Éremtár] ; TÓTH Csaba ; [ZAGREB ARCHAEOLOGICAL MUSEUM...]
BOVAN Marián → *[BANSKÁ BYSTRICA]*
CĂLIAN, Livia → *[NATIONAL HISTORY MUSEUM OF TRANSYLVANIA]*
CZOMA László → TÓTH Csaba
[DRESDNER MÜNZKABINETT] ARNOLD, Paul: Der Bestand an goldenen Münzen und Medaillen von Ungarn und Siebenbürgen des Dresdner Münzkabinetts nach dem ältesten Inventar von 1656/80. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 209–221 p.
EGERVÖLGYI Dezső → [*MÉE* Éremkedvelők Egylete, MÉE-ÉKE]
ÉREMKEDVELŐK. = Műértő, 2006. (03.). p. 4.
[FŐAPÁTSÁGI KÖNYTÁR, Pannonhalma] ÁSVÁNYI Ilona: A pannonhalmi Főapátsági Könyvtár. = MúzHír, 24. 2005. 4. (04.). p. 136–138.
GĂZDAC, Cristian → *[NATIONAL HISTORY MUSEUM OF TRANSYLVANIA]*
[HADTÖRTÉNETI MÚZEUM Numizmatikai gyűjteménye] SALLAY Gergely Pál: Válogatás a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai gyűjteményének I. világháborús új szerzeményeiből. = TMSzle, 5. 2005. p. 345–352.
HÁGEN József → *[MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT]* ; *[MÉE Éremkedvelők Egylete, MÉE-ÉKE]*
HÎRTOPAN, Dumitru → *[HISTORICAL MUSEUM OF THE DISTRICT OF BRASHOV]*
[HISTORICAL MUSEUM OF THE DISTRICT OF BRASHOV] NEGULICI, Dorina – HÎRTOPAN, Dumitru: Monedele de la Matei Corvin batute la Kremnica, aflate în colecţia Muzeului Judeţean de Istorie Braşov. Kremnické razby Mateja Korvína v zbierkach Historického múzea župy Braşov. Coins of Mathias Corvin minted in Kremnica in collections of the Historical Museum of the District of Brashov. = NumBrat, 21. 2006. p. 223–230.
[JÓSA ANDRÁS MÚZEUM, Nyíregyháza] BENE János: A nyíregyházi Jósa András Múzeum I. világháborús emlékanyaga. First World War Relics in the András Jósa Museum of Nyíregyháza. = TMSzle, 2005. 5. p. 291–300.
KEPPEL Csilla → *[SMIDT MÚZEUM, Szombathely]*
KONDÁKOR Sándor → *[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE Nagykanizsai Csoport]*
LEÁNYFALUSI Károly → *[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE Kecskeméti Csoport]*
[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE] BENKŐ Gyula: Beszámoló a MÉE tisztújító küldöttközgyűléséről. = PD, 6. 2006. 12. (12.01.). p. 7.
[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE] GEDAI István: A Magyar Éremgyűjtők Egyesülete kitüntetésének laudációja. = Értesítő, 2006. 2. p. 12–13.
[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE] VÁMOSI László: Felhívás a MÉE helyi csoportjaihoz! = Érlap, 2006. 97. (06.). p. 25–26.

[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE Csepeli Csoport] D.K.: Régi pénzek, érmék, relikviák. Jubilálnak a csepeli éremgyűjtők. = Értesítő, 2006. 1. p. 11.

[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE Kecskeméti Csoport] MÉE Kecskeméti Csoport tagjainak névsora, akik augusztus 31-ig rendezték ez évi tagdíjukat. = ÉrHír, 14. 2006. 5. (09.). p. 3.

[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE Kecskeméti Csoport] LEÁNYFALUSI Károly: A szervezett éremgyűjtés Kecskeméten 1991–2005. Kecskemét, 2006. – rec. Sz.[ilágyi] M.[ihály] = Értesítő, 2006. 1. p. 20.

[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE Kecskeméti Csoport] LEÁNYFALUSI Károly: Meghívó. [A Magyar Éremgyűjtők Egyesületének Kecskeméti Csoportja Közgyűlésére]. = ÉrHír, 13. 2005. 1. (01.). p. 2.

[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE Nagykanizsai Csoport] A MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete Nagykanizsai Csoportja 1970–2005. Szerk. KONDÁKOR Sándor – ZSOLDI Zoltán. Nagykanizsa. 2006, Czupi Kiadó. 127 p.

A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA kiadványai 1976–2000. 2004, 142 p.

[MAGYAR NEMZETI MÚZEUM, Éremtár] PALLOS Lajos: A Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárának 1. világháborús jelvénygyűjteménye. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Die Sammlung von Abzeichen aus dem Ersten Weltkrieg im Münzkabinett des Ungarischen Nationalmuseums. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 271–284 p.

[MAGYAR NEMZETI MÚZEUM] PROHÁSZKA Péter: Régi-új 5. századi aranypénzek a Magyar Nemzeti Múzeumban. Altneue römische Goldmünzen des 5. Jahrhunderts aus der Archiv des Ungarischen Nationalmuseums. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 15–30.

[MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT] HÁGEN [József]: A Magyar Numizmatikai Társulat új lapja az Interneten. = PD, 5. 2005. 7. (07.). p. 4.

[MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT] S.[ÜLE] T.[amás]: A MNT közgyűlése. = PD, 6. 2006. 5. (05.01.). p. 5.

[MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT] TORBÁGYI Melinda: A Magyar Numizmatikai Társulat 2004. évi közgyűlése. = MúzHír, 26. 2005. 4. p. 134–135.

[MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT] TORBÁGYI Melinda: Társulati élet 2004–2005. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 187–191.

[MÉE Éremkedvelők Egylete, MÉE-ÉKE] EGERVÖLGYI Dezső: Az ÉKE levélzáró bélyegéről. = Érlap, 2006. 95. (02.). p. 25.

[MÉE Éremkedvelők Egylete, MÉE-ÉKE] HÁGEN [József]: Újra ÉKE (Éremkedvelők Egyesülete). = PD, 6. 2006. 1. (01.01.) p. 1–3.

[MÉE Éremkedvelők Egylete, MÉE-ÉKE] TÓTH János: Megalakult az ÉKE. = Értesítő, 2006. 1. p. 16–17., ill.

A *MÚLT* hírei. Egyesületek és közintézetek. = Érlap, 2006. 96. (04.). p. 23.

MÚZEUMI Hírlevél. = Érlap, 2006. 96. (04.). p. 24–25.

[NATIONAL HISTORY MUSEUM OF TRANSYLVANIA] GĂZDAC, Cristian – CĂLIAN, Livia – ALFÖLDY-GĂZDAC Ágnes: Roman Republican coinage in the National History Museum of Transylvania. Cluj-Napoca. 2006, Mega Printing House. 123 p., 21 t. (Coins from Roman sites and collections of Roman coins from Romania, III/1.)

NEGULICI, Dorina → *[HISTORICAL MUSEUM OF THE DISTRICT OF BRASHOV]*

ÓVÁRI Ferenc: Antoninianus gyűjtemények. III. A Wiczay gyűjteményről. = Érlap, 2006. 99. (10.). p. 1618.

ÓVÁRI Ferenc: Egy római éremgyűjteményről, II. = Érlap, 2006. 97. (06.). p. 9–13.

PALLOS Lajos → *[MAGYAR NEMZETI MÚZEUM, Éremtár]*

PROHÁSZKA Péter: Kincsek a levéltárból. Schätze aus den Archiven. Budapest. 2005, Martin Opitz Kiadó. 155 p. – rec. SOÓS Ferenc = Az Érem, 62. 2006. 1. p. 13.

PROHÁSZKA Péter → *[MAGYAR NEMZETI MÚZEUM]*

SALLAY Gergely Pál → *[HADTÖRTÉNETI MÚZEUM Numizmatikai gyűjteménye]*

[SMIDT MÚZEUM, Szombathely] KEPPEL Csilla: I. világháborús orvostörténeti emlékek a szombathelyi Smidt Múzeumban. Relics of Medical History from the First World War in the Smidt Museum of Szombathely. = TMSzle, 2005. 5. p. 181–185.

SOÓS Ferenc rec. → PROHÁSZKA Péter

S.[ÜLE] T.[amás]: A MOT Numizmatikai Szakosztályának ülése. = PD, 6. 2006. 5. (05.01.). p. 6.

SÜLE Tamás: Múzeumi kalauz. = BarOrv, 11. 2005. 1. p. 3.

SÜLE Tamás: A világ legnagyobb orvosi éremgyűjteménye. = PD, 5. 2005. 12. (12.01.). p. 3.

TORBÁGYI Melinda → *[MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT]*

TÓTH Csaba: Adatok a Niklovits-éremgyűjtemény történetéhez. Angaben zur Geschichte der Münzsammlung Niklovits. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005,

Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 72–379 p.
TÓTH Csaba: Az Eszterházy éremgyűjtemények. In: Az Eszterházy család története. Szerk. CZOMA László. Keszthely. 2005.
TÓTH János → *[MÉE Éremkedvelők Egylete, MÉE-ÉKE]*
VÁMOSI László → *[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE]*
[ZAGREB ARCHEOLOGICAL MUSEUM Numismatic Collection] MIRNIK, Ivan: Forgeries of Hungarian Coins in the Zagreb Archeological Museum Numismatic Collection. In: In memoriam Ludovici Huszár. Szerk. BÍRÓ[NÉ] SEY Katalin et al. Budapest. 2005, Argumentum Kiadó ; Magyar Numizmatikai Társulat. 126–142 p.
ZSOLDI Zoltán → *[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE]*

XXIII. ÁRVERÉSEK

A *2006.* május 13-i jótékonysági árverésre beadott tételek adományozói. Az árverés előkészítésében és lebonyolításában közreműködők. = NK, 104–105. 2005–2006. p. 192.
AUKTIONSHAUS H. D. Rauch GmbH und L. Nudelman: 2. Münz-Auktion. 29-30 April 2005. Ungarn-Siebenbürgen. Münzen-Medaillen. Magyar és erdélyi pénzek-emlékérmek im Hotel Intercontinental Budapest. Wien ; Budapest, 2005. 218 p., ill.
FELHÍVÁS az éremgyűjtőkhöz. = PD, 5. 2005. 8. (08.). p. 3.
GARAMI Erika: Árverés a Magyar Numizmatikai Társulat javára. = pp@, 2006. (05.08).
HÁGEN [József]: Jótékonysági árverés a Magyar Numizmatikai Társulat javára. = PD, 6. 2006. 5. (05.01.). p. 6–7.
KOZMA Ferenc: Érmek és érmék kalapács alatt. = DN, 2006. (05.). p. 3.
[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE] ORSZÁGOS éremcsere-közvetítés. 103. 2005/1. Budapest, 2005. április 16. 35 p.
[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE] ORSZÁGOS éremcsere-közvetítés. 104. 2005/2. Budapest, 2005. október 15. 31 p.
[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE] ORSZÁGOS éremcsere-közvetítés. 105. 2006/1. Budapest, 2006. április 22. 35 p. [54] p., ill.
[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE] A Magyar Éremgyűjtők Egyesülete 106. országos éremcsere-közvetítése a Magyar Numizmatikai Társulat javára. Árverési katalógus. MABÉOSZ székház. Budapest, 2006. május 13.
[MAGYAR ÉREMGYŰJTŐK EGYESÜLETE] Országos éremcsere-közvetítés. 107. 2006/2. Budapest, 2006. november 11. 31 p.
MONETA Nova:10. Numizmatikai árverés. „I. Lipót halálának 300. évfordulóján". 2005. február 19. Fáklya Klub Egyesület. Budapest. 47 p., 16 t. ; 11. Numizmatikai árverés. „A vegyesháti [vegyesházi!] uralkodók aprópénzeiből". 2005. szeptember 24. Fáklya Klub Egyesület, Budapest. 56 p., 12 t. ; 12. Numizmatikai árverés. 2006. december 09. Fáklya Klub Egyesület, Budapest. 45 p., ill.
NUDELMAN, L[ászló] → *AUKTIONSHAUS*
NUMIZMATIKAI árverés Moneta Nova, Budapest. Budapest. 2000–., Moneta Nova.
ÓVÁRI Ferenc: Báthori Zsigmond tallérjainak ára árveréseken. = Az Érem, 62. 2006. 2. p. 49–53.
Die Preise der Taler von Zsigmond Báthori auf Auktionen
The price of the Thalers of Zsigmond Báthori in auctions
RAUCH, H.D. → *AUKTIONSHAUS*
S.[ÜLE] T.[amás]: Senki többet? Harmadszor... = PD, 6. 2006. (06.01.). p. 8.
TÓTH László, K.: Erdélyi pénzek az élen. = Műértő, 2006. (04.). p. 14.
TÓTH László, K.: Kétszer dőlt meg a csúcs. = Műértő, 2005. (06.). p. 16.
TÓTH László, K.: Koronázási érem lett az árverés koronája. = Műértő, 2005. (12.). p. 18.
TÓTH László, K.: Sestertius tizenhatszoros áron. = Műértő, 2005. (10.). p. 15.
[TÓTH László, K.] K. T. L.: Milleniumi veret az élen. = Műértő, 2006. (10.). p. 18.

XXIV. KIÁLLÍTÁSOK

[48-as kiállítás] KENYERES Dénes: 48-as kiállítás. = Értesítő, 2005. 1. p. 12. ; Uo. 2006. 2. p. 19.
CSALÁNÉ ERDÉLYI Kornélia → *[RÁKÓCZI és a kuruc harcosok nyomában]*

CELLDÖMÖLK és környéke numizmatikai emlékei. Katalógus. 2005. július 23–24., Celldömölk.[összeáll. HOLLÓSY István] ; [. kiad. a Magyar Éremgyűjtők Egyesülete Celldömölki Csoportja]. [Celldömölk]. [2005], MÉE Celldömölki Csoportja. [16] p. ill., színes

EGERVÖLGYI Dezső → *[„NŐTTÖN nő tiszta fénye"]* ; *[PROHÁSZKA Ottokár kamarakiállítás]*

FOTÓK és érmek kiállítása. Az idei fényképtárlat numizmatikai bemutatóval egészült ki Ábrahámhegyen. = VN, 2006. (08.15.). p. 9.

GARAMI Erika → *[OSZTRÁK Nemzeti Bank]*

[GYŰJTŐK és Gyűjtemények] R.[AÝMAN] [János]: Éremkiállítás a Semmelweis Múzeumban. = PD, 6. 2006. 7. (07.01.). p. 5.

[GYŰJTŐK és Gyűjtemények] SÜLE Tamás: Kiállítás és emlékezés. = BarOrv, 12. 2006. 2. (július). p. 7.

HÁGEN [József]: Éremkiállítás Villányban. = PD, 5. 2005. 11. (11.01.). p. 7.

HÁGEN [József]: Mohácsi csata emlékkiállítás. = PD, 6. 2006. 9. (09.01.). p. 5.

HOLLÓSY István → *[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete 35. Vándorgyűlésének érmei]*

HOLLÓSY István → *CELLDÖMÖLK*

KENYERES Dénes → *[48-as kiállítás]*

K. F.: Fővárosi kiállítás: érmén a híres professzorok. = ÚjDN, 2006. (06.06.). p. 4.

KIÁLLÍTÁS. Ősi magyar címerek Szentlőrinckátán. = Érlap, 2005. 93. (10.). p. 21–23.

KISS Magdolna → *[RÓMA és a germánok az érmek tükrében]*

A *MAGYAR* Nemzeti Múzeum új szerzeményei 2004 : Időszaki kiállítás. Szerk. PALLOS Lajos Budapest. 2005, Magyar Nemzeti Múzeum. 47 p.

M. B. E. → *[RÓMA és a germánok az érmek tükrében]*

[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete 35. Vándorgyűlésének érmei] HOLLÓSY István: Celldömölk és környéke numizmatikai emlékei : 2005 július 23–24. A Magyar Éremgyűjtők 35. Vándorgyűlése alkalmából rendezett kiállítás katalógusa. Celldömölk. 2005. Magyar Éremgyűjtők Egyesülete Celldömölki Csoport. [18] p.

NAGY Ádám → *[„RAJTA! Rajta!"]*

NAGY Balázs → *[RÓMA és a germánok az érmek tükrében]*

[„*NŐTTÖN* nő tiszta fénye"] EGERVÖLGYI Dezső: Érmek, fotók Széchenyiről. = Értesítő, 2005. 2. p. 27.

HERTELENDY Zoltán: Évadnyitó éremcsere és –kiállítás Szombathelyen. = Értesítő, 2006. 2. p. 20.

HERTELENDY Zoltán: Országos éremcsere és –kiállítás Szombathelyen. = Értesítő, 2005. 2. p. 28–29.

[ORVOSTÖRTÉNETI érem, szobor és kisplasztika gyűjtemény] A *PALOTAGALÉRIA* hírei. = SésV, 2006. 9. (09.). p. 8.

[OSZTRÁK Nemzeti Bank] GARAMI Erika: Az Osztrák Nemzeti Bank pénztörténeti kiállítása. Kiállításajánló. = pp@, 2006. (12.09.).

PALLOS Lajos → A *MAGYAR* Nemzeti Múzeum…

PÉNZTÖRTÉNETI kiállítás nyílik holnap 15 órakor a művelődési házban. = PN, 2005. (06.02.). p. 3.

[PROHÁSZKA Ottokár kamarakiállítás] EGERVÖLGYI Dezső: Kamarakiállítás. = Értesítő, 2006. 2. p. 22.

RAINER Pál: Mógor Tamás címerkiállítása Pápán. = Turul, 78. 2005. 1–2. p. 57.

[„RAJTA! Rajta!"] NAGY Ádám: I. világháborús jelvény és kitüntetés kiállítás Szegeden. = Értesítő, 2005. 1. p. 13–14.

[RÁKÓCZI és a kuruc harcosok nyomában] CSALÁNÉ ERDÉLYI Kornélia: PO stopách Rákóczicho a kuruckych vojsk. Katalóg vystavy – Kiállítási katalógus. Rákóczi és a kuruc harcosok nyomában. Kassa. 2006, Kassai Polgári Klub. 62 p.

RAÝMAN János → *[RÓMA és a germánok az érmek tükrében]* ; *[GYŰJTŐK és Gyűjtemények]*

[RÓMA és a germánok az érmek tükrében] KISS Magdolna: Ércre vert történelem. = PH, 2006. (10.27.). p. 3.

[RÓMA és a germánok az érmek tükrében] M. B. E.: Érces történelem: az ókori Róma és a germánok az érmek tükrében. = ÚjDN, 2006. (10.27.). p. 6.

[RÓMA és a germánok az érmek tükrében] NAGY Balázs: Éremkiállítás a Klimo Könyvtárban. = PD, 6. 2006. 11. (11.01.). p. 7.

[RÓMA és a germánok az érmek tükrében] RAÝMAN János: Római éremkiállítás Pécsett. = Érlap, 2006. 100. (12.). p. 26.

SÜLE Tamás → *[TÓTH Sándor szobrászművész kiállítása]* ; *[GYŰJTŐK és Gyűjtemények]*

ŠUSTEK, Zbyšek: Nová expozícia múzea Mad'arskej národnej banky v Budapešti. = NumBrat, 20. 2005. p. 89–92.

New exhibition of Museum of National Bank of Hungary

MTA Könyvtára

[SOMORJAI László kiállítása] SZOLLÁTH György: Egy rendhagyó kiállításról. = Értesítő, 2006. 1. p. 12.
SZOLLÁTH György → *SOMORJAI*
TAPODI Kálmán: Forintünnep halasi módra. A hatvanéves érmék több mint ezerszeresüket érik. = PN, 2006. (08.02.). p. 6.
T.[APODI] K.[álmán]: Kiskunhalas – Forint. = PN, 2006. (08.01.). p. 2.
[TÓTH Sándor szobrászművész kiállítása] S.[ÜLE] T.[amás]: Bronzba öntött üzenet. = PD, 5. 2005. 4. (04.). p. 8.

XXV. KONFERENCIÁK

[XIV. Nemzetközi Heraldikai Kollokvium] KÖRMENDI Tamás: Beszámolók a XIV. Nemzetközi Heraldikai Kollokviumról. Szentpétervár, 2005. szeptember 5–8. = Turul, 79. 2006. 1–2. p.
[„ARANYBORJÚ"] MÁRFI Attila: Pénztörténeti konferencia Győrött 2005. április 28-án a Mediawawe sorozat részeként. = PD, 2005. 6. (06.). p. 6–7.
HAULOVA, Julia – ŠIŠMIŠ, Milan: Genealógia, heraldika a pribuzná disciplíny stáv a perspektívy. Martin. 2003, Slovenská genealogicko-heraldická spolocnost ; Kabinetom geneologie Slovenskej narodnej knizice v Martine. 194 p. (Bibliotheca genealogica Slovaca ; Bibliotheca heraldica Slovaca, 5 ; 4.) – rec. RAINER Pál = Turul, 79. 2006. 1–2. p. 55.
[HUSZÁR Lajos emlékülés] SZILÁGYI Mihály: Huszár Lajos emlékezete. = Értesítő, 2006. 1. p. 18–19.
KOLLEGA-TARSOLY István → *[INTERCONGRESS Nagykanizsa]*
KÖRMENDI Tamás → *[XIV. Nemzetközi Heraldikai Kollokvium]*
MÁRFI Attila → *[„ARANYBORJÚ"]*
[INTERCONGRESS Nagykanizsa] KOLLEGA-TARSOLY István: Intercongress Nagykanizsa. Nemzetközi Heraldikai és Genealógiai Konferencia, Nagykanizsa, 2007. június 2–3. = Turul, 79. 2006. 3–4. p.
[PÉCS szabad királyi rangra emelésének 125. évfordulója alkalmából rendezett konferencia, Baranya Megyei Levéltár] ROZS András: A Baranya Megyei Levéltár 2005. évi Leltári Napján konferenciát rendezett... = PD, 5. 2005. 10. (10.01.). p. 2–3.
RAINER Pál rec. → HAULOVA, Julia
ROZS András → *[PÉCS szabad királyi...]*
[TUDOMÁNY és kutatás a Klimo könyvtárban] S.[ÜLE] T.[amás]: Tudomány és kutatás a Klimo könyvtárban. = PD, 6. 2006. 10. (10.01.). p. 3.
ŠIŠMIŠ, Milan → HAULOVA, Julia
SÜLE Tamás → *[TUDOMÁNY és kutatás a Klimo könyvtárban]*
SZILÁGYI, Mihály → *[HUSZÁR LAJOS emlékkönyv]*

XXVI. EGYÉB RENDEZVÉNYEK

[XIII. Nemzetközi Dél-Dunatáji Éremgyűjtő találkozó] VASÁRNAP 8 és 14 óra között rendezi meg a Magyar Éremgyűjtők Egyesületének Bajai Csoportja a XIII. Nemzetközi Dél-Dunatáji Éremgyűjtő találkozót. = PN, 2005. (05.20.). p. 3.
[„ALBA REGIA" Éremgyűjtő Találkozó] SZABÓ Antal: Országos Éremgyűjtő-találkozó Székesfehérváron. = Értesítő, 2005. 2. p. 25–26. ; Uo. 2006.2. p. 16–17.
BAJAI érmészek. = PN, 2006. (05.08.). p. 2.
[BAKONYVIDÉKI Éremgyűjtők Találkozója] 25 éves a Bakonyvidéki Éremgyűjtők Találkozója. = Értesítő, 2006. 2. p. 21–22., ill.
BALOG Pál Tamás → *[ÉSZAKBALATONI érmegyűjtő-találkozó 2005 Balatonalmádi]*
[ÉSZAKBALATONI érmegyűjtő-találkozó 2005 Balatonalmádi] BALOG Pál Tamás: [a találkozóról]. = Értesítő, 2005. 2. p. 31–32.
FARKAS György: A szécsényi országgyűlésre emlékezve. = Értesítő, 2005. 2. p. 36.
GARAMI Erika → *[NUMIZMATIKAI Nyári Egyetem]*
GRÜNHUT Gábor → *[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete Baranya Megyei Csoport]*
HOLLÓSY István → *[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete 35. Vándorgyűlés, Celldömölk]*
JAKÓ János → *[MAGYAR Orvostörténelmi Társaság...]*
JELENTŐSEBB numizmatikai rendezvények május hónapban. = ÉrHír, 14. 2006. 3. (05.). p. 3.
LEÁNYFALUSI Károly → *[NUMIZMATIKAI Hírös nap]* ; *[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete]*

LÓKY György → [MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete 36. Vándorgyűlése, Pápa]

[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete] LEÁNYFALUSI Károly: Meghívó. [Közgyűlés]. = ÉrHír, 13. 2005. 1. (01.). p. 2.

[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete 35. Vándorgyűlés, Celldömölk] HOLLÓSY István: A 2005. évi vándorgyűlésről. = Értesítő, 2005. 2. p. 23–24.

[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete 36. Vándorgyűlés, Pápa] LÓKY György: A Magyar Éremgyűjtők Egyesülete 36. vándorgyűlése Pápán. = Értesítő, 2006. 2. p. 14–15., ill. ; PÁGER János: Pápa várt bennünket. = PD, 6. 2006. 9. (09.01.). p. 7.

[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete Baranya Megyei Csoport] A BARANYA Megyei Éremgyűjtők [...] országos éremgyűjtő találkozót rendeznek. = PD, 5. 2005. 4. (04.). p. 7.

[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete Baranya Megyei Csoport] GRÜNHUT Gábor: Éremgyűjtők őszi találkozója. = PD, 6. 2006. 10. (10.01.). p. 7.

[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete Baranya Megyei Csoport] R.[AÝMAN] J.[ános]: A baranyai éremgyűjtők találkozója. = PD, 5. 2005. 6. (06.). p. 5.

[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete Baranya Megyei Csoport] R[AÝMAN] [János]: Éremgyűjtők találkozója a Pécsett. = PD, 6. 2006. 7. (07.01.). p. 6.

[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete Baranya Megyei Csoport] RAÝMAN János: A baranyai éremgyűjtők találkozójáról. = PD, 5. 2005. 10. (10.01.). p. 3.

[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete Pápai Csoportja] FEJES Sándor: Rendezvények Pápán 2004. évben. = Értesítő, 2005. 1. p. 9–11.

[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete Pápai Csoportja] FEJES Sándor: Rendezvények Pápán. = Értesítő, 2006. 1. p. 8–10.

[MAGYAR Numizmatikai Társulat] TORBÁGYI Melinda: A Magyar Numizmatikai Társulat 2004. évi közgyűlése. = PD, 5. 2005. 3. (03.01.) p. 2–3.

[MAGYAR Orvostörténelmi Társaság Orvosi Numizmatikai Szakosztály] JAKÓ János: Orvostörténelem érmeken. = PD, 5. 2005. 8. (08.). p. 6.

[MAGYAR Orvostörténelmi Társaság Orvosi Numizmatikai Szakosztály] R[AÝMAN] [János]: Előadások a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban. = PD, 5. 2005. 12. (12.01.). p. 7.

[MAGYAR Orvostörténelmi Társaság Orvosi Numizmatikai Szakosztály] SÜLE Tamás: Bányamentők a Semmelweis Múzeumban. = PD, 6. 2006. 12. (12.01.). p. 4.

[MOHÁCSI éremcsere találkozó] PAZAR László: Éremcsere Mohácson. = PD, 5. 2005. 10. (10.01.). p. 7.

[MOHÁCSI éremcsere találkozó] PAZAR László: Mohácsi éremcsere találkozó. = PD, 6. 2006. 8. (08.01.). p. 5.

MUHI József: A „Jászberényi Nyár" hagyományaként. = Értesítő, 2005. 2. p. 33.

[NUMIZMATIKAI Hírös nap] LEÁNYFALUSI Károly: XIX. numizmatikai „Hírös Nap". = Értesítő, 2005. 2. p. 30.

[NUMIZMATIKAI Hírös nap] LEÁNYFALUSI Károly: XX. numizmatikai „Hírös Nap". = ÉrHír, 14. 2006. 5. (09.). p. 1. ; Értesítő, 2006. 2. p. 18–19., ill.

[NUMIZMATIKAI Hírös Nap] MEGHÍVÓ. = ÉrHír, 14. 2006. 3. (05.). p. 1.

[NUMIZMATIKAI Hírös Nap] MEGHÍVÓ. = ÉrHír, 14. 2006. 4. (07.). p. 1.

[NUMIZMATIKAI Hírös Nap] P.[ULAI] S.[ára]: Éremgyűjtők huszadik hírös napja. = PN, 2006. (07.26.). p. 16.

[NUMIZMATIKAI Hírös Nap] P.[ULAI] S.[ára]: Készülődnek az éremgyűjtők. = PN, 2006. (07.18.). p. 5.

[NUMIZMATIKAI Hírös Nap] PULAI Sára: Mennyit ér a Lipót-tallér. = PN, 2006. (07.31.). p. 1, 3.

[NUMIZMATIKAI Nyári Egyetem] GARAMI Erika: Numizmatikai Nyári Egyetem. = pp@, 2006. (06.22.).

[NUMIZMATIKAI Nyári Egyetem] VÁMOSI László: Sikeres volt a 17. Nyári Egyetem is. = Értesítő, 2005. 2. p. 34–35.

PÁGER János → *[MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete 36. Vándorgyűlés, Pápa]*

PAZAR László → *[MOHÁCSI éremcsere találkozó]*

[PÉCSI Városszépítő és Városvédő Egyesület Helytörténeti Szakosztálya] S.[ÜLE] T.[amás]: „JÓ SZERENCSÉT". = PD, 6. 2006. 6. (06.01.). p. 5.

PULAI Sára → *[NUMIZMATIKAI Hírös nap]*

RAÝMAN János → *[MAGYAR Orvostörténelmi Társaság Orvosi Numizmatikai Szakosztály] ; [MAGYAR Éremgyűjtők Egyesülete Baranya Megyei Csoport]*

SÜLE Tamás → *[MAGYAR Orvostörténelmi Társaság...] ; [PÉCSI Városszépítő...]*

SZABÓ Antal → *[„ALBA REGIA" Éremgyűjtő Találkozó]*

TORBÁGYI Melinda → *[MAGYAR Numizmatikai Társulat]*

VÁMOSI László → *[NUMIZMATIKAI Nyári Egyetem]*

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

XXVII. CÍMERTAN, PECSÉTTAN

ACZÉL Eszter: Behívó- és fenyítőtáblák. = Műértő, 2005. (09.). p. 13.
BALÁZS Károly: Mesterségem pecsétje. = Műértő, 2005. (09.). p. 12.
BODROGI Péter – MOLNÁR József – ZEIDLER Sándor: Reflexió. = Érlap, 2006. 100. (12.). p. 19–21.
EVVA Margit: A tolcsvai Bónis család története. = Turul, 79. 2006. 1–2. p. 6–20.
G. ALEXY, Zdenko: Az Ukrán Görög Katolikus Egyház Munkácsi Püspökségének új címere. = Turul, 79. 2006. 1–2. p. 46.
HORVÁTH Lajos: A Kossuth-címer terve 1956-ból. = Turul, 79. 2006. 3–4. p. 94.
MOLNÁR József → BODROGI Péter
NYULÁSZINÉ STRAUB Éva: A községi címerek múlja és jelen. = Turul, 79. 2006. 1–2. p. 21–25.
OLEKSZIJ Filipov: Taemnicja gepba Podkarpatszkoj Ruszi. Uzsgorod. 2006, Karpati. 47 p. – rec. PANDULA Attila = Turul, 79. 2006. 3–4. p. 111.
OROS, Zuzana – SISMIS, Milan: Rodové postupnosti a ich graficky vyvoj. Martin, 2004. 214 p., ill. – rec. PANDULA Attila = Turul, 79. 2006. 1–2. p. 54–55.
PANDULA Attila: Szlovák Heraldikai és Genealógiai Társaság „Címereslevelek" című nemzetközi tudományos konferenciája. = Turul, 79. 2006. 1–2. p. 51–53.
PANDULA Attila rec. → OLEKSZIJ Filipov ; OROS, Zuzana ; SZLUHA Márton
RIHMER Zoltán: Hagyomány és újítás az egyházi heraldikában: XVI. Benedek pápa címere. = Turul, 78. 2005. 3–4. p. 117–119.
SALLAY Gergely Pál: Címerek, lyukas zászló. = Impresszum. 2006. 3. p. 4–5.
SAS Péter: Köpeczi Sebestyén József, az európai műveltségű Erdély megteremtője. = Turul, 78. 2005. 3–4. p. 78–84.
SZÁLKAI Tamás: A bajor állami és kerületi címerek. = Turul, 79. 2006. 3–4. p. 86–93.
SZÁLKAI Tamás: Hadi viselet és fegyverzet ábrázolása címereslevelekben a 16. század végéig. = Turul, 78. 2005. 3–4. p. 86–95.
SZÁLKAI Tamás rec. → VOK FILIP, Václav
SZLUHA Márton: Az Ajkay család. = Turul, 78. 2005. 1–2. p. 1–14.
SZLUHA Márton: Nyitra vármegye nemesi családjai. I. kötet. A–K. Budapest. 2003, Heraldika Kiadó. 736 p. – rec. PANDULA Attila = Turul, 78. 2005. 1–2. p. 61.
SZLUHA Márton: Nyitra vármegye nemesi családjai. II. kötet. L–ZS. Budapest. 2005, Heraldika Kiadó. 798 p. – rec. PANDULA Attila = Turizmus 97' SzSzB megye, 79. 2006. 1–2. p. 55–56.
VÉBER János: Váradi Péter címerhasználatáról. = Turul, 79. 2006. 3–4. p. 75–78.
VOK FILIP, Václav: Einführung in die Heraldik. Historische Grundwissenschaften in Einzeldarstellungen. Band 3. Stuttgart. 2005, Franz Steiner Verlag. 134 p. – rec. SZÁLKAI Tamás = Turul, 78. 2005. 1–2. p. 58–59.
ZEIDLER Sándor → BODROGI Péter

XXVIII. EGYÉB

HIRDETÉSEK. = Érlap, 2005. 89. (02.). p. 28. ; Uo., 2005. 90. (04.). p. 28. ; Uo., 2005. 91. (06.). p. 27. ; Uo., 2005. 92. (08.). p. 28. ; Uo., 2005. 93. (10.). p. 27. ; Uo., 2005. 94. (12.). p. 28. ; Uo., 2006. 95. (02.). p. 28. ; Uo., 2006. 96. (04.). p. 28. ; Uo., 2006. 97. (07.). p. 28. ; Uo., 2006. 98. (08.). p. 28. ; Uo., 2006. 99. (10.). p. 28. ; Uo., 2006. 100. (12.). p. 28.
LEÁNYFALUSI Károly: Kossuth-bankó rejtegetéséről szóló jegyzőkönyvek. = Érlap, 2006. 96. (04.). p. 17–18.
NOSZLOPY [NAGY] [Miklós]: Négyezer darab régi pénzérmét találtak elrejtve a vámosok. = PN, 2006. (08.08.). p. 1.
OLVASÓINK írták. = PD, 6. 2006. 2. (02.01.). p. 6–7.
PANDULA Attila: Egy magyar gimnazista pénzadománya 1938-ban. = Érlap, 2005. 90.(04.). p. 8.
A *PÉNZEK* nevei. = PD, 5. 2005. 11. (11.01.). p. 4.
TISZTELT olvasóink! = PD, 5. 2005. 9. (09.01.). p. 8.
TORMA Péter: Biztos üzlet az éremgyűjtés. A vevők és a divatok ismerete elengedhetetlen a befektetési célú numizmatikához. = Pv, 2006. (05.09.14). p. 14.

HU ISSN 0230 – 0583

Nyomdai munkák
VERANO KFT.
Budapest

A NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY jelen kötete a MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA és az ARANY FORINT ALAPÍTVÁNY támogatásával jelenik meg.
NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY herausgegeben von der UNGARISCHEN NUMISMATISCHEN GESELLSCHAFT mit der Unterstützung der UNGARISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN UND DER STIFTUNG ARANY FORINT

Tagtársaink figyelmébe

A társulati tagok tagsági díja 2006-tól évi 5500 Ft, amely magába foglalja a kétévenként megjelenő *Numizmatikai Közlöny* árát is.

A Numizmatikai Közlönybe szánt cikkek és közlemények kéziratai, valamint a tudományos kérdésekben való érdeklődés, új tagok felvételi kérelme, bármilyen a Társulattal kapcsolatos érdeklődés a Társulat címére (1445 Budapest Pf. 282) küldendő.

A Társulat könyvtára hétfőn 16-18, **kedden 10-16 óráig,** és csütörtökön a hivatalos órák alatt 16-19.30 áll a tagok és az olvasók rendelkezésére.

A Társulat tisztségviselőit rendszerint csütörtökön a hivatalos órák alatt kereshetik fel tagtársaink hivatalos ügyeikkel, de célszerűbb az előzetes telefon megbeszélés időpont egyeztetés céljából. Telefonszámunk: 327-07-04

E-mail címünk: mnt@numizmatika.org

Hon-lap: www.numizmatika.org